

20

Ν Ε Α Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α .

Β ι β λ ι ο ν Π ρ ῶ τ ο ν .

Ἀπὸ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕως τῆς
ἀρχῆς τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου.

(1453 — 1618.)

(Ἀκολουθία).

Ε'. Γ Α Λ Λ Ο Ι.

(Ἀκολουθία).

18. Φραγκίσκου Α' αἰχμαλωσία καὶ ἀπολύτρωσις.

(1525 — 1526).

Ἐπιστρέφομεν πάλιν τῶρα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς κυβερνήσεως Φραγκίσκου τοῦ Α'.

Πλήρεις χαρᾶς ὅτι ἐσκούπισαν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους συνέλαβαν τῶρα νέον βούλευμα οἱ τρεῖς σύμμαχοι, Κάρολος ὁ Ε', Ερρίκος ὁ Η' καὶ ὁ Βουρβώνιος, νὰ κυριεύσωσιν ὅλην τὴν Γαλλίαν, νὰ ἐκθρονίσωσι Φραγκίσκον τὸν Α', καὶ νὰ μοιρασθῶσιν ἀδελφικῶς τὸ βασίλειον. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐμελλε νὰ λάβῃ τὴν Βουργονδίαν, Χαμπανίαν, καί τινας ἐπαρχίας συνόρους τῆς Γερμανίας· ὁ Κοντόσταυλος παρεκτὸς τῶν παλαιῶν του κτημάτων τὴν Προβιγκίαν καὶ τὸ Δελφινάτον καὶ τὸν βασιλικὸν τίτλον, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὑποτελὴς φόρου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ὅς τις ἐσυμφώνησε νὰ ἐξουσιάσῃ ὅλην τὴν ἐπὶ λοιπὸν Γαλλίαν. Τὸ βούλευμα τοῦτο δὲν ἐβεβαιώθη, ἐπειδὴ ὁ Βουρβώνιος δὲν ἐστερξε νὰ πέσῃ ἡ Γαλλία εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀγγλων, ἀλλ' ἡ προσβολὴ καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς οὐδὲν ἦττον ἐγένετο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἐλαβεν ὁμῶς κακὴν ἐκβασιν (Τόμ. 5, σελ. 240). Ἀδυνατισμένα καὶ σχεδὸν ἀφανισμένα ὑπέστρεψαν μάλιστα τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα,

τὰ ὅποια ἐφέρθησαν εἰς τὴν Μασσαλίαν ἀπὸ τὸν Πεσκάραν καὶ Βουρβώνιον, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐνόμισε τὸν παρόντα καιρὸν προσφορώτατον γὰρ ἐξανακυριεύσῃ τὸ Μεδιόλανον. Ἀλλ' ἐδιηγήθημεν εἰς τὴν ἱστορίαν Καρόλου τοῦ Ε', πόσον ἀσυνέτως διέτριψεν ὁ Φραγκῖσκος τρεῖς χειμωνικούς μῆνας εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Παυΐας, καὶ οὕτως ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς ἀντιπάλους του γὰρ ἀναλάβωσιν. Ἀλλ' ἔκαμε προσέτι τὸ ἀστόχαστον ἔργον γὰρ ἀποχωρίσῃ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ μέρος τοῦ στρατεύματός του διὰ γὰρ κυριεύσῃ μὲ αὐτὴ τὴν Νεάπολιν. Λαννοᾶς, ὁ ὑποβασιλεὺς ταύτης τῆς χώρας, ἐφοβήθη περὶ τούτου, ἀλλ' ὁ Πεσκάρας τὸν ἐσυμβούλευσε γὰρ μὴ στείλῃ οὐδὲ ἓνα ἄνθρωπον κατ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐμελλε γὰρ εὖρη καθ' ὁδὸν ἱκανοὺς πολεμίους. Καὶ οὕτω συνέβη τῶόντι. Ἀπ' ὅλον τὸ στίφος κἀνείς δὲν ἤξιώθη γὰρ ἰδῆ τὴν Νεάπολιν.

Τὴν 24 Φεβρ. 1525 συνέβη τελευταῖον ἡ πλησίον τῆς Παυΐας αἱματώδης μάχη, ἣτις, καθὼς ἐμάθαμεν ἤδη, ἐτελείωσε μὲ τὴν ὀλοτελῇ φθορὰν τῶν Γάλλων καὶ μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ βασιλέως των. Ὅλα τὰ Γαλλικὰ πυροβόλα ἐχάθησαν, καὶ 8000 νεκροὶ ἐσχέπασαν τὸν τόπον τῆς μάχης. Μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Βοννιβέτιος, Γρεμοβίλλιος, Παλίσσιος, καὶ ὁ ἀνδρεῖος Λοδοβῖκος Ἄρσιος, ὁ ἀγαπητότατος σύντροφος τοῦ Βαϊάρδου. Κατὰ δυστυχίαν ὁ Βοννιβέτιος ἦτο καὶ ἐδῶ αἰτία τῆς δυστυχίας, ὅς τις ἐσυμβούλευσε τὸν βασιλέα γὰρ δεχθῆ τὴν μάχην ταύτην. Εἰς ταύτην ἔδειξε πολλὴν προσωπικὴν αἰδρίαν, καὶ πρὸς τὸ τέλος, ἐνῶ ὅλοι ἔφευγαν μὲ ἀγριον θόρυβον, ἐλησμονήθη τόσοι καὶ ἐπροχώρει, ὡς γὰρ ἐμελλε γὰρ κερδήσῃ μόνος τὴν μάχην. Τελευταῖον, ἀφοῦ ἔλαβε πληγὴν μὲν εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλην δὲ εἰς τὸν βραχίονα, καὶ τρίτην εἰς τὴν χεῖρα, καὶ θάλων γὰρ κειττήσῃ τὸν ἵππον εἰς φυγὴν, ἐκτυ-

πήδη ἀπὸ τοῦ φεκιῦ βόλιον καὶ ἔπασσε καταγῆς· δύο Ἴσπανοὶ, μὴ γνωρίζοντές τον, ὑπῆγαν καὶ τοῦ ἐπῆραν τὴν χρυστὴν ἄλυσιν. Τότε ἦλθε Γάλλος τις, συμφυγὰς τοῦ Βουρβωνίου, ὁ Πομπεράντος, ὅς τις ἐγνώρισε τὸν βασιλέα, καὶ τὸν ἠρώτησεν, ἂν θέλῃ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Κοντόσταυλον, ὅς τις ἦτο πλησίον. „Τί; ἐκραξεν ὁ βασιλεὺς· εἰς τὸν προδότην; προτιμῶ τὸν θάνατον. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἄλλος κἀνείς; δὲν εἶναι ὁ Λαννοᾶς;“ Τοῦ τὸν ἔφεραν. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔδωκε τὸ σπαθίον του. Ὁ Λαννοᾶς τὸν ἐδέχθη γονατιστὸς, καὶ ἀντὶ τούτου τοῦ ἔδωκε τὸ ἰδικόν του εἰπὼν ὅτι εἶναι ἀνάρμοστον νὰ στέκῃ βασιλεὺς ἄοπλος ἔμπροσθεν ὑψηλοῦ. Ἐπειτα ἐφέρθη εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου τοῦ ἐδέχθησαν αἱ πληγαί. Παρεδόθη εἰς τὴν ἐφορίαν τοῦ Ἀλαρκῶνος, ὅς τις εἰς τὸ ἐξῆς ἐχρειάζετο μεγάλην προσοχὴν διὰ νὰ μὴ τὸν διαφύγῃ. Εἰς τὴν μητέρα του δὲν ἔγραψεν ἄλλο παρὰ ταῦτα τὰ λόγια. „Κυρία μου, ὅλα ἐχάθησαν, μόνον ἡ τιμὴ ὄχι“ *).

Πῶς ὁ Φραγκίσκος ἐφέρθη εἰς τὸ Μαδρίτιον καὶ ἐκεῖ ἐδέχθη τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προβληθεῖσαν εἰρήνην, ἐδιηγήθη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ δευτέρου (Τόμ. 5', σελ. 245). Ὅταν τοῦ ἐπροτέθησαν τὰ ἄρθρα ταύτης τῆς συνθήκης, τὰ ἔκρινε τόσον σκληρὰ, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τὰ δεχθῇ μόνον πρὸς τὸ φαινόμενον καὶ νὰ μὴ τὰ φυλάξῃ, ἀφοῦ ἐλευθερωθῇ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμεταχειρίσθη μέσον, τὸ ὁποῖον δείχνει προφανῶς, ὅτι δὲν τοῦ ἔμελε τίποτε διὰ τὴν τιμὴν του, τὴν ὁποίαν ἐκαυχᾶτο τόσον. Διότι ἐσυνάθροισε κρυφίως τοὺς βουλευτάς του, τοὺς εἶπεν, ὅτι ἡ κατηναγκασμένη εἰρήνη εἶναι ἀδικος, καὶ ὅτι ὅρκος καὶ ὑπογραφή εἰς τοιαύτας πε-

*) Τὸ τέλος εἰδείξεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀντιστρέψῃ τὸν λόγον τοῦτον. Διότι διὰ τῆς ἐν Παυία μάχης παρεκτός τῆς τιμῆς τῆς νίκης πολλὰ ὀλίγα ἔχασεν ἡ Γαλλία.

ριστάσεις δὲν ἔχουν καμμίαν υποχρεωτικὴν δύναμιν. Ταύτην τὴν διαμαρτυρίαν ἔγραψαν διὰ προσταγῆς τοῦ οἱ βουλευταί, καὶ ἔπειτα ὑπέγραψε καὶ ὠρκίσθη τὴν συνθήκην. Εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ, τὸν ἡρώτησεν ὁ αὐτοκράτωρ: τῶρα, ἀδελφὲ, εἶσαι ἐλεύθερος· εἰπέ με εἰλικρινῶς, ἂν ἔχῃς σκοπὸν νὰ ἐκπληρώσῃς ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς εἰρήνης. — Ὁ Φραγκῖσκος ἀπεκρίθη: „Σὺς ὑπόσχομαι, ὅτι θέλω ἐκπληρώσειν ὅλα ὅσα ἐσυμφωνήσαμεν μεταξὺ μας, καὶ λαμβάνω τὸν σταυρὸν τοῦτον μάρτυρα τοῦ λόγου μου.“

Εὐθὺς ἀφού ἐφθασεν ἡ ἐπικύρωσις ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἀπεχαιρήτησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ συνωδευμένος μὲ τὸν Ἀλαρκῶνος, Λαννοᾶν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐφίππους ἐφθασεν εἰς τὰ σύνορα, τὰ ὅποια ἐδιώριζεν ὁ ποταμὸς Ἀνδάιος. Πέραν τῆς ὀχθῆς τοῦ ἐφάνη ὁ ἀρχιστράτηρος Λαυτρέκιος μὲ φρουράν, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ ἵστατο πλοιάριον εἰς τὴν ἄγκυραν. Ἀπὸ τῆς μιᾶς ὀχθῆς ἐπλευσεν ὁ Λαννοᾶς μὲ τὸν βασιλέα, ἀπὸ δὲ τῆς ἄλλης ὁ Λαυτρέκιος καὶ οἱ δύο πρίγκιπες, οἵτινες ἐμελλαν νὰ δοθοῦν ὅμηροι εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Εἰς τὸ ἄδειον πλοιάριον ἔλαβαν τοὺς ὁμήρους πρῶτον, καὶ ἔπειτα ὁ βασιλεὺς ἐναγκαλισθεὶς τὰ παῖδιά του ἐμβῆκεν εἰς τὸ πλοιάριον τοῦ Λαυτρεκίου, καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν Γαλλικὴν ὀχθὴν. Ἐκεῖ ἐκαβαλίκευσε Τουρκικὸν ἵππον, ὕψωσε τὴν χεῖρα του εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐφώνηξε πολλάκις: „Εἶμαι πάλιν βασιλεὺς.“ Ὑπῆγεν ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν εἰς Βαϊόνναν, ὅπου τὸν ἐπρόσμενεν ἡ οἰκογένειά του καὶ ἡ αὐλή.

19. Ἄλλοι ἀγῶνες μὲ Κάρολον τὸν Ε'.

(1527 — 1544).

Ὁ Φραγκῖσκος εἶχεν ἀποφασίσειν στερεὰ, ὡς ἐξεύρομεν, νὰ μὴ ἐκπληρώσῃ τίποτε ἀφ' ὅσα ὑπε-

χρεώθη, καὶ περὶ τῶν υἱῶν του ἤλπιζεν, ὅτε θέλει ἐλθεῖν καιρὸς νὰ τοὺς λάβῃ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα κατ' ἄλλον τρόπον. Τὸν Μάϊον ἤδη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἀγίαν σύνθεσιν, ἣτις ἐμελλε νὰ διώξῃ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν (Τόμ. 5', σελ. 261), καὶ ὁ φίλος του, ὁ Πάπας, τὸν ἀπέλυσεν ἀπὸ τὸν ὄρκον τοῦ Μαδριτίου. Ἀλλ' εἰς ὅλα ταῦτα τὰ ἐγχειρήματα νὰ δώσῃ ἰσχυρὸν τόνον διὰ τῶν ὅπλων δὲν εἶχε κατὰ τὸ παρὸν δυνάμεις ἡ βασιλεία του. Ὁ Φραγκίσκος λοιπὸν ἠναγκάσθη νὰ κυττάξῃ μὲ ἡσυχίαν πῶς οἱ στρατηγεὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἤρπασαν ἀπὸ τὸν Δοῦκα τοῦ Μεδιολάνου τὴν κυριότητα, ἐπίασαν αἰχμάλωτον τὸν Πάπαν, καὶ ἐταπείνωσαν ὅλους τοὺς συμμάχους του. Καὶ ὅταν μετέπειτα μὲ πολλὴν στενοχωρίαν ἐσυνάθροισε στρατεύμα (1527), τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Λαυτρεκίου ἐμελλε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Νεάπολιν, ἤρχισε πάλιν μὲ τὴν ἀφροσύνην του νὰ κάμῃ ἡμῖς τὸ ἔργον του. Ἐφρόντισε μὲν διὰ τὴν πρώτην διάταξιν τοῦ στρατεύματος, δὲν τὸ ἐβοήθησεν ὅμως ἔπειτα ἐλπίζων εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Ἰταλικῶν συμμάχων του, τοὺς ὁποίους αὐτὸς πρὸ ολίγου εἶχεν ἀφήσειν ἀβοηθήτους. Ἐπειτα ἐκάμε τὴν τρέλαν νὰ παραπικράνῃ τὸν ἐξαίρετον θαλάσσιον ἥρωα Ἀνδρέαν Δωρίαν τὸν Γεννουήνσιον τόσον αἰσθητικῶς, ὥστε οὗτος ἠυτομόλησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔφερεν εἰς τὰ στρατεύματά του τόσας τροφάς, ὥστε ἦτο εἰς τοῦτον εὐκόλον νὰ ἐκδιώξῃ ἀτίμως τοὺς Γάλλους. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεβεβαίωσεν εἰς τὴν Γένουαν τὸ πολίτευμα τῆς δημοκρατίας. Δωρίας ἦτο ὁ πρῶτος αὐτῆς Δοῦξ, καὶ συνέστησε τὴν δημοκρατίαν εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον διήρκεσεν ἕως εἰς τὰς ἡμέρας τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Γάλλων.

Ὁ ὥραιος λοιπὸν τῶν Γάλλων στρατὸς ἐξηφα-

γίσθη μέρος μὲν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, μέρος δὲ ἀπὸ τὸ μίasma. Καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς τῶν Λαυτρέκιος ἀπέθανεν ἀπὸ τὸ δεύτερον (1528) καταρῶμενος τὴν ἀμέλειαν τοῦ βασιλέως του. Ἄλλος στρατὸς ἠθέλησε τὸ ἐφεξῆς θέρους (1529) νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του εἰς τὸ Μεδιόλανον, ἀπεδιώχθη ὅμως ἐκεῖθεν πολλὰ γρήγορα ἀπὸ τὸν Λεῦβαν. Νικημένος καὶ ἀδυνατισμένος πάλιν ὁ Φραγκῖσκος ἠαναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην (εἰς Καμέρακον), ἣτις ἦτο νέα ταπεινώσις του (Τόμ. V', σελ. 270). Ἐκατάφυγε δευτέραν φορὰν εἰς τὴν καταφρονημένην καὶ οὐδαμινὴν μυστικὴν διαμαρτύρησιν ἐναντίον τῶν δημοσίων του ὁμολογιῶν *). Μόνον τὰ δύο μιλίονα φλωρία ἐπλήρωσε διὰ νὰ λάβῃ τοὺς υἱοὺς του, καὶ ἐνυμφεύθη τῶνόντι τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἀφοῦ τὸ πῦρ τῆς ἀντιζηλίας διετηρήθη ἱκανὰ εἰς τὴν ὑποκάτω εἰς τὴν στάκην, ἐξερράγη ἑξαφνα μὲ δύταμιν. Κάρολος ὁ Ε' ἠνάγκασε τὸν Πάπαν Κλήμεντα Ζ', τὸν ὁποῖον, ὡς ἐξεύρομεν, εἶχε ταπεινώσειν κατὰ πολλὰ, νὰ κλείσῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκην πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Φραγκῖσκος ἐξεύρων, ὅτι ὁ Πάπας ἔκαμνε ταῦτα χωρὶς θέλησίν του, ἤλπιζεν εὐκολώτερα νὰ λύσῃ συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐβλεπε μὲ εὐχαρίστησίν του· διὰ τοῦτο οἰκειώθη τὸν Πάπαν μὲ τὸ νὰ τοῦ ἐπρόβαλε γάμον τοῦ δευτέρου του υἱοῦ Ἑρρίκου μὲ τὴν

*) Ὁ Γαρνιέρος Ἱστορ. τῆς Γαλλίας Τόμ. XXIV. σελ. 390 ἀποδίδει μὲν τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Καγκελλάριον Δουπράτιον, ὁμιλεῖ δὲ πολλὰ ἰσχυρῶς καὶ περὶ τούτου. Il est bien vrai, λέγει, que le chancelier Duprat, qui dirigeoit toutes les operations du cabinet, et qui connoissoit beaucoup mieux les formes du palais que les maximes de l'honneur et de la sainte politique, persuada au roi de protester contre ce traité, et poussa la précaution, jusqu'à faire protester de la même maniere les procureurs-généraux des cours souveraines, où il devoit être enregistré; comme si ces actes furtifs pouvoient annuler des engagement pris à la face des nations et sous le sceau de la foi publique.

ἀνεψιὸν ἐκείνου Αἰκατερίναν τὴν ἐκ Μεδίκων, καὶ ἡ λαμπρὰ αὕτη θεωρία διὰ τὴν οἰογένειάν του ἔτερφε τόσον κολακευτικῶς τὸν γέροντα, ὥστε κατὰ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου (1533) ἀπέπλευσεν εἰς Μασσαλίαν διὰ τὰ συνομιλήσῃ μετ' τὸν βασιλέα. Ἐμπορεῖτις νὰ στοχασθῇ πόσα καὶ ποῖα ἐσυμφωνήθησαν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον. Ὁ Πάπας εἶχε μαζῇ τὴν δεκατριῶν ἐτῶν ἡλικίας ἀνεψιὸν του, ἥτις ἔμεινε πάραυτα εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἔπειτα πολλὰς, ἀπρόοπτους τότε δυστυχίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐταράχθη διὰ τὴν ταχεῖαν ταύτην ἀποστασίαν τοῦ πνευματικοῦ συμμάχου του, καὶ τίς ἐξεύρει ποίαν τιμωρίαν ἠθέλεν ἐπιφέρειν εἰς αὐτὸν, εἰάν ὁ Κλήμης δὲν ἀπέθνησκε τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1534).

Τί λοιπὸν ἐβοήθησε τὸν Φραγκίσκον ἡ συμμαχία; Καὶ ὅμως ἐφάνη ὁδὸς ἄλλη, διὰ τῆς ὁποίας ἔσπευσε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπρόσφερε μυστικὴν βοήθειαν εἰς τοὺς τῆς Γερμανίας Προτεστάντας, οἵτινες εὐρίσκοντο τότε, ὡς ἐξεύρομεν, εἰς στενοχωρίαν καὶ ἀμνηχανίαν, διὰ τὰ κτυπήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ὅχι μόνον ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Αὐστριακαὶ ἐπαρχίαι ἐληλατοῦντο τότε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, συνεμάχησεν ὁ Φραγκίσκος μετ' αὐτοὺς χωρὶς νὰ τὸν μέλλῃ διὰ τὸν φόγον τῶν συγχρόνων του, ὅς τις δὲν ἠδύνατο βέβαια νὰ ἐλλείψῃ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν χριστιανικώτατον βασιλέα ἠλπιζε καθεὶς, ὅτι πρὸς χάριν κακομηχάνου πολιτικῆς δὲν ἠθέλε συνδεθῆν μετ' τοὺς ἐχθροὺς τῆς χριστιανωσύνης ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ὁποίου ἡ μεγίστη δόξα ἦτο νὰ ἀποστρέφῃ ἀπὸ τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης κοινωνίας καὶ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν των τὴν βαρβαρότητα, ἥτις ἐφοβέριζε κοινὸν ὄλεθρον.

Ὅχι ὀλιγώτερον ὑποπτοὶ ἔγιναν οἱ Καθολικοὶ ὑπήκοοί του βλέποντές τον βοηθοῦντα μυστικῶς τοὺς Προτεστάντας. Δὲν ἤξευραν, ἂν ἐφύλαττεν ἀκόμη

τὴν καθαρὰν διδασκαλίαν, ἣ ἂν ἐποτίσθῃ τὸ φαρμάκιον τῆς νέας αἰρέσεως. Ὁ Φραγκῆσκος ἐκατήντησεν ἐκ τούτου εἰς ταραχὴν ὅχι ὀλίγην. Ἐπροσπάθει νὰ πληροφορήσῃ τὸν λαόν του, ὅτι ἐκλείσῃ τὴν συμμαχίαν ἐκείνην ἐκ μόνων πολιτικῶν σκοπῶν, καὶ ὅτι μισεῖ τοὺς αἰρετικούς ἐπίσης καθὼς καὶ τοὺς ἀπίστους. Ἐχρειάσθη πολλοὺς κόπους διὰ νὰ δώσῃ καθαράς ἀποδείξεις τῶν ὀρθῶν φρονημάτων του. Ὅταν μίαν φορὰν εὐρέθησαν εἰς δημοσίους τόπους προσηλωμένοι εἰς τὰς θύρας τῶν ἐκκλησιῶν πολλαὶ αἰρετικαὶ θέσεις, ἐπρόσταξε νὰ γείνῃ δημόσιος λιτανεία διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν τοῦ Κυρίου ὀργήν, ἣτις ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ τὸν τόπον, καὶ αὐτὸς προσωπικῶς μὲ γυμνὴν κεφαλὴν καὶ λαμπαδοφόρος συμπεριῆλθε τὴν πόλιν μὲ τὴν λιτανείαν ταύτην. Ἐκραζε δὲ ἐν τῷ μεταξὺ, ὅτι ἂν ἤξευρε τὴν μίαν του χεῖρα μολυσμένην μὲ τὸ φαρμάκιον τῆς αἰρέσεως ἠθέλε τὴν κόφειν μὲ τὴν ἄλλην, καὶ οὐδὲ τὰ τέκνα του δὲν ἠθέλε φεισθῆν, ἐὰν ἦσαν ἐνοχὰ τοῦ τρομεροῦ τούτου κακουργήματος. — Δὲν ἔμεινε μόνον εἰς ταύτην τὴν ὑπόκρισιν καὶ λαοπλανίαν· ἐξέτεινε τὴν πολιτικὴν του τόσον, ὥστε πλῆθος ἀνακαλυφθέντων Προτεστάντων ἐκαταδίκασεν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Καὶ ὅχι τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅταν τοῦ ἐκαταλαλήθησαν, ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν Βαλδείων (Τόμ. Δ, σ. 514) (ἐργατικοῦ τινὸς καὶ εἰρηνικοῦ ἔθναριου) μεταχειρίζονται ἀκόμη τὰς δόξας τῶν εἰς μέρητινα τῆς Προβιγκίας καὶ εἰς τὸ Κομητάτον Βενασκῖνον, ἐπρόσταξε τὸ κοινοβούλιον τῶν Ἀκούων Σεξτίων νὰ δείξωσι πᾶσαν αὐστηρότητα ἐναντίον τούτων τῶν αἰρετικῶν. Κατὰ δυστυχίαν ἐπεσεν ὁ ἐκβιασμὸς οὗτος εἰς χεῖρας θανασίμων ἐχθρῶν τῆς πτωχῆς ἐκείνης κοινωνίας, οἱ ὅποιοι ἐφεραν πάραυτα στρατιώτας ἐναντίον των, καὶ ἐσφαζαν καὶ ἐκαιαν καὶ ἀπηνέθρωνπίζοντο (1545). Καὶ (τίς δύναται νὰ μὴ φρίξῃ;) βουλευτῆς τις, Βαρὼν Ὀππέδας, οἰ-

στηλατημένος ἀπὸ ἀνεπίγνωστον ζῆλον, ἐπρόσταξε καὶ ἐσχιζαν τὰς κοιλάς ζωντανῶν ἐγκύων γυναικῶν, ἐξέριπταν τὰ ἔμβρυα, καὶ τὰ ἐκαταπάτουν μὲ τοὺς πόδας. Πολλὰ ἀργὰ ἔμαθεν ὁ βασιλεὺς τὰς βδελυρὰς ταύτας πράξεις, καὶ ἐπαράγγειλε τὸν διάδοχόν του νὰ τὰς τιμωρήσῃ, τὸ ὅποιον δὲν ἐγένεεν. Εἰς δὲ τοὺς Προτεστάντας τῆς Γερμανίας δὲν ἔμειναν κρύφια τὰ κακουργήματα ταῦτα, καὶ δικαίως ἐμίσησαν μόναρχον, ὅς τις αὐτοὺς μὲν ἐκολάκευε παντοίως, τοὺς δὲ ἀδελφούς των ἐκατάτρεχεν ἀπανθρώποτατα.

Τὸ 1535 ἔτος ἦτο ἐκεῖνο, ὅποτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεχείρησε τὴν εἰς Τοῦνιν περίφημον ἐκστρατείαν του. Τοῦτον τὸν καιρὸν ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Φραγκίσκος εἰς τὸ νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὸ Μεδιόλανον. Δὲν ἐκατόρθωσεν ὅμως τίποτε, καὶ τότε (1536) ἐπέπληξεν ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς Γαλλικοὺς πρέσβεις εἰς τὴν Ρώμην, ἀποδείχνων τὴν ἀπιστίαν τοῦ κυρίου των (Τόμ. V, σελ. 297), καὶ ἔπειτα ἔκαμε τὴν ἀνωφελῆ εἰσδρομὴν κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Φραγκίσκος ἠθέλησε νὰ μὴ μείνῃ εἰς τὸν ἀντίπαλόν του χρεώστης, καὶ τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἀπεκρίθη εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ λαληθέντα λόγον του μὲ ἀθλιόν τι καὶ ἀξιογέλαστον παιγνίδιον δικολογίας, τὸ ὅποιον ἠδύνατο νὰ ἀναπαύσῃ τὴν τυφλὴν κενοδοξίαν του. Εἰς δημόσιον τινὰ σύνοδον τοῦ κοινοβουλίου, ὅπου παρευρίσκειτο καὶ αὐτός, ἐπαρουσιάσθη βασιλικὸς ρήτωρ μὲ γραφὴν „κατὰ Καρόλου τοῦ Αὐστριακοῦ,“ ὅτι ἐπάτησε τὴν εἰρήνην τοῦ Καμεράκου ἀρπάσας τὸ Μεδιόλανον καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ οὕτω χάσας τὰ κέρδη τῆς εἰρήνης ταύτης, δηλαδὴ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Φλανδρίας καὶ Ἀρτεσίας. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐγένεεν ὑποτελὴς τοῦ Γαλλικοῦ στέμματος, καθὼ τοιοῦτος ἐγκαλεῖται νὰ φθάσῃ εἰς Παρισίους, ἢ νὰ στείλῃ ἐπιτρόπους του καὶ νὰ ἀπολογηθῇ περὶ τῆς ἀποστασίας

του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπίασε τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ βασιλέως τοῦ νομίμου κυριάρχου του. Τὸ κοινοβούλιον ἔκρινε δικαίαν τὴν ἐγκλησιν, καὶ ἐστάλη τῶντι κήρυξ εἰς τὰ σύνορα τῆς Πικαρδίας, ὅς τις κατὰ τὴν τάξιν ἐπροσκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ φανῇ εἰς διωρισμένην ἡμέραν, καὶ ἐπειδὴ οὗτος — ὡς ἐννοεῖται καθ' ἑαυτὸ — δὲν ὑπῆγεν, ἔκρινε τὸ κοινοβούλιον, ὅτι Κάρολος ὁ Αὐστριακὸς διὰ τὴν ἀποστασίαν καὶ ἀπειθειάν του χάνει τὸ κληρούχημα τοῦτο, καὶ ἡ Πικαρδία καὶ Ἀρτεσία ἐπιστρέφουσι πάλιν εἰς τὸ στέμμα, καὶ ὅτι ἡ κρίσις αὕτη πρέπει νὰ κηρυχθῇ εἰς τὰ σύνορα τούτων τῶν ἐπαρχιῶν δημοσίως μὲ τὸ ἤχημα τῶν σαλπύγγων.

Διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅμως πάντῃ οὐδαμινὸν τοιοῦτον παράξενον κίνημα, ἐστειλεν ἀληθῶς στράτευμα νὰ εἰσβάλῃ εἰς Φλανδρίαν καὶ Ἀρτεσίαν. Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβερνήτρια τοῦ Βελγίου, ἡ τῆς Οὐγγαρίας βασίλισσα Μαρία, ἦτο ἀπροπαράσκευος εἰς τὴν εἰσβολὴν ταύτην, ἀλλὰ ταχέως διεπραγματεύθη μὲ τὴν ἀδελφὴν της, τὴν γυναῖκα τοῦ Φραγκίσκου, καὶ ὁ Φραγκίσκος, ὅς τις μόλις εἶχεν ἀρχίσειν τὸν πόλεμον, δι' ἑλλειψιν ἀργυρίου ἐδέχθη ἀναχωρῆν, ἀλλὰ δὲν διάκοψε τοὺς πολιτικούς κατὰ τοῦ Καρόλου ἀγῶνας του. Κατὰ τὸ αὐτὸ αἰόμη ἔτος (1537) ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸς μὲν ἀπεφάτισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ Μεδιόλανον, οἱ δὲ Τῦρκοι νὰ πέσουν ἑξαφνα εἰς τὴν Νεάπολιν, καὶ οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ νὰ χάσῃ διαμίας ὅλας τὰς Ἰταλικὰς χώρας του. Ὁ Σουλτὰν Σουλεϊμάνης ἐνράτησε λόγον, καὶ εἰς τὸν διωρισμένον καιρὸν ἀραξε φοβερὸς στόλος εἰς Τάραντα, καὶ οἱ Τῦρκοι ἐξήπλωσαν φρίκην εἰς τὴν Νεαπολίτιν ἐπικράτειαν. Ἀλλ' ὁ Φραγκίσκος δι' ἑλλειψιν χρημάτων ἀφῆκε μόνον τὸν σύμμαχόν του τὸν πιστὸν, ὅς τις δὲν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ ἐναντίον Ἰταλικοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα ὁ Δωρί-

ας, καὶ ἀνεχώρησε πλήρης ἀγανακτήσεως διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ χριστιανικοῦτάτου βασιλέως.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἦτο ἐξηντηλημένος, ἔγειναν αἱ συνελεύσεις τῶν δύο ἐχθρῶν εἰς Νίκαιαν καὶ εἰς Ἀκρύας (1538), καὶ ἡ φιλικὴ τοῦ αὐτοκράτορος διόδευσις διὰ τῆς Γαλλίας εἰς Γάνδαυον (1540), περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν εἰς τὸν ἀρχήτερον τόμον (σελ. 300—304). Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπαρακάλεσε γὰρ μὴ τοῦ ἀναφερθῆ τίποτε περὶ Μεδιολάου, ἐνὸς διετρίβεν εἰς Παρισίους· ἀλλ' ἀφοῦ τοῦ βασιλέως ἡ πალλακὴ, ἡ Κόμησσα Σταμπία, εἶχεν ὀμιλήσειν ἀδιακόπως εἰς τὸν Φραγκίσκον, ὅτι δὲν ἐχρεώσται πίστιν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις καὶ αὐτὸν (ὡς ἐνόμιζεν αὐτὴ), τὸν ἐμεταχειρίσθη μὴ βασιλικῶς, ἤρχισε μίαν φορὰν εἰς συνομιλίαν τινα, ὅπου παρευρέθη καὶ ἡ Κόμησσα, μὲ ἀστεῖσμον τόνον: „Βλέπεις, ἀδελφέμου, τὴν ωραίαν ταύτην δεσποιναν; Αὕτη εἶναι γνῶμης, ὅτι δὲν πρέπει γὰρ σὲ ἀπολύσω ἀπὸ τοῦς Παρισίους πρὶν ἀναιρέσῃς τὴν τοῦ Μαδριτίου συνθήκην.“ Ὁ Κάρολος, ἐκπλαγεὶς ὄχι ὀλίγον, ἀλλὰ πάραυτα ἐλθὼν εἰς ἑαυτὸν, ἀπεκρίθη μὲ τὸν αὐτὸν τόνον: „Ἐὰν ἡ συμβουλὴ εἶναι καλὴ, πρέπει γὰρ τὴν ἀκολουθήσῃς.“ Καὶ πάραυτα ἔστρεψεν εἰς ἄλλο τὸν λόγον. „Ὅταν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἡ Κόμησσα ἐβάσταζε τὸ προσόψιον ἐγὼ ἐνίπτετο ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξεῖλκυσεν οὗτος ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του πολύτιμον, ἀδამαιτοκόλλητον δακτυλίδιον, καὶ τάχα ἐξ ἀπροσεξίας τὸ ἀφῆκε καὶ ἔπεσε καταγῆς. Ἡ Κόμησσα τὸ ἐπῆρε διὰ γὰρ τοῦ τὸ δῶσῃ, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῆς εἶπε μὲ κομφύτητα: „Δέσποινά μου! τὸ δακτυλίδιον εὐρίσκεται εἰς ωραιότατα χέρια· σὲ παρακαλῶ· βάσταξέ το δι' ἀγάπην μου.“ — Τὸ ἐδέχθη ἐκείνη, τὸν εὐχαρίστησε, καὶ ἔκτοτε δὲν εἶχε λόγος περὶ φυλακίσεως.

Κάνεις δὲν ἔμεινε πλέον ἐκστατικὸς διὰ τὸ τῆς μεγαλοφυΐας παιγνίδιον τῶν δύο ἡγεμόνων, ὅσον ὁ Σουλτὰν Σολειμάνης. Τοιαύτη ὀξεῖα μεταβολὴ τῶν φρονημάτων τοῦ ἐφαίνετο παρὰ φύσιν, καὶ ὅταν ἐξερράγη ὁ τέταρτος πόλεμος (Τόμ. 5', σελ. 313), κατέφυγε πάλιν ὁ Φραγκῖσκος εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι καὶ ἂν ἔλεγαν ἐναντίον τούτου οἱ Θεοσεβεῖς ὑπήκοοί του, καὶ ἐχάρη κατὰ πολλὰ, ὅτι ἠθέλησε πάλιν νὰ τὸν βοηθήσῃ ὁ Σολειμάνης. Διότι οἱ πρέσβεις ἐμεταχειρίσθησαν πολλὰς τέχνας διὰ νὰ τὸν καταπείσωσι πάλιν, καὶ πολὺν καιρὸν ἤκουαν τὸν ἄξιον ἐλεγχον, ὅτι ὁ Σολειμάνης δὲν εἶναι συνειδισμένος νὰ ἀθετῇ τὴν συμμαχίαν, καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὰς μικροπρεπεῖς τέχνας, τὰς ὁποίας παραπέμπει εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων. Τελευταῖον ἐκαταπείσθη, ἐκράτησε πιστῶς τὸν λόγον του, καὶ ἔστειλε πάραντα στόλον, ὅστις κατερήμαξεν ἀπανθρωπότατα τὰ παράλια τῆς Νεαπόλεως, ἔπειτα ἐπολιορκήσῃ χρόνον τινὰ ματαίως τὴν Νίκαιαν, καὶ τελευταῖον προσκαλεσθεῖς ἀπὸ τὸν Φραγκῖσκον ἐξεχείμασεν εἰς Τουλώνιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐπροξένησε κακὸν ὄνομα εἰς τὸν βασιλέα κατ' ὅλην τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, τὸν ἀπέλυσε τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1544), χωρὶς νὰ λάβῃ ἀπ' αὐτοῦ καμμίαν ἀληθινὴν ὠφέλειαν.

Τοιοιουτρόπως ὁ Φραγκῖσκος διέτριψεν ὅλην σχεδὸν τὴν ζωὴν του εἰς μάταια δοκίμια νὰ ταπεινώσῃ ἰσχυρὸν ἀντίζηλον, καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸ βασιλείον του μὲ ἐξωτερικὰς τινας ἐπαρχίας. Ἐξεύρομεν ἤδη, ὅτι ἐκινδύνευσε τὸ 1544 ἔτος νὰ ἴδῃ καὶ ἐντὸς τῶν Παρισίων αὐτοκρατορικὸν στράτευμα, καὶ ὅτι χωρισταὶ περιστάσεις ἔκαμαν ἀναγκαίαν τὴν εἰρήνην τοῦ Κρεπιάκου. Εἶχεν ὅμως ὁ Φραγκῖσκος ἀγῶνας ἀκόμη τὸ 1545 ἔτος μὲ τοὺς τοῦ Καρόλου συμμάχους, μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκον τὸν Η', ὅστις δύο ἔτη συνεχῶς τὸν ἐπέιραζε μὲ σφοδρότητα καὶ διὰ ξη-

ρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Μετὰ δαπάνην πολλοῦ ἀργυρίου καὶ χύσιν ἄφθονον ἀνθρωπίνου αἵματος ἐγένετο τελευταῖον εἰρήνη καὶ μετ' αὐτὸν (1546). Μὲ πολλὴν λύπην ἤκουσεν ὁ Φραγκίσκος τὰς ἀγγελίας τῶν ἐνδόξων τοῦ ἐχθροῦ του θριάμβων κατὰ τῆς Σμαλκαλδιακῆς συμμαχίας, καὶ ἀπέθανεν ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἑτοιμος νὰ πιάσῃ τοὺς ἀρχηγούς της (31 Μαρτ. 1547). Ζωὴ ἀκόλαστος καὶ ἀσελγὴς τοῦ ἐκοφε τὴν ζωὴν κατὰ τὸ πεντηχοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Εἰς τὸν μεταξὺ εἰρηνικὸν καιρὸν τῆς βασιλείας του δὲν ἀφῆκεν ἐκτὸς τῆς φροντίδος του ὁ Φραγκίσκος τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ βασιλείου του καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Διὰ διαφορῶν προτροπῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν εἰς τοὺς γραμματισμένους ἐξύψωσε μεγάλως τὴν καταπεσοῦσαν λαμπρότητα τοῦ Παρισιανοῦ πανεπιστημίου, καὶ τὰ πρότερον ἄδεια σχολεῖα ἐγεμίσθησαν πάλιν ἀπὸ μαθητὰς. Ἐπροσχάλεσεν ἄνδρας εἰδήμονας τῶν παλαιῶν γλωσσῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, καὶ Γερμανοὶ πεπαιδευμένοι ἐξήπλουν κρυφίως τὰς νέας ἐρμηνείας εἰς τὴν Γαλλίαν, τὰς ὁποίας εἶχε λάβειν ἡ Θεολογία διὰ Λουθήρου καὶ Μελάγχθωνος. Ἀλλ' οἱ Καθολικοὶ θεολόγοι, ὡς εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ συμπεράνῃ καθεὶς, ἠναντιόνοντο ὅσον ἠδύναντο εἰς τοὺς νεωτερισμούς. Οἱ παλαιοὶ προφέσσορες ἐπαρίσταναν εἰς τὸ κοινοβούλιον, ὅτι χάνεται διόλου ἡ θρησκεία, εἰὰν διδάσκωνται τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ἑβραϊκὰ, ἐπειδὴ μὲ τὸ μέσον τοῦτο πρέπει νὰ χαθῇ ἡ υπόληψις τῆς Βουλγάτας (ἡγουν τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως τῆς Διαθήκης). Δὲν ἀμφίβαλλαν δὲ οὐδεποσῶς νὰ κηρύττωσιν αἰρετικὸν τὸν ὅς τις εἶχε μάθῃ τὰς γλώσσας ἐκεῖνας. Ἕνας μοναχὸς εἶπεν ἀπ' ἁμβωνος τὴν ἐφεξῆς μωρίαν: „Εὗρηκαν μίαν νέαν γλῶσσαν, ὀνομαζομένην Ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ φυλάττωνται ὅλοι οἱ χριστιανοί

νοί, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὴν ἐκπηγάζουσιν αἱ αἱρέσεις. Βλέπω εἰς τὰς χεῖρας πολλῶν βιβλίων γραμμένον εἰς ταύτην τὴν γλῶσσαν, ὀνομαζόμενον Νέα διαθήκη. Τοῦτο εἶναι πλήρες ἀκανθῶν καὶ τριβόλων. Ὅσον δὲ περὶ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὅλοι οἱ μανθάνοντές την γίνονται πάραυτα Ἰουδαῖοι.“

Καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν δὲ καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ ἔκαμε διορθώσεις ὁ Φραγκῖσκος· τῶρα κατὰ πρῶτον ἐτελειοποιήθησαν τὰ κανόνια, τὰ ὅποια ἐματαίωσαν παντελῶς τὰς ἀρχαίας πολιорκητικὰς μηχανάς. Ἡ Γαλλικὴ ὁμως ναυτιλία ἦτο ἀκόμῃ εἰς ἐλεεινὴν κατὰστασιν. Βασιλικὸς στόλος δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμῃ. Εἰς καιρὸν ἀνάγκης ἐμίσθοτεν ὁ βασιλεὺς τὰ ἐμπορικὰ πλοιάρια, ἢ ἐναύλοε τὰ τῶν Γεουηνσιῶν καὶ Πορτογάλλων. Πρῶτος Φραγκῖσκος ὁ Α' κατέστησε στόλον πρὸς ὑπουργίαν τοῦ βασιλείου· δὲν ἐτόλμων ὁμως ἀκόμῃ νὰ βάλουν εἰς αὐτὸν πολλὰ κανόνια. Ἀλλ' ὁμως ἐπεχείρησαν τῶρα καὶ οἱ Γάλλοι ταξείδια δι' ἀνακαλύψεις, καὶ ἔκαμαν μάλιστα ἀποικίας εἰς τὴν Καναδάν.

Ξένους τεχνίτας καὶ χειρῶνακτας ἐδέχετο ἐντίμως ἡ Γαλλία. Κατὰ τὸ 1536 ἔτος ἔβαλαν δύο Γεουηνσιοὶ τὰ θεμέλια τοῦ περιφήμου μετέπειτα ἐργοστασίου τῶν μεταξωτῶν εἰς Λουγδοῦνον. Ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἐπροσκαλέσθησαν οἱ περιφημότετοι ζωγράφοι, ἀγαλματοποιοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες εἰς τὴν αὐλὴν διὰ νὰ καλλωπίσωσι τὰ παλάτια τῶν ὑποστατικῶν τοῦ βασιλέως. Ὁ Φραγκῖσκος ἐθεώρει μὲ χαρὰν τὴν ἐργασίαν τῶν τεχνιτῶν, καὶ τοὺς παρὰδάρρυνε μὲ ἀμοιβὰς καὶ κολακευτικὸς ἐπαίνους. Ὁ περιφήμος τῆς Ἰταλίας ζωγράφος Λεονάρδος Βίνκιος ἀπέθανεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ ὁ ἐτι περιφημότερος Ραφαήλ τοῦ ἀφῆκε διὰ διαθήκης τὸν πολύτιμον λίθον, ἐπάνω τοῦ ὁποίου εἶναι γλυμμένα δύο καὶ εἴκοσι σχήματα, ἀριστοῦργημα τῆς τέχνης, τὸ

ὁποῖον ἐσυγκαταριθμεῖτο μὲ τὰ κειμήλια ἕως τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς. Προσέτι ὁ γραμματισμένος τυπογράφος Ῥόβερτος Στέφανος, ὅστις μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἐξέδωκε πληθος παλαιῶν συγγραφέων ἀπὸ χειρόγραφα, καὶ ὅχι μόνον μὲ τὸν τρόπον τοῦτον τοὺς ἔκαμε κοινούς, ἀλλὰ καὶ ἐξήγει πολλάκις μὲ κριτικὰς σημειώσεις τὸ κείμενον, ἦτο ἀγαπητὸς τοῦ βασιλέως, καὶ ἐχαιρετεῖτο συχνάκις ἀπ' αὐτόν *). Πράγματα ἀξιέπαινα μὲν, γειόμεια δὲ πολλάκις ἀπὸ ἄλλους ἡγεμόνας μὲ ζῆλον μεγαλῆτερον παρὰ ἀπὸ τὸν ὑπερυψωθέντα Φραγκίσκον ὑπὸ τῶν Γαλλικῶν κολάων συγγραφέων,

Ὁ βασιλεὺς οὗτος καθ' ὅλα ἐφάνη κατ' ἀρχάς, ὅτι ἐμελλε νὰ κατορθώσῃ περισσότερα παρ' ὅσα ἔκαμεν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ σταδίου τοῦ ἡλτινοβόλει ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ἱεανικοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ ἱπποτικῆς ἀνδρίας. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐξεδόθη τόσον εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, ὥστ' ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἔκαμνε μὲ χαινώτητα καὶ ἀμέλειαν. Εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐπικρατείας τοῦ ἐπεκράτει ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ βαθεῖα εἰρήνη. Οἱ ευγενεῖς ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Λεοδοβίκου τοῦ ΙΑ' ἦσαν τόσον στενευμένοι καὶ εἰς ἐξωτερικοὺς πολέμους ἐνασχολημένοι, ὥστε οὐτ' ἠδύναντο οὔτε ὀρεξίν εἶχαν νὰ ἀντιποιηθῶσι πράγματα τοῦ στέμματος. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐφεξῆς βασιλείας ἐδείχθη, ὅτι τὸ φρό-

*) Ἐπὶ τοῦ ἐφεξῆς βασιλέως ἠνάγκασθη ὁ ἀγαθὸς οὗτος αἰτῆρ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοὺς Παρισίους διὰ τὸν Προτεσταντισμὸν τοῦ, καὶ κατεκάη δὲ δι' εἰκόνας, ἐνῶ αὐτὸς φυγὰς ἐσκάλονεν εἰς τὰς Ἀλπεῖς. Διὰ τοῦτο ἐσυνείριζε νὰ λέγῃ ἀστείζομενός, ὅτι ποτὲ δὲν ἐκρύπτει τόντον, ὅσον ὅταν ἐκαίετο δι' εἰκόνας εἰς Παρισίους. Οὗτος ἔκαμε τὴν διὰ στίχων Λατινικὴν διαίρεσιν τῶν κεφαλαίων τῆς νέας διαθήκης. Τὴν ἔκαμεν ἱππικὸς πορευόμενος ποτὲ εἰς Λουγδούνιον· ὁ υἱὸς τοῦ ἐξεργάσθη Ἑλληνικὸν λεξικὸν εἰς τέσσαρας τόμους μὲ σχῆμα φύλλου ὀλοκλήρου, σύγγραμμα δεικνύον ἄτρουτον φιλοπονίαν καὶ παράδοξον πολυμάθειαν· ὁ τυποθέτης τοῦ, ὀνόματι Σκαπουλας, ἦτο κακοήθης, καὶ ἐνῶ ἔδετε τοὺς τύπους ἔκαμε μυστικῶς ἀπάνειτμα τοῦ μεγάλου ἔργου εἰς ἓνα τόμον φύλλου ὀλοκλήρου, τὸ ὁποῖον πῶζεται ἀκόμη καὶ ἐπωλήθη συχνότερα.

νημα τοῦτο τῶν εὐγενῶν ἦτο μόνον ἀποκοισμένον, ἀλλ' ὄχι ἐξουδενωμένον. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλα ταῦτα συνείχοντο ἀκριβέστατα μὲ τὰς θρησκευτικὰς κινήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἡ ἀναμόρφωσις ἐπάνω εἰς τὴν Γαλλίαν, πρέπει πρῶτον νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ ὁποίου τὰ διδάγματα εὗρηκαν μεγάλην εἰσοδὸν εἰς τὴν ἐπικράτειαν ταύτην.

20. Ἰωάννης Καλβῖνος.

(γενν. 1509, 10 Ἰουν. ἀποθ. 1564, 27 Μαΐου).

Ἰωάννης ὁ Καλβῖνος ἐγεννήθη εἰς Νοβιόδουνον τῆς Νήσου τῆς Φραγκίας. Ὁ πατήρ του (τοῦ ὁποίου δὲν γινώσκομεν ἀκριβῶς τὰς περιστάσεις) εἶχε γνώμην, ὅτι πρέπει τὰ παιδιά νὰ ἀνατρέφονται εἰς τὸ ἀγαθὸν διὰ τοῦ φόβου· ὁ κατὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν παιδαγωγούμενος υἱὸς κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἔχασε τὴν πρὸς τὸν αὐστηρόν του πατέρα ἀγάπην, μᾶλλον δὲ τὴν ἐστερέωσε τιμῶν αὐτόν, καὶ μάλιστα ἐνῶ τὸν ἔβλεπε γενικῶς τιμώμενον ὡς φρόνιμον καὶ ἐνάρετον ἄνδρα. Ὁ πατήρ του ἦτο εἰς αὐτόν καὶ ἡλικιωθέντα ἤδη πιστάτατος σύμβουλος καὶ φίλος.

Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐνήργησεν ὄχι ὀλιγώτερον ζωνρῶς εἰς τὸν παῖδα ὁ χαρακτήρ τῆς μητρός του, τοῦ ὁποίου βάσις ἦτο ἡ αὐστηρὰ φιλοθρησκεία· ὅταν τὴν ἔβλεπεν ὑπάγουσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀναγινώσκουσαν, ψάλλουσαν, γονυκλιτοῦσαν, προσευχομένην, δακρύουσαν, ἐπληροῦτο ἡ καρδιά του θαυμαστῆς εὐλαβείας πρὸς τὸν ἅγιον καὶ ἀόρατον κόσμον. Πρῶίμα ἐσυνείθισε καὶ αὐτὸς νὰ γονατίζει, συχνάκις εἰς τὸ ὑπαιθρον, καὶ νὰ προσεύχεται, καὶ τὸ ἔκαμνε μὲ ἐσωτερικὸν σέβας καὶ χαρὰν, καὶ εἰς δὲν ἦτο κἀνείς παρῶν.

Ὁ μικρὸς μὲν, ἐμβριθῆς δὲ παῖς ἤρεσκεν ὅλους

τούς ἀνθρώπους. Εὐγενής τις τὸν ἠγάπησε, καὶ μαζῇ μετὰ τὰ τέκνα του τὸν ἐστείλεν εἰς Παρισίους μετὰ τινα ἔτη διὰ τὰ ἀκροασθῆναι τὰ μαθήματα δημοσίου τινὸς σχολείου, τοῦ ὁποίου ὁ προεστὼς, Μαθυρῖνος Κορδιέρος, δὲν ἦτο μόνον γραμματισμένος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ νόστιμος καὶ ἐπιτήδειος διδάσκαλος. Ὁ νέος Καλβῖνος ἐλάμβανε καθημερινῶς μεγάλους ἐπαίνους μετὰ καταφρόνησιν τῶν συμμαθητῶν του. Τότε ἀκόμη ἀνεπτύσσετο εἰς αὐτὸν τὸ αἶσθημα τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς, τὸ ὅποιον ἐφεξῆς οὔτε ἠδυνήθη οὔτε ἠθέλησε νὰ χαλιναγωγῇ, ἀλλὰ τὸ ἀφῆκε νὰ μεταβῇ εἰς σφοδρότητα καὶ πείσμα. Μία Λατινικὴ φιλονεικία τὰ διάλειξε, ὅπου διὰ τῆς ζωηρότητος, ἐπιτηδεϊότητος καὶ σοφίας του ἐθαυμάσθη ἀπ' ὅλους τοὺς ἀκροατάς του, ἐπροξένησεν εἰς τὸ δέκατον ὀγδοὸν ἤδη ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐφημερίαν εἰς τὸ Ποντεβίκιον, τὴν ὁποίαν ἐδιοίκησε μετὰ μεγάλην φήμην. Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα καὶ μισθὸν ἔλαβεν εἰς τὸν δωδέκατον ἐνιαυτὸν του, ἐπειδὴ οὕτως ἐσφενδονίζοντο τότε τὰ ἄμετρα τῆς ἐκκλησίας πλούτη.

Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸν πιστὸς εἰς τὸ στάδιον τὸ ὅποιον ἐπάτησε τόσον εὐτυχῶς. Διὰ προκομμένου τινὸς ἐξαδέλφου του Ῥοβέρτου Ὀλιβετάνου γνωρίσας κατὰ πρῶτον μίαν ἐντελῇ ἀγίαν γραφὴν, ἀκούσας δὲ καὶ τινὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς νέας ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ ἀναμορφώσεως, ἤρχισε νὰ διστάζῃ σφοδρῶς εἰς τὴν γνησιότητα τοῦ πατροπαράδοτου Καθολικοῦ διδάγματος, καὶ τοῦτο τοῦ ἐπροξένησε τόσῃν ἀνησυχίαν, ὥστε πολὺν καιρὸν δὲν ἤξευρε τί νὰ ἀποφασίσῃ. Χρόνον τινὰ ἀντέστηκεν ἀκόμη ἢ πρὸς τὰς νηπιόθεν ἀναληφθείσας καὶ ἐμβυζανθείσας γνώμας ἀγάπῃ· καὶ ἦτο βαρὺ πρᾶγμα εἰς τὸ θερμὸν αἶσθημά του νὰ τὰς παραιτήσῃ ὡς ἀπάτην· ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος διήρκει ἕως οὗ ἡ ἀναμόρφωσις δὲν εἶχεν ἐξηγηθῇ ἀκόμη ἱκανῶς. Ἐκτοτε ὅμως δὲν

ἡδύνατο πλέον νὰ εἶναι Καθολικὸς κληρικός. Ἐπα-
ραίτησε θεληματικῶς τὴν εφημερίαν του καὶ ὑπῆγεν εἰς
τὴν Αὐρηλίαν διὰ νὰ διδαχθῇ τὰ νομικά, εἰς τὸ
ὁποῖον τὸν ἐπῆνεσε μετὰ χαρᾶς καὶ ὁ πατήρ του,
ὅς τις τοῦ ὑπεσχέθη ἀπὸ τὴν σπουδὴν ταύτην περισ-
σοτέραν τιμὴν ἐξ ἅπαντος.

Μὲ τὴν συνήθη του ἐπιμέλειαν ἔκαμεν ἐντὸς
ὀλίγου καὶ εἰς τὰ νομικά προόδους· ἀπηρνήθη ὅλας
τὰς ἡδονὰς, ἐτρωγεν ὀλίγον, καὶ διέτριβε τὸ ἡμισυ
τῆς νυκτὸς εἰς τὰ βιβλία· καὶ ὅχι μόνον ἀλλ' ἀπ-
εχωρίσθη καὶ ὅλους τοὺς φίλους του ἀπὸ τὸν ζῆλον
τῆς μελέτης, ἐνῶ τοῦ ἔκακοφαίνετο εἰάν τις τοῦ ἐτά-
ραττε τὴν μελέτην. Οἱ διδάσκαλοί του, διὰ νὰ τιμῇ-
σωσι τὰς ἀρετὰς του, τοῦ ἐπρόσφεραν ἐθελόνται καὶ
δωρεὰν τὴν δοκτορικὴν τιμὴν. Μὲ ταπεινοφροσύνην
τὴν ἀπέβαλεν, ἐπειδὴ, καθὼς ἔλεγεν, ἤθελε νὰ
παιδευθῇ ἐντελῶς τὰ νομικά εἰς Βιτύριγας ἀπὸ τὸν
περίφημον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκεῖ προσκαλεσθέντα νομο-
διδάσκαλον Ἀνδρέαν Ἀλκιάτον.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην ἐβάλλθη τότε νέος
τις Γερμανὸς, ὀνόματι Βολμάριος ἐκ Ῥοτεβίλλης
τῆς Σοηβίας, διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.
Μὲ τοῦτον ἔκαμεν ὁ Καλβῖνος γνωριμίαν, καὶ ἠγά-
πησε τόσον τὴν σπουδὴν τῶν παλαιῶν γλωσσῶν καὶ
τῆς νέας διαθήκης, ὥστ' ἀπέρριψε τῶν νομικῶν τὴν
μελέτην, καὶ ἀνεφλέχθη ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυ-
μίαν νὰ ὠφελήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἐξαπλόγων τὰς
νέας περὶ θρησκείας ἀγνοίας του. Ἐρχισε τωόντι νὰ
κηρύττῃ εἰς τὰ περίξ τῶν Βιτυρίγων χωρία νέαν δι-
δασκαλίαν, καὶ ἐπειδὴ ὠμίλει μὲ ἐνθουσιασμόν μέ-
γαν, εὐηρέσκει πανταχοῦ ζωηρότατα. Ὁ θάνατος
τοῦ πατρός του τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς Νοβισδου-
νον καὶ ἐπειτα εἰς Παρισίους, ὅπου ἠνώθη πάραυτα
μὲ τοὺς ἐκεῖ εὕρισκομένους ἀναμορφωμένους ἐκ τῆς
σχολῆς τοῦ Ζεβιγγλίου, καὶ ὅχι μόνον τοὺς ἐστῆ-

ριζε δια λόγου εἰς τὰς μυστικὰς των συνελεύσεις, ἀλλὰ διὰ παντοίων συγγραμμάτων ἐσυνήργει τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νέας διδασκαλίας, ἥτις ὡς ἐξεύρομεν (Τόμ. 5', σελ. 173) διέφερεν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν τοῦ Λουθήρου, καθότι εἰς τὸν ἄρτον καὶ οἶνον τῆς εὐχαριστίας ἀπηνεῖτο τὴν εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ πραγματικὴν μετουσίωσιν. Εἰς τὸ εἰκοστὸν τέταρτον ἤδη τῆς ἡλικίας του ἔτος τὸν εἶχαν οἱ ἀναμορφωμένοι τῶν Παρισίων στύλον τῆς ἐκκλησίας των. Ἡ βασίλισσα τῆς Ναυάρρας Μαργαρίτα, ἀδελφὴ Φραγκίσκου τοῦ Α', καὶ αὐτὴ μυστικὴ φίλη τῆς πατρίας ταύτης, τὸν ἐκραγε συχνάκις καὶ ἐσυνωμίλει μαζὴ του περὶ θρησκείας. Ἀλλ' ὅταν ἤρχισαν οἱ διωγμοὶ, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Φραγκίσκου, δὲν ἠδυνήθη γὰρ τὸν φυλάξῃ ἡ φιλία της. Ἡναγκάσθη γὰρ παραιτήσῃ τοὺς Παρισίους, καὶ περιῆλθε χρόνον τινὰ εἰς τοὺς φίλους του, ὅπου ἐκήρυττε καὶ ἔγραφε βιβλία. Τὸ 1534 ἔτος ἐτόλμησε μὲν γὰρ εἰσέρπυσθαι πάλιν εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐξητικὴν τῶν διωγμῶν ἠναγκάσθη γὰρ ἀναχωρήσῃ πάραυτα. Μὲ δυσταρέσκειαν ἀπεφάσισε γὰρ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του.

Ἐπῆγεν εἰς τὴν Βασιλείαν, ὅπου τότε ἦτο πάντη ἀποδιωγμένος ὁ Καθολικισμὸς ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ζεβιγγλίου. Καὶ ἐκεῖ δὲ εὔρηκε φίλους πολλοὺς καὶ προστάτας καὶ διδασκάλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠδύνατο γὰρ μάθητι περισσότερον. Ἐκεῖ Π. χ. κατέγεινεν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Ἐνθουσιασμένος γὰρ εἰσάξῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὰς πληροφορίες του, ἔγραψε: „διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως (Institutio christianae religionis), καὶ τὴν ἀφίερωσεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, τὸν ὁποῖον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ σύμβουλοί του δὲν ἐσυγχώρησαν οὐδὲ γὰρ ἰδεῖν τὴν βίβλον. Τὸ σύγγραμμά τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐξέτεινε καὶ ἐδιόρθωσε πάντοτε περισσότερον ὁ Καλ-

βίτος εἰς τὰς ἐφεξῆς ἐκδόσεις του, περιέχει τέλειον σύστημα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τεθεῖσαν διδασκαλίαν.

Διὰ τὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς μελέτας τεταραγμένην ὑγίειάν του, ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1536 ἔτος. Ἐπειδὴ ἤκουε πολλὰ περὶ τῆς Δουκίσσης Φερράρας, θυγατρὸς Λοδοβίκου τοῦ IB', ὅτι εἶχε κλίσιν εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν, ὑπῆγε τὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, καὶ ἠξιώθη καὶ φιλοφρονητικῆς ὑποδοχῆς. Μάταιαι ἦσαν αἱ ἐλπίδες του, ὅτι ἠδύνατο τὰ εὔρη ὁπαδοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀπεκεῖ ἀνεχώρησεν εὐθὺς φοβηθεὶς μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως.

Ἐπῆγεν εἰς τὴν Γενεύαν (Αὐγ. 1536), ἥτις ἀπὸ πολλῆς ἔλαβε κατ' ὀλίγον τὴν αὐτονομίαν της, καὶ πρὸ ὀλίγου ἐμυήθη τὴν νέαν διδασκαλίαν ἀπὸ δύο ἀναμορφωμένους ἱεροκήρυκας, Βιλέλμον Φάρελον καὶ Πέτρον Βίρστον. Εὐθὺς αὐοῦ ἤκουσαν οἱ δύο οὗτοι τὸν ἐρχομὸν τοῦ Καλβίνου, τὸν ἐπαρακόλεσαν νὰ μείνῃ εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ κηρύξῃ μίαν φορὰν ἐπ' ἐκκλησίας. Ἐκαμε τὸ δεύτερον, καὶ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν ἀκροατῶν του, ὥστε μετὰ τὴν διδασκαλίαν του συνέρρευσεν τὸ πλῆθος ὅλον εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ τὰ τοῦ δείξῃ τὴν εὐχαρίστησίν του. Εἰς τὴν θῆαν ταύτην δὲν ἠδυνήθη νὰ βαστάξῃ τὰ δάκρυά του, καὶ ἠναγκάσθη νὰ τοὺς ὑποσχεθῇ, ὅτι τὴν ἐπαύριον θέλει διδάξῃ πάλιν. Τὸ τέλος ἦτο, ὅτι δὲν τὸν ἀφῆκαν νὰ ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ τὸν ἐκράτησαν ἱεροκήρυκά των. Ἡ δραστηριότης τοῦ ἔργου του ἦτο ἀπεριόριστος. Ἐκαμνε συχνάκις μικρὰ ταξείδια διὰ τὰ στηρίξῃ τοὺς γείτονας ἀναμορφωμένους εἰς τὴν διδασκαλίαν των, ἐβάλλε διδασκάλους, ἐξίσασκε διχονοίας· ἐτύπωσε καί τινα συγγράμματα· πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸ τοῦ Λουθήρου παράδειγμα μίαν μικρὰν καὶ ἄλλην μεγαλητέραν Κατήχησιν. Προσέτι ἔκαμνε ἐπι-

μελῶς καὶ συνδιαλέξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροστάτευς τὰς γνώμας του με σφοδρότητα καὶ ἀχαλίνωτον πείσμα.

Ἄλλ' ὅτι χαρακτηρ τοιοῦτος δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ κάμνη πανταχοῦ ἐχθροὺς, εἶναι φανερόν. Οἱ Γενεῦνοι παρήλλασαν ἀπὸ τοὺς Βερνίους εἰς ἐξωτερικὰ τινὰ τῆς ἐκκλησίας ἐθίμα· σύνοδος συγκροτηθεῖσα εἰς Λαυσάναν ἐδικαιολόγησε τοὺς Βερνίους· καὶ ἡ βουλή τῶν Γενεῦνων ἠθέλησε νὰ προσαρμοσθῇ ἡ ἐκκλησία των κατὰ τὰς ἐκείνων διαταγὰς. Ἄλλ' ὁ Καλβῖνος, ὁ Φάρελος καὶ τρίτος τις ἱεροκλήρυξ Κοραύλδιος, ἀντεστάθησαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ ἐπρόκριναν νὰ φύγωσιν ἀπὸ τὴν πόλιν παρὰ νὰ παραιτήσωσι τὴν πληροφορίαν των (1538). Ὁ Καλβῖνος μετέβη εἰς τὴν Βασιλείαν καὶ ἀπεκεῖ εἰς Ἀργεντοράτον, τοῦ ὁποίου οἱ πολῖται τὸν ἀνέδειξαν ἱεροκήρυκά των καὶ διδάσκαλον τῆς Θεολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιόν των. Ἐξήπλωσεν καὶ ἐκεῖ τὰς γνώσεις καὶ ἐννοίας του καὶ αὐστηροτέραν τινα ἐκκλησιαστικὴν περὶ ἀρχίαν, ἀπέκτησε σέβας, τὸ ὅποιον ἐσυνώρευνεν εἰς τὸν φόβον. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔγεινε γνωστός καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, παρευρεθεὶς εἰς τὰς θρησκευτικὰς συνδιαλέξεις τῆς Βορματίας καὶ τῆς Αὐγούστης.

Ἐκεῖ εἰς Ἀργεντοράτον ἐστοχάσθη νὰ νυμφευθῇ. Φίλος του τίς τοῦ ἐπρόβαλε μίαν χήραν Ἰδελέτταν Βούραν. Ἀποκρινόμενος ἔγραψε πρὸς αὐτόν: „Εγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν κλᾶσιν τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες δύνανται νὰ φιλήσωσι καὶ τὴν κακίαν, ἐὰν μόνον εἶναι ὡραία. Αἰδῶς, τιμιότης καὶ φροντίς διὰ τὴν ὑγιάν μου εἶναι τὰ μόνα κάλλη, τὰ ὅποια δύνανται νὰ μὲ ἀρέσωσιν. Ἐὰν ἐξεύρης, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο ἔχει ταύτας τὰς ἀρετάς, τὸ δέχομαι μετὰ χαρᾶς· εἰδὲ μὴ, ὡς μένη μακρὰν ἀπ' ἐμέ.“ Εὐρηκεν ὅτι ἐπεθύμει, καὶ ἐπέραςεν μαζήτην — ἀλλὰ

κατὰ δυστυχίαν μόιον ἑννέα ἔτη — εὐτυχῇ μὲν, ἀγοιὸν δὲ γάμον.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχαν μεταβαλθῆν πολλὰ τὰ πράγματα εἰς Γεγεύαν. Ἡ Καλβινικὴ φατρία ἔλαβε πάλιν τὴν ὑπεροχὴν, καὶ ὁ λαὸς ἐζητεῖ μὲ ἐπιθυμίαν τὸν διωγμένον ἱεροκήρυκά του. Πολλάκις ἐπαρακαλέσθη νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλ' οἱ Ἀργεντοραταῖοι δὲν τὸν ἄφιναν, ἕως οὗ τελευταῖον μὲ συχνὰς δεήσεις τῆς Γεγευῖνης βουλῆς καὶ τῶν πολιτῶν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐφθάσε πάλιν εἰς Γεγεύαν τὸν Σεπτ. 1541. Ἐν μίλιον μακρὰν ἐκβῆκαν εἰς προὔπαντησίν του, καθεὶς ἠθέλε νὰ ἀθωωθῇ διὰ τὴν ἐξορίαν του τόσον, ὥστε ἀστεῖζόμενος ἐγραψεν ὁ Καλβῖνος εἰς ἕνα φίλον του: „Ἐάν θελήσω νὰ πιστεύσω τοὺς λόγους τῶν Γεγευῖων, καὶ νῆξευρε περὶ τοῦ ἀποδιωγμοῦ μου· καὶ πρέπει νὰ μὲ ἀπεδίωξαν οἱ οἴκοι, καὶ ὅχι οἱ ἄνθρωποι τῆς πόλεως ταύτης.“

Ἦρχισε λοιπὸν πάλιν νὰ κηρύττῃ, νὰ διδάσκῃ, νὰ γράφῃ, καὶ νὰ ἐνθουσιάζεται πρὸς πόλεμον κατὰ τῆς κακίας. Τὸ ἠθικόν του αἰσθημα ἐπειράζετο, ὅτι ἐλάμβαναν τόκους βαρεῖς, καὶ ἐπώλουν πρᾶγμα πολλὸ ἀκριβὰ, τὸ ὁποῖον ἠγοράζετο μὲ τιμὴν μετρίαν. Διὰ νὰ κάμῃ τοὺς Γεγευῖνους ἠθικωτέρους, ἐσχεδίασεν αὐστηροὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτιμωρεῖτο πᾶν φατερόν ἁμάρτημα. Ἐμπορεῖ τις νὰ στοχασθῇ πόσον ἀντέτειναν οἱ νέοι μάλιστα ἐναντίον ταύτης τῆς τυραννίας· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ γέροντες ἔκριναν τὸ ἔργον σωτήριο, καὶ ὁ Καλβῖνος δὲν ἄφινεν ἀτέλεστον ὅ,τι ἤρχιζεν, ὑπετάχθησαν εἰς αὐτήν, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πειθαρχία τῆς νέας διδασκαλίας διήρκεσε τουλάχιστον ὅσον ἐξῆ ὁ ἀρχηγός της, ὅς τις ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὑπέφερνε διὰ τοῦτο σκληροὺς ἀγῶνας.

Κατεπράυνε δὲ μάλιστα τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπο-

στροφὴν ἢ μεγάλη εὐσυνειδησία του, ἢ φιλοπονία καὶ ἢ ἀπλεονεξία του, τὰ ὅποια ἠναγκάζοντο νὰ θαυμάζουν καὶ οἱ σφοδρότατοι κατήγοροί του. Ὁ Καλβίνος ἦτο πτωχός, καὶ ἠθέλησε νὰ μείνῃ τοιοῦτος. Τὸ βουλευτήριον τοῦ ἐπρόβαλε προσθήκην εἰς τὸν μισθόν του, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ἀπέβαλε λέγων: „Δὲν ἐργάζομαι διὰ κέρδους, τὸ ὅποιον δύναμαι νὰ λάβω ἀπ' ἄλλους, ἀλλὰ διὰ κέρδους, τὸ ὅποιον ἐμποροῦν νὰ λάβουν ἄλλοι ἀπ' ἐμέ.“ Καὶ ἐπειδὴ ἐπετίθεντο εἰς αὐτὸν νὰ τὴν δεχθῇ, τοὺς ἐφοβέρισεν, ὅτι δὲν θέλει διδάξειν πλεόν, εἰὰν τὸν ἐνοχλῶσιν οὕτω. Καὶ πόσος νομίζει τις ὅτι ἦτο ὁ μισθός του; πεντήκοντα θάληρα, δώδεκα μέτρα σίτου, δύο βαρέλια κρασίου καὶ ἐλευθέρα κατοικία. Μὲ ὅλον τοῦτο ἔδωκε μίαν φορὰν εἰς καιρὸν πείνας εἴκοσι θάληρα ἐκ τούτων ὀπίσω, καὶ ἐβοήθησε προσέτι πτωχοὺς τινὰς μυστικά. — Τῆς φιλοπόνου ἐργασίας του δὲν ἦτο ποτὲ τέλος. „Δὲν ἔχω καιρὸν (ἔγραφε μίαν φορὰν) νὰ παρατηρήσω ποτὲ ἐκτὸς τῆς οἰκίας μου τὸν ἥλιον τοῦ ἀγαπητοῦ μας κυρίου, καὶ εἰὰν τὸ πρᾶγμα προχωρῇ πάντοτε οὕτω, θέλω λησμονήσῃν τελευταῖον τὸ σχῆμα του.“

Μέρος τούτων τῶν κόπων του ἐπέφερνεν εἰς ἅπαντος αὐτὸς εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἐνῶ ἤρχισε πολλάς ἐριδας περὶ ἡθῶν καὶ θρησκευτικῶν γνωμῶν, καὶ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μόνον νὰ ὑπερασπίζῃ τὰς δόξας του, ἀλλὰ προσέβαλλε καθένα, τὸν ὅποιον ἐβλεπεν ἐτερόφρονα. Φύσις του ἦτο νὰ μὴ ἡσυχάζῃ ἕως οὗ ἐνέδιδεν ὁ ἀντίπαλος, ἢ τουλάχιστον ὠμολόγει διὰ τῆς σιωπῆς τὴν ἥτταν του. Κατὰ τοῦτο δὲν ἐβλεπεν εἰς δόξαν ἢ πρόσωπον. Ἄμιος Πετρίνος, συγκλητικὸς καὶ στρατηγὸς τῆς Γενεύας, ἦτο ἄνθρωπος κακοήθης. Μίαν φορὰν ἐφάνη εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀνάδοχος παιδίου, τὸ ὅποιον ἠθελε νὰ βαπτίσῃ ὁ Καλβίνος. Οὗτος τὸν ἀπέβαλεν εἰπὼν, ὅτι

οὐκ ἀνάδοχοι πρέπει νὰ εἶναι θεοσεβεῖς ἄνθρωποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι ἐλπίς, ὅτι θέλουν φροντίσειν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ βαπτιζομένου. Ταραχὴ ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν, ἀλλ' ὁ Καλβῖνος ἐπέμεινε σταθερῶς ἕως οὗ ἐφέρθη ἄλλος ἀνάδοχος· καὶ ἐπειδὴ ὁ Πετρῖνος ἔκτοτε τὸν ἐπολέμει προσωπικῶς, ἐκατόρθωσεν αὐτός νὰ ἀφορισθῇ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ καθαιρεθῇ ἀπὸ τὴν ἀξίαν του.

Ἄλλοτε γραμματεὺς τις τοῦ κριτηρίου, ὀνόματι Βερτελιέρος, ἀφωρίσθη διὰ τὰς ἀταξίας του. Ἐπρόστρεξεν εἰς τὴν Βουλὴν, ἥτις μετὰ ἡμισυ ἔτος τὸν ἐσυγχώρησε τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. Ἀλλ' ὁ Καλβῖνος δὲν ἐσιώπησε κατὰ τῆς τοιαύτης καταχρήσεως. Τὴν κυριακὴν, ὁπότε ὁ Βερτελιέρος ἠθέλε νὰ μεταλάβῃ, ἐξεφώνησε σφοδρότατον λόγον κατὰ τῶν φθειρόντων τὰ ἦθη, καὶ μὲ βροντώδη φωνὴν ἐκραξεν ἀπ' ἄμβωνος: „Προτιμῶ νὰ χάσω τὴν ζωὴν μου παρὰ νὰ δώσῃ ἡ χεὶρ μου τὸν μυστικὸν δεῖπνον εἰς τοῦτον τὸν ἀνάξιον.“ Τοῦτο ἔκαμεν ἐντύπωσιν μεγάλην· ἐφοβήθησαν ἐπανάστασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ Βερτελιέρου οἱ φίλοι τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Καλβῖνος ὅμως δὲν ἐστάθη εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἠνάγκασε τὴν Βουλὴν νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλει ἀναμιχθῆν εἰς πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὸ πνευματικὸν κριτήριον.

Τόσον συμφώνως μὲ τὴν πληροφορίαν του ἐπρατεν ὁ Καλβῖνος, ὥστε εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ θείου λόγου δὲν ἔμεινε καμμία σχέσις ἀνθρωπίνη, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συνεργήσωσι τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἀποδιώξωσι τὸ φαῦλον. „Ἐὰν ὅλοι ἡμεῖς (ἔγραψε περὶ τούτου μίαν φορὰν) θελήσωμεν νὰ κρύψωμεν τὰς γνώμας μας, τίς ἠθέλεν ὁμιλήσειν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας; Πῶς ἠθέλεν εἰσδωθῆν τὸ θεῆλημα τοῦ σωτῆρος; Ἐντράπητε, μικραὶ καὶ δεῖλαι

φυχαί, αἵτινες φοβούμεναι μὴ χάσῃτε τὰ γήϊνα, δὲν θέλετε νὰ μεγαλύνητε τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ. Ὅχι τιμὴ, ὅχι δύναμις, ὅχι πλοῦτος, ὅχι ἀνθρώπων εὐνοια πρέπει νὰ μᾶς ἀποχωρίσῃ ἀπὸ τὴν θείαν ἀγάπην. Πάντοτε εὐρίσκεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μας τὸ παράδειγμα τοῦ κυρίου μας. Ποτὲ δὲν θέλομεν λησμονήσῃν ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ κήρυξις τῆς ἀληθείας τὸν παρέδωκε ὡρεᾶν εἰς τοὺς ἐχθρούς του, τοῦ ἐπέφερεν ἀναρίθμητα παθήματα, τὸν προσήλωσεν εἰς τὸν σταυρόν. Ἐγὼ ὁ ἀσθενεὶς δὲν δύναμαι νὰ πράξω ὅσα ἐπραξεν αὐτός, ἀλλ' ὅμως δύναμαι — καὶ θέλω — νὰ χύσω τὸ αἷμα μου διὰ τὴν ἀλήθειαν.

Μιχαὴλ Σέρβετος, Ἰσπανὸς, ἀνὴρ ὀξύτατου νοός, εἶχεν ἐκδοθῇν μὲ τὸν ζῆλον τοῦ Καλβίνου πρῶίμα εἰς τὰς γλώσσας καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ τὸν ὀδηγήσωσιν εἰς ἐξέτασιν τῶν δογμάτων. Ἡ ἀγία γραφὴ τοῦ ἦτο πάντοτε τὸ ἀγαπητὸν βιβλίον, καὶ μαζὴ μὲ τὴν σπουδὴν τῶν νομικῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐκαταγίνετο μὲ πολλὴν κλίσιν εἰς τὰς θεολογικὰς ἐρεῦνας. Ἐδιάβαζε δὲ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Γενόμενος γραμματεὺς εἰς τὸν ἐξαγορευτὴν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε', εὗρηκε καιρὸν νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀνθρωπίνας σχέσεις. Μετὰ ταῦτα ὑπῆγεν εἰς Παρισίους, καὶ ἐδίδασκεν ἐκεῖ Μαθηματικὰς ἐπιστήμας· ἔπειτα ἐπολέμησε μίαν φορὰν τὰς καταχρήσεις τῶν Γαλλικῶν ἰατρῶν. Εἰς τὴν θεολογίαν εἶχεν ἐπινοήσῃν πάντα ἰδικόν του σύστημα, ὅπου μάλιστα ἐπολέμησε τὴν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Θεότητος διδασκαλίαν, καθὼς τὴν παρεδέχθη γενικῶς ἡ ἐκκλησία καὶ τὴν ἐφύλαξαν καὶ οἱ Προτεστάνται.

Τὸ φιλόνηικον ἥθος του τὸν περιέπλεξεν εἰς πολλὰς λογομαχίας, καὶ τὸν ἠνάγκασε τελευταῖον νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ ἀπὸ τοὺς Παρισίους. Μετέβη

χρόνον τινὰ εἰς Καρίλοκον ὅπου ἐμεταχειρίσθη τὴν ἰατρικὴν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λουγδούνον. Ἐκεῖ ἐμεταχειρίσθη τὰς θεολογικὰς ἐρεῦνας του μὲ τοιοῦτον ζήλον, ὥστε συνδιελέγετο μὲ τοὺς προκομμενεστάτους γραμματισμένους τοῦ καιροῦ του, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μὲ τὸν Καλβῖνον δι' ἐπιστολῶν. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ μὲ ἄνθρωπον, ὅς τις ἀπηρεεῖτο τὸ οὐσιωδέστατον δόγμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ οὕτως ἡ ἐπιστολογραφία ἔβαλε μεταξὺ τῶν δύο βάσιν σφοδροῦ παρρηγισμού.

Ὁ Σέρβετος, ὅς τις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχεν ὑπάγειν εἰς τὴν Γαλλικὴν Βιένναν, δὲν ἐπεθύμει ἄλλο, εἰμὴ νὰ δώσῃ εἰς τὴν χριστιανωσύνην τὴν μορφὴν, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὀρθοτάτην. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχεν ἐργασθῇ μυστικῶς εἰς συγγραφὴν βιβλίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠλπιζε μεγάλας ἐνεργείας, εἰν ἠδύνατο ἐπιδεξιῶς νὰ διαδοθῇ εἰς τὸν κόσμον. Μετὰ πολλοὺς ματαιοὺς κόπους εὗρηκε τελευταῖον τυπογράφον, ὅς τις τὸ ἐτύπωσε μυστικῶς τὸ 1552 ἔτος μὲ τίτλον: „Ἀποκατάστασις τοῦ χριστιανισμοῦ.“ Ὁ Σέρβετος ἦτο περὶ τούτου τόσης χαρᾶς πλήρης, ὥστε πολλὰς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν δὲν ἠθέλην οὔτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πῇ. Τὸ βιβλίον ἔκαμε βέβαια ἐντύπωσιν, καὶ ἀπηγορεύθη πανταχοῦ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς. Ἐφανερώθη, ὅτι ὁ Σέρβετος ἦτο συγγραφεὺς του· ἠκολούθησεν ἐρευνα ἐναντίον του, καὶ αὐτὸς ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. Ὁ Καλβῖνος ἐνόμισε καθήκον του νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀνακάλυψιν διὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Σερβέτου, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς χεῖρας του. Κατὰ τύχην διέφυγεν ὁ Σέρβετος ἀπὸ τὴν φυλακὴν, καὶ σπουδαστικὰ ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς Ἰταλίας.

Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Γενεύαν. Ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο πάντῃ ἀσφαλὴς εἰς πόλιν ἀναμορφωμένην, ἀπέφασκε νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ ἡμέρας τινάς. Ἀλλὰ μύ-

λις ἔγεινε γνωστὴ ἡ ἐκεῖ ἀφίξις του, καὶ ἡ ἐξουσία κατὰ παρακλήσιν του Καλβίνου τὸν ἐπιάσε καὶ τὸν φυλάκωσε. Τί ἐπαρακλήσε τὸν Καλβῖνον εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ λέγει αὐτός: „Ομολογῶ ἐλευθέρως (γράφει ὁ Καλβ.) ὅτι τὸ ἐνόμισα καθήκον μου γὰ φυλακώσω ἄνθρωπον ἀντίχριστον καὶ ἀδιόρθωτον, καὶ μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις γὰ ἐμποδίσω τὴν βλαβερότητάτου. Καθημερινῶς ἐξαπλόνεται ἡ κακία· παιταχοῦ ἐκπηγάζουσιν ἀπάται, καὶ πρόσωπα, εἰς τὰ ὅποια ἔδωκε δύναμιν ὁ Θεός, δὲν φροντίζουσι γὰ ἐπισυνεργήσωσι τὴν τιμὴν τοῦ ὀνόματος του κτ.“ — Ὁ Καλβῖνος εἶχε στερεὰν πληροφορίαν, ὅτι ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἰδικῆς του πίστεως κρέμαται ἡ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ὑπῆγε πολλάκις αὐτός εἰς τὴν φυλακὴν πρὸς τὸν Σέρβετον διὰ γὰ τοῦ ἀλλᾶξῃ τὰ φρονήματα. Ἀφοῦ ὅμως ἐμειναν ὅλα μάτακα, ἐπίστευσεν ὅτι ὁ Σέρβετος εἶναι ἄνθρωπος ἀπωλεσμένος, καὶ ὅτι δὲν μένει εἰς αὐτὸν σωτηρίας ἐλπίς. Τοιαύτην ἀκριβῶς κρίτιν εἶχε περὶ Σερβέτου καὶ ὁ Θεολόγος Βέζας, εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀναμορφωμένους Θεολόγους, καὶ τοῦ Καλβίνου φίλος καὶ βιογράφος. Τὸν ὀνομάζει τέρας ὀλέθριον, τὸ ὅποιον κατεμόλυε καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὰ συγγράμματά του.

Ἀφοῦ ἔδωκαν γνώμην καὶ αἱ ἄλλαι ἀναμορφωμένοι ἐκκλησίαι τῆς Ἑλβετίας κατὰ Σερβέτου, τὸν ἐκαταδίκασεν ἡ Βουλὴ τῆς Γειεύας, διὰ τὰς αἰρέσεις του καὶ μάλιστα διὰ τὰς βλασφημίας του κατὰ τῆς ἁγίας τριάδος καὶ τοῦ τῶν παιδίων βαπτίσματος, γὰ καὶ ζωντανός. Ὁ Καλβῖνος καὶ οἱ σύναρχοί του ἐκοπίασαν εἰς μάτῃν γὰ ἐνεργήσωσι καλητέρευσιν τι γὰ τούτου τοῦ ἀγρίου θανάτου. Ὁ Σέρβετος, ὅταν τοῦ ἐβεβαίωσαν τὴν καταδίκην του, ἔχασε τὰς ἀσθήσεις του ἀπὸ τὸν τρόμον. Ἐξανῆλθεν ἔπειτα εἰς αὐτὸν, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὸ δίκαιον τῆς υποθέσεώς

του· ἔπειτα ἐξήτει παρακαλεστικῶς ἔλεον καὶ εὐσπλαγχνίαν· εἰς μάτην. Ὁ Καλβῖνος ὑπῆγε καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐπροσπάθει γὰ τὸν ἐπιστρέψῃ. Ὁ Σέρβετος τὸν ἐταλάτισεν, ὅτι δὲν ἐπληροφορήθη τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του, καὶ ἀποχωριζόμενος τὸν ἐξήτησε συγχώρησιν διὰ τὰς ἐνδεχομένας λυπήσεις, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμεν ἐξ ἀγνοίας. Πρὸς δὲ τοὺς μείναντας πλησίον του ἕως τέλους, εἶπεν: „Δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ἀλλὰ γὰ τὸν πάθω ὡς κακοῦργος, τοῦτο σπαράττει τὴν καρδίαν μου. Ἰησοῦ, σῶτερ καὶ λυτρωτά μου, παρηγόρησόν με, καθὼς καὶ σὺ ἐπαρηγορήθης ποτέ. Ὁ δράκων, τὸν ὁποῖον ἠθέλησα γὰ καταπαλαίσω, μὲ ὑπερενίκησε.“

Μετὰ τοῦτο τὸν ἔφεραν συλωδευμένον ἀπὸ πολυάριθμον πλῆθος ἐμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἀνέγνωσαν ἐμπροσθέν του μεγαλοφώνως ἀκόμῃ μίαν φορὰν τὴν καταδίκην του μὲ τὴν συνειθισμένην τάξιν. Μὲ λύπην μεγάλην ἐγονάτισε καὶ ἐπαρακάλεσε, καθὼς ἔκαμε καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀγγελίαν τῆς καταδίκης του, γὰ τὸν φονεύσουν τοῦλάχιστον διὰ ξίφους. Ὅλα ἦσαν μάταια. Ἐφέρθη εἰς τὴν πυρὰν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ δυστυχίαν εἶχαν συσσωρεύσειν μόνον νωπὰ καὶ ὑγρὰ ξύλα. Καθήμενος ἐπάνω της δεμένος εἰς πάσσαλον, ἔβλεπε τὰ ξύλα μόλις καίόμενα, καὶ ὁ δυστυχὴς ἐφώνετο σχεδὸν πολὺν καιρὸν ἐνῶ ἔκραζεν ἐλεεινῶς: „Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος! ἐλέησόν με.“ Ἔως οὗ τελευταῖον ὁ περιστῶς λαὸς, κυριευμένος ἀπὸ συμπάθειαν, ἔρριπεν ἐπάνω του ἀναμμένα ξύλα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐπνίξαν μὲ ἀνεκφράστους πόνους (27 Ὀκτ. 1553).

Ὁ Καλβῖνος ἐνήργησε τὸν φόνον τοῦ Σερβέτου βέβαια μὲ καθαροὺς σκοποὺς, ἀλλ' ὁ φόγος ἐμβάπτεται ἐπάνω του, ὅτι ἠθέλησε γὰ πολεμήσῃ τὴν ἀπάτην ὅχι μὲ λόγον, ἀλλὰ μὲ πῦρ καὶ μὲ ξίφος.

Ὅχι ὀλίγοι ἀναμορφωμένοι ἐδυσσευσθήθησαν εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο δικαίως, ὅτι οἱ Καθολικοὶ διώκοντες τοὺς Προτεστάντας ἠδύναντο νὰ ἀθωωθῶσι μὲ τὸ περάδειγμα τοῦτο. Κατὰ δὲ τοῦ Σερβέτου ἦσαν καὶ οἱ Λουθηρανοὶ τόσον παρωργισμένοι, ὥστε καὶ ὁ ἡμερος Μελάγχθων ἔγραψε πρὸς τὸν Καλβῖνον, ὅτι συμφωνεῖ ἐντελῶς εἰς τὴν περὶ τούτου γνώμην του, καὶ ὅτι τῆς Γενεύας ἡ ἐξουσία ἐπραξε δικαίως φρονεύσασα τοῦτον τὸν καταφρονητὴν τοῦ Θεοῦ ὀνόματος.

Τοῦ Καλβίνου ἡ φήμη εἶχεν ἐλκύσειν πλῆθος μαθητῶν εἰς τὴν Γενεῦαν· πολλοὶ διδάσκαλοι τῆς ἀναμορφωμένης ἐκκλησίας ἐδιδάχθησαν ἀπ' αὐτόν. Τὸ 1558 ἔτος ἐνήργησε νὰ τεθῇ τὸ θεμέλιον τακτικού πανεπιστημίου. Ὁ μὲν Βέξας ἔγεινε Διευθυντῆς, αὐτὸς δὲ ἔμεινε διδάσκαλος τῆς Θεολογίας. Καὶ μὲ ἄλλα δὲ μέσα ἐπροσπάθησε νὰ διατηρήσῃ τὴν φιλοθηρησκειάν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Οἱ ἱεροκήρυκες π. χ. ἐπροστάχθησαν νὰ περιέρχωνται τοὺς οἴκους, καὶ νὰ διδάσκωσι τοὺς χριστιανοὺς τὰ καθήκοντά των. Ἐφρόντιζε δὲ καὶ διὰ πολλὰς ἐξωτερικὰς κοινότητας δι' ἐπιστολῶν, καὶ ἡ ἐπιστολογραφία του ἐξηπλόνητο εἰς τὸ ἡμισυ τῆς Εὐρώπης. Ἀσθενήσας ἀπὸ τοὺς κόπους δὲν ἔπαυε νὰ ὑπαγορεύῃ ἐπιστολάς. Ἀπέθανε δὲ τὸ 55^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του ἀπὸ ἀτροφίαν πενθηθεὶς ἀπ' ὅλους τοὺς Γενευῖνους ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ πρὸ δεκαοκτῶ ἐτῶν ὁ Λούθηρος ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονάς του.

21. Ἑ ρ ρ ῖ κ ο ς Β'.

(1547 — 1559.)

Ἐπιστρέφομεν τώρα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γαλικοῦ βασιλείου, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν

αὐλικῶν φατριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφύτρωσαν, ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις ἐπεσεν εἰς χεῖρας ἀνδρὸς, ὅστις ἔπνευε μὲν ἀρίστα πάντων τῶν ὑπηκόων του, ἤξευρε δὲ νὰ κυβερνᾷ τόσον ὀλίγον, ὥστ' εὐχαριστήθη ὅταν εὐρέθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες ἠθελαν αὐτ' αὐτοῦ νὰ κυβερνῶσι. Τοιοῦτοι βέβαια δὲν ἔλειπαν, καὶ ἡ βασίλισσα Αἰκατερίνα ἐκ Μεδίκων, Ἰταλὴ κακοῦργος καὶ δολοπλόκος, μὲ τὴν δοξομανίαν της ἐπροσπάθει νὰ κυβερνᾷ αὐτὴ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν της ταύτην ἠδυνήθη νὰ ἀναπαύσῃ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν υἱῶν της, ἐπειδὴ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς της εἶχεν ἄλλη οὐχ ἥττον φρονίμη γυνή, ἡ περὶ φημος ἐταῖρα Διάννα ἐκ Πικταυῖου, Δούκησσα Βαλεντίνης, κάλλος ἐξαίσιον, ἥτις μ' ὅλον ὅτι ἦτο εἰκοσι ἔτη πρεσβύτερα παρὰ τὸν βασιλέα, τὸν ἐκράτησεν ὅμως μαγευμένον ἕως τέλους τῆς ζωῆς του.

Ἐρρίκος ὁ Β', ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον, ὅχι μόνον μετέβαλε πολλὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του, ἀπέβαλε τοὺς πρώτους πολιτικούς ὑπουργούς του κτλ. ἀλλ' οὐδὲ καμμίαν ἠκουλήθησεν ἀπὸ τὰς συμβουλὰς του, τὰς ὁποίας τοῦ ἔδωκεν ἐνῶ ἀπέθνησκε. Μία ἐκ τούτων ἦτο νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ γείνουν ἐσχυροὶ οἱ Γυῖσιοι. Κλαύδιος Δουξ Γυϊσίας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ κυβερνῶντος Δουκὸς Λοθριγγίας Ἀντωνίου· ἔδω ἔιναι μάλιστα ἀξιοσημεῖωτοι δύο υἱοί του, ὁ πρεσβύτερος Φραγκῖσκος Δουξ Γυϊσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, καὶ ὁ δεύτερος Κάρολος ἀρχιεπίσκοπος Ῥημῶν, ὀνομαζόμενος συνήθως Καρδινάλιος ἐκ Λοθριγγίας. Φραγκῖσκος ὁ Α' εἶχε καταλάβειν ὀρθῶς, ὅτι εἰς τοὺς ἀδελφούς τούτους ὑπέκαιε φιλοδοξίατις, τῆς ὁποίας τὴν φλόγα ἀνάγκη ἦτο νὰ κατασβέσῃ, εἰάν ἐμελλε νὰ μὴ ἴδῃ κινδυνεύοντα καὶ τὸν βασιλικὸν οἶκον. Καὶ οἱ δύο εἶχαν κυριαρχικὰς ἀρετὰς, ὁ μὲν πρεσβύτερος στρατηγικὰς, ὁ δὲ δεύτερος πολιτικὰς, καὶ οἱ δύο ἔκαμαν ἑαυτοὺς τόσοι ἀναγκαι-

ους εἰς τὴν βασιλίσσαν καὶ εἰς τὴν τὰ πάντα δυναμένην ἑταίραν, ὥστε πάραυτα ἐγείναν πλησιέστατος τοῦ θρόνου. Καὶ ὁ Κοντόσταυλος δὲ Μοντμορεγκι-άκιος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξορίσειν ἀπὸ τὴν αὐλὴν Φραγκῖσκος ὁ Α', ἔλαβεν ἐξαίρετον τόπον εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ νέου κυριάρχου.

Ἰδαμεν εἰς τὴν τῶν Γερμανῶν ἱστορίαν μὲ πόσῃ ἐπιθυμίᾳ ἀνεμίχθη ὁ Ἑρρίκος εἰς τὰς διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι ἐξερράγησαν μεταξύ Καρόλου Ε' καὶ Μαυρικού τοῦ Σάξονος, διὰ τὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπισήμους πόλεις· ὅτι ὁ Δουξ Γυϊσίας Φραγκῖσκος ἐπροστάτευσεν ἀνδρείως τὰς Μετας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος ἐπὶ Καρόλου ἐτελείωσε μόνον δι' ἀνακωχῆς ὅπλων (Τόμ. Ε', σελ. 373. 377. 381). Ἡ ἀγγελία τῆς ἀνακωχῆς ταύτης ἦτο κεραυνὸς διὰ τὸν Πάπαν Παῦλον τὸν Δ', ὅστις ἐμίσει τὸν αὐτοκράτορα μὲ ὅλην τὴν πικρίαν τῆς καρδίας του, καὶ ἦτο σύμμαχος τῆς Γαλλίας εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον. Ἐστεῖλεν εἰς Παρισίους τὸν ἀνεψιόν του, Καρδινάλιον Καράφαν, διὰ τὰ παρακινήσῃ τὸν Ἑρρίκον εἰς ἀθέτησιν τῆς συνθήκης ταύτης, καὶ μὲ βοήθειαν τῶν Γυϊσιῶν καὶ τῆς Δουκῆσσης Βαλεντίνης ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν του. Ἀλλ' ἡ Γαλλία δὲν εἶχε τύχην εἰς τὸν ἐξενααρχισθέντα πόλεμον. Ἐναντίον τῶν Ἰσπανικῶν καὶ Βελγίων στρατευμάτων Φιλίππου τοῦ Β', κυβερνωμένων ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον Κόμητα Ἐγμοντίου ἐχάθησαν ἡ περίφημος μάχη ἡ πλησίον τοῦ ἀγ. Κιντίνου (10 Αὐγ. 1557), καὶ ἡ πλησίον τῆς Γραυελίγγης (13 Ἰουλ. 1558). Ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου πολέμου εἶχεν ἀποσπάσειν τὸ Κάλητον ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, τῶν ὁποίων ἡ βασίλισσα Μαρία ἐκοινώνησεν ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ ἀνδρός της Φιλίππου, ἀφοῦ τὸ εἶχαν κρατήσῃν διακόσια δέκα ἔτη (Τόμ. Δ', σ. 225).

Εἰρήνη γενομένη εἰς τὸ Κάστρον τοῦ Καμεράκου

(Ζ.)

3

(1559) ἐτελείωσε τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰσπανία ἔδωκαν ἀμοιβαίως εἰς ἀλλήλας τὰς δορικτησίας των. Ἡ Ἀγγλία ἐμελλε μετὰ ὀκτὼ ἔτη νὰ ἐξαναλάβῃ τὸ Κάλητον, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔλαβε. Καὶ οὕτω κατέπαυσαν δι' ἱκανὸν καιρὸν οἱ διὰ τῆς ζηλοτυπίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας ἀναφθέντες πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐδαπάνησαν ἠνωφελῶς πολὺ αἷμα ἀνδρώπινον καὶ πολὺ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὠφέλιμα πράγματα. Διὰ τὴν ἄσχετον δαπανηρίαν τοῦ βασιλέως ὑπῆρχεν ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀργυρίου τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ αὐλή, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ χρειώδη τῆς κατὰ τοῦ Καρόλου Ε' ἐκστρατείας, ἐστελεν ὅλα τὰ ἀργυρὰ σκεύη της εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον, καὶ ἐπαρακίνησε τοὺς πολίτας τῆς „ἀγαθῆς πόλεως Παρισίων“ νὰ κάμουν τὸ αὐτό.

Ἐνῶ Ἐρρίκος ὁ Β' ἔστειλε βοήθειαν εἰς τοὺς ἐν Γερμανίᾳ Προτεστάντας, κατέτρεχεν, ὡς ὁ πατήρ του, τοὺς ἐν τῇ Γαλλίᾳ μὲ μεγίστην ἀγριότητα. Ἀπὸ τοὺς πρωταιτίους τῶν διωγμῶν τούτων ἡ ἀγαπητὴ του Διάννα ἐκ Πικταυῖου δὲν ἦτο τελευταία εἰς τὸ νὰ ἀποστρέφεται ἐξαιρέτως τοὺς αἰρετικούς. Τὸ 1549 ἔτος παρεστάθη εἰς Παρισίους δρᾶμα ἄξιον τοῦ Νέρωνος. Μετὰ μίαν λαμπρὰν πομπὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν ἐστάθη ὁ βασιλεὺς μὲ ὅλην τὴν αὐλὴν εἰς περιωπὴν τινὰ τῆς ἀγορᾶς Κρέβης, καὶ εἰς διαφόρους βαθμίδας ξυλίνου οἰκοδομήματος ἀνάφθη φωτιά, ἐπάνω τῶν ὁποίων ἐφερναν αἰρετικούς ἀλυσσοδεμένους καὶ μὲ τροχιλαίας ἄλλοτε μὲν ἀναβιβαζομένους, ἄλλοτε δὲ καταβιβαζομένους, ἄλλοτε δὲ κρατουμένους εἰς τὰς φλόγας, διὰ νὰ μακρύνωνται αἱ ὀδύναιτων. Τὸ τρομερὸν τοῦτο θέαμα ἔκαμν τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν βασιλέα, ὥστε πολὺν καιρὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν φαντασίαν του τὴν εἰκόνα τῆς φρικώδους ταύτης σκηνῆς.

Ἀλλὰ! τοῦτο ἦτο διάθεσις ψυχικὴ προσωρι-

νῆ. Κατὰ τὴν πληροφορίαν του ἦτο πρᾶγμα δεδι-
καιωμένον ἡ βαρβαρική ἐξολόθρευσις τῶν αἰρετικῶν
ὄλων, καὶ ἡ πίστις των βδελυρώτατον ἀδίκημα. Οἱ
Γυῖσιοι, θέλοντες νὰ ἀφανίσωσιν ἀνδρεῖον τινὰ στρα-
τηγὸν ἐξ Ἀνδελοκίου, ὅς τις ἐμπόδιζε πολλὰ ἔργα των,
ἀπέδειξαν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο εἰς ἀπὸ
τοὺς Καλβινιστάς, καὶ ὅτι τὸ παράδειγμά του δια-
φθερίζει πολλοὺς εἰς τὸ στράτευμα. Ὁ Ἑρρίκος ἐκ
φύσεως φιλόφρωνος καὶ ἰδιαίτερος εὐνοϊκὰ φρονῶν
περὶ τοῦ Ἀνδελοκίου τούτου, ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ τὴν
ἀθώωσιν του, καὶ προσέτι τὸν ἐσυμβούλευσε διὰ
μέτου τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν αὐλὴν,
νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ βασιλέως οὕτως,
ὥστε νὰ μὴ ἐμποροῦν νὰ τὸν κατακρίνωσιν. Ἐπαρου-
σιάσθη καὶ ἐπροσκαλέσθη εἰς τράπεζαν. Ὁ βασιλεὺς
τὸν ἐπαίνεσε διὰ τὰ προτερήματά του, ἐπρόσθεσεν
ὅμως ὅτι ἐξηπλώθησαν περὶ αὐτοῦ παντοδαπαὶ κακαὶ
ἀγγελίαι ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν του, καὶ διὰ τοῦ-
το πρέπει νὰ εἴπῃ μίαν φορὰν δημοσίως τί τομίζει
περὶ τῆς λειτουργίας. Ὁ Ἀνδελόκιος ἀπεκρίθη ἐλευ-
θεριώτατα, ὅτι εἶναι πλήρης τοῦ βασιλικῷ ἐλέους,
καὶ ὅτι μετὰ χαρᾶς χύνει μυριάκισ τὸ αἷμα του ὑπὲρ
αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ Μεγαλειότης του ἐμπορεῖ νὰ προσ-
τάξῃ περὶ τῆς ζωῆς του καὶ τῶν κτημάτων του ὅτι
ἂν θέλῃ, καὶ μόνον εἰς πράγματα τῆς θρησκείας δὲν
γνωρίζει ἄλλον κύριόν του εἰμὴ τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ἡ
συνείδησίς του τὸν ἀναγκάζει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ
λειτουργία εἶναι ἀνθρωπίνη ἐφεύρεσις. Διὰ τὴν ἀπό-
κρισιν ταύτην ὠργίσθη τόσο ὁ ἄλλως ἡμερος βασι-
λεὺς, ὥστ' ἐπήδησεν ἐπάνω, ἐσύντριψε κατὰ γῆς
ἐν τρυβλίον, καὶ ὤμοσεν, ὅτι ἤθελε φονεύσειν ἰδι-
οχείρως τὸν ἀσεβῆ τούτον, εἰ δὲν ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς
ἀναθρέψαντας αὐτόν.

Μετὰ δωδεκαετῇ βασιλείαν ἀπέθανεν ὁ βασι-
λεὺς Ἑρρίκος ἐπώδυνον θάνατον. Εἰς ἓνα τόρτον

(τὸ ἀγαπητόν του παιγνίδιον), ὅπου πρὸς κοινὸν θαυμασμόν εἶχε θραύσειν πολλὰς λόγχας, ἐπροκάλεσε τελευταῖον καὶ τὸν νεανίσκον Κόμητα Μογγομερίας νὰ κάμουν ἓνα γῦρον. Ἡ λόγχη τοῦ Κόμητος ἐθραύσθη εἰς τὸν θώρακα τοῦ Ἑρρίκου, καὶ τὸ ἄκρον τῆς ἐμβῆκεν εἰς τὸ δεξιὸν του ὄμμα καὶ ἐφθασεν ἕως τὸν ἐγκέφαλον. Μετὰ ἑνδεκα ἡμέρας, ἀφοῦ ἐπληγώθη τὴν φρικτὴν ταύτην πληγὴν, ἠκολούθησεν ὁ θάνατός του (10 Ἰουλ. 1559).

22. Φ ρ α γ κ ῖ σ κ ο ς Β'.

(1559 — 1560.)

Δεκαεξαετῆς ἦτο ὁ Δελφὶν Φραγκίσκος, ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του. Ἀσθενὴς ὢν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν ἐχρειάζετο αὐτὸς ὁδηγίαν ἄλλων περισσότερον παρὰ νὰ κυβερνήσῃ ἄλλους. Τοῦ ἐδωκαν ὠραίαν σύζυγον, τὴν θυγατέρα τοῦ τῆς Σκωτίας βασιλέως Ἰακώβου Ε', ἣτις ἐγένετο ἔπειτα τόσον περὶφημος μὲ τὸ ὄνομα Μαρία Στουάρτ. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦτο ἀνεψιὰ τῶν Γυϊσίων, συμπεραίνεται πόσῃ δύνάμει ἐμελλε νὰ λάβῃ ἐφεξῆς ὁ οἶκος οὗτος. Πᾶσα ξένη πειρακτικὴ τῶν ἰσχυρῶν ἀπεμακρύνθη. Ἡ παλαιὰ ἐταῖρα, Διάννα ἐκ Πικταυίου, ἀπεδιώχθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν, καὶ ἠενώσισις τῆς μὲ τοὺς Γυϊσίους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑπουργήσῃ μὲ ζῆλον μέγαν ἐπὶ τῆς προτέρας βασιλείας, τῆς διέσωσε τοὺς μεγάλους θησαυροὺς. Ὡσαύτως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν ὁ Κοντόσταυλος Μοντμορεγκιάκιος μὲ κομφὸν τρόπον. Ἄλλ' ἢ ἐκ Μεδίκων Αἰκατερίκα, ἡ χήρα βασίλισσα, εἶχε τὸ μέγιστον ὀφελός τῆς εἰς τὸ νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο ἰσχυροὺς ἀδελφοὺς, καὶ οὕτως ὁ μὲν Δουξ Φραγκίσκος ἀνεδείχθη πάραυτα ἀρχιστράτηγος, πρῶτος δὲ λειτουργὸς τῆς βασιλείας ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας.

Διὰ τὰ προξενήσουν εἰς ἑαυτοὺς περισσοτέραν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἀποκατέστησαν πάλιν τοὺς παλαιοὺς βασιλικοὺς ὑπηρετάς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποβάλλειν Ἑρρίκος ὁ Β'.

Ἀλλ' ὅσον μεγαλητέρα ἐφαίνετο ὅτι ἐγίνετο ἡ ἰσχὺς τῶν Γυῖσιων, τόσον περισσότερον διηρεθίσθη ἐναντίοντων ἄλλη οἰκογένεια, ἥτις διὰ τὴν μὲ τὸν βασιλικὸν οἶκον συγγενειάν της ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε πλεονεξία εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Βουρβωνικὸς οἶκος, ὃς τις ἐκατάγετο ἀπὸ ὀφιγενῆ υἱὸν τοῦ ἀγίου Λοδοβίκου, καὶ τῶρα ἦτο ὁ μόνος συγγενὴς μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἑρρίκου Β' ἀπὸ τὴν σειράν τοῦ ἀρσενικοῦ γένους. Ἐκ τοῦ οἴκου τούτου ἔζων τότε τρεῖς πρίγκιπες, Ἀντώνιος ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας (ἀξίας, τὴν ὁποίαν ἔλαβε νυμφευθεὶς τὴν Ἰωάνναν Ἀλβρέταν), Κάρολος Καρδινάλιος καὶ ἀρχιεπίσκοπος Ῥοθομάγου, καὶ Λοδοβίκος πρίγκιψ Κονδαίου. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ἐκ τῶν ἀδελφῶν τούτων ἦσαν, ὡς βλέπομεν, κυβερνημένοι καὶ ἐνταύτῳ τοιούτου χαρακτῆρος, ὥστε δὲν ἤθελαν ἐπιχειρήσειν τολμηρὸν τι κατὰ τῆς αὐλῆς, εἰ δὲν ὑπῆρχεν ὁ νεώτατος ἀδελφός των, ὁ πρίγκιψ Κονδαίου. Οἱ Γυῖσιοι τὸν ἐφοβούντο καὶ εἶχαν εἰς τοῦτο αἰτίας, ἐπεὶδὴ ἦτο ἀνὴρ φιλόδοξος, ἐπεχειρηματίας, ἀγχίνους αὐλικὸς, καὶ ἐπιτήδειος στρατιώτης. Διὰ τὰ βαδίζῃ ἀσφαλέστερα, ἐπροσπάθησε νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἄλλους ἀξιολόγους ἄνδρας, οἵτινες εἶχαν αἰτίας νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι μὲ τὴν αὐλήν. Ἐκ τούτων ἦσαν ἐξαιρέτως ὁ φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖς ταύαρχος Κολιγνῦς, ὁ ἀδελφός του ὁ προειρημένος Ἀνδελόκιος, καὶ ὁ ἀξιοτίμητος γέρων Κοντόσταυλος Μοντμορεγκιάκιος, ὃς τις, ὡς προείπαμεν, ἦτο καταφρονητικῶς ἐξωσμένος ἀπὸ τῆς νέας κυριαρχίας.

Ἡ Βουρβωνικὴ φατρία συνεκρότει ἐπιμελῶς συνέλεύσεις καὶ ἐσυμβουλευέτο περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐσυμ-

φώνουν δὲ ὅλοι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ εἰς τὰ πράγματα τῶν γυναικῶν ἀνάμιξις εἶναι πάντῃ ἐναντία τοῦ πολιτεύματος καὶ ὅτι ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀποδιωχθῶσιν οἱ Γυῖσιοι ἀπὸ τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐπίαναν παρανόμως. Διεφέροντο μόνον, ἐὰν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπρεπε νὰ γείνη μὲ βίαν ἢ μὲ δόλον. Ὁ Κολιγνῦς, ἀνὴρ ἐμπειρος, ἐσυμβούλευε τὴν μετριότητα, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπρεπε νὰ οἰκειωθῶσι τὴν μητέρα βασιλίσσαν. Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐστάλθη τῶνόντι ὁ τῆς Ναυάρρας βασιλεὺς Ἀντώνιος εἰς Φοντενεβλώ, ὅπου διέτριβεν ἡ αὐλὴ τότε. Ἀλλὰ τὸν ἐδέχθησαν ἐκεῖ τόσον ψυχρὰ, ὥστ' εὐχαριστήθη ἐπιστρέψας ὅπισω μὲ εὐλογοφανῆ πρόφασιν. Οὐδὲ κατοικίαν εἰς τὸ παλάτιον δὲν τοῦ ἔδωκαν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ καταλύσῃ εἰς εὐγενῆ τινὰ γείτονα. Μὲ τὴν βασιλίσσαν μητέρα καὶ μὲ τὸν προκατελημμένον κατ' αὐτοῦ βασιλέα δὲν ἠδυνήθη νὰ συνομιλήσῃ ἄλλως εἰμὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Γυϊσίων, καὶ ἡ πρώτη ἔκαμε πολλὰς κατηναγκασμένας ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκπληρώσῃ.

Ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ πόσον παρωργίσθησαν οἱ Βουρβῶνιοι διὰ τὴν νέαν ταύτην καταφρόνησιν· ὁ Κονδαῖος ἀπεφάσισε τώρα τὴν μεταχείρισιν τῆς βίας, ἀντέστεκεν ὅμως ἀκόμη ὁ Κολιγνῦς. Ἀλλ' ἐπρόβαλε νὰ ἐνωθῶσι μὲ τοὺς Προτεστάντας, καὶ νὰ συνάψουν τὴν θρησκείαν μὲ τὰ πολιτικά συμφέροντα τῶν Βουρβωνίων. Ἦρσε τὸ πρᾶγμα· οἱ ἀναμορφωμένοι, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος εἶχεν αὐξήσειν εἰς τὴν Γαλλίαν παραδόξως ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας Φραγκίσκου τοῦ Α', κατεδιώκοντο καὶ τώρα σφοδρότατα. Ἐπληροφόρησαν τὸν ὀλιγόπουν βασιλέα, ὅτι κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἐκπληρόει τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρός του, εἰμὴ ἐξολοθρεύων τοὺς αἵρετικούς τούτους. Καὶ οὕτως ἐφάνη πρόσταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύοντο μὲ ποινὴν θανάτου αἱ θρησκευτικαὶ συν.

ελεύσεις τῶν ἀναμορφωμένων. Εἰς πᾶν κοινοβούλιον διετάχθη χωριστὸν κριτήριον, τὸ ὁποῖον εἰησχυλεῖτο εἰς μόνον τὴν ἀναζήτησιν καὶ τιμώρησιν τῶν Προτεστάντων. Τὰ κριτήρια ταῦτα ὠνομάσθησαν καυστικοὶ θάλαμοι (chambres ardentes), ἐπεὶ κατέκριναν εἰς τὸ πῦρ πάντα ἀπειθῇ εἰς τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο πρόσταγμα. Ἐνας τις βουλευτὴς τῆς ἐξετάσεως ταύτης, Μουχος ὀνόματι, ἐσύναξε τάγματα ὁλόκληρα κατασκόπων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο ἐξ αὐτοῦ Μουχάρδιοι. Οὗτοι διηρεύων τοὺς παραμερωτάτους τόπους, ἐμαρτύρουν τὰ αἰσχιστα κατὰ τῶν ἀναμορφωμένων, οἱ ὁποῖοι κατεδικάζοντο ἔπειτα εἰς ἐπονείδιστον θάνατον. Μεταξὺ τῶν σφαγίων τοῦ καιροῦ τούτου εἶναι ἄξιός γὰρ ὀνομασθῇ ὁ τοῦ κοινοβουλίου βουλευτὴς Ἄννας Βούργιος, εἰς ἀπὸ τοὺς τιμιωτάτους ἀνδρας, ὅς τις διότι ὡμολόγησεν εἰλικρινῶς τὴν πίστιν του, ἐτελείωσε τὸν βίον του εἰς τὸ σφαγεῖον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐρέθησαν ἀποφασισμένοι ἄνθρωποι, οἳ τινες ἐσύναξαν καὶ ὥπλισαν πολλοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκείας τῶν. Ἐσκορπίσθησαν συγγράμματα, ὅπου ἐκατηγοροῦντο οἱ Γυῖσιοι ὡς πρωταῖτιοι ὅλων τῶν θρησκευτικῶν διωγμῶν, καὶ ἐπροκαλοῦντο ὅλοι οἱ ἀναμορφωμένοι γὰρ σηκωθῶσι πανδημεὶ ἐναντίον τούτων τῶν παρανόμως μεταχειριζομένων τὴν ἐξοχὸν δύναμιν, καὶ γὰρ ἐγγυηθῶσιν ὅλοι ὑπὲρ ἐνός. Προητοιμάσθησαν λοιπὸν ὅλα διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον· οἱ Βουρβάνιοι ὅμως δὲν ἐπεθύμουν γὰρ ρίψουν τόσο φανερά τὸ ὄνομά των εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐστεῖλαν μικροτέρους ἀρχιπατριαστὰς, οἳ τινες ἐμελλαν γὰρ στρατολογήσωσι μυστικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐν ὀνόματί των.

Εἰς ἀπὸ τοὺς ἀρχιπατριαστὰς τούτους, ὁ ἐκατόνταρχος Ρενανδίας, πολλὰ τολμηρὸς ἄνθρωπος, ἐστάθη μετὰ τοῦτο ἀρχηγὸς συνωμοσίας, ἥτις ἀνὲν εἶχε σκοπὸν μικρότερον εἰμῇ γὰρ ἐφαρμῇ κατ'

ὅλης τῆς αἰλῆς, ἥτις διέτριβε τὸ θένος εἰς Βλαίσας, τοὺς δὲ Γυεσίους ἢ νὰ φοιτήσῃ ἢ νὰ φυλακώσῃ, τὴν μητέρα βασιλίσσαν νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς βασιλείας, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν βασιλέα νὰ ἀλλάξῃ ὀλοτελῶς τοὺς βουλευτάς του. Αἱ προπαρασκευαί ἐγένοντο ἐξαιρέτως· δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ μείνωσι διόλου μυστικά· ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν τῆς πανούργου βασιλίσσης μητρὸς καὶ τοῦ Δουκὸς Γυισίας· καὶ ὅταν ὁ Ρεναυδίας ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐκστρατεύσῃ ἀπὸ τὸ Νάννετον εἰς Βλαίσας, ἤκουσεν ὅτι ἡ αὐλὴ ἀνεχώρησε ταχέως ἀπὸ τὸν τόπον τοῦτον καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἀμβασίαν. Ἐκεῖ ἔλαβεν ὁ Δουξ Γυισίος ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα εἰς τὸ νὰ ἀποβάλλῃ καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐφοδὸν, ἐμεταχειρίσθη ὅμως ἐν ταυτῷ τὸν καιρὸν νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὸ νὰ τοῦ δοθῇ μεγάλητις ἐξουσία. Παρέστησεν εἰς τὸν ἔμπορον βασιλέα ἐπίτηδες τὴν συνωμοσίαν σημαντικωτέραν παρὰ ὅ,τι ἦτο, καὶ οὕτω τὸν ἐκατάπεισε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν πληρεξουσιότητα τῆς κυβερνήσεως, καὶ νὰ τὸν ἀναδείξῃ Γενικὸν κυβερνήτην τοῦ βασιλείου. Ἡ βασίλισσα μήτηρ, ἥτις δὲν ἐπέθύμει τοῦτο, ἐσυγκατένευσεν ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπεν ἄλλο ἀσφαλιστικὸν μέσον κατὰ τῆς συνωμοσίας.

Οἱ συνωμόται. οἵτινες δὲν ὑπόπτευαν ὅτι ὁ σκοπὸς των ἦτο ἀνακαλυμμένος, ὥρμησαν ἐναντίον τῆς Ἀμβασίας. Τὸ σχέδιόν των ἦτο νὰ ὑπάγῃ πλῆθος τι ἀόπλων εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν παρακλέσουν νὰ τοὺς δώσῃ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀφοῦ δὲ, ὡς προσέβλεπαν, ἤθελεν ἀπαβαλθῆν τὸ ζήτημάτων, νὰ ἀναχωρήσουν, καὶ τότε νὰ φανῶσι διαμιάς οἱ ἐνοπλοὶ ἀπὸ τὰς ἐνέδρας των, οἵτινες ἐπλητίαζαν μυστικῶς καὶ κεκρυμμένως ἀπ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐματαιώθη. Ἀφοῦ ἐκεῖνοι οἱ ἀοπλοὶ ἀνεχώρησαν, ὥρμησαν πάραυτα οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται εἰς τὰ μερικὰ στίφη τῶν συνωμοτῶν πρὶν

ἐνωθῶσι καὶ τοὺς ἐπίασαν αἰχμαλώτους. Ὁ τολμηρὸς Ῥεναυδίας ἐπροχώρητε μὲ τὰ λείψανα ἕως τῆς Ἀμβασίας, ἔχασεν ὅμως τὴν μάχην καὶ τὴν ζωὴν του (1560).

Ἡ αὐλὴ ἤξευρε πολλὰ καλὰ ποίαν κοινωνίαν εἶχεν ἡ Βουρβωνικὴ φατρία εἰς τὰς ταραχὰς ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἐξωτερικῶς προήρχοντο ἀπὸ μόνους τοὺς Οὐγενότας *). Ἀλλὰ νὰ μεταχειρισθῇ εὐθύς τῶρα βίαν ἐναντίον των, τῆς ἐφαίνετο ἄχρηστον, ἐνῶ μάλιστα, ἐξαιρουμένου τοῦ Κονδαίου, τὰ ἄλλα μέλη τοῦ οἴκου ἦσαν μακρὰν τῆς συνωμοσίας ταύτης. Διὰ νὰ λάβουν εἰς χεῖρας των τὴν φατρίαν ὅλην, ἐφάνη ἀσφαλέστατον μέσον ἡ ὑποκεκριμένη φιλία. Ἐπρόσταξαν νὰ συγκροτηθῇ συμβούλιον τῶν μεγιστάνων εἰς Φοντεβελλὸ μὲ πρόφασιν, ὅτι ἡ αὐλὴ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τὰς γνώμας περὶ τοῦ ἀσφαλεστάτου μέσου νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχὰς. Καὶ αἱ ἐπαρχίαι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐφυλάττοντο μὲ στρατεύματα διὰ νὰ κάμουν ἀβλαβῇ ἡ ἄχρηστα τὰ δοκίμια.

Ἄλλ' ὁ φόβος τῆς δυνάμεως ταύτης ἐμπόδισε τὸν Κονδαῖον νὰ συνεδριάτῃ εἰς τὸ συμβούλιον. Δὲν ἦτο δὲ οὐδὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας παρὼν· ὁ ναύαρχος Κολιγνὺς ἐδιάβασεν ἱεσίαν τινὰ τῶν Οὐγενοτῶν, προσθέτας, ὅτι 150,000 ἄνθρωποι εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὴν ὑπογράψωσιν. Ἄλλ' οὔτε τὸν σκοπὸν του ἐπέτυχεν νὰ προξενήσῃ φόβον εἰς τὸν Δοῦκα Γυϊτίας, οὔτε ἡμερώτερα φρονήματα ἐνήργητε διὰ τοὺς ἀναμορφωμένους. Ἐγενεν ἀπόφασις νὰ συγκαλέσουν τὰς κλάσεις τοῦ βασιλείου εἰς τὴν Αὐρηλίαν διὰ τὰ ἐπίλοιπα πολιτικὰ πράγματα. Ἐδῶ ἤθελαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸν κύριον ἀγῶ-

*) Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐφάνη κατὰ πρῶτον εἰς Τυράνιον. Ἐκεῖ ἐλέγετο μῦθος, ὅτι ὁ βασιλεὺς Οὐγων περιφέρεται τὴν νύκτα, καὶ ἐπειδὴ οἱ τὴν ἡμέραν ὀξέως παρατηροῦμενοι ἀναμορφωμένοι ἔκαστην τὰς συνελεύσεις των τὴν νύκτα, διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμαζαν σκιωπτικῶς διὰ τὸν μῦθον ἐκείνον Οὐγενότας, νυκτερινὰ δηλαδὴ φάσματα. Ἄλλοι λέγουν, ὅτι τὸ ὄνυμα τοῦτο παρήχθη ἀπὸ τὸν τόπον τῆς πρώτης εἰς Νάννστον συνελεύσεώς των.

να των κατὰ τῶν Βουρβωνίων, ἀφοῦ ἐπίασαν ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐφανερώθησαν καὶ τὰ κατὰ τῶν Γυϊσίων βουλευματα τῆς πατρίας ταύτης, καὶ σχέδιόν τι τοῦ Κονδαίου εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ τὸ Λουγδούνον. Οἱ Βουρβώνιοι ἀμφίβαλλαν κατ' ἀρχὰς νὰ ὑπάγουν εἰς Αὐρηλίαν, ἀλλ' ἡ αὐλή, τῆς ὁποίας ἐματαιόνογτο οἱ σκοποὶ μὲ τὴν ἀπουσίαν ἐκείνων, ἐβαλεν ὅλα τὰ δυνατά της νὰ τοὺς φέρῃ. Εἰς συμβουλίαν (εἶπαν οἱ αὐλικοὶ) τῶν κλάσεων δὲν δύναται νὰ λείπουν οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου χωρὶς νὰ χάττωσι τὰ δίκαιά των. Εἰς ταῦτα προστετέθησαν οἱ λόγοι τοῦ καλοῦ καὶ εὐπίστου Καρδινάλιου Βουρβώνος περὶ τῶν ἀγαθῶν φρονημάτων τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης μητρὸς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκαταπέσθη πρῶτον ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας, ἔπειτα καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδαίου, ὅς τις τὸ λείψανον τῆς δυσπιστίας του ἠφάνισε μὲ τὸν στοχασμὸν, ὅτι καὶ τῶν δεινοτάτων ὑποτεθέντων δὲν ἠδύναντο νὰ χύσωσι βασιλικὸν αἷμα. Οὕτω λοιπὸν ὑπῆγαν εἰς Αὐρηλίαν οἱ πρίγκιπες, καὶ ὁ Κολιγνῦς, ὅς τις εἰς τὰ ἐγχειρήματά του ἐβάδιζεν οὕτως, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν ἐξελέγξωσι τίποτε. Ἐμείναν ὁμῶς ἐκστατικοὶ, ἐνῶ εὗρηκαν τὴν πόλιν γεμάτην πολεμικῶν προπαρασκευῶν, καὶ εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην μὲ τὸν βασιλέα ἐντευξίν των ἐφυλακώθη ὁ πρίγκιψ Κονδαίου· ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἐφυλάττετο ἐπιμελδέστατα. Αἰκαταρίνα ἢ ἐκ Μεδίκων ἐμεταχειρίσθη ὅλας τὰς τέχνας τῆς ὑποκρίσεως διὰ νὰ φαίῃ πάντα ἀθῶος, καὶ ἐνταύτῳ νὰ ῥίψῃ εἰς τοὺς Γυϊσίους ὅλον τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀνάγκης ἐγέννα ὁ τοιοῦτος τρόπος.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἤρχισεν ἡ κρισολογία κατὰ τοῦ Κονδαίου, μὲ ὅλην τὴν κατ' αὐτῆς ἀντιλογίαν του, καὶ ἀπεφασίσθη θάνατος ἐναντίον τοῦ πρίγκιπος τούτου ὡς καταπατητοῦ τῶν τῆς μεγαλειότητος δικαίων. Οἱ Γυῖσιοι, οἵτινες ἐνῆργησαν τὴν ἀπόφασιν

ταύτην, καὶ εἶπαν ὅτι μὲ μόνον τοῦτο τὸ κτύπημα ἠδύνατο νὰ κοπῇ ἡ κεφαλὴ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν ἀποστατῶν, εἶχαν σκοπὸν νὰ περιπλέξουν εἰς τὴν εἰμαρμένην καὶ τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδείξουν τόσον ἀξιωμαώρητον, καὶ τὸν ναύαρχον, ὅταν ὁ ἑξαφνος θάνατος τοῦ δεκαοκτατοῦς βασιλέως (5 Δεκεμ. 1560) ἔδωκε τροπὴν ἄλλην εἰς ὅλην τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων. Ἡ βασίλισσα μήτηρ καὶ οἱ Γυῖσιοι ἐτρόμαξαν τόσον, ὥστε δὲν ἐφρόντισαν οὐδὲ νὰ ἐνταφιάσουν τὸν βασιλέα ὡς ἐπρεπεν. Μόνον δύο αὐλικοὶ θεράποντες τοῦ βασιλέως καὶ ὁ τυφλὸς ἐπίσκοπος Σιλβανέκτου ἐσυνώδευσαν τὸ λείψανον εἰς τὸν ἅγ. Διόγυσιον, ὅπου ἦσαν οἱ βασιλικοὶ τάφοι· καὶ ὅσον ὀλίγον ἐτίμησαν τὸν ἀποθανόντα, τόσον κακὰ προεμάντευεν εἰς τοὺς Γυῖσίους ἡ ἀπρεπὴς αὕτη ἀμέλεια.

Φραγκίσκος ὁ Β' δὲν ἀφῆκε τέκνα· ὁ πλησιέστατος ἀδελφὸς του Κάρολος, ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου, ἦτο δεκαετὲς παιδίον. Τέλος λοιπὸν τῶν ταραχῶν δὲν ἐφαίνετο, ἀλλ' ἐκ τούτων ἐγεμίσθη ὅλος ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔφερνε τὸ βασιλικὸν ὄνομα ὁ Κάρολος.

23. Κάρολος Θ'.

(βασιλ. 1560 — 1575).

Οἱ μὲν Γυῖσιοι ἐπέμεναν εἰς τὴν βασίλισσαν μητέρα, ὥστε εἰς τὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν ἡ ἀρρώστια καὶ ὁ θάνατος τοῦ πρώην βασιλέως, νὰ προστάξῃ νὰ φονευθῇ ὁ Κονδαῖος· ἡ δὲ Αἰκατερίνα ἐστοχάζετο, ὅτι ἦτο φρονιμώτερον πρὸς ἐμπόδισιν τῆς παρὰ πολὺ μεγάλης δυνάμεως τῶν Γυῖσιων. εἰς τὴν ὁποίαν ἐκινδύνευε τελευταῖον νὰ ὑποπέσῃ καὶ αὕτη, νὰ διαφυλάξῃ τὴν ζωὴν τοῦ πρίγκιπος, διὰ νὰ ἐμπορῇ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς νὰ τὸν μεταχειρίζεται

ὡς ἀντιστήκωμα, καὶ εἰς τὸ μέσον δύο ἀντιφερομένων φατριῶν νὰ κρατῇ αὐτὴ τοὺς χαλινούς τῆς βασιλείας. Ἦτο ὅμως βαρὺ πρόβλημα νὰ οἰκiewθῇ τὴν τόσον παρωργισμένην Βουρβωνικὴν φατρίαν χωρὶς νὰ φανῇ ὑποπτος εἰς τοὺς Γυῖσιους, τῶν ὁποίων ἐχρεώζετο τὴν φιλίαν. Ἀλλ' ὅμως ἐπέτυχεν, ἀφοῦ εἶχε τῆς ἐναντιωθῇ μάλιστα κατὰ τοῦτο ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας, νὰ κατορθώσῃ διαλλαγὴν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἐπεθύμει μὲν ἀποδιωγμὸν τῶν Γυισίων, καὶ κήρυξεν θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς Οὐγενότας, ἡ δὲ Αἰκατερίνα τὸν ἐκατάπεισε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς, ὅτι κρυφίως ἐμελλε νὰ τὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τὰ δύο, μ' ὅλον ὅτι δὲν τὸ εἶχε κατὰ νοῦν, ἐπειδὴ οὕτως ἤθελεν ἀντενεργήσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς, καὶ ἤθελεν ἀναδείξῃ πολλὰ ἰσχυροὺς τοὺς Βουρβωνίους.

Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τῶν συνθηκῶν τῆς διαλλαγῆς μετὰ τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας ἦτο καὶ ἡ ἀπολύσις τοῦ πρίγκιπος Κονδαίου, ἐγένεεν αὕτη μὲ δημόσιον ἀναίρεσιν τῆς κρισολογίας ἀπὸ μέρους τοῦ κοινοβουλίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἀνηγορεύθη γενικὸς κυβερνήτης τοῦ βασιλείου, ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας ἐκράτησε τὴν εἰς τὸ χρηματικὸν ἐφορίαν, ἐπίτροπος ἐγένεεν ἡ Αἰκατερίνα, ἥτις μὲ τὰς δολίους τέχνας τῆς οἰκiewθῃ ὅλον τὸν Κοντόσταυλον Μοντμορεγκιάκιον, ὅς τις κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ναυάρρας εἶχεν ἀνακαλεσθῇ εἰς τὴν αὐλήν. Ὑπεσχέθη οὗτος νὰ μείνῃ οὐδέτερος μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν, καὶ μόνον νὰ ὑπουργῇ τὸν νέον βασιλέα.

Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἡσυχίαν ἀπὸ τοιαύτην ἔνωσιν; Οἱ Γυῖσιοι ἐστενοχωρήθησαν. ὁ πρίγκιψ Κονδαίου ἐπεθύμει ἐκδίκησιν. τοῦτο ἦτο ἱκανὸν νὰ γεννήσῃ νέας ταραχάς. Καὶ αἱ δύο αἱ φατρίαι ἐπροσπάθουν νὰ οἰκiewθῶσι τὸν Μοντμορεγκιάκιον. ἡ

Βουρβωνικὴ ἐπεστηρίζετο εἰς τὴν συγγένειαν · ἡ ἄλλη εἰς τὴν Καθολικὴν πίστιν της.

Ἡ βασίλισσα μήτηρ εὐρίσκετο ὄχι εἰς μικρὰν ἀμηχανίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἐζητεῖ ἐπιμόνως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δύο μυστικῶν ἀρθρῶν. Οἱ Γυῖσιοι ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἐναντίοι της δύσπιστοι · ἔκρυπταν ὅμως τὰ πάθη των ὀπισθεν τῆς Καθολικῆς των πίστεως, καὶ ἀνέλαβαν τὸ πρόσχημα ὅτι ἀγωνίζονται μόνον ὑπὲρ ταύτης. Μὲ τοῦτο τὸ μέσον ἐδελέασαν καὶ τὸν Κοντόσταυλον Μοντμορεγκιάκιον, καὶ ἐσυντέθη μεταξὺ τοῦ Δουκὸς Φραγκίσκου Γυῖσιου καὶ τοῦ πλουσίου καὶ ἀνδρείου ἀρχιστρατήγου ἐκ τοῦ ἀγ. Ἀνδρέου, καὶ τοῦ Κοντοσταύλου, συμμαχία, ἣτις ὠνομάσθη τριανδρία. Ἡ ἐναντία φατρία ἐνόμισε τῶρα ὅτι πρέπει νὰ λαλήσῃ φανερά, καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀντώνιος διὰ συνεργίας τοῦ ναυάρχου Κολιγῆν ἔδωκεν ἱκετικὸν γράμμα τῶν Προτεστάντων, τὸ ὁποῖον ἐδιαβάσθη εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἀπετέλεσε νὰ ἐκδοθῇ πρόσταγμα (Ἰούλ. 1561), διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύοντο μέν οἱ διωγμοὶ τῶν ἀναμορφωμένων, ἀλλ' ἀπηγορεύοντο ἐνταυτῷ καὶ αἱ συνελείσεις των δημόσιοι καὶ κρύφιοι. Διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὸν ναύαρχον, ὅστις ἐδυσαρεστήθη πολὺ διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦτο, ἐπρόβαλεν ἡ Αἰκατερίνα θρησκευτικὴν συνδιάλεξιν. Τῶνόντι δὲ τὸν Σεπτ. 1561 ἐγεινεν εἰς Ποσσίακον ἐμπροσθεν τῆς αὐλῆς, καὶ λαμπρὰς ὁμηγύρεως μεγιστάνων, κοσμικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλ' ἐμεινε, καθὼς ὅλοι οἱ τοιοῦτοι διάλογοι, ἀτελεσφόρητος. Πρῶτος ἐκ μέρους τῶν ἀναμορφωμένων συνδιάλεκτης ἦτο ὁ περίφημος Βέζας, φίλος τοῦ Καλβίνου. Μὲ τὸν λόγον του: „ὅτι τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου τόσον μακρὰν, ὅσον ὁ ἐξώτατος οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν“ ἔφερε τοὺς ἀντιπάλους εἰς θυμὸν σφοδρότατον.

Ἐνῶ ἐγένετο ὁ διάλογος, ἤλθεν εἰς Ποσσίακον Παπικός τις τοποτηρητής καὶ μαζήτου ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἰησουϊτῶν Λαινέζιος. Ὁ δεύτερος ὠνόμασε τοὺς Προτεστάντας ὄφεις, πιθήκους, ἀλώπεκας καὶ λύκους, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἱκανὸν νὰ τοὺς στείλουν εἰς τὴν ἐν Τριδέντῳ σύνοδον. Εἶπεν ὅτι εἶναι αὐθάδεια ἐναντίον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ νὰ δοθῇ ἐλευθερία θρησκείας εἰς τοὺς αἵρετικούς, καὶ μεγάλη ἀπρονοησία νὰ συγχωρῶνται τοιοῦτοι διάλογοι ἐνώπιον προσώπων, τὰ ὅποια εὐκόλως δύνανται νὰ ἀπατηθῶσιν. Ἐκ ταύτης τῆς συμβουλῆς δὲν ἠθέλησε πλέον ἡ Αἰκατερίνα νὰ παρευρεθῇ εἰς τοιαύτας διαλέξεις, τὸ ὅποιον ἴσως ἠθελε προφυλάξειν τὴν ἐπικράτειαν ἀπὸ πολλὰς δυστυχίας· διότι ὁ Κάρολος, ὅστις ἀνέτρεφετο αὐστηρότατα εἰς τὴν Καθολικὴν πίστιν, ἦτο πολλὰ εἰλικρινὴς καὶ ζωηρὸς, ὅς τις ἐκατηχεῖτο μετὰ χαρᾶς καὶ εἶχε διάπυρον φιλοτιμίαν νὰ πράττῃ λαμπρὰ ἔργα καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν του πληροφορίαν.

Οἱ Γυῖσιοι ἐκατάλαβαν, ὅτι, ἐὰν ἐμελλαν νὰ εὐδοκιμήσουν τὰ σχέδιά των, ἀνάγκη ἦτο νὰ διαρρήξωσι τὸν μεταξὺ Αἰκατερίνης καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ναυάρρας σύνδεσμον. Καὶ τῶντι εὐτύχησαν νὰ καταπείσωσι τὸν μικρόνουν βασιλέα νὰ γείνῃ ἄπιστος εἰς τοὺς ἀδελφούς του, καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν τριανδρίαν. Ἡ βασίλισσα ἐτρόμαξεν ὅχι ὀλίγον διὰ τοῦτο, καὶ διὰ νὰ φυλάξῃ ἰσορροπίαν πρὸς ταύτην τὴν δύναμιν, ἐσυνάφθη μὲ τὸν πρίγκιπα Κονδαῖον καὶ μὲ τὸν ναύαρχον. Ἀποτέλεσμα ταύτης τῆς συναφείας ἦτο πρόσταγμα ἐκδοθῆν τὸν Ἰανουάρ. 1562, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροστάζοντο μὲν οἱ Οὐγενόται νὰ δώσωσιν ὀπίσω εἰς τοὺς Καθολικοὺς τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶχαν κυριεύσειν εἰς τὰς πόλεις, ἐσυγχωροῦντο δὲ ἐνταυτῷ νὰ συγκροτῶσι τὰς συνελεύσεις των εἰς τὰ προάστεια καὶ ἀλλαχοῦ ἕως οὗ γενικὴ σύνοδος νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ζητημάτων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐφρόντιζαν οἱ Γυῖσιοι νὰ αὐξάνουν τὴν μεταξύ τῶν πατριῶν διχόνοιαν, καὶ ὅσον εἶναι δυνατόν γρήγορα νὰ ἐκρήξωσι τὸ μεταξύ τῶν δύο θανάσιμον μῖσος πρὶν ὑποφυχρανθῇ ἡ θερμότης. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἔδωκεν ὁδοιπορία τις τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς Παρισίους Φραγκίσκος ὁ Δουξ Γυῖσίας, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ κοινῶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ναυάρρας τὴν ἐκεῖθεν ἀποδιώξιν τοῦ πρίγκιπος Κονδαίου. Εἰς ταύτην τὴν ὁδοιπορίαν δέβη μὲ πολυάριθμον ἀκολουθίαν ἀπὸ τὸ Βασσίακον, μικρὰν πόλιν τῆς Καμπανίας, ὅπου κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἔκαμναν οἱ Οὐγενόται τὴν προσευχὴν των εἰς μίαν σιταποθήκην. Ἐκ τῆς ἀκολουθίας του τινὲς, οἵτινες εἶχαν πλησιάσειν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἤρχισαν νὰ λογομαχῶσι μὲ τοὺς Οὐγενότας· ἀπὸ λοιδοριῶν ἑκατήντησαν εἰς πληγὰς· καὶ εἰς τοῦ Δουκὸς αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἐρρίφθη λίθος, καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν σύνθημα νὰ φονεύσουν ὅλους ὅσοι τοὺς ἀντέστηκαν. Ἐξήκοντα περίπου ἐφονεύθησαν, περισσότεροι ἐπληρώθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ἱεροκέρυξ· εἰς τὴν σιταποθήκην ἀνστράφησαν ὅλα, ὁ ἄμβων καὶ αἱ καθέδραι ἐθραύσθησαν, ἡ βίβλος ἐξεσχίθη. Ὅταν μετὰ τοῦτο ἐπρόσταξεν ὁ Δουξ τὸν κριτὴν τοῦ τόπου νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπέπληξε σφοδρῶς, διότι ἐσυγχώρησε τὰς συνελεύσεις ταύτας, καὶ ὁ κριτὴς ἀνεφέρθη εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἰανουαρίου, ἔβαλεν ὁ Γυῖσιος μὲ θυμὸν τὴν χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸ ξίφος του καὶ εἶπε: „Τοῦτο θέλει ἐκσχίσαι τὸ κατηραμένον πρόσταγμα.“ Ὅλοι οἱ Καθολικοὶ τοῦ βασιλείου ἠγάλαξαν διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, καὶ ἐπήνεσαν τὸν Δουκὰ ὡς ἀληθινὸν ἥρωα τῆς πίστεώς των. Ἐκ τούτων τῶν τιμῶν διερεθισθεὶς περισσότερον ὁ Γυῖσιος καὶ γενόμενος ἀσφαλέστερος ἠθέλησε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀντιζήλους του μὲ εἰς ἀγῶνα, καὶ νὰ χωρῇ

ση τὴν βασίλισσαν μητέρα ἀπὸ τὸν βασιλέα. Αὕτη ἶδε τὸν κίνδυνον καὶ κατέφυγε μὲ τὸν νέον υἱόν της εἰς Φοντενεβλώ. Ὁ Κονδαῖος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦς Παρισίους διὰ νὰ συνάξῃ στρατεύματα. Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσῃ τὴν ἐτοιμασίαν του, ἔσπευσαν ὁ Γυῖσιοι μὲ τοὺς λοιποὺς τρεῖς ἄνδρας καὶ μὲ λόχον ἐνόπλων ἱππέων κατόπιν τῆς αὐλῆς· ἐμβῆκαν εἰς τὸν θάλαμον τῆς βασιλίσσης μητρὸς, τῆς εἶπαν ἀπαρακαλύπτως ὅτι ἐζήτουν τὸν βασιλέα, καὶ τῆς ἔδωκαν τὴν ἐλευθερίαν, ἂν ᾗθελε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὴ ἢ ὄχι. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀπολογίαι τῆς Αἰκατερίνης δὲν ἔτελυσφόρουν τίποτε, πράττει ὅ,τι κυρίως δὲν ᾗθελε, μὲ τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἤξευρε νὰ ἐφαρμόζεται εἰς πᾶσαν περίστασιν. Καβαλικεύει μετὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ κρυφίως ἀναγγέλλει εἰς τὸν πρίγκιπα Κονδαίου περὶ τῶν ὅσα ἐγείναν καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γείνωσιν. Ὁ νέος βασιλεὺς ἔκλειε στενοχωρούμενος διὰ τὴν ἀσυνείθιστον μεταχειρίσιν τόσον σφοδρῶς, ὥς νὰ ἐμελλε νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν φυλακὴν. Φθάνουν σπουδαστικά εἰς Βικένας, καὶ ἔπειτα εἰς Παρισίους. Ἡ τριανδρία διακηρύττει, ὅτι ὅλα ἐγείναν ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ, καὶ μεταχειρίζεται εἰς ὅλα τὰ ἐγχειρήματά της τὸ βασιλικὸν ὄνομα. Ἡ Αἰκατερίνα, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τοὺς Βουρβωνίους εἰς κίνδυνον, ἀναγκάζεται νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς ὅλας τὰς διαταγὰς τῶν Γυῖσιων, εἰς τὴν θάλλῃ νὰ μείνῃ εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ οὕτω δὲν δύνανται οὗτοι νὰ τὴν ἀποδιώξωσι, μὴ ὅλον ὅτι τὸ ἐπεθύμουν καθ' ὑπερβολὴν.

Ὁ Κοντόσταυλος Μοντμορεγκιάκιος ἀφῆκε τῶρα ἐλεύθερον δρόμον εἰς τὸ κατὰ τῶν ἀναμορφωμένων μῖσος του. Μὲ στρατιώτας ὥρμησεν εἰς τὰς ἐν Παρισίοις συνελεύσεις των, ἐδίωξε τοὺς ἱεροκήρυκας των καὶ ἔκαυσε τοὺς ἄμβωνας, τὰ θυσιαστήρια καὶ τὰς καθέδρας των· πράξις, ἥτις τοῦ ἔδωκε τὸ καταφρονητικὸν ὄνομα Capitaine Brûle-banc.

24. Τρεῖς πρῶτοι ἐμφύλιοι καὶ θρησκευ- τικοὶ πόλεμοι.

(1562 — 1570).

Τὰ λαμπρὰ ταῦτα κέρδη, τὰ ὅποια ἀπέκτησαν τῶρα οἱ Γυῖσιοι, τοὺς ἔσωσαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πρίγκιπος Κορδαίου. Μὲ 3000 ἵππεῖς εἶχε προχωρήσειν οὗτος ἕως Φονταίνεβλῶ, ὅταν ἤκουσε μὲ λύπην τοῦ τὰ γενόμενα. Ἐσυμβουλευθῆ ἔπειτα περὶ τῶν πρακτέων μὲ τὸν γαυάρχον, ἀφοῦ τὰ πράγματα ἐκατήντησαν ἕως ἐδῶ. Ἐφώταξε τελευταῖον : „Τὸ πρᾶγμα ἔγεινε! Εἴμεθα τόσον βαθέως εἰς τὰ νερά, ὥστε ἢ πρέπει νὰ περάσωμεν κολυμβῶντες ἢ νὰ πνιγῶμεν.“ Κατέφυγεν εἰς τὴν Λύρηλιάν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκλέξειν πρότερον τόπον καθοπλισμοῦ, καὶ ἐπροσκάλεσεν ἐκεῖ ὅλους τοὺς ὁπαδοὺς του. Μὲ προγράμματά του ἐκήρυξεν, ὅτι μόνος του σκοπὸς εἶναι νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν φυλακωμένον βασιλέα καὶ τὴν μητέρα του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Γυῖσιων· οὗτοι δὲ ἀντεκήρυξαν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι φυλακωμένος, ἐκεῖνος δὲ εἶναι ἐπαναστάτης, τὸν ὅποτον δὲν πρέπει νὰ βοηθῇ καὶ εἰς τιμημένος Γάλλος. Ἡ βασίλισσα κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ἐξέδωκεν ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐβεβαίονεν, ὅτι καὶ αὐτὴ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπολαύουσι τελείαν ἐλευθερίαν.

Τοιοιουτρόπως ἡτοιμάσθη ἡ πυρκαϊὰ τοῦ πολέμου. Καὶ αἱ δύο αἱ φατρίαι ἐστρατολόγουν, ἐπροσπάθουν νὰ ἐλκύσουν εἰς τὸ μέρος των τὰς πόλεις τοῦ βασιλείου, καὶ ἐκύτταζαν νὰ εὕρωσι συμμάχους εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Κορδαῖος οἰκειώθη καὶ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ· ἀλλ' ἐχρεώσται νὰ τῆς ὑποσχεθῇ τὴν παραχώρησιν τοῦ Καλήτου, καὶ, ἐπειδὴ ὁ τόπος οὗτος εὐρίσκετο τῶρα εἰς τὴν ἐξου-

σίαν τῶν ἐχθρῶν, γὰ τῆς παραδότης εἰς τουτο τὸ μεταξὺ τὸν Πόρτον Γρατίας· συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι διὰ τὸ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐθνικὸν μῖσος παρώργισαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Κοιδαίου, καὶ ἠνάγκασαν καὶ τὴν Αἰκατερίναν γὰ ἐνωθῇ ἐντελῶς μὲ τὴν Καθολικὴν μερίδα. Ὁ ναύαρχος Κολιγνῦς καὶ οἱ ὁπαδοί του ἐκηρύχθησαν ἀποστάται. Τὸν πρίγκιπα Κοιδαίου δὲν ἀνέφεραν διόλου, ἐπειδὴ τάχα ἐκρατεῖτο ἀπ' ἐκείνους χωρὶς τὴν θέλησίν του.

Πολλαὶ πόλεις ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῶν ἀναμορφωμένων, ὅλη σχεδὸν ἡ Νορμανδία καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν εὐγενῶν Γάλλων. Παιταχοῦ ἐξεργάγη τὸ πολεμικὸν πῦρ, καὶ αἱ φατρίαι ἐπολέμουν ἀλλήλας μὲ ὅλην τὴν ἀπάνθρωπον μαρίαν, ἥτις κάμνει τόσον φοβεροὺς τοὺς ἐμφυλίους καὶ θρησκευτικοὺς πολέμους, καὶ μόλις μᾶς ἀφίνει γὰ γνωρίσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ μὲν Προτεστάνται ἀτίμαζαν τὰς Καθολικὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια, ἐσύντριβαν τὰς εἰκόνας των, καὶ ἐγύμνοσαν σκληρότατα τοὺς πλουσίους ἱερεῖς των. Οἱ δὲ Καθολικοὶ ἐπρατταν ἀκόμη χειρότερα. Τὰ χρονικὰ πόλεων τινῶν τῆς Γαλλίας εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὰς ἀπάνθρωποτάτας ἀγριότητος, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς τὴν περιόδον ταύτην. Ὀλόκληρα στρατιωτῶν τάγματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν παραδοθῇ, ἐκατασφάγησαν, ἀρχηγοὶ καὶ πλούσιοι ἐβασανίσθησαν ἀσπλάγχως, γυναῖκες καὶ κοράσια κατησχύνθησαν μὲ κτηνώδη μαρίαν, παῖδιά κατεσπαράχθησαν, γέροντες ἐφοιτοῦντο μὲ βραδὺν καὶ ἐπώδυνον θάνατον. Εἰς Τυρώνιον ἐδέσθη ὁ πρόεδρος εἰς δένδρον, καὶ τοῦ ἐξεκόπησαν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τὰ ἐντόσθια. Ἐγγαστρωμένας γυναῖκας ἐσυραν γυμνάς εἰς τοὺς δρόμους, ἐσχιζαν τὴν κοιλίαν των, ἐκτύπουν κατὰ γῆς τὰ ἐμβρυα ἢ τὰ ἐρρίπταν τροφὴν εἰς τοὺς σκύλους. Εἰς Κάστρα ἐκδαρεν ἓνας δῆμιος ζωντανὰ πέντε κοράσια, καὶ ἔφαγε

τὰ ἡπατάτων. Εἰς Ἀγγεγον ἐκρεμάσθησαν πεντακόσιοι, καὶ εἰς Κάδουρκον ἐκάησαν ἄλλοι τόσοι. Εἰς Τρικιάσσας ἐκρέμασεν εἰς τὸν υἱὸν του, καὶ ἀδελφὸς ἑαυτοῦ τὰς ἀδελφάς του. Εἰς ὅλην τὴν Προβιγκίαν δὲν ἤκουέτις ἄλλο, εἰμὴ ἀποτροπαίους ἱστορίας φονικῶν καὶ ἀπανθρωπιῶν. Χίλιοι πεντακόσιοι ἐφρονεύθησαν μὲ βασάνους, ἐτυφλώθησαν, ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τὰς χεῖρας ἢ ἀπὸ τοὺς πόδας, ἐσύρθησαν δεσμευμένοι ἀπὸ τὰς οὐράς τῶν ἵππων, ἐλιθάσθησαν, ἐρρίφθησαν εἰς καμίνους ἀσβέστου, ἐτάφησαν ζωντανοί. Ἡ ἀχαλίνωτος κτηνωδία ἔχαιρε τὸν θρίαμβόν της. ἐπειδὴ παρεκτὸς τῆς ἐμπαθοῦς φιλεκδικίας ἐσυνήργει καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι ὅλα γίνονται εἰς δόξαν τοῦ υἱίστου.

Ἀφοῦ ἐδυστύχησε τὸ βούλευμα τοῦ Κονδαίου νὰ ἐφορμήσῃ ἑξαφια εἰς τοὺς βασιλικούς, ἐπροχώρησαν οὗτοι ἐνδυναμωμένοι ἀπὸ Ἑλβετικὸν πεζὸν καὶ Γερμανικὸν ἱππικὸν εἰς τὴν Αὐρηλίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐστράφησαν πάραυτα εἰς Βλαίσας καὶ Τυρώνιον, τὰς ὁποίας πόλεις ἐκυρίευσαν καὶ τὰς δύο. Ὡσαύτως ἐκυρίευσεν ὁ ἀρχιστράτηγος ἐκ τοῦ ἀγ. Ἀνδρέου τὴν πόλιν Πικταύιον χωρὶς νὰ εὕρῃ πολλὴν ἀντίστασιν. Ἐκυριεύθη δὲ ἀπὸ τοὺς βασιλικούς καὶ ἡ πόλις τῶν Βιτυρίγων, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκοψαν τὴν Αὐρηλίαν ἀπὸ πάσαν βοήθειαν. Ἐμελλε λοιπὸν νὰ πολιορκηθῇ ἡ πόλις αὕτη, ἀλλ' ἡ βασίλισσα Αἰκατερίνα, ἥτις εὐρίσκετο καὶ αὕτη εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἔδωκαν γνώμην νὰ υπάγουν πρῶτον κατὰ τοῦ Ροθόμαγου διὰ τοὺς Ἀγγλους. Ἦρχισεν ἡ πολιορκία τῆς πόλεως ταύτης, καὶ εἰς αὐτὴν ἐτουφεκίσθη ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας, ἡγεμὼν, τοῦ ὁποίου τὰ φρονήματα δὲν προσηρμόζοντο εἰς τοιαύτας συγχύσεις. Τὸν Ὀκτώβ. 1562 ἐμελλε νὰ παραδοθῇ ὁ Ροθόμαγος. Καὶ ἐδῶ δὲν ἔλειψαν αἱ ἀπανθρωπίαι, καὶ ὀνομαστὶ κατεδικάσθησαν ὅλοι οἱ ἱερεῖς τῶν ἀναμορφωμένων. Πρὸς ἀνταμοιβὴν ἐκρέμασαν δύο Καθολικοὺς ἱερεῖς εἰς τὴν Αὐρηλίαν.

Ὁ Κονδαῖος, ἐνδυναμωμένος ἀπὸ στῆφος Γερμανικοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε φέρειν ὁ Ἀνδελόκιος, ἠθέλε νὰ ὁρμήσῃ ἐξαφνα εἰς τοὺς Παρισίους, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἐμποδισθῇ κατ' ὁδόν, τὸν ἐπρόφθασαν οἱ βασιλικοὶ καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ γαύαρχος ἐσυμβούλευσε τώρα νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν καρποφόρον καὶ πλουσίαν Νορμανδίαν, καὶ ἀφου ἐκεῖ ἐνδυναμωθοῦν ἀπὸ Ἀγγλικὴν βοήθειαν, τότε νὰ ἐγχειρήσουν τι κατὰ τῶν βασιλικῶν. Ἐγείνε τοῦτο, ἀλλὰ πλησίον τῶν Δρυϊδῶν ἐμποδίσθη τὸ στράτευμα τοῦ πρίγκιπος ἀπὸ τοὺς δι' Ἰσπανικῶν στρατευμάτων ἐνδυναμωθέντας Καθολικοὺς, καὶ πάραυτα συνεκροτήθη μάχη. Ὁ γαύαρχος διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του εἶχεν ἤδη φυγαδεύσειν τὸ τῶν ἐχθρῶν ἱππικόν, ἀλλ' οἱ πεζοὶ Ἑλβετοὶ καὶ Ἰσπανοὶ οἱ ὄντες εἰς τὸ στράτευμα τῶν Καθολικῶν ἠγωνίσθησαν τόσον ἀνδρείως, ὥστε ὁ Κονδαῖος ἔχι μόνον ἔχασε τὴν μάχην, ἀλλὰ καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος. Ὅταν τὸν ἔφεραν ἐμπροσθεν τοῦ Δουκὸς Γυϊσίου, ὃχι μόνον τὸν ἐδέχθη οὗτος μὲ ὅλην τὴν εἰς τὸν βαθμὸν του ἀνήκουσαν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ συνέφαγε μαζὴ τοῦ, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐκ τῆς μάχης σύγχυσιν δὲν εὐρέθη εἰς τοῦ Δουκὸς τὸ οἶκημα εἰμὴ μία μόνον κλίνη, ἐκοιμήθησαν εἰς αὐτὴν ἐντάμα. Ὁ ἀρχιστράτηγος ἐκ τοῦ ἀγ. Ἀνδρέου ἐφρονεύθη, ὁ δὲ Κοντόσταυλος Μοντμορεγκιάκιος ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Οὐγενοτῶν.

Ἐστράφη λοιπὸν ὁ Γυῖσιος εἰς τὴν Αὐρηλίαν, τὸν κυριώτερον τόπον τῶν Οὐγενοτῶν, ἧτις ἐπροστατεύετο ἀνδρείως ἀπὸ τὸν Ἀνδελόκιον. Ἡ πολιτορχία ἐγίνετο μὲ ζήλον, καὶ εἶχαν ἤδη πορθηθῇ τὰ προάστεια μὲ αἱματοχυσίαν, ὅταν ἀπροσδόκητον σύμβαμα ἐκρήμνισεν ὅλας τὰς ἐλπίδας τῆς Γυῖσιτικῆς φανταρίας. Νέος τις εὐγενὴς ἐξ Ἑγγολεσμηνσίας, Ἰωάννης Πόλτροτος Μερῆς, ἦτο τόσον ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Καλβίνου, ὥστε τὸ ἐνόμισε μεγά-

λην ἀρετὴν νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὸ μέσον κατὰ πάντα τρόπον τὴν κεφαλὴν τῶν Καθολικῶν. Ἐπαρατήρησε λοιπὸν τὸν καιρὸν, ὁπότεν ὁ Δοῦξ (τὸ ἑσπέρας 18 Φεβρ. 1563) ὑπέστρεφεν ἐφιππος εἰς τὸ κατάλυμά του με ὀλίγους, καὶ τὸν ἐτουφέκισε με τρία φαρμακερὰ βόλια εἰς τοὺς ὤμους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέθανε μετὰ ἑξ ἡμέρας. Τὸ κοινοβούλιον ἐκαταδίκασε τὸν φονέα, ὅστις ἐπιάσθη φεύγων, νὰ βασανισθῇ πρῶτον με πυρωμένας λαβίδας, καὶ ἔπειτα νὰ κατασπαρχθῇ ἀπὸ ἵππους· ἀλλὰ με τὴν τιμωρίαν ταύτην, ἥτις χαρακτηρίζει τὸ βαρβαρικὸν πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, δὲν ἠδυνήθη νὰ μετριάσῃ τὸν ἀναπλήρωτον χαμὸν τοιούτου ἀρχηγοῦ. Ἡ αὐλὴ τὸ ἡσθάνθη πολλὰ καλὰ, καὶ διὰ τοῦτο ἐμβῆκεν εἰς εἰρηνικὰς συμβιβάσεις τόσον περισσότερον, ὅσον τοιοῦτος ἐμφύλιος πόλεμος ὄχι μόνον ἐχρειάζετο μεγάλας δαπάνας, ἀλλ' ἐνταύτῳ ὀλιγόστευε καὶ τὰ εἰσοδήματα. Προσέτι δὲν ἐπεθύμει ἄλλοτι πλέον ἢ βασιλίσσα εἶμὴ νὰ ἴδῃ ἀποδιωγμένους τοὺς Ἄγγλους. Διὰ τοῦτο ἔγεινε τὴν 12 Μαρτ. εἰς Αὐρηλίαν συμβιβασμός (ὅστις ὀνομάζεται καὶ πρόσταγμα τῆς Ἀμβασίας), εἰς τὸν ὁποῖον ἐσυγχωρήθη εἰς τοὺς Οὐγενότας περιορισμένητις χρήσις τῆς θρησκείας των, καὶ ὁ Κονδαῖος ἔλαβε πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ τὴν βασίλισσαν μητέρα, καὶ ἐνταύτῳ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει παραληφθῇ εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. Κατὰ τοῦτο ὅμως δὲν τοῦ ἐφύλαξεν ἔπειτα τὸν λόγον της, ὅταν πλέον δὲν τὸν ἐχρειάζετο. Ὁ Κολιγιῦς, ὅστις προέβλεπε τὴν ἀθέτησιν ταύτην, δὲν εἶχε γνωρίσειν παντελῶς τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον· ἐβεβαίονε μάλιστα, ὅτι ἔπρεπε τώρα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γυῤῥίου νὰ μεταχειρισθῶν τον ὠφέλιμόντων καιρὸν με τὰ ὄπλα, ἀλλὰ δὲν ἐπέρασεν ἡ γνώμη του.

Φρχικίσκος ὁ Δοῦξ Γυῤῥίας εἶχεν ἀφήσειν τρεῖς

υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρεσβύτατος ἦτο τόσον νέος ὥστε δὲν ἐφοβοῦντο ἀπ' αὐτὸν τίποτε. Ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος, ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας, ἦτο ἐπίλοιπος ἀρχηγὸς τῆς φατρίας, καὶ ποῖος τις πεισματώδης ἐχθρὸς τῶν Οὐγενωτῶν ἦτο ὁ Κοντόσταυλος Μοντμορεγκιάκιος, τὸ ἐξεύρομεν. Οὗτος ἐσυγχώρητε καὶ μίαν μυστικὴν εἰς Παρισίους συνωμοσίαν, ἥτις ἐμελλε νὰ ἐφορμήσῃ ἑξαφνα εἰς διακοσίους Προτεστάντας καὶ νὰ τοὺς φονεύσῃ. Κατ' εὐτυχίαν ἔμαθε τὸ πρᾶγμα ἡ βασίλισσα μήτηρ· ἐσπευσεν ἐν καιρῷ εἰς Παρισίους μετὰ τοῦ νέου βασιλέως, ἔστειλε τὴν νύκτα καὶ ἐφυλάκωσε τοὺς προκρίτους συνωμότας, καὶ τοὺς ἐκρέμασεν ἐμπροσθεν τῶν οἰκων τῶν, καὶ οὕτω κατεπατήθη ταύτην τὴν φορὰν τὸ φοινικὸν βούλευμα. Ἀλλὰ τὰ μέσα ταῦτα ἐμεταχειρίσθη ἐκεῖνη ὅχι ἀπὸ φιλανθρωπίαν· μόνον ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ βασίλειον ἀδυνατισμένον δι' ἓνα νέον πόλεμον, ἐσυγχώρητεν ἡσυχίαν χρόνον τινα εἰς τοὺς Οὐγενότας. Διὰ τοὺς διωγμοὺς τούτων, καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐφρόντισεν ἱκανῶς μὲ τὸ θρησκευτικὸν μῖσος τῶν Καθολικῶν, αἵτινες πανταχοῦ σχεδὸν ἦσαν περισσότεροι. Πανταχόθεν ἔτρεχαν ἀγγελίαι, αἵτινες ἔδειχναν σαφῶς, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν εἰρήνη δὲν θέλει διαρκέσειν πολὺν χρόνον.

Αἰκατερίνα ἡ ἐκ Μεδίκων εἶχε τῶρα ἐλευθέρας τὰς χεῖρας κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της, ἐπειδὴ ὁ μὲν Φραγκίσκος Γυΐσιος δὲν ὑπῆρχε πλέον, αὐτὴ δὲ, διὰ νὰ ἀποβάλλῃ πᾶσαν ἀντιποίησιν τῶν ἐξ αἵματος πριγκίπων, ἐδιώρισεν εἰς τὸ κοινοβούλιον καὶ ἐκήρυξαν νομίμου ἡλικίας τὸν βασιλέα, ὅταν ἐμβῇκεν εἰς τὰ δεκατέσσαρα ἔτη (1563). Τὸ ἐφεξῆς ἔτος συμπεριῆλθε μετ' αὐτοῦ τὸ βασίλειον διὰ νὰ μάθῃ ἀκριβέστερα τὰς κυριωτέρας κατοικίας τῶν Οὐγενωτῶν. Ἐσυνωμίλησε τότε μὲ τοὺς Προτεσταντικούς τῆς Γερμανίας ἡγεμόνας διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν τούτων βοήθειαν ἀπὸ

τοὺς Οὐγενότας. Εἰς Βαϊόναν εὔρηκε τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως, τὴν νέαν τῆς Ἰσπανίας βασίλισσαν Ἐλισάβετ, ἣτις εἶχε φθάσειν ἐκεῖ συνοδευομένη ἀπὸ τὸν Ἀλβαν καὶ πολλοὺς μεγιστᾶνας. Ἐμπορεῖ τις νὰ σταχασθῇ ποῖοι διάλογοι συνέβησαν ἐκεῖ. Ὁ Ἀλβας, ὁ περίφημος οὗτος ἐχθρὸς τῶν αἰρετικῶν, ἐσυμβούλευσε τὴν Αἰκατερίναν, νὰ μὴ λυπηθῇ κανένα Οὐγενότην, καὶ ὅταν ἐκείνη ἤθελε νὰ ἐξαιρέσῃ καὶ τοὺς ἀρχηγούς των, εἶπεν ἐκεῖνος: „Φυλάξου! μύριοι βάρτραχοι δὲν ἀξίζουσιν ὅσον μία κεφαλὴ λάβρακος (τὰ ἐπίσημα τοῦ Κολιγῦ)“. Ἡ Αἰκατερίνα ἐσημείωσε ταύτην τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἔπραττεν ἐφεξῆς κατ' αὐτήν.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐμεγαλύνετο καθημερινῶς ἡ διχόνοια εἰς τὸ βασιλεῖον· οἱ ἀναμορφωμένοι, πανταχοῦ κατατρεχόμενοι, ἐπροσφέροντο ὡς εἰς ἐχθρικὴν χώραν· ἐπρομηθεύοντο μὲ ὅπλα καὶ ἀποθήκας, καὶ προητοιμάζοντο καθημερινῶς νὰ δεχθῶσι προσβολὴν. Καὶ καθ' ὅς οὗτοι ἐπροσπάθουν νὰ λάβουν καὶ νὰ ἐκτείνουσιν τὰς ἐλευθερίας των, οὕτως ἐζήτουν οἱ Καθολικοὶ νὰ τοὺς καταπατήσωσι· μόνον ἡ βασίλισσα ἤθελεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, νὰ ἀποφύγῃ βιαιούς ἐκρήξεις καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, ὑποσκάπτουσα μυστικῶς καὶ ἀνεπαίσθητως τὰς δυνάμεις καὶ ἐλευθερίας τῶν Οὐγενοτῶν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἐξ ἐναντίας διὰ τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ χαρακτῆρος του ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηρὰ μέσα, μ' ὅλον ὅτι τὸν ἐσυμβούλευε τὰ ἐναντία ὁ τῆς μητρὸς του πιστὸς, ὁ τιμημένος Καρχελλάριος Ὀπιτάλιος. Ἡ αὐτὴ ἐστρατολόγει Ἑλβετικά στρατεύματα, προφασίζομένη τὰς τότε ἐκφανεῖσας ταραχὰς εἰς τὸ Βέλγιον. Ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς δὲν ἔμεινε κρυμμένος εἰς τὸν πρίγκιπα Κονδαίου. Ἐμαθε μυστικὸν βούλευμα, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὸς μὲν ἔμελλε νὰ ριφθῇ εἰς παντοτεινὴν φυλακὴν, ὁ δὲ ναύαρχος νὰ φονευθῇ, οἱ δὲ Οὐγενόται νὰ χάσωσιν ὅλας τὰς ἐλευθερίας. Τοῦτο

τοῦ ἥτο ἱκανόν. Μὲ μεγίστην μυστικότητα ἐπρόσταξε τοὺς ὁπαδοὺς του εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας νὰ συνάξωσι στρατιώτας, καὶ προητοιμάσθησαν τὰ πάντα πρὶν μάθῃ τὸ παραμικρὸν ἐκ τούτων ἡ αὐλή, ἣτις διέτριβεν εἰς Μέλδας τὸ θέρους τοῦτο (1567). Ἀλλὰ, καὶ ὅταν τελευταῖον φήμῃ — πολλὰ σκοτεινὴ — διεδόθη περὶ τούτου, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐστειλε κατ'άσκοπον εἰς τὸν ναύαρχον, τὸν εὔρηκεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα του καταγινόμενον μετὰ τῶν ἀμπελουργῶν του εἰς τὸν τρύγον. Τοῦτο ἦτο τὴν 26 Σεπτ. καὶ τὴν 28 ἔστεκε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βασιλείου εἰς τὰς πολεμικὰς φλόγας. Πεντήκοντα φρούρια ἐκυριεύθησαν διαμιᾶς, καὶ ὁ πρίγκιψ μετὰ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν εὐρίσκοντο μὲ πολυάριθμον ἱππικὸν εἰς Ῥοζὸν, τέσσαρα μίλια μακρὰν τῶν Μελδῶν.

Τώρα ἐκυρίευσε τρόμος ὅλας τὰς καρδίας. Ἡ αὐλὴ μαθοῦσα, ὅτι οἱ Οὐγενόται κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ ναυάρχου εἶχαν σκοπὸν μὲ ἔξαφνον ἐπιδρομὴν νὰ πιάσωσι τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν μητέρα, ἔσυρε ταχέως τὰς 6,000 τῶν μισθοφόρων Ἑλβετῶν, καὶ φρουρουμένη ἀπ' αὐτοὺς ἔσπευσεν εἰς Παρισίους. Ἐκ διαστήματός τινος τὴν ἐσυνώδευε τὸ τοῦ Κονδαίου στρατεύμα κατὰ πλευρὰν, χωρὶς νὰ τολμήσῃ τακτικὴν κατ' αὐτῆς προσβολήν. Μόλις ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ Κονδαῖος ἐκράτησεν ἑξωθεν τὰς πύλας, ἐκυρίευσε τὰς γεφύρας καὶ τοὺς τῶν λεωφόρων πύργους, ἔκαυσε τοὺς μύλους, καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἀναγκάσῃ μὲ πείναν τὴν μητρόπολιν. Ἐν ταύτῃ δὲ ἐκυρίευσαν οἱ Οὐγενόται τὴν Αὐρηλιάν καὶ ἄλλας ὀχυρὰς πόλεις, καὶ εἰς τὰς πλησίον ἐπαρχίας ἔστεκεν ὁ λαὸς ἑνοπλος. Αἱ τροφαὶ ἤρχισαν νὰ ἐλλείπουν ἀπὸ τοὺς Παρισίους, ἀλλὰ τὸ στρατεύμα τῶν Καθολικῶν εἶχεν αὐξηθῇν τόσον, ὥστε ὑπερέβαινε τὸ τῶν Οὐγενοτῶν, καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδαίου ἠναγκάσθη ἀπ' ἀργυρίου ἑλλεῖψιν νὰ ἰδῇ μέγα μέρος τοῦ στρατεύ-

ματός του σκορπιζόμενον, καὶ αὐτὸς ἐσύρθη εἰς τὸν ἁγ. Διονύσιον. Τώρα ἔδραμεν ἐναντίον του ὁ γέρων Κοντόσταυλος μὲ δύναμιν πολὺ μεγαλητέραν· συγχροτεῖται μάχη, ἑκατέρωθεν πίπτουσιν ἀνδρεῖοι πολέμισται καὶ αὐτὸς ὁ ὀγδοηκοντούτης *) Μοντμορεγκιάκιος πληγόνεται θανασίμως (10 Νοεμβ. 1567). Οἱ Οὐγενόται ἔδωκαν ἀποδείξεις λαμπρᾶς ἀνδρίας, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μεγάλων στρατηγικῶν προτερημάτων.

Ἡ Αἰκατερίνα δὲν ἐδυσαρεστήθη κυρίως διὰ τὸν θάνατον τοῦ γέροντος, ἰσχυρογνώμονος Κοντοσταύλου. Διὰ τὴν μὴ περιορισθῇ πάλιν, καθὼς τὸ ἔπαυσε πολλάκις, δὲν ἔβαλεν ἄλλον εἰς τὸν τόπον του, ἀλλ' ἀνέδειξε γενικὸν τοῦ βασιλείου κυβερνήτορα τὸν ἀγαπητόν της υἱόν, Ἐρρῖκον Δοῦκα Ἀνδεγαυίας, ὅς τις τότε ἦτο δεκαῆξ ἐτῶν. Οἱ Οὐγενόται ἐσύρθησαν ὅχι χωρὶς μεγάλης ταλαιπωρίας εἰς τὴν Λοθριγγίαν, ὅπου ἐπρόσμεναν μὲ ἐπιθυμίαν τὸν τοῦ Παλατινάτου πρίγκιπα Ἰωάννην Κασιμίριον, ὅς τις, μὲ ἀπόλαυσιν 100,000 θάληρων, τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῆναι νὰ ἐνωθῇ μαζήτων μὲ 10,000 ἐφίππων καὶ τέσσαρα κανόνια. Τελευταῖον ἐφθασε τῶνόντι, ἀλλ' εἰς τοῦ Κονδαίου τὸ κιβωτίον εὐρίσκοντο μόλις 2000 θάληρα· οἱ ἀξιωματικοὶ ὅμως ἐξ ἐνθουσιασμοῦ κατέβαλαν ὅσα εἶχαν καὶ ἐσύναξαν 80,000 λίτρας, μὲ τὰς ὁποίας ἐπαρηγόρησαν κατὰ τὸ παρὸν τοὺς Γερμανούς. Διὰ τοῦ Δουκὸς Γοζάγα ἐστειλεν ὁ Πάπας βοήθειαν εἰς τὴν βασιλικὴν φατρίαν, ἥτις τὴν ἐχρειάζετο ἀναγκαίως, ἐπεὶδὴ ὁ πόλεμος ἔκαιεν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Εἰς μέρη τινὰ ἐνίκων οἱ Οὐγενόται, καὶ ὁ Κονδαῖος ἐνδυναμωμένος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐδίωξε τοὺς Καθολικοὺς ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς Αὐρηλίας, καὶ ἐπροχώ-

*) Ἀπέθανε μὲ μεγάλην καρτεροφυχίαν. Ὅταν ἱερεῖς τις ἐπλησίατε νὰ τὸν παρηγορήσῃ, τὸ ἀπέβαλε λέγων: κακὸν ἤθελον εἶσθαι, εἰ ἂν ὅς τις ἤξευρε νὰ ζήσῃ ὀγδοήκοντα ἔτη δὲν ἐξεύρη νὰ ἀποθάνῃ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας.

ρησεν εἰς τὸ Καρνούτον. Ὁ περικλεισμός τούτου τοῦ τόπου, ὅς τις ἀπέχει 18 λεύγας ἀπὸ τοὺς Παρισίους, ἐρρίψεν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν τοὺς βασιλικούς. Διὰ τοῦτο ἡ βασίλισσα κατέφυγεν εἰς τὰς παλαιὰς τέχνας της· ἤρχισε γὰρ συμβιβάζεται. Ὁ ναύαρχος ἦτο πάλιν, καὶ εὐλόγως, ἐναντίος, μ' ὅλον τοῦτο ἔγινε συμβιβασμός. Πᾶσα φατρία ὑπεσχέθη γὰρ ἀπολύσει τὰ ξένα στρατεύματα· οἱ Οὐγενόται γὰρ παραδώσωσι τοὺς κυριευμένους τόπους· εἰς αὐτοὺς δὲ ἐδόθη ἐντελής ἐλευθερία τῆς θρησκείας καὶ ἀσφάλεια, Ὀνομάζεται δὲ ἡ εἰρήνη αὕτη μικρὰ εἰρήνη τοῦ Λόγγου Γεμέλλου (23 Μαρτ. 1568).

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ εἰρήνη αὕτη δὲν εἶχε σηκώσκειν τὴν ἀμοιβαίαν δυσπιστίαν, καμμία μερίς δὲν τὴν ἐπλήρωσε μὲ ἀκρίβειαν, ἐνῶ καμμία δὲν ἠθέλε γὰρ ῥίψῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας της τὸ κέρδος της. Οἱ Οὐγενόται εἶχαν ἀπολύσειν τῶντι τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα, ἐπειδὴ ὁ ἐπίλοιπος μισθός, τὸν ὅποιον δὲν ἠδύναντο γὰρ πληρώσωσιν, ἐδόθη μετὰ χαρᾶς ἀπὸ τὴν αὐλήν· αὕτη ὅμως ἐβάσταξε τὰ Ἰταλικὰ μὲ πρόφασιν, ὅτι δὲν ἐδόθησαν ὅλα τὰ φρούρια ἀπὸ τοὺς ἀναμωφωμένους. Προσέτι πολὺ μακρὰν ἦτο ἀπὸ τοῦ γὰρ δώσῃ εἰς τοὺς Οὐγενότας τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὁ συμβιβασμός· μᾶλλον δὲ εἰρήνης οὕσης ἔγειναν κατ' αὐτῶν κακὰ ἀνήκουστα. Εἰς τρεῖς μῆνας ἐφρονεύθησαν ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τὰς 2000 εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου χωρὶς γὰρ τιμωρήσῃ ἡ ἐξουσία τοὺς ἀδικούντας. Εἰς Λιγνιάκον, ἓνα Οὐγενότην, ὅς τις δὲν ἐπροσκύνῃσε καταγῆς, ὅταν ἐπέρῃα ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ οἴκου τοῦ ἡ λιτανεία τοῦ κυριακοῦ σώματος, τὸν ἔσυρεν ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐσύναξε ξύλα καὶ τὸν ἔκαυσε ζωνταόν.

Παρεκτός τῶν δεινῶν τούτων διηρεθίσθησαν οἱ Βουρβώνιοι μὲ ἰδιαιτέραν τινὰ τῆς αὐλῆς ἀπιστίαν.

Ἐμαθάν ἀπὸ πιασθεῖσαν ἐπιστολὴν, ὅτι ἦσαν ὅλα ἔτοιμα νὰ σηκώσωσι τὸν πρίγκιπα καὶ τὸν ναύαρχον, ὅταν ὁ δεύτερος ἤθελε ὑπάγειν, κατὰ τὴν συμφωνίαν των, νὰ χαιρετήσῃ τὸν πρῶτον εἰς Νυκερίας. Εὐθὺς ἔσπευσαν καὶ οἱ δύο εἰς Ῥύπελλαν, καὶ ἐπροσκάλεσαν ἐκεῖ καὶ τὴν χήραν βασιλίσσαν τῆς Ναυάρρας Ἰωάνναν, ἥτις, ὡς ἐγένετο φανερόν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης, ἐμελλε καὶ αὐτὴ νὰ φυλακωθῇ μετὰ τῶν τέκνων της. Ἡ αὐλὴ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη εἵκαζεν, ὅτι ἐφανέρωσε τὴν αἰσχρὰν ταύτην προδοσίαν ὁ ἀγαθὸς Καγκελλάριος Ὀπιτάλιος, ὃς τις ἦτο γνωστὸς εἰς ὅλον τὸ βασίλειον ὡς χρηστὸς ἀνὴρ καὶ τίμιος. Πάραυτα καθηρέθη οὗτος ἀπὸ τὴν ἀξίαν του καὶ ἀπεδιώχθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν. Εἰς τὸν τόπον του ἐμβῆκεν ὁ ἐπίσκοπος Αὐρηλίας, ὃς τις ἦτο φίλος τῶν Γυϊσιῶν, καὶ χρήσιμος εἰς τὰ πράγματά των.

Ἡ ἐπανάστασις λοιπὸν ἐξερράγη ἐκ νέου εἰς ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ταχθείσας εἰς τοὺς Οὐγενότας ἐλευθερίας, καὶ τοὺς ἐκήρυξεν ἀποστάτας. Τὰ ὅπλα συνήρουν τὸ πρόσταγμα, καὶ οἱ Οὐγενόται οὐχ ἤττον ἀπεφάτισαν νὰ ἀντισταθῶσιν ἐνοπλοι. Ἐστρατολόγουν καὶ αἱ δύο φατρίαι, καὶ ὅλαι αἱ λεωφόροι ἦσαν γεμάται. Ὅλαι αἱ καρδίαι ἐσφάδαζαν μὲ ἀνυπόμογον προσδοκίαν τῶν νέων δεινῶν· ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐξερράγησαν ἤδη αἱ ἐχθροπάθειαι. Οἱ Οὐγενόται συνέρρεαν εἰς Ῥύπελλαν καὶ ἀλλαχοῦ· ὅπου ἦσαν ἱκανῶς ἰσχυροὶ, ἔκαμναν φρικτὰ κακὰ εἰς τοὺς Καθολικοὺς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἱερεῖς των, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφόνευσαν πολλοὺς. Ἐνας ἀρχηγὸς τῶν Οὐγενωτῶν ἔκαμε λαιμοδέτην ἀπὸ ἀποκομμένα Μοναχῶν αὐτία.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 1569 ἔτους ἦσαν καὶ αἱ δύο αἱ φατρίαι ἔτοιμοι καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον. Τὸ στράτευμα τῶν Οὐγενωτῶν ὀδηγούμενον ἀπὸ τὸν Κονδαῖον

καὶ Κολιγνῦν, ἦτο ἰσχυρότερον καὶ ἐπροχώρει ἀνεμποδίστως. Ἀλλ' ἀμέλειαι τινὲς διέφθειραν τὸ πᾶν. Οἱ βασιλικοὶ, κυβερνώμενοι ἀπὸ Ἑρρίκον Δουκά Ἀνδαγαυίας, ἢ κυρίως ἀπὸ τὸν τούτου ὑποστράτηγον Ταβάννην ἐπλάκωσαν ἑξαφια τοὺς Οὐγενότας πλησίον τῆς πολίχνης Ἰαρνάκου παρὰ τὸν ποταμὸν Καράντονον, εἰς τὰ σύνορα τῆς Λεμοβικηνσίας καὶ Ἑγγολεσμηνσίας, ἐνῶ οἱ στρατιῶται ἦσαν ἐσχορπισμένοι εἰς τὰ χωρία. Ὁ Κορδαῖος καὶ ὁ Κολιγνῦς ἐσύναξαν τοὺς πλησίον, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ τοὺς συγκεντρώσωσι πάραυτα· ἐκ ταύτης τῆς συγχύσεως ὠφελούμενος ὁ Ταβάννης πολέμει τον πρίγκιπα, ὅς τις πρὸ ὀλίγου εἶχε χτυπηθῆν εἰς τὸ μηρίον σφοδρῶς ἀπὸ ἑνα ἵππον, καὶ ὀπισθοποροῦσιν οἱ Οὐγενόται. Ὁ Κορδαῖος θέλων νὰ τοὺς συκρατήσῃ μὲ βίαν πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον· ὁ πόνος τοῦ μηρίου τὸν ἐμποδίζει νὰ σηκωθῇ γρήγορα, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πηδῶσιν ἐπάνω του οἱ ἐχθροί. Καὶ γονατισμένος ὢν προστατεύεται ἀκόμη ὡσὰν λέων, ἀλλὰ τελευταῖον ἀναγκάζεται νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Ἀργέγκιον. Θέλουν νὰ τὸν φέρουν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον, ἀλλὰ πάντῃ ἀπροσδοκῆτως ἐκατόνταρχός τις φρουρᾶς τοῦ Δουκὸς Ἀνδαγαυίας, Βαρὼν Μοντέσκιος, ἔρχεται ἐφιππος εἰς τὸ μέσον καὶ χωρὶς πολλὰς περιστάσεις τοῦ δίδει πιπτολίαν εἰς τὴν κεφαλὴν. Τιουτοτρόπως ἀπέθανε στρατηγὸς ἀγαθώτατος, καὶ ἄνθρωπος ἀξιογαπητότατος εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του (δὲν ἦτο ἀκόμη τριάκοντα ἐννέα ἐτῶν), καὶ ὁ Δουξ Ἀνδαγαυίας ἦτο πλὴν μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ τιμωρήσῃ τὸν οὐδαμινὸν δολοφόνον (13 Μαρτ. 1569).

Μ' ὅλον ὅτι ἦτο μεγάλη ἡ τῶν Οὐγενότων ζημία κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, δὲν ἦσαν ὅμως πάντῃ ἀπηλπισμένοι. Ἐξ ἀκόμῃ ὁ ἐξαίρετος Κολιγνῦς, ὅς τις μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀρχίνοιαν ἐπερισυνάθροισε τὰ λείψανα τῶν ἐσχορπισμένων στρατευμάτων του, ἡ-

ξησεν εἰς ὅλας τὰς ὀχυρὰς πόλεις τὰς φρουράς, καὶ συνεκάλεσε τοὺς πρώτους τῆς πατρίας εἰς Τόινον πλησίον τοῦ Καραντόνου. Ἐκεῖ εὗρέθη καὶ ἡ εὐγενὴς καὶ φρονίμη βασίλισσα τῆς Ναυάρρας, καὶ ἐπαράστησεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὸν πρεσβύτατον υἱὸν τῆς, Ἑρρίκον ἐκ Βεαρνίας, νεανίσκον δεκαεξαετῇ, πλήρη δυνάμεως καὶ ἐλπίδων. Ἀφ’ οὗ ἡ μήτηρ μὲ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀξίαν ἐνέπνευσεν εἰς ὅλους τοὺς παρόντας θάρρος, ἐκραξε καὶ ὁ υἱὸς μὲ εὐγενῇ ἐνθουσιασμόν: „Ὁρκίζομαι ὅτι θέλω προστατεύσειν τὴν θρησκίαν, καὶ θέλω μείνειν σταθερὸς εἰς τὰ κοινὰ πράγματα ἕως οὗ νίκη ἢ θάνατος γὰρ μὰς δώσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐλευθερίαν.“ Οἱ σύμμαχοι ἀναξωπυρηθέντες ἀπὸ τὰς νέας ἐλπίδας, αἱ ὁποῖαι ἐφάνησαν εἰς τὸν πρίγκιπα τοῦτον, τὸν ἀνηγόρευσαν ἀρχηγόντων, καθὼ πρεσβύτατον τῶν ἐτι σωζομένων Βουρβωνίων *), καὶ ὁ Κολιγνῦς, ὅς τις ἔμεινεν ἀρχιστράτηγος, ἐδίδε τὰς προσταγὰς τοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ πρίγκιπος.

Μὲ ὅλοι ὅτι ὁ ναύαρχος ἐπροσφέρθη πάντοτε φρονίμως καὶ ἀνδρείως, ἐμπορεῖ ὅμως γὰρ εἶπῃ τις περὶ αὐτοῦ ἀληθῶς, ὅτι ἡ τύχη ἦτο ἐναντία του· ὁ Δουξ τοῦ Βιποντίου Βολφάγκιος τοῦ ἔφερεν ἐκ τῆς Γερμανίας 5000 πεζοὺς καὶ 6000 ἐφίππους· ἀλλ’ ἀπέθανε πάραυτα ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, καὶ ἔλαβε τὸν τόπον του ὁ Βολράδος Κόμης Μανσφέλδας. Τοῦ Κολιγνῦ ὁ ἀγαθὸς ἀδελφός, ὁ Ἀνδελόκιος, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Ἰαρνάω μάχην. Ὁ πόλεμος λοιπὸν ἀταφεν εἰς Πικταυίαν· ὁ Κολιγνῦς ὥρμησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν βασιλικῶν πλησίον τῆς Λαρόσης Ἀβειλλῆς, καὶ τοὺς ἐδίωξεν ἐκεῖθεν. Ἀλλ’ ἡ νίκη δὲν ἀπετέλεσε τίποτε. ἔβαλαν μέρος τῶν στρατευμάτων των εἰς τὰ φρούρια, τὸ δὲ λοιπὸν ἀπέλυσαν

*) Ἐξ ἡ μὲν ἀκόμη ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος βασιλεῖος τῆς Ναυάρρας καὶ τοῦ πρίγκιπος Κοιδαίου, ὁ Καρδινάλιος Κάρολος Βουρβωνίος. Ἦτο δὲ πάντῃ ἀνάξιος καὶ δὲν ἀνεκατῶθη παντελῶς εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην.

καὶ ἐδιώρισαν τόπον, ὅπου ἔπρεπε νὰ συναχθοῦν τὰ στρατεύματα εἰς νέαν προσταγὴν των. Ὅσα προῖδαν, ἐσυνέβησαν τῶντι· ὁ Κολιγνῦς δὲν δύναται νὰ βασταῇ πλέον τὰ στρατεύματά του εἰς τὸν πόλεμον. Πολλοὶ εὐγενεῖς τὸν ἐγκαταλείπουσι, πολλοὺς ἄνδρας χάνει εἰς τὴν ματαίαν πολιορκίαν τοῦ Πικταυῖου, ὅπου Ἑρρίκος ὁ υἱὸς τοῦ φονευθέντος Δουκὸς Γυϊσίου ἔδωκε τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ἀνδρίας του. Οἱ Γερμανοὶ, συνειδησμένοι νὰ ἐπιστρέψωσι τὸν χειμῶνα εἰς τοὺς οἴκους των, καὶ χωρὶς τούτου μὴ εὕρισκοντες ἐκεῖ τὸν λογαριασμόν των, μ' ὅλον ὅτι ὁ Κολιγνῦς διὰ νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ διαρπάσωσι μοναστήριά τινα, μόλις δέχονται προσταγὴν. Εἰς τοιαύτην κακὴν κατάστασιν εὕρισκόμενον ἐφόρμησεν εἰς αὐτὸν ὁ Δουξ Ἀνδαγαυῖας μὲ νωπὰ στρατεύματα πλησίον τοῦ Μογκοντουρίου τῆς Πικταυῖας (5 Ὀκτωβ, 1569), καὶ ἐπειδὴ οἱ τοῦ Κολιγνῦ Γερμανοὶ θέλουσι μάχην, γίνεται αὕτη πρὸς μεγάλην βλάβην τῶν Οὐγενοτῶν, οἱ ὅποιοι χάνουσι πλέον παρὰ 5000 ἄνδρας. Ἐξαιρέτως δὲ ἐχαλάσθησαν οἱ Γερμανοὶ, οἵτινες ἐμάχοντο πρὸς τοὺς μετὰ τῶν βασιλικῶν εὕρισκομένους Ἑλβετοὺς.

Τώρα, χωρὶς ἀργῦριον, χωρὶς ἀποσκευὰς, συμπυκνωθέντες οἱ Προτεστάνται εἰς μίαν γωνίαν τοῦ βασιλείου ἔχασαν ὅλον τὸ θάρρος, καὶ ὠμίλουν περὶ συμβιβάσεων, μόνον ὅχι ὁ Κολιγνῦς. Παρωργισμέτος οὗτος ἀπὸ νεωστὶ τοῦ κοινοβουλίου ἐκδοθὲν ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαθαιρεῖτο ἀπὸ τὴν ἀξίαν του καὶ ἐγυμνόνετο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴν του (ἡ εἰκὼν του ἐκαρφώθη εἰς τὴν κρεμάθραν), ἠγωνίζετο νὰ τοὺς συκρατήσῃ, καὶ ὁ ἐκ Βεαρνίας Ἑρρίκος, ὁ νέος Κονδαῖος (υἱὸς τοῦ τουφεκισθέντος εἰς Ἰρακον), καὶ οἱ Γερμανοὶ Κόμητες Νασαυῖας καὶ Μανσφέλδας, τὸν ὑπεστήριζαν. Ἐμοιράσθησαν μετὰ τοῦτο εἰς τὰς πόλεις. Τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν εἶχαν κυριευθῇ ἀπὸ τοὺς βασιλικούς, αἱ δὲ

πλεῖσται ἐπροστατεύοντο ἀνδρείως. Ὁ Κολιγνῦς ἐσύρθη εἰς Λαγκουεδόκον, Ἀρουερνίαν καὶ Βασκωνίαν, διὰ τὰ βασταχθῆ εἰς τὰς ὀρεινὰς ταύτας χώρας ἕως οὗ τὰ τοῦ ἔλθουν ἐκ Γερμανίας νέαι βοήθειαι. Προσέτι οἱ Οὐγενόται εἶχαν εὐτυχήσειν πολὺ εἰς ἄλλους τόπους, Π. χ. εἰς Βουργονδίαν, Νιβερινησίαν κτλ. ὅπου ἐνίκησαν τοὺς βασιλικούς.

Ἐπληρώθησαν δὲ αἱ ἐλπίδες τοῦ Κολιγνῦ καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν του. Οὗτοι ἔχασαν τὸν πολυτιμον καιρὸν τοῦ νὰ τὸν ἀφανίσωσιν, ἐπειδὴ ἐστασίαζαν πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Δουξ Ἀνδαγαυῆς ἡρρώστησεν. Εἰς τὸν τόπον του ἐμβῆκεν ὁ Μαρισάλιος Κοσσές, ἀλλ' οὗτος ἔκαμε τόσον ὀλίγην βλάβην εἰς τοὺς Οὐγενότας, ὥστε καὶ ἐπιστεύετο ὅτι τοὺς ἐβοήθει κρυφίως. Ὁ διοικητὴς τῆς Λαγκουεδοκίας, υἱὸς τοῦ Μοντμορεγκιακίου, ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του, ὀλίγον τιμώμενος ἀπὸ νουὺς Γυϊσίους, καὶ διὰ τοῦτο δυσαρεστούμενος δὲν ἐμπόδιζε τοὺς Οὐγενότας νὰ συνάζωνται καὶ νὰ ἐνδυναμώνωνται. Τελευταῖον δὲ, ἐπειδὴ ἡ αὐλὴ ἐξεκινώθη ἀπὸ τὸ ἀργύριον, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ περισσότερον τὸν πόλεμον, ἐμβῆκε πάλιν εἰς συμβιβάσεις, καὶ οὕτως ἔγινε τρίτη φορὰ θρησκευτικὴ εἰρήνῃ εἰς τὸν ἁγ. Γερμανὸν τῆς Ληδίας (8 Αὐγ. 1570), ὅπου ἐδόθησαν εἰς τοὺς Οὐγενότας ἐλευθερία τῆς θρησκείας καὶ τέσσαρα φρούρια, Ρύπελλα, Καριταῖον, Μοντάλβατον καὶ Κόγνακον.

25. Νύξ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. (1572).

Αἰκατερίνα ἡ ἐκ Μεδίκων ἐκατάλαβε καλῶς, ὅτι μὲ βίαν δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τίποτε εἰς τοὺς Οὐγενότας· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ἄλλον δρόμον. Κατὰ τὴν γνώμην της ἐκρέματο τὸ παν ἐκ τούτου, νὰ σκοτώσῃ δολίως ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν Οὐ-

γενοτῶν, καὶ οὕτω γὰ ἀφανίσθη ὅλην τὴν φατρίαν. Ἐπροσκοπήθη λοιπὸν πλεον παρὰ ποτὲ οἰκειότητα μὲ τοὺς Βουρβωνίους, καὶ ἐπροσπάθει κατὰ πάντα τρόπον γὰ τοὺς κάμῃ ἀσφαλεῖς. Ἐωρτάσθη εἰς τὴν αὐλὴν ἡ εἰρήνη· τὸ 1570 ἔτος ἐνυμφεύθη ὁ νέος βασιλεὺς Αὐστριακὴν τινα πριγκιπέσσαν, Ἑλισάβετ τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Β', καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἐπρόσφερεν εἰς τὸν ἐκ Βεαρνίας Ἑρρίκον τὴν ἰδίαν τῆς θυγατέρα Μαργαρίταν, δυσαρστούμενη εἰς τοῦτο. Ἡ ψευδὴς φιλία ἐφαίνετο τόσοι εἰλικρινῆς, ὥστε καὶ ἡ τοῦ Ἑρρίκου μήτηρ, ἡ φρονίμη βασίλισσα τῆς Ναυάρρας, ἐπίστευσεν, ἔδωκε τὴν γνώμην της διὰ τὸν γάμον, καὶ ὑπῆγε διὰ τοῦτο καὶ εἰς Παρισίους, ὅπου εἶχαν τὴν προσκαλέσειν μὲ ἐξαίρετον φιλοφροσύνην καὶ κομφότητα. Ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκβῆκεν εἰς προὔπαντήσιν της ἕως Βλαισῶν, καὶ τὴν ὑπεδέχθη ἐκεῖ φιλικώτατα.

Μ' ὅλον ὅτι ἦτο πλησιέστατα εἰς τοὺς Οὐγενότας ἡ ἀνεμοζάλη, μ' ὅλον τοῦτο αὐτοὶ δὲν προησθάνοντο τίποτε ἐξ αὐτῆς. Ἀφροντίς ἐκαταγίνετο καθεὶς εἰς τὰ οἰκιακά του πράγματα· ὁ ἡλικιωθεὶς ἦδη πρίγκιψ Κοιδαίου ἐνυμφεύθη ἡσυχῶς, καὶ αὐτὸς ὁ γερῶν Κολιγνῦς ἐζήτηε δευτέραν γυναῖκα. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ αὐλὴ ἔκαμνε μεγάλας πολεμικὰς ἐτοιμασίας, καὶ διὰ γὰρ μὴ ὑποπτέυσῃ καὶ εἰς, διέδωκαν ὅτι ἀποβλέπουν εἰς τὸν τῆς Ἰσπανίας βασιλέα Φίλιππον τὸν Β'. Εὐθύς μετὰ τοῦτο ἐπροσκαλέσθη εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὁ ναύαρχος Κολιγνῦς. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐνεπιστεύετο, ἀλλ' ὁμιληθεὶς ἀπὸ μεγάλα πρόσωπα, ὑπῆγε τελευταῖον. Ὁ βασιλεὺς τὸν ἐνηγκαλίσθη φιλικῶς, καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχει τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν εὐτυχεστάτην τῆς ζωῆς του. Ἐπειτα τοῦ ἐδιηγῆθη πολλὰ περὶ τοῦ μελετωμένου κατὰ τῆς Ἰσπανίας πολέμου, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ μόνος ἀνὴρ εἰς ὅλον τὸ βασίλειον, εἰς τὸν ὁποῖον δύ-

ναται γὰ ἐμπιστεύσῃ ἀφροντίστως τοιοῦτον ἀξιόλο-
γον ἐγχείρημα. Δὲν ἔμεινε μόνον ἕως ἐδῶ· ὁ ναύ-
αρχος ἔλαβε πάραυτα ὅλας τὰς ἀξίας του πάλιν, ὡσαύ-
τως καὶ τόπον εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, καὶ
πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ὅσα ἔχασε τοῦ ἐχάρισεν ὁ
ὑπερφιλοφρονητικὸς βασιλεὺς 100,000 λίτρας καὶ
τοῦ ἀζηῆκεν ἐνὸς ἔτους τὰ μεγάλα εἰσοδήματα τοῦ νε-
ωστὶ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του, τοῦ Καρδιναλίου
Καστελλιῶνος. Κατὰ φυσικὸν λόγον ἐπρεπε γὰ τιμᾶται
τώρα ὁ ναύαρχος· οἱ αὐλικοὶ συνωθοῦντο πρὸς αὐ-
τὸν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ κυρίου των καὶ ἐφαί-
νοτο ὅτι ἐθαύμαζαν ὅλοι τὰς ὑψηλὰς ἀρετὰς του.
Καὶ αὐτὸς δὲ, μὴ ὑποπτευόμενος τίποτε πλέον, ἡσθά-
νετο τόσον κολακευόμενος, ὥστ' ἐλησμόνησεν ὅσα κακὰ
ὑπέφερεν ἀπὸ τὴν αὐλὴν, καὶ ἐπίστευεν ὅτι ἡδύνατο
γὰ ἐξώσῃ μὲ τὴν φρόνησίν του πάντα ἀντίπαλον,
ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς
μητρός του βοηθούμενον ἀδελφόν του Ἑρρίκον ζηλο-
τυπίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του γὰ βασιλεὺς μόνος
του, καὶ ἐστοχάζετο ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸς θέλει
ἔχειν τὴν μεγίστην εἰς τὸν βασιλεῖα ἰσχύν.

Ἐνῶ ἡτοιμάζετο ὁ γάμος τοῦ ἐκ Βεαρνίας Ἑρ-
ρίκου, ἀπέθανεν ἡ μήτηρ του, ἡ ἀγαθὴ βασιλίσσα
τῆς Ναυάρρας Ἰωάννα (9 Ἰουν. 1572). Διεδόθη
φήμη, ὅτι ἐφαρμακώθη ὑπὸ Μεδιολανίουτινος διὰ
συνεργίας τῆς Αἰκατερίνης, καὶ μ' ὅλον ὅτι τὸ ἀνοιγμα
τοῦ λειψάνου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔδειξε κανὲν ἴχνος
φαρμάκου, ἀναίρῃσεν ἱκανῶς τὸν λόγον τοῦτον, μ'
ὅλον τοῦτο ἐπιστεύθη διὰ τὴν μεγάλην τῶν καρδιῶν
σύγχυσιν. Ὁ ναύαρχος ἐπαρακαλεῖτο φορτικῶς ἀπὸ
τοὺς φίλους του γὰ μὴ διατρίψῃ μηδὲ στιγμὴν πλέον
εἰς τὴν αὐλὴν· ἀλλὰ καρδίᾳ σταθερά, ὡς ἡ ἰδική του,
δὲν κλονεῖται εὐκόλως ἀπὸ τὴν γνώμην της. Ἐπίστευεν
εἰς τὴν φρόνησιν καὶ ἐπιτηδεϊότητά του, ἴσως δὲ καὶ
εἰς τὸν λόγον τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἰσπανικὸς πόλεμος

ἐξουσίαζεν ὅλην τὴν ψυχὴν του, εἰὼ ἤλπιζε νὰ γείνη ἀρχιστράτηγος τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ ὑπερασπιζόμενος τοὺς ὁμοπίστους του νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὸ Βέλγιον καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀξιολόγους φίλους τῆς πατρίδος του. Καὶ οὕτως ἔμεινε, μὴ ὅλον ὅτι ἐγνώριζε τὴν ἀπιστίαν τῆς Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Δουκὸς Ἀνδραγαυίας.

Ἐσυμφωνήθη ἤδη δολοφόνος, ὅς τις ἐπαρμόνευε τὸν ναύαρχον ἀπὸ τὸν οἶκον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διέβαινε καθημέραν ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὴν Λυπάραν. Τὸ τουφέκισμα ἔγεινεν ἀληθῶς, τὸ βόλιον διέβη διὰ τοῦ δεξιοῦ βραχίονός του. καὶ τοῦ ἔθραυσε τὸν δεξιὴν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἐκστατικὸς, ἀλλὰ σταθερὸς εἰς τὸν νοῦν του, ἐκύτταξεν ὁλόγυρα ὁ Κολιγνὺς καὶ εἰδείξεν εἰς τοὺς ἀκολούθους του τὸ παραπέτασμα τοῦ παραθυρίου, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ἐβῆκε τὸ τουφέκισμα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ φοιτῆς εἶχε κλείσειν τὴν πύλην, εὗρηκε καιρὸν νὰ διαφύγῃ ἀπὸ ὀπισθιὴν τινα παραπύλην.

Τὸ σύμβαμα διεγείρει μεγίστην ταραχὴν· οἱ δύο Βουρβωνικοὶ πρίγκιπες σπεύδουσιν ἐκστατικῶς εἰς τὸν βασιλεῖα. Οὗτος τοὺς καθησυχάζει καὶ τοὺς βεβαιώνει μεθ' ὅρκων, ὅτι τὸ σύμβαμα λυπεῖ αὐτὸν πλέον παρὰ ἐκείνους. Τοὺς αὐτοὺς ὅρκους ἔκαμε καὶ εἰς τὸν ναύαρχον, τὸν ὁποῖον ἐχαιρέτησε προσωπικῶς. Ἡ εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ βασιλέως πίστις ἔκαμε νὰ νικηθῶσι μὲ περισσότερας ψήφους ὅσοι τῶν Οὐγενωτῶν ἐσυμβούλευαν εἰς μίαν συνέλευσίν των νὰ φύγῃσι τάχιστα διὰ νὰ μὴ πάθῃσι τὸν ὅλεθρον, ὅς τις τοὺς ἐφοβέριζεν ὅλους. Καὶ αἱ παρατηρηθεῖσαι δὲ κινήσεις τοῦ λαοῦ ἀπεδόθησαν εἰς μόνους τοὺς Γυϊσίους, τῶν ὁποίων ἦτο γνωστὸν τὸ κατὰ τοῦ Κολιγνὺ μῖσος. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε οἱ Προτεστάνται ἐκαταφρόνουν τὰς ὠφελιμωτάτας παραινέσεις καὶ ἀνέπαύοιτο εἰς ἀφρόνιστον ὕπνον,

ἐμεταχειρίσθη ἡ Αἰκατερίνα καὶ οἱ πιστοί της ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἐρεθίσουν τὸν βασιλέα πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν αἰρετικῶν. Ἀνάγκη εἶναι νὰ γείνη, τοῦ ἔλεγαν, ἐὰν ἐμελλαν νὰ μὴ χάσῃσι τὸ πᾶν ἀπὸ τοῦ Κολιγνῦ καὶ τῶν Προτεστάντων τὴν διηρεθισμένην ἐκδίκησιν. Μετρίωτερα μέσα δὲν ἐσυγχώρησεν ὁ Θεὸς νὰ εὐδοκιμήσωσιν, ἐπειδὴ τοῦ Κολιγνῦ αἱ πληγαὶ δὲν εἶναι θανατηφόροι, καὶ δὲν ἀρμόζει περισσοτέρα ἀντίστασις εἰς τὸ θεῖον θέλημα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλοι ἐπετίθεντο εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ἐγέμιζαν τὴν ψυχὴν ἀπὸ φρικτὰς εἰκόνας τῶν μυστικῶν βουλευμάτων τῶν Οὐγενοτῶν, εὐκίνητος ὢν ἐκεῖνος εἰς τὴν σφοδρότητά του ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του εἰς τὴν διαβολικὴν πρᾶξιν.

Ἐσυνάθροισαν ὅλους τοὺς Προτεστάντας εἰς μίαν συνοικίαν τῆς πόλεως, καὶ ἐπειδὴ ὁ ναύαρχος ἐζήτησε σωματοφύλακας, ἐπρόσταξεν ἡ βασίλισσα καὶ ἦλθεν εἰς Παρισίους ἐν ὁλόκληρον φρουρῶν τάγμα, καὶ τὸ ἔστησεν ὁλόγυρα τῆς κατοικίας του. Ἐπροστάχθησαν δὲ καὶ οἱ γειτονεύοντες Καθολικοὶ νὰ δεχθῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των Οὐγενότας. Τὸ βούλευμα ἦτο νὰ ἐπιπέσουν τὴν νύκτα ἑξαφνα εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Οὐγενοτῶν καὶ νὰ τοὺς φονεύτουν ὅλους καὶ μετ' αὐτῶν ὅσους τῶν μικροτέρων ἤθελαν δυνηθῇ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, Ἑρρίκος ἐξ Ἀνδαλουσίας, ὁ Δουξ Νευέρσου, ὁ Κόμης Ἐγγολίσμης, ὁ σφραγισφόρος Βιράγνιος, καὶ οἱ Μαριτάλιοι Ταβάννης καὶ Ρέσσιος, ἦσαν ἐξαιρέτως μεμνημένοι τὸ θεοστυγὲς τοῦτο μυστήριον. Οὗτοι, ἐξαρχούσης τῆς Αἰκατερίνης ἐπροσδιώρισαν εἰς ἓν συνέδριον τὴν ἐσπέραν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου (24. Αὐγ.) πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς αἱματώδους προθέσεώς των. Ὁ Μαριτάλιος Ταβάννης ἐπροστάχθη νὰ κατηχήσῃ τοὺς Καθολικοὺς ὅλα ταῦτα, καὶ ὁ νέος Δουξ Γυτσίος νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν τοῦ Κολιγνῦ φόνον. Κατ' ἀρχὰς δὲν

εἶχαν ἀποφασίσαι, ἂν ἔπρεπε γὰ συγκαταριθμήσουν καὶ τὸν νέον βασιλέα τῆς Ναυάρρας καὶ τὸν πρίγκιπα Κονδαίου καὶ τοὺς δύο ἀξιολόγους Μαρισαλίους Μονμορεγκιόκιον καὶ Δαμβίλλιον· τελευταῖον ὅμως ἐξήρεθσαν (οἱ δύο πρῶτοι ἐκ φόβου μὴ χυθῇ βασιλικὸν αἷμα) ἀπὸ τὴν θανατικὴν καταδίκην. Ὁ Ταβάννης μετὰ τοῦτο ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως τοὺς προεστῶτας τῶν τῆς πόλεως ταγμάτων, καὶ τοὺς ἐπρόσταξε γὰ φέρουν τὸ μεσονύκτιον τὰ τάγματά των ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου. Ὅταν τοὺς ἐφανέρωσαν τὸν σκοπὸν των, ἐτρόμαξαν σφοδρότατα, καὶ τὸ ἀπέφευγαν τρέμοντες τὴν συνείδησίν των· ἀλλ' ὁ Ταβάννης ἤρχισε πάραυτα γὰ τοὺς φοβερίζῃ τόσο, ὥστε εὐθὺς τοῦ ὑπέσχεθσαν πλειότερα παρ' ὅσα τοὺς ἐζήτει. Μετὰ τοῦτο τοὺς εἶπεν, ὅτι τὸ βραδὺ κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν θέλει τοὺς δοθῇν τὸ σύνημα εἰς τὴν Λυπάραν μὲ τὴν καμπάναν, καὶ μετὰ τοῦτο πάραυτα πρέπει γὰ στηθᾶσι δᾶδες ἔμπροσθεν ὅλων τῶν παραθυρίων, γὰ βαλθῶσι φρουραί εἰς ὅλας τὰς ἀγυίας καὶ τὰ σταυροδρόμια, καὶ γὰ συρθῶσιν εἰς ὅλους τοὺς δρόμους αἱ ἀλύσεις. Διὰ γὰ διακρίνωνται ἀπὸ τοὺς Προτεστάντας πρέπει οἱ Καθολικοὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς μακελεύσεως γὰ φορῶσιν ἄσπρον πανίον ὀλόγυρα τοῦ βραχίονος, καὶ ἄσπρον πτερὸν εἰς τὸν πῖλον.

Αἱ προετοιμασίαι ταύτης τῆς θηριωδεστάτης ἐπιδρομῆς ἐγίνοντο μὲ τόσῃ θυμαστῇ μυστικότητι, ὥστε καὶ οἱ Προτεστάντης δὲν ἔμαθε τίποτε. Εἷς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς φατρίας ταύτης, ὁ Κόμης Ῥυπιαλιδίου, ἦτο εἰς τὸν βασιλέα ἕως τῆς 8 ὥρας τῆς ἐσπέρας, ὅς τις τὸν ἠγάπα διὰ τὴν γλυκεῖαν του συναστροφὴν, καὶ ἀσμένως ἠθέλε γὰ τὸν σώσῃ· ἀλλὰ δὲν ἐπιστεύθη οὐδὲ γεῦμα γὰ τοῦ δώσῃ, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο γὰ προδοθῇ τὸ πρᾶγμα. Ὅτι ἠδύνατο γὰ κάμῃ ἦτο γὰ τὸν παρακαλέσῃ γὰ μείνῃ τὸ ἐσπέ-

ρας ἐκεῖ· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κόμης τοῦ ἐπροφασίσθη ἀναγκαίαν ὑπόθεσιν καὶ δὲν ἤθελε νὰ κρατηθῇ μὲ τὸ καλὸν, τὸν ἐπαραίτησε μὲ λύπην εἰς τὴν τύχην του. Ἐσκοτιδίασε τώρα, καὶ Κάρολος ὁ Θ' ἐπρόσμενε μὲ παλμούς τῆς καρδίας του τὴν διωρισμένην ὥραν. Ἡ μήτηρ του, ἣτις ἔμενε πάντοτε πλησίον του, τὸν ἐπαραθάρρυνεν. Ἀλλὰ μετὰ βίας τὸν ἠνάγκασαν νὰ προστάξῃ τὸ κτύπημα τῆς καμπάνας. Μὲ μεγίστην ταραχὴν κακούργου ἀνθρώπου ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸ οἶκμά του, καὶ ὑπῆγεν εἰς πρόστοον τιὰ τῆς Λυπάρας, καὶ ἐκύτταζεν ἀπὸ τὸ παράθυρον ἔξω μὲ τρόπον. Ἡ μήτηρ καὶ ὁ ἀδελφός του τὸν ἐσυνώδευσαν καὶ ἐκεῖ, τρέμοντες καὶ αὐτοὶ καὶ μὴ ἐξεύροντες τί τέλος θέλουν λάβειν τὰ πράγματα· τελευταῖον ἤκουσαν μίαν πιστολιὰν, καὶ μετὰ ταύτην ἦτο πάλιν ἡσυχία. Εἰς τὴν στενοχωρίαν των, λέγεται, ἐπεθύμησαν νὰ ἀναιρέσουν τὸ πρόσταγμα, καὶ ἔστειλαν ἀξιώματικὸν τιὰ πρὸς τὸν Δουκά Γυϊσίας μὲ προσταγὴν νὰ μὴ ἐγχειρήσῃ τίποτε κατὰ τοῦ Κολιγνῦ. Ἐξώρας! τὰ ρεῖθρα τοῦ αἵματος ἤρχισαν νὰ τρέχωσιν. Ὁ Γυϊσίας καὶ ὁ Ἐγγολίσμης, εὐθὺς ἀκούσαντες τὸ σύνθημα, ὥρμησαν μὲ τριακοσίους τεθωρακισμένους εἰς τὸν οἶκον τοῦ ναυάρχου, ἐπρόσταξαν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως νὰ ἀνοιχθῇ ἡ πύλη, καὶ ἔστειλαν ἐπάνω δύο αὐθάδεις νεανίας. Οὗτοι ἀνέβησαν τὴν κλίμακα φωνάζοντες: „Φόνος καὶ θάνατος!“ καὶ μὲ γυμνά σπαθία ἐμβῆκαν εἰς τοῦ ἀρρώστου ἀνδρὸς τὸν κοιτῶνα. Εἰς τὸν πρῶτον θόρυβον ἐξύπνισεν εὐθὺς καὶ ἐκάθητο μὲ τοὺς ὤμους στηριγμένους εἰς τὸν τοῖχον, ὅταν εἰσώρμησαν οἱ φονεῖς. Εἰς ἐξ αὐτῶν — Λοθρίγγιος, ὀνόματι Βοῖμος — ἔκραξε πρὸς αὐτόν: „Σὺ εἶσαι ὁ Κολιγνῦς;“ — „Ἐγὼ εἶμαι, ἀπεκρίθη οὗτος μὲ ἀταραξίαν, νέε! σεβάσθητι τὰς πολιὰς τρίχας μου!“ Ἀλλ' ἐκεῖνος τοῦ ἐπηξέ πάραυτα τὸ σπαθίον εἰς τὴν κοιλίαν, τὸ ἐξείλκυσε πάλιν, τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὸ

πρόσωπον, εἰς τὸν λαιμόν, εἰς τὸ στήθος ἕως οὗ ὁ δυστυχὴς δὲν ἔδειχνε πλέον ἵχνος ζωῆς, καὶ ἔπειτα ἔκραξεν ἀπὸ τοῦ παράθυρον ἔξω: „Ἐτελείωσεν.“ Εὐθὺς ἐφώλιαξεν ὁ Γυϊσίας πρὸς τὰ ἄνω: „Ὁ Κόμης Ἐγγολίσμης δὲν πιστεύει πρὶν ἰδῇ εἰς τοὺς πόδας τοῦ τὸν ἐχθρόν.“ Ἐρρίψαν λοιπὸν τὸν νεκρὸν ἀπὸ τοῦ παράθυρον ἔξω· ὁ Ἐγγολίσμης ἐσπόγγισε τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι αὐτὸς ἦτο, τὸν ἐλάκτισε μὲ τὸν πόδα.

Ἀπὸ τὴν τρομερὰν κραυγὴν, ἣτις ἐξυψώθη πάραυτα μετὰ τὸν ἥχον τῆς καμπάνιας, ἐξύπνισαν οἱ Προτεστάνται καὶ ἐκβῆκαν εἰς τὰ παράθυρα, καὶ ἔξω ἀπὸ τὰς θύρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζαλισμένοι ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ πολλοὶ γυμνοί. Οἱ δραμόντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κολιγιῦ ἐφονεύθησαν ἀπὸ τοὺς μετὰ τοῦ Γυϊσίου — οἱ εἰς τὴν Λυπάραν, ἐλογχεύθησαν ἀπὸ τοὺς βασιλικούς σωματοφύλακας. Τώρα ἐφθασαν καὶ τὰ τῆς πόλεως τάγματα μὲ τὰ λευκὰ πανία καὶ ἐφόνευσαν ὅχι μόνον τοὺς ἀπαντῶντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς τὰς οἰκίας, ὅσους ἠδύναντο νὰ φθάσωσι. Ξενοδόχοι ἐφόνευσαν τοὺς ξένους των, καὶ θεράποντες τοὺς Προτεστάντας κυρίους των. Ποία τρομερὰ νύξ! Ἐνῶ τὸ ἐν ἡμῖς τῶν Παρισίων μὲ λυσσώδη μανίαν ἔτρεχεν ἀπὸ τὰς ἀγυῖας καὶ ἐμαχαίρονεν, ἐσφαζεν, ἐτουφέκιζε, τὸ ἄλλο ἡμῖς ἐκάθητο ἐντρομον εἰς καμάρας καὶ σκεπαστὰς καὶ κελλάρια, καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ ἀναπνεύσῃ, ἕως οὗ ἡ χρεῖα ἢ ἡ περὶεργεῖα τοὺς ἐξεκάλεσε, καὶ τότε ἐσφάχθησαν καὶ αὐτοί, ὡς οἱ ἄλλοι. Ἐξημέρωσεν ἡ ἡμέρα μὲ τὰς θηριωδίας ταύτας καὶ τότε ἶδαν τὰ τρομερὰ ἵχνη τῆς τεραστίου ταύτης ἀνθρωποκτονίας. Δρόμοι καὶ οἰκοὶ ἦσαν γεμάτοι αἵματος· πανταχοῦ κατακομματασμένα πτώματα, ἢ ἀποθνήσκοντες ἀκόμη μὲ σπαραγμούς. Μέρος αὐτῶν ἐσυραν μὲ σιδηρᾶς λαβὰς εἰς τὸν Σηκοάναν.

Οὐδὲ οἱ εἰς τὴν Λυπάραν εὐρισκόμενοι εὐγενεῖς

Προτεστάνται διέφυγαν τὸν θάνατον. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἔδραμε κίτινος ὡσάν νεκρὸς καὶ αἱματωμένος εἰς τὸ οἶκημα τῆς νέας βατιλίσσης τῆς Ναυάρρας Μαργαρίτας *), μὲ ἀδμονίαν ἐπίασε τὴν ἐντρομον κυρίαν, καὶ τὴν ἐπαρακάλει, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ τὸν φυλάξῃ. Ἐνῷ αὕτη τρέμουσα ἠθέλε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν θάλαμον τῆς ἀδελφῆς τῆς, τρία βήματα μακράν, τῆς βλέπει εὐγενῇ φονευόμενον μὲ τὴν λόγχην. Ἐπεσεν εἰς λειποθυμίαν. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς εαυτὴν ἠρώτητε περὶ τοῦ ἀνδρός τις· τὴν ἀπεκρίθησαν ὅτι εἶναι ἀσφαλῆς. Ὁ βασιλεὺς ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἔμπροσθέν του καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Κονδαῖον, τοὺς ἐδέχθη μὲ ἄγριον πρόσωπον καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι τῶρα διὰ προσταγῆς του ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Οὐγενωτῶν, αὐτοὺς δὲ διὰ τὴν νεότητάτων, καὶ διότι τοὺς ἠπάτησαν ἄλλοι, τοὺς συγχωρεῖ κατὰ τὸ παρόν. Ἄλλ' ἡ πρώτη συνθήκη τῆς ἐντελοῦς ἐλευθερίας των εἶναι τὸ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν αἰρετικὴν θρησκείαν. Ὁ Ναυόρρας ὑπεσχέθη κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον τοῦ ὅλα· μόνον ὁ Κονδαῖος εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἔδωκεν εἰς τοὺς Προτεστάντας τὸν λόγον του καὶ δὲν θέλει ποτὲ παραβῆν τὴν θρησκείαν του. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔδωκε τριῶν ἡμερῶν διορίαν. Ὁ Κάρολος, ὅσον ἔτρεμε πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς αἱματοχυσίας, τόσον ἐκατήντησε μετὰ ταύτην εἰς μανιώδη ἐνθουσιασμόν. Ἐκραζε πολλάκις ἀπὸ τὸ παράθυρον πρὸς τὰ ἔξω: tue! tue! Λέγουν προσέτι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐτουφέκιζε τοὺς φεύγοντας, οἵτινες ἠθέλαν νὰ σωθῶσι πέραν τοῦ ποταμοῦ. Ὁ δὲ Γυτίσιος ἐφώναζε μέγਾਲως εἰς τοὺς δρόμους, ὅτι εἶναι

*) Ὁ γάμος Ἑρρίκου τοῦ Βεαρνίου (ὅστις παρέλαβε τὸν βασιλικὸν τίτλον ἀπὸ τοῦ πατέρα του) καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως εἶχε γείνῃ πρὸ αἰγίου τὴν 17 Αὐγούστου, καὶ ἐπειδὴ ἡ νύξ τοῦ ἁγ. Βαρθολομαίου ἠκολούθησε τόσον ταχέως μετὰ τὸν γάμον ἐκεῖνον, διὰ τοῦτο μὲ ἀπὸνθρωπον ἀστείσμα τὸν ὠνομάξαν αἱματογαμίαν.

δέλημα τοῦ βασιλέως νὰ ἐξολοθρευθῇ τὸ σατανικὸν τοῦτο σπέρμα, καὶ τὸν Ταβάννην τὸν ἔκαμνεν ἡ φιλοφονία καὶ ἀπτεῖον· ἐκραζεν οὗτος πολλάκις: „Φλεβοτομεῖτε! Φλεβοτομεῖτε! Οἱ ἱατροὶ λέγουσιν ὅτι ἡ φλεβοτομία εἶναι ὠφέλιμος τὸν Αὐγουστον καθὼς καὶ τὸν Μάϊον!“ Ὅλα ταῦτα ἐνεθάρρυναν τοὺς γηισίους Καθολικοὺς πολίτας τόσον, ὥστ' ἐκατώρθωσαν θαύματα τῆς ἀπανθρωπίας. Χρυσοχόος τις, ὀνόματι Κρύκιος, ἔκαυχᾶτο, ὅτι ἐξήπλωσε καταγῆς μὲ τὸν βραχίονά του 400 αἰρετικούς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὄχι μόνον θρησκευτικὸν μῖσος εἶχε μετοχὴν τῶν αἰαριθμῆτων ταύτης τῆς νυκτὸς φόνων. Φιλεκδικία παντοδαπή, ἡδονὴ καὶ πλεονεξία ἐνησχολήθησαν ὄχι ὀλιγώτερον ἐδῶ. Χρεῶσται ἐφόνευαν τοὺς δανειστάς των, ὑπηρετοὶ τοὺς κυρίους των, καί τινες διάπυροι Καθολικοὶ ἐνομίσθησαν τὴν νύκτα ἐκείνην αἰρετικοί, ἐπειδὴ εἶχαν πλοῦτον ἢ προσωπικούς ἐχθρούς. Ὁ περίφημος φιλόσοφος Πέτρος Ῥάμος, ἐπειδὴ ἐκτύπησε τὴν δόξαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐφονεύθη ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του προφέσσοντας, οἵτινες ἦσαν προσλωμένοι εἰς τοῦ Σταγειρίτου τὰ δόγματα.

Ἡ τρομερῶς ἀπολυθεῖσα θηριώδης αὕτη μανία ἔχαιρε προσέτι βοσκομένη εἰς τὴν θέαν τῶν ἔργων της. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν οἱ μεγάλοι ἄρχοντες καὶ αἱ αὐλικαὶ δέσποιναι περιήρχοντι τὰς βαμμένας μὲ αἷμα ἀγνιάς καὶ ἐκύτταζαν μὲ χαρὰν τὰ ἐκριπτόμενα πτώματα. Περὶ τῆς μητρὸς βασιλείσσης καὶ τῶν αὐλικῶν δεσποινῶν της (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλὰ συνήθη αἱ ἀσέλγειαι καὶ ἡ θρασεῖα κακοήθεια) διηγοῦνται, ὅτι ἐστάθησαν εἰς πολλοὺς νεκροὺς καὶ δὲν ἐντρίπησαν νὰ κάμουν ἀσέμνους παρατηρήσεις μὲ μεγάλα γέλια. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ὑπῆγε συνωδευμένος ἀπὸ τὴν αὐλὴν του εἰς τὰς μεγαλητέρας ἀγνιάς, καὶ ἔπειτα εἰς τὸ χωρίον Μοντφοκότιον, ὅπου ἐστεκαν αἱ κρεμάθραι, εἰς μίαν τῶν ὁποίων εἶχε χρε-

μάττειν ὁ λυσσώδης ὄχλος τὸ σῶμα τοῦ Κολιγνῦ ἀπὸ τοὺς πόδας, ἀφοῦ ἔκαμεν εἰς αὐτὸ ὅλας τὰς δυνατὰς ἀτιμίας· διότι μετὰ ἀναρίθμητα κτυπήματα, τρυπήματα, κολοβώματα, τὸν εἶχαν ρίψειν εἰς τὸν Σηκοᾶναν, τὸν ἐξέβαλαν πάλιν, τὸν ἐρρίψαν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἡμίκανστον τὸν ἐκρέμασαν. Ἀφοῦ ἔμεινεν ἐκεῖ ἡμέρας τινὰς πρὸς θέαν, ἔστειλεν ὁ Μοντμορεγκιᾶκιος καὶ τὸν ἐπῆραν κρυφίως καὶ τὸν ἐνεταφίασαν.

Ὁ φόνος διήρκεσεν ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περικοτέρας τοῦ βασιλείου ἐπαρχίας, ὅπου ἐφθασαν αἱ περὶ τούτου βασιλικαὶ προσταγαί. Εἰς Αὐρηνλίαν ἐφονεύθησαν 3000 ἄνθρωποι, εἰς Ροθόμαγον 500, εἰς Βορδιγάλην 274, εἰς Τολῶσαν 200, εἰς Λουγδουνοῦν 900, εἰς Μέλδας 200, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰς μικροτέρας πόλεις καὶ τὴν χώραν. Ὅλοι ὁμοῦ οἱ φονευθέντες ἀριθμοῦνται 30,000. Τὰ χρονικὰ τῶν Γαλλικῶν πόλεων εἶναι πλήρη τῶν ἀνηκούστων αἰσχροουργιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγείναν εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, καὶ τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ διηγηθῶμεν πάλιν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν φρίκην. Ἐξ ἐναντίας δὲ μᾶς διεφύλαξαν καὶ τὰ ὀνόματα εὐγενῶν τινῶν ἀνδρῶν, οἳ τινες διὰ τῆς ἀντιστάσεώς των δὲν ἀφῆκαν νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα. Ὁ Κόμης Τένδας, διοικητὴς τῆς Προβιγκίας, ἠφάνισε πάραυτα τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ὁ Ὀρτέσιος, φρούραρχος τῆς Βαϊόνης, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα: „Κύριε, ἐφάνέρωσα τὸ πρόσταγμα τῆς ἡμετέρας Μεγαλειότητος εἰς τοὺς κατοίκους καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς φρουρᾶς, καὶ εὔρηκα μόνον ἀγαθοὺς πολίτας καὶ ὀνομαστοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ δῆμιον δὲν εὔρηκα καχένα. Παρακαλοῦμεν νὰ μεταχειρισθῇτε τοὺς βραχίονας καὶ τὴν ζωὴν μας εἰς δυνατὰ ἐγχειρήματα, ὅσον καὶ ἂν εἶναι τολμηρά.“ Καὶ οἱ δύο εὐγενεῖς οὗτοι ἀπέθα-

ναν μετὰ τοῦτο τόσον ταχέως, ὥστ' εἶναι ὑποφία, ὅτι ἡ ἀπέθρυσή των ἀντημεΐφθη μὲ φαρμάκιον.

Μὲ ὅλον ὅτι εἰς τοὺς αὐστηροὺς Καθολικοὺς τοῦ βασιλείου ἐγένετο μεγάλη κακοποίησις διὰ τοῦ μακελευμοῦ τούτου, μὲ ὅλον τοῦτο ἤξευρεν ὁ βασιλεὺς πολλὰ καλὰ, ὅτι δὲν ἐλλείπουν χρηστοὶ καὶ σεβάσμιμοι ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους ἠθέλε φανῆν ἀποτρόπαιος ἡ κακουργία αὕτη. Μὲ ποῖα ὄμματα ἐμελλε νὰ τοὺς ἴδῃ, δὲν ἤξευρε καὶ αὐτός. Τὴν πρώτην ἡμέραν ἐγράψεν εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν ἐπαρχιῶν, ὅτι τὰ κακὰ ἐγένεον χωρὶς εἰδότην του, καὶ μόνον ἐκ τοῦ μεταξὺ Γυϊσίων καὶ Καστελώνων *) μίσους, καὶ ὅτι αὐτοὶ πρέπει νὰ φροντίζουσιν ὅσον εἶναι δυνατόν διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ τῆς εἰρήνης προστάγματος. Ἀλλὰ πάραυτα τὸν ἐπέπληξεν ἡ μήτηρ του, ὅτι ἐπραξεν πολὺ ἀστοχάστως ἐχθρευόμενος μὲ τοὺς Γυϊσίους, ἐνῶ ἡ Προτεσταντικὴ φατρία ἀναφλεγομένη ἀπὸ φιλεκδικίαν ἐμπορεῖ νὰ σηκωθῇ πάλιν ὅτι εἶναι ἐναντίον τῆς βασιλικῆς ὑπολήψεως νὰ λέγῃ, ὅτι χωρὶς τὴν θέλησίν του συνέβησαν ἐμπροσθέν του τοιαῦτα ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον νὰ λάβῃ ἐπάνω του τὸ μισητὸν τῆς πράξεως παρὰ νὰ ὁμολογῇ ἀδυναμίαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐνήργησεν ἐξαιρέτως εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Καρόλου, καὶ οὕτω τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐξεδόθησαν πάντῃ διάφοροι προσταγαὶ εἰς τοὺς κυβερνήτας. Καὶ ὅχι μόνον ἀλλὰ τὴν 26 Αὐγούστου ἐπαρουσιάσθη ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ κοινοβούλιον καὶ εἶπε πρᾶγμα ἀπίστευτον καὶ αὐταναίρετον, ὅτι ὁ Κολιγνὺς μετὰ πολλὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἀδικίας ἐναντίον τοῦ κυριάρχου του καὶ μετὰ πολλὰς συγχωρήσεις ἐζήτην νὰ ἐκτελέσῃ βούλευμα τρομερὸν, νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα, τὴν βασίλισσαν, τοὺς Δοῦκας Ἀνδαγαυΐας καὶ Ἀλσεγκονίου, καὶ

*) Οὕτως ὀνομαζέτο ἡ οἰκογένεια, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ Κολιγνὺς.

αὐτὸν προσέτι τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας, νὰ βάλλῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν πρίγκιπα Κονδαίου, ἔπειτα νὰ φανεύσῃ καὶ αὐτὸν, καὶ οὕτω μετὰ τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ βασιλικοῦ γένους νὰ ἐξουσιάσῃ αὐτὸς τὸ βασίλειον. Ἡναγκάσθη λοιπὸν νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακὸν διὰ κακοῦ. Ἐνταυτῷ δὲ ἐδόθη προσταγή, ἀφοῦ ἐτιμωρήθῃ τὸ ἀδίκημα, νὰ ἐξετασθῇ διὰ κριτηρίου καὶ ἡ ἀληθεία του. Εἰς τοῦ Κολιγνῦ τὰ χαρτιά εὔρηκαν μὲν ἀποδείξεις φρονήσεως καὶ πίστεως πρὸς τὸν βασιλέα, τὸ δὲ ψήφισμα ἐκαταδίκασε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του ὡς παραβάτας τῶν τῆς μεγαλειότητος δικαίων. Ἐκρεμάσθη λοιπὸν ἀκόμῃ μίαν φορὰν ἡ εἰκὼν του.

Εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας Ἐρρίκον καὶ εἰς τὸν πρίγκιπα Κονδαίου ἐστάλθησαν ἱερεῖς διὰ νὰ τοὺς κατηχήσωσι τὴν Καθολικὴν πίστιν. Ἦκουαν μὲν οὗτοι ἐκ φόβου τὴν διδασκαλίαν, ἀνέβαλλαν ὅμως πάντοτε νὰ ὁμολογήσωσι δημοσίως τὸν Καθολικισμόν. Παροργισθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἀναβολὴν ταύτην ἐπρόσταξε μίαν ἡμέραν μὲ τραχεῖαν φωνὴν νὰ τοῦ δώσουν τὰ ὄπλα του, νὰ στήσουν ὀλόγυρά του τοὺς σωματοφύλακας, καὶ νὰ φέρουν ἔμπροσθέν του τοὺς δύο πρίγκιπας. Ἡ γυνὴ τοῦ Ἐλισάβετ πεσοῦσα εἰς τοὺς πόδας του μόλις ἠδυνήθη νὰ τὸν παρακινήσῃ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν τρομερὰν ταύτην προσταγήν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ προσλαλιὰ πρὸς τοὺς πρίγκιπας, ὅταν ἔφθασαν ἔμπροσθέν του, ἦτο ἱκανῶς φοβερά. „Θάνατος, ἡ λειτουργία!“ ἐφώναξε μὲ φοβερισμόν. Ὁ τολμηρὸς πρίγκιψ Κονδαίου ἠθέλησε νὰ εἴπῃ τι περὶ συνειδήσεως καὶ δικαίου, κατεσιγάσθη ὅμως πάραυτα διὰ τῶν σφοδρῶν φοβερισμῶν τοῦ βασιλέως, καὶ οὕτω κατωρθώθη διὰ βίας ἡ ἐπιστροφή, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθησαν ἱεροκλήρυκά τινα Προτεστάντην ἀρνητὴν τῆς πίστεώς του, τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα καὶ ὁ λόγος ἐνῆργησεν εἰς τὸν πρίγκιπα Κονδαίου. Ὁ

Πάπας ἔστειλε τὴν εὐχὴν του, καὶ ὁ Ἑρρίκος ἐσηκώσε τὴν τῶν Προτεστάντων λατρείαν ἀπ' ὅλην τὴν Ναυάρραν.

Ἡ ἀγγελία τούτων τῶν συμβαμάτων ἐξηπλώθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐπροξένησε διαφόρους ἐντυπώσεις εἰς διαφόρους χώρας. Ὁ τῆς Ἰσπανίας βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Β' ἐθριάμβευσε περὶ τούτου· ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΓ' ἔκαμε λαμπρὰν εὐχαριστήριον λειτουργίαν, ἐπρόσταξε καὶ ἐρρήξαν κατόνια, ἐφωτοβόλησαν καὶ ἐκοψαν νόμισμα χωριστὸν εἰς τιμὴν τῆς Παρισινῆς αἱματοχυσίας. Μόνον οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐδείξαν ζωηρῶς τὴν δικαίαν τῶν αποστροφῆν κατὰ τοῦ ἔργου τούτου· „Ἀμποτε νὰ μὲ ἡρώτα περὶ τούτου ὁ γαμβρός μου (ἐγραφεν ὁ τίμιος αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ὁ Β')· ἤθελα τοῦ εἰπεῖν ὡς πατὴρ, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι σατανικόν, καὶ ἤθελα τὸν ἐμποδίσειν νὰ τὸ τολμήσῃ.“

26. Οἱ τελευταῖοι χρόνοι Καρόλου τοῦ Θ'.

(1573 — 1574).

Ὅλον τὸ βασίλειον ἐπαρωμοίαζε τῶρα μὲ πόλιν, ἣτις κατατρώγεται ὅλη ἀπὸ φλόγας. Διώκοντες καὶ διωκόμενοι ἔτρεχαν μὲ ἴσὴν ταχύτητα ἄνω καὶ κάτω· αἱ λεωφόροι ἦσαν σκεπασμέναι ἀπὸ στίφη φυγάνων Οὐγενοτῶν, οἵτινες μόλις εἶχαν διασῶσειν τὰ ἀναγκαιότατα, καὶ διέτρεχαν τὴν χώραν ὡς ψωμοζῆται. Ὑπήγαιναν δὲ ἐξαιρέτως εἰς τὰ ασφαλιστικά των φρούρια Ρύπελλαν, Σαγκιέρραν, Μοντάλβανον καὶ Νέμαυσον. Ἡ αὐλὴ λοιπὸν ἐφρόντιζε νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ καὶ ἐκεῖθεν, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔστειλε τὸν Δοῦκα Ἀνδεγαυίας Ἑρρίκον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως, μὲ ἰσχυρὰν δύναμιν νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ρύπελλαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας καὶ ὁ

πρίγκιψ Κονδαίου ἐπρεπε νὰ εἶναι μετὰ τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς Οὐγενότας καὶ ἀπὸ τὴν πατρίαν των καὶ τὰ οἰόματα ταῦτα. Καὶ διὰ νὰ ἐγκαρδιώσωσι τὸν τῆς Ἀιδαγαυῖας Δοῦκα εὐρίσκοντο ἐνταυτῷ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί, οἵτινες ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τῶν στρατιωτικῶν γνώσεών των. Τόσον πολὺ ἐστοχάσθησαν ὅτι θέλουν εὐρεῖν ἀντίστασιν, καὶ τὴν εὐρηκαν τωότι. Οἱ κάτοικοι τῆς Ῥυπέλλης ὀπλισθέντες ἐν καιρῷ ἐπροστατεύθησαν μὲ ἀκατανίκητον ἀνδρίαν. Ἐννέα φοραὶς ἀπέκρουσαν τὴν ἐφοδὸν τῶν ἐχθρῶν · εἰς τὰ προχώματα καὶ εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεώς των ἐρρήχθησαν εἰς μάτην ὑπὲρ τὰς 30,000 σφαῖρας κανονίων. Καὶ αἱ δύο μερίδες ἐκλίναν τελευταῖον εἰς τὴν εἰρήνην · εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ἤρχισαν οἱ στρατιῶται νὰ βαρύνωνται τὴν κακοπάθειαν τοιαύτης πολιορκίας, καὶ τὸν Δοῦκα Ἀιδαγαυῖας καὶ μέρος τῶν ἀκολούθων του ἐπαραινέει χωριστῆτις περὶστάσις νὰ ἰδῶσι τελεωμένον ὅσον δυνατὸν γρήγορα τὸν πόλεμον.

Αὕτη δὲ ἦτο ἡ τοῦ Δουκὸς εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολονίας ἐλπίς. Ἡ Αἰκατερίνα ἠγάπα τὸν υἱὸν τοῦτον ἐξαιρέτως, καὶ ἐπειδὴ οἱ μάντις — διότι εἶχε πολλὴν πίστιν εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας μαγικὰς τέχνας — τῆς εἶπαν, ὅτι πρὸ τοῦ θανάτου της θέλει ἰδεῖν ὅλους τοὺς υἱοὺς της εἰς τὸν θρόνον, δὲν ἐπεθύμει ὅμως νὰ ἰδῇ πληρωμένην τὴν προφητείαν ταύτην μὲ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ της · διὰ τοῦτο περιέβλεψε πανταχοῦ γὰ τοῦ εὐρῆ βασίλειον, καὶ διεπραγματεύθη καὶ περὶ αὐτῶν τῶν βορείων αἰγιαλῶν τῆς Ἀφρικῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐμελλαν νὰ ἐνωθῶσιν ἡ Σαρδῶ καὶ ἡ Κορσικὴ, ἕως οὗ τελευταῖον ἐφάνη τῆς Πολονίας ὁ θρόνος διὰ περιστάσεις, τὰς ὁποίας θέλομεν διηγηθῆν ὕστερον. Πάραυτα λοιπὸν ἐσυμβιβάσθησαν μὲ τὴν Ῥύ-

πελλαν, καὶ ἔκαμαν εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας, ὡς ἄλλοτε, ἐδίδοντο εἰς τοὺς Οὐγενότας ἐλευθερία θρησκείας καὶ τὰ ἀσφαλιστικά των φρούρια.

Ἡ ἐπίσης πολιορκουμένη Σαγκέρρα δὲν περιε-κλείσθη εἰς τὴν συνθήκην, ἀλλ' οἱ ἀπὸ πᾶσαν βοήθειαν ἐγκαταλειφθέντες κάτοικοί της δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος, ἀνδίσταντο δὲ εἰς ὅλας τὰς καταπαθείας, τὰς ὁποίας τοὺς ἐπροξένει ὄχι ὁ ἐχθρὸς, ἀλλ' ἡ πεῖνα ὑπὲρ τοὺς δύο μῆνας. Ἀφοῦ ἐφαγώθησαν ὅλα τὰ κτήνη, ἦλθαν κατὰ σειρὰν γάται καὶ σκυλία καὶ ποντικοί. Ἀφοῦ ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν καὶ ταῦτα, ἐζήτουν τὰ δέρματα, τὰ ἐμαλάκυναν, τὰ ἐτρύφαιναν μὲ τὸ ὄξος, τὰ ἐκοπταν εἰς μικρὰ τμήματα, καὶ τὰ ἐτρώγαν μαγειρευμένα· καὶ μά Δία, γραμμέναι καὶ τυπωμέναι μεμβράναι, χρονικά καὶ βιβλία, λωρία, σέλαι, δερμάτινα σακκία ἐφαγώθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Γυναῖκες καὶ παιδία ἀνακάτωναν τοὺς σωροὺς τῶν σκοπιδίων διὰ νὰ εὔρουν παλαιὰ κόκκαλα ζώων καὶ πετσίαι, τὰ ὅποια προητοίμαζαν εἰς τροφήν. Εὐτυχεῖς ἦσαν ὅσοι εὔρισκαν χλόην νὰ φάγωσι. Καὶ τελευταῖον — μαρτυρεῖται ἀπὸ εὐσυνειδήτον συγγραφέα — ἡ ἀνάγκη ἠρέθισε τόσοι τοὺς δυστυχεῖς, ὥστ' ἐζήτουν εἰς τοὺς δρόμους τὴν κόπρον τῶν ζώων καὶ τὴν ἐτρώγαν· καὶ, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζε τὸ ἀηδέστατον μὲ τὸ τρομερώτατον, ἀνὴρ καὶ γυνὴ παρακινηθέντες ἀπὸ γερόντισσαν ἔφαγαν τὸ λείψανον τοῦ νεωστὶ ἀποθανόντος τριετοῦ παιδίου των· ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκαταδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν. Εἰς βραχυλογίαν, δὲν ἐλείφεν ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς μικρᾶς πόλεως ταύτης κανέν, ἀφ' ὅσα ἐσημειώσαν αἱ ἱστορίαι περιφημοτάτων πολιορκιῶν ὡς παραδείγματα ἀμέτρου ταλαιπωρίας *).

*) Ut haec obsidio Samaritanae famis in sacris libris memoratae. Hierosolymitanae a Flavio Iosepho descriptae, et Numantinae historiis Romanis celebratae, quae vix a multis creditur, fidem astruat. Thuanus l. IV.

λευταῖον, ἀφοῦ ὁ ἐγκλεισμός διήρκεσεν ὀκτὼ μῆνας, παρεδόθη τὸ ὑπόλοιπον τῶν κατοίκων, καὶ ἡγαγᾶσθη γὰρ ἐξαγοράσῃ τὸν ὁλόκληρον κατεδαφισμόν τῆς πόλεως μὲ πολὺ ἀργύριον.

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πολονίας ἀνεχώρει ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μὲ τόσῃν ἀθυμίᾳ, μὲ ὅσῃν τὸν ἐβλεπεν ἀπομακρυνόμενον ἡ μήτηρ του, καὶ ὁ Κάρολος, ὅς τις ἔχανε μετὰ χαρᾶς τὸν ἀντίξηλόν του, ἐπαρακί-νει τὸν βραδύνοντα γὰρ ἀναχωρήσῃ ταχέως. Ἀνεχώρησε τελευταῖον, καὶ ἐπειδὴ ἠρρώστησεν ἑξαφνα ὁ Κάρολος, ἐσυνώδευσαν μόνον ἡ Αἰκατερίνα καὶ ὁ νεώτατος υἱός της, ὁ Δουξ Ἀλεγκονίου, τὸν ἀναχωροῦντα ἕως Ναγκίου, ὅπου ἡ μήτηρ, μετὰ μακρὰν μυ-στικὴν συνομιλίαν, χύνουσα πολλὰ δάκρυα ἀπεχω-ρίσθη τὸν υἱόν, ὅς τις διὰ τῆς Γερμανίας ἐσπευδεν εἰς τὴν Πολονίαν.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Εἰδελβέργαν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη ὁ Κόμης τοῦ Παλατινάτου, τὸν ἔφεραν εἰς εἰκονοστάσιον, ὅπου ἦσαν αἱ εἰκόνες ἀνδρῶν πε-ριφημῶν, καὶ ἡ τοῦ Κολιγνῦ. Τοῦτον δείχνων πρὸς αὐτὸν ὁ Κόμης εἶπεν: ἡ Γαλλία ἔχασε μέγαν ἄν-θρωπον. Ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίθη μὲ σιωπὴν εἰς ταί-την τὴν κρυφίαν ἐπίκληξιν.

Εἰς τὴν Αἰκατερίναν ἐξυπνίσθη τὴν ὥρᾳ ὁ φόβος μήπως μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἀγαπητοῦ της Ἐρρί-κου ὁ φιλότιμος καὶ ἀνήσυχος Δουξ Ἀλεγκονίου θέ-λων γὰρ ἐκδικηθῇ τὴν καταφρόνησιν (διότι ἐπροτιμή-θη βασιλεὺς Πολονίας ὁ ἀδελφός του) ἐνωθῇ μὲ τοὺς Προτεστάντας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδειχνε πάντοτε μετριώτερα φρονήματα. Μεταξὺ τούτων ἐφαίνοντο ἤδη νέαι κινήσεις, καὶ τὰ αἰτήματα, τὰ ὅποια ἔκα-μιναν εἰς τὸν βασιλέα, ἔδειχναν, ὅτι μετὰ τὴν πτω-σιν τόσον πολλῶν ἀνδρείων ὁμοπίστωντων ὠμίλουν τὴν ἀκόμη τολμηρότερα. Ἐξήτουν γὰρ ἔχουν φρου-ράς εἰς τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐκράτουν, μὲ βασ-

λικήν δαπάνην, γὰ τοὺς δοθοῦν ἀκόμη δύο πόλεις εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν, γὰ τοὺς συγχωρηθῇ δημόσιος ἡ ἐκτέλεσις τῆς θρησκείας των καὶ πανταχοῦ, καὶ γὰ βαλθοῦν κριταὶ τινὲς Προτεστάνται. Τοιαῦτα αἰτήματα, ἐστοχάζετο ἡ Αἰκατερίνα, δὲν ἠθελε τὰ κάμειν ὁ Λοδοβίκος πρίγκιψ Κοιδαίου μὲ τὰ στρατεύματα του. Ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα τῶν Προτεστάντων ἦτο πολλά εὐνοϊκὴ ἡ τρίτη φατρία, ἀνισταμένη τῶρα εἰς τὸ βασιλεῖον, ἡ λεγομένη τῶν πολιτικῶν, ἐπειδὴ δὲν ἠγωνίζοντο περὶ τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἠθελαν γὰ ἀλλάξωσι τὴν κυβέρνησιν. Ἀρχηγός τῆς ἦτο ὁ Δουξ Ἀλεγκονίου· ἡ οἰκογένεια Μοντμοραγκιάκου, ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας (ὅς τις ἐπεθύμει γὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἐφορίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔξη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄτακτον γυναικα του), ὁ Κοιδαίου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἦσαν μέλη τῆς φατρίας ταύτης.

Ἡ ἀποφατικὴ ἀπόκρισις, τὴν ὁποίαν διὰ συνεργίας τῆς Αἰκατερίνης ἔλαβεν ὁ Δουξ Ἀλεγκονίου, ὅταν ἐζήτησε τὴν ἀξίαν Γενικοῦ κυβερνήτορος τοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕως τῶρα ὁ ἀδελφός του βασιλεὺς τῆς Πολονίας, παρώξυνε τὴν φατρίαν ταύτην γὰ φανερώσῃ δημοίως τὴν δυσἀρεστοτήτῃς. Οἱ ἀγῶνες των ἀπέβλεπαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ὅς τις ἐφαίνετο πλησίον, γὰ ἀπομακρύνωσι τὴν Αἰκατερίναν ἀπὸ τὴν αὐλὴν, γὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν νῦν βασιλεῖα τῆς Πολονίας, ἀλλὰ γὰ καθίσωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὸν Δουκα τοῦ Ἀλεγκονίου Φραγκίσκον, τὸν ὁποῖον ὅμως οὔτε δύναμις θελήσεως οὔτε τοὺς ἀνέδειχναν ἄξιον τῆς βασιλείας. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἠθελαν γὰ κυριεύωσι τὴν Λαγκουεδοκίαν κρυφίως, οἱ δύο Βουρβωνικοὶ πρίγκιπες γὰ ἀναχωρήσωσιν ἡσυχῶς ἀπὸ τὴν αὐλὴν, καὶ γὰ ὑπάγουν εἰς τὰ ἀσφαλιστικά τῶν Οὐγενωτῶν φρούρια. Τὰ βουλευματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀκόμη ὥριμα, ὅταν οἱ Προτεστάνται, πλήρεις ἐπιθυμίας γὰ ὀρμήσασιν,

ἔστειλαν ἑξαψτα διακοσίους ἐνόπλους εἰς τὰ περίξ τοῦ ἁγ. Γερμανοῦ, ὅπου διέτριβε τότε ἡ αὐλή *). Ἄλλ' ὁ Δοῦξ Ἀλεγκονίου καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας δὲν μετέβησαν εἰς αὐτοὺς, μ' ὅλον ὅτι ἦτο προσυμφω-
τημένον, ἢ διότι τοὺς ἐφάνη ὀλίγον τὸ πλῆθος τῶν Προτεστάντων, ἢ διότι εἰς τὴν κρίσιμην στιγμήν ἐμει-
ναν ἀναποφάσιστοι. Ἀκολούθησαν μάλιστα τὴν με-
τὰ τοῦ βασιλέως ταχέως ἐπιστρέφουσιν εἰς Παρισί-
ους Αἰκατερίναν, ἣτις ἐκεῖ ἐπίασε τοὺς προδοθέντας
συνερόχους. Ὁ Κονδαίου εὗρηκε τὴν σωτηρίαν του
μὲ τὴν φυγὴν. Ἀπὸ τοὺς πιασθέντας οἱ μὲν ἐρρί-
φθησαν εἰς φυλακὴν, οἱ δὲ ἀπεκεφαλίσθησαν **). Ὁ
τῆς Ναυάρρας Ἑρρίκος καὶ ὁ Δοῦξ Ἀλεγκονίου ἀνε-
κρίθησαν ἀπὸ τὴν βασίλισσαν μητέρα. Ὁ δεύτερος
ἐρρίψε τὴν αἰτίαν εἰς κακόφρονας συμβούλους καὶ
εἶπεν, ὅτι οἱ Οὐγενόται ἐφάνησαν εἰς τὸν ἁγ. Γερ-
μανὸν χωρὶς τὴν θέλησίν του. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ
Ἑρρίκος ἔδωκεν εἰς τὴν ἀπολογίαν του τροπὴν κατη-
γορίας κατὰ τῆς δυσπιστίας, ἣτις ἐπικρατεῖ περὶ αὐ-
τοῦ εἰς τὴν αὐλήν, καὶ εἶπεν, ὅτι τοῦτο τὸν ἐπαρα-
κίνησε νὰ δοκιμάσῃ νὰ φύγῃ ἀπεκεί, χωρὶς ὅμως
νὰ ἔχῃ ἐχθρικοὺς σκοποὺς κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ
τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ βασιλεὺς, ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γαλ-
λίαν ὁ ἀδελφός του Ἑρρίκος, ἐκυριεύθη ἀπὸ ἐκνευ-
ριστικὴν τιὰ ἀρρώστίαν, ἣτις ἠῤῥξανε καθ' ἑκάστην.
Τύφεις τοῦ συνειδότος ἦσαν συναίτιοι τοῦ κακοῦ, τὸ
ὅποῖον ἡ δυσπιστία τοῦ καιροῦ ἀπέδωκεν εἰς φαρμά-

*) Ἐπειδὴ τὸ ἐγχεῖρημα τοῦτο ἐγείνε κατὰ τὴν νητεῖαν
τῆς τεσσαρακοστῆς, τὸ ὠνόμαζαν l'entreprise des jours gras.

**) Ἐκ τούτων ἦσαν δύο εὐγενεῖς Λαμόλιος καὶ Κοκκωνάς,
οἵτινες κατὰ τὰ τότε διεφθαρμένα ἤθη τῆς αὐλῆς ἦσαν μυστι-
κοὶ ἐρατταὶ τῆς βασιλίσσης Μαργαρίτας καὶ τῆς Δούκισσας Νεὐέρ-
σου. Μετὰ τὴν θανάτωσίν των ἐξήτησαν αἱ δύο δέσποιναι τὰς
κεφαλὰς των νὰ τὰς ἐμβαλταμοῦσιν καὶ νὰ τὰς φυλάττωσι με-
ταξὺ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ ἐρωτός των. Τέτον ἀγρίως δύναται
νὰ ἐκφυλισθῇ τὸ τρυφερώτατον αἷσθημα!

κωσιν. Μετὰ τὴν νύκτα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου ἐξάφ-
νιζαν τὸν ὕπνον του αἱ τρομεραὶ εἰκόνες τῶν φονευ-
θέντων. Ὁ θάνατός του συνέβη τὴν 30 Μαΐου 1574.
Δὲν ἔφθασε τοὺς εἰκοσιτέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἐντελῶς.
Ἀποθνήσκων εὐχαρίστησε τὸν Θεόν, ὅτι δὲν ἀφῆκεν
υἱὸν, ἐπειδὴ ἔμαθεν ἐκ πείρας του πόσον ἐλεεινὸν
εἶναι εἰς τοιοῦτους καιροὺς συγχύσεως παιδίον ἐπὶ
θρόνου καὶ λαὸς ὑποκείμενος εἰς αὐτό. Πρὶν τε-
λευτήσῃ, τὸν ἐκατάπεισεν ἡ μήτηρ του γὰ τὴν διορίσῃ
ἐπίτροπον τοῦ βασιλείου ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ ὁ διάδο-
χός του.

27. Ἐ ρ ρ Ἰ κ ο ς Γ'.

(1574 — 1589).

Ὁ βασιλεὺς τῆς Πολονίας μαθὼν διὰ ταχυ-
δρόμου τῆς μητροῦς του τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του
εὐθὺς ἀνεχώρησε τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν Κρακαυΐαν μὲ
ὀλίγους ἀκολουθοῦς, καὶ ἀφῆκε τὴν Πολονίαν, καθ-
ὼς φεύγει κακούργος ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Μόνον ὁ
φόβος μὴ κρατηθῇ εἰς Πολονίαν χωρὶς νὰ θέλῃ, καὶ
ὄχι ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ γρήγορα τὴν Γαλλίαν, τὸν
ἐπαρακίνησεν εἰς τὴν σπουδαστικὴν ταύτην ἀναχωρή-
σιν· διότι μόλις εἶχεν ὑπερβῇ τὰ Πολωνικά ὅρια,
καὶ κατέγεινεν εἰς τόσας εὐθυμίας ἐν Βιέννῃ, Βενε-
τία καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε ἐβράδυνε καταπολλὰ τὴν εἰς
Γαλλίαν ἀφίξίν του, ἐνῶ ἡ μήτηρ του ἠγωνίζετο εἰς
τοῦτο τὸ μεταξὺ νὰ καταδαμάσῃ τὸ μῖσος καὶ τὴν
τῶν πατριῶν ἐπανάστασιν.

Ερρίκος ὁ Γ' ἦτο ὠραῖος, καλὸς, καὶ εὐσώ-
ματος ἀνὴρ. Ἦτο φίλος τῶν βασιλικῶν μεγαλοπρε-
πειῶν καὶ τῶν λαμπρῶν παρατάξεων, καὶ εἰς πολ-
λοὺς πομπῶδεις καιροὺς ἔδειξεν ἀξιοπρέπειαν, ἥτις
τὸν ἐκαμνε νὰ φαίνεται ἄλλος παρ' ὅτι ἦτο πραγμα-
τικῶς. Καὶ ὅταν ἀπεκρίνετο ἐκ τοῦ προχείρου εἰς

τοὺς λόγους ξένων πρεσβευτῶν, τὸ ἔκαμνε μὲ εὐπρέπειαν καὶ φυσικὴν εὐγλωττίαν, τὴν ὁποίαν ἐθαύμαζαν οἱ ξένοι, Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις ἦτο ζωηρᾶς κράσεως καὶ ὄχι στερημένος εὐφυΐαν, ἐμπρηεῖτις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι περιστάσεις ἄλλαι καὶ ἀνατροφή ἄλλη ἤθελαν ἴσως τὸν ἀναδείξαι ἀγαθὸν βασιλέα. Ἀλλ' ἡ διαφθορὰ τῆς τότε Γαλλικῆς αὐλῆς ἔκαμνε τὴν νεολαίαν καὶ τῶν δύο γενῶν νὰ ζητῇ τὴν τιμὴν εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ εἰς τὰς παρὰ φύσιν ἡδονάς, καὶ οὕτως ἠφανίσθησαν καὶ Ἑρρίκου τοῦ Γ' ὅλαι αἱ εὐγενικαὶ ὁρμαὶ καὶ κλίσεις μὲ τὴν τοῦ πνεύματος χανύωσιν, ἡτις ἐπιφέρεται ἀναγκαίως ἀπὸ τὴν ἀκολασίαν καὶ ἀσέλγειαν. Ποῖα ἔμελλαν νὰ εἶναι τὰ φρονήματα ἀνδρὸς, ὅς τις εἰς τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἦτο ἀρχηγὸς τῆς νυκτὸς τοῦ ἁγ. Βαρθολομαίου;

Μ' ὅλον ὅτι τὰ χρέη τοῦ στέμματος εἶχαν ἤδη φθάσειν μέγα ὕψος, ἔζη ὅμως ἡ αὐλὴ ὡς νὰ ἐξουσίαζε θησαυροὺς ἀνέξαντλήτους. Μία λυσσώδης φιλοπαιγμοσύνη κατέπινε πολλὰς ποσότητας. Ὁ βασιλεὺς ἐπερικυκλόνητο ἀπὸ πληθὺς ἀγαπητῶν μεираκίων, ὑπουργῶν τῆς αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας του, οἵ τινες ἐν ἐνόματί του κατεδαπάνων ἐλευθερώτατα τὰ εἰσοδήματα, ἐσύναζαν φόρους καὶ δὲν ἐδίδαν λογαριασμὸν εἰς κανένα. Οἱ ἀγαπητοί, οἵτινες διὰ τὰ θηλυπρεπῆ ἡθη τῶν ἔλαβαν τὸ καταφρονημένον ὄνομα Mignons (Γανυμῆδαι), ἐδιώρισαν μίαν φορὰν τὸν βασιλέα νὰ ἐκδώσῃ εἰς ἓνα μῆνα εἴκοσι καὶ ἐν νέα φορολογικὰ προστάγματα, καὶ τοῦ κοινοβουλίου ἡ ἀντιλογία ἔμεινε ματαία. Ἐλάχιστον μέρος ἐξ αὐτῶν ἔρρευσεν εἰς τὸ κοινὸν ταμιεῖον. Καὶ ἐνῶ ἡ χώρα ἐξεγυμνώθη, ἔρριπτεν ὁ ἀσύνετος βασιλεὺς τὸ ἀργύριον μὲ γεμάτας χεῖρας εἰς ἀναξιώτατους ἀνθρώπους. Ὁ μυστικὸς γραμματεὺς τοῦ Βενοίσιος εἶχε χάσειν μίαν φορὰν εἰς τὸ οἶκημα τοῦ βασιλέως τὴν γραμματοθήκην του. Ὁ Ἑρρίκος τὴν εὐ-

ρηκε, τὴν ἠρέυνησε, καὶ εὔρηκεν εἰς αὐτὴν χαρτίον, ὅπου ὁ Βενοΐσιος διὰ τὰ δοκιμάσῃ τὴν γραφίδα του ἔγραψε μίαν φορὰν τὰς λέξεις: „Ταμίᾳ τῶν χρημάτων μου.“ Εὐρέθη τότε εἰς διάθεσιν καὶ ἐπρόσθεσε τὰ ἐφεξῆς: „Πλήρωσον εἰς τὸν γραμματέα μου Βενοΐσιον 1000 θάληρα. Ἑρρίκος.“ Αἱ κολακεῖαι περὶ μεγαλοφυχίας καὶ ἐλευθεριότητος, τὰς ὁποίας ὁ ἐξαφρισμένος Βενοΐσιος ἀνέμιξεν εἰς τὴν εὐχαριστίαν του, εὐφραναν τὸν βασιλέα τόσο, ὥστ' ἐπῆρε τὸ χαρτίον καὶ ἐπρόσθεσεν ἀκόμη ἐν μηδενικὸν (10,000).

Διὰ διασκέδασιν τοῦ καιροῦ μετεβλήθη τὸ παλάτιον σχεδὸν εἰς ξενοδοχεῖον, ὅπου καθημερινῶς ἐδίδοντο συμπόσια, χοροὶ, παννυχίδες, κωμωδίαί. Οἱ Γανυμῆδαι ἐφεύρισκαν νέα παιγνίδια καὶ ἡδονὰς, καὶ εἰς αὐλήν, ὅπου ἀπέθαναν ἡ σωφροσύνη καὶ τιμιότης, δὲν ἐκαταφρονοῦντο τὰ ἀπρεπέστατα. Ἡ Αἰκατερίνα αὐτὴ δὲν παρέβλεπε τίποτε ἀφ' ὅσα ἡδύνατο νὰ εὐφράνῃσι τὸν ἀγαπητὸν υἱόν της, καὶ ἔδωκε τὰς αὐλικὰς της δεσποίας, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐλάβε τὴν ὄρεξιν νὰ ὑπηρετηθῇ εἰς τὴν τράπεζάν του ἀπὸ χοράσια ἐξ ἡμισείας ἀνδρικῶς ἐνδυμένα, ἐξ ἡμισείας δὲ γυναικῶς, καὶ μὲ τὴν κόμην κυματιζομένην εἰς τοὺς ὤμους. Εἰς τὸ οἶκμά του ἐτέρπετο ὁ Ἑρρίκος μὲ μικρὰ σκυλάκια, ἐκ τῶν ὁποίων ἔτρεφεν ἀναρίθμητα, καταδῶπανῶντα ἐτησίως μεγάλας ποσότητας. Πιθήκους καὶ ψιττακοὺς ἔτρεφε πολλοτάτους καὶ ἔπαιζε μὲ αὐτοὺς ἱκανὰς ὥρας. Μία ἀπὸ τὰς ἀγαπητάς του εὐθυμίας ἦτο νὰ ἐνδύεται μὲ τοὺς Mignons γυναικεῖα φορέματα καὶ μὲ διάφορα προσωπεῖα νὰ τρέχουν ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τοὺς δρόμους τῶν Παρισίων, νὰ ἐμβαίνουν εἰς ὅλους τοὺς οἴκους καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐταιρίας, καὶ νὰ ὑβρίζουν καθένα. Τὸ παραδοξότατον ἦτο, ὅτι μετὰ τὰς ἀναξίους ταύτας ἀφροσύνας ἐδειχναν εὐλάβειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετανοίας ἱκανοποίησιν.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ κακὰ κλίσεις τοῦ Ἑρρίκου ἀνε-

πτύχθησαν καὶ ἐφανερώθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν θρόνον ἐκαταβυθίσθη εἰς χαύνωσιν, ἣτις δὲν εἰκάζετο εἰς τὴν προτέραν του ζωὴν, διὰ τοῦτο πολλοὶ ἠλπιζαν ἀγαθὰ ἀπ' αὐτὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ Πολονίας. Ἀλλὰ πάραυτα ἐκατάλαβαν πόσον ἦσαν ἀπατημένοι. Εὐθύς ἀφ' οὗ ἤρχισεν ἡ ἰσχὺς τῶν ἀγαπητῶν, πολλοὶ φρόνιμοι παρητήθησαν τὰς ἀξίας των, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Ἑρρίκος εἰς τοὺς ἀθλούς ἐκείνους. Ἐπειδὴ οἱ δυσαρεστημένοι συνεκρότουں πάλιν τὰς συνελεύσεις καὶ τὰ συμβούλιά των, ἐζητεῖτο πῶς νὰ φερθῇ εἰς αὐτούς. Ἐμπειροὶ τινὲς καὶ σοφοὶ, οἵτινες ἔμεναν ἀκόμη περὶ τὸν βασιλέα, τὸν ἐσυμβούλευσαν ἡμερότητα. Ἄλλ' ἡ Αἰκατερίνα καὶ ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας ἐπέμεναν εἰς τὸ νὰ πολεμηθοῦν οἱ Οὐγενόται, καὶ ἐνίκησεν ἡ γνώμη των. Ὁ Καρδινάλιος δὲν ἶδεν τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς συμβουλῆς του. Ἀπέθανε τὴν 26 Δεκεμ. 1574.

Οἱ Προτεστάνται ἐστρατολόγουں. Ὁ πρίγκιψ Κονδαίου, ὅς τις διέτριβεν ἀκόμη εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔφερεν ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Παλατίνου Κασιμιρίου ἱκανὸν στῖφος, καὶ μ' ὅλον ὅτι οἱ Οὐγενόται τὸν ἔκλεξαν ἀρχηγόν των, παρέδωκε τὴν ἀξίαν ταύτην εἰς τὸν Δούκα Ἀλεγκονίου, ὅς τις εἶχε διαφύγειν ἀπὸ τὴν αὐλὴν μὲ μέγα πλῆθος πολιτικῶν, καὶ ὑπῆγεν εἰς τοὺς Οὐγενότας, οἵτινες τὸν ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης. Ἡ Αἰκατερίνα ἠναγκάσθη νὰ στερῇ ἀνακωχὴν πολλὰ κατὰφρονητικὴν τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως. Εὐθύς μετὰ τοῦτο διέφυγε καὶ ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας, εἰς τὴν αὐτὴν αὐλὴν, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Γυιένναν, ὅπου ἐγείνεν ἀρχηγὸς τῶν Οὐγενοτῶν. Ἀπὸ Μουλίνου, ὅπου εἶχαν συναχθῇ αἱ κεφαλαὶ τῆς φατρίας ταύτης, ἐξεδόθη ἱκετευτικὸν γράμμα πρὸς τὴν αὐλὴν, ὅπου ἐξεφράζοντο ὅλα τὰ παράπονά των, καὶ ἐπροβάλλοντο συνθηκαὶ εἰρήνης. Εἰς τὴν ἀμνηστίαν,

ὅπου εὐρέθη ἡ αὐλὴ, ἐμσταχειρίσθη πάλιν ἡ Αἰκατερίνα τὴν συνήθη πολιτικὴν τῆς ὑπεσχέθη τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ φυλάξῃ τίποτε, καὶ ἐφρόντιζε μόνον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν υἱὸν τῆς Φραγκῖσκον Δοῦκα Ἀλεγκονίου, νῦν δὲ Ἀνδεγαυίας ὀνομαζόμενον, ἐπεὶ δὴ πρὸ πάντων ἐζητεῖ τρόπον νὰ τὸν χωρίσῃ ἀπὸ τοὺς Οὐγενότας.

Ἀλλ' οἱ Γυῖσιοι καὶ ἡ φιλοτιμίαν δὲν εἶχαν ἐκλείπειν ἀκόμη. Ὁ Δοῦξ Ἑρρίκος, υἱὸς τοῦ ἀνδρείου Γυῖσιου, τοῦ φονευθέντος εἰς Αἰρηνλίαν, καὶ αὐτὸς ἤδη περίφημος εἰς τὴν πατρίαν του ὡς ἥρωστής τυκτὸς τοῦ ἀγ. Βαρθολομαίου, ἦτο τῶρα ἐννεαδεκαετής, καὶ κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ διωκτικὸν πνεῦμα, ζῶσα εἰκὼν τοῦ πατρός του. Ἡ φιλοδοξία του τὸν ἐσυρεν εἰς ὑψηλότερα βουλευόμενα παρ' ὅσα εἶχε τολμήσειν ἐκεῖνος, καὶ ἀφοῦ διὰ μισθωτοῦ γεωαλόγου ἀπέδειξεν, ὅτι κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἐκατάγετο ἀπὸ τὸν μέγαν Κάρολον, ἔβαλε σκοπὸν ἐμπροσθέν του νὰ ἀναβῇ τὸν βασιλικὸν θρόνον. Ἐσχηματίσθη ὁλόγυρά του πατρία ἐνδόξων Καθολικῶν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠνώθη πολὺ πλῆθος εὐγενῶν ἀπ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἥτις ἔβαλε σκοπὸν νὰ φυλάξῃ ὀρθῶς τὴν Καθολικὴν πίστιν, χωρὶς νὰ τοὺς μέλη διὰ τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζαν ἀσθενῆ διὰ τὸν σκοπὸν των. Μυστικοὶ σκοποῖτων ἦσαν: ὁ φόνος Φραγκῖσκου τοῦ Ἀνδεγαυίας, ὅς τις ἐπροστάτευσεν τοὺς Οὐγενότας, ἡ φυλάκισις τοῦ βασιλέως, ὡς τελευταίου Βαλεσιῦ εἰς μοναστήριον, ὡς συνέβη ποτὲ εἰς τὸν τελευταῖον Μεροβαῖδην Χιλδέρικον (Τόμ. Δ', σελ. 159), καὶ τελευταῖον ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐξύψωσις τῶν Γυισίων, ὡς ἀληθῶν ἀπογόνων Καρόλου τοῦ μεγάλου. Ἡ Καθολικὴ αὕτη πατρία ἦτο τόσο μεγάλη καὶ ἐνδοξος, ὥστ' ἐτόλμησε νὰ προσκαλέσῃ σύμμαχόντης Φίλιππον τὸν Β', βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, καὶ τὸν Πά-

παν Γρηγόριον ΙΓ'. Ἡ μετοχή τοῦ τελευταίου ὠνόμασε τὴν συμμαχίαν, ὡς σύνηθες, ἀγίαν σύνδεσιν.

Οἱ Προτεστάνται εἶχαν δώσειν τὴν πρώτην ὀγγελίαν τῆς συνδέσεως ταύτης εἰς τὸν βασιλέα, ὅς τις δὲν ἠθέλησε γὰ τὴν πιστεύσῃ, ἕως οὗ τὸν ἐπληροφόρησεν ἐξ Ἰσπανίας ὁ ἐκεῖ πρέσβυς του. Τοιαύτη ἐνωσις ἦτο ἀδύνατον γὰ τὸν ἀφήσῃ ἡσυχον. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπῆρε μέτρα, τὰ ὅποια δὲν ἐπρόσμενεν ὁ Γυΐσιος. Ἐμβῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σύνδεσιν, καὶ ἀνηγορεύθη ἀρχηγός της. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι δὲν τοῦ ἐφανερώθη ὁ ἴδιος σκοπὸς τοῦ Γυΐσιου. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐσυναχθήσαν αἱ κλάσεις εἰς Βλαίσας (1577), καὶ ἀπεκεῖ ἐστάλη προस्ताγμα εἰς τοὺς Οὐγενότας γὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας, ὅς τις μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Θ' εὐθὺς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πίστιν τῶν Προτεστάντων, ἀπεκρίθη εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς συμμαχίας: „Εἶπατε εἰς τὸ συμβούλιον, ὅτι ἐπαρακάλεσα πάντοτε τὸν Θεὸν γὰ μὲ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν εἶμαι εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὁ Θεὸς μὲ φυλάττει εἰς αὐτήν· εἰδὲ μὴ. ἀς μοῦ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τότε ὅχι μόνον θέλω ἀπαρνηθῇ τὴν ἀπάτην χωρὶς ἀνθρώπινον φόβον, ἀλλὰ θέλω μεταχειρισθῇ καὶ ὅλα τὰ κτήματά μου καὶ τὴν ζωῆ μου πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς αἵρέσεως.“ Παρομοίως ἀποκρίσεις ἔδωκαν καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδαίου καὶ ὁ Μαρισάλιος Δαμβίλλιος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἀργύριον, καὶ ἡ τρίτη κλάσις καὶ οἱ ἱερωμένοι δὲν ἠθελαν εἰς τὸ συμβούλιον γὰ ταχθῇ φορολογία, ἔγειναν πάλιν συμβιβάσεις καὶ μάλιστα με εὐχαρίστησιν τῶν Προτεστάντων, ἐπειδὴ καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλειπαν καὶ στρατεύματα καὶ ἀργύριον. Ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ἐλευθέρα χρῆσις τῆς θρησκείας των εἰς ὅλον τὸ βασίλειον παρεκτὸς τῶν Παρισίων, καὶ εἰς καθὲν ἀπὸ τὰ ὀκτὼ κοινοβούλια ἢ ὑψηλὰ κριτήρια

τοῦ βασιλείου Βουλὴ ἐξίσου ἀπὸ Καθολικοὺς καὶ Προτεστάντας βουλευομένη, ἥτις νὰ ἐξισάζῃ τὰς διαφορὰς τῶν δύο φατριῶν· προσέτι ὁκτώ ἀξιόλογοι πόλεις τοῦ βασιλείου, εἰς τὰς ὁποίας νὰ βάλῃσι φρουροὺς οἱ Οὐγενόται. Ἡ συνθήκη αὕτη ἦτο κυρίως ἐπιβεβαίωσις ἐκείνης, τὴν ὁποίαν πρὸ ἐνὸς ἐνιαυτοῦ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα ὁ Δουξ Ἀνδαγαυΐας νὰ κάμῃ, ἀλλὰ μὲ κάποιαν μετρίαν τῶν σκληρῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας τότε, ἐνῶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὸ βασιλεῖον ξένα στρατεύματα, ἠναγκάσθη νὰ στέρξῃ.

Ἐξ ἔτη ἐπέρασαν μὲ τὴν φαινομένην ταύτην ἡσυχίαν, κατὰ τὰ ὁποῖα ὅμως ὑπέκαιε πάντοτε τὸ πῦρ ὑποκάτω εἰς τὴν στάχτην. Τὸ βασιλεῖον ἐπίπτε καθ' ἡμεριῶς διὰ τὴν κατὰ πάντα ἀσθενῆ κυβέρνησιν, οἱ ἐπαρχοὶ τῶν μακρυνῶν ἐπαρχιῶν ἐπρόσταζαν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι, οἱ τίμιοι πολῖται ἐστέναζαν μυστικῶς, καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπ' ἄμβωνος ἐδειχναν ζῆλον κατὰ τῆς ἀκολάστου διαγωγῆς τοῦ βασιλέως. Ἡ σύνδεσις ἐφαίνετο ἀποκοιμισμένη, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1583 ἔτος ἔλαβε νέαν ζωὴν. Διότι τὴν 10 Ἰουνίου τοῦ ἔτους τούτου ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὁ Δουξ Ἀνδαγαυΐας Φραγκίσκος (τριακονταετής), καὶ ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἦτο ἄτεκνος καὶ στέρρος, ἐφαίνετο ἤδη ὅτι ἐμελλε μετ' αὐτοῦ νὰ συνεχλείψῃ τῶν Βαλεσιῶν τὸ γένος. Τότε ἦσαν πλησιέστατοι τοῦ θρόνου οἱ Βουρβώνιοι· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας ἦτο δὲ αἰρετικὸς, καὶ ὁ θείος του Κάρολος ὁ Καρδιάλιος ἀσθενὴς γέρον· τί θαυμαστὸν λοιπὸν ἂν ὁ Γυῖσιος ἐσπούδαζε νὰ κυρώσῃ τὴν ἀπὸ τοὺς Καρολίδας γενεαλογίαν του, καὶ οὕτω νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον διὰ τὸν θρόνον; Αἱ λαμπραὶ αὗται ἐλπίδες ἔφεραν διαμιάς ζωὴν εἰς τὴν σύνδεσιν, ἥτις ἀπεφάσισε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Οὐγενότας καὶ νὰ δείξῃ μηδὲν τὸν βασιλέα.

Πάραυτα ἐσύναξεν ὁ Γυῖσιος στρατεύματα καὶ

ἐκυρίευσε πολλὰς ὠχυρωμένας πόλεις χωρὶς νὰ ἐρω-
τήσῃ τὸν βασιλέα. Οὗτος δὲ ἔπεσεν ἐκ τούτου εἰς ὄχι
μικρὰν ἀμηχανίαν. Σράτευμα τακτικὸν ἦτο τὸ μέσον
διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν καταφρονηθεῖσαν ὑπόληψίν
του καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀποστάτας διὰ τὴν αὐ-
θαδειάν των. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸ εὔρῃ; Ἡ πολιτικὴ
τῆς Αἰκατερίνης ὑπηγόρευε πάλιν συμβιβάσεις, αἱ
ὁποῖαι, ὡς σύνηθες, ἀπέδιδαν μὲν εἰς τοὺς ἀντιπά-
λους ὅσα ἐζητοῦν, τὰ ἐλάμβαναν δὲ πάλιν ὀπίσω.
Ἀλλὰ τὸ δεύτερον ἐδῶ ἦτο ἀκατόρθωτον, διότι οἱ
σύνδετοι ἐσυμφώνησαν πάραυτα νὰ τοὺς δοθοῦν δέκα
ἀσφαλιστικά φρούρια εἰς τὸ βασιλεῖον, καὶ πρόσταγ-
μα νὰ γείνουν ὅλοι οἱ Οὐγενόται Καθολικοί. Ἀφοῦ
τὸ πρόσταγμα *) τοῦτο ὑπεγράφη, δὲν ἠδύνατο νὰ
ἀκυρωθῇ πλέον· ἐκήρυξαν διὰ τοῦτο πόλεμον κατὰ
τῶν Οὐγενοτῶν. καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν κινήσωσιν.
Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰ ἀκολουθῇ ὅπου τὸν σύρῃ
ἡ σύνδεσις, καὶ νὰ εὐχαριστῇται ὅτι ἐτίμων τὸ ὄνο-
μά του. Μετὰ πολλῶν κόπων ἐσύναξεν ἀργύριον πρὸς
ἐτοιμασίαν τῶν στρατευμάτων. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκά-
σθη νὰ ὑπογράψῃ καὶ ἄλλο πρόσταγμα, διὰ τοῦ οποί-
ου ὅλοι οἱ Οὐγενόται ἔχαιαν τὰ κτήματά των, εἴαν
εἰς δεκατέσσαρας ἡμέρας δὲν ἤλλαζαν τὸ δόγμα των.
Ὁ Βεάρνιος Εἰρρῆκος ἐπρόσταξε κατὰ δυστυχίαν τὸ αὐτὸ
εἰς τοὺς τῆς Ναυάρρας Καθολικοὺς ὑπηκόους. Ἐκ τού-
του ἐπτώχυναν πολλὰ οἰκογένειαι καὶ εἰς τὰ δύο μέ-
ρη. Τοῦ Γυϊσίου ὁ ἀδελφός, ὁ Δουξ Μεδουάνης,
ἐπροστάχθη νὰ στρατεύσῃ εἰς Γυϊένναν καὶ νὰ πιάσῃ
τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας· τὸ πρᾶγμα εἶχεν ὅμως
τὰς δυσκολίας του, καὶ ἡ ἐκστρατεία ἔμεινε κατὰ τὸ
παρὸν ἀτελεσφόρητος. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1586) ἐπί-
ασαν τὸ πρᾶγμα καλῆτερα, καὶ ἔστειλαν τέσσαρας
στρατοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκατώρθωσαν τίποτε. Ὁ βα-
σιλεὺς συνεχῆς στρατεύσετε προσωπικῶς ἕως Λουγδούνου,

*) 7 Ἰουλίου 1585 ὀνομαζόμενον πρίτταγμα τοῦ Νεμοίρσιου.

καὶ διεσκέδαζεν ἐκεῖ τὸν καιρὸν μὲ σκυλία καὶ πιθήκους καὶ ψιττακοὺς, ἐνῶ ἡ σύνδεσις ἔκαμνε τὸν πόλεμον ὡς ἠθέλε χωρὶς νὰ φροντίξῃ περὶ αὐτοῦ.

Οἱ Γυῖσιοι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ δὲν ἠμέλησαν νὰ παροργίσουν κατὰ τοῦ βασιλέως τὴν πόλιν τῶν Παρισίων δι' ἐπαναστατικῶν κηρυγμάτων· ἤλπιζαν, ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις ἠθελαν ἀκολουθήσειν τὸ παράδειγμά της. Τοῦτο ἔφερεν ἑνώσιν ἄλλην, ἣτις ὠνομάσθη σύνδεσις τῶν δεκαῆξ, ἐπειδὴ τὰ κυριώτερα μέλη της ἦσαν οἱ προεστώτες τῶν δεσαῆξ συνοικιῶν τῆς πόλεως. Ἐλεγον οὗτοι ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίσῃ ἡ πολιτεία αὕτη δι' ἑαυτήν, ἐπειδὴ ἔχει βασιλέα, ὅς τις δὲν γνωρίζει τὰ καθήκοντά του, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ τις, καὶ ὅς τις ἔφε-
 ρεν εἰς κίνδυνον τὴν Καθολικὴν Θρησκείαν νὰ θυσι-
 ασθῇ εἰς πᾶν στιγμιαίον ὄφελος. Καθὼς ἡ μητρόπο-
 λις, οὕτως ἦτο τεταραγμένον ὅλον τὸ βασίλειον. Ἐπαναστατικὰ συγγράμματα ἐσκορπίζοντο εἰς πόλεις καὶ χωρία, καὶ διεδόθη φήμη ὅτι θέλουν νὰ πιάσουν τὸν βασιλέα, εἰάν ἐπισκεφθῇ τὴν εἰρήσιον πανήγυριν τοῦ ἁγ. Γερμανοῦ. Τοῦτο μαθὼν ἐκεῖνος δὲν ὑπῆγε ταύτην τὴν φορὰν ἐκεῖ.

Εἰς τὸ μεταξὺ ἔβραζεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Κατὰ τὸ 1587 ἔτος ἦτο ἡ Πικταυία τὸ κυριώτερον αὐτοῦ θέατρον. Ἐκεῖ Ἑρρίκος ὁ ἐκ Ναυάρρας ὄχι μόνον ἐκυρίευσε πολλὰ φρούρια, ἀλλὰ καὶ ἐνίκη-
 σε λαμπρὰν νίκην τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα τὴν 20 Δεκεμ. πλησίον Κοτράκου εἰς τὰ σύνορα Πε-
 τροχόριας καὶ Γυῖννης. Ἐκεῖ κατέθεσε τὸ θεμέ-
 λιον τοῦ μετὰ ταῦτα πολεμικοῦ κλέους του. Μὲ
 ὀφθαλμοὺς ἀστράπτοντας ἀπὸ θαρράλεότητα καὶ
 ἐπιθυμίαν νίκης περιῆλθεν ὁ νέος ἥρως ἐφιππος τὰς
 σειρὰς τῶν στρατιωτῶν του ἄνω καὶ κάτω πρὸ τῆς μά-
 χης, καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς πρίγκιπας Κονδαίου καὶ Νο-

βιοδούνου, τὸν ἐξάδελφόν του: „Ἐνθυμηθῆσε, ὅτι εἶσθε ἐκ Βουρβωνικοῦ αἵματος! ἐγὼ δὲ, μὰ τὸν Θεόν, θέλω δείξειν ὅτι εἶμαι ὁ πρεσβύτερός σας!“ Ἐφύλαξε λόγον, καὶ οἱ φίλοι του εἰς μάτην τὸν ἐσυμβούλευαν νὰ φεῖδεται τὴν ζωὴν του πλέον. Καὶ ὁ Κονδαῖος δὲ ἐφάνη εἰς τὴν μάχην ἄξιός τοῦ πατρικοῦ του κλέους. Ἡ ἥττα τῶν ἐχθρῶν ἦτο ἐντελής· καὶ ὁ στρατηγὸς δὲ, Δουξ Γαυδιώσης ἐκεῖτο μεταξὺ τῶν φονευμένων, μὴ πενθηθεὶς ἀπὸ τὸν βασιλέα, ὅς τις — ἐκεῖ εἶχε φθάσειν μὲ τὴν αὐθυπαρξίαν του — ἔχασε πάλιν μετὰ χαρᾶς ἓνα ἡγεμόνα. Ἐρρίκος ὁ ἐκ Ναυάρρας, ὅς τις μόνον ἐξ ἀναγκαιότητος ἦτο στρατιώτης καὶ ἥρωας, μετὰ τὴν νίκην ἐλυπήθη κατάκαρδα βλέπων τὸν τόπον τῆς μάχης σκεπασμένον ἀπὸ χιλιάδας νεκρῶν, ἐφρόντισε σχεδὸν ἀδελφικῶς διὰ τοὺς πληγωμένους καὶ ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους Καθολικοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς λύτρα.

Τὰ κέρδη τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης ἦσαν μικρά· ἐκυρίευσαν μόνον φρούρια τινά. Περὶ δὲ τῶν εἰς τὸ ἐξῆς ἔργων των ἦσαν ἀσύμφωνοι. Ὁ Κονδαῖος ἐσυμβούλευε νὰ περάσουν τὸν Λεῖγνρα καὶ νὰ ἐνωθῶν μὲ τοὺς μισθοφόρους Γερμανοὺς· ἄλλοι ἔκριναν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφήσουν τὸ στράτευμα νὰ ἀπαλαύσῃ ἡσυχίαν, τοῦλάχιστον μέρος αὐτοῦ. Ἐρρίκος ὁ ἐκ Ναυάρρας ὑπῆγεν εἰς Βεαρνίαν, καὶ ἐκεῖ ἐβαλεν εἰς τοὺς πόδας Κομήσεως τινὸς Γραμμοντίου, μὲ τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο εἰς ἐρωτικὰς σχέσεις, τὰς πορθηθείσας σημαίας εἰς τὴν ἐν Κοτράκω μάχην. Πολλοὶ τὸ ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ ωραία Κόμησσα ἐστάθη κυρίως αἰτία διατί ὁ Ἐρρίκος δὲν ἐμεταχειρίσθη καλλήτερα τὴν νίκην του εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ φιληδονία πολυλάκεις ἐβλάψε πολὺ τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας του. Τὰ βοηθητικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν στείλειν οἱ Γερμανοὶ Προτεστάνται εἰς τοὺς Οὐγενότας, ἐνικήθησαν κατὰ

κράτος εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπὸ τὸν Δοῦκα Γυΐσιον. Ὀλίγα μόνον ἐξ αὐτῶν ἶδαν πάλιν τὴν πατρίδα των.

Ἡ φατρία τῶν Οὐγενοτῶν ἔπαθε πάραυτα ζημίαν ἄλλην μὲ τὸν θάνατον τοῦ πρίγκιπος Κονδαίου (5 Μαρτ. 1588). Ὅλα τὰ σημεῖα ἔδειχναν ὅτι φαρμάκιον ἔβαλε τέλος γρηγόρον εἰς τὴν ζωὴν του· πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη ἠρίθμειόταν ἀπέθνησκειν. Ἦτο ἀνὴρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, κατὰ τὸν λόγον μεγάλου ιστοριογράφου, δὲν ἔλειπε τίποτε εἰμὴ ἡ τύχη *).

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ οἱ ἐπαναστάται τῶν Παρισίων ἐπροσέκλεσαν τὸν Δοῦκα Γυΐσιον Ἐρρίκον εἰς τὴν πόλιν των. Τὴν ἔντιμον ταύτην πρόσκλησιν ἐπρόσμενε μόνον ὁ Γυΐσιος διὰ νὰ βάλλῃ τελευταῖον τὴν χεῖρα εἰς τὸ τολμηρὸν ἔργον του. Ἦλθε μετ' ὀλίγων μὲν ἀκολουθῶν, ἀλλὰ πάραυτα ἐμβῆς περισυγκλῶθη ἀπὸ χιλιάδας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἀπεθόναν, καὶ ἐπεσκέφθη τὸν βασιλέα ἐνῶ ἐκεῖνος ἐσυμβουλευέτο μὲ τοὺς φίλους του νὰ τὸν θανατώσῃ. Ἡ συνομιλία των φυσικῶς λόγῳ δὲν ἦτο φιλικωτάτη, καὶ ὁ Γυΐσιος ἀπμακρύνθη ὅσον ἠδύνατο γρηγόρα, εὐχαριστῶν τὸν οὐρανόν, ὅτι καὶ ταύτην τὴν φοράν ἀπέφυγε τὸν ὄλεθρον. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἐμβῆκεν εἰς ταραχήν. Ἐδιπλασίωσε τὴν φρουράν εἰς τὴν Λυπάραν, καὶ ὁ Γυΐσιος τὴν ἐμπροσθεν τοῦ παλατίου του. Ἡ Αἰκατερίνα, ἥτις ἠθέλην αὐμένως νὰ κτίσῃ εἰρήνην, ἐπαρακίνητε καὶ τοὺς δύο εἰς δευτέραν συνομιλίαν, ὅπου ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπροσφέρθη πολλὰ ἀσθενῶς, ὁ δὲ Γυΐσιος πολλὰ ὑπερηφάνως. Ἡ διχόνοια ἔγεινεν ἀκόμη μεγαλύτερα. Ὁ βασιλεὺς ἔφερε πρὸς ἀσφάλειάν του εἰς Παρισίους 4000 Ἑλβετοὺς. Τοῦτο ἔκαμε πάλιν δυσπίστους τοὺς Δεκαῆξ, καὶ ὁ Γυΐσιος διέδωκε μυστικῶς φήμην, ὅτι ὁ βασιλεὺς θέλει νὰ ἐφορμήσῃ ἐπάνω

*) In quo nihil merito desiderares nisi fortunam, quam importune adversam a prima infantia ad ultimum vitae brevis spiritum expertus est. Thuanus L. XC.

των ἑξαφνα καὶ νὰ φονεύσῃ ἑκατὸν εἴκοσι τοὺς προκρίτους, καὶ διὰ τοῦτο ἠτοιμάσθησαν ἐξω εἴκοσι χρεμάθραι καὶ πολλὰ σφαγεῖα. Ἡ ἀγγελία αὕτη κινεῖ ὅλους τοὺς πολίτας εἰς ἐπανάστασιν· ἐξορμῶσιν ἀπὸ τοῦς οἴκουσ των, κλείουσι τὰς ἀγυῖας μὲ ἀλύσεις, ἐμφράσσουσι τὰς πύλας των μὲ πύθους, ἀμάξας, σάνιδια, καὶ στέκονται εἰς τὰ παράθυρα μὲ γεμάτα τουφέκια. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπρόσταξε τοὺς Ἑλβετοὺς νὰ περιέλθωσιν εἰς τοὺς δρόμους, ἀλλὰ μὲ ρητὴν προσταγὴν νὰ μὴ τουφεκίσωσι. Τὸ δεύτερον ἔκαμε τοὺς πολίτας νὰ τοὺς καταγελῶσι καὶ νὰ τοὺς ὑβρίζωσι κατὰ πάντα τρόπον. Ἐκ τούτου χάσας τὴν υπομονὴν ἓνας Ἑλβετὸς ἐτουφέκισεν εἰς ἓν παράθυρον. Ἄλλ' εἰς τοῦτο ἀπήντησε χάλαζα τουφεκισμάτων καὶ πετρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφονεύθησαν ὡς τριάκοντα Ἑλβετοί. Οἱ ἄθλιοι οὗτοι, οἵτινες τὸ μὲν δὲν ἐσυγχωροῦντο νὰ ἀπισταθῶσι, τὸ δὲ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ἐναντίον τόσοῦ πλήθους, ἐκολλήθησαν μὲ ἀμηχανίαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἴκων, καὶ μὲ ὑπονομένους ροδίνους στεφάνους ἐπαρακάλου νὰ τοὺς ἐλεήσωσι. Τοὺς ἠνάγκασαν τελευταῖον νὰ συνεκφωνήσωσι: „Ζήτην ὁ Γυΐσιος,“ καὶ ἔπειτα τοὺς ἐσυγχώρasan νὰ ἀναχωρήσωσι μὲ ἀνεστραμμένα ὅπλα. Ὁ Γυΐσιος ἐφάνη μετὰ τοῦτο ἑφιππος, ἐχαιρετῆθη ἀπ' ὅλους μὲ ἀλαλαγμὸν, καὶ ἀποκατέστησε τὴν εὐταξίαν, ἐνῶ ἠσφάλισε τοὺς Ἑλβετοὺς ἐνταύτῳ καὶ τὰ βασιλικά στρατεύματα ἀπὸ τὰς περαιτέρω κακομεταχειρίσεις τοῦ ὄχλου.

Μετὰ τοῦτο ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν προσωπικῶς ἡ βασίλισσα μήτηρ, καὶ τὸν ἠρώτησε περὶ τῶν γενομένων. Τῆς ἀπεκρίθη συντόμως, ὅτι δὲν ἔχει μετοχὴν ἀπὸ τὰς ταραχὰς ταύτας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς εἶναι ὅλος αἷτιος, ὅς τις ἔφερε ξένα στρατεύματα εἰς τὴν πόλιν. Ὅταν δὲ μετὰ τοῦτο τοῦ ἐπρόβαλεν ἐξισασμὸν, ἐτέντωσε τόσοι πολὺ τὰ αἰτήματά του, ὥστε

ἤθελεν ὅλην σχεδὸν τὴν δύναμιν τοῦ βασιλείου. Ἀναποφάσιτος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ παλάτιόν του, καὶ ὅταν ἤθελε δευτέρην φοράν νὰ ὑπάγῃ εἰς αὐτόν, τῆς ἐπιθύρισε πολίτης τις εἰς τὸ αὐτίον, ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι 15,000 ἄνθρωποι νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν Λυπάραν ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος. Πάραυτα ὑπέστρεψε, καὶ ἐπαρακίνησε τὸν βασιλέα νὰ φύγῃ τάχιστα. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν διέφυγε μὲ τοὺς Ἑλβετοὺς του καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ Καρνούτον. Ὁ Γυΐσιος ἐξεπλάγη διὰ τοῦτο, ἐμεινεν ὅμως εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐφαίνετο κυριαρχῆς. Ἐσήκωσε τὰς ἀλύσεις, ἤνοιξε τὰ ἐργαστήρια, καὶ τὰ συνέδρια τοῦ βουλευτηρίου ἤρχισαν νὰ γίνωνται. Ὁ Γυΐσιος ἐκυρίευσεν μετὰ τοῦτο καὶ τὴν Βαστίλλαν, καὶ ἥλλαξε τὰς ἀρχάς εἰς τοὺς Παρισίους κατὰ τὴν θέλησίν του. Ὀλίγοι τίμιοι ἄνδρες εἶχαν τὴν σταθερότητα νὰ τοῦ ἀντισταθῶσιν. Ἐκ τούτων ἦτο ὁ πρόεδρος τοῦ κοινοβουλίου Ἀχιλλεὺς Ἀρλαίος. Ὅταν ὁ Γυΐσιος ἠθέλησε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, τὸν εὗρηκε περιπατοῦντα ἄνω κάτω εἰς τὸν κήπον του. Τὸν ὠμίλησε φιλοφρονητικῶς, ἀλλ' ὁ πρόεδρος, χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τὸν περίπατόν του, εἶπε γυμνὰ καὶ ξηρά: „Εἶναι ἐλσεινὸν πρᾶγμα, εἰάν ὁ ὑπὸν ὑπὸν δὲ τὸν αὐθέντην του. Ἡ ψυχὴ μου ἀνῆκει εἰς τὸν Θεόν, ἡ καρδίᾳ μου εἰς τὸν βασιλέα, τὸ σῶμα μου εἰς πάντα κακοῦργον· ἀς τὸ κάμουν ὅπως θέλουν.“ Πρὸς χαρὰν τοῦ Γυΐσιου ἦσαν τὰ ἄλλα μέλη τοῦ κοινοβουλίου ὀλίγον σταθερά, καὶ τοῦ ἐπεβεβαίωσαν ὅσα ἤθελεν.

Αἰκατερίνα ἡ ἐκ Μεδίκων, μείνασα εἰς Παρισίους, ἐσυμβιβάζετο πάντοτε μὲ τὸν Δοῦκα· καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ εἶχε ταπεινωθῇν τόσον βαθέως, ἐνέδωκε τὰ μέγιστα, μόνον διὰ νὰ σώσῃ φάσμα τι ἐλευθερίας καὶ κυριαρχίας (21 Ἰουλ. 1538). Ὁ βασιλεὺς ἤλθε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὁμώσῃ ὅτι θέλει ἐξολοθρεῦσειν ὅλους τοὺς Οὐγενότας, νὰ μὴ δώσῃ πλέον ἀξίαν εἰς αὐτοὺς, εἰς τοὺς συνδέτους νὰ παραδώσῃ ἀκόμη τέσ-

σαρα φρούρια, νὰ ὀρκίσῃ ὅλους τοὺς Γάλλους νὰ μὴ ἐκλέξουν Προτεστάντην διάδοχον, νὰ συγχωρήσῃ ὅλους τοὺς ἐνόχους τῆς τελευταίας επαναστάσεως τῶν Παρισίων, νὰ ἀναδείξῃ τὸν Γυΐσιον ἀρχιστράτηγον ὅλων τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ νὰ προστάξῃ γενικὸν συμβούλιον εἰς Βλαίσας, ὅπου νὰ γείνη μεταρρύθμισις ὅλης τῆς πολιτείας. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι οἱ σύνδεσται ἐφρόντιζαν νὰ λάβουν εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο τὰς περισσοτέρας ψήφους.

Τὰ ἀνυπόφορα ταῦτα αἰτήματα δὲν ἦσαν μόνα, τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν τὸν βασιλέα εἰς ἀπηλπισμένην τινὰ ἀπόφασιν. Ἦκουε προδοτικὰς ἐνώσεις τῶν Γυϊσίων μὲ τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις· τοῦ ἔφερναν τοὺς ἀλαζονικοὺς λόγους, οἵτινες διέφευγαν ἀπὸ τὸν Δοῦκα καὶ ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς του, καὶ πλῆθος γέων βουλευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσχόπων τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν ταπείνωσίν του. Εἰς τὴν ἀμηχανίαν του δὲν εὗρκεν ἄλλο μέσον εἰμὴ τὴν δολοφονίαν. Οὐκὼ ἐυγενεῖς ἀπεφάσισαν νὰ τὴν ἐκτελέσωσιν. Ὁ Ἑρρίκος ἐμοίρασεν εἰς αὐτοὺς τὰ ξιφίδια καὶ τοὺς εἶπεν: „Εἶναι πρᾶξις δικαιοσύνης ἐναντίον εἰς τὸν μέγιστον κακούργον τοῦ βασιλείου μου, τὴν ὁποίαν σὰς παραγγέλλω, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἐκτέλεσιν μὲ συγχωροῦσι καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι, καὶ ἐπειδὴ κατὰ δυστυχίαν δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ τὴν ἐνεργήσω μὲ τὸν ὀρθὸν δρόμον τοῦ δικαίου, διὰ τῆς βασιλικῆς μου ἐξουσίας σὰς δίδω τελείαν ἄδειαν νὰ τὸν τιμωρήσῃτε μὲ τοῦτον τὸν τρόπον.“ Ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως ἐδιωρίσθη ἡ 23 Δεκεμβρίου, ὅταν ὁ Δοῦξ ἔμελλε νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸ συμβούλιον. Τοῦ ἔδωκαν νύξιν τοῦ μελετωμένου, ἀλλὰ δὲν ἐφρόντισε περὶ τούτου. Πρὸ μιᾶς ἡμέρας εὐρέθη εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν ὑποκάτω τοῦ πινακίου του χαρτίον μὲ τὰς λέξεις: „Θέλουν σὲ φονεύσειν.“ Ἀλλ' αὐτὸς προσέγραψε: „Δὲν θέλουν τολμήσειν,“ καὶ ἔρριψε τὸ χαρτίον ὑποκάτω τῆς τραπέζης.

Τὴν διωρισμένην ἡμέραν, ἀφοῦ οἱ ὀκτὼ εὐγενεῖς ἐβάλθησαν εἰς τάξιν εἰς τὴν πρόστοον τοῦ βασιλέως, ἐνῶ εἰς ἄλλο μέρος τοῦ παλατίου ἐσυταθροίσθη ἤδη τὸ συμβούλιον, ἔλαβε προσταγὴν ὁ Γυΐσιος νὰ ὑπάγῃ γρήγορα εἰς τὸν βασιλέα. Ἐκίνησεν, ἐπέρασε διὰ τῆς προστόου, ἐχαιρέτησε φιλοφρονητικῶς τοὺς ἐκεῖ εὐρισκομένους εὐγενεῖς κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ ἐκεῖνοι τὸν εὐχαρίστησαν μὲ ἴσπην κομφότητα. Ἀλλ' ἐνῶ ἐξήπλωσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν θύραν τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ ὀπισθεν. Ἐνας εὐγενὴς ὀνόματι Μοντεσερῆς τοῦ ἐπίασε τὸν βραχίονα, καὶ τοῦ ἐπηξεν τὸ ξιφίδιον εἰς τὴν κοιλίαν λέγων: „Προδότα! ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀποθάνῃς!“ Ὁ Ἐφρανάτης τὸν ἐπίασεν ἀπὸ τοὺς πόδας, ὁ Μαλίνης τοῦ ἔδωκε μαχαιριὰν εἰς τὸ στήθος, καὶ ὁ Λοιγνάμιος ἄλλην εἰς τὴν κοιλίαν. Ὅλα ταῦτα ἐγείναν εἰς μίαν στιγμὴν. Ὁ Δουξ πλεόν ἐξαφνισμένος παρὰ τρομασμένος ἐφώνησεν: „ὦ φίλοι μου! φίλοι μου!“ Ἀλλ' ὅταν ἐνταυτῷ τοῦ ἐπηξεν ὁ Σαρρριάμιος ὀπισθεν τὸ ξίφος, ἐκραξε μεγάλως: „Ἀχ! εὐσπλαγχνία!“ ἠγωνίζετο ἀκόμη μὲ τὰς τελευταίας του δυνάμεις νὰ ἀπολυθῇ, καὶ ἔσυρε τοὺς φονεῖς του μὲ τὴν ἰσχυρὰν δύναμίν του ἕως μίαν γωνίαν πλησίον τῆς βασιλικῆς κλίνης, ὅπου τελευταῖον ἐπесе καταγῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀκόμη σωστὰ τριάκοντα δύο ἔτη τῆς ζωῆς του. Ὅλοι οἱ συγγενεῖς του ἐφυλακώθησαν πάραυτα, καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ Καρδινάλιος Λεοδοβίκος Γυΐσιος, ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν φυλακὴν. Διὰ νὰ σηκώσουν ἀπὸ τὸν ὄχλον πᾶσαν ἀφορμὴν ἀταξίας, ἐρρίψαν τοὺς νεκροὺς καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς λάκκον ἀσβέστου, ἐπειτα καύσαντες τὰ κόκκαλα ἐσκόρπισαν εἰς τὸν ποταμὸν τὴν στάκτην. Ὁ δὲ τρίτος ἀδελφός, ὁ Δουξ Μαδουάνης, διέφυγε.

Ἐρρῆκος ὁ Γ', ὅλος χαρὰ διότι ἐκατόρθωσεν εὐ-

τυχῶς τὴν ἐπιβουλὴν του, ἔφερε ταχέως τὴν ἀγγελίαν εἰς τὴν μητέρα του, ἣτις ἦτο κληνῆρης τότε εἰς Βλαίσας. Ἐκρυψε τὸν μυστικὸν τρόπον της, καὶ ἐπαρηγορήθη ἰσως μυστικῶς, ὅτι δὲν ἐμελλε νὰ ζήσῃ μετὰ τὸν Δοῦκα. Τῶνόντι δὲ ἀπέθαιεν εὐθύς μετὰ τοῦτο τὴν 5 Ἰαν. 1589.

Ἐμεινε λοιπὸν πάντῃ ἐγκαταλελειμμένος ὁ ὀλιγόνους βασιλεύς. Ἦτο ὅμοιος μὲ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀναφεν οἶκον, καὶ δὲν εὐρίσκει κανένα, ὅς τις δύναται νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰς φλόγας. Ἐὰν εἶχεν ἱκανὴν καρδίαν νὰ ὑπάγῃ πάραυτα μὲ χαρακτῆρα νικητοῦ καὶ βασιλέως καὶ μὲ ἐπίμονον τόνον νὰ καταδιώξῃ τὴν σύνδεσιν, ἠδύνατο βέβαια νὰ τὴν φοβίσῃ καὶ νὰ τὴν σκορπίσῃ. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ Παρισινοὶ ἶδαν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐφοβεῖτο, ἐκυρίευσαν τὰ ἀξιόλογα μέρη τῆς πόλεως, ἐσύντριψαν πανταχοῦ τὰ παράσημα καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπροσήλογαν πανταχοῦ λοιδορικὰ καὶ ἀτιμαστικὰ γράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸν ὠνόμαζαν ἀπλᾶς Ἑρρῖκον Βαλέσιον. Εἰς τοὺς φοιευμένους Δοῦκα καὶ Καρδινάλιον ἐφάλησαν πολυτελῆ μνημόσυνα τοῦ θανάτου, καὶ οἱ Καθολικοὶ ἱερεῖς ἤξευραν εἰς τοὺς ἐπιταφίους των λόγους νὰ παραστήσωσι τὸν τρόπον τοῦ θανάτου των τόσον τρομερὸν καὶ τόσον παθητικόν, ὥστε ὅλος ὁ λαὸς ἐτρεξεν ἐντελῶς μανιώδης ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς ἐκ τῶν ἱερέων τούτων ἐπροκάλεσε φανερά τοὺς ἀκροατάς του εἰς ἐκδίκησιν, καὶ μὲ θερμότατον ζῆλον ἠκολούθει νὰ λέγῃ: „Ναί, ὁμόσατέ μοι ὅλοι, ὁμόσατε! σηκώσατε ὅλοι πρὸς σημεῖον τοῦ ὄρκου σας τὰς χεῖρας ὑψηλά! Κύριε πρόεδρε (οὕτω προσεφώνησεν εἰς τὸν τίμιον Ἀρλάϊον, ὅς τις ἦτο καὶ αὐτὸς παρὼν), σήκωσον ὑψηλὰ τὴν χεῖρα σου διὰ νὰ ἴδῃ καθεὶς! Ἄλλος ἱεροκλήρυξ ἠρώτησε τοὺς ἀκροατάς του ἀπ' ἀμβωνος: „Δὲν εἶναι μεταξὺ σας κανεὶς τόσον ζηλωτῆς Καθολικὸς, ὥστε νὰ τολμήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τὸν τύ-

ραννον διὰ τὸν θάνατον τοιούτου ἥρωος. Καὶ ὀχιμό-
νον ἄλλ' οἱ δεκαῆξ ἐπρόβαλαν τακτικῶς εἰς τὴν Σορβό-
ναν τὸ ζήτημα, εἰς εἶναι ἀκόμη συγχωρημένον νὰ
μένη τις πιστὸς εἰς βασιλέα, ὅς τις ἐπάτησε τόσον
συχνάκις τὴν πρὸς τὸν λαόν του πίστιν — καὶ ἐβ-
δομήκοντα εἰς δόκτορες τοῦ πνευματικοῦ τούτου κρι-
τηρίου ἀπεκρίθησαν Ὅχι. Μετὰ τοῦτο ὑπῆγαν οἱ
ἐπαναστάται εἰς τὸ κοινοβούλιον καὶ ἔσυραν τοὺς
βασιλόφρονας καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τὸν Ἀρλαί-
ον εἰς τὴν Βασιτίλλαν. Ὁ Μαδουάνης ἦλθεν εἰς
Παρισίους, καὶ τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμοὺς
καὶ ἐπαίνους. Ὁ βασιλεὺς ἐφοβεῖτο τὰ πάνδεινα,
καὶ δὲν τοῦ ἔμεινε τίποτε ὑπόλοιπον εἰς τὴν ἀπελ-
πισίαν του, εἰμὴ νὰ ριφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν Ου-
γενοτῶν. Μετὰ χαρὰς ἦλθεν ὁ νέος Ἑρρίκος ἀπὸ
τὴν Ναυάρραν, καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ στρατεύσῃ κατὰ
τῶν Παρισίων. Ἐξεστράτευσαν λοιπὸν οἱ δύο βασι-
λεῖς διὰ νὰ πολιορκήσωσι τὴν πόλιν, ὅπου ἐφύλατ-
τεν ὁ Μαδουάνης μὲ τὰ στρατεύματα τῆς συνδέσεως.
Ἑρρίκος ὁ Γ' ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸν ἄγ. Κλαύδιον.
Ὅλη ἡ Εὐρώπη ἦτο τεταραγμένη καὶ ἐπρόσμενε ποί-
αν ἐκβασιν θέλει λάβειν τὸ παραδόξως τοῦτο ἔμπε-
ριπλεγμένον δρᾶμα, ὅταν ἔξαφνα ὁ δεσμός — ἐκόπη.
Νέος τις Δομινίκειος Μοιαχὸς, ὀνόματι Ἰάκωβος
Κλήμης, εἶχεν ἐνθουσιασθῇν τόσον ἀπὸ τὰς προ-
ειρημένας διδασχάς, ὥστ' ἀπεφάσισε νὰ γείνῃ ἄξιος
τοῦ ἡρωικοῦ κλέους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ
φονεύων βασιλέα ἀποστάτην τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔλεγεν,
καὶ καταδικασμένον διὰ τὰς φλόγας τοῦ ἄδου. Ἐπί-
στευαν προσέτι ὅτι ὁ σκοπὸς του ἐστερεώθη ἐντελῶς
διὰ τῆς Δουκέσσης Μοντπενσιέρας, ἀδελφῆς τῶν
Γυϊσίων, ἥτις τὸν εἶχεν ἐλκύσειν εἰς ἑαυτὴν μὲ πολ-
λὰ ἀγενῆς μέσον. Διὰ μεγαλητέραν ἀσφάλειαν ἠρώ-
τησεν ἀκόμη μίαν φοράν τοὺς συναδελφούς τοῦ τάγ-
ματός του, ἂν δύναται νὰ ἐγχειρήσῃ τὴν πρᾶξιν μὲ

καλὴν συνείδησιν, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι τὸν ἐβεβαίωσαν πολλαῖς, ὅτι μὲ τοῦτο θέλει ἀξιώσῃν μεγάλης ἀμοιβῆς εἰς τὸν Θεόν, τοὺς ἀπεχαιρέτησε, τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς κύριον, ἐφάνερωσεν εἰς τοὺς δεκαεῖς τὴν ἀπόφασίν του, οἵτινες τὸν ἐπῆνεσαν, καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸν ἄγ. Κλαύδιον.

Πλησίον τοῦ τόπου τούτου εὔρηκε τὸν Γενικὸν ταμίαν τοῦ βασιλέως, Γυέσλιον, καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχει νὰ ἀναχαλύψῃ εἰς τὸν βασιλέα ἀξιόλογα πράγματα. Ἐκεῖνος τὸν συμπαρέλαβεν εἰς τὸ παλάτιον. Μὲ ἀπερίγραφτον ἡσυχίαν ἐβάδιζεν ὁ νέος εἰς τὴν φρικτὴν πρᾶξιν, ἐνῶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπληροφωρήθη τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς καὶ ἐνδοξον. Ἐφαγε μετὰ χαρᾶς τὸ ἐσπέρας μαζὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ γενικοῦ ταμίου χωρὶς νὰ δείξῃ σημεῖον ὑποφίας, καὶ ἐκοιμήθη τὴν νύκτα πάντῃ ἀναπαυμένος. Τὴν ἐπιοῦσαν (1 Αὐγ. 1589) τὸν ἔφερεν ὁ Γυέσλιος εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἐρρῖκος ἐκάθητο ἀκόμη ἀνένδυτος ἐπὶ τῆς νυκτερινῆς καθέδρας. Ὁ Μοναχὸς τοῦ ἐνεχείρισε δύο γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἔστεκαν πλησίον του ἄρχοντες τινές, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν καλίαν του. Ἐπρόσμενε λοιπὸν ἕως οὗ τὸν ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς, ἂν εἴχετι ἀκόμη νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ. Ναὶ, τοῦ ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἀγαπᾷ νὰ τοῦ τὰ εἶπῃ εἰς τὸ αὐτίον. Ἀκούσαντες οἱ ἄρχοντες ἀπεμακρύνθησαν βήματά τινα· ἀλλὰ μόλις ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ἤκουσαν κρίζοντα τὸν βασιλέα: „ὦ Θεέ μου! Καχότροπε ἄνθρωπε, μὲ ἐφόνευσας. Ἄχ Κακοῦργε! τί σὲ ἔκαμα καὶ μὲ σκοτόνεις;“ Ἐστράφησαν ἑξαφνα καὶ ἶδαν τὸν βασιλέα ἐκβάλλοντα ἀπὸ τοῦ σώματός του ξιφίδιον, καὶ χτυποῦντα μὲ αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ φονέως, ὅς τις ἔστεκε πάντῃ ἡσυχος ἐμπροσθέν του. Ὁ Γυέσλιος ἔσυρε πάραυτα τὸ σπαθίον του μὲ σφοδρότητα καὶ ἐτρύπησε τὸν φονέα τόσον θανα-

τηφόρως, ὥστε ἔπεσε καταγῆς μεταξὺ τῶν κρεβατίων, τὰ ὅποια ἦσαν εἰς τὸν θάλαμον. Ὁ Μοναχὸς ἤθελε πάλιν νὰ σηκωθῇ, ὅταν πολλοὶ εὐγενεῖς ἐμβάντες ἀπὸ τὴν πρόστοον τὸν ἐθανάτωσαν ἐντελῶς μὲ τὰ ξίφη καὶ ἔρριψαν ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον τὸν νεκρόν του.

Εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας τὴν δυστυχὴ ταύτην ἀγγελίαν, ἔσπευσεν εἰς τὴν κλίην τοῦ πληγωμένου καὶ ἐγονάτισεν ἐμπροσθέν του. Ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπρόσταξε νὰ σηκωθῇ, τὸν ἐφίλησε καὶ τὸν ἐκήρυξε διαδοχόντου, καὶ ἐπρόσταξεν ὅλους τοὺς παρόντας ἄρχοντας νὰ τὸν γνωρίσωσιν ὡς τοιοῦτον. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐντελῶς τριάκοντα ἐννέα ἔτη ἡλικίας. Μετ' αὐτοῦ συνεσβέσθη τὸ γένος τῶν Βαλεσίων, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον του τὸ πλάγιον τῶν Βουρβωνίων. Ἄλλ' ἐὰν ὁ Προτεστάντης Ἑρρίκος τῆς Ναυάρρας ἐμελλε νὰ κυρώσῃ τὸ δίκαιόν του μὲ τὸ σπαθίον, ἦτο ἀκόμη τότε ἀμφίβολον. Ὁ Πάπας εἶχε τὸν ἀφορίσειν καὶ τὸν εἶχε κηρύξειν ἐκπτωτον ὅλων τῶν δικαίων τῆς διαδοχῆς· οἱ Παρίσιοι ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν συνδέτων, καὶ ὠπλίζετο ἤδη ἡ Ἰσπανία νὰ βοηθήσῃ μὲ πόλεμον τὴν Καθολικὴν φατρίαν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ἑρρίκος ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς ἥρως.

28. Ἑ ρ ρ ἱ κ ο ς Δ'.

(1589 — 1610.)

Ἰδαμεν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ὅτι δεκαεξαετῆς ἐμβῆκεν ὡς ἀρχηγὸς εἰς τὴν φατρίαν τῶν Προτεστάντων καὶ τότε ἀκόμη ἀπέκτησε τὸ σέβας τοῦ Κολιγνῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἐτι τρυφερωτέραν ἡλικίαν ὑπεφαίνε-

το τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἑκατοῖκε εἰς τὸν παῖδα. Ἦτο παρὼν, ὅταν Αἰκατερέα ἢ ἐκ Μεδίκων καὶ ὁ υἱὸς τῆς Κάρολος ὁ Θ' ἔκαμαν εἰς Βαϊόνγαν τὴν προειρημένην συνέλευσιν μὲ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἰσπανίας καὶ τὸν Δούκα Ἀλβαν, καὶ τότε μὲ τὴν νεανικὴν ζωηρότητά του καὶ μὲ τὰς προσφυεῖς ἀποκρίσεις του ἐίλκυσε εἰς τὸν ἑαυτὸν του τόσον τὴν προσοχὴν τῶν ξένων, ὥστε ἐνδοξὸς τις Ἰσπανὸς εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις: „Ἐπ' ἀληθείας μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡγεμὼν ἢ αὐτοκράτωρ, ἢ ἄνθρωπος, ὅς τις μέλλει νὰ γείνη ταῦτα.“

Ἰωάννα ἡ μήτηρ του, μία ἀπὸ τὰς ἐξαιρετοὺς γυναῖκας τοῦ καιροῦ της, εἶχεν ἀναλάβειν τὴν παιδαγωγίαν τοῦ υἱοῦ της μὲ ἔκτακτον ζῆλον, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ της, ὁ δειλὸς βασιλεὺς τῆς Ναυάρρας Ἀντώνιος (1562). Παρεκτὸς τούτου αὐτῇ ἡ ζωὴ τοῦ ἔγειε σχολεῖον· πρῶίμα ἐμβῆκεν εἰς τὸν πολεμικὸν θόρυβον, καθὼς ἐσυνείθιζεν αὐτὸς νὰ λέγῃ περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἠυξήθη εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὰ ὅπλα. Εἰς τὸ ἱππεύειν καὶ εἰς δὲν ἦτο ἴσος του, καὶ ὅλαι αἱ πολεμικαὶ ἀσκήσεις τοῦ ἔπρεπαν τόσον, ὥς νὰ ἐγεννήθη διὰ αὐτάς. Παιδιόθεν ἔδειχνε διάπυρον αἰσθημα τιμῆς. Τοῦτο τὸν ἔκαμνε ἀνδρεῖον, ὅπου ἐχρειάζετο αἰδρία, καὶ μεγαλόφρονα, ὅπου ἡ μεγαλοφροσύνη ἠδύνατο νὰ ἐξυψώσῃ τὴν ἀξίαν του. Ἐκ φύσεως δὲν ἠθέλε γένειν πολεμικὸς, ἐπειδὴ ὁ ἀξιαγάπητος χαρακτήρ τῆς μητρός του εἶχε κάμειν τὰ αἰσθήματά του πρῶίμα ἡλαρὰ καὶ συμπαθητικά. Καὶ προσέτι, ὅταν ἠλικιώθη περισσότερον, ἢ πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλον κλίσις του ἐξεστράπη εἰς ἀξιοκατάκριτον ἐλάττωμα. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐπικίνδυναι περιστάσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐπάτησε τὴν σκηνὴν τοῦ βίου, τὸν ἐδίδασκαν σοβαρότητα καὶ αὐστηρότητα, διεφυλάχθη κατ' εὐτυχίαν ἀπὸ τὴν χαλύνωσιν καὶ ἐκθῆλυσιν, εἰς

τὰ ὅποια ἠδύνατο ἰσως νὰ τὸν κρημνίσῃ ζωὴ ἀργὴ καὶ ὀκνηρά.

Υγιεῖα ἐξαίρετος καὶ θαυμαστὴ εὐρωστία τῶν νεύρων τοῦ ἠλάφρυναν ὅλα τὰ βάρη, καὶ τὸν διετήρουν πάντοτε εὐθυμον. Ὀμμάτια λαμπρά, μύτη ἰσρακωτὴ, χρῶμα προσώπου μελαγχρινὸν καὶ ζωηρόν, γένειον ὠραῖα ἐλικομένον, ἔκαμναν ἐλκυστικωτέραν τὴν φυσιογνωμίαν του, ἥτις ἐξέφραζε ζωὴν καὶ πνεῦμα. Ἦτο προσέτι πάντοτε ἐνεργητικὸς. ἐβλεπεν ὅλα μόνος του, καὶ εἰς τὴν μάχην, ὅπου ἔστεκεν ἐφιππος, τὸν ἐσύγκριναν οἱ φίλοι του μὲ ἀστόν. Πρωῖ περὶ τὴν τετάρτην ὥραν ἐσηκόνετο ἀπὸ τὴν κλίνην, καὶ ἔλεγαν περὶ αὐτοῦ ὅτι δὲν ἐχρειάζετο τόσον καιρὸν διὰ τὸν ὕπνον του, ὅσον ὁ ἀντίπαλός του Δουξ Μαδουάνης διὰ νὰ τρώγῃ. Προσέτι ἀπεκρίθη αὐτὸς μίαν φορὰν πρὸς τὸν ἐπαινοῦντα τὰ στρατηγικὰ ἐκείνου προτερήματα: „Ναὶ, ἀλλ' ἐγὼ καθ' ἐκάστην τὸν ὑπερβαίνω πέντε ἐντελεῖς ὥρας.“

Ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ὑπερβῇ, ἐπειδὴ ὅταν ἀπέθανεν ὁ προκατόχος του, ἦτο ἀκόμη πολλὰ δυστυχὴς ἢ κατὰστασίς του. Ὁ αὐτὸς ἡστεῖζετο περὶ τούτου λέγων: „Εἶμαι βασιλεὺς χωρὶς στέμμα, στρατηγὸς χωρὶς ἀργύριον, καὶ ἀνὴρ χωρὶς γυναῖκα^(*)“. Τῶνόντι δὲ πρὶν τοῦ ἀνοίξουν τὰς πύλας οἱ Παρίσιοι διήρκεσεν ὁ πόλεμος πέντε ἔτη. Οἱ σὺνδέτοι συνεκρατοῦντο ἀκόμη ὁ ἀρχηγός των, Δουξ Μαδουάνης ἦτο φρόνιμος ἄνθρωπος, καὶ εἶχε πολλὰ βοηθητικὰ μέσα. Μέρους μὲν τῶν εὐγενῶν πληρὴς πολλῆς ἀθυμίας ὑπῆγαν εἰς τὰ ὑποστατικά των, καὶ ἐπρόσμεναν τὸ τέλος τῶν ταραχῶν. Μέρους δὲ ἐκήρυξαν, ὅτι μένουν μὲ τὸν Ἑρρίκον, εἰάν τοὺς κάμῃ ὄρκον, ὅτι

^(*) Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν γυναῖκα του, Μαργαρίταν ἐκ Βαλεσίας, θυγατέρα Αἰκατερίνης τῆς Μεδίκης καὶ ἀδελφὴν τῶν τριῶν προτέρων βασιλέων τῆς Γαλλίας, μὲ τὴν ὅποιαν ἀπέκοψεν ὁ Ἑρρίκος πᾶσαν γαμικὴν κοινωνίαν διὰ τὴν κακοποίησιν διαγωγὴν τῆς.

θέλει διατηρήσῃ ὀρθὴν τὴν Καθολικὴν θρησκείαν, θέλει τὴν δεχθῇ αὐτὸς, ὑποταχθῇ εἰς τὴν κρίσιν ἐθνικοῦ τινὸς συμβουλίου, καὶ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ πρώην βασιλέως. Ταῦτα ὑπεσχέθη ἐκεῖνος ὅτι θέλει φυλάξῃν ὡς ἱερά, καὶ εἰς τὸν λόγον τοῦτον τὸν ἐπροσκύνησαν ὅλοι οἱ παρόντες πρίγκιπες καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων.

Ἐδοκίμαζε τῶρα τὸν δρόμον τῶν μυστικῶν συμβιβάσεων μὲ τὸν Δοῦκα Μαδουάνης. Ὁ Μαδουάνης δὲν ἦτο ἀδίκος ἄνθρωπος, καὶ εἶχε πολλὰ μέτρια πάθη· ἐξ ἅπαντος λοιπὸν δὲν ἠθέλεν ἀντισταθῇν πολὺν καιρὸν, εἰὰν οἱ πλησιέστατοι ἀρχηγοὶ τῆς φατρίας του δὲν ἐπέμειναν σφοδρότατα. Καὶ ὅμως ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπατηθῇ τόσο, ὥστε νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν χεῖρα του εἰς τὸ στέμμα· ἀνηγόρευσε δὲ μᾶλλον βασιλέα τὸν γέροντα Καρδινάλιον Βουρβώνιον, καὶ αὐτὸς ἠρκέσθη μὲ τὴν ἀξίαν γενικοῦ κυβερνήτορος τοῦ βασιλείου. Ἀκόμη ἔζη τότε ὁ πανουργὸς βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Β'· ἔρριψεν οὗτος τὸ βλέμμα του ἀσκαρδαμυγτὶ τότε εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας καὶ ἐστοχάζετο νὰ πιάσῃ ὀφάρια εἰς τὰ θοὰ νερὰ. Ὁ δεσμός του μὲ τὴν σύνδεσιν ἐγίνετο πάντοτε σφικτότερος καὶ ἰσχυρότερος, καὶ ὁ εἰς τὸ Βέλγιον κυβερνήτης του, Ἀλέξανδρος ἐκ Πάρμας, ἐπροστάχθη νὰ ἐνωθῇ μὲ ἐκλεκτὸν στράτευμα μὲ τὸν Δοῦκα τῆς Μαδουάνης, ὅς τις περὶ τὰ τέλη τοῦ Αυγ. (1589) ἐκβῆκεν ἀπὸ τοῦς Παρισίους μὲ 25.000 στρατοῦ διὰ νὰ „πιάσῃ τὸν Βεάρνιον,“ καθὼς ἐφάνερωσε δημοσίως. Αἱ δέσποιναι τῶν Παρισίων ἐνοικίασαν ἤδη παράθυρα εἰς τὴν ἀγυιὰν τοῦ Ἀντωνίου διὰ νὰ θεωρήσωσι τὸν ὠραῖον θρίαμβον, ἀλλ' ὁ Βεάρνιος δὲν ἠθέλησε νὰ πιασθῇ τόσο γρήγορα. Εἶχε συρθῇ εἰς τὴν Νορμανδίαν, διὰ νὰ προσμείγῃ βοηθητικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐστάθη περιχαρακωμένος πλησίον Διέπης μὲ 7000 στρατιώ-

τας. Εἰς μάτην ὥρμησαν ἐναντίον του ἐκεῖ οἱ τετραπλασίως ἰσχυρότεροι σύμμαχοι· εὗρηκαν ἀπόρρητα τὰ χαρακώματα, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοπορήσωσιν εἰς τὴν Πικαρδίαν. Τάχιστα ἐσυνάθροισεν ὁ Ἑρρίκος τῶρα τὰ στρατεύματά του καὶ ἐπροσπάθησε νὰ κυριεύσῃ ἑξαφνα τοὺς Παρισίους. Ἐμβῆκε τῶντι εἰς τὰ προάστεια, ἀλλ' ἐσπευσεν ἐκεῖ ὁ Μαδουάνης. Ὁ Ἑρρίκος ἐκβῆκεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐπροχάλεσεν εἰς μάχην· ἐκεῖνος δὲ τὸν περιεγύρισε, καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ἑρρίκος δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων, καὶ ὑπῆγεν εἰς Τυρώνιον.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐσυμβουλευόντο εἰς Παρισίους τίς ἐμελλε νὰ βασιλεύσῃ εἰς Γαλλίαν ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ Κάρολος ὁ Γ'. οὕτως ὠνόμαζαν τὸν γέροντα Καρδινάλιον Βουρβώνιον. Κατὰ τοῦτο ἐστοχάσθη ὁ τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Β' νὰ ἐκτελέσῃ πολιτικόν τι ἀριστούργημα. Ἐπειδὴ ἡ τρίτη σύζυγός του Ἑλισάβετ ὑπῆρχεν ἀδελφὴ Ἑρρίκου τοῦ Γ', ἠθέλεν ὅτι ὁ θρόνος τῆς Γαλλίας ἀνήκει εἰς τὴν ἐξ αὐτῆς γεννηθεῖσαν θυγατέρα του· διὰ τοῦτο ἐπέμεινεν εἰς τὴν σύνδесιν νὰ γνωσίσουν ταύτην νόμιμον βασιλίσσαν των καὶ νὰ ἀναδείξουν αὐτὸν ἐπίτροπον τοῦ βασιλείου. Πρὸς τοῦτο ἦτο καὶ παπικός τις ἀπόστολος εἰς Παρισίους, ὃς τις πάντοτε διηρέθιζε τὸν λαὸν ἐναντίον τοῦ αἰρετικοῦ Ἑρρίκου, καὶ οὕτως ἀνεβάλλετο πάντοτε ὁ ἐξισασμός. Πόσον σφοδρῶς ἐνήργει τὸ θρησκευτικὸν μῖσος, ἐμπορεῖ τις νὰ ἴδῃ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ Σορβόνα διὰ ψηφίσματος ἀφώριζεν ὅλους ἐκεῖνους, οἵτινες ἠθελαν γνωρίσειν βασιλεῖα τὸν Ἑρρίκον. Ὁ δὲ Ἑρρίκος ἀντεξέδωκε ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφοβέριζεν ὅτι θέλει μεταχειρισθῇ ὡς προδότην τοῦ βασιλείως τὸν ὃς τις ὑπακούσῃ εἰς τὸν αἰσχροὺν ἀπόστολον· καὶ διὰ τὰ δῶσῃ βάρος εἰς τὸν φοβερισμὸν του, ἀφ' οὗ ὑπέταξεν ὅλην τὴν Νορμανδίαν

μὲ βοήθειαν τῶν Ἀγγλῶν, ὥρμησε τὸν Μάρτιον
 1590 ἐναντίον τῆς μητροπόλεως. Πλησίον Ἰουρίου
 ἦλθεν ὁ Μαδουάνης μὲ στρατεύμα ἐναντίον του, καὶ
 πλήρης χαρᾶς, ὅτι θέλει διακρίνειν τελευταῖον τὸν
 ἀβέβαιον ἀγῶνα μὲ μίαν μάχην, ἀκαμειν ὁ Ἑρρίκος
 ὅλας τὰς ἐτοιμασίας του νὰ δεχθῇ πρεπόντως τὸν
 ἐχθρόν. Ἐνῶ οἱ στρατιῶται του τὴν προτέραν νύκτα,
 μοιρασμένοι εἰς δύο χωρία, ἐκοιμῶντο ἡσυχαι, αὐ-
 τὸς ἦτο πάντοτε ἀγρυπνος καὶ ἐνεργητικὸς, καὶ ἐπα-
 ρατῆρει τὸν τόπον. Ὅταν τοῦ εἶπαν, ὅτι εἰς τὸ σχέ-
 διον τῆς μάχης του δὲν ἐστοχάσθη ἱκανῶς περὶ φυγῆς,
 αὐτὸς καλέσῃ ἡ χρεία, ἀπεκρίθη: „Δὲν κάμνω ἄλλην
 φυγὴν, εἰμὶ τὴν διὰ μέσου τῶν πολεμίων.“ Πολλὰ
 προὐ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν διέταξε τοὺς λόχους του,
 ἐγονάτισεν ἔπειτα καταγῆς καὶ ἐπαρακάλεσε τὸν Θεόν,
 ἀντὶ τῆς νίκης νὰ τοῦ δώσῃ τὸν θάνατον, εἰάν προ-
 γηώσῃ, ὅτι θέλει γείνειν κακὸς βασιλεὺς. Ὅλοι
 οἱ στρατιῶται ἀνελύθησαν εἰς δάκρυα, καὶ ἐνεθουσι-
 ᾶσθηνσαν διπλῶς εἰς ἀνδρίαν ἀπὸ τοιοῦτον ἡγεμόνα.
 Ἀπ' ὅλων τὰ στόματα ἠχολόγησε μεγάλως: „Ζήτω
 ὁ βασιλεὺς Ἑρρίκος ὁ Δ΄!“ ἔπειτα διηλθε πολλάκις
 τὰς σειρὰς, καὶ ἐδημηγόρησε λαμπρῶς εἰς τοὺς στρα-
 τιώτας, τελειώσας μὲ τοὺς λόγους τούτους: „Εἰάν
 χαθῶσιν αἱ σημαῖαι σας, κυττάζετε εἰς τὸν ἰδικόν
 μου λευκὸν λόφον τῆς περικεφαλαίας· θέλετε τὸν εὐ-
 ρεῖν πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τῆς νί-
 κης.“ Καὶ εἶναι ἀληθινόν, ὅτι πάντοτε εὐρίσκετο
 παρῶν εἰς τὰ ἐπικινδυνότατα μέρη, συχνάκις ἐμάχε-
 το ὡς κοινὸς ἑφιππος, καὶ ἔφερεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν
 μάχην τὸ ξίφος του γεμάτον κτυπήματα καὶ αἷμα.
 Λαμπρὰ μὲν ἦτο ἡ νίκη, τὴν ὁποίαν ἐκατώρθωσεν
 ἐδῶ (14 Μαρτ. 1590), λαμπροτέρα δὲ ἡ μετριότης,
 τὴν ὁποίαν ἐδείξεν εἰς αὐτήν. Διότι ἐκραξε πρὸς
 τοὺς διώκοντας τοὺς φυγάδας: „Φεισθῆσε τοὺς Γαλ-
 λους· φονεύετε μόνον τοὺς ξένους!“ Καὶ οὕτως

ἔπεσαν ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἰσπανοί. Τοὺς αἰχμαλώτους ἐδέσμευσε μὲ καλωσύνην καὶ ἀπόλυσιν, τοὺς ἀξιωματικούς του εὐχαρίστησε κολακευτικώτατα διὰ τὴν βοήθειάν των, καὶ οὕτως ἐκέρδησεν ὅλων τὰς καρδίας.

Τώρα ἐπλησίασεν εἰς τὸν Δοῦκα Μαδουάνης μὲ νέα εἰρήνης προβλήματα· ἀλλ' ἀκόμη τὸ μῖσος τῆς Καθολικῆς πατρίδας ἦτο ζωηρότερον παρὰ τὰ τοῦ δώσουν καλὴν ἀπόκρισιν. Ἦσαν δὲ καὶ τὰ βοηθητικὰ μέσα του ὀλιγώτερα παρὰ τὰ τῆς συνδέσεως, καὶ τώρα ἐταξιδεύσε πάλιν ὁ Μαδουάνης εἰς τὸ Βέλγιον διὰ νὰ συμφωνήσῃ νὰ μέτρα μὲ τὸν κυβερνήτορα Δοῦκα τῆς Πάρμας. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ γέρων Καρδινάλιος Βουρβόνιος (9 Μαΐου, 1590), καὶ Ἑρρίκος ὁ Δ' ἐδοκίμασε τρίτην φοράν νὰ κυριεύσῃ ἑξαφνα τοὺς Παρισίους. Ἐκλείσεν ὅλας τὰς εἰσόδους, ἐπίασεν ὅλα τὰ εἰσφερόμενα ἐδώδιμα, καὶ οὕτως ἔφερε τοὺς κατοίκους πάραυτα εἰς φλιβερωτάτην πείναν. Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ εἰς παράδοσιν. Οἱ ἱερεῖς ἐνησχόλουν τὸν λαὸν μὲ λιτανείας καὶ ἐδίδασκαν ὅτι, ὅς τις ἀποθάνῃ τῆς πείνας θέλει γενῆν μάρτυς ὑπὲρ τῆς θρησκείας. Εἶναι πάντῃ ἀπίθανον πόσον ἐνήργησεν ἡ θεοβλαβὴς αὕτη ῥητορεία. Σχεδὸν 13,000 ἄνθρωποι ἀπέθαναν τῆς πείνας, καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἐφοβήρισε τὸ κοινοβούλιον διὰ ψηφίσματος, ὅτι θέλει ρίψῃν εἰς τὸν Σηκοάναν τὸν ὅς τις ὁμιλήσῃ περὶ παραδόσεως.

Ἐλειψαν τελευταῖον ἀπὸ τὸν δυστυχῆ Ἑρρίκον ὅλα τὰ βοηθητικὰ μέσα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προσδοκῆσαι πεισματώδη ἀντίστασιν. Ἐπεθύμησε γὰρ συνομιλήσῃ μὲ ἀπεσταλμένους τινὰς τῶν πολιτῶν. Ὑπῆγαν τινές. Ὁ Ἑρρίκος τοὺς ὥρκισε νὰ φρονῶσιν ὡς Γάλλοι καὶ νὰ μὴ γίνωνται παίγιον τῆς Ἰσπανικῆς πλεονεξίας· ἔχυσε δάκρυα διὰ τὴν ἀθλιότητα τοῦ ἀπατημένου λαοῦ, καὶ ἐκρῶσφερε γενικὴν ἀμνηστίαν.—

Ὅλα εἰς μάτην. Ὅταν οἱ πρεσβευταὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, ἐπροστάχθησαν ἀπὸ τοῦς δεκαἑξὶ νὰ εἰπῶσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐφανέρωσε βαρβαρικά φρονήματα καὶ ἐζήτησεν ἀπόλυτον παράδοσιν. Τοῦτο ἐσκλήρυνε περισσότερον τὸν λαόν, ὅς τις ἠλπίζεν ἐν τὸς ὀλίγου ἀποβολὴν τῆς πολιορκίας, ἐνῶ ὁ Μαδουάνης καὶ ὁ Δουξ Πάρμας ἦσαν καθ' ὁδὸν μὲ μέγα πλῆθος Ἰσπανῶν καὶ Γάλλων. Ἐκ τούτου ἐστεροχωρεῖτο ὁ Ἑρρίκος ὅχι ὀλίγον· δὲν ἦτο ἱκανὰ ἰσχυρὸς νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἐχθρόν, καὶ ἐνταυτῷ νὰ κρατῇ πολιορκημένην τὴν πόλιν· τὸ στράτευμά του ἱκανὸν καιρὸν δὲν ἐπληρώθη, καὶ ἐπομένως, δὲν ἐδείχνετο προθυμότατον. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν του ἐτόλμησε νὰ κάμῃ ἔφοδον, ἀπεκρούσθη ὅμως, καὶ ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Μαδουάνης, ὅς τις ὅχι μόνον ἔφερε πολλὰς τροφὰς εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐμβῆκε καὶ αὐτός.

Ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ τὴν σύγχυσιν, ἥτις ἀναγκαιῶς κατέλαβε καὶ τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου. Οἱ ἑπαρχοὶ ὅχι μόνον ἐκυβέρνην αὐτογνωμόνως καὶ δεσποτικῶς, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἵ τινες ἐνόμιζαν ὅτι τὸ τέλος ὅλων τῶν ταραχῶν τούτων θέλει εἶσθαι ὀλοτελής κατακερματισμὸς τῆς Γαλλίας, ἐφρόντιζαν, ἂν συμβῇ τὸ τοιοῦτον, νὰ κρατήσωσι τὰς ἐπαρχίας των. Τοῦτο ἐπροσπάθει ὁ Δουξ Μερκουρίου εἰς τὴν Βρετανίαν, καὶ ὁ Δουξ Σαβαυδίας εἰς τὴν Προβηγκίαν. Παρατρέχομεν ἄλλας ἀταξίας.

Ἡ μεγίστη ἀμνηχανία τοῦ Ἑρρίκου ἐγεννήθη ἐκ τούτου, ὅτι ἐκαταλάμβανεν, ὅτι οἱ μὲν σύνδετοί ηῦθελαν τὸν γνωρίσειν εὐκολώτερα ἐὰν μετέβαινεν εἰς τὴν Καθολικὴν θρησκείαν, οἱ δὲ Προτεστάνται ηῦθελαν λυστάξειν, ἐὰν τὸ ἔκαμνεν. Ἡδύνατο νὰ καταφρονήσῃ τοὺς μέχρι τοῦδε φίλους του πρὶν βεβαιωθῇ τί ἀποτέλεσμα ἠθέλε κάμειν τὸ τοιοῦτον εἰς τοὺς ἐχθρούς του; Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μεταξὺ ἔκαμεν ὅλα

τὰ δυνατά του νὰ βασταχθῇ εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ μισθώσῃ ἀριθμὸν τινα στρατιωτῶν, τοῦ ἔδωκε τὰ ἀδαμαντικά της ἢ φιλιάδα του Δούκη-σα Βυλλιόνου. Τὸ πλησιέστατον δοκίμιον ἔμελλε νὰ γείνῃ εἰς Ῥοδόμαγον, ἀλλὰ μετ' ἀνωφελῆ πολιορκίαν ἀπεκρούσθη καὶ ἔδω ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Πάρμας.

Με ὅλον ὅτι ἦτο δυσαρεστημένος περὶ τούτου, ἐπαρηγορεῖτο ὅμως μετὰ τὴν βεβαιότητα, ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του εἶχαν περισσοτέρας αἰτίας νὰ δυσαρεστοῦνται. Οἱ καλοὶ Παρισιανοὶ ἐρρίπτοντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ Ἰσπανικοῦς καὶ Παπικοῦς πρέσβεις, ἄλλοτε μὲν διὰ δωροδοκιῶν, ἄλλοτε δὲ διὰ φοβερисμῶν ἀπατῶμενοι, καὶ κυβερνῶμενοι ἀπ' ἀνδρας, οἵτινες δὲν ἦσαν οὐδὲ πρὸς ἀλλήλους σύμφωνοι. Οἱ δεκαῆξ, μισθωτοὶ Φιλίππου τοῦ Β', ἐγείναν τώρα γησιῶς ἐπαναστάται τύραννοι· ἐκρέμων καὶ ἀπεκεφάλιζαν βουλευτὰς καὶ προσετῶτας. Ἐνεβίβασαν εἰς τὴν πόλιν ἀκόμη 4000 Ἰσπανοὺς, καὶ τοὺς ἐμοίρασαν εἰς τῶν πολιτῶν τοὺς οἴκους. Ἐγὼ ὁ Μαδουάνης ἠύχετο νὰ εἶναι ἑκατὸν μίλια μακρὰν ἀπὸ τὰς ὀχληρὰς ταύτας ταραχάς, ἀπέβλεπαν εἰς αὐτὸν οἱ πολλοὶ ὡς εἰς σωτήρα τῶν, καὶ ἐλυποῦντο διὰ τὴν ἀδράνειάν του. Ὅλον τὸ ἔτος 1592 παρῆλθε μὲ διαπρεσβεύσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἑρρίκου, ἀλλὰ πρὸ τριῶν ἐτῶν ἠδύναντο νὰ εἰρηνεύσωσιν, εἰάν δὲν ἦσαν οἱ Ἰσπανοὶ καὶ οἱ Παπικοὶ ἀπόστολοι. Ὅταν δὲ τελευταῖον οἱ περισσότεροι, ἀηδιάσαντες διὰ τὴν πολυχρόνιον καχυχίαν, ἀπεφάσισαν νὰ δεχθῶσι τὸν Ἑρρίκον, εἰάν ἀπηρεῖτο τὴν Προτεσταντικὴν θρησκείαν, ὑπεσχέθη οὗτος τελευταῖον μετὰ πολυχρόνιον συμβουλὴν μετὰ τῶν φίλων του, οἵτινες ἀνέλαβαν τὴν φροντίδα νὰ καταπραῦνωσι τὸν κοινὸν ὄμιλον. Τὴν 16 Μαΐου 1593 ὑπῆξαν οἱ πρεσβευταί του μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην εἰς Παρισίους. Οἱ σύνδετοι ἐτρόμαξαν ἐκ τούτου. Οἱ Ἰσπα-

νοὶ πρεσβευταὶ ἐπρόβαλλαν πάντοτε τὴν βασιλόπει-
δάτων, καὶ 4000 πτωχοὶ πολῖται, τῶν ὁποίων αἱ
οἰκογένειαι ἐφροντίζοντο ἐβδομαδιαίως μὲ ἄρτον,
ὑπεστήριζαν τὰ αἰτήματά των ἰσχυρῶς. Μετὰ ἀπει-
ραρίθμους μηχανορραφίας ὑπερίσχυσε τελευταῖον ἡ
φατρία τοῦ Ἑρρίκου. Αὐτὸς δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν
τοῦ ἀγίου Διονυσίου τὴν 25 Ἰουλ. 1593, ἐμπροσθεν
τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βιτυρίγων μὲ πολλὰς τελετὰς ἀπηρ-
νήθη δημοσίως τὴν προτεσταντικὴν θρησκείαν, καὶ
ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τὰ παρακα-
λέσῃ τὸν Πάπαν Κλήμεντα Η' διὰ τὰ τοῦ ἐπιβεβαι-
ώσῃ τὴν ἐπιστροφὴν.

Ὁ Παπικὸς εἰς Παρισίους πρέσβυς, σύμφωνος
μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἐκίνει οὐρανὸν καὶ ἄδην διὰ τὰ
πληροφορήσῃ τοὺς πολίτας, ὅτι ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ
Ἑρρίκου εἶναι ὑποκριτικὴ, καὶ χωρὶς τὴν γνώμην τοῦ
Πάπα εἶναι κατὰ πάντα ἄκυρος· ὁ δὲ Μαδουάνης,
χωρὶς ἀργύριον καὶ στρατεύματα, καὶ μὴ βοηθούμε-
νος ἀπὸ τοὺς Ἑλβετοὺς ὅσον ἠλπιζε, δὲν ἐκινεῖτο,
ἀλλὰ μάλιστα ἐκλείσεν ἀνακωχὴν μὲ τὸν βασιλέα.
Εἰς τὸν καιρὸν αὐτῆς ὑπήγαιναν πολλοὶ ἀξιωματι-
κοὶ ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Ἑρρίκου καὶ ἐπήρουν τὴν
φιλανθρωπίαν καὶ σοφίαν τοῦ μονάρχου. Τοῦτο ἐνῆρ-
γησε τόσον πολὺ, ὥστε ὅλοι οἱ ζηλωταὶ τῆς συν-
δέσεως κατεταράχθησαν, καὶ οἱ ἱερεῖς ἔστειλαν ἓνα
Καθολικὸν Θεοβλαβῆ μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἰα-
κώβου Κλήμεντος διὰ τὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα· ἀλ-
λὰ κατὰ τύχην ἐπρόδωκε τὴν αἰσχυρὰν ἐπιβουλήν Δο-
μινικανός τις, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ φονεὺς ἐξομο-
λογηθῆν.

Φίλιππος ὁ Β' εἶχεν ἤδη ἐξοδεύσειν τόσον ἀρ-
γύριον εἰς τὸ σχέδιον τοῦ τὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸν οἶκον
τοῦ τὴν Γαλλίαν, ὥστε ἐξηντλήθη ὅλος χωρὶς τὰ
πλησιάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του. Δικαίως ἐγείνε τελευ-
ταῖον περίλυπος καὶ ψυχρὸς, καὶ οὕτως ἔχασε καὶ ἡ

εἰς Παρισίους πατρίαν τοῦ τῷ θάρρους. Ὁ Ἑρρίκος ἐμεταχειρίσθη ταύτην τὴν διάθεσιν καὶ τὴν κοινὴν περὶ εἰρήνης επιθυμίαν· ἐπροκάλεσε μὲ γαληνὸν καὶ πατρικὸν τόνον τοὺς Γάλλους εἰς ὑπακοήν, καὶ ὑπεσχέθη γενικὴν ἀμνηστίαν. Μετὰ τοῦτο παρεδόθησαν πόλεις τινὲς καὶ ὁλόκληροι ἐπαρχίαι. Τοὺς εὐχαρίστησε μὲ εὐεργεσίας, δῶρα καὶ προνόμια, καὶ οὕτως ἡρέθισε περισσοτέρους νὰ ὑποταχθῶσι. Τελευταῖον τὸ ἔαρ 1594 ἐτόλμησε τὸ τελευταῖον βῆμα· ἐστέφθη δημοσίως, καὶ μάλιστα εἰς Καρνούτον, ἐπειδὴ οἱ Ῥημοὶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας τῆς συνδέσεως. Μετὰ τοῦτο ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν ἄγ. Διονύσιον. Ἡ ἀναχωρῆ ἐπαυσεν, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐγένετο ἀσθενῶς. Ὁ Μαδουάνης, ὅς τις ἤλπιζεν ἀκόμη βοήθειαν ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἐκίνησε τὴν 6 Μαρτ. 1594 ἀπὸ Παρισίων εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας, διὰ νὰ δεχθῇ τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐμελλε νὰ τοῦ φέρῃ ὁ Κόμης Ἑρνέστιος Μανσφέλδιος. Τοῦτο διέκρινε τελευταῖον τὰ πράγματα. Διότι ὁ Βρισσάκιος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐμπιστευθῇ ὁ Μαδουάνης ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ τὴν μητρόπολιν, δὲν ἦτο μόνον μυστικὸς φίλος τῶν Οὐγενωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐνταυτῷ εἰσέχθη καὶ δῶρα τοῦ Ἑρρίκου, καὶ οὕτως ἔκαμεν ὅλας τὰς δυνατὰς νὰ τὸν εἰσάξῃ εἰς τὴν πόλιν. Ἀνδρία ὅμως καὶ φρόνησις ἐχρειάζετο πάντοτε, ἐπειδὴ οἱ λυσσώδεις δεκαῆξ, οἱ Ἰσπανοὶ καὶ οἱ πτωχοὶ οἱ ὁποῖοι ἐτρέφοντο ἀπὸ τούτους, τὸν ἐπαρμόνευαν ὀξέως, καὶ ὠμίλουν φανερά, ὅτι εἶχαν σκοπὸν νὰ καύσωσιν ὅλην τὴν πόλιν, εἰάν τις ἐλεεινὴν εἰσαχθῇ ὁ Βεάρμιος. Ὁ Βρισσάκιος ὅμως δὲν ἀνέβαλε πᾶσαν πρόνοιαν. Τὰ περισσότερα μέλη τοῦ κοινοβουλίου ἔφερον εἰς τὸ μέρος τοῦ διὰ φρονίμων λόγων μυστικῶς καὶ δι' ὑποσχέσεων, καὶ τὸν λαὸν οἰκειώθη μὲ λιτανείας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροπορεύετο ἢ εἰκὼν τῆς ἁγίας Γενοβεύας πολιούχου τῶν Παρι-

σίων. Ἐβαλε προσέτι εἰς τὰ ἀξιολογώτατα μέρη ὅχι πλέον Ἰσπανούς, ἀλλὰ Γάλλους καὶ ἀσφαλεῖς ἀνθρώπους, ἔπειτα ἐνήργησε πρόσταγμα νὰ μὴ φορῇ δημοσίως κανεῖς πολίτης ὅπλα, καὶ τελευταῖον, ἐνῶ ἦσαν ὅλα ἑτοιμα, ἐσυνάθροισε μίαν ἐσπέραν, τὴν 21 Μαρτ., τοὺς προστώτας τῶν τῆς πόλεως συνοικιῶν καὶ συνεφώνησε πρότερον μετ' αὐτῶν περὶ πάντων. Τὴν νύκτα ἀκόμη ἔλαβεν ὁ Ἑρρίκος τὴν ἀναγκαίαν ἀγγελίαν, καὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς ἐπιούσης πρωΐας ἐφάνησαν τὰ στρατεύματά του εἰς τὰς πύλας τῶν Παρισίων. Τοῦ Βρισσακίου οἱ φρούροι τὰς ἡνοιξάν ἡσύχως, καὶ οὕτως εἰσῆλθαν τὰ βασιλικά στρατεύματα μ' ἀρίστην τάξιν, ἐστάθησαν εἰς τὰς ἀγυῖας ὡς εἰς μάχην, καὶ ἐβάσταξαν τὰ ἀξιολογώτατα μέρη. Οἱ ἐξαφνισθέντες σύνδετοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀντισταθῶσι, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπαν ὀλοτελῶς ἀρχηγοὶ, καὶ ἐκλείσθησαν ἡσύχως εἰς τοὺς οἴκους των. Εἰς μόνος λόχος Ἰσπανῶν ἔδειξε σημεῖα, ὅτι ἠθελε νὰ κτυπήσῃ τοὺς εἰσερχομένους, περιεκυκλώθη ὅμως ταχέως καὶ ἠφανίσθη. Ἀφοῦ ἐκασφαλίσθη ἐντελῶς ἡ πόλις, ἐφάνη καὶ ὁ Ἑρρίκος μεταξὺ πολλοῦ πλήθους εὐγενῶν, ὃχι χωρὶς φόβον, διότι περιέβλεπεν ὀλόγυρα μὲ ἱκανὴν δειλίαν, καὶ ἡρώτα συχιάκας, εἰς ἡσφάλισαν ἐντελῶς τὰς πύλας. Κατ' εὐτυχίαν ἐτρεξάν τὰ πάντα ἀνελπίστως ἡσυχά, καὶ ἐπειδὴ τελευταῖον ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ὁ λαός : „Ζήτω ὁ βασιλεὺς,“ ἀνέλαβε πάλιν τὴν συνήθητου ἰλαρότητα, καὶ ἀφέθη εἰς νοστήμους παρατηρήσεις : „Βλέπει καθεὶς, εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τοὺς ἀκολούθους του, ὅτι ὁ πτωχὸς λαὸς πολὺν καιρὸν ἐβαστάζετο εἰς τὴν τυραννίαν. Καὶ ὅταν ἐνῶ ἔμβαιεν εἰς τὴν πρωτεύουσιν ἐκκλησίαν, ὅπου διευσθύνετο ἡ πομπή του, ἠθελαν νὰ ἐμποδίσωσι τὸ συνωθούμενον πλῆθος, εἶπεν ἰλαρῶς : „Ἀφήσατέ τους. Κάλλιον νὰ κοπιάσωμεν

εἰς τὴν εἴσοδον. Βλέπω ὅτι εἶναι πολὺ πεινασμένος ὁ λαὸς νὰ ἴδῃ βασιλέα.“ Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν ὑπεδέχθη πρέσβυς τοῦ κοινοβουλίου μὲ ἓνα λόγον, ἔπειτα ἤκουσε τὴν Ἀμβροσιακὴν δοξολογίαν (Te Deum etc.), καὶ μετὰ τοῦτο ὑπῆγεν εἰς τὴν Λυπάραν, καὶ ἔφαγεν ἐκεῖ εἰς ἀνοικτὴν τράπεζαν. Μετὰ τὸ μεσημέριον ἤνοιξαν πάλιν ὅλα τὰ ἐργαστήρια, καὶ ἐφαίνετο ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ τίποτε.

Τοῦ Ἑρρίκου ἡ φιλοτιμία ἠρέσχετο τῶρα κατὰ τοῦτο καὶ μετ' αὐτῆς ἐσυμφώνει ὁ ἀγαθὸς χαρακτήρ του νὰ λάμπῃ μὲ εὐεργεσίας, ἀμοιβὰς καὶ συγχωρήσεις· ὁ Βρισσάκιος ἔλαβεν 100,000 θάληρα καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Μαρισαλίου, ἄλλοι φίλοι ἐφροντίσθησαν οὐχ ἥττον βασιλικῶς. Αἱ θανάσιμοι ἐχθραῖ του ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Γυϊσίων, αἱ Δούκησαι Νεμοιρσίου καὶ Μοντπεσπενσιέρας, αἱ τινες ἐνόμιζαν χαμένα καὶ ἐλευθερίαν καὶ περιουσίαν, ἔλαβαν φρουρὰν βασιλικήν, καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ὁ κομφὸς βασιλεὺς τὰς ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἔπαιξε μὲ αὐτὰς τὰ χαρτιά. Ὅταν οἱ Ἰσπανικοὶ στρατιῶται ἀνεχώρουν, εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς των: „Ὡρα σας καλὴ. φίλοι μου, χαιρετήσατέ μου τὸν βασιλέα σας· ταξεύδουσάτε εὐτυχῶς, ἀλλὰ μὴ ἔλθητε πλέον ἐδῶ.“ Ὅταν τοῦ ὠνόμασαν τινὰς, οἳ τινες ἤξιζαν νὰ τιμωρηθῶσιν, εἶπεν: „Ὁχι, ὄχι· ὅλους συγχωρῶ καὶ λησμοιῶ ὅλα, ἐπειδὴ θέλω κ' ἐγὼ νὰ συγχωρηθῶ ἀπὸ τὸν Θεόν μου! Εἰς ἓνα λόγον ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ὑπερβῇ τὸν λαμπρὸν τοῦτον καιρὸν, χωρὶς νὰ ἐξισωθῇ κατὰ τὴν γενναιότητα μὲ ὅλους τοὺς ἥρωας τῆς ἀρχαιότητος, τῶν ὁποίων ἡ ἀρετὴ αὕτη τὸν ἐβαλλε συχνάκις εἰς ἔκστασιν. Καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ἴσως ὑπερέβαλλε τὴν πρὸς ἐχθροὺς ἡμερότητά του μὲ ζημίαν τῶν ὅσοι ἦσαν πιστῶς πρὸς αὐτὸν προσηλωμένοι. Τοῦλάχιστον τὸν ἐκατηγόρησαν τινὲς, ὅτι ἔπρεπε κἀνεῖς νὰ τὸν κακοποιήσῃ πρῶτον, εἰάν θέλῃ νὰ εὐ-

εργετηθῇ ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸς δὲ συχνάκις ἔλεγε με ἱα-
την ἀγχίνουαν περὶ τούτου: „Χρυσόνω τοὺς κακοὺς
καθ' ἐκάστην, διὰ τὰ μὴ φανῇ ὁ μόλυβδος τῆς κα-
κίας των.“

Ἄλλ' ὅμως μετὰ τὴν κυρίευσιν τῶν Παρισίων δὲν
εἰκνῆθη ὁ ἐχθρὸς ἀκόμη· ὁ Μαδουάνης ἐσυνάθροιζε
πάντοτε στρατεύματα, οἱ αὐστηροὶ Καθολικοὶ δὲν
ἐπίστευαν ἀκόμη τὸν ἀποστάτην. καὶ οἱ Προτεστάν-
ται ἐδυσταρεστήθησαν πολὺ διὰ τὴν ἀποστασίαν ταύ-
την, καὶ ὁ Πάπας ἐβράδυνε κατὰ πολλὰ τὰ στείλῃ
τὴν βεβαίωσίν του. Φίλιππος ὁ Β' καὶ ὁ Μαδουάνης
ὠμίλουν ἀκόμη πάντοτε καὶ περὶ ἐκλογῆς βασιλέως
τῆς Γαλλίας. Ὁ πόλεμος λοιπὸν ἀνάγκη ἦτο τὰ
προεκταθῇ περαιτέρω. Κατὰ πρῶτον ἐκινήγησεν ὁ Ἑρ-
ρίκος τὰ τῆς συνιδέσεως στρατεύματα εἰς Λαυδοῦνον,
ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ εὐθὺς μετὰ ταύτην
πολλὰς ἄλλας, καὶ ἀφῆκεν εἰς τὰς ἀξίας των ὅλους
τοὺς αἰχμαλώτους ἀξιωματικοὺς, ὅσοι μετέβαιναν εἰς
αὐτόν. Ἐνῶ αὐτὸς προέβαιεν ἀπὸ νίκην εἰς νίκην,
ἐτόλμησεν ἡ Καθολικὴ Θεοβλάβεια δοκίμιον τοῦ τὰ
τὸν ἀφανίσῃ. Ἐνας Ἰησουϊτῶν μαθητὴς, Ἰωάννης
Κατέλιος, υἱὸς Παρισικοῦ παντοπώλου, δέκα ἐννέα
ἐτῶν ἡλικίας, ἡσθάνθη τὸν ἑαυτὸν του ἐνθουσιασμέ-
νον εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσεν ἰά-
κωβος ὁ Κλήμης κατὰ Ἑρρίκου τοῦ Γ'. Ἐπέτυχεν τὰ
ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως, καὶ ὅταν
οὗτος ἠθέλεε τὰ ἐναγκαλισθῇ ἀξιωματικὸν παραστα-
θέντα ἔμπροσθέν του, ὥρμησεν ἐκεῖνος μετὰ μάχαι-
ραν ἐναντίον του. Ἡ πληγὴ, τὴν ὁποίαν διεύθυν-
εν εἰς τὸν λαιμὸν, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἔσκυψε, τὸν
ἐπέτυχεν τὸ χεῖλος, καὶ τοῦ ἔθραυσε δύο ὀδόντας.
Ὁ πάραυτα πιασθεὶς φονεὺς ὠμολόγησεν, ὅτι τίποτε
ἄλλο δὲν τὸν ἐκίνησεν εἰς τὴν πράξιν ταύτην, εἰμὴ
ἡ πρὸς τὴν Καθολικὴν θρησκείαν ἀγάπη, καὶ ἐξαι-
ρέτως ἡ τῶν Ἰησουϊτῶν διδασκαλία, ὅτι εἶναι εὐγε-

νές ἔργον νὰ φονεύσῃ τις αἰρετικὸν βασιλέα. Ἐπέμεινε δὲ καὶ ἡσυχος εἰς ταύτην τὴν πληροφορίαν, καὶ ἔπαθε τὰς φοβερωτάτας βασάνους, τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίζετο ἡ ὠμὴ δικαιοδοσία τῶν καιρῶν, μὲ μάρτυρος σταθερότητα. Αἱ ὁμολογίαι τοῦ ἐπαρακίνησαν τὸ κοινοβούλιον νὰ ἐξετάσῃ τὰ τῶν Ἰησουϊτῶν ἀρχίβια, καὶ ἐκεῖ εὑρηκαν τόσον βδελυκτὰ γράμματα, ὥστε ὁ Ἑρρίκος ἐνόμιζε πρᾶγμα δίκαιον νὰ ἀποδιώξῃ ἀπὸ τὴν χώραν ὅλον τὸ τάγμα (1594).

Τὸ σύμβαμα τοῦτο ἐβύθισε τὸν ἀγαθὸν βασιλέα χρόνον τινὰ εἰς βαθεῖαν μελαγχολίαν, καὶ τὸν ἔκαμε σχεδὸν ἄκαρδον. Μόνον ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσδρομὴ νέου Ἰσπανικοῦ στρατοῦ τὸν ἐξύπνισε πάλιν εἰς τὴν παλαιὰν δραστηριότητά του. Ὑπῆγεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ Φραγκικὸν Φόντερον μὲ 1500 στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν ὡς λέοντες, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξάρχος ὦν τόσον ὀλίγον ἐφύλαττε τὴν ζωὴν του, ὡς νὰ ἐξῆται τὸν θάνατόν του. Ὁ Μαδουάνης ἐζήτησεν εὐθύς ἀνακωχὴν, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τὸν γνωρίσῃ βασιλέα πρὶν ἔλθῃ ἡ Παπικὴ ἐπιβεβαίωσις. Ὁ Ἑρρίκος τοῦ ἔκαμε ταύτην τὴν χάριν, καὶ τὸν ἐσυγχώρησε νὰ μείνῃ ἕως τότε εἰς Κατάλαντον. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐγίνετο μὲ ζῆλον ἡ διαλλαγὴ εἰς Ῥώμην. Ὁ Πάπας ἠργοπύρει μόνον ἀπὸ φόβον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας. Τελευταῖον ἐγείνεν ἡ ἐπιθυμητὴ τελετὴ τὴν 17 Σεπτεμ. 1595. Ὁ Πάπας ἐκάθισεν ἐπὶ λαμπροῦ θρόνου ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου, περιγυρισμένος ἀπὸ τὴν αὐλὴν του καὶ ὅλους τοὺς Καρδινάλιους. Ἐμπροσθέν του ἦλθαν οἱ δύο Γαλλικοὶ λειτουργοί, οἳ τινες ἐπείχαν τὸν τόπον τοῦ βασιλέως, μὲ ἐνδύματα μετανοίας, ἀνέγνωσαν ἱκεσίαν τοῦ βασιλέως, καὶ ὤμοσαν γονατιστοὶ εἰς τὸν Πάπαν καὶ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ἐπειτα ἐφέρθησαν πλησιέστερα εἰς τὸν θρόνον, ὅπου πάλιν

ἐγονάτισαν, καὶ φαλλομένου τοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου φαλμοῦ, εἰς καθένα στίχον, ἐγκρίζοντο μὲ ῥάβδον ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ἐσηκώθη ἔπειτα ὁ Πάπας ὄρθιος, ἐπροσευχήθη μὲ γυμνὴν κεφαλὴν, ἔβαλε πάλιν τὴν σκούφιάν του, ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον του, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς παπικῆς ἐξουσίας του ἐσυγχώρησεν ἀπὸ τοῦ ἀφορισμοῦ Ἑρρίκον τὸν Δ'. Μετὰ τοῦτο ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι τῆς ἐκκλησίας, εἰσεφέρθησαν οἱ πρέσβεις, καὶ ἐψάλθη ἡ Ἀμβροσιακὴ δοξολογία. Ἐπροστάχθη προσέτι εἰς τὸν βασιλεῖα τότε νὰ φορῇ καθημερινῶς πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ὀρθῶν φρονημάτων του τὸν ῥύδιον σταυρὸν, καὶ τὴν τετράδα νὰ κάμνῃ λιτανεῖαν, νὰ βάλῃ μεσίτριαν εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν ἀειπάρθενον Θεοτόκον, καθημέραν ν' ἀκούῃ λειτουργίαν, νὰ φυλάττῃ τὰς νηστείας καὶ τὰς ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς διαταγὰς, τοῦλάχιστον τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ νὰ ἐξομολογῇται καὶ νὰ μεταλαμβάνῃ, εἰς πᾶσαν Γαλλικὴν ἐπαρχίαν νὰ κτίσῃ ἐν μοναστήριον, καὶ τελευταῖον νὰ προστάξῃ νὰ γείνῃ δοξολογία τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλον τὸ βασίλειον διὰ τὸν ἔλεον τοῦτον. Λέγουν ὅτι μυστικὴ συνθήκη τῆς συγχωρήσεώς του ἦτο καὶ τὸ νὰ ἐπανακαλέσῃ τοὺς Ἰησουίτας, τὸ ὁποῖον καὶ ἠκολούθησε τῶντι πάραυτα. — Τοιαῦτα πράγματα ἐνόμισεν ἀναγκαῖα βασιλεὺς, ὁποῖος ἦτο ὁ Ἑρρίκος, διὰ νὰ βασταχθῇ στερεὰ εἰς τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων του. Καὶ ἐμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι εἰς ὅλην τὴν βασιλείαν του τὰ ἐφύλαξε μὲ πίστιν ἀπαρασάλευτα. Τελευταῖον ὑπετάχθη καὶ ὁ Μαδουάνης, ἀλλὰ μὲ μεγάλα αἰτήματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ὁ Ἑρρίκος, καὶ τὸν ἐπλημμύρισε μὲ εὐεργεσίας καὶ φιλοφροσύνας.

Ἀλλ' οἱ Ἰσπανοὶ δὲν ἠτύχαζαν ἀκόμη. Τὸ 1596 ἔτος εἰσέβαλαν εἰς τὴν Πικαρδίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Κάλητον καὶ ἄλλας γειτονικὰς πόλεις. Πάλιν λοιπὸν ἐγεινεν ἐκστρατεία, ὅπου ἐνίκησεν ὁ Ἑρρίκος. Μετὰ τὴν

τελείωσιν ταύτης συνεκάλεσε τοὺς προεστῶτας εἰς τὸν Ῥοθόμαγον, διὰ νὰ τοὺς συμβουλευθῇ περὶ καλητέρας τοῦ χρηματικοῦ διατάξεως. Οἱ εὐγενεῖς ἐμαγεύθησαν ἀπὸ τὴν γλυκύτητα καὶ κομψότητα τοῦ βασιλέως, καὶ ἐδέχθησαν ὅλα τὰ προβλήματα του. Τὸ ἐφεξῆς ἔαρ συνέβη νέος φόβος· οἱ Ἰσπανοὶ ἐμβῆκαν πάλιν εἰς τὴν Πικαρδίαν, καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Ἀμβιανόν, ἀξιόλογον τότε φρούριον (■ Μαρτ. 1597). Ἐχρειάσθη πολὺς κόπος διὰ νὰ τοὺς διώξουν, ἀλλ' ἐτελείωσαν τὸν πόλεμον μὲ εἰρήνην ὠφέλιμον κλεισθεῖσαν εἰς Βερβῖνον, πολίχνην τῆς Πικαρδίας (1598, 2 Μαΐου). Μετὰ τοῦτο ὑπέταξεν ὁ Ἑρρίκος τὸν Δουκά Σαβαυδίας καὶ τὸν ἀποστάτην κυβερνήτορα τῆς Βρετανίας, καὶ τότε (1598) ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡλευθέρωσε τὸ βασίλειον ἐντελῶς καὶ ἀπὸ ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς.

Τώρα ἤρχισε νέαν ἐσωτερικὴν πλάσιν. Διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν πολιτικὴν ὑπαρξὴν τῶν Προτεστάντων καὶ νὰ καταπαύσῃ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ταραχὰς, ἐξέδωκε (τὴν 20 Ἀπρίλ. 1598) τὸ περίφημον ψήφισμα τοῦ Ναννέτου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδόθησαν ἴσα δίκαια εἰς τοὺς Προτεστάντας μὲ τοὺς Καθολικοὺς. Τὸ κοινοβούλιον ἐβράδυνεν ἐν αὐτὸν ὀλόκληρον διὰ νὰ δεχθῇ τὸ ψήφισμα τοῦτο, καὶ ὠμίλησε πολλάκις ἐντόνως κατὰ τοῦτου, ἀλλ' ἡ τοῦ Ἑρρίκου γλυκεῖα εὐγλωττία ἐκατάπεισε τοὺς βουλευτὰς τελευταῖον νὰ τὸ δεχθῶσι. Προσέτι ἀπέλυσε πολλοὺς στρατιώτας, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ καταγείνουν εἰς τὴν γεωργίαν. Εἰς πτωχεύσαντας χωρικοὺς ἀφῆκε τοὺς φόρους· εἰς τοὺς χειροτέχνους ἐδωκε βοήθειαν, καὶ οὕτως ἔφερε πάλιν εἰς ἀκμὴν τὴν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἀγριωθεῖσαν χώραν. Ὄταν ὁ Κάρολος Μανουήλ, Δούξ Σαβαυδίας, τὸν ἠρώτησε μίαν φορὰν: „Πόσον εἰσόδημα τὸν δίδει ἡ Γαλλία;“ Ὁσον θέλω, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς. Διότι ἐξουσιαζῶ τὰς καρδίας τῶν ὑπηκόων μου, ἐμπορῶ νὰ τοὺς ζητήσω ὅσα θελήσω. Ἀλλὰ

στοχάζομαι, εἰάν διατηρήσῃ ὁ Θεὸς ἀκόμη χρόνον τινὰ τὴν ζωὴν μου, ὅτι δὲν θέλει εἶσθαι εἰς τὸ βασιλεῖόν μου κἀνεὶς χωριάτης, ὅς τις δὲν θέλει ἔχειν εἰς τὴν χύτραν πᾶσαν κυριακὴν τουλάχιστον ὄρνιθα.“ Ἐσιώπησεν ἔπειτα ὀλίγας στιγμὰς, καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ λέγῃ: „Μὲ ὅλον τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω τόσα, ὥστε νὰ τρέφω ἱκανὰ στρατεύματα διὰ νὰ ζητήσω λογαριασμὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς πολεμοῦντας μας.“ Καὶ ὁ Δουξ τῆς Σαβαυδίας ἦτο ἕνας ἐκ τούτων.

Τὸ ωραιότατον μέσον, τὸ ὁποῖον ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἑρρίκος πρὸς εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του, ἦτο, ὅτι ἀνέδειξε τὸν Μαρκέσιον Ῥόσνιον, μετέπειτα Δούκα Συλλιάκου, πρῶτον ἐφθρον τοῦ χρηματικοῦ. Εἶναι παλαιὰ παρατήρησις, ὅτι μεγάλοι ἄνδρες ἔχουσι πάντοτε ἀγαθοὺς ὑπουργούς. Λόγος τούτου εἶναι ἐν μέρει, ὅτι συγγενεῖς ψυχὰι γνωρίζουσιν εὐκόλως ἀλλήλας, καὶ εἰάν ἡγεμὼν ἔχῃ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα τοῦ Ἑρρίκου, ὁ ὑπουργὸς μεταβάλλεται εἰς φίλον, καὶ ἡ ἔνωσις τόσον ἀχώριστος, καθὼς μεταξὺ τούτων τῶν δύο. Εἶναι δύσκολον νὰ εἰπώμεν, ἂν ἦτο μεγαλητέρα ἡ χρηστότης ἢ ἡ φρόνησις τοῦ Συλλιάκου. Ἰκανὸν εἶναι, ὅτι εἰς τὸν Ἑρρίκον ἦτο οὗτος τὸ πᾶν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἀπεφάσιζεν ἐκεῖνος τίποτε. Ἡδύνατο καὶ νὰ ψέγῃ εἰς τὸ πρόσωπον τὸν βασιλέα, καὶ εἰλάμβανε πάντοτε εὐχαριστίαν διὰ τοῦτο. Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον συνανεστρέφετο ὁ Ἑρρίκος μαζή του, γίνεται φανερὸς ἀπὸ τὰ ἐφεξῆς ἐπιστόλια: „Ακούω, ἀγαπητέμου Συλλιάκις, ὅτι κατασκευάζεις εἰς τὸ ὑποστατικόν σου περιβόλιον. Ὡς φίλος τῶν φιλοικοδόμων, καὶ εὐνοῦς σου σὲ στέλλω 6000 θάληρα, διὰ νὰ σὲ βοηθήσω νὰ κάμῃς τὸ ἔργον ὡραῖον.“ Ἄλλοτε ἔγραψε πρὸς αὐτόν: „Δὲν ἀγαπῶ νὰ προσμένω διὰ νὰ μὲ ζητῶσι τι οἱ ὑπουργοῦντες με πιστῶς. Σὺ μὲ βοηθεῖς ἐξαίρετα εἰς τὰ ἔργα μου· θέλω κ' ἐγὼ νὰ σὲ βοηθήσω εἰς τὰ ἰδιὰ σου. Σὲ

δίδω τώρα 20.000 θάληρα, διὰ τὰ ἑκτακτα πράγματα μου· ἐκ τούτου πλήρωσε τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδά σου.“

Διὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν σοφῶν τῆς φορολογίας διαταγῶν τοῦ λειτουργοῦ τούτου ἠδύνατο ἐτησίως νὰ περισσεύῃ ἱκανὴ ποσότης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐστοχάζετο ὁ Ἑρρίκος νὰ ἐκτελέσῃ τὰς μελλούσας βουλὰς του. Ἐπρεπε νὰ πληρωθῶσιν ἀκόμη μεγάλα χρέη. Ἐν μόνον ἀπὸ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα εἰσυρέθησαν πρὸς περίσσειαν τῶν βασιλικῶν εἰσοδημάτων, ἦτο κακόν. Ἦτο ἐτήσιός τις πληρωμὴ, ὀνομαζομένη Παυλάτα, ἥτις ἦτο τὸ ἐξηκοστὸν μέρος τοῦ μισθοῦ ἐνὸς ὑπουργοῦ τῆς δικαιοδοσίας ἢ τῶν χρημάτων, διὰ τῆς ὁποίας ἠδύνατο οὗτος νὰ κάμῃ τὸ ἀξιώμα του κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἦτο πρότερον ἤδη ἱκανῶς κακόν, ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ ἀξιώματα ἐπωλοῦντο, τώρα ἔγειναν καὶ κληρονομικὰ καὶ πᾶσα φιλοτιμία εἰς ἐπιμέλειαν ἢ ἐξοχον ἐπιτηδειότητα ἐματαιώθη.

Κατὰ τὸ 1599 ἔτος ἐχωρίσθη ὁ Ἑρρίκος ἀπὸ τὴν γυναῖκα του Μαργαρίταν, τὴν ὁποίαν ἐμίσει ἀπὸ πολλῆς διὰ τὴν κακοήθειάν της. Κρίμα, ὅτι ἡ νεὰ σύζυγός του, Μαρία ἐκ Μεδίκων, ἀδελφὴ τοῦ κυβερνήτου Δουκὸς τῆς Τοσκάνας, δὲν εἶχεν ἱκανὸν πνεῦμα διὰ νὰ δεσμεύσῃ ἀνηκόντως τοιοῦτον ἄνδρα. Εὐχαριστήθη, ὅταν τοῦ ἐγέννησεν ἕνα Δελφῖνα καὶ ἕνα ἄλλον Πρίγκιπα, καὶ ἐπειτα ἐχάρισε τὴν εὐνοϊάν του εἰς ἄλλας δεσποίνας, κακὸν παράδειγμα διὰ τοὺς ὑπηκόους του. Παρεκτὸς τῆς ἀξιοκατηγόρου ταύτης εὐθείας παρεδόθη μὲ ὁμοίαν ἐμπάθειαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμετανόει, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ τὴν νικήσῃ, εἰς τὸ παιγνίδιον, καὶ ἔκτοτε ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ φιλοπαιγμοσύνην παραδόξως.

Ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς τέρφεις, τὰς ὁποίας ἠγάπα ὁ Ἑρρίκος, ὁ νοῦς του ἐνησχολεῖτο εἰς μεγάλα βουλεύματα. Νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν Ἀβεσβουργικὸν οἶκον,

ὅς τις ἡγεμόνευεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Αὐστρίαν, καὶ νὰ διαιρέσῃ τὴν Εὐρώπην εἰς διωρισμένον πληθος μικρῶν καὶ ἰσχυρῶν πολιτειῶν, ὥστε νὰ γενηθῇ μεταξὺ ὅλων ἰσορροπία ὅσον εἶναι δυνατόν ἐντελής, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἐκπηγάσῃ ἀδιάκοπος εἰρήνη: ταῦτα ἦσαν τὰ ἀγαπητὰ βουλευματά του. Ἦτο παρὰ ξενός τις καὶ κατὰ βάσιν ἐπαναστατικὸς σκοπός, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐκτέλεσιν δὲν ἐλησμονεῖτο ἡ αὐξησης τῆς Γαλλίας μὲ ζημίαν τῆς Γερμανίας. Ἡθέλησεν ὁ Ἑρρίκος νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν ἀιαιμισγόμενος εἰς τὴν λογομαχίαν, ἣτις ἐγεννήθη εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τῆς ἐκλείψεως τῶν κληρονόμων τοῦ Ἰουλιχλιβικοῦ γένους (Τόμ. 5, σελ. 415). Πρῶτον μὲν ἐστείλε βοηθητικὸν ἀργύριον εἰς τοὺς Προτεστάντας ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, τὸ δὲ 1610 ἡθέλησε νὰ ὑπάγῃ προσωπικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἦτο ἤδη ἡτοιμασμένος, ὅταν κακούργημα, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τις χωρὶς λύπην καὶ τρόμον, μετέβαλεν ὅλην τὴν μορφήν τῶν πραγμάτων.

Σπεύδων ὁ Ἑρρίκος ἀνυπομόνως νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν μητρόπολιν ἐμποδίσθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα του θέλουσαν νὰ τὴν στέφῃ βασίλισσαν, διὰ νὰ μὴ τύχῃ καὶ δὲν ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν. Τὸ ἀπέφευγε πολὺν καιρὸν προφασιζόμενος τὴν ἔλλειψιν τῶν χρεωδῶν ἀργυρίων. Προαίσθησις τοῦ ἐπικρεμαμένου κακοῦ ἐγέμισε λύπης τὴν ἄλλως ἰσχυρὰν ψυχὴν του. Ὅταν δὲ τελευταῖον ἐνοχλούμενος πανταχόθεν ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ, εἶπε πρὸς τὸν πιστόν του Συλλιάρχιον: „Πόσον μὲ δυσαραστεῖ, φίλε μου, ἡ στέφισ αὕτη! Δὲν ἐξεύρω τί εἶναι· ἀλλ' ἡ καρδιά μου προφητεύει δυστυχίαν. Μὰ τὸν Θεόν! Θέλω ἀποθάνειν εἰς τὴν πόλιν ταύτην· δὲν θέλω ἐκβῆν ἀπ' αὐτήν! Θέλουν μὲ φονεύσειν, ἐπειδὴ βλέπω πολλὰ καλὰ ὅτι δὲν ἔχουν ἄλλο μέσον, εἰμὴ τὸν θάνατόν μου!“ Ὁ Συλλιάρχιος ἐτρόμαξε διὰ τὰ αἰνιγματώδη ταῦτα λόγια,

καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τελετὴν ταύτην· ἐπειδὴ ὅμως ἡ βασίλισσα εἰδείξεν, ὅτι ἐπειράχθη ἐκ τούτου καθ' ὑπερβολὴν, ἐνέδωκε πάλιν ὁ Ἑρρίκος.

Ἡ στέφης τῆς βασιλίσσης ἔγεινε τὴν 13 Μαΐου εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἀπὸ τὸν Καρδινάλιον Καυδιώσης. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ πανηγυρικὴ εἰσοδος τῆς νεοστέπτου εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ οἱ πολῖται ἠτοίμασαν παντοδαπὰ λαμπρότητας εἰς τοὺς δρόμους, ἐστόλισαν τοὺς οἴκους τῶν, ἐκτίσαν πύλας τιμητικὰς κτλ. Ἐπαρατήρησαν εἰς τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀσυνείθιστον ταραχήν· ἔτρωγεν ὀλίγον· ὠμίλει διακεκομμένα. Κατὰ τὴν 14^{ην}, περὶ τὴν τετάρτην ἐκ μεσημβρίας ὥραν ἐπρόσταξε νὰ ζευχθῇ ἡ ἀμαξάτου, καὶ ἀνέβη ἐπάνω τῆς μετὰ ἐπτὰ εὐγενῶν διὰ νὰ περιδιαβάσῃ ὀλίγον. Αἱ ἄμαξαι ἦσαν τότε μακραὶ καὶ δυσκίνητοι, ὥς αἱ σκεπασμέναι μὲ δέρματα τῶν ταχυδρομιῶν. Διὰ νὰ βλέπωσι καλῆτερα τὰ θριαμβευτικὰ τόξα, εἰς τὰ ὅποια ἐκαταγίνοντο πανταχοῦ εἰς τοὺς δρόμους, ἐπρόσταξεν ὁ Ἑρρίκος νὰ συρθοῦν κατὰ πλευράν τὰ παραπετάσματα. Ὃταν ὁ ἡνίοχος τὸν ἠρώτησε ποῦ νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἄμαξαν, „Φέρε με, ἀπεκρίθη, ἔξω ὅπου θέλῃς.“ Ἐνῶ ἀμάξευαν, ἐσυνωμίλει μὲ τὸν εἰς τὰ δεξιὰ του καθημένον Δούκα Σπερνόγου περὶ τοῦ προκειμένου πολέμου. Ὃταν ἡ ἄμαξα ἔφθασεν εἰς τὴν στεγὴν ἀγυιάν τῶν σιδηροπωλείων (rue de la ferronnerie), ἦτο ὁ δρόμος ἀπὸ ἀμαξάδας καὶ κηπουροὺς τόσον ἐμφραγμείος, ὥστε ἀνάγκη ἦτο νὰ σταθῇ. Εἰς τοῦτο τὸ ἐμπόδιον, ἐπήδησαν ὅλοι οἱ ὑπηρεταὶ κάτω, τινὲς μὲν ἐπέρασαν ἀπὸ μίαν πλησιόχωρον αὐλὴν, ἕνας ἐπροπορεύθη νὰ κάμῃ τόπον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἄμαξα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς, ἦτο χωρὶς φύλακας. Οἱ ἕξ εἰς τὰ ὀπισθεν καθημένοι εὐγενεῖς ἐπρόσεχαν εἰς τοὺς ἵππους. Ὁ βασιλεὺς ἔλεγέ τι εἰς τὸ αὐτίον τοῦ γείτοτός του. Ταύτην τὴν

στιγμὴν ἑματαχειρίσθη κάποιος Ῥαβαῖλλάκιος, ὅς τις ἠκολούθει πάντοτε μακρόθεν τὴν ἄμαξαν, διὰ τὰ ἐκτελέσῃ τὸν ἀπὸ πολλῆς μελετηθέντα σκοπόν του. Ἀνέβη ἀπὸ τὸν ὀπισθεν τροχὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος, ὅπου ἐλάθητο ὁ βασιλεὺς, ἔσκυψε καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἄμαξαν, καὶ ἔδωκε δύο πληγὰς εἰς τὸν βασιλέα μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης μὲ τόσῃ ταχύτητι, ὥστε κανεῖς δὲν ἐπαρτήρησε τὴν πράξιν πρὶν γεῖνῃ. Ἐκ τῆς κραυγῆς τοῦ βασιλέως: „Θεέ μου, ἐπληρώθην!“ ἐστράφησαν ὅλοι καὶ ἵδαν τὸν φονέα ἐπιφέροντα καὶ τρίτην πληγὴν, ἣτις δὲν τὸν ἐπέτυχεν· ἐπήδησεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄμαξαν μὲ τὴν αἱματωμένην μάχαιραν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος ὡς ἄγαλμα. Λέγουσιν, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐφάνησαν πολλοὶ ἄνθρωποι μὲ γυμνὰ σπαθία κράζοντες, ὅτι πρέπει τὰ τὸν φονεύσωσιν, ἐπειδὴ ὅμως ἐμποδίσθησαν ἀπὸ τοῦτο, ἐχάθησαν πάλιν μετὰ τοῦ πλήθους. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέθανε πάραυτα, διότι ἡ πρώτη πληγὴ τοῦ εἶχεν ἐπιτύχειν τὴν καρδίαν. Ἀνοιξαντες δὲ τὸ σῶμα του εὗρηκαν ὅλα τὰ καίρια μέρη τόσον ὑγιανὰ, ὥστε οἱ ἰατροὶ εἶπαν, ὅτι ἠδύνατο χωρὶς τοῦ συμπτώματος τούτου νὰ ζήσῃ ἀκόμη τουλάχιστον τριάκοντα ἔτη. Ἀλλ' ἀφῆκε κατὰ τὸ πεντηκοστὸν ἔκτον ἔτος του τὸν κόσμον, ὅς τις εἶχεν ἀκόμη μεγάλην χρεῖαν ἀπ' αὐτόν.

Ἡ ἀγγελία τοῦ συμβάματος τούτου ἐκτύπησεν ὡσὰν κεραυνὸς ὅλην τὴν Γαλλίαν. Ὀλίγοι βασιλεῖς ἐπεθυμήθησαν τόσον βαθέως καὶ ἐπεθυμήθησαν τόσον πολὺν καιρὸν μετὰ τὸν θάνατόν των ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους των μὲ εὐγνωμοσύνην. Ἀλλ' ἐνῶ τὸ ἀγαθὸν μέρος τοῦ ἔθνους ἔκλαιε τὸν εὐεργέτην καὶ πατέρα του, ἐθριάμβευαν οἱ ὀλίγοι φαυλόβιοι, αἵτινες διὰ τοῦ θανάτου του εἶχαν κερδήσειν εὐρυχωρίαν διὰ τοὺς φιλοδόξους καὶ ἀρπακτικούς σκοπούς των. Εἰς τὴν αὐλὴν ἐλησμονήθη τόσον ταχέως, ὥς νὰ μὴ ὑπῆρ-

ξε καθόλου. Καὶ αὐτὴ ἡ χριστολογία τοῦ φονέως ἐγένετο μὲ ἀμέλειαν. Τόσον κακὰ τὸν ἐφύλατταν, ὥστ' ἴδύνατο μυριάκις νὰ φύγῃ, εἰάν ἤθελε, καὶ οἱ ἱερεῖς, οἵτινες τὸν ἐπεσκέπτοντο, δὲν τὸν ἐδίδασκαν ἄλλο, εἰ μὴ νὰ μὴ σύρῃ μαζὶ τοῦ κανένα ἄλλον εἰς τὴν δυστυχίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὑπέμεινε βασανιζόμενος λέγων, ὅτι δὲν εἶχε κανένα συναίτιον, ἀλλ' ἐπραξε τὸν φόνον ἐξ ἀγάπης Θεοῦ καὶ μίσους πρὸς τὸν αἰρετικὸν βασιλέα. Τῶντι δὲ φαίνεται πολλὰ ἀξιοπίστος ἡ ὁμολογία του, εἰάν τις ἐξεύρῃ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐξ ἀρχῆς ἦτο φαντασιοπλῆξ, καὶ πάλαι ποτὲ Μοναχὸς, καὶ ἐβάσταζε πάντοτε γραμμάτια μὲ ρητὰ τῆς γραφῆς ὡς φυλακτῆριά του. Τοιοῦτον ἄνθρωπον ἠδύναντο νὰ ἐνθουσιάσωσιν εἰς τὴν κακουργίαν ταύτην μόνον αἱ τότε γεγόμεναι διδοχαί. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτὴν ὑπῆρχαν ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο χαροποιὸς ὁ θάνατος τοῦ Εἰρρίκου· ὅτι οἱ Ἰησουῖται, οἵτινες εἰσηχθῆσαν πάλιν εἰς τὸ βασίλειον, μ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τοῦ Συλλικαίου καὶ τοῦ κοινοβουλίου, ἐμίτουν βασιλέα, ὅς τις εἶχεν ἐκδώσειν τὸ πρόσταγμα τοῦ Ναννέτου· ὅτι ἡ βατίλισσα, γυνὴ κακοήθης, ἐμπαθὴς, καὶ προσέτι ὀλιγόχους, ἦτο παρωργισμένη καθ' ὑπερβολὴν ἐναντίον ἀνδρὸς, ὅς τις μετέβαινεν ἀπὸ μίαν ἀγαπητικὴν εἰς ἄλλην, καὶ αὐτὴν τὴν ἐλησμόνησε παντάπασι. Ὅλα ὅμως ταῦτα, χωρὶς βεβαίας μαρτυρίας, δὲν δύνανται νὰ κάμουν πιθανὴν τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὑπῆρξε συνωμοσία, τῆς ὁποίας ὄργανον ἐστάθη ὁ Ῥαβαῖλλάκιος. Ἀλλ' ὅμως ἡ αἰτία προσκολλᾶται πάντοτε εἰς τοὺς Ἰησουῖτας, ὅτι εἶχαν τούλαχιστον ἑμμεσον μετοχὴν ἀπὸ τὴν πράξιν τοῦ Ῥαβαῖλλακίου μὲ τὰς χωρὶς φόβον κηρυττομένας τρομερὰς διδασκαλίαις των, αἵτινες μὲ περιστάσεις τινὰς ἐδικαί-

οιαν τὸν φόνον αἰρετικοῦ καὶ τυραννικοῦ *) βασιλέως. Ἐδοκίμασεν ὁ φονεὺς φοβερωτάτην τιμωρίαν **) χωρὶς νὰ γογγύσῃ. Τὰ πρακτικὰ τῆς κριστολογίας του δὲν ἐγείναν γνωστὰ ποτὲ ἐντελῶς.

29. Λ ο δ ο β ῖ τ η ο ς ΙΓ'.

(βασιλ. 1610 — 1643.)

Ἔλα τὰ κακὰ ἀνηλίκου κυβερνήσεως, τὰ ὅποια εἶχεν ὑποφέρειν μὲ στεναγμοὺς ποτὲ ἡ Γαλλία πολλὸν χρόνον, συνεσωρεύθησαν πάλιν εἰς τὴν δυστυχῇ χώραν. Ὁ Δελφὶν Λοδοβίκος δὲν ἦτο ἀκόμη ἐννεαετής, καὶ ἡ μήτηρ του δὲν εἶχεν ὀλιγωτέραν ὀρεξίν γὰρ τὸν ἐξουσιάζῃ ὅσον ἐξῆ παρὰ ποτὲ ἡ ἐκ Μεδίκων Αἰκατερίνα, ἣτις ἐπετρόπευσε τρεῖς βασιλεῖς. Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός της συνεκάλεσε τὸ κοινοβούλιον, καὶ ἐκνήρυχθη ἐπίτροπος μὲ ἄδικον παράβλεψιν πολλῶν πριγκίπων ἐξ αἵματος. Εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριόν της παρέλαβεν ὅλους τοὺς μεγιστᾶνας, οἵτινες ἀντεποιοῦντο τὴν βουλὴν διὰ νὰ τρέψῃ διὰ τοῦ πλήθους τὴν οἰχόνοϊαν καὶ τὴν σύγχυσιν. Τὸ στενωτέρον ὅμως βουλευτήριόν της

*) Ὁ Ἰσπανὸς Ἱησουΐτης Μαρϊάννας, ὅς τις εἶναι περίφημος ἐξαιρέτως καθὼ ἱστοριογράφος, λέγει εἰς τὴν κατὰ τὸ 1598 δημοσιευθεῖσαν βίβλον του ἐπιγεγραμμένην de Rege et Regis: „Ὅταν διὰ τῆς αὐτογνώμονος καὶ σκληρᾶς κυβερνήσεως Ἐρρίκου τοῦ Γ' ἐχάθησαν σχεδὸν ὅλα, ἀποκατέστησε τὰ κοινὰ πράγματα τοῦλάχιστον δι' ὀλίγον καιρὸν τολμηρὸς τις νεανίσκος, ὁ Δομινικανὸς Ἰακώβ Κλήμης, φονεύσας τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἔμαθεν ἀπὸ τοὺς Θεολόγους, τοὺς ὁποίους ἠρώτησεν, ὅτι ὁ τύραννος δικαίως ἐμπορεῖ νὰ θανατωθῇ.“

**) Καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἐσχίσθη μὲ πυρακτωμένας λαβίδας, καὶ εἰς τὰς ἐντεῦθεν ἀνοιχθεῖσας πληγὰς ἐχύθη χωνευμένος μόλιβδος καὶ θειάσιον· ἔπειτα ἐδέθησαν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες του εἰς τέσσαρας ἀσθενεῖς ἵππους διὰ νὰ τὸν σπαράξωσιν· ἀλλ' οἱ ἵπποι τὸν ἔσυριαν μίαν ὥραν χωρὶς νὰ τὸ ἐκτελέσωσιν. Ὁ παρωργισμένος λαὸς εὐφραίνετο θεωρῶν τὴν αἰνέουστον ταύτην ἀπανθρωπίαν, καὶ ἔδειξε τὴν μανίαν του καὶ εἰς τὸν κομματισμένον νεκρὸν.

συνεκροτεῖτο μόνον ἀπὸ δύο συντοπίτας της, ἑνα Φλωρεντινὸν Κογκίνιον καὶ τὴν γυναῖκα του, ἥτις ἦτο ἀληθῶς οἰζύνουν γύναιον, καὶ ἐκυβέρνηα ὅλα τὰ πράγματα, ἐνταύτῳ ὅμως ἐφρόντιζε τόσον διὰ τὸν ἑαυτόν της, ὥστε οὐδὲ οἱ ἐξ αἵματος πρίγκιπες ἐλάμβαναν τόσα εἰσοδήματα, ὅσα εἶχαν οἱ δύο οὔτοι. Ὁ Κογκίνιος ἠγόρασε πάραυτα τὴν ἐν Πικαρδία Μαρκίαν Ἀγκοραν, καὶ πολλὰ ἄλλα ὑποστατικά καὶ ἀξιώματα, καὶ τὸ 1610 ἔτος ὑψώθη καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Μαρσαλίου. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οὔτοι καὶ ἡ βασίλισσα ἐμεταχειρίζοντο τὰ εἰσοδήματα τοῦ βασιλείου, ὡς νὰ ἦσαν ἰδιάτων κτήματα, καὶ ὁ τίμιος Συλλιάκιος, ὅς τις ταμίας ὦν ἀντέστεκεν εἰς τὰς ἀσωτίας τῆς βασιλίσσης, ἀπεδιώχθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν διὰ παντοδαπῶν δολοπλοκιῶν. Καὶ ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι λειτουργοὶ τοῦ προτέρου βασιλέως ἐπαραπικράνθησαν διὰ τῆς ὑπεροφίας τῆς βασιλίσσης, καὶ διὰ τῆς πρὸς τοὺς φίλους της εὐνοίας της, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐπαραιτήθησαν οἰκειοθελῶς. Ἐντὸς ολίγου ἀναιρέθησαν ἐξήκοντα ἀπὸ τὰ σοφώτατα προστάγματα τῆς προτέρας βασιλείας, καὶ οἱ ἀξιολογώτατοι τόποι τῶν ἐπαρχιῶν ἐδόθησαν εἰς ἀνθρώπους τοιοῦτους, ὡς νὰ εἶχαν σκοπὸν νὰ ἐξασθενίσωσιν ἐπίτηδες τὸ βασίλειον. Ποία κυβέρνησις ἠκολούθησε τὸν Δ' Ἐρρίκον!

Ὅταν λοιπὸν ὁ Λοδοβίκος ἐπάτησε τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος, ἐκηρύχθη κατὰ τοὺς Γαλλικοὺς νόμους ἀνὴρ τέλειος, καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς. Ἡ ἀθλία μήτηρ του ἐμπροσθεν πλήρους ὁμηγύρεως ἐλάλησε λόγον μεγάλαυχον πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπαρακίνηει νὰ βασιλεύσῃ ἀξιεπαίνως. Ὡμίλησε μετὰ τοῦτον καὶ αὐτὸς ἄλλον, ὅπου τὴν εὐχαρίστει διὰ τὴν μέχρι τοῦδε σοφὴν της κυβέρνησιν, καὶ τὴν ἐπακάλει νὰ τὴν ἀναλάβῃ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, εἰς τὸ ὅποιον φυσικῶς ἐδειξε κλίσιν. Ἐπιτροπίαν ἐχρειάζετο ὁ βασιλεὺς ἀκόμη ἐξ ἅπαντος, ἐπειδὴ ἀκόμη ἦτο τόσον παιδα-

ριώδης, ὥστε δὲν ἦτο χρήσιμος εἰς καμμίαν σπουδαίαν πράξιν. Μηδὲ ἔγινε ποτὲ εἰς ὕλην τοῦ τῆν ζώην. Ἀγαπητὸς σύντροφός του ἦτο κάποιος Λουϊνης (πρῶην θαλαμηπόλος τοῦ πατρός του), ὃς τις ἀπέκτησε τὴν εὐνοίαν του μὲ δῶρον δύο ἰσράκων γυμνασμένων. Ἡ βασίλισσα δὲν ἔλεγε τίποτε κατὰ τῆς συναναστροφῆς ταύτης, ἐπειδὴ ὁ παῖς ἀνάγκη ἦτο νὰ παίζει, καὶ ὁ Λουϊνης τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀγαθὸς καὶ ἀβλαβὴς ἄνθρωπος.

Χειροτέρα οἰκονομία δὲν ἐμπορεῖ εὐκόλως νὰ γείνη εἰς αὐλὴν παρὰ τὴν τῆς Μαρίας ταύτης εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ἑρρίκος εἶχε καταβιβάσειν τὸ τερατῶδες χρέος τοῦ θρόνου εἰς 300 μιλιόνια λιτρῶν, καὶ τοῦτο ἠῤῥαξε τώρα ἀπ' ἐτοῦς εἰς ἔτος ἐπ' ἀπειρον. Τὰ ἐξοδα ὑπερέβαιναν πολὺ τὴν πρόσοδον, εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας ὀκνηρῶν ἀνθρώπων ἐδόθησαν μεγάλαι σιτήσεις· καὶ εἰς τοὺς εἰσπράκτορας τῶν βασιλικῶν εἰσοδημάτων ἔκαμναν τόσον κακὴν ἐφορίαν, ὥστ' ἐκεῖνοι ἔπρατταν ὅ,τι ἠθελαν. Τὸ κοινοβούλιον ἐπαραιοποιήθη πολλάκις διὰ τὴν κακὴν ἐπιτροπέυσιν τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἡ βασίλισσα καὶ οἱ ἀγαπητοί της ἀπεκρίνοντο πάντοτε, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν χρεωστεῖ λογαριασμὸν τῶν πράξεών του εἰς ἄλλον εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Θεόν. Τὸ 1615 ἐνυμφεύθη Λοδοβίκος ὁ ΙΓ' Ἰσπανικὴν τινὰ πριγκιπέσσαν Ἄνναν, καὶ ἐπομένως συνέδησε συμφέρον, τὸ ὁποῖον Ἑρρίκος Δ' εἶχε προσπαθήσειν μὲ ὅλα του τὰ σωστὰ νὰ διαλύσῃ.

Ὁ γενικὸς γογγυσμὸς τῶν Γάλλων διὰ τοιαύτην ἀνάξιον κυβέρνησιν δὲν ἐβαστάχθη πολὺν καιρὸν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν οἰκιακῶν συνομιλιῶν. Πολλαχοῦ ἐξερράγη δημόσιος ἐπανάστασις. Ὁ νέος Κονδαίου, υἱὸς τοῦ φαρμακωθέντος, ἔγινεν ἀρχηγὸς πλήθους τινὸς, καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐπικρατείας· οὕτως ὠνόμαζε τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μαρίας. Ἡ αὐλὴ δι-

ηρέθη πάλιν εἰς πατρίδας καθὼς πρότερον. Ὁ Κον-
 δαίου κατεπραῦνθη χρόνον τινὰ μετὰ μεγάλα ἐξοδα,
 ἀλλ' οἱ λειτουργοὶ ὑπερίσχυσαν, καὶ διὰ τεχνικῶν
 ἐπιβουλῶν ἀπεδίωξαν ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοὺς ὀλίγους
 ἀκόμη χρηστοὺς ἀνδρας. Ἐνῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐμαί-
 νετο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, εἰργάζετο εἰς τὴν αὐλὴν
 τὸ πατριαστικὸν μῦθος, καὶ ὁ Λουϊνῆς, ὅστις ἔκαμεν
 ἀπαραίτητον τὸν αὐτὸν του εἰς τὸν βασιλέα, τὸν
 ἐκατάπεισε νὰ διώξῃ τὴν μητέρα του καὶ τοὺς φίλους
 τῆς καὶ νὰ βασιλεύῃ αὐτός. Τὸ πρῶτον ἔργον (ἐστο-
 χάζετο) ἦτο ἡ ἀποβολὴ τοῦ μισητοῦ Κογκινίου Μα-
 ρισαλίου ἐξ Ἀγκόρας. Ὁ Λοδοβίκος μὴ δυνάμενος
 δι' ἀσθένειαν καὶ δειλίαν νὰ πράξῃ ὡς βασιλεὺς,
 ἠνάθη μετὰ δολοφόνους, καὶ τοὺς ἐσυγχώρησε τὸν φό-
 νον τοῦ Μαρισαλίου· ἐστάθη δὲ κατὰ τὴν διωρισμέ-
 νην ὥραν εἰς τὸ παράθυρον διὰ νὰ θεωρήσῃ καὶ αὐ-
 τὸς τὸ ἔργον. Τὴν 24 Ἀπριλ. 1617 τὴν ἑκτὴν πρωΐ-
 νην ὥραν ὑπῆγαιεν ὁ Μαρिसάλιος εἰς τὴν Λυπάραν,
 καθὼς ἐσυνείδιζε καθημέραν. Οἱ φοιεῖς τὸν ἐτουφέ-
 κισαν εἰς τὸ μικρὸν γεφύριον, τὸ ὅποτον φέρει εἰς τὴν
 Λυπάραν, καὶ ἔπειτα ἔκραξαν μεγάλως: „Ζήτω ὁ
 βασιλεὺς!“ αὐτὸς δὲ τοὺς εὐχαρίστησε φιλικῶς ἀπὸ
 τοῦ παράθυρον μετὰ γυμνὴν κεφαλὴν. Ποῖον βαθμὸν
 ἐμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἡ ματία τεθλιμμένου λαοῦ, ὅποταν
 τελευταῖον ὑπερνικήσῃ τοὺς τυράννους του, ἐφάνη
 καὶ ἐδῶ. Εἶχαν θάψειν μυστικῶς εἰς μίαν ἐκκλησίαν
 τὸν νεκρὸν τοῦ Κογκινίου, ἀλλ' ὁ ὄχλος μαθὼν τὸν
 τόπον τῆς ταφῆς του ὤρμησε μετὰ μεγάλα στίφη, τὸν
 ἐξέθαψε, τὸν ἐσυρεν ἐξω, τὸν ἐξύλισε, τὸν ἐρέ-
 μασεν εἰς κρεμάθραν, ἔπειτα τὸν ἐξέσχισεν, ἐξέβα-
 λε τὴν καρδίαν του, τὴν ἐκομματίασε, τὸν ἐκαυσεν
 ὅλον εἰς φωτίαν, καὶ τελευταῖον ἔρριψεν εἰς τὸν Ση-
 κοάναν στάκτην καὶ κόκκαλα. Ὁ Λουϊνῆς ἐπάσεν
 ἔπειτα καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ ἐπρόσταξε νὰ τῆς
 γεῖνῃ ἡ κρισολογία. Ἐπειτα ἦλθεν ἡ σειρά εἰς τὴν

βασίλισσαν μητέρα, ἣτις λυπημένη ὅτι ἐχωρίσθη ἀπὸ τοὺς πιστοὺς της, ἔχασε τώρα καὶ τοὺς σωματοφύλακάς της. Εἰς μάτην ἐζητεῖ νὰ ὁμιλήσῃ τὸν υἱὸν της. Τὴν εἶπαν νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ὑποστατικά της. Μὲ πόνον ἀπεφάσισε τελευταῖον νὰ ὑπάγῃ εἰς Βλαίσας, καὶ ἐδέχθη τὰς ἀποχαιρετιστικὰς ἐπισκέψεις τῆς αὐλῆς μὲ πολλὴν σταθερότητα. Ὑπῆγε καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τὸ πολιτικὸν μὲ τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν Λουίνην, καὶ τῆς ὠμίλησε ψυχρὰ τινὰ λόγια. Ἐπροσπάθησεν αὕτη νὰ τὸν μεταγνώμίσῃ διὰ λόγου, ἰδοῦσα ὅμως, ὅτι δὲν ἐκατῶρθονε τίποτε, ἀνέβη τὴν ἄμαξάν της μὲ δάκρυα (4 Μαΐου, 1617). Εὐθύς μετὰ τοῦτο ἀπεκεφαλίσθη καὶ ἐκάη ἡ γυνὴ τοῦ Κογκινίου. Τὴν μεγάλην περιουσίαν της ἐκληρονόμησεν ὁ Λουίνης, ὅστις ἦτο τὴν ὥρην ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Κογκίνιος, μὲ ὀλιγώτερον νοῦν καὶ χωρὶς πολιτικὰς γνώσεις. Κατὰ τὴν γνώμην του ἐγίνοντο ὅλα, ἀπὸ τὴν εὐνοϊάν του ἐκρέμαντο ὅλοι, καὶ χωρὶς προεῖδησίν του δὲν ἐτόλμα κανεὶς νὰ ὁμιλήσῃ τὸν βασιλέα. Τὸ ἄθλιον λοιπὸν βασίλειον τίποτε δὲν ὠφελήθη.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐξερράγη εἰς τὴν Γερμανίαν (1618) ὁ φοβερὸς πόλεμος, ὅστις εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ἡ ὀριστικὴ γραμμὴ τῶν διηγήσεών μας. Διὰ τοῦτο ἀφίνομεν τὴν ὥρην τοὺς Γάλλους διὰ νὰ προάξωμεν τὰς ἱστορίας τῶν ἄλλων λαῶν ἕως εἰς ταῦτα τὰ σύνορα.

5. Α Γ Γ Λ Ο Ι.

1. Ἑ ρ ρ Ἰ κ ο ς 5.

(Βασίλ. 1422. ἀποθ. 1472).

Διεκόψαμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν πέμπτον τόμον τοῦ συγγράμματος τούτου (σελ. 416), ὁπότε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀνισχύρου Ἑρρίκου

τοῦ 5' χάνονται αἱ Γαλλικαὶ δορικτησίαι, καὶ προετοιμάζονται ἐσωτερικοὶ διασπαραγμοί. Καὶ ὅταν ἐγενεν ἀνὴρ ὁ Ἑρρίκος, ἔμεινε παίγιον κακῶν βουλευτῶν καὶ γυναικὸς φιλοδόξου, ἣτις ἐμισεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, ἐπειδὴ ἦτο Γάλλη. Ἦτο μὲν ἀγαθόκαρδος ἡγεμὼν, δὲν εἶχε δὲ καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀναγκαίας ιδιότητος διὰ τὰ γεῖνη φοβερὸς εἰς τοὺς ταραχώδεις μεγιστάνας. Τόσον μεγαλητέραν δύναμιν καὶ προτερήματα ἐδειχεν ὁ ἐξαδέλφος τοῦ Ριχάρδος Δουῆς Εὐοράκου. Εἶχεν αὐτὸς ἤδη φανῆν ἐπίσημος μέρος μὲν εἰς Γαλλίαν, μέρος δὲ εἰς Ἰρλανδίαν, καὶ εἰς τὴν δευτέραν χώραν εἶχε καταπατήσῃν ἐπικίνδυνόν τινα ἐπανάστασιν μὲ πολλὴν ἐπιτηδεϊότητα. Ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει εἰς τὸν θρόνον δίκαιον πλησιέστερον παρὰ τὸν Ἑρρίκον καὶ ἀπεφάσισε τὰ τὸ ἀναδείξῃ κύριον. Ἐκ πατρὸς αὐτὸς μὲν ἀνέφερε τὸ γένος εἰς τὸν τέταρτον υἱὸν Ἐδουάρδου τοῦ Γ', ὁ δὲ Ἑρρίκος εἰς τὸν τρίτον (ἴδε τὸν ἀντικρὺ πίνακα), ἀλλ' ἢ μήτηρ τοῦ ἦτο δισέγγονος τοῦ βασιλέως ἐκείνου. Εἰς ταῦτα προσετέθη, ὅτι ὁ πάππος τοῦ Ἑρρίκου, Ἑρρίκος Δ', εἶχε παραλάβειν τὴν βασιλείαν μὲ βίαιον ἐκθρονισμόν τοῦ προκατόχου τοῦ (Τόμ. Ε', σελ. 377), καὶ μ' ὅλον ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐγενεε τότε μὲ συμφωνίαν τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ, ἐφάνη ὅμως ἐπειτα εἰς μέγα μέρος τῶν Ἀγγλῶν μισητὴ ἀρπαγὴ, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἔφερε βασιλέα τὸν ἀνάξιον ἐγγονόν του. Διὰ τοῦτο πολλοὶ εὐγενεῖς τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἔστρεψαν τὰς εὐχάς των εἰς τὸν γενναῖον Ριχάρδον, καὶ τοῦ ὑπεσχέθησαν μυστικῶς πᾶσαν βοήθειαν διὰ τὰ ὑπερνικήσῃ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν Λαγκαστριακὴν φατρίαν. Αἱ φατρίαι ἤρχισαν κατ' ὀλίγον τὰ μερίζωνται ἐπαισθητῶς, καὶ τὰ παράσημα τῶν δύο ἡγεμόνων ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς κατὰ πρῶτον διακριτικὰ ὀνόματα. Τοῦ μὲν Εὐοράκου ἡ φατρία ὠνομάζετο λευκόν, τοῦ δὲ βασιλέως, ἐρυθρὸν ῥόδον. Ὁ Δουῆς Ριχάρδος ἐσχέθη πολὺ τὸ βούλευμά

Εδουάρδος Γ' † 1377.			
Εδουάρδος, Λιονέλ, Δούξ Κλαρεντίας Μαῦρος πρίγκιψ † 1368.	Ιωάννης Ταουντ, Δούξ Ααγκαστρίας † 1399.	Εδεμούνδος Ααγκλήης, Δούξ Εὐόρακου † 1402.	
Φιλippίνα, νυμφ. μετ. Εδουάρδος Β', Εδεμούνδον Μορτίμε- ρτον, Κόμην Μαρκίας, 1399.	Ερρίκος Δ', Ιωάν. Βωφόρτιος † 1413. Κόμ. Σομερσερτίας.	Ριχάρδος, Κόμ. Κανταβερβρίας, νυμφ. μετ. Αννῶν Μορτίμεραν.	
Ρόγερρος Μορτίμερος † 1399.	Ερρίκος Ε', Ιωάννης Κόμης † 1422. Σομερσερτίας.	Ριχάρδος, Δούξ Εὐόρακου † 1460.	
Εδεμούνδος Μορτίμ., Ἄννα Μορτίμέρα, νυμφ. μετ. Ριχάρ- δον, Κόμ. Καντα- βερβρίας, μήτηρ Ρι- χάρδου, Δουκὸς Εὐόρακου.	Ερρίκος Σ', Μαργαρίτα, νυμφ. μετ. μετ. Εδεμούν- δον Τύδορον, Εδουάρ- δος, Κόμ. Ριχμονδίας. Ερρίκος Ζ', 1471. νυμφ. μετ. Ελισά- βετ Εὐορακίαν.	Εδουάρδος Δ', † 1483.	Γεωργ. Δούξ Ριχάρδος Κλαρεντίας Ι. φονεύσ. 1427. † 1485.
		Εδουάρδος Κόμης Βαρ- βανίου, ex- πρὸς 1499. φονεύσ. 1483.	

του, ἐνῶ ἀκόμη διέτριβεν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν. Κατὰ πρῶτον ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ, ἂν ἠδύνατο νὰ προσβάλλῃ εὐτυχῶς τὸ Λονδίνιον. Ἐνας τολμηρὸς καὶ πανοῦργος Ἰρλανδὸς ποταποῦ γένους, ὀνόματι Ἰωάννης Κάδιος, ὅς τις διὰ τὰς κακίας του ἐδιώχθη ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ὑπέστρεψε τῶρα μὲ προσωπεῖον Λόρδου Μορτιμέρου, ὅς τις ἠγαπᾶτο ποτὲ ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ ἐφορεύθη ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν κατ' ἀρχὰς τῆς παρούσης κυβερνήσεως. Ὁ ὄχλος τοῦ Καντίου ἐπίστευσε τὸν ἀπατεῶνα, τοῦ ὑπεσχέθη πᾶσαν βοήθειαν, εἰν ἠδύνατο νὰ ἐκδικηθῇ, καὶ ἐφέρθη θεληματικῶς ὑπ' αὐτοῦ ἕως τὰς πύλας τῆς μητροπόλεως (1450). Ἐκεῖ διεπραγματεύθη πολὺν καιρὸν μὲ τοὺς λειτουργοὺς, ἐφυγάδευσε στράτευμα σταλθὲν ὑπ' αὐτῶν, καὶ τελευταῖον εἰσήχθη, ἀφοῦ ἡ αὐλὴ ἐφυγεν ἀπὸ τὴν πόλιν. Καὶ οὗτος μὲν δὲν ἠδυνήθη νὰ σκεπᾶσῃ πολὺν καιρὸν τὴν ἀπάτην καὶ ἐτιμωρήθη διὰ τὴν αὐθάδειάν του μὲ τὸν θάνατον, τὸ δὲ παράδειγμά του ἐδειξεν ἱκανῶς τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἀνὴρ ἐμβριθέστερος καὶ μὲ σκοποὺς εὐγενεστέρους εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδινίου.

Πρότερον ἤδη ὁ λαὸς δι' ὁμοφώνου ἐπιμονῆς εἶχεν ἀπομακρύνειν ἀπὸ τὴν αὐλὴν καὶ καταδικάσειν εἰς θάνατον λειτουργόν τινα τοῦ βασιλέως καὶ ἀγαπητὸν τῆς βασιλίσσης, τὸν Δοῦκα Συφολκίας. Καὶ ὁ Ῥιχάρδος δὲ εἶχε σκοπὸν κατὰ πρῶτον νὰ φανῇ ὡς συνήγορος τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν κατάπαυσιν τῶν καταχρήσεων, καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ νέου λειτουργοῦ, ἐπίσης μισητοῦ καὶ αὐτοῦ, Δουκὸς Σομερσετίας. Τὸ ἔκαμε φέρων 10,000 στρατιώτας, μὲ τοὺς ὁποίους ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ Λονδινίου. Ὁ βασιλεὺς ἐβῆκεν εἰς αὐτὸν, ἐσυνωμίλησε μετ' αὐτοῦ, ἐδέχθη ὅλα του τὰ αἰτήματα, καὶ μετὰ τοῦτο ὁ Δοῦξ ὠπισθοπόρησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Βαλλίας. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1453) ἠρρώστησεν

ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπίστευσεν ἡ βασίλισσα ἀσφαλὲς εἶναι ἐνεπιστεύετο τὸν Δοῦκα Εὐοράκου, καὶ τοῦ παρέδιδεν οἰκιοθελῶς τὴν ὁδηγίαν τῶν πραγμάτων. Ὁ Ριχάρδος ὑπῆγεν εἰς Λονδίον καὶ ἐγνωρίσθη ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον προστάτης τοῦ βασιλείου. Δὲν ἐτόλμησε γὰρ μεταχειρισθῆ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, καὶ οἱ Λαγκαστριακοὶ ἰδόντες αὐτὸν ἀναποφάσιστον ἐνεθαρρύνθησαν γὰρ τὸν κηρύξωσιν. Ὁ βασιλεὺς ἐπαρακινήθη γὰρ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν, καὶ γὰρ εἰσάξῃ πάλιν εἰς τὴν λειτουργίαν τὸν Δοῦκα Σομερσετίας. Ὁ Ριχάρδος ἶδεν ὅτι περιῦβρίσθη, ἀνεχώρησε ταχέως ἀπὸ τὴν αὐλὴν, ἐστρατολόγησεν, ἐκτύπησε τὸ βασιλικὸν στράτευμα πλησίον τοῦ ἀγίου Ἀλβάνου (22 Μαΐου, 1455), καὶ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοῦ καὶ τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἔδειξε μεγίστην μετριοτήτα. Ἐμεταχειρίσθη τὸν αἰχμάλωτόν του ἐντίμως, καὶ ὅταν τὸ κοινοβούλιον τοῦ ἐνεπιστεύθη ἐκ δευτέρου τὴν κυβέρνησιν, τὸν ἀπέλυσεν πάραυτα.

Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἐνομίσθη ἡ μετριοτήτης τοῦ ἀπὸ τοῦς ἐχθροῦς του δειλία. Ἐνῶ ἀπεδήμησε τὸ ἐφεξῆς ἔτος, ἔφερεν ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα τὸν ἀνδρατὴς εἰς τὴν ἄνω Βουλὴν, καὶ αὐτὸς ἐφανερώσεν ἐκ δευτέρου τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ γὰρ κυβερνᾶ μόνος. Δὲν τοῦ ἀντεῖπε κανεῖς, καὶ ὁ Ριχάρδος ἐπιστρέψας εὗρηκε τοιαύτας τὰς περιστάσεις, ὥστε δὲν ἐτόλμα γὰρ μεταχειρισθῆ βιαιότητα. Ἀλλ' ἡ τριβὴ μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν ἐγείνε κατ' ὀλίγον τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἐκ τῆς πρώτης προσεγγίσεως μικροῦ ζωπύρου ἀνάγκη ἦτο γὰρ ἀναδοθῶσι φλόγες. Ὁ Κόμης Βαρβίκιος, φίλος καὶ συγγενὴς Ριχάρδου τοῦ Εὐορακίου καὶ τότε κυβερνήτωρ τοῦ Καλήτου, διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ πλούτου τοῦ ἦτο ἰσχυρότατος μέτοχος τῆς Εὐορακίου φατρίας. Εἰς ἀπὸ τοῦς ὑπηρέτας τοῦ ὕβρισεν ὑπηρέτην τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκ

τούτου ἐγενήθη γενικός ῥαβδισμός, ὅπου περιεπλήχθησαν καὶ πολλοὶ πρόκριτοι. Βουλευματα κρυφιώτερα εἰκάζοντο ὑποκάτω τούτων, ἡ αὐλὴ ἐσύναξε στρατεύματα, ὁ Βαρβίκιος ἐσπευσεν ὀπίσω εἰς τὸ κυβερνεῖον του, ὁ πατήρ του Σαλισβούριος ἐσυνάθροισε σπουδαστικὰ στρατιώτας, ἀντιπαρετάχθη εἰς τοὺς βασιλικούς, τοὺς ἐκτύπησε πλησίον Βλορεάθας εἰς τὰ σύνορα τῆς Σταφορδίας (28 Σεπτ. 1459). Τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐπέρασεν ὁ Βαρβίκιος εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τὸ Κάλητον, ἠνώθη μὲ τὸν Ῥιχάρδον, ἐκτύπησε τὸν βασιλέα πάλιν πλησίον Νορθαντωνίας (10. Ἰουλ. 1460), καὶ τὸν ἐπίασεν εἰς χεῖρας του. Δευτέραν φορὰν λοιπὸν Ἑρρίκος ὁ 5' ἠχμαλωτίσθη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του. Ἀλλὰ τόσον τὸν ἐκαταφρόνουν, ὥστε τὸν ἀπέλυσαν πάλιν εὐθὺς ἀφοῦ ἐπέτυχαν τὸν σκοπὸν των.

Ὁ Ῥιχάρδος ἀντὶ τὰ προστάξῃ ὡς βασιλεὺς τὸ κοινοβούλιον, ἐστάθη ἐνώπιόν του ὡς κριτηρίου, καὶ τοῦ ἐπρόβαλε τὰ εἰς τὴν κυριαρχικὴν ἀξίαν δίκαιά του. Τὸ κοινοβούλιον ἔκρινε τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐν ἀπὸ τὰ συνήθη, καὶ ἐγνώρισε μὲν τὸν Ῥιχάρδον προστάτην τοῦ βασιλείου, ἔκρινε δὲ, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου θέλει λάβειν αὐτὸς τὸν βασιλικὸν τίτλον, καὶ ὅτι ὁ Ἑρρίκος, ὅς τις ἔχει τὴν βασιλείαν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐκθρονισθῇ. Ὁ Εὐοράχιος εὐχαριστήθη μὲ τοῦτο, καὶ ἐφάνη ὅτι ἀποκατεστάθη χρόνον τινα ἡ ἡσυχία. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἡ βασίλισσα καταφυγοῦσα μετὰ τὴν μάχην τῆς Νορθαντωνίας εἰς τοὺς βορείους Βαρῶνας, καὶ μὲ τὴν εὐγλωττίαν καὶ χάριν της οἰκειοθεῖσα πολλοὺς, ἐσύναξεν 20,000 στρατιώτας, καὶ μὲ αὐτοὺς ἐστράφη ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τῆς οἰκίας της. Ὁ Εὐοράχιος δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ σπουδαστικῶς εἰμὴ 5000 ἀνδρας, μὲ τοὺς ὁποίους ἀντισταθεῖς ἀνδρείως ἔχασε 3000 ὁπαδούς του, καὶ ἐφρονεύθη καὶ αὐ-

τός. Ἡ μάχη ἐγένετο ἔμπροσθεν τῆς πολίχνης Βακσεφίλδης 24 Δεκεμ. 1460.

Ἡ Μαργαρίτα ἐχάρη διὰ τὴν νίκην της. Ἐπρόσταξε νὰ κοπῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ πεσόντος, καὶ στολισμένη μὲ χάρτινον στέμμα νὰ στηθῇ ἐπάνω τῆς πύλης τοῦ Εὐοράκιου. Ὁ τρίτος τοῦ υἱός, ὁ Κόμης Ρυτλανδίας, ὠραίος νεανίσκος δεκαεπταετής, ἐφέρθη αἰχμάλωτος ἔμπροσθεν τοῦ Λόρδου Κλιφορδίου, μανιώδους Λαγκαστριακοῦ, καὶ ἐσκοτώθη ὑπ' αὐτοῦ ἰδιοχείρως. Ὅλοι οἱ λοιποὶ εὐγενεῖς αἰχμάλωτοι ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ δημίου.

Ἄλλὰ μὲ ταῦτα δὲν ἐξωλοθρεύθη ἀκόμη ἡ Εὐοράκιος φατρία, οὐδὲ ἐταπεινώθη· ὁ Δουξ Ριχάρδος ἀφῆκε παρεκτὸς πολυαρίθμου φατρίας, καὶ ἐξ τέκνατου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Δουξ Ἐδουάρδος· ὁ πρεσβύτατος πρίγκιψ, ἐπίασε μὲ ζῆλον τὸ ἔργον τοῦ πατρός του, καὶ μὲ σπουδὴν μεγάλην ἐσύναξεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του πολλοὺς ἀξίους πολεμιστάς. Ἦλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὸ Λονδίον πρὸ τῆς βασιλείας, καὶ ὁ λαὸς μαγευθεὶς ἀπὸ τὴν βασιλικὴν μορφὴν του, ἀπὸ τὴν νεανικότητα καὶ κομψότητά του, τὸν ἐδέχθη μὲ ἀλαλαγμόν. Ἡ φρονίμη χρῆσις τῶν θησαυρῶν του τὸν ἐστερέωσεν εἰς τοῦ λαοῦ τὴν ἀγάπην· ὁ Κόμης Βαρβίκιος, παλαιὸς φίλος τοῦ πατρός του καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἀγγλους, ἐσύναξε τοὺς πολίτας τῆς μητροπόλεως εἰς τὸν ἅγ. Ἰωάννην Φίλδιον, ὠμίλησε πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπαράστησε τὴν ἀθλιότητα τῆς μέχρι τοῦδε κυβερνήσεως καὶ τὰ λαμπρὰ προτερήματα τοῦ νέου Δουκὸς Εὐορακίου, καὶ ἐπειτα τοὺς ῥώτησεν, ἂν θέλουν νὰ ἔχουν βασιλεῖα τῶν εἰς τὸ ἐξῆς Ἑρρίκον τὸν 5'. Ἠκούσθη γενικῶς Ὁχι· εἰς δὲ τὸ ἐρώτημα: Ποῖον ἀγαπῶσιν; ἐφώναξαν ὅλοι: Ἐδουάρδον τὸν Εὐοράκιον! Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐκηρύχθη οὗτος τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (5 Μαρτ. 1461) εἰς τὸ Λονδίον βασιλεὺς μὲ ὄνομα Ἐδουάρδος Δ'.

2. Ἐδουάρδος Δ'.

(1461 — 1483).

Πάλιν ἀγρία καὶ παραχώδης κυβέρνησις, ὅχι χωρὶς σκηνὰς ἀπανθρωπίας, ἐπειδὴ ὁ εἰκοσαετῆς μονάρχης ἐνόμιζεν, ὅτι μόνον ὁ τρόμος δύναται νὰ καταπατήσῃ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἡ θαρράλεια βασίλισσα Μαργαρίτα, ἣτις δὲν ἔχασε τὰς ἐλπίδας ἀκόμη, καὶ ἔσπευκε πάλιν εἰς τὴν Εὐορακηνσίαν μὲ 60,000 στράτευμα, ἀνάγκη ἦτο νὰ νικηθῇ πρώτη. Ἐγενε τοῦτο εἰς Τυτόνιον τὴν 29 Μαρτ. 1361. Ὁ Ἐδουάρδος ἐπρόσταξε νὰ μὴ δώσουν συγχώρησιν εἰς κανένα Λαγκαστριακόν, καὶ οὕτως ἐσκοτώθησαν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν φυγὴν περίπου 36.000. Μετὰ κόπων διέφυγαν ἡ Μαργαρίτα καὶ ὁ σύζυγός της Ἑρρίκος ὁ 5 εἰς τὴν Σκωτίαν· ὁ δὲ Ἐδουάρδος ὑπέστρεψε θριαμβευτὴς εἰς Λονδίνιον καὶ ἠνάγκασε τὸ κοινοβούλιον νὰ τὸν γνωρίσῃ βασιλέα. Ἐπεὶτα ἠσύχασε χρόνον τινα καὶ ἐδόθη εἰς τὰς ἡδονάς, διὰ τὸ ὅποιον οὐχ ἦττον τὸν ἡγάπα ὁ λαὸς, ἐπειδὴ καποτε ἤξευρε νὰ δείχνεται βασιλεὺς.

Μετὰ τρία ἔτη ἐφάνη πάλιν (1464) ἡ Μαργαρίτα εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας. Ἀλλ' ἡ τῆς Σκωτίας βοήθεια δὲν τὴν ὠφέλησεν· ἐκτυπήθη πολλάκις, καὶ τελευταῖον ἐγκατελείφθη τόσον ἀπὸ τοὺς φίλους της, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ της εἰς πυκνὸν δάσος διωκομένη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς της. Ἐκεῖ τοὺς ἐπλάκωσεν ἡ νύξ, καὶ ἐνῶ οἱ δύο δυστυχεῖς περιεπλανῶντο εἰς τὸ παχὺ σκότος, ἐφορμῶσιν ἐναντίον των λησταί, τοὺς γυμνόνουσι καὶ τοὺς ἀφίνουσιν ἡμεθνητὰς ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν πείναν· οὕτως ἔχοντας τοὺς εὐρίσκει εἰς μόνος ληστῆς, καὶ με γυμνὸν σπαθίον τρέχει ἐπάνω των. Ἀπελπισία φέρει τὴν βασίλισσαν εἰς ἀγχίνουαν: „Ἐδῶ, φίλε μου, φωνάζει, εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως σου· σὲ τὸν παραδίδω εἰς

τὴν υπεράσπισίν σου“· ὁ ληστής εξαφνισθεὶς ἀπὸ τὴν παράξενον τιμὴν, ἀναλαμβάνει τὴν νέαν ὑποχρέωσιν μὲ ζῆλον πιστοτάτου ὑπηκόου, ἐλευθερόνει καὶ τοὺς δύο δυστυχεῖς ἀπὸ τὴν πείναν. καὶ τοὺς εὐρίσκει μέσα νὰ υπάγουν ἀσφαλῶς εἰς τὴν Φλανδρίαν. Ἀπεκεῖ ὑπῆγεν εἰς Λοθριγγίας πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἡ Μαργαρίτα, ὅπου ἐπέρασεν ἄγνωστος ἱκανὰ ἔτη· ὁ βασιλεὺς Ἑρρίκος ὁ 5' δὲν ἦτο τόσο εὐτυχής. Ἐπεσε τρίτην φορὰν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ του καὶ ὁ Ἐδουάρδος τὸν ἐφυλάκωσεν εἰς τὸν Πύργον.

Ἦπέστρεψε λοιπὸν ἄφροντις ὁ νέος βασιλεὺς εἰς τὸν συνήθη ἡδυπαθῆ βίον του. Εἰς τὸ βασιλείον του ἦτο ἡσυχία, ἐνῷ Λοδοβίκος ὁ ΙΑ' ἐτάραττε τὰ πάντα εἰς τὴν Γαλλίαν. Δὲν ἔλαβε μετοχὴν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἐκτὸς ὅτι Κάρολος ὁ Τολμηρὸς συνέδησε μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν του Μαργαρίταν τὴν Εὐρακίαν (1468). Ἄλλ' ἐμελλε καὶ ὁ εὐτυχὴς φαινόμενος οὗτος μονάρχης νὰ γευθῇ τὴν ἀστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ἡ Λαγκαστριακὴ πατρίδα δὲν ἔπαυε νὰ συμπλέκη συνωμοσίας διὰ τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα, καὶ πρὶν παρατηρήσῃ τις τὸν κίνδυνον, πολλαὶ ἐπαρχίαι ἦσαν εἰς ἐπανάστασιν. 1469 ἐξερράγη ὁ πόλεμος εἰς Εὐρακηνσίαν, καὶ 1470 εἰς Ἀγκολνιενσίαν, καὶ μόλις εἶχε καταπαύσειν ὁ Ἐδουάρδος τὸν θόρυβον τοῦτον μὲ δύναμιν καὶ συχνάκις μὲ ἀπανθρωπίαν μεγάλην, ὅταν πάραυτα περιεπλέχθη εἰς ἄλλον κίνδυνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο τόσο εὐκολὸν νὰ ἀπολυθῇ.

Καθὼς ἐν γένει ὁμοίτης καὶ νεανικὴ ὑπεροφία ὑπῆρχεν εἰς τὸν τρόπον του, οὕτω τοῦ ἔλειπεν ἐξαιρέτως τὸ τρυφερόν ἐκεῖνο αἶσθημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἰσχυρὸς κρύπτει εἰς τοὺς πλησιάζοντας φίλους του τὸ βάρος τῆς πολιτικῆς του ὑπεροχῆς· Ὁ ἀδελφός του, Δουξ Κλαρεντίας, ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἀξιόλογος, ὁ Κόμης Βαρβίκιος ἦτο εὐεργέτης τοῦ τρόπου τινά,

ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἐχρεώσται πλησιέστατα τὸ βασιλικὸν στέμμα· καὶ οἱ δύο ἐκαταφρονοῦντο ἀπὸ τὸν εὐήθη μονάρχην μὲ ἀξιοκατάκριτον ὑπεροφίαν, συχνάκις δὲ καὶ ἀπεβάλλοντο. Βαρυνθέντες τὴν ἀνυπόφορον ταύτην σχέσιν ἀνεχώρησαν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν αὐλὴν καὶ ἀπὸ τὴν χώραν, καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου Λοδοβίκος ὁ ΙΑ', ὅς τις ἐβλεπεν ἀσμένως ἐπικίνδυνον γείτονα ἐνασχολούμενον εἰς τὰ τοιαῦτα, τοὺς ἐπρόσφερε μετὰ χαρᾶς τὴν βοήθειάν του. Μὲ τοὺς τοὺς τρεῖς τούτους ἐσυνάφθη καὶ τοῦ Ἐδουάρδου ἡ παλαιὰ ἐχθρὰ, ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα, ἥτις ἔζη εἰς Ἀνδέγανον· ὁ ἐκθρονισμὸς τοῦ Ἐδουάρδου ἀπεφατίσθη ταχτικῶς, καὶ ὁ Βαρβίκιος, μὲ ὅλον ὅτι ἦτο ἐχθρὸς τοῦ Λαγκαστριακοῦ οἴκου, ἔστερξε τῶρα τὴν ἐπανύψωσιν Ἑρρίκου τοῦ Δ'. Ὑποστηριγμένοι μὲ Γαλλικὰ χρήματα ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Βαρβίκιος καὶ ὁ Κλαρέντιος, καὶ ἡ Μαργαρίτα τοὺς ὑπέσχθη, ὅτι θέλει ὑπάγειν κατόπιν των μὲ τὸν πρίγκιπά της, ὅς τις ἐσὺμφωνήθη νὰ νυμφευθῇ θυγατέρα τοῦ Βαρβικίου. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ πιστοὶ συνωμόται εἶχαν συναθροίσειν εἰς τὰ παραθαλάσσια τοὺς προκρίτους ἀρχηγούς τῆς Λαγκαστριακῆς φατρίας, εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐσυνάχθη στράτευμα 60,000 ἀνθρώπων, καὶ ὁ Ἐδουάρδος ἐσηκώθη μὲ ὄρμην ἀπὸ τὸν μέχρι τοῦδε ὕπνον του διὰ νὰ σκορπίσῃ καὶ τὸν κίνδυνον τοῦτον μὲ τὸν συνήθη τόνον του. Ἄλλ' εἰς τὸ στράτευμά του ἦσαν προδόται. Εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς ἐπατήθη ἑξαφνα. Πιστὸς ὑπηρέτης τὸν ἔσωσεν εἰς καιρὸν διὰ νὰ φύγῃ ἑφιππος εἰς Νορφολκίαν. Μετὰ πολλοὺς κινδύνους εὔρηκεν ἐκεῖ καράβιον, τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερεν εἰς Ἀλκμαρίαν τοῦ Βελγίου, καὶ τόσον σπουδαστικῶς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, ὥστε δὲν εἶχεν οὐδὲ ἓν ἀργύριον νὰ πληρώσῃ τὸν караβοκῦριον, ἀλλὰ τοῦ ἐχάρισε τὴν γούναν του μὲ ἐλπίδας, ὅτι εἰς τὸ

ἐξῆς θέλει τὸν ἀνταμείψειν καλῆτερα, εἰάν εὖρῃ εὐ-
τυχεστέρους καιρούς.

Τόσον ταχέως μετεβλήθη βασιλεὺς ὑπερήφανος
καὶ ἰσχυρὸς εἰς βοήθειαν ζητοῦντα ἐπαίτην. Ὁ Βαρ-
βίκιος εἰς ἑνδεκα ἡμέρας ἐκυρίευσεν ὅλον τὸ βασιλει-
ον· ἐξέφερε πάλιν τὸν φυλακωμένον Ἑρρίκον Δ' ἀπὸ
τὸν Πύργον, καὶ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον, καὶ
ἐκ τούτου ἀπέκτησε τὸ ἀστεῖον ὄνομα Βασιλοποιός.
Τὸ κοινοβούλιον, συνειθισμένον νὰ ὑποκλίνεται ἐμ-
προσθεν τῆς ὑπεροχῆς, ἐπεβεβαίωσε ὅλα. Ὁ Ἑρ-
ρίκος ἐγνωρίσθη ἐκ νέου βασιλεὺς, ὁ δὲ υἱὸς του
Ἑδουάρδος, ὅς τις τῶρα ἐξῆλθε εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν
μητέρα του, διάδοχος. Ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀναξίου
Ἑρρίκου ἐμελλαν νὰ κυβερνῶσιν ὁ Βαρβίκιος καὶ ὁ
Κλαρέντιος. Διαμιᾶς λοιπὸν ἀνετράπησαν τὰ πάν-
τα εἰς ὅλον τὸ βασίλειον· οἱ Λαγκαστριακοὶ ἔλαβαν
πάλιν τὴν ὑπεροχὴν· ὅλαί αἱ διαταγαὶ Ἑδουάρδου τοῦ
Δ' ἀνῆρέθησαν. Οἱ Εὐοράκιοι ἐφυγαν εἰς τὰς ἐκ-
κλησίας διὰ νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν των, καὶ ὅς τις ἠδυ-
νήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὰ παραθαλάσσια, ἐφυγεν ἐξω
ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν. Τοῦ Ἑδουάρδου ἡ γυνὴ, ἡ ὡραία
Ἐλισάβετ, κατὰφυγεν εἰς ναὸν τινα, ὅπου ἐγέννησεν υἱόν.

Ἐξεύρομεν, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐξου-
σίαζεν εἰς Βέλγιον Κάρολος ὁ Τολμηρός. Ὁ Ἑδουάρ-
δος, γυναικάδελφος ὦν καὶ σύμμαχός του, ἠλπίζεν
ἀπ' αὐτὸν προστασίαν καὶ βοήθειαν. Ἀλλ' ἠπατήθη·
ὁ Κάρολος δὲν ᾔθελε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν δύναμιν
καὶ τὰ πλούτη του διὰ νὰ βοηθήσῃ διωγμένον ἡγεμό-
να, καὶ ἐνῶ ἐμάχετο πάντοτε σχεδὸν μετὰ Λοδοβίκον
τὸν ΙΑ', βεβαία ἄλλο ἀνοητότερον δὲν ἦτο εἰμὴ νὰ
περιπλεχθῇ εἰς πόλεμον καὶ μετὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ
συνμαχία του (ἐστοχάζετο) ἐκλείσθη μετὰ τὴν κυβέρ-
νησιν τῆς Ἀγγλίας· ἀδιάφορον δὲ τοῦ ἦτο, εἰάν εἰς
τὴν συνθήκην ἔσσκετο τὸ ὄνομα Ἑδουάρδου ἢ Ἑρρίκου.
Μετὰ ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη μετὰ τὸν τρόπον τοῦτον νὰ

οἰκείωθῃ μὲ τὴν Λαγκαστριακὴν φατρίαν, καὶ ὁ Βαρβίκιος ἔδειχνε σημεῖα, ὅτι θέλει βοηθήσειν μὲ στρατεύματα Λοδοβίκον τὸν ΙΑ' ἀπὸ τὸ Κάλητον. Τοῦτο μετέβαλε τὴν γνώμην του, καὶ εἰάν δὲν ἐτόλμα νὰ βοηθήσῃ δημοσίως τὸν γυναικάδελφόν του, τὸ ἔαμεν ὅμως μυστικά. Ὁ Ἐδουάρδος ἔλαβε Βελγικὰ καράβια, καὶ ἄραξε τὴν 25 Μαρτ. 1471 εἰς Ῥαβενσπούριον τῆς Εὐορακησιᾶς. Μὲ ταπεινοφροσύνην ἐκήρυξεν, ὅτι δὲν θέλει πλέον τὸ στέμμα, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν δεχθοῦν οἱ ὑπήκοοί του εἰς τὸ πατρικὸν του Εὐόρακον. Ἀλλ' ἐπειδὴ καθημερινῶς ἠῤῥῆξαν τὰ στρατεύματά του, ἔγεινε τολμηροτέρα καὶ ἡ γλῶσσα του. Ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Λονδινίου. Ὁ Βαρβίκιος, ὅς τις ἐκβῆκεν ἐναντίον του μὲ στρατεύμα, δὲν τὸν ἐσυναπάντησε, καὶ πρὶν παρατηρήσῃ τὸ λάθος του, εἰσήχθη ὁ Ἐδουάρδος ἀπὸ τοὺς φίλους του εἰς τὴν πόλιν (11 Ἀπριλ.). Ποία ὀρμητικὴ μεταβολὴ τῆς τύχης! Ὁ Βαρβίκιος δὲν εἶχεν ἐπιτροπεύσειν ἔξ μῆνας τὴν βασιλείαν. Ὁ ἀνάξιος Ἐρρίκος ἔχασε τετάρτην φορὰν τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν Πύργον. Εἶχε μὲν ὁ Βαρβίκιος ἀκόμη μέγα στρατεύμα, ὁ δὲ σύμμαχός του, ὁ Δουξ Κλαρεντίας, ἐφιλιώθη πρότερον μυστικῶς μὲ τὸν ἀδελφόν του Ἐδουάρδον, καὶ τὴν πρὸ τῆς μάχης νύκτα ἠυτομόλησεν εἰς ἐκεῖνον. Μὲ ὅλον τοῦτο γεμάτος ἀπελπισίαν ὁ Κόμης ἐτόλμησε τὴν μάχην (πλησίον Βαρνέτου, τὴν 14 Ἀπριλ.), ἀλλ' ἔχασε καὶ τὴν νίκην καὶ τὴν ζωὴν του, καὶ ὅλους σχεδὸν τοὺς στρατιώτας του, ἐπειδὴ ὁ Ἐδουάρδος εἶχε προστάξῃ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, νὰ μὴ δώσουν εἰς κανένα συγχώρησιν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε ἔγεινεν ἡ διακριτικὴ αὕτη μάχη, ἔφθασεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἡ Μαργαρίτα, σύζυγος Ἐρρίκου τοῦ Δ', μετὰ τοῦ δεκαοκταετοῦς υἱοῦ τῆς Ἐδουάρδου. Πόσον ἐτρόμαξε μαθοῦσα τὴν φθορὰν τοῦ Βαρβικίου! Ἀλλ' ἐνῶ ἠθέλε

τὰ φύγη εἰς τὰ ὀπίσω, ἐσυνάχθη τὸ κατάλοιπον μέρος τῆς Λαγκαστριακῆς φατρίας ὀλόγυρά της, καὶ τῆς ἐπρόσφερε βοήθειαν. Ἀργοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔλειπαν, οἱ ὁποῖοι ἐσυνάχθησαν πάραυτα ὑποκάτω στημένης σημαίας διὰ τὰ λεηλατῶσιν ἀποινὴ εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Ἐπρόσμεναν λοιπὸν τὸν Ἐδουάρδον. Ἐφάνη ὑπερήφανος διὰ τὴν πρώτην του νίκην, ἐνίκησε καὶ τούτους ἐντελῶς (πλησίον Τευκεσβουρίας τὴν 4 Μαΐου). Ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα, ὁ υἱὸς της Ἐδουάρδος, καὶ μέγα μέρος τῶν εὐγενῶν ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας του. Οἱ τελευταῖοι ἐθανατώθησαν ἀπανθρώπως. Ὅταν δὲ ὁ πρίγκιψ Ἐδουάρδος ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ νικητοῦ, τὸν ῥώτησεν οὗτος μετ' ὑπερήφανον τόνον: πῶς ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ βασίλειόν του; Ἀφόβως ἀπεκρίθη ὁ πρίγκιψ, ὅτι δὲν ἔκαμε τίποτε, εἰμὴ ὅσα τὸν ἐδικαίουναν ἡ γέννησις καὶ ἡ κληρονομία του. Παρωργισμένος διὰ ταύτην τὴν τόλμην ὁ Ἐδουάρδος τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πρόσωπον μετ' ὁ χερσὶν αὐτοῦ, καὶ οἱ παρόντες Λόρδοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως οἱ Δοῦκες Κλαρεντίας καὶ Γλοκεστρίας, ἐξέλαβαν ὡς σημεῖον τοῦ νὰ πράξουν περισσότερον. Τὸν ἔσυραν εἰς γειτονικὸν οἶκημα καὶ κατετρύπησαν τὸν δυστυχῆ μετ' αἱ ξιφιδιάτων. Ἡ μήτηρ του Μαργαρίτα ρίπτεται εἰς τὸν Πύργον, ὅπου μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν ἑξαφνα ὁ πατήρ του, ὁ βασιλεὺς Ἑρρίκος. Διεδόθη μεταξὺ τοῦ λαοῦ λόγος, ὅτι ὁ νεώτατος ἀδελφὸς τοῦ Ἐδουάρδου, ὁ Δοῦξ Γλοκεστρίας Ριχάρδος, τὸν ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐπαρουσιάσθη ὁ Ἐδουάρδος ὡς σύμμαχος Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ. Ἄραξε μετ' 16,000 στρατιωτῶν τὸ ἔαρ 1475 εἰς τὴν Πικαρδίαν, καὶ ἠλπιζεν, ἠνωμένος μετ' αὐτοὺς Δοῦκας Βουργονδίας καὶ Βρετανίας καὶ μετ' αὐτὸν Κοντόσταυλον ἐξ ἀγ. Παύλου, ὅτι θέλει ἐκτελέσειν πάραυτα τὸν διαμελισμὸν τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἐξεύρομεν ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν

ιστορίαν πόσον κακὰ ἠπατήθη ἀπὸ τοὺς συμμάχους του καὶ ποῖα μέσα ἐμεταχειρίσθη Λοδοβίκος ὁ ΙΑ' διὰ νὰ τὸν ἀποβάλῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν (Τόμ. 5', σελ. 469). Ἐδῶ σημειόνομεν μόνον ὅτι εἰς τὴν ἐκείσε εἰρημένην εἰρήνην τοῦ Πεκινιάκου ἐσυμφωνήθη ἡ ἀπόλυσις τῆς Μαργαρίτας ἀπὸ τὸν Πύργον, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἐπλήρωσεν ὁ Λοδοβίκος ἀκόμη 50,000 φλωρία. Τοιουτοτρόπως ἐπέρασεν ἡ Μαργαρίτα τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς της ἐλεύθερα καὶ ἡσυχά. Τὸ 1482 ἔτος ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα αὕτη, ἥτις, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Οὐμίου, οὔτε τὰς ἀρετὰς οὔτε τὰς ἀχρειότητας τοῦ φύλου της εἶχε.

Καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δὲ ἐβάσταξεν Ἐδουάρδος ὁ Δ' τὸν θρόνον εὐτυχῶς ἕως τέλους, ὅχι ὅμως χωρὶς ταραχὰς καὶ ὑποφίας. Ὁ ἀδελφός του Κλαρέντιος τὸν ἐβοήθησε μὲν εἰς τὴν ἐν Βαρνέτω μάχην, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐλησμόνει, ὅτι ὑπῆρξεν ἀντίπαλός του. Ἴσως διετῆρει τὴν μνήμην ταύτην ζωηράν ἡ εἰλικρίνεια καὶ ὀλίγη τραχύτης τοῦ Δουκός. Διὰ τούτων ἔκαμε πολλοὺς ἐχθρούς του εἰς τὴν αὐλήν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐξαιρέτως ἡ βασίλισσα καὶ ὁ νεώτερός του ἀδελφός, ὁ Δουξ Γλοκεστρίας. Ἠνώθησαν οὗτοι διὰ νὰ τὸν κρημνίσουν, καὶ διὰ νὰ τοῦ εὗρουν ἀφορμὴν, ἀπεφάτισαν νὰ πειράξουν τοὺς φίλους του, ἐπειδὴ προϋπέθεσαν, ὅτι οὕτω θέλει παροργισθῆναι καὶ ὁμιλήσειν μὲ αὐθάδειαν περὶ τοῦ βασιλέως. Ὁ Λόρδος Βούρδετος, φίλος τοῦ Κλαρεντίου, εἶχεν εἰς τὸ δάσος του λευκὴν ἔλαφον, τὴν ὁποίαν ἐφύλαττεν ἐπιμελῶς, ἐπειδὴ τὴν ἠγάπα. Ὁ βασιλεὺς ἐκυνήγει μίαν φορὰν εἰς τὸ δάσος τοῦτο, εὗρηκε τὴν καλὴν ἔλαφον καὶ τὴν ἐφόνευσεν. Ὁ Λόρδος τὸ ἤκουσε, καὶ ἔκραξεν εἰς τὸν πρῶτον τοῦ θυμόν: „Τὰ κέρατα τῆς ἐλάφου θέλω ἐμπήξω εἰς τὸ σῶμα ἐκείνου, ὅς τις ἔφερεν ἐκεῖ τὸν βασιλέα.“ Αἱ λέξεις αὗται ἦσαν ἱκαναὶ νὰ τὸν σύρουν ἔμπροσθεν τοῦ κρι-

τηρίου, καὶ ὡς καταφρονητὴν τῆς Μεγαλειότητος νὰ τὸν χρισολογήσωσιν. Οἱ δειλοὶ κριταὶ ἀπεφάσισαν ὡς ἤθελεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ Λόρδος Βούρδετος. Ἄλλος φίλος τοῦ Δουκὸς, Ἰωάννης Στακέης, διὰ τὰς μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς γνώσεις του ἐπέσυρεν εἰς ἑαυτὸν τὴν γελοιώδη τοῦ ὄχλου ὑποψίαν, ὅτι ἦτο μάγος. Ἐκατηγορήθη ἐπὶ κριτηρίου, ἐκαταδικάσθη, καὶ ἔπαθεν ὁ ἀθῶος τὸν θάνατον.

Ὅσα ἤθελαν νὰ ἐνεργήσουν διὰ τῶν ἀδικιῶν τούτων, ἐσυέβησαν. Ὁ Κλαρέντιος ὠμίλησε φανερά ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος τῶν φίλων του καὶ κατὰ τῆς ἀδικίας τῶν διωκτῶν των, καὶ διὰ τοῦτο ἐρρίφθη εἰς τὸν Πύργον. Ἀπ' ὅλα τὰ ἐπιμελῶς συναχθέντα λόγια του συνεχαλκεύθησαν τόσον βαρεῖς κατηγορίας λόγοι, ὥστ' ἀπεφάσισαν κατ' αὐτοῦ τὸν θάνατον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκαν τὴν γνώμην των δουλικῶς τὰ δύο κοινοβούλια. Ὁ μένος ἔλεος, τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἀπολαύσῃ ἀπὸ τὸν βασιλεῖα ἀδελφόν του, ἦτο νὰ ἐκλέξῃ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου. Εἶχεν ἱκανὴν ἀνδρίαν νὰ ἀστεῖσθῃ καὶ εἰς τὸν θάνατόν του, καὶ ἐπεθύμησε νὰ πνιγῇ εἰς καδίον Μαλβασιακοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ἐξαιρέτως (18 Φεβρ. 1478). Ἀφῆκε δύο τέκνα, τὰ ὁποῖα ἐφεξῆς ἐδοκίμασαν καὶ αὐτὰ τραγικὴν τύχην.

Μετὰ πέντε ἔτη (9 Ἀπριλ. 1483) ἀπέθανεν ὁ Ἐδουάρδος εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ εἰκοστὸν πρῶτον τῆς βασιλείας του. Ἀφῆκε χήραν τὴν Ἐλισάβετ, καὶ δύο υἱοὺς Ἐδουάρδον καὶ Ριχάρδον, τὸν μὲν δεκατριῶν ἐτῶν, τὸν δὲ ἑπταετῇ.

3. Ἐ δ ο υ ἄ ρ δ ο ς Ε'.

(1483).

Ὁ δεκατριῶν ἐτῶν ἡλικίας κληρονόμος τοῦ βασιλείου, ὅς τις ὠνομάσθη τῶρα Ἐδουάρδος Ε', εὐρί-

σκοτο ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του εἰς τὸ παλάτιον Λουδλόβιον εἰς τὰ σύνορα τῆς Βαλλίας μετὸν ἐκ μητρὸς θεῖον του, ὅς τις ἦτο παιδαγωγός του. Ἐδουάρδος ὁ Δ' τὸν εἶχε κάμειν Κόμητα Ριβέρσης, καὶ ἐν γένει εἶχε τιμήσειν καὶ πλουτίσειν τὴν οἰκογένειαν τῆς γυναικὸς του τόσον, ὥστ' ἐξύπνισε ζωηρῶς τὴν ζηλοτυπίαν τῶν παλαιῶν εὐγενῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν κορυφὴν ἔστεκαν ὁ Δουξ Βουκιγγαμίας καὶ ὁ Λόρδος Ἀστίγγιος. Οἱ τελευταῖοι ἐφοβοῦτο μήπως οἱ μισητοὶ νεήλυδες ἐπὶ τῆς ἀνηλικίας τοῦ νέου Ἐδουάρδου σφετερισθῶσι πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροσπάθουν νὰ ἐλκύσουν εἰς τὸ μέρος των τὸν Δουκά Γλοκεστρίας Ριχάρδον, ἀδελφὸν Ἐδουάρδου τοῦ Δ'. Τοῦ εἶπαν, ὅτι αὐτὸς ἔπρεπε καθὸ θεῖος νὰ γείνη ἐπίτροπος, καὶ εἰς διατήρησιν τῶν δικαίων του ἐπρόσφεραν εἰς αὐτὸν τὴν βοήθειάν των.

Ριχάρδος ὁ Γλοκεστρίας, διαβόητος διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἐκνόθευσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ γνωστός εἰς ὅλοις διὰ τῆς εἰκότος, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίασε περὶ αὐτοῦ ὑψηλή τις ποιητοῦ χεὶρ, ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ τρομερῶς ἄσχημος. Διὰ τὸ σκοτεινὸν καὶ μυστικὸν τῆς καρδιάς του ὀλίγα σημεῖα δοξομανίας, ἥτις τὸν ἐκυρίευν, ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ζῶντος τοῦ ἀδελφοῦ του. Τώρα συνέλαβε σκοπὸν νὰ βασιλεύσῃ αὐτός. Πρὸς τοῦτο ἀπητεῖτο νὰ παραμερισθῶσι τὰ τέκνα τοῦ Ἐδουάρδου. Τὸν δόλον καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἐμεταχειρίσθη κατ' ἀρχαὶς διὰ νὰ προδιαθέσῃ τὸ ἐγχείρημά του· μετέπειτα ἐνήργει τὰ πάντα διὰ τοῦ φόβου, καὶ μόνον ἐνῷ ἐγεμίσθη ἀπὸ τρόμον ὅλη ἡ ἐπικράτεια, ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναβῇ ἀσφαλῶς εἰς τὸν θρόνον.

Ἡ βασίλισσα μήτηρ εἶχε προστάξειν τὸν ἀδελφὸν τῆς Ριβέρσιον νὰ φέρῃ εἰς Λονδίον τὸν νέον βασιλέα μετὰ πολλοὺς ἐνόπλους, ἀλλὰ τοῦ Γλοκεστρίου ἡ κακὴ ὑπόκρισις, ὅτι τοῦτο ἠθέλε διεγείρειν περιττὴν

ὑποφίαν, ἀνέτρεψε τὴν προσταγὴν, καὶ ὁ Ῥιβέρσιος μετὰ τοῦ νέου πρίγκιπος ἤρχετο μετ' ὀλίγους. Εἰς Νορθαντωνίαν συνήντησε τὸν Γλοκεστρίον καὶ Βουκιγγάμιον. Ὁ πρῶτος ἐπλησίασεν εἰς αὐτὸν φιλικώτατα, ἀλλὰ μόλις εἶχεν ὁ Ῥιβέρσιος ἀπομακρυθῆν πάλιν, καὶ διὰ προσταγῆς τοῦ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος. Ὁ Δουῆξ Ῥιχάρδος ἔφερε τῶρα τὸν βασιλέα μετ' πολλὴν περιποίησιν εἰς Λονδίinion, καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μετ' ἡδονὴν διὰ τὸν συνοδευτὴν του. Ἄλλ' ὅταν ἡ βασίλισσα μήτηρ ἔμαθε τί συνέβη εἰς τὸν ἀδελφόν της, ἔφυγε μετ' τὴν θυγατέρα της καὶ τὸν νέον πρίγκιπα Εὐδράκου Ῥιχάρδον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Βεστμινστερικῷ μοναστηρίου. Ὁ λαὸς ἐξεπλάγη, ἀλλ' ὁ Δουῆξ ἤξευρε νὰ τὸν διατηρῇ ἐμφοβον. Ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν βασίλισσαν τὸν πρίγκιπα διὰ νὰ τὸν ἔχῃ καὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ἀλλ' ἐκείνη δὲν τὸν ἔδωκε. Μετὰ τοῦτο ἔστειλε πρὸς αὐτὴν ἱερεῖς τινάς, οἵτινες διὰ προσταγῆς τοῦ τῆς ἐφάνέρωσαν ὅτι ὁ Δουῆξ ἔχει φιλικὰ φρονήματα πρὸς αὐτὴν, καὶ ἡ παράδοσις τοῦ πρίγκιπος εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν. Ἡ Ἐλισάβετ ἐπίστευσεν εἰς τοὺς πολλὰ γνωστοὺς της ἀνδρας, οἵτινες ἰσῶς οὐδ' αὐτοὶ δὲν ἐσυμπεραίνουν τοὺς ἀληθινούς σκοποὺς τοῦ Γλοκεστρίου, καὶ τοὺς παρέδωκε τὸν πρίγκιπα, ἀλλὰ μετ' ῥῆμα δακρύων καὶ μετὰ πολλοὺς ἐταγκαλισμούς ὥσάν νὰ ἡσθάνετο, ὅτι δὲ ἔμελλε νὰ τὸν ἐξαναΐδῃ. Ὁ Γλοκεστρίος λοιπὸν ἐπρόσταξε νὰ τὸν ἀναγορεύσῃ τὸ κοινοβούλιον δημοσίως προστατήν. Πρῶτα σύματα τῆς δοξομανίας του ἔπесαν ὁ Κόμης Ῥιβέρσης καὶ τινες υἱοὶ τῆς βασιλείσεως ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀνδρα της. Τοὺς ἐθανάτωσεν εἰς τὴν φυλακὴν. Εἰς ταύτην μὲν τὴν αἱματώδη πράξιν ἔλαβαν εὐκόλως τὴν γνώμην τοῦ Βουκιγγαμίου καὶ Ἀστιγγίου, εἰς δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄλλων σκοπῶν τοῦ ἐστάθη ἐμπόδιον ὁ δεῦτερος, ἐπειδὴ ἦτο διάπυρος φίλος τῶν υἱῶν τοῦ Ἐδουάρδου, καὶ προσέτι πιστὸς μιᾷς πρότερον πολὺ ἰσχυρᾷ ἐταίᾳ

ρας τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Ἰωάννας Σώρας. Ἐπειδὴ ὁ ἀκαμπτos οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ καταπεισθῇ, ἀνάγκη ἦτο νὰ φονευθῇ. Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπροσφέρθη εἰς αὐτὸν, δείχνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ τυράννου τούτου ἀπανθρωπότατον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (13 Ἰουν. 1483), ὁπότε ἀπεκεφαλίσθησαν ὁ Ριβέρσιος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐσύναξε τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸν Πύργον καὶ ἐφάνη καὶ αὐτὸς μὲ ἰλαρώτατον πρόσωπον. Ἀρχίζει μὲ πιστὸν τόνον νὰ ὁμιλῇ, καὶ προσέτι νὰ ἀστεῖζεται, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκβαίνει ἀπὸ τὴν ὁμήγυριν. Μὲ ἄγριον πρόσωπον καὶ δρομαῖα βήματα ἐπιστρέφει εἰς τὸ οἶκμα, καὶ ἐρωτᾷ τοὺς ἄρχοντας: Ποίας τιμωρίας εἶναι ἄξιοι οἱ πολέμουντες αὐτὸν, τὸν ἐπίτροπον τοῦ βασιλείου, καὶ θεῖον τοῦ βασιλέως; Ὁ Λόρδος Ἀστίγγιος ἔλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπε „τῆς τιμωρίας τῶν προδοτῶν.“ — „Πολλὰ καλὰ, ἐφώναξεν ὁ προστάτης· οἱ προδοταὶ οὗτοι εἶναι ἡ γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ ἡ παλλακὴ τοῦ Ἰωάννα Σώρα μὲ ὅλους ὁμοῦ τοὺς βοηθοὺς καὶ συνωμώτας των· Κυττάξατε πῶς μὲ ἐμάγευσαν ἐδῶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ διαβόλου.“ Ἐγύμνωσεν ἔπειτα τὸν ἀριστερόν του βραχίονα, ὅς τις ἦτο πάντη ξηρὸς καὶ ρυτιδωμένος. Οἱ βουλευταὶ, ἐξεύροντες καλὰ, ὅτι τὸ κακὸν τοῦτο ἦτο παλαιὸν εἰς αὐτὸν, ἐκύτταξαν ἀλλήλους καὶ δὲν ἤξευραν τίνα σκοπὸν εἶχε. Τελευταῖον εἶπεν ὁ Λόρδος Ἀστίγγιος: „Ἐάν, αὐθέντα, εἶναι ἀληθῶς οὗτοι αἴτιοι τῆς κακουργίᾳ ταύτης, ἀξίζουσι βέβαια σκληροτάτην τιμωρίαν.“ — Πῶς; ἐφώναξεν ὁ Ριχάρδος· ἀκόμη λέγεις: Ἐάν καὶ ἐπειδὴ; σὺ εἶσαι βοηθὸς τῆς οὐδαμινῆς ταύτης Σώρας· σὺ εἶσαι ἀτός σου προδότης, καὶ μὰ τὸν ἅγιον Παῦλον δὲν θέλω φάγειν σήμερον πρὶν μὲ φέρουν τὴν κεφαλὴν σου.“ Ἐκτύπησεν ἔπειτα μὲ τὸν γρότον εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ μὲ τοῦτο τὸ σύνθημα ἐμβῆκαν οἱ προητοιμασμένοι στρατιῶται, ἐκ τῶν ὁποίων

ἔτας, τάχα κατὰ συμβεβηκός, ἐκτύπητε μὲ τὸν πέ-
λεκυν τὸν Λόρδον Σταλλέν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπλή-
γωσε θανατίμως. Οἱ λοιποὶ ἔσυραν τὸν δυστυχῆ
Ἀστίγγιον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πύργου, καὶ τὸν ἀπεκε-
φάλισαν. Μετὰ τὸ μεσημέριον ἐφάνη εἰς τὸν λαὸν
δήλωσις, ὅπου περιεγράφοντο ἡ ἀναγκαιότης ταύτης
τῆς θανατώσεως καὶ κατὰ πλάτος τοῦ Ἀστιγγίου τὰ
τεράστια κακουργήματα. Ἐκ τῶν λοιπῶν μισητῶν
τοῦ βουλευτῶν ἐφυλακώθησαν τῶρα πάραυτα οἱ πε-
ρισσότεροι, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἔμεινε κανεὶς, ὅς τις
ἐτόλμα νὰ τὸν ἀντισταθῇ ἰσχυρῶς εἰς τὸ τελευταῖ-
ον τοῦ ἐγχειρήμα.

Τώρα ἐπλησίαζεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ, καὶ τὸ
πρῶτον βῆμα του ἦτο ἀναίσχυντος κακουργία. Ἐκα-
τηγόρησε τὴν μητέρα του, ἥτις ὑπῆρξε πολλὰ ἐνάρε-
τος γυνή, ὡς μοιχαλίδα, καὶ ἐβεβαίονεν, ὅτι οἱ δύο
πρεσβύτεροι ἀδελφοί του, ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος καὶ
ὁ Δούξ Κλαρεντίας, ἦσαν νόθοι, αὐτὸς δὲ μόνος
εἶναι γνήσιος υἱὸς καὶ κληρονόμος Ριχάρδου τοῦ Δου-
κὸς Ευοράκου. Ταύτην τὴν αἰσχυρὰν συκοφαντίαν ὅχι
μόνον διέδωκεν εἰς τὰς συνομιλίας, ἀλλὰ καὶ ἐξηγό-
ρασεν ἱερέα τινα Σάβιον διὰ νὰ τὴν ἐξελέγξῃ ἀπ' ἁμ-
βωνος. Μὲ τοῦτον ἐσυμφώνησε νὰ ὁμιλῇ μὲν αὐ-
τὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Παύλου κατὰ τῆς μοι-
χείας τῆς μητρός του, νὰ ἐπαινῇ δὲ τὸν Γλοκέστριον,
ὅς τις ὡς ἐξ αὐτομάτου νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
καὶ τότε ἐκεῖνος νὰ στρέψῃ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον
οὕτως, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ κατανυπτόμενοι νὰ τὸν προσ-
κυνήσωσιν ὡς βασιλέα των. Ἡ ἐλσεινὴ αὕτη δολιό-
της ἐφάνη εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της ἀκόμη ἐλσεινότερα,
ἐπεὶδὴ εἰς τὸν Δοῦκα ἐδόθη τὸ σύνθημα πολὺ ἀργά,
καὶ ὁ ψευδοκλήρυς εἰς μάτην ἔκαμε τὸν ἐπίλογον, καὶ
ὅταν ἐφάνη ὁ Ριχάρδος, ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐξανα-
λάβῃ βεβιασμένα. Ἀλλὰ κανεὶς ἐκ τοῦ πλήθους δὲν

ἐκαταπαείσθη, διότι ὅλοι ἠγανάκτουν κατὰ τοῦ τυράννου καὶ κατὰ τοῦ ρυπαροῦ ὀργάνου του.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Δούξ ἀπέτυχε τοῦτο τὸ δοκίμιον, ἐπροσπάθησε νὰ κάμῃ ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἐφάνη ἀτυχέστερον. Ὁ Λόρδος Μαϊόρος τοῦ Λονδινίου ἐσυνάθροισε κατὰ προσταγὴν του τοὺς πολίτας, καὶ ὁ Δούξ Βουκιγγάμιος ὠμίλισεν εἰς τὴν ὁμήγουριν τὰ αὐτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐκήρυξε πρότερον ὁ Σάβιος. Εἰς τὸ τέλος τοὺς ἠρώτησεν, ἂν θέλουν βασιλέα των τὸν Δοῦκα Γλοκέστριον. Κανεῖς δὲν ἀπεκρίθη. Ἠρώτησεν ἔπειτα τὸν Μαϊόρον τὴν αἰτίαν ταύτης τῆς σιωπῆς. Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη μὲ ἀμηχανίαν, ὅτι ἴσως δὲν τὸν ἐκατάλαβαν καλά. Ὁ Βουκιγγάμιος ἐπανελάβε τὸν λόγον, καὶ μετὰ τοῦτον ἠρώτησε μὲ ἄλλας λέξεις· ἀλλ' ἠκολούθησε πάλιν ὁμοία σιωπή. Ὁ Λόρδος Μαϊόρος, ἀμηχανῶν πάντοτε, εἶπε τώρα, ὅτι νομίζει τὸν λαὸν μὴ ἐξεύροντα τί νὰ ἀποκριθῇ ὡς πρέπει εἰς τοιοῦτον ἀνδρα, ἐπειδὴ εἶναι συνειδησμένος νὰ ὁμιλῇ μόνον περὶ τῶν κυβερνητόρων του. Ἐπανελήφθη πάλιν ἡ ἐρώτησις, ἀλλὰ πάλιν καμμία γλῶσσα δὲν ἐκινήθη εἰς τὴν συνέλευσιν: „Παράξενον πείσμα, ἐφώναξεν ὁ Βουκιγγάμιος! εἶπατε τὴν γνώμην σας, φίλοι μου. Χωρὶς τούτου ἐρωτᾶσθε μόνον διὰ τιμὴν σας, ἐπειδὴ οἱ Λόρδοι καὶ οἱ κοινοὶ (ἡ ἄνω καὶ κάτω Βουλὴ) ἔχουν ἱκανὴν δύναμιν νὰ προσδιορίσουν βασιλέα. Ἐπιθυμῶ ὅμως ν' ἀκούσω καὶ ἀπὸ σας, ἂν θέλετε νὰ ἔχητε βασιλέα τὸν Δοῦκα Γλοκέστριον ἢ ὄχι.“ Μετὰ τὰς προσπαθήσεις ταύτας ἔκραξαν τινὲς ἐκ τοῦ κατωτέρου ὄχλου κειτούμενοι ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Βουκιγγαμίου καὶ Γλοκεστρίου, μὲ ἀσθενῆ φωνήν: „Ζήτω ὁ βασιλεὺς Ῥιχάρδος! — Τοῦτο ἦτο εἰς αὐτὸν φωνὴ λαοῦ καὶ φωνὴ Θεοῦ. Μὲ περιττότητα ὑπεκρίθη ὁ Ῥιχάρδος χρόνον τινα, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ πιστεύσῃ, καὶ ὅταν τελευταῖον ἐδέχθη τὸ στέμμα, τὸ ἐκα-

μεν ὡς νὰ ὑπετάσσετο μόνον εἰς τὴν κοινὴν τοῦ λαοῦ θέλησιν.

Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ ἀδελφοῦ του δὲν ἠδύναντο πλεον νὰ ζῶσιν, εἶναι φανερόν. Εὐρίσκοντο ἤδη οὗτοι εἰς τὸν Πύργον. Ὁ ταξίαρχος τοῦ φρουρίου τούτου Βραγκεσβούριος ἐπροστάχθη νὰ τοὺς πνίξῃ μυστικά. Ὁ Βραγκεσβούριος εἶπεν, ὅτι ἡ πράξις αὕτη δὲν ἐσυμβιβάζεται μετὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν συνείδησίν του. Ὁ τύραννος ἀντ' αὐτοῦ ἐπρόσταξε τὸν Ἰάκωβον Τυρρέλιον, ὅς τις τὴν νύκτα, ἐνῷ ἐκοιμῶντο οἱ πρίγκιπες, τοὺς ἐπνίξῃ, καὶ τοὺς ἐχῶσεν ὑποκάτω τῆς σκάλας, ρίψας ἐπάνω των πολλὰς πέτρας.

4. Ρ Ι Χ Α Ρ Δ Ο Σ Γ'.

(1483 — 1485).

Διὰ νὰ στερεωθῇ ὁ τύραννος εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἀνέβη διὰ τόσων κακουργημάτων, ἐστοχάζετο τῶρα νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς βοηθοὺς του καὶ νὰ οἰκειωθῇ τοὺς ὅσοι δὲν ἦσαν ἀκόμη φίλοι του. Ἀλλὰ πάραυτα ἐξερράγησαν σχίσματα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βοηθοῦ του Βουκιγγαμίου, τὸν ὁποῖον ὁ Ριχάρδος, ὡς φαίνεται, ἠθέλε διὰ τοῦτο νὰ ἀφανίσῃ, ἐπεὶδὴ ὑπῆρξε πρῶτιστον ὄργανον τῆς ὑψώσεώς του. Ἐκτοτε ὁ Βουκιγγάμιος ἐγενεῖν ἀπὸ διαπύρου φίλου σφοδρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἄρπαγος. Οἱ φίλοι τοῦ Λαγκαστριακοῦ οἴκου διεύθυναν τότε τὰ ὁμμάτιά των εἰς Ἑρρίκον Κόμητα Ριχμονθίας, ὅς τις μητρόθεν ἐκείνετος ἀπὸ τὸ γένος τούτο, καὶ ἐξῆλθὲν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δουκὸς τῆς Βρετανίας, ὅπου κατέφυγε διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς Ἐδουάρδον τὸν Δ'. Ὁ Βουκιγγάμιος ἐπρόβαλε μυστικῶς γάμον τούτου μετὰ τὴν πρεσβυτάτην θυγατέρα Ἐδουάρδου Δ' Ἐλισάβετ, διὰ νὰ προξενήσῃ οὕτω καὶ τὰς Εὐορακίους φήφους εἰς αὐτὸν, καὶ διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης νὰ καταπαύσῃ τὴν

τοῦ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ ῥόδου πολυχρόνιον ἔριν. Αἰ μυστικαὶ διαπρεσβεύσεις ἤρχισαν μετὸν Κόμητα καὶ τὴν χήραν βασιλίσσαν. Καὶ οἱ δύο ἔστερξαν μετὰ χαρᾶς. Ἐσυνάχθη ἀργύριον καὶ ἐστάλθη εἰς τὸν Κόμητάν· εἰς τὰς μακρυὰς ἐπαρχίας ἐστρατολόγουν οἱ Λαγκαστριακοί, καὶ ὅς τις ἐμάνθανε τὸ ἐγκείμενον, ἔδειχνε ζῆλον νὰ τὸ βοηθήσῃ.

Ὅταν Ριχάρδος ὁ Γ' ἔμαθε τὰς κινήσεις ταύτας, ἐτρόμαξεν ὄχι ὀλίγον. Πρῶτον ἐπροσποιήθη τὸν ἀγνοοῦντα καὶ ἐπροσκάλεσε πολλὰ φιλικῶς τὸν Δουκα Βουκιγγάμιον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν αὐλὴν, ἀλλ' οὗτος τοῦ ἀπεκρίθη ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὴν κορυφὴν στρατείας· τὸς τῆς Βαλλίας, μετὰ τὸ ὅποιον ἔδωκεν εἰς ὅλον τὸ βασίλειον τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως (Ὀκτώβ. 1483). Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἔπεσαν τώρα τόσον σφοδραὶ βροχαὶ καὶ ἀνήμεστοι πλημμύραι, ὥστε οἱ δρόμοι ἔγιναν πάντα ἀδιάβατοι· ἐφθάρσαν αἱ τροφαί, καὶ ἠρρώστησαν ἄνθρωποι καὶ κτήνη. Οἱ δεισιδαίμονες χωριάται ἐξέλαβαν τοῦτο ὄργην Θεοῦ κατὰ τοῦ ἐγκειμένου των, καὶ ἡ συμβάσα πείνα τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν Βουκιγγάμιον. Οὗτος ἐπιάσθη ἑξαφνα ἀπὸ κατασκόπους τοῦ βασιλέως, καὶ ἐφέρθη ἔμπροσθέν του. Κρισολογία, καταδίκη καὶ ἀποκεφαλισμὸς ἦσαν ἔν. Ἀκόμη πολλοὶ ἀρχηγοὶ ἐκόπησαν, καὶ τοῦτο ἐσχόρπισε τὴν ἐπανάστασιν τόσον ταχέως, ὥστε ὁ καθ' ὁδὸν μετὰ τὸν στόλον εὐρεθεὶς Ριχμόνδιος ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἀλλὰ τὸ βούλευμα, τὸ ὅποιον ἐδυστύχησε τώρα, εὐτύχησε μετὰ δύο ἔτη. Ἡ γενικὴ ἀποστροφή τοῦ τυράννου ἐπροξένει εἰς τὸν Κόμητα πάντοτε δραστηρίους φίλους· ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ἦ τὸν ὑπεστήριξε μετὰ ἀργύριον, καὶ οἱ Λαγκαστριακοὶ δὲν ἔλειπαν νὰ στρατολογῶσι μυστικῶς εἰς τὴν χώραν. Οὕτω λοιπὸν ἄραξεν ὁ Ριχμόνδιος μετὰ 6000 στρατιώτας εἰς Μιλφορδίαν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς

Βαλλίας (7 Αὐγ. 1485), καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἶδεν ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Λαγκαστριακῆς φατρίας συναγμένους εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Ὁ Ῥιχάρδος, ὅς τις ἔλαβε καιρὸν προετοιμασίας, ὑπῆγεν ἐναντίον του μὲ πολυαριθμότερον στράτευμα, καὶ τὸν εὗρηκεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Βοσβόρθ, ὅχι μακρὰν τῆς πόλεως Λικεστρίας. Τὴν 21 Αὐγούστου συνεκροτήθη μάχη. Ὅ,τι ἐφοβεῖτο ὁ Ῥιχάρδος, ἐσυνέβη· οἱ στρατιῶται του ἠτομόλησαν ἀγέληδόν εἰς τὸν ἐχθρόν, καὶ ὁ Λόρδος Σταλλέης τὸν ἀφῆνε διαμίας μὲ 7000 στρατιώτας. Εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐτόλμησεν ἀπελπισμένον ἔργον. Ἐξήτησε τὸν ἀντίπαλόν του Ῥιχμόνδιον, καὶ ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην ὡς ἄγριον θηρίον, καὶ ἤθελε τὸν φονεύσειν, εἰάν οἱ φίλοι του δὲν ἐπρόφθαναν νὰ πιάσωσι τὸν μανιώδη καὶ νὰ τὸν διατρυπήσωσι. Μετὰ τὴν πτῶσιν του ἡ φυγὴ ἦτο γενική, καὶ ἡ νίκη ἐστεφάνωσε τὸν Κόμητα. Εἰς τὸν τόπον ἀκόμη τῆς μάχης τὸν ἀνηγόρευσαν καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ βασιλεῖα μὲ ὄνομα Ἑρρίκου Ζ', καὶ τὸν ἐστόλισαν μὲ μικρὸν στέμμα, τὸ ὁποῖον ἐβάσταζεν ἐπὶ τῆς μάχης ὁ Ῥιχάρδος. Τούτου τὸν νεκρὸν εὗρηκαν αἱματωμένον μεταξὺ πολλῶν φονευμένων, τὸν ἔφεραν χωρὶς χωριστὴν τιμὴν εἰς τὴν πλησιόχωρον Λικεστρίαν, καὶ τὸν ἔθαψαν εἰς μίαν ἐκκλησίαν.

5. Ἑ ρ ρ ῖ κ ο ς Ζ'.

(1485 — 1509).

Ὅσον ἀνελπίστως ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ βασιλεὺς οὗτος, τόσον ἐντελῶς ἐδειξεν ὅτι ἦτο ἄξιος τούτου. Ἐῖχεν ὅλα τὰ προτερήματα νὰ κρατήσῃ λαὸν ὡμὸν καὶ ἐξηγριωμένον, καὶ μετὰ τόσον σφοδρὰς παραχὰς ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν μὲ εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν.

Μετὰ τὴν ἐν Βοσβόρθ νίκην ὑπῆγε πολλὰ ἀργο-

πόρως εἰς τὸ Λονδίον, καὶ ἐμβῆκε χωρὶς πομπὴν μὲ κεκλεισμένον ἀμάξιον διὰ τὰ διασκηδάζειν πάντα φόβον κυριαρχίας ἀποκτηθείσης μὲ νίκην. Τὴν 30 Ὀκτωβ. 1485 ἐστέφθη μόνος, ἐπειδὴ τὴν ἀρράβωνιστὴν του πριγκιπέσσαν Ἐλισάβετ ἐξ Εὐοράκου ἐνυμφεύθη τὸ ἐφεξῆς ἔτος. Μόνον εἰς τὸ δίκαιον τοῦ Λαγκαστριακοῦ οἴκου ἤθελε τὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀντιποιήσιν τοῦ στέμματος, καὶ ὅχι εἰς τὸν μὲ Εὐορακίαν πριγκιπέσσαν γάμον. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἐμεταχειρίσθη τὴν γυναῖκα του μὲ πολλὴν ἀδιαφορίαν, καὶ ἐκαταφρόνει πάντοτε, ἐκ προθέσεως ἢ προλήψεως, τοὺς Εὐορακίους, τὸ ὅποιον ἐγενεῖν εἰς αὐτὸν πηγὴ πολλῶν ταραχῶν. Διὰ τοῦτο τὸ 1486 ἔτος ἐφάνη εἰς τὴν βόρειον Ἀγγλίαν ἐπανάστασις. Ἀλλὰ κατὰ τῆς φρονήσεως καὶ σταθερότητος τοῦ Ἑρρίκου δὲν ἐπρόκοπτε κανεὶς ἐπαναστάτης. Οἱ ἐπαναστάται ἐκτυπήθησαν σφοδρῶς, ἐσκορπίσθησαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἀλλ' ἡ γνώμη τῶν εἰαντίων δὲν ἐμεταβλήθη ἐκ τούτου· ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸν Ἑρρίκον ἐπλασαν ἓνα ψευδοδιάδοχον, ὅς τις ἐμέλλε τὰ τὸν ἐκθρονίσῃ. Λαμβέρτος Σιμνέλιος, υἱὸς ἀρτοποιοῦ, φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖος παῖς, δεκαπενταετῆς, ἐκαταπέισθη ἀπὸ ἱερέα τινα τοῦ Ὁξωνίου Ριχάρδον Σίμωνα τὰ ἐκδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς Ἐδουάρδον Κόμητα Βαρβίκιον, υἱὸν τοῦ Δουκὸς Κλαρεντίας, ὅς τις διέφυγεν ἀπὸ τὸν Πύργον, ὅπου ὁ Ἑρρίκος ἐπρόσταξε καὶ ἔφεραν ὡς εἰς ἀσφαλεστέραν φυλακὴν τοῦτον τὸν ὑπὸ Ριχάρδου Γ' φυλαττόμενον ἄλλου πρίγκιπα. Ὅτι ὅμως ὁ ἱερεὺς οὗτος εἶχε πράξειν ἐν ὀνόματι ἄλλου, εὐκόλως ἐκαταλαμβάνετο, καὶ ὁ Ἑρρίκος ὑπόπτειυσεν ἐξαίρετως τὴν δολίαν καὶ παιουργὸν γυναῖκα Ἐδουάρδου τοῦ Δ', ἣτις τὸν ἐμίσει, ἐπειδὴ αὕτη, εἰς τῆς ὁποίας τὸν οἶκον συνεχαλκεύθη ἡ κατὰ Ριχάρδου τοῦ Γ' ὑπὲρ Ἑρρίκου τοῦ Ζ' συνωμοσία, ἔλαβε τὴν ἀμοιβὴν τὰ μεταχειρίζεται ὁ βασιλεὺς σκλη-

ρῶς τὴν θυγατέρα της, καὶ νὰ ἔχῃ τοὺς φίλους της εἰς αὐστηρὰν ὑποταγὴν. Ὁ νέος Σιμνέλιος ἤξευρε καὶ τόσα μικρὰ πράγματα ἐκ τῆς μυστικῆς ἱστορίας τῆς αὐλῆς, ὥστε μόνον ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης ἀντλῶν ἡπάτα καὶ πολλοὺς ἐμπείρους ἀνδρας. Ἦρχισε τὸ παιγνίδιον τοῦ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἱρλανδίαν, ὅπου οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἦσαν ἐκδοτοὶ εἰς τὸν Εὐοράκιον οἶκον. Μεγάλοι καὶ μικροὶ ἔπесαν ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ σωρηδόν· τοῦ ἔδωκαν ἡγεμονικὴν κατοικίαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Δοβλίνου, τὸν ἔστεφαν μὲ διάδημα, τὸ ὁποῖον ἐπῆραν ἀπὸ εἰκόνα τῆς Παναγίας, καὶ μὲ ὄνομα Ἐδουάρδου 5' τὸν ἀνηγόρευσαν βασιλέα πρῶτον εἰς τὴν μητρόπολιν, ἔπειτα εἰς ὅλην τὴν νῆσον, καὶ ὅλα ταῦτα χωρὶς νὰ γυμνωθῇ σπαθίον. Ὁ Ἑρρίκος ἔμενε πάντῃ ἡσυχος εἰς τὴν παράξενον ταύτην σκηνήν. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Ἀγγλους τὴν νοθεῖαν τοῦ ψευδοδιαδόχου, ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τὸν Πύργον τὸν ἀληθινὸν Ἐδουάρδον Βαρβίκιον, καὶ περιέφερε μετὰ πομπῆς ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ Λονδινίου, καὶ διὰ νὰ δείξῃ εἰς ὅλους τοὺς κοινωνοὺς ταύτης τῆς ἀπάτης ποίαν αὐστηρότητα εἶχαν νὰ προσμείνουν ἀπ' αὐτὸν, ἐφυλάκωσε πρῶτον τὴν χήραν βασιλίссαν, ἣτις ἐπέρασεν εἰς τὴν φυλακὴν σειρὰν ἀπαρηγορήτων ἐνιαυτῶν μὲ ἐνδειαν ἕως τοῦ θανάτου της. Ὅταν δὲ τελευταῖον ὁ Σιμνέλιος αὐτὸς ἐπέρασε μὲ στράτευμα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπῆγε σπουδαίως ὁ Ἑρρίκος ἐναντίον του, ἐκτύπησε τὸ ἐπαναστατικὸν στράτευμα πλησίον Στωκίας εἰς τὸ Κομητάτον Νοττιγγαμίαν (6 Ἰουν. 1487), ἐπίασεν αἰχμάλωτον τὸν αὐθάδη νεανίσκον, καὶ τὸν ἔκαμε — ὑπῆρέτην τοῦ μαγειρείου διὰ νὰ μένῃ πάντοτε ζωντανὴ ἡ ἐνθύμησις τῆς δυστυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ ἐγχειρήματος. Ἐπειτα ἐξεστράτευσεν εἰς τὰς βορείους τοῦ βασιλείου ἐπαρχίας, αἵτινες εἶχαν μεθέξειν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐχά-

ρισε μὲν τὴν ζωὴν τῶν συναιτίων, εἰσέπραξε δὲ ἀπ' αὐτοὺς πολὺ ἀργύριον. Τώρα δὲ ἔστεψε καὶ τὴν γυναῖκα του βασιλίσσαν.

Δευτέρα τοιαύτη ἀπάτη, τὴν ὁποίαν ἐνήργησε μετὰ πέντε ἔτη ἡ Εὐοράκιος φατρία, ἦτο πολὺ τεχνικωτέρα. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν εὐρέθη νέος τις ὀνόματι Περκῖνος Βαρβέκιος, υἱὸς βαπτισμένου Ἰουδαίου, ὃς τις εἶχε πολλὰ ἔργα μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Ἀγγλίας· ὁ Περκῖνος οὗτος εἶχε τόσῃν ὁμοιότητι μὲ Ἐδουάρδον τὸν Δ', ὥστε εἶκαζαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ὑπῆρξεν ἀληθινὸς πατὴρ του. Περὶ τούτου ἤκουσεν ἡ Μαργαρίτα δούκησσα Βουργονδίας, χήρα Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ καὶ ἀδελφὴ Ἐδουάρδου τοῦ Δ', καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ Ἐρρίκου πρὸς τὴν νύμφην τῆς σκληρότης, καὶ τὸ πρὸς τὸ γένος τῆς ἀδικον μῖσος του τὴν ἠρέθισε καθ' ὑπερβολὴν, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὸν Βαρβέκιον διὰ νὰ συνεργήσῃ δι' αὐτοῦ μὲ ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις εἰς κρημνισμόν τοῦ βασιλέως. Ἀνέλαβε τακτικῶς τὸν νέον, τὸν ἔβαλε νὰ σπουδάζῃ, τὸν ἐδίδαξεν ἀκριβέστατα περὶ τῶν μικροτάτων σχέσεων τῆς Ἀγγλικῆς αὐλῆς, καὶ ἔχαιρε διὰ τὴν εὐμάθειαν καὶ φρόνησίν του. Τῶνόν τι δὲ ἐφαίνετο, ὅτι βασιλικὸν αἷμα περιεφέρετο εἰς τὰς φλέβας τοῦ νεανίσκου· τόσον ἐλεύθερον καὶ εὐγενὲς ἦτο τὸ βλέμμα του· τόσον καλὰ τὰ σημεῖα τοῦ προσώπου του· τόσον γλυκεῖα ἡ εὐπρέπεια καὶ ἡ ὁμιλία του. Σκοπὸς τῆς Δουκῆσσης ἦτο νὰ τὸν κηρύξῃ δεῦτερον υἱὸν Ἐδουάρδου τοῦ Δ', καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τούτον διεδόθη πολλαχοῦ μὲ ἐπιτηδεσιότητα ἡ φήμη, ὅτι οἱ φονεῖς μόνον τὸν πρεσβύτερον πρίγκιπα ἐθανάτωσαν· ὁ δὲ Ῥιχάρδος ὁ Εὐοράκιος εὗρηκε μέσα νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸν Πύργον, καὶ καπνὸν διατρίβει κρυμμένος, θέλει φανῇν ὅμως ἐν τὸς ὀλίγου, καὶ θέλει κυρώσειν τὰ δίκαιά του.

Ἐφωδιασμένος ὁ Περκῖνος μὲ ἀργύριον καὶ συμβουλὰς ἐκίνησε μυστικὰ εἰς τὸν σκοπὸν του. Καὶ αὐ-

τὸς δὲ ἔκλεξε τὴν Ἰρλανδίαν διὰ τὴν πρώτην του σκη-
νὴν καὶ εὗρηκεν ἐκεῖ, ὅπου ἦτο ἡ πατρίς τῆς δυσαρ-
στησεως, ὅχι ὀλιγωτέραν τύχην παρά ὁ προκάτοχός
του Σιμνέλιος. Ἐπειτα ὑπῆγεν εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς
Κάρολον τὸν Η', ὃς τις τότε εἶχε πόλεμον μὲ Ἐρρί-
κον τὸν Ζ' (Τόμ. 5. σελ. 487), καὶ διὰ τοῦτο ἔκρινε
σύμφωνον τοῦ συμφέροντός του νὰ γνωρίσῃ τὸν Βαρ-
βέκιον ὡς τὸν γνήσιον Ριχάρδον Πλανταγενέτιον.
Ὅταν ὅμως ὁ Κάρολος εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας
κλεισθεῖσαν εἰρήνην ἠναγκάζετο νὰ τὸν παραιτήσῃ
(ἐστάθη δὲ ἀδύνατον νὰ στέρξῃ τὸ νὰ τὸν παριδώ-
σῃ), ὑπῆγεν ὁ Περκῖνος εἰς τὴν Βουργονδίαν, καὶ
ἔκαμεν ἐκεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν. Ἡ δούκησσα Μαρ-
γαρίτα ἐπροσποιήθη, ὅτι τάχα δὲν ἠδύνατο νὰ πι-
στεύσῃ τὸ λεγόμενον, καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἔλθῃ ἐνώ-
πιόν της παρόντων πολλῶν μαρτύρων. Ἦρχισε νὰ
τὸν ἐρωτᾷ, καὶ ἐξίστατο τόσον καὶ ἐβεβαίονε τόσον
ὅτι ἐπληροφορεῖτο τὴν ἀλήθειαν ὅλων τῶν περιστά-
σεων, ὥστε ἐθαύμαζαν ὅλοι οἱ παρόντες. Τελευταῖον
τὸν ἐνηγκαλίσθη ὡς ἀνεψιόν της, καὶ τοῦ ἐχάρισε με-
γάλην ποσότητα ἀργυρίου διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς δικαίας
ἀντιποιήσεις του. Πάραυτα διεδόθη ἡ φήμη εἰς ὅλην
τὴν Ἀγγλίαν περὶ τοῦ νέου διαδόχου, ὅλοι οἱ ἐκ τῆς
Εὐροακίου φατρίας δυσαρεστημένοι συνῆλθαν εἰς ἓν,
καὶ ἐγενήθη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Φλανδρίας ἐπιστο-
λογραφία, ἣτις ὑπέσχετο ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν Δού-
κησσαν καὶ εἰς τὸν μαθητὴν της.

Ἐρρίκος ὁ Ζ' εἶχε μισθώσῃν πλῆθος κατασκό-
πων διὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ πράγματος, καὶ
οὕτως ἀνεκάλυψε πάραυτα ὅλην τὴν ἀλληλουχίαν.
Ταύτην ἐφάνέρωσε λεπτομερῶς εἰς ὅλους διὰ συγ-
γραφῆς, καὶ οὕτω διεσκέδασε τὸν ἐνθουσιασμόν.
ὅς τις ἐκυρίευσε πολλοὺς συναρπασθέντας ἀπὸ τοῦ
τολμηροῦ νεανίσκου τὸ πλάσμα. Ἐπειτα ἔμαθε μυ-
στικῶς τοὺς ἐντοπίους κοινωνοὺς τῆς ἀπάτης, τοὺς

ἐφυλάκωσεν ἀπροσδοκῆτως, καὶ τοὺς ἐθανάτωσεν ὡς ἐπαναστάτας. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε κατ' ὀλίγον τοιαύτην ὑπόληψιν ἀγρυπνίας καὶ παντογνωσίας, ὥστε καὶ οἱ δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ ψιθυρίσῃ.

Εὐθὺς ὅτ' ἐδοκίμασεν ὁ Περκῖνος νὰ πατήσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔτρεξε δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα. Ἐκ τῶν πρώτων στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέρασεν εἰς τὴν χώραν (1495) τοῦ ἐπιάσθησαν περίπου 150 ἄνθρωποι καὶ μὲ βαρβαρικὴν αὐστηρίαν ἐκρεμάσθησαν ὅλοι εἰς τὴν καταδίκην πρὸς παράδειγμα ἄλλων. Ἐδοκίμασε μετὰ τοῦτο ἀκόμη μίαν φοράν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εὗρηκε πλέον τὴν παλαιὰν ὑποδοχὴν, καὶ οὕτως ἡ ἀνάγκη τὸν ὤθησεν εἰς τὴν Σκωτίαν, ὅπου ἐφάνη πάλιν ὅτι ἀνέτειλε τὸ ἄστρον τῆς τύχης του. Ὁ τότε βασιλεὺς τῆς χώρας ταύτης, Ἰάκωβος Δ', ὅς τις πιθανῶς διηρεθίζετο ἀπὸ τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ Κάρολον τὸν Η' κρυφίως νὰ δεῖξῃ τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅχι μόνον ἐγνώρισε τὸν ψευδοριχάρδον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνύμφευσε μὲ μίαν καλὴν, ἐν ἄρετον καὶ πλουσίαν συγγενῇ του, καὶ τελευταῖον τὸν ἐσυνώδευσε προσωπικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ στρατευμα, τοῦ ὁποίου τὴν κυβέρνησιν ἔχων ὁ Βαρβέκιος ἐξέδωκε δῆλωσιν εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος (1496). Ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸν ἐσύστηνε κακῶς ἡ τῶν Σκώτων συνοδία, ἐνῶ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ὅπου ἂν ὑπήγαιναν, ἐπροσφέροντο πανταχοῦ βαρβαρικῶς. Ὁ πάντοτε φιλάργυρος Ἑρρίκος ἐμεταχειρίσθη εὐθὺς τὴν εἰσδρομὴν ταύτην διὰ νὰ ρίψῃ εἰς τὸ ἔθνος νέον πολεμικὸν φόρον· ἔπειτα ὥρμησε μὲ τὴν συνειθισμένην του σταθερότητα καὶ ἐδίωξε τὸν δειλὸν Ἰάκωβον ὀπίσω εἰς τὰ χῶματά του. Ἐκεῖ δὲν τὸν κατεδίωξε πλέον, ἐπεὶ δὴ ἠναγκάζετο νὰ διατρέξῃ πρῶτον τὸ ἡμισυ βσιλείον του διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας ἐγέννησαν οἱ νέοι πολεμικοὶ φόροι.

Ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ βασιλείου ἔτρεφεν ἀκόμη τὰς ἐλπίδας τοῦ Περκίνου, καὶ ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας ἐκλείσεν ἐπταετὴ ἀνακωχὴν ὅπλων (1497), καὶ τὸν πελάτην του δὲν ἠθέλησε μὲν νὰ παραδώσῃ, δὲν ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ τὸν προστατεύσῃ περαιτέρω, ἀνεχώρησεν οὗτος ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν μετὰ τῆς ὠραί-
 ας γυναικὸς του καὶ τῶν φίλων του εἰς Κορνοβίαν, ὅπου ἦτο μεγαλητέρα ἢ διὰ τὸν νέον φόρον δυσαρέ-
 στησις, καὶ ἐσυνάθροισεν ἐκεῖ τῶνόντι περὶ πού 3000
 δυσαρεστημένους ὑπὸ τὴν σημαίαν του. Μὲ τούτους ἐπολιορκήσας τὴν πόλιν Ἐξετέραν, ἐγχείρημα ἀνόητον,
 ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπαν ὀλοτελῶς τὰ πολιορκητικὰ ὄργανα
 καὶ κανόνια. Πρὸς τούτοις ἔστειλεν ἡ πόλις πάραντα
 ταχυδρόμους μετὰ τὴν ἀγγελίαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ
 οὗτος χαίρων κατὰ πολλὰ ὅτι θέλει πιάσειν τελευ-
 ταῖον τὸν ταραχοποιὸν, ἐκβῆκεν ἐναντίον του εὐθὺς
 μετὰ στρατεύματα. Μὲ ὅλον ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Περ-
 κίνου ἀνέβαινεν εἰς 17.000 ἀνθρώπων, μ' ὅλον τοῦτο
 δὲν εἶχε καρδίαν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν φοβερὸν βα-
 σιλέα, ἀλλ' ἐφυγεν ὡς δειλὸς εἰς παρεκκλήσιον τοῦ Βέλ-
 λου Λόκου, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ ἐπαναστάται μέρος μὲν
 ἐσκορπίσθησαν, μέρος δὲ ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς δο-
 θῇ ἔλεος. Τοῦ Περκίνου ἡ εὐγενὴς σύζυγος ἔπεσεν
 εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου εἶναι τίμιον
 ἔργον, ὅτι τὴν ἐμεταχειρίσθη βασιλικῶς. Πρὸς αὐ-
 τὸν δὲ ἔστειλεν ἀξιωματικούς τινας εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν μετὰ υπόσχεσιν ὅτι θέλει τὸν ἐλεήσειν, καὶ οὕτω
 παρεδόθη θρηνηματικῶς ὁ ἄθλιος. Ἐφέρθη μὲ θρί-
 αμβον εἰς Λονδίον, ἐρρίφθη εἰς τὸν Πύργον, καὶ ἐπει-
 δὴ ἐκεῖ μὲ τὸν ἀκόμη φυλακωμένον Ἐδουάρδον Βαρ-
 βίκιον ἔκαμνε παντοδαπὰ δόλια βουλευματα πρὸς κοι-
 νὴν ἐλευθερωσίν των, καὶ διέφυγεν ἐκεῖθεν τῶνόντι
 τελευταῖον μετὰ τρίτον δοκίμιον, ἐκρεμάσθη εἰς Τυ-
 βορνίαν (1499). Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐμεταχει-
 ρίσθη τὴν ἀφορμὴν ταύτην ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ νὰ ἐλευ-

Φερωδῇ καὶ ἀπὸ τὸν πρίγκιπα. Ἐκατηγορήθη οὗτος, ὅτι μετὰ τοῦ Περκίνου ἔκαμε συνωμοσίαν νὰ κηρυνίσῃ τὸν βασιλέα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκεφαλίσθη. Μ' ὅλον ὅτι ὁ φότος τοῦ τελευταίου τούτου Εὐορακίου ἐπικρανε τὰς καρδίας, ἤξευρεν ὅμως τοῦ Ἑρρίκου ἡ ἀγρυπνία καὶ ἐνέργεια νὰ προσυλάξῃ πᾶσαν ἐκρηξιν. Ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς δὲν εἶχε καίενια φόβον, μᾶλλον δὲ ἐφιλοτιμοῦντο ὅλοι νὰ κάμωσι συμμαχίας μαζήτου. Ὁ Ἀρχιδούξ Φίλιππος, ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς, Λοδοβίκος ὁ ΙΒ', καὶ Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς ἐζητοῦν τὴν φιλίαν του· ὁ υἱὸς του, πρίγκιψ Γαλλίας, εὐμφεύθη μίαν Ἰσπανικὴν πριγκιπέσσαν καὶ ἡ θυγάτηρ του Μαργαρίτα ὑπανδρεύθη τὸν τῆς Σκωτίας βασιλέα Ἰάκωβον Δ'.

Κυβέρνησις εἶκοσι τεσσάρων ἐτῶν, τόσον σταθερά καὶ ἐντονος, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ φέρῃ μεγάλα ἀποτελέσματα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμόν τοῦ βασιλείου. Ἡ δύναμις τῶν ὑψηλοτέρων εὐγενῶν ἐθραύσθη ἐπαίσθητῶς, μάλιστα διὰ νόμου, ὅς τις ἐσυγχώρει εἰς αὐτοὺς νὰ μοιράζων ἢ νὰ πωλῶσι τὰ ὑποστατικάτων. Προσέτι εἰς τὸν πολυχρόνιον καὶ αἱματώδη ἐμφύλιον πόλεμον ἐπεσε τὸ ἄνθος τῶν εὐγενῶν οἰκων, καὶ χωρὶς τούτου ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀντισταθῇ τις ἰσχυρῶς ἐναντίον τῆς ἐκτάσεως τῆς βασιλικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑρρίκου. Διὰ τοῦτο ἐκυβέρνηα ἀπεριοριστότερα παρὰ καθεὶς ἄλλος προκάτοχός του ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου χάρτου, καὶ ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅ,τι ἦσαν εἰς τὰς χώρας τῶν Λοδοβίκου ὁ ΙΑ' καὶ Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς. Ἐδωκε πολλοὺς καλοὺς νόμους πρὸς συνέργησιν τῆς πολιτικῆς εὐταξίας καὶ πρὸς ἄκμασιν τῶν ἐργοχειρῶν καὶ τῆς ἐμπορίας. Εἰς τούτους τοὺς κλῶνας τοῦ πολιτισμοῦ, οἵτινες τῶρα εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐφθασαν τελειότητα ἀμίμητον, φαίνονται ἤδη αἱ ἀρχαὶ κατὰ τοὺς χρόνους Ἑρρίκου τοῦ Ζ'. Διὰ σύστασιν βασιλικῷ στό-

λου ἔγειναν ἀρχαὶ κατὰ τοὺς τελευταίους ἑαυτοὺς τοῦ βασιλέως τούτου. Ἐδοκίμασαν δὲ οἱ Ἀγγλοὶ νὰ μεθέξουν καὶ ἀπὸ τὰς δορικτησίας τῆς ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς ἀνακαλυφθείσης Ἀμερικῆς. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔστειλεν ὁ Ἑρρίκος (1496) τὸν ἐκ Βενετίας θαλασσοπόρον Ἰωάννην Καβότιον, ὅς τις καὶ ἀνεκάλυψε τὴν νῆαν Φολλαιδίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖ ἀντὶ τῶν ἐλπισθέντων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εὗρηκαν πάγους καὶ ὀφάρια, ἀφῆκαν τὰς περαιτέρω θαλασσοπορείας. Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐμπόδισαν τὴν ἐλευθερίαν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος ἀσφοδι-νὲς διαταγαί. Νόμοι ἐπροσδιώριζαν εἰς τοὺς χειρωνακτας τὸν μισθὸν τοῦ κόπου των, μονοπωλεῖα ἐμπόδιζαν τὸν ζήλον, ἀλλὰ καὶ διὰ νόμου ἀπηγορεύθη νὰ λαμβάνουν τόκον δανεισμένων ἀργυρίων. Ὅτι δὲ εἰς πᾶσαν ἐπανάστασιν ἐσυνάζοντο πολλὰ χιλιάδες πολεμικῶν ἀνθρώπων αἴτιον εἶναι ἡ ὠμὴ ζωὴ των, καὶ ὅτι ἔλειπαν ὠφέλιμοι ἀσχολίαι ἀπὸ τὴν κατωτέραν κλᾶσιν. Διὰ νὰ ζοῦν λοιπὸν, ὑπεδουλόνοιντο εἰς τοὺς Βαρῶνας, τῶν ὁποίων ἀπετέλουν τὴν πολεμικὴν δύναμιν καὶ τὴν πολιτικὴν λαμπρότητα. Ὁ Ἑρρίκος βλέπων πόσον ἦτο ἐπικίνδυνος εἰς τὴν βασιλικὴν δύναμιν ἡ δουλεία αὕτη, τὴν ἐκαθάίρεσε, καὶ ἐτιμῶρει σκληρῶς τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες ἐπροσπάθουν νὰ τὴν κρατήσουν κρυφίως. Ὁ Κόμης Ὁξωνίου, εἰς ἀπὸ τοὺς φίλους του, τὸν ἐφίλευσε μίαν φορὰν λαμπρῶς εἰς τὸ ἀγροκήπιόν του, καὶ διὰ νὰ τὸν τέρψῃ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του, ἐπρόσταξεν ὅλους τοὺς ἐργολάβους καὶ ἐργάτας του νὰ ἐνδυθῶσι μὲ τὴν λιβρέαν, καὶ νὰ προπορευθῶσιν εἰς δύο σειράς. Θαυμάσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἡρώτησεν: „Ὅλοι οὗτοι εἶναι ὑπηρεταί σου;“ Ἀπεκρίθη μὲ γέλια ὁ Κόμης: „Τόσον μεγάλη δὲν εἶναι ἡ περιουσία μου! Εἶναι πελάται μου.“ Ὁ βασιλεὺς ἐξεπλάγη μίαν στιγμὴν, καὶ ἔπειτα εἶπε μὲ σοβαρότητα: „Μὰ τὴν πίστιν μου, Μυλῶρδε, σᾶς

εὐχαριστῶ, διότι μ' ἐφιλεύσατε λαμπρῶς· ἀλλὰ δὲν συγχωρῶ νὰ καταπατῶνται οἱ νόμοι μου ἐμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ὁ ταμίας μου θέλει σὰς ὁμιλήσειν.“ — Ὁ Κόμης ἐπροστάχθη καὶ ἐπλήρωσε τιμωρίαν 15,000 μάρκα.

Ἴσως εἶχε μετοχὴν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἡ φιλαργυρία τοῦ βασιλέως. Διότι αὕτη ἦτο τὸ ἐπικρατέστερον πάθος του· ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ συσσωρεύῃ ἀργύριον ἐσυνώδευεν ὅλας τὰς πράξεις του, καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἠΐξανε περισσότερον. Λειτουργοὶ τινὲς ὁμόφρονες του τὸν ἐκολάκευαν κατὰ τοῦτο πολὺ, καὶ ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ θησαυροὺς μεγάλους. Οἱ φόροι δὲν ἐλάμβαναν τέλος, καὶ ὁ λαὸς ἐπλήρωνε τόσον δυσαρεστότερα, ὅσον ἤξευρεν, ὅτι ὁ βασιλικὸς θησαυρὸς ἦτο ὑπερχειλὴς, καὶ οὔτε πόλεμος οὔτε ἐσωτερικαὶ διατάξεις ἔκαμναν ἀναγκαῖα νέα βάρη. Διὰ νὰ φοβίξῃ τοὺς ὑπηκόους του, ἐβάσταζε κατασκόπους εἰς ὅλον τὸ βασίλειον, οἵτινες ἀνήγγελλαν εἰς τὴν αὐλὴν πάντα λόγον λαλούμενον κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀντὶ τούτου ἐτιμωρεῖτο ὁ καταλαλητὴς εἰς τὴν περιουσίαν του. Ἀποθνήσκων ἀνελογίζετο μὲ τρόπον πόσας ἀρπαγὰς ἔκαμε μὲ τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ ἐπρόσταξεν εἰς τὴν διαθήκην του νὰ ἀποζημιώσουν ὅσους ἠδίκησεν. Ἀπέθανε δὲ τριῶν καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν ἡλικίας τὴν 22 Ἀπριλ. 1509.

4. Ἐ ρ ρ Ἰ κ ο ς Η'.

(1509 — 1547).

Ἐρρίκος ὁ Η', δεκαοκταετῆς ἀναβὰς τὸν θρόνον, εἶχε φρονήματα διάφορα παρὰ τὸν πατέρα του. Μὲ σῶμα ῥωμαλαῖον ἦγονεν ἐμπαθῇ μέχρις ἀγριότητος ψυχὴν, σκαμπτον ἰσχυρογνωμίαν, ἥτις δὲν ὑπέφερε καμμίαν ἀντιλογίαν, ἰδιοτροπίαν παράξενον, διὰ

τὴν ὁποῖαν ἡγάπα ἐμπαθῶς καὶ ἐμίσει πάραυτα τὸ αὐτὸ πρόσωπον διὰ τὸ μηδέν. Προσέτι ἐφαντάζετο, ὅτι ἦτο συνετὸς καὶ γραμματισμένος. Εἰς τὸ δεύ-
τερον εἶχε καποιον δίκαιον, ἐπειδὴ ὁ πατήρ του, ὅς τις ἤθελε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχήν του ἀπὸ τὰ πολι-
τικὰ πράγματα, τοῦ εἶχε δώσει ἐπιστημονικὴν ἀνα-
τροφὴν, καὶ ὅχι χωρὶς ἀποτέλεσμα. Διὰ τὸν πρίγ-
κιπα ἦσαν τερπνὰ τὰ εὐρεσίνοα προβλήματα τῆς
Σχολαστικῆς Θεολογίας, καὶ ὁ περίφημος Θωμᾶς Ἀκυ-
νάτης ἦτο ἀγαπητὸς του συγγραφεύς.

Εἰς τὰ πρῶτα ἐτη τῆς βασιλείας του ἐφρόντιζεν
ὀλίγον διὰ τὰ κοινὰ πράγματα, καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς
τοὺς λειτουργούς του. Ἀντὶ τούτου ἐδόθη εἰς πολυ-
τελεῖς τέρψεις. Πανηγύρεις, τῶνοι, συμπόσια ἠχο-
λούθουν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου μὲ ταχύτητα. Ἡ
αὐλὴ ἐφάνη πάντῃ μεταμορφωμένη. Τοὺς πολὺν και-
ρὸν κεκλεισμένους καὶ ἀπὸ τὸν φιλάργυρον πατέρα
ἐπιμελῶς φυλαττομένους θησαυροὺς ἤνοιξεν ὁ ἐξεύ-
ρων νὰ ζῇ υἱὸς, καὶ τοὺς ἐσχόρπιζε μὲ γεμάτας χεῖ-
ρας. Τὰς ὥρας, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπερίσσευαν ἀπὸ τὰς
τρυφᾶς, ἐξώδευε κάλλιον εἰς τὴν μουσικὴν καὶ εἰς
τὴν φιλολογίαν παρὰ εἰς τὰς φροντίδας τῆς κυβερ-
νήσεως. Ἐκ τῶν ὅσοι προσεκολλῶντο εἰς τὰς κλί-
σεις τοῦ βασιλέως καὶ οὕτως ἀνελάμβαναν τὴν
εὐνοίαν του, κορυφαῖος ἦτο ὁ Κέμης Συρρέγγις.
Ἄλλος λειτουργὸς, ὁ Βιγκονίας ἐπίσκοπος Φωξ,
ζηλοτυπῶν τὴν μεγάλην πίστιν, τὴν ὁποῖαν ἀπὴ-
λαυεν ἐκεῖνος, ἐνόμιζεν ὅτι εὗρηκε μέσον νὰ τὸν
ἐξωθήσῃ, ἐνῶ ἐσύστησεν εἰς τὸν βασιλέα νέον
τινὰ ἱερέα, ὀνόματι Βολσέην, ὅς τις μὲ ἐλκυστι-
κὴν μορφήν ἤνοιε τὴν τέχνην ὑψηλῆς φρονήσεως
καὶ παντοδαπῶν γνώσεων εἰς τὸ νὰ ἀγαπάται τό-
σον, ὥστε ἡδυνάτοτις νὰ τὸν ὀνομάσῃ ἀκαταμά-
χητον. Καὶ ὁ πρότερος βασιλεὺς τὸν εἶχεν ἤδη τι-

μήσειν *) διὰ τὰ προτερήματά του ταῦτα, ἀλλ' ὁ ὀγδοὸς Ἑρρίκος ἐδεσμεύθη τόσον εἰς αὐτὸν, ὥστε ὁ Φῶξ ἐκατόλαβε καλῶς, ὅτι διὰ τοῦ συσταθέντος ἀνέδειξε περιττὸν ὃχι μόνον τὸν ἀντίζηλόν του, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν. Βολσέης, υἱὸς μακέλου ἐκ Γίππεβίκου, ἔγεινε πάραυτα ἐξ ἀστείου ὁμοτραπέζου πιστὸς εἰς ὅλα τὰ μυστικά του βασιλέως, ὁ μόνος σύμβουλος, καὶ ἐπ' ἀληθείας ἀπεριόριστος κύριος τοῦ βασιλέως. Εἰς μάτην ἐσυμβούλευεν ὁ Φῶξ τοῦτον ὅτι ὁ ὑπρέτης δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγαλῆτερος τοῦ κυρίου του. Ὁ Βολσέης ἀνέβαινεν ἀπὸ μίαν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀξίαν εἰς ἄλλην· σιμὰ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας τοῦ Εὐοράκου, τοῦ ἐδόθησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ χηρεύουσαι ἐπισκοπαί· καὶ ὁ Πάπας ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποχρεώσῃ τοιοῦτον πολυαγάπητον ἄνδρα, καὶ τὸν ἀνέδειξε Καρδινάλιον καὶ τελευταῖον τοποτηρητὴν του εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ματαιιότης καὶ φιλοπολυτέλεια ἐπλάνησαν τὸν εἰς τόσον ζαλιστικὸν ὕψος ἀναβάντα νὰ περικυκλωθῇ μὲ βασιλικὴν τῶντι πολυτέλειαν. Ἐκτίσε παλάτια, ὅποια δὲν εἶχεν οὐδὲ ὁ βασιλεὺς. Πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς Ἀγγλίας αὐτὸς ἦτο, ὅς τις ἐφόρσσε μεταξωτὰ καὶ χρυσὰ ὑφάσματα, καὶ ὃχι μόνον τὰ φορέματά του, ἀλλὰ καὶ τὰ σκεπάσματα τοῦ ἵππου του ἐλαμπαν ἀπὸ ταύτην τὴν πολυτέλειαν. Συχνάκις εἰφαίνετο μὲ ἀκολουθίαν 800 ἀνδρώπων, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν πλῆθος εὐγενῶν, οἵτινες ἠθέλαν νὰ ἀγοράσωσι τὴν εὐνοϊάν του μὲ τοιαύ-

*) Τὸν ἔστειλε μίαν φορὰν μὲ σπουδατικὰς παραγγελίας εἰς Βρυξέλλας. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐπανῆλθε. „Θεέ μου, ἀκόμη δὲν ἀνεχωρήτατε;“ ἐφώνησε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἑρρίκος. — Συγχωρήσατέ με, ἐρχομαι ἤδη ὀπίσω. — „Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν. Εἴχα λητμονήσῃν ἀξιολόγόν τι, καὶ σὰς ἔστειλα ἐξοπῖσω γραμματοφόρον.“ — Μὲ συνήντησεν οὗτος εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου. — „Λοιπὸν δὲν σὰς ἐπρόφθατεν.“ — Ὅχι, εὐμενέστατα κύριε, ἡδυνήθην νὰ εὕρω οἰκοδὸν τί ἔλειπεν ἀκόμη ἀπὸ τοῦ ἔργου μου, καὶ τὸ ἐπρόσθετα κατὰ καλὴν τύχην — „ὦ! εἰσθε θαυμάσιος ἄνθρωπος. Ἐτάς ἐμπορεῖ τις νὰ μεταχειρίζεται εἰς ἀξιόλογα πράγματα.“

τας ταπεινώσεις. Ἐπροπορεύοντο ἔμπροσθέν του δύο θεωρητικοὶ καὶ πλουσίως ἐνδεδυμένοι ἱερεῖς· εἷς ἐβάσταζε τὸν Καρδιναλικὸν σταυρὸν, καὶ ὁ ἄλλος τὸν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Εὐοράκου. Ὅταν ἐλειτούργει τὰς ἐορτάς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Παύλου, τὸν ὑπηρετοῦν ἐπίσκοποι καὶ ἡγούμενοι, καὶ ὅταν ἐνίπτετο, τοῦ ἐδίδαν τὸ νερόν καὶ τὸ προσόφιον ἄνθρωποι τῆς ὑψηλοτάτης εὐγενείας· ὁμοίως καθ' ὅλα μὲ τὸν Πάπαν, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν ἠλπίζεν ὅτι ἔμελλε νὰ ἀνυψωθῇ πάραυτα. Πόσον ἐκολάκευσαν Κάρολος ὁ Ε' καὶ Φραγκῖσκος ὁ Α' τὸν φιλόδοξον Βολσέην καὶ ἐζήτησαν τὴν εὐνοίαν του, πόσον ἀκριβὰ τὴν ἡγόρασεν ὁ πρῶτος, τὰ ἐδιηγήθημεν εἰς ἄλλον τόπον (Τόμ. V, σελ. 226).

Εὐρήκαμεν συχνάκις καιρὸν εἰς τὸν δρόμον τῆς μέχρι τοῦδε διηγήσεως νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰς τοῦ Ἐρρίκου εἰς ξένας διαφορὰς ἀναμίξεις. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀκατάστατος καὶ ποτὲ δὲν ἐνήργει μὲ τὴν ἀνήκουσαν δύναμιν, δὲν ὑπεκρίθη ποτὲ λαμπρὸν πρόσωπον εἰς αὐτάς, μ' ὅλον ὅτι ὡς βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἠδύνατο νὰ κρίνῃ πολλὰ πράγματα μὲ τὴν παρουσίαν του. Πρῶτον ἀπὸ προσήλωσίν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ ὑπὲρ τοῦ Πάπα τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐξώδευσεν ἀνωφελῶς τὸ ἀργυρίον του εἰς συμμαχίας κατὰ τοῦ ΙΒ' Λοδοβίκου· ἔπειτα, ὅταν ἐξερράγη ἡ μεγάλη ἀντιζηλία μεταξὺ Φραγκίσκου Α' καὶ Καρόλου Ε', ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ δευτέρου ἕως οὗ ἡ χμαλωτίσθη ὁ πρῶτος εἰς τὴν Παυίαν. Ἐκτοτε ἐπέτυχαν οἱ Γάλλοι νὰ τὸν οἰκειωθῶσιν ἕως οὗ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἔριδος μετὰ βῆ ἀκόμη μίαν φορὰν εἰς τὸν Κάρολον. Παρεκτός τοῦ πολλοῦ ἀργυρίου, μὲ τὸ ὅποτον ἐβοήθει ἐπὶ τῶν πολέμων τούτων τοὺς φίλους του, ἔκαμε καὶ πολλὰς ἀποβάσεις εἰς τὴν Γαλλίαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ τίποτε. Ἀνθρωποὶ καὶ χρήματα ἐθυσιάσθησαν πάντα ἀνωφε-

λῶς, καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη ἐξεκενώθη ὁ τοῦ πατρὸς του θησαυρός. Καὶ κατὰ τῆς Σκωτίας δὲ ἤρχισε πολέμους διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν θρόνον ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τὰ ἐγχειρήματα ἤρχισθησαν χωρὶς φρόνιμα σχέδια, ἐνηργήθησαν κακῶς καὶ δὲν διήρκεσαν πολὺν χρόνον.

Τολμηρότερα ὅμως ἦσαν τὰ διαβήματα, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Ἑρρίκος εἰς αὐξήσιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔσω τῆς ἐπικρατείας του. Κατὰ τοῦτο ἐπροχώρησε περισσότερον παρὰ τὸν πατέρα του, καὶ εἰς πολλὰ ἐμεταχειρίσθη ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ἐχρειάζετο πολὺ ἀργύριον διὰ τοὺς πολέμους καὶ διὰ τὴν ἀσωτίαν του, ἔρριπτεν αὐτογνῶμόνως φόρους ὅχι χωρὶς νὰ ἐρεθίσῃ φανερόν γογγυσμὸν καὶ κάποτε καὶ ἐναντιότητα, ὅποτε ἐγένετο πάντοτε μισητότερος ὁ μετὰ ζήλου ὑπηρέτης τοῦ δεσποτισμοῦ του Βολσέης. Τοὺς εὐγενεῖς εἶχε ταπεινώσειν πολὺ ὁ πατήρ του, ἀλλὰ τὸ ἱερατεῖον ἔστεκεν ἀκόμῃ μὲ ἀκλόνητον δύναμιν, μὲ μεγάλα πλούτη, καὶ μὲ ἄμετρα προνόμια. Ὁ Πάπας ὠνόμαζε τὴν Ἀγγλίαν κάλλιστον πολῦτιμον λίθον τοῦ στέμματός του, ἐπειδὴ ἀπὸ κάμμιαν ἄλλην χώραν δὲν ἔρρεαν εἰς τὴν Ῥώμην τόσα μεγάλα εἰσοδήματα. Ὁ Ἑρρίκος ἦτο πολλὰ Καθολικὸς καὶ εὐλαβής, καὶ δὲν ἠγκιζε τὸ ἱερατεῖον, οὐδὲ ὠλόγостευε μέρος τῆς πρὸς τὸν ἀρχηγόν του χρεωστούμενης τιμῆς. Μᾶλλον δὲ ἔγραφε, καθὼς ἐδιηγῆθμεν ἄλλου (Τόμ. 5', σελ. 233), καὶ κατὰ Λουθήρου, καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβεν εὐγνωμοσύνην ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ ἕνα νέον τίτλον.

Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κάμωσιν εἰς αὐτὸν οἱ νεωτερισμοὶ τῆς διδασκαλίας, τὸ ἔκαμαν οἰκιακαὶ σχέσεις, αἱ ὅποιαί ἔφθειραν τὴν πρὸς τὸν Πάπαν ἀρμονίαν του. Ὁ Ἑρρίκος ἦτο δωδεκαετῆς ὅταν ἀπέθανεν ὁ πρεσβύτερός του ἀδελφός, καὶ ὁ πατήρ του τὸν ἠρράβωνιάσε πάραντα μὲ τὴν χήραν ἐκεῖνου, διὰ νὰ

διατηρήσῃ τὰς φιλικὰς σχέσεις μετ' Φερδινάνδον τὸν Καθολικόν, τοῦ ὁποίου θυγάτηρ ἦτο ἡ πριγκιπέσσα αὕτη. Ὁ Ἑρρίκος ἐώρτατε τοὺς μετ' αὐτῆς γάμους τοῦ εὐθὺς ἀφ' οὗ ἀνέβη τὸν θρόνον· τοῦ ἐγέννησεν αὕτη θυγατέρα Μαρίαν, ἀλλ' ὅχι καὶ υἱόν, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμει κατ' ὑπερβολήν. Εἰς ταύτην τὴν αἰτίαν τῆς δυσαρρεστήσεως προσετέθη, ὅτι ἡ Αἰκατερίνα ἦτο πρεσβυτέρα παρὰ τὸν βασιλέα, καὶ κυριευμένη ἀπὸ σωματικὰς ἀσθενείας. Ἦτο δὲ καὶ ὁ γάμος μετ' αὐτὴν ὡς γυναικα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικῶς ἀπηγορευμένος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐγνώρισεν ὁ Ἑρρίκος μίαν ἀμφίπολον τῆς γυναικὸς του, ὀνόματι Ἀνναν Βολέην, τῆς ὁποίας ἡ ωραιότης τὸν ἐμάγευσεν ὅλον. Ἐπειδὴ αὕτη ἀντέστεκε σταθερῶς εἰς ὅλας τὰς προσφοράς του, καὶ διὰ τῆς ἀντιστάσεως ταύτης τοῦ ἐφαίνετο ἀκόμη θελκτικωτέρα, ἀπεφάτισεν εἰς τὸ πάθος του — ἅς γείνη ὅ,τι καὶ ἂν γείνη — νὰ τὴν ἀναδείξῃ βασίλισσαν. Ὁ χωρισμὸς τοῦ πρώτου γάμου ἐκρέματο ἀπὸ ἑνὸς λόγον τοῦ Πάπα, ἀλλὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἦτο τόσο ἐύκολον νὰ τὸν λάβῃ. Κλήμης ὁ Ζ' ἔστεκεν, ὡς ἐξεύρομεν, εἰς κακὴν ἀρμονίαν μετ' τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε'. ἐκρέματο ὅλος ἀπ' αὐτὸν καὶ ἐφυλάττετο προσεκτικῶς ἀπὸ τὴν ἐκδίκησίν του. Ἦτο δὲ τοῦ Ἑρρίκου ἡ γυνὴ Αἰκατερίνα θεία ἐκ μητρὸς τοῦ Καρόλου, καὶ εἶχε καταφύγειν εἰς αὐτὸν, ὅστις τῆς ὑπεσχέθη νὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαιά της. Κατὰ δυστυχίαν ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἡ τοῦ βασιλέως δέησις, ὁπότεν ὁ Πάπας ἦτο φυλακωμένος εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον, καὶ πάραυτα μετ' αὐτὴν ἐφάνη ἔντονος προσταγὴ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ μὴ ἀναμιχθῇ χωρὶς εἰδησίν του εἰς τὰ πράγματα τῆς βασιλείσεως τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Πάπας, διὰ νὰ μὴ ταπεινωθῇ παντελῶς, ἔστειλεν τοποτηρητὴν μετὰ τοῦτο εἰς τὸ Λονδίον, ὅστις ἐμελλε νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα μετὰ τοῦ Βολσέη, ἀλλὰ μετ' ἑσπέρην

προσταγὴν, νὰ ἐκτείνουν εἰς μάκρος τὴν ἐξέτασιν, καὶ τελευταῖον νὰ μὴ ἀποφασίσουν τίποτε. Τὴν τέχνην ταύτην ἤξευρεν ἐξαίρετα ὁ τοποτηρητής. Ἀλλὰ τὸν ἐβοήθησεν ὄχι ὀλίγον καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῆς βασιλείσης. Ὅταν αὕτη ἐκράχθη ἔμπροσθεν, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρός της, καὶ τὸν ἐνεθύμισε μὲ δεινὴν εὐγλωττίαν, ὅτι εἶχουσιν ἔτη ὑπῆρξε πιστὴ σύζυγός του. Ἀφοῦ τὰ συμβούλια ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων διήρκεσαν ἕως τὸν Ἰούλ. 1529, ἀνεχώρησεν ἑξαφνα ὁ τοποτηρητής μὲ πρόφασιν τινὰ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινεν ἄκριτον.

Ἐρρίκος ὁ Η' ἐξεμάνη κατὰ τοῦ Πάπα καὶ ὅλης τῆς φατρίας του, καὶ ἡ μανία αὕτη ὑπῆρξε δυστυχία τοῦ Βολσέη. Ἄννα ἡ Βολέη καὶ οἱ συγγενεῖς της ἐμίσουν τὸν λειτουργὸν τοῦτον, καὶ ἔκαμαν τὸν βασιλέα νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι οὗτος ἦτο κύριον ἐλατήριον τῆς ἀργοπορίας ταύτης. Ἡ ὑποφία αὕτη, αἰαφθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐρωμένης, ἐπίασε ταχέως καὶ φοβερώς ρίζαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἐμπαθοῦς Ἐρρίκου. Ἐλθμονήθησαν διαμιᾶς ὅλαι αἱ πισταὶ ὑπηρεσίαι τοῦ λειτουργοῦ του, ἡ πολυχρόνιος καὶ ἐπιτηδεῖα κυβερνησις ὅλων τῶν πραγμάτων, αἱ πολλαὶ γλυκεῖαι ὥραι, τὰς ὁποίας ἐπέρασεν εἰς τὴν συναναστροφὴν του. Ἀπεφασίσθη ἡ ἀποβολή του· εὐθὺς ἀφ' οὗ ἤκουσε τὸ κοινοβούλιον, ἐφάνη πρόθυμον νὰ δείξῃ ὅλας τὰς κακουργίας, αἱ ὁποῖαι ἔφερναν τὴν πτώσιν τοῦ ὑπὸ πάντων φθονουμένου καὶ ἐπομένως ὑπὸ πάντων μισουμένου ἀγαπητοῦ. Τοῦ ἐπῆραν τὴν σφραγίδα, τοῦ ἀπηγόρευσαν τὴν αὐλὴν, τοῦ ἐδήμευσαν τὰ ὑποστατικά του, καὶ ἠθέλαν προχωρήσειν περαιτέρω, ἐὰν ὁ Ἐρρίκος αὐτὸς δὲν ἀνῆρει τὴν προσταγὴν του ἐντραπείς, ὡς φαίνεται, ἢ ἀφανίσῃ τὸν πρῶτον γλυκύτατον φίλον του. Ἐβάσταξε λοιπὸν κατὰ τὸ παρὸν ὁ Βολσέης τὰς ἐπισκοπὰς Εὐοράκου καὶ Βιγκορίας· ἀλλ' αὗται δὲν τὸν ἐπαρηγόρουν δι' ὅσα ἔχασεν. Ἀπὸ τόσον ὕψος

νὰ καταβυθισθῇ εἰς τόσῃν ἄβυσσον δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ, καὶ μετὰ ἔτος ἐν ἀπέθανεν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἐκαταγίνοντο νὰ τὸν ἐξαφανίσωσιν (1530).

Ἐνῶ οἱ νέοι φίλοι τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγγενεῖς τῆς Ἄννης, ἐπενόουν πῶς νὰ λάβουν τὴν ἀδειαν τοῦ διαζυγίου ἀπὸ τὸν Πάπαν, ἔπεν-
σαν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἐπισκόπου Κραμμέρου νὰ ζη-
τήσουν γνώμην ἀπὸ τὰ περιφημότερα πανεπιστήμια,
καὶ ἂν αὕτη, ὡς ἠλπιζαν, εἶναι πρὸς ὄφελός των,
νὰ τὴν προβάλουν εἰς τὸν Πάπαν διὰ ἐπικύρωσιν.
Ἐγένετο τοῦτο· τὰ ἐρωτηθέντα πανεπιστήμια καὶ οἱ
νομοδιδάσκαλοι, ἐξαγορασμένοι μὲ πολὺ ἀργύριον,
ἐδικαίωσαν τὴν διαζευξιν, ἀλλ' ὁ Πάπας ἐβράδυνε
φοβούμενος Κάρολον τὸν Ε'. Διὰ νὰ κερδήσῃ και-
ρὸν, ἐπροσχάλεσε τὸν Ἑρρίκον νὰ ὑπάγῃ προσωπι-
κῶς εἰς Ῥώμην πρὸς κρίσιν τοῦ πράγματος. Τοῦτο
ἐπείραξε περισσότερον τὸν βασιλέα. Ἐνας θαρρά-
λέος πρέσβυς ὑπήγεν ἀντ' αὐτοῦ, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ
ἐμβριθῶς μὲ τὸν Πάπαν, καὶ ἀπεμαχρύνθη χωρὶς νὰ
φιλήσῃ τὸν πόδα του. Συντόμως εἶπεῖν, ὁ Ἑρρίκος
ἀπεφάσισε νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλη-
σίας. Ἀρκεσθεῖς εἰς τὴν κρίσιν τῶν πανεπιστημίων
καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ βασιλείου, ἐνυμφεύθη
τὴν Ἄνναν (14 Νοεμ. 1532), ἐκήρυξε διὰ τῶν ἀρ-
χιεπισκόπων τὴν Αἰκατερίναν ἐκπτωτον τῆς βασιλικῆς
αἰτίας, καὶ διὰ τοῦ κοινοβουλίου ἀπηγόρευσε ὅλας
τάς εἰς τὸν Πάπαν ἐκκλήσεις τῶν ὑπηκόων του. Ὅλαι
αἱ πληρωμαὶ τῶν Ἀγγλικῶν μοναστηρίων καὶ ἐνοριῶν
εἰς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν ἔπαυσαν διαμιᾶς· ὁ
βασιλεὺς ἀνηγορεύθη κεφαλὴ τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησί-
ας, καὶ ἐσύναξεν εἰς τὸν θησαυρόν του ὅλα ἐκεῖνα
τὰ πλούσια εἰσοδήματα. Γράμματα καὶ ἀφορισμοὶ καὶ
προσταγαὶ παπικαὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ διὰ νὰ συνει-
θισθῇ ὁ λαὸς εἰς τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον, ἐδίδα-
σκεν ἱεροκῆρυξ πᾶσαν κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ

ἀγίου Παύλου, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ἐπίσκοπος καθὼς οἱ ἄλλοι, καὶ δὲν ἔχει ἐξουσίαν ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας του. Εἰς μάτην ἐβρόντα ὁ Κλήμης μὲ ἀφορισμοὺς ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας· εἰς μάτην ὠτομάζετο ἡ Αἰκατερίνα πάντοτε μόνη νόμιμος βασίλισσα τῆς χάρας ταύτης· ἡ βασιλικὴ δόξα ἦτο θμελιωμένη στερεῶς, καὶ ὅπου ἡ ἀντίστασις ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ τι, ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς ἀντέτασσε τρομερὰν βίαν. Ὁ γενναῖος Καγκελλάριος Θωμᾶς Μόρος, καὶ ὁ ἐπίσης χρηστὸς ἐπίσκοπος Ρόφας, Ἰωάννης Φίσχερος, οἵτινες ἐνόμιζαν καθήκον τοῦ συνειδότος των νὰ γνωρίζουν ἀδίκον τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως καὶ τὸν δεύτερον γάμον, ἐκαταδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ μὲ Σωκρατικὴν ἡσυχίαν ἀπεκεφαλίσθησαν (1535).

Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἦτο, ὡς εἶναι γνωστὸν, εἰς τέλειον ἀναβρασμὸν ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἀναμόρφωσις· καὶ ἕως τῆς Ἀγγλίας εἶχαν ἐξαπλωθῇ αἱ ἐνέργειαι τῆς, καὶ ἐκεῖ ἦτο πιθανὸν, ὅτι ὁ ἐπαναστατικὸς βασιλεὺς ἔμελλε νὰ τὴν δεχθῇ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Ἀλλ' ὁ Λούθηρος αὐτὸς μὲ τὰς σφοδρὰς ἐπιστολάς του εἶχε παροργίσειν τὸν Ἑρβίικον· διὰ τοῦτο οὗτος μισῶν καὶ τὸν Πάπαν καὶ τὸν Λούθηρον, ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ ἰδικὴν του ἀναμόρφωσιν· ἐπεριπάτησε δρόμον μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς δεξιὰν ἢ ἀριστεράν. Ἡ ἀναμόρφωσις του διευθύνετο πλέον κατὰ τοῦ παπισμοῦ παρά κατὰ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἐβάσταξε τὰς περισσοτέρας διδασκαλίας. Διότι, εἴαν καὶ ὁ Κράμμερος, τὴν ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας, ἦτο προσηλωμένος εἰς τὰ δόγματα τῆς Γερμανικῆς ἀναμορφώσεως, καὶ εἶχεν ὁμόφρονά του καὶ τὸν νέον λειτουργὸν καὶ ἀγαπητὸν Θωμᾶν Κρομβέλλιον, μ' ὅλον τοῦτο ἔχρεώστων καὶ οἱ δύο νὰ ἀντιδρῶσι προσεκτικῶς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὴν πρὸς τὰ παλαια

διδάγματα κλίσιν του. Ὑπερηφανεύόμενος ὁ Ἑρρίκος διὰ τὴν πολυμάθειάν του, ἐσύνθεσεν αὐτὸς κατήχησιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἣτις εἰσήχθη εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα, καὶ ἐπρόσταξε μετάφρασιν τῆς γραφῆς εἰς τὸ Ἀγγλικόν, ἣτις τυπωθεῖσα εἰς Παρισίους ἐπωλεῖτο εἰς καθένα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ γνήσιοι Προτεστάνται δὲν ἐδέχοντο τὴν διδασκαλίαν του, ἠκολούθησαν ἐκ τούτου αἱματώδεις σκηναὶ, καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ βασιλείου ἐκάπνιζαν αἱ πυραὶ κατὰ τῶν αἵρετικῶν Καθολικῶν τε καὶ Προτεστάντων.

Κατὰ τὸ 1536 ἔτος ἔκαμεν ἄλλο τολμηρὸν ἐγχείρημα ὁ Ἑρρίκος. Ἐκατάργησεν ὅλα τὰ μικρότερα μοναστήρια τῆς ἐπικρατείας, καὶ διὰ τὰ τὰ κάμη μὲ πρόσχημα δικαιοσύνης, ἔστειλεν εἰς τὰ πέριξ ἐπιθεωροὺς, οἵτινες ἐχρεώσθουν νὰ ἀναγγέλλουν μεγάλας βδελυρίας τῶν Μοναχῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ἴσως ἦσαν τινὲς τούτων ἀληθιναί, ἀλλὰ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι οἱ ἐπιθεωροὶ ἐμόρφοναν τὰ κακὰ οὕτως, καθὼς ἐπεθύμει νὰ τὰ ἀκούσῃ ὁ βασιλεὺς. Ἀπρεπέστατα μαρτυρικὰ ἐπροβλήθησαν ἔπειτα εἰς τὸ δημόσιον, καὶ μετὰ τοῦτο ἔγεινεν ἡ κατάργησις. Κατὰ τὸ παρὸν ἐκαταργήθησαν 375 μικρὰ μοναστήρια, τῶν ὁποίων τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα ἦσαν 32,000 λίτραι στερλίγγαι· τὰ δὲ κτήματά των κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἤξιζαν πλέον παρὰ 100,000 λίτρας. Οἱ νέοι Μοναχοὶ καὶ Μοναχαὶ ἀπελύθησαν, καὶ εἰς τοὺς γεροντοτέρους ἐδόθησαν σιτηρέσια. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθησαν νὰ κινήσωσιν εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τὸν λαόν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἡ ἀγρυπνία τοῦ βασιλέως κατέστειλε τὰς ταραχάς. Οἱ ἐπαναστάται ἐτιμωροῦντο συνήθως μὲ τὸν θάνατον.

Ἐνθάρρυνθεὶς ὁ Ἑρρίκος ἀπὸ τὴν εὐτυχῇ ἐκβατίν ἐτόλμησε τὸ 1538 ἔτος νὰ καταργήσῃ καὶ τὰ μεγαλῆτερα μοναστήρια, καὶ εἰς διάστημα δύο ἐτῶν ἐξουσίασεν ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Ἐκαταρ-

γένησαν δὲ 645 μοναστήρια, 90 Κολλέγια, 2374 ἐλεύθεραι ἐκκλησίαι, καὶ 110 νοσοκομεῖα, τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα ὅλα ὁμοῦ ἦσαν 161,000 λίτραι στερλίγγαι. Εὐρέθησαν μεγάλοι θησαυροὶ, μάλιστα εἰς τὰς θαυματουργοὺς εἰκόνας πολλῶν μοιαστηρίων, μ' ὅλον ὅτι οἱ Μοναχοὶ ἐπαρμέρισαν κρυφίως τὰ περισσότερα. Ἐκ τῶν ὅσα ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς μέγα μέρος ἐχάρισεν εἰς τοὺς φίλους του ἢ ἐσκόρπισεν ἀσώσως. Ἐὰν τὰ οἰκονόμει καλῆτερα, ἤθελε γενῆν ὁ πλουσιώτατος τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπερίσκεπτον ἐλευθεριότητά του ἔχασε καὶ τὰ κέρδη, ὅσα ἀπελάμβανε πρότερον ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους. Διότι εἰς τὰς γενικὰς φορολογίας συνεισέφεραν πάντοτε τὰ πλεῖστα οἱ ἱερωμένοι· τὰρα ὅμως ἔλειψαν ὅλα ταῦτα· καὶ εἶχε λοιπὸν δίκαιον Κάρολος ὁ Ε', ὅταν εἶπε μὲ ἀστεῖσμόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τὴν ὀρνίθα, ἥτις τοῦ ἐγέννα καθ' ἡμερινῶς χρυσᾶ αὐγά. Ὅτι δὲ ὁ Πάπας εἰς τοιοῦτον προφανῆ πόλεμον κατὰ τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐσιώπησεν, ἐννοεῖται ὀχοθεν. Ἐὰν κατ' ἀρχὰς τὸν ἀφώρισε, τώρα μὲ δημόσιον δῆλωσιν ἐπαράδωκε τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν διάβολον, καὶ τὴν χώραν του εἰς τὸν ὅς τις εἶχεν ὀρεξιν νὰ τὴν κυριεύσῃ. Καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν αὐτὴν ἐσκόρπισθησαν, εἰς καὶ ἀνωφελῶς, ὑβριστικώτατα συγγράμματα κατὰ τοῦ Η' Ἑρρίκου.

Τὸν ἐμπαθῆ βασιλέα ἔκαμνε πάντοτε ὑπερήφανον ἡ τύχη του. Ἐφαντάζατο ἀκλονήτως, ὅτι ἔχει τὸν μόνον ἀληθινὸν κανόνα τῆς πίστεως. Ἐνας διδάσκαλος τοῦ Λονδινίου, ὀνόματι Λαμβέρτος, ἀπηνέετο τὴν σωματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον, καὶ προσταχθεὶς ἀπὸ τὸ ἱερὸν κριτήριον νὰ ἀναθεματίσῃ τὴν γνώμην του, ἐτόλμησε νὰ ἀναφέρῃ τὴν κρίσιν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Ἑρρίκος εἰδέχθη τὸν αἰρετικὸν νὰ φιλονεικήσῃ μαζὴ του ἀπὸ τοῦ θρόνου. Ὁλόγυρά του ἐστάθησαν οἱ Πατρίκιοι

καὶ οἱ πρῶτοι ἀρχιερεῖς τοῦ βασιλείου. Μετὰ πεντάωρον συνδιάλεξιν ἀπέκαμεν ὁ Λαμβέρτος καὶ ἐσιώπησε τελευταῖον. Ὁ Ἑρρίκος τὸν ἠρώτησε μετὰ τοῦτο, ἂν θέλῃ νὰ ζῇ ἢ νὰ ἀποθάνῃ. Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη: ἀφίνομαι ὅλος εἰς τὸ ἔλεος τῆς ὑμετέρας Μεγαλειότητος. „Δὲν δύναμαι νὰ προστατεύσω αἵρετικόν,“ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ Λαμβέρτος ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον. Ἐστοχάσθησαν, ὅτι αἵρετικὸς τολμήσας νὰ φιλονεικήσῃ μὲ τὸν βασιλέα ἐχρεώσται νὰ τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς, καὶ οὕτω τὸν ἐκαταδίκασαν εἰς ἀργοπόρον φωτίαν. Ἐξῆ ἀκόμη ὁ δυστυχὴς, εἰς ἐκάστην σχεδὸν οἱ πόδες του, ἕως οὗ τελευταῖον στρατιῶται τινὲς τὸν ἠλέησαν καὶ τὸν ἐσπρωξαν ὅλον εἰς τὴν φωτίαν. Ἐπαθε Καννιβαλικὸν μαρτύριον μὲ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀξίαν μάρτυρος, καὶ ὁ Χριστὸς ἦτο τελευταῖα του λέξις, τελευταῖος του στοχασμὸς (1538).

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐσύναξεν ὁ Ἑρρίκος ἐν κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον, καθὼς λέγει ὁ Οὐμίος, ἐδείχθη τόσον δουλοπρεπὲς καὶ οὐδαμινόν, ὥστ' ἠθέλεν εἰσθαι τὸ τελευταῖον, ἂν ἡγάπα ὁ Ἑρρίκος νὰ τὸ καταργήσῃ. Ἐδόθη νόμος, ὅς τις ὠνομάσθη ὁ τῶν ἐξ ἄρθρων, καὶ ἀπὸ τοὺς Προτεστάντας ὠνομάσθη εὐλόγως αἱματώδης νόμος. Ἐστερέονε τὰ ἐφεξῆς ἐξ ἄρθρα πίστεως: τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὸν μυστικὸν δεῖπνον χωρὶς τοῦ ποτηρίου διὰ τοὺς λαῖκούς, τὴν παντοτεινὴν τήρησιν τῆς ἅπαξ ταχθείσης σωφροσύνης, τὴν ὠφέλειαν τῶν ἰδιαιτέρων λειτουργιῶν, τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν προσευχὴν τῶν ἱερέων. Ὅς τις ἠθέλεν ἀρνηθῆναι τὸ πρῶτον τῶν ἄρθρων τούτων, ἐμελλε νὰ καυθῇ πάραυτα: διὰ τὰ ἄλλα ἐτέθη ποινὴ, φυλακὴ καὶ χρηματικὴ ζημία εἰς τὸν μετανοοῦντα. Θάνατος εἰς τὸν ἀμετανόητον. Πάραυτα ἐπιάσθησαν πεντακόσιοι αἵρετικοὶ καὶ ἐθανατώθησαν. Τὸ αὐτὸ κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον μὲ τὸν τρόπον τούτον ἠφάνισε πᾶσαν θρησκευτι-

κὴν ἐλευθερίαν, ἐκήρυξε πολιτικῶς ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς αἱ βασιλικαὶ διαταγαὶ θέλουν νομίζεσθαι ὡς διαταγαὶ καὶ τοῦ κοινοβουλίου.

Ἐρρίκος ὁ Η' διὰ τὰ ἀποκτήσῃ μὲν τὴν Ἄνναν ἐγεινεν ἀναμορφωτῆς, διὰ τὰ βεβαιώσῃ δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἀναμόρφωσιν, κατεστάθη ἀγριὸς διώκτης τῶν ἐτεροφρόνων. Ἀλλ' ὅσον σφοδρῶς ἠγάπα, ἐνόςσω ὁ ἔρωσ τὸν ἐκυρίευσεν, τόσον ταχέως ἐξητμήσθη τὸ πῦρ τοῦ ἔρωτος ἀφ' οὗ ἀπέκτετσε τὴν ἀγαπητικὴν του. Μόλις ἐπαρτήρησαν τῆς Ἄννης οἱ ἐχθροὶ τὴν ἀλλοιοφροσύνην του, καὶ ἐσπευσαν τὰ διεγείρουν εἰς τὸ στήθος του ὑποφίαν καὶ ζηλοτυπίαν. Ἦτο ἀναθρεμμένη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἄννα, καὶ εἶχεν ἐκεῖ λάβειν ἐλευθερώτερον τόνον παρὰ ὡς ἦτο σύνηθες εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐλητμόνησεν εἰς τοὺς ἀπτεῖσμούς τὴν ἀξίαν της, καὶ δὲν ἔδωκε ποτὲ ἀφορμὴν εὐλογον εἰς τὸν βασιλεῖα τὰ ἀμφιβάλλη περὶ τῆς πίστεώς της. Ἀλλ' ὁ Ἐρρίκος ἠνοιξε θεληματικῶς τὰ αὐτία του εἰς τὴν φωνὴν τῆς συκοφαντίας, ἥτις ἐφύσα τὴν φωτίαν. Ἐξαίρετως ἐφάνη συκοφάντρια μία σφοδρὰ ἐχθρὰ τῆς βασιλείας, ἡ Κόμητσα Ῥυπιφορτίου, φέρουσα κακίστας ὀγγελίας περὶ τῶν ἀσημαντοτάτων συνομιλιῶν της. Ὁ Ἐρρίκος εἶχε γνωρίσειν μεταξὺ τῶν ἀμφιπόλων τῆς βασιλείας τὴν Ἰωάνναν Σειμουραν, κόρην ὠραιοτάτην ἀναφλεχθεῖς ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ τὰ τὴν ἀποκτήσῃ, ἐχόρη ὁ τύραννος ἐσωτερικῶς ἀκούσας κατηγορίας κατὰ τῆς γυναικὸς του, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο τὰ τὸν ἐλευθερώσουν ἀπ' αὐτὴν. Μὲ ἀφορμὴν οὐδαμινὴν ἐσύρθη ἡ ἀξιοθρήνητος Ἄννα εἰς τὸν Πύργον, καὶ ὠνομάθησαν Πατρίκιοι τινὲς διὰ τὰ τὴν κρίνουν. Εἰς μάτην ἐγραφε πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐλεεινοτάτας ἐπιστολάς· ἀπόκρισιν δὲν ἔλαβεν. Εἰς μάτην ἐπαράστησεν εἰς τοὺς κριτὰς της, ὅτι τὸ ἀμάρτημά της δὲν ἠδύνατο τὰ εἶναι εἰμὴ ἀθῶοιτινες λόγοι. Χωρὶς ἱκα-

τὴν ἀπόδειξιν ἐκρίθη ὑπεύθυνος, καὶ ἀπεφασίσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς ἢ διὰ ξίφους θάνατον. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐφάνη ἀκόμη ἐλεήμων ἀποφασίσας τὸ δεύτερον, τὸ ὁποῖον ἐπαθεν ἡ ἀθλία τὴν 14 Μαΐου 1536. Ἐδέχθη τὸν θάνατον μὲ ἀξίαν καὶ ἱλαρότητα, ἐδειξεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀθωότητά της, καὶ ἐσυγχώρησε φανερά τὸν βασιλέα τὸ ἀδικόν του. Ἡ ἀρίστη ἀθώωσις τῆς δυστυχοῦς ἐγενεῖν ἀπὸ τὸν βασιλέα, ὅς τις μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν θανάτωσίν της ἐνυμφεύθη τὴν Ἰωάνναν Σειμοῦραν. Εἰς μίαν εὐθὺς μετὰ τοῦτο συγκροτηθεῖσαν ὁμήγυριν τοῦ κοινοβουλίου ἐξεφώνησε λόγον, ὅπου ἀπέδειξε καλὸν διὰ τὸν λαόν του, ὅτι μ' ὅλας τὰς δυστυχίας τῶν δύο πρώτων γάμων του, ἐτόλμησε καὶ τρίτον. Ὁ ρήτωρ τοῦ κοινοβουλίου ἀπεκρίθη εἰς τὸν λόγον τοῦτον μὲ ἐπαινον τῶν θαυμαστῶν προτερημάτων τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν ἐσύγκρινε κατὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ σοφίαν μὲ τὸν Σολομῶντα, κατὰ δὲ τὴν ἀνδρίαν μὲ τὸν Σαμφών, κατὰ δὲ τὸ κάλλος μὲ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Ὁ Ἑρρίκος ἐδέχθη τὸν λόγον τοῦτον εὐμενῶς, καὶ ἀπεκρίθη μὲ τὸ στόμα τοῦ Καγκελλαρίου του: ἐὰν ἔχη τῶνόν τι τὰ προτερήματα ταῦτα, εἶναι δῶρα τοῦ Θεοῦ ἐλέους.

Τὴν 12 Ὀκτωβ. 1537 ἐπληρώθη τελευταῖον τοῦ βασιλέως ἡ θερμοτάτη εὐχή· ἡ νέα σύζυγος τοῦ ἐγέννησεν υἱὸν *), τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Ἐδουάρδον· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἀπέθανεν ἡ μήτηρ ἀπὸ ταύτην τὴν γένναν· ὁ βασιλεὺς ἐπεθύμει πάλιν νέαν γυναῖκα, καὶ ἡρράβωνίσθη κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ λειτουργοῦ του Κρομβελλίου τὴν θυγατέρα τοῦ Δουκὸς Κλιβίας, τῆς ὁποίας εἶχεν ἰδεῖν εἰκόνα ζωγραφημένην ἀπὸ τὸν περίφημον Ὀλβέϊνον, πολλὰ κο-

*) Ἀπὸ τὴν Ἄνναν Βολέην εἶχε μόνον μίαν θυγατέρα, τὴν μετέπειτα τόσον περίφημον γενομένην Ἐλισάβετ.

λακευμένην. Ἐμπιστευόμενος εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνος ἀπεφάσισεν ὁ Ἐρρίκος τὸν γάμον, καὶ ἦτο τόσοι ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ τὴν νέαν του σύζυγον, ὥστε μεταμορφωμένος ἐκβῆκεν εἰς συνάντησίν της ἕως Ῥόφας. Ἀλλὰ πόσον εὐρέθη ἡπατημένος. Ἴδε τόσοι ἄνοστοι ἀσχημίαι, ὥστ' ἐκραξε μὲ ἀγανάκτησιν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ζῇ μετ' αὐτήν. Μόνον ὁ ἀναλογισμὸς τῶν πολιτικῶν σχέσεων τὸν ἐπαρακίνησε νὰ μὴ τὴν ἀποβάλλῃ παράυτα. Τὴν ἐνυμφεύθη (6 Ἰαν. 1540), ἀλλὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εἶπεν ὅτι δὲν ὑποφέρει γυναῖκα, ἥτις δὲν ἤξευρεν οὔτε Ἀγγλικὴν οὔτε Γαλλικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τοιαύτας αὐλὰς δὲν ἐλείπουν κακουργαίαι, ἠνώθησαν πολλοὶ κατὰ τοῦ αἰτίου τῆς συζεύξεως ταύτης Κρομβελλίου, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐκατηγορήθη, ἐκρισολογήθη, καὶ ἀπεκεφαλίσθη λειτουργὸς, τὸν ὅποιον ὁ Ἐρρίκος ἠγάπησεν ἐξ ὅλης ψυχῆς μετὰ τὸν Βολσέην (28 Ἰουλ. 1540).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐχρεώσται τὸ κοινοβούλιον νὰ χωρίσῃ τὸν βασιλέα ἀπὸ τὴν μισητὴν γυναῖκα του. Χωρὶς ἀντιλογίαν ἐδέχθη αὕτη τὸ διαζύγιον, καὶ ἔκαμε τόπον εἰς θελκτικὴν τινα Ἀγγλὴν, Αἰκαστερίναν Ὁβάρδ, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Νορφολκίων, τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγας ἐβδομάδας τῆς διαζεύξεως ἐνυμφεύθη κατὰ τὸν ὀρμητικὸν τρόπον του. Ἡσθάνθη τὸν ἑαυτὸν του τόσοι εὐτυχῇ εἰς τὸν πέμπτου τοῦτον γάμον, ὥστ' ἐπρόσταξε νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν δημοσίως εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐφανερώθη, ὅτι τὸ ψευδὲς ἀμάρτημα τῆς δυστυχοῦς Ἀννης Βολέης ἐπραξεν ἀληθῶς ἡ παροῦσα βατίλισσα. Ἐκλαυσε ποταμηδὸν ὁ βασιλεὺς μαθὼν τὴν ἀπιστίαν τῆς ἀγαπητῆς γυναικὸς του, ἀλλ' ἐπειδὴ αἰκατ' αὐτῆς μαρτυρίαι ἦσαν ἀναντίρροτοι, ἀπεκεφαλίσθη μετὰ πολλῶν συνεργῶν της. Ἐκ τούτων ἦτο καὶ ἡ Κόμησσα Ρυπιφορτίου, τῆς

ὁποίας ἡ μαρτυρία διέκρινε ποτὲ τὴν κρισολογίαν τῆς Ἀγνῆς, καὶ ἡ ὁποία ἐφωράθη τῶρα συναίτιος τῆς ἀπίστου Αἰκατερίνης Ὁβάρδης (1541).

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἑρρίκος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι πολὺν καιρὸν χωρὶς γυναῖκα, ἐνυμφεύθη ἕκτην φορὰν (1543) Αἰκατερίναν Παρράν, χήραν τοῦ Λόρδου Λατιμέρου, ἣτις εἶχε νὰ εὐχαριστῇ τὴν μεγάλην της φρόνησιν, ὅτι δὲν ἔπαθε τὴν τύχην τῶν ἀθλίων προκατόχων της. Ὁ βασιλεὺς, ὅς τις κατὰ πᾶν ἔτος ἐγένετο σωματικῶς δυσκίνητος καὶ ψυχικῶς ευαίσθητος καὶ ὀξύθυμος, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ πλέον ἀντιλογίαν εἰς τὰς γνώμας του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἔνωσις τῶν θρησκευτικῶν γνωμῶν εἰς τὸ βασιλείον του ἦτο τὸ ἀγαπητόν του πρᾶγμα, δὲν ὠμίλει τίποτ' ἄλλο μὲ τὴν γυναῖκα του εἰμὴ περὶ θρησκείας, καὶ ἔπειδὴ αὕτη ἦτο γραμματισμένη καὶ εὐγλωττος καὶ χαρίεσσα, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλλείψῃ ἀπὸ τὴν κλίνην του ἐπὶ ἀρρώστιας τινὸς τοῦ ἀνδρός της, ἣτις διήρκεσεν ἱκανοὺς μῆνας (1546). Πολλὰ μακρὰν ἀπέχουσα ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν καὶ αὐστηρίαν του εἰς τὰ τῆς θρησκείας, ἐθεώρει πολλὰ πράγματα μὲ μετριοτήτα, καὶ ἔπειδὴ ἐκατάλαβεν ἐντελῶς, ὅτι ἀπέκτησεν ἐξουσίαν κατ' ὀλίγον ἐπάνω του, ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ κάμῃ ἀγαθὸν πρᾶγμα, εἰάν τὸν ἔφερνεν εἰς ἡμερώτερα δόγματα. Ἀλλὰ μόλις εἶχε τοῦ προβάλειν εὐκρινῶς τὴν γνώμην της, ὅταν ἐκεῖνος μὲ ἄγριον βλέμμα, ὅμοιος μὲ ἄνθρωπον ἀπιστοῦντα εἰς τὰς ἀκοάς του, τὴν ἐκύτταξεν ἀσκαρδαμυκτὶ θέλων τρόπον τινὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ ὁμμάτιά της. Ἐφανέρωσε πάραυτα τὴν ταραχὴν του εἰς τὸν ἐπίσκοπον Γαρδίνερον, ἐχθρὸν τῆς βασιλίσσης, καὶ οὗτος, ὡς αὐλικός, ἐπίασε τὸν καιρὸν νὰ ἐπαινέσῃ τὸν ζῆλον τοῦ βασιλέως διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἀληθινῆς πίστεως, καὶ νὰ τοῦ ἀποδείξῃ, ὅτι τίποτ' ἄλλο δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἰσχυρότερα εἰς τὸν πολὺν ὄμιλον, εἰμὴ

ἐὰν ἡ καταφρονημένη θάλησις τοῦ βασιλέως ἐκδικῇται αὐστηρότατα κατὰ λαμπροτάτων προσώπων. Ἐγίγνετο ἤδη ἡ χριστολογία μυστικῶς κατὰ τῆς δυστυχούς, ὅταν ἀκόμη εἰς καιρὸν ἔμαθε περὶ τούτου. Ἐκατάπνευχε τὴν λύπην της, καὶ ἔκαμεν εἰς τὸν ἄνδρα της μὲ ἀβίαστον εὐπρέπειαν τὴν συνήθη ἐπίσκεψίν της. Ἡρχισεν ἐκεῖνος πάλιν τὰς ὀρθοδόξους ὁμιλίας του, καὶ τὴν ἐπαρατήρει ἐνταύτῳ μὲ προσοχὴν· ἀλλ' ἐκείνη μὲ γέλια ἔτρεψε τὸν λόγον της, ὅτι τοιαῦται βαθεῖαι ἔρευναι ὑπερβαίνουν τὰς δυνάμεις τοῦ γυναικείου γένους. Τοῦτο ἐγεννήθη (εἶπε) μόνον διὰ τὰ ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἄνδρας. Εἰς τὸν ἄνδρα ἀρμόζει νὰ φιλοσοφῇ περὶ τοῦ λόγου τῶν πράξεων καὶ τῆς πίστεώς του, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα νὰ τὸν ὑπακοὴ τυφλά. Εἰς αὐτὴν δὲ εἶναι τοῦτο τόσον εὐκολώτερον, ὅσον ἔχει ἄνδρα, ὅς τις εἶναι ἱκανὸς νὰ φροντίσῃ διὰ τὰ ὀρθὰ δόγματα ὅχι μόνον τοῦ οἴκου του, ἀλλὰ καὶ ἔθνων ὀλοκλήρων. Ὁ κολακευθεὶς βασιλεὺς ἐφώναξε γελῶν: „Ὅχι, ὄχι, μὰ τὴν Παναγίαν, Αἰκατερίνα· σὺ εἶσαι ἀληθινὸς δόκτωρ, καὶ εἶσαι καλὴ νὰ δίδῃς μᾶλλον παρὰ νὰ λαμβάνῃς διδασκαλίαν.“ Μὲ ταπεινοφροσύνην τοῦ ἀπεκρίθη: „Δὲν ἀξίζω, οὐδὲ ἔμπορῶ νὰ ἀξίζω τὸν ἐπαινον τοῦτον. Ἐδοκίμασα μὲν κάποτε νὰ ἀντιλέγω κατὰ τὸ φαινόμενον, διὰ νὰ δίδω ζωηρότητα εἰς τὴν συνομιλίαν, ἥτις χωρὶς ἀντίστασιν νεκρῶνεται, καὶ διὰ νὰ ἀπασχολῶ πρὸς ὀλίγον τὴν ὀξύνοϊαν τοῦ ἀντιπάλου μου, ἀλλ' εὗρηκα ὅτι κατὰ τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀληθειῶν του δὲν ἰσχύει καμμία ἐναντίωσις. Ἡμὴν δὲ καὶ εἶμαι στερεὰ εἰς τὴν αὐτὴν πίστιν, εἰς τὴν ὁποίαν λάμπει καὶ ὁ σύζυγός μου.“ — Πῶς; ψυχῆ μου! λέγεις ἀληθινά; ἐφώναξεν ἐκστατικὸς ὁ Ἑρρίκος· εἴμεθα λοιπὸν πάλιν τέλει φίλοι.“ Ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ πόσον ἐχάρη ἡ ἀθλία γυνὴ ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους.

Τόσον εὐτυχῶς δὲν ἡλευθερόνετο καθ'ένας. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ δυσπίστου καὶ ἰδιοτρόπου τυράννου ἐδαπάνησαν τὴν ζωὴν πολλῶν καὶ ἐνδόξων προσώπων. Πολλοὶ ἐθαιατώθησαν ὡς προδότηι μόνον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ἀρρώστιας του εἶπαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θέλει ζῆσιν πλέον πολὺν χρόνον. Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ θανάτου του ἡμέραν ἐπρόσταξε τὸ κοινοβούλιον νὰ φονεύσῃ τὸν Δοῦκα Νορφολκίας, ἀνδρα τοῦ βασιλείου ἀξιολογώτατον. Κατὰ καλὴν τύχην ἀπέθανεν αὐτὸς πρὶν φονευθῇ ἐκεῖνος (28 Ἰαν. 1547) κατὰ τὸ πεντηκοστὸν ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ τὸ τριακοστὸν ὀγδοὸν τῆς βασιλείας του.

Μὲ ὅλον ὅτι ἦσαν ἀνωφελεῖς καὶ ἀσήμαντοι οἱ πολλοὶ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν Ἑρρίκος ὁ Η', ἐχρησίμευσαν ὁμως, ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ ἔμαθαν τότε ἀπὸ τοὺς Γάλλους καποῖαν καλητέραν πολεμικὴν τέχνην. Ἡ χρῆσις τῆς πυρκακονίας ἐγένεεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κοινὴ βραδύτατα, καὶ τοῦ Ἑρρίκου οἱ ἀριστοὶ στρατιῶται ἦσαν ἀκόμη τοξόται. Σύγχρονός τις συγγραφεὺς ἐκθειάζει ὡς θαῦμα, ὅτι εἰς μίαν ναυμαχίαν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος 100 καραβίων εἰς δύο ὥρας ἐρῆρξε 300 κανόνια. Τοῦτο γίνεται τῶρα ἀπὸ ἓν πολεμικὸν καράβιον μὲ μεγίστην εὐκολίαν.

7. Ἐδουάρδος δ'.

(1547 — 1553).

Κατὰ δυστυχίαν ἡκολούθησε πάλιν ἐπιτροπικὴ βασιλεία, ἐπειδὴ Ἑρρίκου τοῦ Η' ὁ μονογενὴς υἱὸς Ἐδουάρδος δὲν ἦτο ἀκόμη δεκαετής. Τοποτηρητὴν του εἶχε διορίσειν ὁ πατὴρ του βουλὴν δεκαῆξ ἀνδρῶν, ἡτις ἔκρινεν εὐλογον διὰ τὴν μεγίστην ἐνότητα νὰ ἀναγορεύσῃ ἐκ τοῦ μέσου τῆς ἑνῆς προστάτην. Ἡ ἐκλογὴ ἔπεσεν εἰς θεῖον τιμὰ τοῦ νέου βασιλέως, Κό-

μητα Ἀρφορδίας (μετ' ὀλίγον Δοῦκα Σομμερσετίας), φρόνιμον καὶ αγαθόν, ἀλλ' ὅχι ἀποφασιστικὸν ἄνδρα, ὅς τις ὅμως ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβε τόσῃν ὑπόληψιν, ὥστ' ἐκυβέρνηα σχεδὸν ὡς βασιλεὺς. Ἦτο εὐνοϊκὸς εἰς τοὺς Προτεστάντας, καὶ ἐνταύτῳ τόσον μέτριος, ὥστε δὲν ἐδοκίμασε νὰ μεταβάλλῃ τίποτε μὲ βίαν. Ὁ σοφὸς ἀρχιεπίσκοπος Θωμᾶς Κράμμερος ᾠδήγει τὴν ἀναμόρφωσιν πολλὰ προσεκτικῶς, ἐβάσταξεν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ τῆς Καθολικῆς λατρείας τόσα, ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ βλάψουν, καὶ οὕτως ἔγεινεν ἐχθρὸς καὶ τῶν δύο μερίδων.

Μετὰ τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως, τοῦ μεγίστου πράγματος τῶν καιρῶν ἐκείνων, ἐπεθύμουν οἱ Ἀγγλοι κατὰ πολλὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Σκωτίας μὲ τὴν μοναρχίαν των. Ἐκεῖ ἐκυβέρνηα τότε, μετὰ τὸν θάνατον Ἰακώβου τοῦ Ε', ἐν ὀνόματι τῆς ἀνηλίκου θυγατρὸς τοῦ Μαρίας Στουάρτ, ἡ τούτου γυνὴ, ἀδελφή τις τῶν Γουϊσίων. Ὁ Προστάτης Σομμερσέτιος ἐπρόβαλεν εἰς αὐτὴν γάμον τοῦ νέου βασιλέως τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν πριγκιπέσσαν ἐκείνην· ἀλλ' ἐκ προσηλώσεως εἰς τὸν Καθολικισμὸν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπέβαλεν ἐκείνη τὸ πρόβλημα. Ὁ Σομμερσέτιος ἐνόμισεν ὅτι θέλει ἐνεργήσῃ εἰς αὐτὴν καλῆτερα μὲ τὸν φόβον. Διὰ τοῦτο ἐπροχώρησε μὲ στράτευμα ἕως Ἐδιμβούργου, καὶ ἐκέρδησεν ἀληθῶς αἱματώδη νίκην, ἀλλ' ὁ πόλεμος δὲν ἐγίνετο μὲ δραστηριότητα, καὶ οὕτω μὲ διαρπαγὰς καὶ ληστείας ἀπέκαμαν καὶ τὰ δύο μέρη, ἕως οὗ ἡ Γαλλία, ἡ παλαιὰ σύμμαχος τῆς Σκωτίας, ἐμβῆκεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἤρπασε τὴν νέαν Πριγκιπέσσαν διὰ τὸν Δελφῖνα, τὸν μετέπειτα βασιλέα Φραγκῖσκον Β'.

Ἔως ἐδῶ ἐφαίνετο ὅτι ἐτρεχεν εὐτυχῶς ἡ ἐπιτροπικὴ κυβέρνησις. Ἀλλ' ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἡ δυστυχία. Μόλις ἔδαν, ὅτι ὁ Προστάτης ἔκαμε καὶ φοβερά βήματα, καὶ ἐξύπνισεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ

ὠφελήθουν ἀπὸ τὴν ἀσασίαν του. Πρῶτος, ὅς τις ἐπεθύμησε νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν τόπον του, ἦτο ὁ ἀδελφός του Λόρδος Σειμούριος. Διὰ νὰ τὸν κρημνίσῃ, ἠνώθη καὶ πανοῦργος τις καὶ τολμηρότερος, ὁ Κόμης Βαρβίσιος. Οὗτος ἐφόνευσε πρῶτον τὸν Λόρδον, ἔπειτα τὸν Προστάτην, ἔγεινε Δούξ Νορθυμβρίας, καὶ ἐξουσίασε τὴν βουλὴν καὶ τὸν νέον βασιλεῖα μὲ σχεδὸν ἀπεριόριστον δύναμιν. Ὡς εἶναι σύνηδες, ὁ φόβος ἦτο πάλιν ἰσχυρὸς μάγος, ὅς τις εἶχεν ἀπολιθώσειν τὰς πολλὰς μυριάδας τῶν ἰσχυρῶν βραχιόνων τοῦ βασιλείου. Καὶ ὁ Νορθύμβριος ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμπνέῃ φόβον. Διὰ νὰ ἀποκτήτῃ φίλους καὶ ὁπαδούς, δὲν ἐλυπεῖτο οὔτε τὰ ἰδικά του οὔτε τὰ τοῦ στέμματος εἰσοδήματα, καὶ ἡ κακὴ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων διοικητῶν οἰκονομία ἐγείνεν αἰτία νὰ ὑποπέσῃ ἡ πολιτεία εἰς χρέος δύο मिलιονίων θαλήρων χωρὶς νὰ κάμῃ κανένα ἐπίσημον πόλεμον, καὶ νὰ ἐπανασταθῇ πολλαχοῦ ὁ λαὸς μὲ τὰ ὅπλα καὶ μόνον μὲ πολλοὺς κόπους νὰ καταπραῦνθῇ.

Ὅσον ἀγαθὰς ιδιότητας ἔδειχεν ὁ νέος βασιλεὺς, τόσον βραχεῖαν ζωὴν ἐπροσημαίνει τὸ ἀσθενικὸν σῶματός, καὶ τοῦτο ἔκαμε τὸν φιλόδοξον Νορθύμβριον τόσον τολμηρόν, ὥστε συνέλαβε σκοπὸν νὰ φέρῃ τὸ σκῆπτρον εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐδουάρδος ὁ Β', φίλος διάπυρος τῆς Προτεσταντικῆς διδασκαλίας, ἐμίσει τὴν πρεσβυτέραν ἀδελφὴν του Μαρίαν διὰ τὴν πεισματώδη εἰς τὸν καθολικισμόν προσήλωσίν της, τὴν ὁποίαν παρέλαβε μὲ ὅλην τὴν αὐστηρίαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανικὴν μητέρα της. Ἦθελε λοιπὸν κάλλιον παρ' αὐτὴν ν' ἀφήσῃ διάδοχον τὴν δευτέραν ἀδελφὴν του Ἐλισάβετ· ἀλλ' ὁ Νορθύμβριος τοῦ παρέστησεν, ὅτι εἰάν ἤθελε νὰ παραβλέψῃ μίαν ἀδελφὴν, ἀνάγκη ἦτο νὰ τὰς παραβλέψῃ καὶ τὰς δύο. Τοῦτο δὲ κρέμαται ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ἐπειδὴ ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ἐμπορεῖ νὰ διορισθῇ κα-

τὰ τὴν θέλησίν του, καὶ κατ' εὐτυχίαν ἔχει ἀκόμη μίαν συγγενῇ προικισμένην μὲ ὅλας τὰς βασιλικὰς ἀρετάς. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ὡραία καὶ ἐνάρετος Ἰωάννα Γράη, ἔγγονος τῆς νεωτάτης ἀδελφῆς Ἑρρίκου τοῦ Η', γυνὴ νέα καὶ μὲ σπάνιον παιδείαν. Ὅχι μόνον ὠμίλει πολλὰς νεωτέρας γλώσσας, ἀλλ' ἀνεγίνωσκε τοὺς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους εἰς τὴν γλῶσσαν των, καὶ ἦτο διδαγμένη βασιμῶς τὰς θεολογικὰς λογομαχίας τῶν καιρῶν ἐκείνων. Ὁ Νορθύμβριος τὴν ἐλαβεν εὐκόλως νύμφην εἰς τὸν τέταρτον υἱόν του Γυλφόρδον Δουδλέην. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀφοῦ ὑπέγραψεν ὁ Ἐδουάρδος τὴν νέαν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ηὔξησε σφοδρῶς ἡ ἀρρώστια του καὶ ἔβαλε τέλος εἰς τὴν ζωὴν του τὴν 6 Ἰουλ. 1553.

8. Μ α ρ ί α.

(1553 — 1558).

Ὀλίγοι ἤξευραν ἀκόμη τὴν διαθήκην τοῦ Ἐδουάρδου καὶ ἐπίστευαν διάδοχον τὴν ἀδελφὴν του Μαρρίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Νορθύμβριος ἐφύλαττεν ἀπ' αὐτὴν μυστικὸν τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ἕως οὗ ἡ νύμφη του, ἣτις διέτριβεν εἰς τοὺς γονεῖς της εἰς τὴν ἐξοχὴν, νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' εἰς ἀπὸ τοὺς συνεξεύροντας ἐπρόδωκε τὸ πᾶν εἰς τὴν Μαρρίαν, καὶ αὕτη εἶχεν ἱκανὴν τόλμην νὰ φύγῃ πάραυτα εἰς Συφολκίαν, ἐκεῖ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς εὐγενεῖς ὅλους διὰ γραμμάτων, καὶ νὰ παρακινήσῃ ὅλους τοὺς γενναίους Ἀγγλοὺς εἰς υπεράσπισιν τῆς νομίμου βασιλείας των. Οἱ κάτοικοι τῆς Συφολκίας ἐσκέφθησαν ὀλίγον καιρὸν, ἐπειδὴ ὁ τῆς Μαρίας ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς θρησκείας ζῆλος ἦτο εἰς αὐτοὺς σκάνδαλον. Εὐθὺς ὅμως ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν ἀπ' αὐτὴν, ὅτι κανεὶς δὲν θέλει πειραχθῆν διὰ τὴν θρησκείαν του,

συνέρρυσαν ὅλοι, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπέκτησε δύναμιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ καταφρονήσῃ τὴν αὐθάδειαν παντὸς ἄρπαγος.

Ἰωάννα ἡ Γράη ἐτρόμαξε καὶ αὐτὴ ὅταν ἔμαθεν, ὅτι κληρονομεῖ τὸ βασίλειον· μετὰ πολλὴν ἀντίστασιν ἐνέδωκε μᾶλλον εἰς τὰς παρακινήσεις τῶν συγγενῶν της καὶ ἠκολούθησε τὸν Δουκά εἰς τὸ Λονδίον. Ὁ λαὸς, ὅς τις ἐμίσει τοῦτον ἐσωτερικῶς, ἐκύτταξε καὶ ἐκείνην εἰς τὴν συνοδείαν του μὲ ἀγαράκτησιν, καὶ ἡ εἰς τὰ τέκνα τοῦ Ἑρρίκου προσήλωσις ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε ἀναγορευομένης βασιλείας τῆς Ἰωάννας δὲν ἠκούσθῃ κανεὶς φθόγγος ἐπαινῶν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθουν οἱ ἀπὸ τὸν Νορθύμβριον δωροδοκούμενοι ἱεροκῆρυκες νὰ κάμουν μεσητὴν εἰς τὸν λαὸν τὴν δεισιδαίμονα Μαρίαν· ἐκαταφρόνησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἄλλοτε ἀξιόλογον περὶ ἀνεξιθρησκείας παρατήρησιν ἀπὸ φιλοδικαιοσύνης καὶ ἀπὸ μῖτος πρὸς τὸν φιλόδοξον Νορθύμβριον. Οὗτος ἐσύναξε σπουδαστικὰ περίπου 6000 ἀνθρώπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐβῆκεν ἐναντίον τῆς Μαρίας. Μόλις ὅμως ἦτο ἐξω τῆς πόλεως, καὶ ὅλοι οἱ βουλευταὶ τοῦ προτέρου βασιλέως ἀπεφάσισαν τάχιστα νὰ ἀπορρίψουν τὸν τυραννικὸν ζυγὸν τοῦ Νορθυμβρίου καὶ νὰ λάβουν τὸ μέρος τῆς Μαρίας. Ὅταν ὁ λαὸς ἠκούσεν ἐκφωνούμενον τὸ ὄνομα τοῦτο, ἠλάλαξε μὲ ἔπαινον, καὶ ἡ ταπεινόφρων Ἰωάννα Γράη ὑπέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς της μᾶλλον εὐθυμὸς παρὰ περίλυπος διὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον τύχην της. Ὁ ὑπερασπιστὴς της ἶδε πάραυτα τὸν ἑαυτὸν του ἐγκαταλειμμένον ἀπ' ὅλους τοὺς φίλους του, καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν θριαμβεύουσαν Μαρίαν. Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ πάραυτα τὴν ἀπὸ τόσο ὕψους ἐξαφνον πτώσιν του· ἐπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κόμητος Ἀρουντίνης, ὅς τις ὑπῆγε νὰ τὸν πιάσῃ, καὶ τὸν ἐπαρακάλει γονατιστὸς περὶ τῆς ζωῆς του αὐτὸς.

τὸν ὁποῖον πρὸ ἡμερῶν τινῶν ἔτρεμαν αἱ ὑψηλόταται κεφαλαὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ τώρα δὲν τὸν ἐβόηθει μετάνοια. Ἀπέθανε μετὰ πολλῶν πιστῶν του συμβοηθῶν τὸν θάνατον τοῦ προδότου τοῦ βασιλείου εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης (22 Αὐγ. 1553). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἀθώου Ἰωάννας Γράης καὶ τοῦ νέου ἀνδρός της (καὶ οἱ δύο ἦσαν δεκαεπταετείς) ἀπεφασίσθη ἡ αὐτὴ κρίσις, ἀλλὰ δὲν ἐξετελέσθη.

Αἱ παλαιαὶ σκηναὶ τῆς ἀπανθρωπίας, τὰς ὁποίας ἐνόμιζαν τελειωμένας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου, ἤρχισαν τώρα ἐκ νέου, ἐπειδὴ ἡ Μαρία ἀπεφάσισε νὰ κρημνίσῃ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀδελφοῦ της μετὰ πάντα τρόπον. Ἀνατραφεῖσα εἰς τὰ αὐστηρότατα δόγματα τῆς Καθολικῆς πίστεως, τῆς ὁποίας τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ταπεινῶσιν ἐνόμιζει μέγιστον δυστύχημα, καταφρονηθεῖσα πολὺν καιρὸν ἀπὸ τὸν πατέρα της, κατατρεχθεῖσα ἀπὸ τὰς μεταγενεστέρας γυναῖκας του, καὶ ἀπὸ μηδένα σχεδὸν ἀγαπηθεῖσα, πολλοὺς ἐνιαυτοὺς διατρίψασα εἰς ἐρημίαν, καὶ μετὰ ἀπαρηγορήτους ἐπιθυμίας καταναλωθεῖσα, τελευταῖον δὲ ὑψωθεῖσα εἰς τὸν θρόνον, ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐκδικήσῃ τὴν πίστιν της καὶ εαυτὴν — τί θαυμαστὸν εἰάν ἐδειξε σειρὰν ἀνατροπῶν καὶ ἀπανθρωπιῶν;

Ὅλοι οἱ Καθολικοὶ ἐπροτιμήθησαν, ὅλοι οἱ Προτεστάνται ἀπεβλήθησαν καὶ παντοδαπῶς κατετρέχθησαν. Οἱ Καθολικοὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες ἐπὶ τῆς προτέρας βασιλείας ἐκάθητο εἰς τὴν φυλακὴν, ἐβάλθησαν πάλιν εἰς τὰς καθέδρας των. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, αἱ εἰκότες, αἱ λειτουργίαι, εἰσῆχθησαν πάλιν. Κάτοικος τῆς Συφολκίας, ἐνθυμίσας τὴν βασίλισσαν τὴν ὑπόσχασίν της, ὅτι θέλει προστατεύσειν τὴν Προτεσταντικὴν διδασκαλίαν, ἐτιμωρήθη δημοσίως διὰ τὴν προπέτειαν ταύτην. Οἱ ἔγγαμοι ἱερεῖς ἀπεβλήθησαν. Ἡ πρώτη συνέλευσις τοῦ κοινοβουλίου ἤρχισε μετὰ Λατινικὴν λει-

τουργίαν εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἓνας ἐπίσκοπος, ὅς τις δὲν ἠθέλησε νὰ γονατίσῃ εἰς αὐτὴν, ἀπεδιώχθη ἐξω μὲ βίαν. Κατὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλισάβετ ἐξεδικεῖτο τὴν Μαρία μὲ διπλὴν μανίαν ὅλους τοὺς πειρασμούς, τοὺς ὁποίους εἶχε πάθειν ποτὲ ἢ μήτηρ τῆς ἀπὸ τὴν Ἀντιαν Βολέην. Ἐτόλμησε φανερὰ νὰ ὀνομάσῃ ταύτην μὲν ἀπλὴν παλλακίδα τοῦ πατρός της, τὴν δὲ θυγατέρα τῆς Ἑλισάβετ νόθον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόσταξε τὸν κατώτατον τῆς αὐλῆς τόπον. Ἡ δυστυχὴς πριγκιπέσσα ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ὑπάγῃ εἰς παράμερόν τι ἀγροκηπίον διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς καθημερινούς διωγμούς τῆς ἀδελφῆς της. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῶν λαμπρῶν προτερημάτων τῆς ἦτο ἀγαπητὴ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, διὰ τοῦτο ἡ λυπηρὰ τύχη τῆς ἐπέφερεν εἰς τὴν βασιλισσαν γενικὸν μῖτος. Ἀλλ' ἀκόμη περισσότερον ἀνέφλεγε τὸν λαὸν εἰς μανίαν ἡ σκληρότης, μὲ τὴν ὁποίαν κατεδιώκοντο οἱ Προτεστάνται. Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη πανταχοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλειπεν ἐνότης καὶ ἐπιτηδεῖος ἀρχηγός, τὰ βασιλικά στρατεύματα τὴν κατεπάτησαν πάραυτα. Τρομερὸν κριτήριον ἐστήθη τὴν ὥρην διὰ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ οἱ ἀπλῶς ὑπόπται ἐχρεώσθουν νὰ θανατωθῶσιν. Ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ ἱεὺς Γυῖλφόρδος Δουδλές, Κόμης Συφολκίας, μὲ τὴν εὐγενῆ σύζυγόν του Ἰωάνναν Γραν· ὁ μὲν δὲν ἔλαμψε τίποτε, εἰμὴ ὅτι ὠμίλησεν ἴσως ἐλεύθερα περὶ τῆς κυβερνήσεως· ἡ δὲ ἦτο πάντῃ ἀθῶος, καὶ ἐχρεώσται μόνον νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰς δέκα ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφόρσε τὸ μὲ βίαν ἐπιτεθὲν εἰς αὐτὴν στέμμα. Καὶ οἱ δύο ἐκαταδικάσθησαν τὸν διὰ ξίφους θάνατον. Εἰς τὴν φυλακὴν τοὺς ἐβατάνιζαν Καθολικοὶ ἱερεῖς, τοὺς ὁποίους ἐστελναν πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ λυτρώσουν τὰς ψυχὰς των ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ἀλλ' ἡ Ἰωάννα ἐπροστάτευσε τὴν πίστιν τῆς μὲ ἡρώϊκὴν σταθερότητα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΠΑΤΑΤΣ

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θανατοώσεώς των ἔστειλε πρὸς αὐτὴν ὁ σύζυγός της, ὅς τις ἦτο χωριστὰ ἀπ' αὐτὴν, καὶ τὴν ἐπαρακάλεσε νὰ λάβῃ τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμόν της. Τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν σκητὴν ταύτην οὐδὲ χρειάζεται ἀποχαιρετισμὸς, ἐπειδὴ εἰς ὀλίγα λεπτὰ θέλουν ἐγῶθῃν αἰωνίως, καὶ εἰς τόπον, ὅπου καμμία λύπη, καμμία κακουργία δὲν θέλει ἐνοχλήσειν τὴν ἀγάπην των.

Ὁ σύζυγός της ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ πρῶτος. Ἔστεκεν αὕτη εἰς τὸ παράθυρον, ὅταν ἐφέρθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Πύργου, καὶ τοῦ ἔρριψε τρυφερὰ σημεῖα τῆς ἐνθυμήσεως. Ὅταν ἐφέρθη καὶ αὕτη, τὴν συνήντησαν οἱ δῆμιοι μὲ τὸ ἀκέφαλον πτώμα, καὶ τῆς ἐδιηγήθησαν μὲ πόσῃ σταθερότητι ἀπέθανεν ὁ Κόμης. Ἐχάρη διὰ τοῦτο, καὶ μὲ νεωθεῖσαν ἱλαρότητα ἀνέβη εἰς τὸ σφαγεῖον. Ἐξεφώνησε πρὸς τὸν λαὸν λόγον, ὅς τις ἐκίνησεν ὅλους εἰς δάκρυα, ἐσυγχώρησεν ὅλους, καὶ ἐσύστησε τὴν ψυχὴν της εἰς τὸν Σωτῆρα. Ἐπειτα ἐξεδύθη τὰ ἱμάτιά της ἡσύχως ἀπὸ τὰς γυναικας της καὶ ἐξήπλωσε μόνῃ τὴν κεφαλὴν της εἰς τὸ ξίφος.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ Μαρία εἶχε κάμειν ὅλας τὰς προετοιμασίας πρὸς ἐκτέλεσιν ἐρωτικῆς τιδὸς εὐχῆς, ἥτις τῆς ἦτο πολὺν καιρὸν ἀπηγορευμένη, δηλαδὴ νὰ ὑπανδρευθῇ. Ἐκ πολλῶν προβληθέντων τῆς ἤρρεσεν ὁ νέος Φίλιππος, διάδοχος τῆς Ἰσπανίας, περισσότερον, καὶ ἐπειδὴ ὁ πατὴρ του Κάρολος ὁ Ε' ἐμεταχειρίσθη τὸ πρᾶγμα τοῦτο μὲ ζῆλον, ἐκατωρθώθη τελευταῖον. Ὁ γάμος οὗτος ἔλειπε μόνον διὰ νὰ κάμῃ τὴν Μαρίαν ἐντελῶς μισητὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους της. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι τὸ κοινοβούλιον ὑπετάσσετο πάντοτε μὲ ἐνδοσιν εἰς τὴν θέλησιν τῶν βασιλέων, ἐβάσταξεν ὅμως τῶρα σταθερῶς τὰ δίκαιά του, καὶ αἱ συνθῆκαι, μὲ τὰς ὁποίας ἐγνωρίζετο ὁ Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἦσαν τόσον

ἀκριβῶς ζυγισμέναι καὶ τόσον ὀλίγον χαριστικάι εἰς τὸν ξένον, ὥστε ὅλον τὸ βασίλειόν του ἦτο φίλὸν ὄνομα. Ἴσως ἔστερξε τὰς συνθήκας ταύτας Κάρολος ὁ Ε' διὰ τοῦτο, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἀφοῦ ὑπάγῃ ἐκεῖ ὁ υἱὸς του θέλει δυνηθῆναι γὰρ ἀλλάξῃ πολλά· ἀλλὰ δι' εὐτυχίαν τῆς Ἀγγλίας ἡ Μαρία δὲν ἔζησε πολὺ, καὶ ὁ γάμος ἐμεινεν ἄτεκνος.

Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ὁ Φίλιππος εἰς τὴν σύζευξιν ταύτην εἶχε μόνον πολιτικὸν συμφέρον. Ὅχι ὅμως καὶ ἡ παρθενικὴ Μαρία. Τὸν ἐβλεπε μὲ ὄμματα ἐπιθυμίας, καὶ τὸν ἐπρόσμενε μὲ τὸ πῦρ πάθους εἰκοσιν ἔτη εἰς μάτην καταδαμαζομένην. Ἦτο ἐρωτόληπτος μέχρι θανάτου πρὶν γὰρ τὸν ἰδῇ, καὶ μόλις ἠδύνατο γὰρ τὸν συγχωρήσῃ, ὅτι δὲν τῆς ἀπεκρίθη μηδὲ μίαν φοράν εἰς τὰς ἐπιστολάς της καὶ δὲν τῆς ἐφάνέρωσεν ἀκόμη βέβαιόν τι περὶ τῆς ἐλεύσεώς του. Ἠρώτησεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐπεθύμει σφοδρῶς γὰρ τὸν ἰδῇ, ἐφοβεῖτο ὅμως γὰρ φανῇ ἔμποσθέντου μὲ τὴν ξηρὰν μορφὴν της καὶ μὲ τὸ κίτινον καὶ χαλασμένον πρόσωπόν της. Κατὰ δυστυχίαν ἦτο ἐκεῖνος καὶ ἑνδεκά ἔτη νεώτερος παρ' αὐτήν. Τελευταῖον, τὴν 19 Ἰουλ. 1554, ἔφθασεν εἰς Σουθωνίαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐτελέσθη ὁ γάμος εἰς τὸ Βεσμοναστήριον, καὶ ἔπειτα εἰσῆλθαν καὶ οἱ δύο λαμπρῶς εἰς τὸ Λονδίον. Κάνεις τοῦ λαοῦ χαρμόσυτος ἀλαλαγμὸς δὲν τοὺς ἐσυνώδευσε. Καὶ ὅχι μόνον, ἀλλ' ὁ παροργισμὸς κατὰ τῆς Ἰσπανικῆς ταύτης συζυγίας ἦτο τόσον μέγας, ὥστε ὅταν ἡ Μαρία ἠθέλησε πρότερον γὰρ στείλῃ μικρὸν στόλον πρὸς ὑπάντησιν τοῦ ἐρχομένου, τῆς ἀπεκρίθη ὁ ναύαρχος, ὅτι δὲν γίνεται ἐγγυητής, ἀν' ὃ Φίλιππος διασωθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ παρουσία του δὲν ἀναίρεσε τὴν κακὴν πρόληψιν, ἐπειδὴ ἐπροσφέρετο τόσον ἀλαζονικῶς, ὡμίλει τόσον ὀλίγα, καὶ ἐπαρτῆρει τόσον ὀλίγον τὰς πρὸς αὐτὸν φιλοφροσύνας

τῶν μεγιστάνων, ὥστε ὅλοι ἐπειράχθησαν ἐκ τούτων. Μόνον ἡ βασίλισσα ἔχαιρε διὰ ταῦτα, ἐπειδὴ ἦτο τόσον ζηλότυπος εἰς αὐτὸν, ὥστε ἐταράττετο διὰ πᾶν φιλικὸν βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἔδειχεν εἰς ἄλλον.

Εὐθύς ἀφ' οὗ ἐπέρασεν ἡ πρώτη χαρὰ διὰ τὸν εὐτυχῶς ἐκτελεσθέντα γάμον, ἐπεχείρησε πάλιν τὴν ἀνέγερσιν τῆς θρησκείας. Ἐκατάπεισε τὸ κοινοβούλιον νὰ στέρξῃ πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάπαν (Ἰούλιον Γ'), ἥτις νὰ τὸν ζητήσῃ συγγνώμην διὰ τὴν πολυχρόνιον, ἀξιοτιμώρητον ἑκπτώσιν τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν του, νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτὸν ἐκ νέου ὑποκλινέστατα, καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὸν νὰ στείλῃ παντοτεινὸν τοποτηρητὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ στοχασθῇ πόσον ἐχάρη περὶ τούτου ὁ ἅγιος πατήρ. Ὅταν ἡ Μαρία ἐδιώρισε νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, διότι ἔδειξε προθυμίαν νὰ τὴν συγχωρήσῃ, ὠνόμασεν ἐκεῖνος τὸν εαυτόν του με γέλια τέκνον τῆς τύχης, τὸ ὁποῖον εὐχαριστοῦν διὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἔδωκεν, ἀλλ' ἔλαβεν. Ἡ καύσις τῶν Προτεστάντων ἱεροκληρύκων ἐγένετο τῶρα με ζήλον. Ἀπρηίθησαν εἰς τοὺς πρώτους τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὅτι ἐκίησαν τριακόσιοι αἵρετικοὶ, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν πεντήκοντα πέντε γυναῖκες καὶ τέσσαρα παιδιά. Κατάσκοποι ἐστέλλοντο πανταχοῦ διὰ νὰ συνάζωσι τοὺς αἵρετικούς λόγους· καὶ οἱ ὑποποιοὶ ἐπιάνοντο καὶ ἐβατανίζοντο. Ἐδόθη πρόσταγμα, ὅς τις ἔχει Προτεσταντικὸν ἢ Λουθηρανὸν βιβλίον καὶ δὲν τὸ καύσῃ πάραυτα ἢ τὸ δανείσῃ εἰς ἄλλον, νὰ θεωρῇται ὡς ἐπαναστάτης καὶ νὰ θανατόνεται. Ἀλλ' ὅλα ἐγίνοντο εἰς μάτην. Κανεὶς μάρτυς δὲν ἐκίη χωρὶς νὰ ἐπιστρέφῃ ἑκατὸν ἄλλους εἰς τὴν πίστιν του· καὶ οὕτω διὰ τῆς σκληρότητος ἐκατόρθοναν ὅλον τὸ ἐναντίον τοῦ ὅ,τι ἤθελαν.

Ρογῆρος, ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Παύλου, χρηστὸς καὶ πεπαιδευμένος ἀνὴρ, εἶχε γυ-

ναῖκα καὶ δέκα τέκνα, τὰ ὅποια ἠγάπα ἐκ καρδίας. Μὲ ἀπάρνητιν τῶν δογμάτων του ἠδύνατο νὰ φυλάξῃ τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμεν. "Οταν ὑπῆγαν νὰ τὸν σύρουν εἰς τὴν πυρὰν, τὸν εὗρηκαν οἱ φύλακες εἰς βαθὺν ὕπνον. Ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ συγχωρήσουν νὰ ὁμιλήσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν γυναῖκα του· ἀλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γαρδίνηρος, ἡ κεφαλὴ τῶν Καθολικῶν ζηλωτῶν, ἐπρόσταξε νὰ τοῦ εἴπουν, ὅτι εἶναι ἱερεὺς καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ γυναῖκα. — Ὡπηρος, ἐπίσκοπος Γλοκεστρίας, ἐκάη διὰ μεγαλῆτερον παραδειγματισμὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ἀλλὰ τοῦτο ἐμεγάλυνε τὴν χαράν του, ἐπειδὴ τῶρα ἔδωκε μὲ τὸ παράδειγμά του δύναμιν πίστεως εἰς τὰ πνευματικὰ τέκνα του, τὴν ὁποίαν ἐσύστηνε πρὸς αὐτοὺς θερμῶς μέχρι τοῦδε. "Οταν ἤδη ἔστεκε δεμέ- νος εἰς τὸν πάσσαλον τῆς πυρᾶς, καὶ χιλιάδες ἀν- θρώπων ἔχυναν ὀλόγυρά του ποταμηδὸν δάκρυα, ἐβάλ- λη ἔμπροσθέν του χαρτίον τῆς βασιλείσεως, τὸ ὁποῖ- ον τοῦ ὑπέσχετο συγχώρητιν, εἰν ἤθελε νὰ ἐπιστρέ- φῃ. Μὲ σταθερότητα ἐπέμενε εἰς τὴν ἐσωτερικὴν του πληροφορίαν. Ἡ πυρὰ ἀνήφθη, ἐπειδὴ ὅμως σφοδρὸς ἀνεμος ἔσυρνε κατὰ πλευρὰν τὰς φλόγας, μόνον τὰ κάτω μέρη του ἠγγίξε καὶ τὸν ἐβασάνισε μίαν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔπαυε νὰ ἐνθουσιάζῃ τοὺς περὶ ἑαυτὸν εἰς διατήρησιν τῆς πίστεώς των. — Ἄλ- λος τις ὀνόματι Σάνδερος ἐκάη εἰς Κοβέντριον. Καὶ οὗτος ἀπέβαλε τὴν προβληθεῖσαν συγχώρησιν, ἐνηγ- καλίσθη τὸν πάσσαλον τῆς πυρᾶς, καὶ ἐφώνησε πλή- ρους ἀγαλλιάσεως: „Καλῶς ἦλθες, σταυρὲ τοῦ Χρι- στοῦ. Καλῶς ἦλθες, ζωὴ αἰωνία!“ Ἄλλοι ἀπέθα- ναν ψάλλοντες, καὶ ὅλοι εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὴν τιμὴν ὅτι ἠξιώθησαν νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ νὰ γείνουν κατὰ τοῦτο ὅμοιοι μὲ τὸν Σωτῆρα.

Μὲ τὴν σταθερότητα τῶν μαρτύρων συνηύξαται

ἡ λύσσα τῶν διωκτῶν των. Βόννερος, ἐπίσκοπος Λονδινίου, δραστηριώτατος βοηθὸς τοῦ Γαρδινήρου, ἐκαταδίκασεν ὄχι μόνον τοὺς αἰρετικούς, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνετο νὰ τοὺς μαστίξῃ ἰδιοχείρως, καὶ δὲν ἀνεχώρει ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἕως οὗ δὲν ἀπέκαμνε μαστίζων. Ἐνὸς ὑφάντου, ὅς τις δὲν ἠθέλησε νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του, ἐξερρίζωσε τὸ γένειον, καὶ διὰ νὰ τοῦ δώσῃ δοκιμὴν τῆς καύσεως ἐκράτησε μὲ βίαν τὴν χεῖρα του ἐπάνω ἀναμμένης λαμπάδος, ἕως οὗ ἐπρήσθη τὸ δέρμα καὶ ἔσχασαν αἱ φλέβες. Ἐνας δεκαεννεαετῆς νέος, ὀνόματι Οὔντερος, φιλονεικῶν ἀσκέπτως μὲ ἱερέα ἠρνήθη τὴν ἀληθινὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας. Προεῖδε ταχέως τὸν κίνδυνον, ὅς τις ἐμελλε νὰ φυτρώσῃ ἐκ τούτου, καὶ ἔφυγε μὲ τὸν καιρὸν του. Τότε ἐπίασεν ὁ ἐπίσκοπος Βόννερος τὸν πατέρα του, καὶ τὸν ἐφοβέρισε μὲ τρομερὰς τιμωρίας, εἰὰν δὲν μαρτυρήσῃ ποῦ ἐκρύπτετο ὁ υἱὸς του. Εὐθύς ἀφοῦ ἔμαθε τὸ πᾶν ὁ νέος, ἐκβῆκεν εἰς τὸ φανερόν καὶ ἐπρόδωκε τὸν εαυτόν του· ἀλλ' ὁ Βόννερος τόσον ὀλίγον ἠλέησε τὴν παιδικὴν ταύτην φιλοστοργίαν, ὥστ' ἐφώναξε πάραυτα: „θάνατον διὰ πυρός!“ Τρομερωτάτη τῶν ἀπανθρωπιῶν τούτων εἶναι ἡ ἐφεξῆς. Προτεστάντις γυνὴ εἰς τὴν νῆσον Γαρνίαν ἦτο ἐτοιμόγεννος ὅταν ἐφέρθη εἰς τὴν πυράν. Ὁ πόνος τῆς δυστυχοῦς ὅταν τὴν ἤγγιξαν αἱ φλόγες ἤνοιξε τὴν κοιλίαν της, καὶ ἔπεσε ζωντανὸν τὸ παιδίον. Συμπαθητικὸς τις στρατιώτης ἐκ τῆς φρουρᾶς τὸ ἐπίασε ταχέως διὰ νὰ τὸ σώσῃ· ἀλλ' ἀξιοματικὸς τῆς κυβερνήσεως παριστάμενος ἐκεῖ τὸν ἐπρόσταξε πάραυτα νὰ τὸ ρίψῃ ὀπίσω διὰ νὰ φθαρθῇ ὅλον τὸ αἰρετικὸν σπέρμα. Οὕτως ἐνήργει ἡ θρησκεία καὶ εἰς τὰ δύο μέρη τοῦ αὐτοῦ: μῖσος καὶ πείσμα ἐναντίον τῆς ἐχθρικῆς μερίδος.

Ἡ Μαρία ἐκαταγίνετο τώρα νὰ δώσῃ εἰς τὸν πανάγιον Πάπαν ὅλα τὰ πρότερα εἰσοδήματα τῆς Ἀγ-

γλίας, ὅσα ἐστερήθη ἕως τότε. Τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη χωρὶς μεγίστας ἀδικίας, ἐπειδὴ ὅλα τὰ πρῶν ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ἦσαν μοιρασμένα εἰς ἀναριθμήτους φιλεργοὺς οἰκονόμους, οἵτινες ἐτρέφοιτο ἀπ' αὐτά. Ἦρχισε δὲ καὶ νὰ κτίζῃ νέα μοναστήρια, μ' ὅλον ὅτι τὸ ἀργύριον ἦτο ἀναγκαῖον εἰς ἄλλα χρειώδη τοῦ βασιλείου. Εἰς τοὺς φρονίμους ἀνδρας, οἵτινες ἔλεγον, ὅτι ἀνάγκη νὰ ἀφανισθῇ ἡ χώρα ἐκ τούτων, ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς της εἶναι προτιμότερα εἰς αὐτὴν παρὰ δέκα τοιαῦται χῶραι.

Ὁ Φίλιππος ὑπέστρεψε πάλιν τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1555) εἰς τὰς Βρυξέλλας, ἐπειδὴ ἢ εἰς Ἀγγλίαν διατριβὴ πλησίον τοιαύτης γυναικὸς τοῦ ἦτο ἀνυπόφορος. Πρὸς ταύτην δὲν ἔγραφεν ἄλλοτε εἰμὴ ὅταν ἐχρειάζετο ἀργύριον, καὶ αὐτὴ διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ἐστέρει καὶ τὸν ἑαυτὸν της τὰ ἀναγκαῖα. Ἐδιώριζεν ἀλλεπαλλήλους φόρους, καὶ τοῦ ἔστελνε τὰ συναζόμενα, καὶ εἰς τοῦτο σχεδὸν ὑφίστατο ὅλη ἡ κυβέρνησις της. Τόσον ἀσπλαγχνα δὲ ἠργυρολόγει, ὥστε πολλοὶ εὐγενεῖς ἀπέλυσαν τοὺς ὑπηρέτας των, διὰ νὰ οἰκονομῶσι τὸ ἀργύριον καὶ νὰ τὸ δίδουν εἰς τὸν θησαυρόν· καὶ ὅταν οἱ ὑπηρέται οὗτοι μὴ ἔχοντες τροφὴν ἐλήστευαν τὴν χώραν, ἐξέδωκε πρόσταγμα νὰ λάβῃ πᾶς εὐγενὴς τοὺς ἀπολυθέντας ὑπηρέτας του (1556). Κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐκάη καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κράμμερος, ὅς τις ἐπὶ τῆς προτέρας βασιλείας εἶχεν εἰσάξειν τὴν ἀναμόρφωσιν.

Ὅταν ὁ Φίλιππος διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν βασιλείαν τῆς Ἰσπανίας καὶ τοῦ Βελγίου, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον (1557) νὰ μεθέξῃ ἀπὸ τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμόν του, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθη, ἐφοβήρισεν ὅτι δὲν θέλει βάλειν πλεον τὸν πόδα του εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τώρα ἡ Μαρία ἐκίνησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν του, καὶ τότεν ἀγία ἦτο ἡ βασιλικὴ θέλησις, ὥστε

τῶντι ἔγινε τὸ θάλημά της. Μὲ ἀνήκουστον αὐστηρίαν ἐσυνάζοντο νέοι φῆροι· ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Νορφολκίας καὶ Συφολκίας ἐπάρθησαν ὅλα τὰ γεννήματα χωρὶς πληρωμῆν, καὶ ὅς τις ἀντέστεκεν ἢ ἐγόγγυζεν, ἐσύρετο τὴν νύκτα μυστικῶς εἰς τὸν Πύργον. Αἱ τελευταῖαι δυνάμεις τῆς ἐξαντληθείσης χώρας μετέβησαν διὰ θαλάσσης εἰς δεσπότην, ὅς τις οὐδὲ τοὺς εὐχαρίστησε διὰ τοῦτο, οὐδὲ ἦτο εὐχαριστημένος. Ἡ ἀπελπισία τῶν Ἀγγλῶν ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅταν διεδόθη ἡ ἀγγελία, ὅτι ἀπέθανεν ἡ Μαρία. Πρὸς εὐτυχίαν καὶ ἰδικήν της καὶ τῆς χώρας ἐτελεύτησε τὴν 17 Νοεμβ. 1558. Φιλίππου τοῦ Β' αἰ εἰς τὸν θρόνον ἀντιποιήσεις ἠφανίσθησαν ἐκ τούτου ἐξ ὀλοκλήρου.

9. Ἑ λ ι σ ἄ β ε τ.

(1558 — 1603).

Ἦτο συναγμένον τὸ κοινοβούλιον κατὰ τὴν ὥραν, ὅποταν ἀπέθανεν ἡ Μαρία. Ὅταν ὁ Καρχελλάριος ἐφανέρωσε τὸν θάνατόν της, ἐφώναξαν καὶ αἱ δύο αἱ Βουλαὶ ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος: „Ὁ Θεὸς διατηροῖ τὴν βασίλισσαν Ἑλισάβετ. Πολυχρονίως καὶ εὐτυχῶς νὰ βασιλεύσῃ!“ Ἀγγελος ἐστάλη πάραυτα εἰς τὸ ἀγροκλήπιον, ὅπου ἔζη ἡ πριγκιπέσσα αὕτη ὡς εἰς ἐξορίαν, καὶ ἐμπορεῖτις νὰ συμπεράνῃ μὲ ποίαν χαρὰν τὸν ἐδέχθη. Ὑπῆγε πάραυτα εἰς τὸ Λονδίνιον, ὅπου τὴν ὑπεδέχθη ὁ λαὸς μὲ χαρὰν μέθης, ἑκατέρβη κατὰ τὴν συνήθειαν πρῶτον εἰς τὸν Πύργον, διὰ νὰ δεχθῇ ἐκεῖ τὰς συνειθισμένας προσκυνήσεις, ἐγονάτισεν ἐμπροσθεν πάντων καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεόν, ὅτι τὴν διέσωσε θαυμασίως ἀπὸ τόσοις διωγμοῦς καὶ θανασίμοις κινδύνους.

Ἡ Ἑλισάβετ εἶχε παράσειν σχεδὸν διὰ τῆς αὐ-

τῆς σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρεώσται ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφήτης τὸν πεισματώδη χαρακτῆρα τῆς· ἡ καλῆτέρα τῆς ὅμως φύσις τὴν εἶχε διαφυλάξειν εὐτυχῶς ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν, ἣτις ἐμφιλοχώρησεν εἰς ἐκείνην. Ἡ μήτηρ τῆς Ἄννα Βολέη ἀπέθανεν ὑποκάτω τοῦ πελέκους τοῦ δημίου· μεταγενέστεραι μητρυαὶ τὴν εἶχαν τυραννῆσειν, καὶ τελευταῖον πέντε ὀλοκλήρους ἐνιαυτούς τὴν εἶχε σχεδὸν φυλακωμένην ἡ ἰδίᾳ τῆς ἀδελφῇ. Εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἐνησχολεῖτο μὲ τὰς ἐπιστήμας, μὲ γυναικεῖα ἔργα καὶ μουσικὴν, καὶ ἐσπούδασε καὶ τὰς παλαιὰς γλώσσας. Τώρα ἦτο εἰκοσιπενταετής, καὶ, μ' ὅλην τὴν κακοπάθειάν τῆς, εἶχεν ἐξαίρετον ὑγείαν. Ἦτο εὐγενὴς καὶ πυρώδης τὴν ὄψιν· ὑψηλὴ τὸ ἀνάστημα· ἐφιππος ἐφαίνετο ἀληθῶς πολεμική. Ἡ φυσικὴ ἰσχὺς τοῦ πνεύματός τῆς ἐστομώθη περισσότερον ἀπὸ τὴν δυστυχίαν. Ἦτο γεννημένη διὰ νὰ βασιλεύσῃ, καὶ ἡ δύναμις, μὲ τὴν ὁποίαν ἠξεῦρε νὰ βασιλεύῃ τὴν ἑαυτὴν τῆς, τῆς ἐδίδε μεγάλην ὑπεροχὴν ὑπὲρ ἄλλους. Ἀνέβη τὸν θρόνον μὲ περιστάσεις δεινότητας, ἀλλὰ μὲ ἀνδρικὴν σοφίαν καὶ ἀνδρικὴν καρδίαν ἐκυβέρνησε τὸ πολιτικὸν καράβιον εὐτυχῶς διὰ τῶν ἐπικινδυνωτάτων ὑφάλων καὶ σκοπέλων.

Ὁ Φίλιππος, εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσε τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς τοῦ Μαρίας ἐζήτησε πάραυτα τὴν χεῖρα τῆς Ἑλισάβετ διὰ νὰ στεφανώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ προτέρου βουλευμάτος του, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλ' ἡ Ἑλισάβετ, ἣτις καὶ ἄλλως ἐφοβεῖτο τὸν ἐκ γάμου περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς, δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα τῆς εἰς μόναρχον, ὅς τις ἐμισεῖτο ὡς διάβολος ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους τῆς. Παρεκτὸς τούτου τὴν ἐπαρακάλεσαν ἐφεξῆς βασιλοπαῖδες ἐκ Βορρᾶ καὶ Μεσημβρίας, καὶ ἐπ' ἀληθείας Πατρίκιοι τῆς Ἀγγλίας ἐκολακεύοντο ὅτι θέλουν τὴν συζευχθῆν, ἀλλ' αὕτη ἐμείνε πιστὴ εἰς τὴν ἀπόφασίν

της καὶ ἀπέφευγε μὲ νόστιμον τρόπον ὅλας τὰς τοιαύτας πρὸς κλήσεις. Ἀπεκρίνετο εἰς τὸ κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ ἔδῃ ἀπ' αὐτὴν κληρονόμον τοῦ θρόνου διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ κοινοῦ· ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶναι ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ πᾶς ὑπῆκοος υἱός της· ἡ εὐτυχία τόσον χιλιάδων ζητεῖ ὅλην τὴν φροντίδα της· ἐπιθυμεῖ νὰ γραφῇ εἰς τὸν λίθον τοῦ μνήματός της: „Ἐδῶ κεῖται ἡ Ἐλισάβετ, ἥτις ἔζησε καὶ ἀπέθανε παρθένος βασιλίσσα.“ Μ' ὅλον τοῦτο ἀπὸ τὴν ματαιότητα τοῦ φύλου της νὰ ἀρέσκη διὰ κάλλος καὶ χάριν δὲν ἦτο ἐλευθέρα, καὶ ἤκουεν ἀσμενέστατα, καὶ ὅταν ἐπροχώρησαν ἀκόμη τὰ ἔτη της, ἀναμιγμένους τοὺς ἐπαίνους τοῦ κάλλους της μεταξὺ τῶν ἄλλων λαμπρῶν προτερημάτων της.

Εἰς τίποτε δὲν ἐπρόσεξεν ἡ Ἐλισάβετ ἀναβάσα τὸν θρόνον, ὅσον εἰς τὴν θρησκευτικὴν κατάστασιν τῆς χώρας. Ἐζύγισεν ἀκριβῶς τὰ πράγματα· καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἀναθρεμμένη εἰς τὰ δόγματα τοῦ Προτεσταντισμοῦ, συμβουλευομένη καὶ ἀπὸ τὸν Βιλιάμον Κεκίλιον, τὸν μετέπειτα Λόρδον Βουρλεῖγον, ἀργοπόρως καὶ μὲ σκέψιν *) ἀπέσπασε πάλιν τὴν Ἀγγλικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, καὶ τῆς ἔδωκε τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν βαστάζει ἕως τῆς σήμερον. Ἐπὶ ἤλθαν γενικῶς εἰς τὰ ἐπὶ Ἐδουάρδου Ὁ' τεθέντα ἐκκλησιαστικὰ δόγματα, ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐπισκόπων, διὰ τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἡ Ἀγγλικὴ ἐκκλησία Ἐπισκοπικὴ ἐκκλησία. Μόνον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πολυτελείας καὶ τῶν τελετῶν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπροσπάθησε νὰ βαστάξῃ ἡ Ἐλισάβετ, ὅσα ἠδύναντο νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Προτε-

*) Ὅταν ἠλευθέρωσε τοὺς φυλακωμένους, οἳ τινες εἶχαν ἐγκλεισθῇ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς ἀδελφῆς της διὰ τὴν θρησκείαν, εἶπεν ἓνας ἐξ αὐτῶν πρὸς αὐτὴν ἐννοῶν τὴν ἀπαγορίαν τῆς ἀγίας Γραφῆς: Τέσσαρες ἀκόμη φυλακωμένοι θέλουν τὴν εὐχαριστήσῃ ὀνομαζόμενοι Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκάς καὶ Ἰωάννης. „Καλὰ ἀπεκρίθη ἡ βασίλισσα. Ἀλλ' ἐγὼ θέλω ἐξετάσῃν τοὺς τοὺς φυλακωμένους, εἴν ἐπιθυμῶσι καὶ οὗτοι τὴν ἐλευθερίαν.“

σταντίσμου. Ἀλλὰ εἰς τοῦτο δὲν εὐχαριστήθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες πᾶσαν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Προτεσταντικῆς ἐκκλησίας ἐνόμιζαν παπικὴν τυραννίαν. Ἐσχημάτισαν, μ' ὅλον ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, κοινότητα τινὰ διάφορον τῆς ἐπικρατούσης ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν Ἀσυμμεταμόρφωτοι· καὶ καθὼ φυλάττοντες τὴν ἐκκλησίαν καθαρὰν ἀπὸ πᾶσαν παπικὴν φαινομένην κατάχρησιν ὀνομάζονται καὶ Καθαρῖοι, καὶ προσέτι Πρεσβυτεριανοί, ἐπειδὴ θέλουν τὴν ἐκκλησίαν νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ πρεσβυτέρους καὶ ὄχι ἐπισκόπους.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ ὑπὸ Ἑλισάβετ Θεμελιωθείσα νεωστὶ Ἀγγλικὴ ἐκκλησία ἔστεκεν εἰς τὸ μεταξὺ δύο ἀντιθέτων ἄκρων, μετὰ τὴν ὁποίαν κἀνέν ἐκ τῶν δύο δὲν ἦτο εὐχαριστημένον. Διότι καὶ οἱ Καθολικοὶ ἀπέσταν ἀκόμη πάντοτε πολυάριθμον καὶ ἐπίσημον φατρίαν, ἥτις πολιτικῶς ἠδύνατο νὰ γείνη τόσον ἐπικινδυνότερα, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίζουν τὸν μεταξὺ Ἑρρίκου Η' καὶ Ἀννης Βολέης γάμον ὡς γνήσιον, καὶ ἐπομένως οὐδὲ τὴν Ἑλισάβετ νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο, εἶχε τὸ πλησιέστατον δίκαιον εἰς τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον ἡ Μαρία Στουάρτ, θυγάτηρ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Σκωτίας Ἰακώβου Ε', ἐγγόνῃ τῆς πρεσβυτάτης ἀδελφῆς Ἑρρίκου τοῦ Η'. Ἦτο αὕτη ἀναθρεμμένη εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸν παλαιὸν συμμαχικὸν τόπον τῆς Σκωτίας, καὶ πρὸ ὀλίγου εἶχε δοθῇ σύζυγος εἰς τὸν Δελφῖνα Φραγκίσκον, ὃς τις ἐβασίλευσε τὸ 1559 ἔτος. Οἱ Θεῖοι της, ὁ Δοῦξ Γυῖσιος Φραγκίσκος καὶ ὁ Καρδινάλιος Λοθριγγίας, ἐκατάπεισαν τοὺς δύο νεογάμους νὰ δεχθῶν τὸν τίτλον βασιλέως καὶ βασίλισσας τῆς Ἀγγλίας. Ἰκανὴ αἰτία εἰς τὴν Ἑλισάβετ νὰ αἰσθανθῇ ζηλοτυπίαν καὶ μῖσος ἐναντίον τοιαύτης αὐθάδους ἀντιζήλου, τὰ ὅποια, ὡς λέγουσιν, ἐνεδυ-

ναμώθησαν περισσότερον ἀπὸ τὴν φήμην τῆς μεγάλης καλλονῆς καὶ χάριτος τῆς Μαρίας. Τοιαῦται κινήσεις γυναικείου ματαιότητος ἴσως εὔρηκαν τόπον· ἀλλ' ἐξ ἅπαντος δὲν ἐνήργουν τόσον ἀποφασιστικῶς ὅσον στοχάζονται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι βλέπουν μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν ἱστορίαν κοινὰ καὶ μικρὰ ελατήρια.

Εἰς τὴν Σκωτίαν ἐκυβέρνηα τὴν βασιλείαν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἡ μήτηρ τῆς Μαρίας. Εἰς τὴν χώραν ταύτην δὲν ἦτο ἀκόμη τότε σταθερότης καὶ ἡσυχία· οἱ μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς αὐλῆς ἀγῶνες ἦσαν ἐκεῖ αἱματωδέστεροι καὶ ἀγριώτεροι παρὰ εἰς πάντα τόπον, καὶ ἡ Σκωτιακὴ ἱστορία ταύτης καὶ τῆς προτέρας περιόδου εἶναι ὕφασμα θηριωδιῶν καὶ βαρβαροτήτων. Ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις, διεφθαρμένη κατ' ἀρχὰς τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Σκωτίαν ἦτο εἰς ὑπατον βαθμόν. Ἡ ὁμότης καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ ἐχαρίζετο εἰς σκοτεινὴν τινὰ δεισιδαιμονίαν, καὶ ἦτο τόσον ὠφέλιμος εἰς τὴν δύναμιν τοῦ κλήρου, ὥστ' εἰς αὐτὸν ἀνῆκε τὸ ἥμισυ μέρος τῶν ἐθνικῶν κτημάτων. Τόσον ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ πλεονεξία τῶν ἱερέων εἶχαν αὐξήσῃν τὰ κτήματά των· ἡ κακοθήθεια καὶ ἡ ἀμάθειά των δὲν ἦσαν μικρότερα. Ἀλλ' ἀφοῦ ἤχολόγησεν εἰς Γερμανίαν ἡ φωνὴ τῆς ἀναμορφώσεως, μετ' ὀλίγον εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν, καὶ μετ' ὅλον ὅτι ἐκοπίασαν οἱ Καθολικοὶ ἱερεῖς νὰ τὴν πνίξουν, μετ' ὅλον ὅτι αἱ πυραὶ κατέτρωγαν τοὺς αἰρετικούς, ἐξηπλόνητο ὅμως αὕτη πάντοτε περαιτέρω. Τὸ 1542 ἔτος, ὅποτε ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος Ε', εἶχεν εὐρεῖν ἡ ἀναμόρφωσις εἴσοδον ὅχι μόνον εἰς μέγα πλῆθος τῶν κοινῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας τάξεις. Τὰ φρονήματα τῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ Προτεστантиσμοῦ μετεβάλλοντο, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγίνοντο ταραχαί, ἀλλ' αἱ πρόοδοι δὲν ἐμποδίζοντο· Διάπυρος ἀπόστολος καὶ

περισσευτῆς τοῦ Προτεσταντισμοῦ εἰς τὴν Σκωτίαν ἦτο ἱερεῖς τις, Ἰωάννης Κνόξιος (γενν. 1505), ἀνὴρ μὲ σπάνια προτερήματα πνεύματος, τολμηρὸς καὶ ἰσχυρὸς, τίμιος καὶ ἀφιλάργυρος, ἀκυρίετος ἀπὸ προσωπικὰ πάθη, ἀλλὰ, καθὼς ὅλοι οἱ μεγάλοι ἀναμορφῶται, ἐνθουσιασμένος τόσον, ὥστε ἐτόλμα τὰ πάντα διὰ τὴν στρεψώσιν τῆς πίστεώς του. Ἐδίδασκε μὲ δύναμιν ἄμαχον καὶ μὲ παράδοξον ἐνέργειαν. Ἀλλὰ τὸν παρέφερε τὸ πῦρ τοῦ ζήλου του ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς μετριότητος. Ὅταν συνέβαινε νὰ πολεμήσῃ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς Καθολικῆς λατρείας, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζεν εἰδωλολατρείαν, ἄφριζεν ἀπὸ τὴν μανίαν του καὶ οὕτως ἐδίδεν εἰς τὸν εὐερέδιστον λαὸν ἀφορμὴν κινήσεων, τῶν ὁποίων τὴν ἐκρηξιν δὲν ἤθελεν, ἐμμέσως ὅμως τὴν ἐνήργει αὐτός. Ἐτερόφρονας ἐμεταχειρίζετο μὲ σκοτεινὴν καὶ τραχεῖαν αὐστηρότητα, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὴν ἀναμόρφωσιν. Ἀνοχὴ φιλιόνουσα ὅλους εἶναι καρπὸς μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ δὲν δύναται νὰ τὴν ζητήτις, ὅποτε ἐγίνοντο ἀγῶνες πρὸς ἐκρίξωσιν παλαιῶν ὑπολήψεων. Ἀλλ' εἰς τὴν Σκωτίαν τὸ μέτρον τῶν Προτεστάντων ὑπερπατήθη, καὶ μὲ τὴν ἀναμόρφωσιν συνηντήθησαν ἐκεῖνα τὰ σκοτεινὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴν ἰλαρότητα τοῦ βίου, ἐκδιώκουν τὰς καλὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐξηγοῦν ὡς ἀξιοκατάκριτον πρᾶγμα.

Οἱ κατὰ τῶν Προτεστάντων ἀκολουθήσαντες διωγμοὶ ἐξώρισαν τὸν Κνόξιον χρόνον τινα ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ὅταν δὲ προσκαλεσθεῖς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς φατρίας του ὑπέστρεψε πάλιν τὸ 1559 ἔτος, εὗρηκε τὰ πάντα εἰς τέλειον ἀναβρασμόν. Ἐὰν τὸ σχέδιον τῶν Λοθριγγίων Πριγκίπων εὐδοκίμει νὰ ὑποστηριχθῶσιν ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν αὐλὴν τὰ τῆς νέας βασιλείας τῆς Σκωτίας δίκαια εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας, ἀνάγκη ἦτο νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν Σκωτί-

αν ἡ Γαλλικὴ πατρίδα, καὶ νὰ πέσουν οἱ Προτεστάνται τῆς χώρας ταύτης. Ἡ βασίλισσα ἐπίτροπος ἐπρόσφερεν εἰς τοῦτο τὴν χεῖρα, εἰς τὴν καὶ ὄχι ἀσμένως. Εἶχε ζητήσῃ τὴν φιλίαν τῶν Προτεστάντων, μάλιστὰ ἐπειδὴ τοῦτο τὴν ὠφέλει εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἐριδας τῆς χώρας· τὴν ὑπετάχθη εἰς τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας ἐνέργειαν. Ἐξέδωκε πρόσταγμα νὰ μὴ τολμᾷ κανεὶς νὰ διδάσκη χωρὶς ἄδειαν τῶν ἐπισκόπων, καὶ νὰ εἶναι ὅλοι ἑτοιμοὶ νὰ ἐορτάσουν τὸ ἐρχόμενον Πάσχα κατὰ τὸν τρόπον τῶν Καθολικῶν. Ἐνταῦθα ἐκράχθησαν ὅλοι οἱ Προτεστάντικοι ἱεροκλήρυκες ἐμπροσθεν κριτηρίου εἰς Στερλιγγιάν. Ὅλοι οἱ λόγοι, ὅτι ἡ βασίλισσα ἀθετεῖ μὲ τοῦτο τὰς δημοσίους ὑποσχέσεις τῆς, ἔμειναν μάταιοι. Οἱ Προτεστάνται παρωργίσθησαν ἐκ τούτου καθ' ὑπερβολὴν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὅπου ἐφθασεν ἡ ἀγγελία τοῦ προστάγματος τούτου εἰς Περθίαν, εἶχεν ἐκφωνήσῃ ἐκεῖ λόγον ὁ Κνωξίος περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων. Μετὰ τὸ τέλος τῆς διδαχῆς θέλει ἓνας ἱερεὺς νὰ λειτουργήσῃ· πέτρα πίπτει εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ συντρίβει μίαν εἰκόνα. Μόλις παρατηρεῖ τοῦτο ὁ ὄμιλος, καὶ στρέφει τὴν ὀργὴν του καθ' ὅλων τῶν λοιπῶν εἰκόνων καὶ στολισμῶν τῆς ἐκκλησίας, ἔπειτα κατὰ τῶν τῆς πόλεως μοναστηρίων, τὰ ὅποια κρημνίζονται ἐκ θεμελίων, μὲ ὅλας τὰς ἀπογορεύσεις τῶν ἱεροκλήρυκων *), οἵτινες ἦλθαν βέβαια πολὺ ἄργά. Τοῦτο τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν πολλοὶ ἄλλοι τόποι μὲ βαρβαρικὴν κρημνισμόν ἐπιθυμίαν. Ἀνόητος ζῆλος καὶ ἀναισθησία δὲν ἐφείδοντο τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα καὶ τὰ πολυτιμώτατα τεχνουργήματα. Ἡ ἐπίτροπος ἐπρόσταξε νὰ ἐτοιμασθοῦν πάραυτα στρατεύματα, ἐνῶ καὶ ἡ Συνάθροισις (τοῦτο τὸ ὄνομα εἶχεν ἡ ἑνωσις τῶν ἐν Σκωτίᾳ Προτεστάντων) ὠπλίζετο ἐκ μέρους τῆς. Ἀλλὰ μεγάλη βοήθεια Γαλλι-

*) Κνωξίου βίος ὑπὸ Μερίου (M' Erie), Γερμανιστὴ ὑπὸ Πλαχίου, σελ. 326.

κῶν στρατευμάτων, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ ἐπίτροπος, τῆς ἔδωκαν τὴν ὑπεροχὴν, καὶ οἱ Πρότεστάνται κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ζητοῦντες βοήθειαν. Μετὰ πολλὰς ἀμφιβολίας καὶ σκέψεις ἀπεφάσισεν ἡ Ἐλισάβετ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Τὸν Ἰαν. 1560 ἐφάνη Ἀγγλικὸς στόλος εἰς τὰ παράλια τῆς Σκωτίας· τὰ στρατεύματα ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Γάλλους νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκλείσθη μὲ τοὺς προσετώτας τῆς Σκωτίας (ἐπειδὴ ἡ ἐπίτροπος ἀπέθανε πρὸ ὀλίγου) εἰρήνη εἰς Ἐδιμβούργον μὲ συνθήκην νὰ ἀποθέσωσιν ὁ Φραγκῖσκος καὶ ἡ Μαρία τὰ Ἀγγλικὰ παράσημα καὶ τὸν ἀρπασμένον τίτλον, καὶ νὰ ἀναχωρήσουν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὴν Σκωτίαν. Ἔως νὰ φθάσῃ ἡ Μαρία, ἐμελλε νὰ κυβερνᾷ συνέδριόν τι, τὸ ὁποῖον ἐβεβαίωσεν ἡ Ἐλισάβετ. — Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον ἐξωτερικὸν ἐγχείρημα τῆς Ἐλισάβετ, τοῦ ὁποίου ἡ φρονίμη διαταγὴ καὶ ταχεῖα ἐκτέλεσις ἀνήγγειλε πάραυτα ἰσχυρὰν τὴν ἀνάσσαν καὶ τῆς ἐπροξένησε τὸ σέβας καὶ τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ξένων.

Ἡ Μαρία Στουάρτ, ἡρεθισμένη ἀπὸ τοὺς Γυϊσίους ἐβράδυνε τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς συνθήκης νὰ ἀποθέσῃ τίτλον καὶ παράσημα τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος (1560) ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ της, ὁ ἀνάξιος Φραγκῖσκος Β', καὶ ἡ Μαρία ἠναγκάσθη νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀγαπητὴν της Γαλλίαν μὲ τὴν τραχεῖαν Σκωτίαν. Τώρα ἡσθάνθη τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ ζῇ εἰρηνικῶς μὲ τὴν μέλλουσαν γειτόνισσάν της καὶ ἔστειλε πρὸς αὐτὴν δέησιν νὰ τῆς συγχωρήσῃ τὴν διὰ τῆς Ἀγγλίας διάβασιν. Ἡ Ἐλισάβετ ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀπόλυτος συγχώρησις ταύτης τῆς δεήσεως ἦτο πολλὰ ὑποπτος διὰ τοὺς πολυαρίθμους Καθολικοὺς Ἀγγλους, τῆς ἀπεκρίθη, ὅτι, μόνον ἐὰν ἡ Μαρία ἐπικυρώσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἐδιμβούργου, δύναται νὰ τῆς δώσῃ δίοδον ἐλευθέραν. Ἡ Μαρία παροργισθεῖσα ἐκ τούτου, ἐμβῆκεν εἰς πλοῖον διὰ νὰ

• πλεύση ἀμέσως εἰς Σκωτίαν. Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐξώπλιτε μερίδα πλοίων, τάχα κατὰ τῶν πειρατῶν· ἐλέγετο ὅμως, ὅτι σκοπός της ἦτο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν θαλασσοπορίαν τῆς βασιλείσσης τῆς Σκωτίας. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἄραξεν ἡ Μαρία ἀνενοχλήτως εἰς τὴν Σκωτίαν (21 Αὐγ. 1561). Λυπημένη ἐκύτταξε καθ' ὅλον τὸν πλοῦν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἔκειτο ὁ ἀγαπητὸς τόπος τῆς νεότητός της, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφήσειν· καὶ εἰς τὴν ἐσυνώδευαν οἱ νεώτεροι θεῖοι της, δὲν ἠθέλε δυνηθῆν νὰ παρηγορηθῇ.

Δεκαεννεαέτις οὖσα, εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος καὶ καλλονῆς της, ἐπάτησε τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν ἐμελλε νὰ κυβερνήσῃ. Αἱ φωναὶ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῶν Ἑδιμβουργίων, μὲ τὰς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἐκωφώθησαν πάραυτα, ὅταν ἐπαρτήρησαν τὴν εἰς τοὺς φερθέντας Γάλλους προσήλωσίν της, καὶ τὴν μεγάλην ἀντίφασιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν τὰ φρονήματα καὶ αἱ κλίσεις της πρὸς ὅσα ἐνομίζοντο ὀρθὰ καὶ ἅγια εἰς τὴν Σκωτίαν. Συνειδισμένη εἰς τὰ ἡθῆ αὐλῆς, ἣτις ἐκρίνετο ἡ πλέον διεφθαρμένη καὶ ἀχρεϊόβιος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, προσέκρουσε μὲ τὴν φιληθονίαν της εἰς τοὺς ὑπηκόους της τόσον, ὅσον ἐφάνη εἰς αὐτὴν ἐναντία καὶ μισητὴ ἡ μελαγχολικὴ σοβαρότης τῶν Σκωτῶν. Ἀκόμη μεγαλητέραν ἀφορμὴν εἰς ἀμοιβαίαν δυσἀρέσκειαν καὶ δυσπιστίαν ἔδωκεν ἡ θρησκεία. Ἡ Μαρία ἦτο ἀναθρεμμένη μὲ τὴν τυφλὴν εἰς τὰ Καθολικὰ δόγματα πίστιν, καὶ ἦτο πολλὰ πιθανόν, ὅτι ὡς μαθήτρια τῶν Γυῖσίων ἐμελλε νὰ ἐπιθυμήσῃ καὶ τὴν τῶν ὑπηκόων της εἰς τὴν αὐτὴν πίστιν ἐπιστροφὴν. Πρὶν εἰλθῇ ἡ βασίλισσα εἰς τὴν Σκωτίαν, εἶχε νικήσειν ἔχει ἐντελέστατα ἡ ἀναμόρφωσις. Τὸ 1560 ἔτος ἐβεβαίωσε τὸ κοινοβούλιον τὴν προτεστῆσαν ὁμολογίαν τῆς Προτεστάντικῆς πίστεως, ἣτις ἐβάσταζε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καλβίνου, καὶ ἀπέβαλλεν εἰς τὸ ἔξῃς τὴν ἐν Σκωτία δύναμιν

τοῦ Πάπα καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ἐτιμώρει — τόσον ἐπροχώρησεν ἡ δυσμένεια — τὸν ἀκούσαντα λειτουργίαν πρῶτον μὲν μὲ δήμευσιν τῶν κτημάτων του, ἔπειτα δὲ μὲ θάνατον. Ὅλα ταῦτα ἔκαμε τὸ κοινοβούλιον ὄχι μόνον χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν θρησκείαν τῆς βασιλείας του, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τοὺς λέγοντας ὅτι τοιαῦτα ἀποφάσεις ἦσαν ἐναντίαι τῆς πολιτικῆς συντάξεως. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔφθασεν ἡ Μαρία εἰς τὴν μητρόπολιν, καὶ πάραυτα ἐπρόσταξε νὰ ἐτοιμάσουν εἰς τὸ παλάτιόν της νὰ γείνῃ λειτουργία τὴν ἀμέσως ἐρχομένην κυριακὴν. Ποία φρίκη διὰ τοὺς ζηλωτὰς Προτεστάντας, οἵτινες ἶδαν ἐπαγελθοῦσαν τὴν εἰδωλολατρείαν, ὡς τὴν ὠνόμαζαν! Ὁ Κινόξιος ἐκήρυξεν εἰς μίαν διδαχὴν του, ὅτι φοβεῖται πλέον εἰς ἀναγνωσθῇ λειτουργία εἰς τὸ βασίλειον, παρὰ εἰς ἐλθόν δεκακισχίλιοι ἐχθροὶ ἐνοπλοὶ νὰ καταπατήσουν τὴν θρησκείαν των. Ὁ ὄμιλος ἠτοιμάσθη ἤδη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς βασιλείας, ἀλλ' οἱ μετριοφρονες ἀπῆντησαν τὸ κακόν. Ἡ λειτουργία ἐγείνεν ἀνενοχλήτως εἰς τὸ παλάτιον, ἀλλ' ἡ Μαρία ἠσθάνετο πόσον μῖσος ἐπέστυρεν ἐπάνω της ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους της ἐκ τούτου. Ἦρχισε νὰ περιποιῇται τοὺς Προτεστάντας, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ τοὺς πληροφορήσῃ τὴν περὶ τούτου εἰλικρίνειάν της; Ἐβλεπαν εἰς τὰς συγκαταβάσεις της δολιότητα διὰ νὰ οἰκειωθῇ τὰς καρδίας, καὶ φρονίμην ἀργοπορίαν διὰ νὰ δείξῃ τότε μόνον τοὺς ἀληθινούς σκοπούς της, ὅπου ταν δὲν ἔχει νὰ φοβεῖται ἀντίστασιν ἀπὸ τὸν ψυχραμμένον ζήλον των.

Διὰ τὰ τοιαῦτα φρονήματα τῶν ὑπηκόων ἐκατάλαβε καλὰ ἡ Μαρία πόσον ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ζῇ ἀρμονικῶς μὲ τὴν γειτόνιστάν της Ἑλισάβετ. Πρὸς τοῦτο ἐμεταχειρίσθη ἄνδρα, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ προσφυέστερα, τὸν Ἰάκωβον Μελβίλιον. Ἠξέστυρεν οὕτως μὲ τὸν εὐμορφον τρόπον του καὶ μὲ

τὴν νοστήμην συναναστροφὴν τοῦ νὰ ἀγαπηθῇ ἀπὸ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας. Καὶ ἐπ' ἀληθείας εἰς πιστεύσῃ τις ὅσα αὐτὸς, ὅς τις ἦτο πολλὰ πατριαστικὸς διὰ τὴν βασίλισσάν του, μετέδωκεν εἰς τὰ ὑπομνήματά του, τὸν ἔκαμεν ἡ Ἐλισάβετ καὶ Μυστικὸν τῶν ἀσθενειῶν της. Ὅταν τῆς ἐδιηγείτο (λέγει ὁ αὐτὸς) περὶ τῶν ταξειδιῶν του καὶ τῶν διαφορῶν κατὰ χώρας στολῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐπροσπάθουν νὰ ἀρέσουν αἱ δέσποιnai, τοῦ εἶπεν ἐκεῖνη, ὅτι ἔχει φορέματα διαφορῶν χρωμάτων καὶ μορφῶν, καὶ ὅτι θέλει πληροφορηθῇ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἐφαίνετο μετὰ ταῦτα καθημερινῶς μὲ ἄλλο φόρεμα, ἐνδευμένη ἄλλοτε μὲν Ἰσπανιστὶ, ἄλλοτε δὲ Γαλλιστὶ, καὶ ἄλλοτε Ἰταλιστὶ, καὶ τὸν ἠρώτησε τελευταῖον ποία στολὴ τῆς ἐπρεπε κάλλιστα. Ὁ ἐπιτήδειος αὐλικὸς ἔκρινε τὴν Ἰταλικήν, ἐπειδὴ πρὸς τοῦτο προσηρμόζετο ἄριστα ἡ πολλὴ καὶ κυματιζομένη κόμη της. Διότι ἤξευρε πόσον κενοδόξος ἦτο εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς καλλονῆς της, μ' ὅλον ὅτι ἡ κόμη της ἦτο πλεονεκτικὴ παρὰ ξανθῇ. Πολλὰ εὐχαριστημένη εἰς τὴν ἀπόκρισίν του, τὸν ἠρώτησε μετὰ τοῦτο, ποῖον χρῶμα τῆς κόμης νομίζει κάλλιστον, ἂν καὶ ἡ βασίλισσά του ἔχει τοιαύτην καλὴν κόμην, καὶ τελευταῖον ἑκατήντησεν εἰς τὸ κυριώτερον ἐρώτημα ποῖαν ἐκ τῶν δύο κρίνει ὠραιότεραν. Μὲ δολιότητα ἀπεκρίθη ὁ Μελβίλιος, ὅτι ἡ μὲν βασίλισσά του εἶναι ὠραιότητα τῆς Σκωτίας, ἡ δὲ μεγαλειότης της τῆς Ἀγγλίας. „Ποία ἀπὸ τὰς δύο μᾶς εἶναι ὑψηλοτέρα ;“ ἠρώτησε περαιτέρω. „Ἡ βασίλισσά μου,“ ἀπεκρίθη ὁ Μελβίλιος. „Εἶναι λοιπὸν πολλὰ λεπτή! ἐφώναξεν ἡ Ἐλισάβετ, ἐπειδὴ ἐγὼ ἔχω τὴν ἀπαιτουμένην ἀναλογίαν!“ Ὅταν δὲ προσέτι ἤκουσεν ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ Μαρία ἐλαμπε καὶ εἰς τὸ λάλημα τῆς κιθάρας, προτέρημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐφαντάζετο αὐτὴ πολὺ, ἐπρόσταξεν ἕνα φίλον της νὰ φέρῃ ὡς κατὰ τύχην

τὸν πρέσβυν εἰς τὴν θύραν τοῦ ταμείου της, ὅταν ἔπαιζε τὴν κιθάραν. Ἐγενε, καὶ ὁ Μελβίλιος ἦτο ἱκανῶς πανοῦργος νὰ συντρίψῃ τὴν θύραν, καὶ ὡς ἀπὸ ἔκστασιν μεθυσμένος νὰ ρίφῃ εἰς τοὺς πόδας της. Ἡ Ἑλισάβετ ἐπροσποιήθη στιγμὰς τινὰς τὴν θυμωμένην, ἀλλ' ἐκαταπραῦνθη τόσον ταχέως ἀπὸ τὰς κολακείας του, ὥστε τὸν ἠρώτησε πάραυτα, ἐὰν καὶ ἡ βασίλισσά του ἔπαιζεν οὕτω, τὸ ὁποῖον βέβαια ἀπηρνήθη ἐκεῖνος. Ἀφοῦ τὴν ἐσπούδασεν ὁ Μελβίλιος ἐντελῶς, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Σκωτίαν, καὶ κατὰ τὴν πληροφορίαν του δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὴν βασίλισσάν του ἄλλην συμβουλὴν. εἰμὴ νὰ φυλάττεται τὴν Ἑλισάβετ, καὶ νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς καμμίαν φιλίαν τῆς ζηλοτύπου ταύτης ἀνάσσης.

Πόσον φρονίμη ἦτο αὕτη ἡ συμβουλὴ, ἐδέεχθη πάραυτα. Ἡ Μαρία ἐβιάσθη ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους της νὰ ὑπανδρευθῇ, καὶ μεταξὺ ἄλλων προβληθέντων ἔκρινε τελευταῖον εἰς τὸν νέον Κόμητα Δαρλέν, ὡραιότατον νεανίσκον, ὃχι ἀκόμη εἰκοσαετῇ, ὅς τις τῆς ἤρесе πολὺ κατὰ πρῶτον βλέμμα. Ἐκατάγετο οὗτος μητρόθεν ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀδελφὴν Ἐρρίκου τοῦ Η', τῆς ὁποίας ἦτο ἐγγονος ἡ Μαρία, καὶ ἐπομένως ἦτο ἐξαδελφός της. Διὰ τὴν ζωηράν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξεν ἀρχήτερα νὰ κυρώσῃ τὰς εἰς τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον ἀντιποιήσεις της, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὴν Ἑλισάβετ ὁ γάμος της. Κάλλιον ἤθελε νὰ τὴν ἰδῇ παντάπασιν ἄγαμον· ἀλλ' ἐνόμιζεν, ἂν θέλῃ τὸν γάμον, ὅτι χρεωστεῖ πρὸς ἡσυχίαν ἰδικήν της καὶ τῆς Ἀγγλίας νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας νὰ ὑπανδρευθῇ ἐξωτερικὸν τινὰ ἡγεμόνα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ξένος ἀνὴρ δὲν ἐζητήθη, ἐσιώπα περὶ τοῦ Δαρλέν, νομίζουσα, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Κόμης Δενόξιος, πατὴρ τοῦ Δαρλέν, εἶχεν ἱκανὰ ὑποστατικά εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἠδύνατο πάντοτε νὰ ἀνατρέψῃ τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἀλλ' ὅταν

ἡ Μαρία τῆς ἐκοινολόγησε τὴν περὶ τούτου ἀπόφασίν της, ἐσύναξεν ἡ Ἐλισάβετ τὸ βουλευτήριόν της διὰ νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα. Ἡ γνώμη τῶν βουλευτῶν ἔκρινεν, ὅτι ὁ γάμος οὗτος εἶναι βλαβερὸς καὶ διὰ τὴν θρησκείαν καὶ διὰ τὴν πολιτείαν, ἐπειδὴ ὁ Δαρλῆς εἶναι Καθολικὸς, καὶ τῆς Μαρίας αἱ εἰς τὸν θρόνον ἀντιποιήσεις μὲ τὸν γάμον τοῦ ἐξαδέλφου της τούτου λαμβάνουν νέαν δύναμιν. Ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ ἄλλο, εἰ μὴ νὰ κράξῃ ὀπίσω τὸν Κόμητα Λερόξιον καὶ τὸν υἱόν του, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε δώσειν πρότερον τὴν ἀδειαν νὰ ὑπάγουν εἰς Σκωτίαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπέστρεψαν, ἐδήμευσεν τὰ ὑποστατικά των.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐτέλεσεν ἡ Μαρία τὸν γάμον της (1565). Ἀλλὰ πάραυτα ἐκατάλαβε πόσον ἐσφαλεν. Ὑπανδρεύθη τὸν Δαρλῆν χωρὶς νὰ τὸν γνωρίσῃ ἀκριβέστερα· μόνον τὸ ἐξωτερικόν του εἶχε προσδιορίσειν τὴν ἐκλογὴν της, ἀλλὰ τώρα, ἐνῶ ἦτο σύζυγός της, τὸν ἐγνώρισεν ἐντελῶς. Ἦτο ἀξιεραστός ἐν ὅσῳ ἐσιώπα· εἰς δὲ τὴν ὁμιλίαν καὶ εἰς τὰς πράξεις του ἦτο ἀναγωγότατος καὶ ὠμότατος ἀνθρώπος χωρὶς καμμίαν τρυφεράν αἴσθησιν, καὶ κτηνώδης εἰς τὰς ἡδονάς του καθὼς καὶ εἰς τὰ ἥθη του. Ὅσον πιστῶς ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ Μαρία, τόσον κακῶς ἀντήμειψεν ἐκεῖνος τὴν ἀγάπην της, καὶ μετὰ παντοδαπὰς λύπας ἐχωρίσθησαν ἐμπράκτως ἀπ' ἀλλήλων. Ἐχάρισεν μετὰ τοῦτο τὴν κλίαν της εἰς Ἰταλὸν, ὀνόματι Ρίξιον, ὃς τις πρῶτον μὲν ἦλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της ὡς μουσικὸς, ἔπειτα δὲ ἔγεινε γραμματεὺς της, καὶ τόσον ἀναγκαῖος, ὥστε ἔσχευεν εἰς τὴν αὐλήν τὰ πάντα. Ἐτρεχε δὲ λόγος, ὅτι ἐντὸς ολίγου θέλει γενῆναι καὶ Καγκελλάριος. Αὕτη ἡ περιποίησις κοινοῦ ἀνθρώπου καὶ προσέτι ξένου ἠρέθισεν ὅλην τὴν ζηλοτυπίαν τῶν τῆς Σκωτίας εὐγενῶν, καὶ πολλοὶ τῶν φίλων τοῦ Δαρλῆ τὸν ἐπαραινέστησαν νὰ τὸν θανα-

τώση. Μίαν ἑσπέραν (6 Μαρτ. 1566) ἐδέϊπνα ἡ Μαρία εἰς τὸ οἶκμά της μὲ τὴν νόθον της ἀδελφὴν, μὲ τὸν Ῥίζιον καὶ μὲ ἄλλας τινὰς γυναῖκας, ὅταν ἔξαφνα διὰ τῆς πλαγίας θύρας ἐμβῆκεν ὁ σύζυγός της, συνωδευμένος μὲ πολλοὺς εὐγενεῖς ἐνόπλους καὶ ἐστάθη ὁπισθεν τοῦ θρόνου της. Τρομαγμένη ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς παραδόξου ταύτης ἐπισκέψεως. Τὴν λέγουσι, ὅτι αὐτὴ μὲν δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τίποτε, μόνον δὲ ὁ ἄθλιος, ὅς τις κάθεται ἐκεῖ, θέλει συρθῆν εἰς τὴν πρέπουσάν του τιμωρίαν. Κατατρομαγμένος σηκώνεται ἐπάνω ὁ Ῥίζιος, καὶ πίπτει εἰς τοὺς πόδας τῆς βασιλίσσης πιάνουσα τὸν πέπλον της. Φοβερίζει αὐτὴ, παρακαλεῖ, κλαίει· εἰς μάτην! Εἰς ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς κτυπᾷ τὸν δυστυχῆ μὲ τὸ ξίφος, ἔπειτα τὸν ἀρπάζουν οἱ ἄλλοι μὲ βίαν, τὸν σύρουν εἰς τὴν πρόστοον, καὶ ἐκεῖ τὸν θανατόνουν μὲ πεντήκοντα ἑξ πληγὰς. Ἡ Μαρία ἀπὸ τὰ δάκρυα ἤλθεν εἰς ὀργὴν καὶ ὤμοσε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν αἰσχρὰν ταύτην πράξιν κατὰ τῶν φονέων, ἀλλ' ἀδύνατος οὖσα πρὸς τοῦτο ἐχρεώσται τελευταῖον νὰ λησμονήσῃ τὸ γεγόμενον. Ὅτι ὅμως δὲν ἐλησμόνησε τὸν ἄνδρα της, ἀλλὰ μᾶλλον μετέβαλεν εἰς μῖσος τὴν ἀποστροφὴν της, ἐννοεῖται εὐκόλως. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τοῦ Ῥιζίου τὸν φόνον (19 Ἰουν.) ἐγέννησεν υἱὸν, ὅς τις ἐφεξῆς ἔγεινε διάδοχός της μὲ ὄνομα Ἰάκωβος Δ'. Ἡ Ἐλισάβετ ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν ταύτην εἰς ἓνα βάλον, καὶ τὴν ἤκουσεν ὅχι χωρὶς φθόνον καὶ λύπην. Τῶνόντι δὲ ἐπερίσσευαν τῶρα ἡμέραν ἑξ ἡμέρας οἱ φίλοι τῆς Μαρίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐφαίνετο ὅτι τὴν ἐπρόσμενε λαμπρὸν μέλλον, ὅταν ἀνέλπιστόντι σύμβαμα μετέβαλεν ὅλα ἔξαφνα.

Ἀντὶ τοῦ Ῥιζίου ἐμβῆκεν εἰς τὴν εὐνοίαν τῆς Μαρίας ὁ Κόμης Βοθοβέλλιος, εἰς ἀπὸ τοὺς ισχυροτάτους εὐγενεῖς τοῦ βασιλείου, τολμηρὸς καὶ ἐπιχειρηματίας, ἀλλ' ἀκόλαστος καὶ χωρὶς κανέν λαμπρὸν

ἀνδραγάθημα. Τῆς Μαρίας οἱ ἐχθροὶ ἐβεβαίοναν, ὅτι τὸν ἠγάπησεν, ἐπειδὴ τὴν ἐταξεν νὰ τὴν ἐλευθέρωσῃ ἀπὸ τὸν μισητὸν ἄνδρα τῆς. Ὁ Δαρλῆς ἠρρώστησεν ἑξαφνα τὸ 1567 ἔτος, καὶ ὑπόπτευετο φαρμακωμένος, ἀλλ' ἀνελάμβανε τελευταῖον ἀργοπόρως, καὶ ἡ Μαρία ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ τὸν ἐπισκέπτεται πάλιν, καὶ προσέτι^ς τὸν ἐπαρακίνησε μὲ πρόφασιν, ὅτι ὁ θόρυβος τῆς μητροπόλεως ἐμποδίζει τὴν ἀνάρρωσίν του, νὰ ἐκβῇ μετ' αὐτῆς εἰς μικρὸν ἀγροκήπιον πλησίον τοῦ Ἑδιμβούργου. Ἐκεῖ ἡμέραν καὶ νύκτα ἔμενε πλησίον του, καὶ τὸν ἐθεράπευε μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν. Μόνον μίαν νύκτα ἐπεθύμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν γάμον μιᾶς ἀμφιπόλου τῆς, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπέταξεν εἰς τὸν αἶρα τὸ ἀγροκήπιον ἀπὸ πυροκονίας ὑπόνομον (10 Φεβρ.).

Ἐὰν ἡ Μαρία εἶχε μετοχὴν ἀπὸ τὴν μαύρην ταύτην πράξιν, πάραυτα δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ ἐξετάσῃ τις, ἀλλ' ὅλοι ἐσυμφώνουν κατηγοροῦντες τὸν Βοθοβέλλιον. Ἐσιώπων μὲν δημοσίως περὶ τούτου, ἀλλὰ τὴν νύκτα ἠκούοντο εἰς τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τρομεραὶ φωναὶ, αἵ τινες τὸν ὠνόμαζαν βασιλοκτόνον. Ἀλλὰ καὶ μὲ νυκτερινὰ εἰς τοὺς τοίχους καρφωμένα γράμματα ἔδειχναν κατ' αὐτοῦ τὴν ἀποστροφὴν των οἱ δειλοὶ φιλοδίκαιοι. Τοῦ Δαρλέη ὁ πατὴρ τὸν ἐκατηγόρησε προφανῶς ἐπὶ κριτηρίου, ἀλλ' ὁ ἐγκαλεσθεὶς ἀπελύθη ὑπὸ τῆς δειλῆς δικαιοδοσίας, καὶ ἐξεδόθη βασιλικὸν γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπαριστάνετο οὐδαμινῇ συκοφαντία ἢ περὶ τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν φόνον ἐνοχῆς του φήμη. Γίνεται ἐκ τούτου φανερόν ποίαν ἰσχυρὰν φατρίαν πρέπει νὰ εἶχεν οὗτος ὁ Βοθοβέλλιος μεταξὺ τῶν μεγιστάνων. Ὁ φόβος τοῦ τῆς Σκωτίας κοινοβουλίου ἐπροχώρησε τόσον, ὥστ' ἐπαρακάλεσε τὴν βασίλισσαν νὰ ὑπανδρευθῇ ἐκ δευτέρου, καὶ τῆς ἐπρόβαλεν αὐτὸν τοῦτον

τὸν Βοθοβέλλιον, ἀναμφιβόλως ἐπειδὴ ἤξευρεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς. Ἐδέχθη τὴν παράκλησιν χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὰς ἀποτροπὰς τῆς Γαλλικῆς αὐλῆς καὶ τῆς Ἑλισάβετ, καὶ αἱ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι συνώδευαν τὸν γάμον τοῦτον, τὴν ἔκαμαν μισητοτέραν εἰς τὰ ὁμμάτια τιμίων ἀνθρώπων. Ὁ Βοθοβέλλιος ἀνάγκη ἦτο νὰ χωρισθῇ πρῶτον τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν εἶχε νυμφευθῇ πρὸ ἑξ μηνῶν. Οἱ λόγοι τοῦ χωρισμοῦ ἦσαν ἐλεεινοί, καὶ ὅλη ἡ κρισολογία διήρκεσε τέσσαρας ἡμέρας. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο (15 Μαΐου 1566) ἐγείνεν ὁ γάμος. Ποία ἄλυσις μικροπρεπειῶν καὶ κακουργιῶν! Ἡ μία ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ τί ἦτο ἡ πηγὴ τῆς πρώτης; Εὐήθεια.

Ἀλλὰ δυσκόλως ἐτιμωρήθη γυνὴ διὰ τὴν εὐήθειαν ταύτην, ὅσον ἡ δυστυχὴς Μαρία. Δὲν ἦτο ἱκανὸν, ὅτι ὁ λαὸς τῆς τὴν ἐβδελύχθη· εὐγενεῖς τινὲς ἐκ τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἠνώθησαν, ἐστρατολόγησαν, καὶ οὕτως ἔσπευσαν εἰς τὸ παλάτιον Βοθοβέλλιον μὲ σκοπὸν νὰ πιάσουν καὶ νὰ φυλακώσουν καὶ αὐτὴν καὶ τὸν Κόμητα. Ταύτην τὴν φορὰν διέφυγαν οἱ διωκόμενοι, καὶ ὁ Βοθοβέλλιος ἐσύναξε στρατιώτας διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὴν βίαν διὰ βίας· ἀλλ' ἀπὸ τὸν εὐτελεῖ τοῦτον ὅμιλον δὲν ἦτο νὰ ἐλπίσῃ τις οὔτε πίστιν οὔτε ἀνδρίαν. Κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐρρίφθη ἡ Μαρία θεληματικῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἠνωμένων, καὶ ὁ σύζυγός τῆς διέφυγεν εἰς τὰς Ὀρχίδας νήσους, ὅπου ἐπειράτευεν ἱκανὸν καιρὸν, ἐπειτα κατατρεχόμενος ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς τῶν ἠνωμένων ἔχασε τὰ καράβιά του, καὶ μὲ πλοιάριον διέφυγεν εἰς τὴν Δανίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν ἐφθασεν ἡ τύχη, τὴν ὁποίαν ἠθελε νὰ ἀποφύγῃ· ἐπιάσθη, ἐκακοπάθησε δέκα ἔτη εἰς φυλακὴν, ἔχασε τὸν νοῦν καὶ ἀπέθανεν ἐλεεινὸν θάνατον.

Τῆς Μαρίας ἡ τύχη δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἐλεεινὴ. Φερθεῖσα μὲ θρίαμβον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς τῆς

εἰς Ἐδιμβούργον, ἠναγκάσθη νὰ ἀκούσῃ τὰς λοιδορίας τοῦ ὄχλου εἰς τοὺς δημοσίους δρόμους, ἠναγκάσθη νὰ ἰδῇ σημαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο ζωγραφημένος ὁ θάνατος τοῦ Δαρλέν, καὶ τελευταῖον νὰ φυλακωθῇ εἰς τὸ παλάτιον Λοχλεβῖνον, ὅπου τὴν ἐμεταχειρίζοντο σκληρότατα. Τελευταῖον τῆς ἔφεραν γράμμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ. Τοῦτο περιεῖχε τὰς συνθήκας τῆς ἐλευθερίας της. Ἐπρεπε νὰ παραιτήσῃ τὴν κυβέρνησιν, νὰ ὀνομάσῃ ἐπίτροπον τὸν νόθον ἀδελφόν της Μυρράην, καὶ ἕως τὸν ἐρχομὸν τούτου νὰ διορίσῃ ἄνδρας τινὰς κυβερνήτας τῶν πραγμάτων. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καθρέθη, καὶ ὁ μικρὸς υἱὸς της ἀνηγορεύθη βασιλεὺς μετ' ὄνομα Ἰάκωβος Δ'.

Θαρράλεα οὕσα ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἀκόμη μίαν φοράν τὴν τύχην της. Ἐφυγεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἐπροσκάλεσε τοὺς φίλους της εἰς βοήθειάν της, καὶ ἐσύναξε τῶντι ἱκανὸν πλῆθος εὐγενῶν. Ἀλλ' οἱ ἠνωμένοι ἔτρεξαν ἐναντίοντων σφοδρῶς καὶ ἀποφασιστικῶς, τοὺς ἐσχόρπισαν εὐκόλως, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιάσῃ καὶ τὴν βασιλίσσαν πάλιν. Αὕτη δὲν ἐξευρε τῶρα ἄλλο καταφύγιον εἰμὴ τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἐλισάβετ εἶχε προσφέρειν τὴν φιλικήν της μεσίτευσιν ἐνῷ ἐκείνη ἦτο φυλακωμένη εἰς Λοχλεβῖνον· εἰς ταύτην τῶρα ἐστήριξεν ἡ Μαρία τὰς ἐλπίδας της. Ἀπὸ Καρλεόλου, ὅπου κατέφυγε μετ' ἀλιευτικὸν πλοῦριον (16 Μαΐου 1568) ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν βασιλίσσαν τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' εἰς τῆς Ἐλισάβετ τὸ βουλευτήριον δὲν ἠθέλαν ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τῆς μεγαλοφυχίας· ὅτι ἐφαίνετο ὡφέλιμον ἢ βλαβερὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐξυγίζετο μετ' φρόνησιν καὶ ἐπιμέλειαν. Οἱ Προτεσταντικοὶ βουλευταὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἀγγλίας δὲν ἔβλεπαν τὴν Μαρίαν ὡς δυστυχῇ καὶ βοηθείας χρῆζουσαν βασιλίσσαν, ἀλλ' ὡς Καθολικὴν πριγκίπισσαν, ἥτις δὲν ἠθέλησε νὰ παραιτήσῃ τὰς εἰς τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον

ἀντιποιήσεις της. Ὁ Κεῖλιος ἐπροσπόθησε νὰ δείξῃ, ὅτι ἦτο ἐπίσης επικίνδυνον νὰ ἐνθρονισθῇ ἡ Μαρία εἰς τὴν Σκωτίαν πάλιν δι' Ἀγγλικῆς βοηθείας, ἢ νὰ τὴν συγχωρήσουν νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἢ νὰ τῆς δώσουν ἐλευθεράν διατριβὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκαμαν τὴν οὔτε δικαίαν οὔτε τιμίαν ἀπόφασιν νὰ φυλακώσουν τὴν Μαρίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἕως οὐ νὰ κριθῇ ἢ μὲ τοὺς ὑπὸχούους της διαφορά της. Τὴν αἵρετοκρισίαν ταύτην ἀνέλαβεν ἡ Ελισάβετ, καὶ ἡ Μαρία ἐκαταπέσθη νὰ διορίσῃ πληρεξουσίους της, οἵτινες ἔμελλαν νὰ προστατεύσουν τὰ πράγματά της ἐνώπιον τοῦ Ἀγγλικοῦ κριτηρίου. Ἐφέρθη ἐκ Καρλεόλου εἰς τὸ φρούριον τῆς Εὐορακηνσίας Βολτόνιον, καὶ ἔλαβαν ἀρχὴν αἱ ἐρευναι ἀπὸ κριτήριον Ἀγγλικῶν Λόρδων. Ὁ Μυρράνης ὑπῆγε προσωπικῶς, ἐκατηγόρησε τὴν βασίλισσαν ὡς συνένοχον τοῦ θανάτου τοῦ Δαρλέν, καὶ ἐπρόβαλεν ἐπιστολάς καὶ χαρτίδια διὰ νὰ σκληρύνῃ τὴν κατηγορίαν του. Καὶ τώρα, ὅποτε ὅλοι ἐπρόσμεναν, ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τῆς Μαρίας ἠθέλαν ἀποδείξειν τὴν ἀθωότητα τῆς βασιλίσσης των, ἠθέλησαν οὗτοι ἑξαφνα νὰ μεταβάλουν τὴν κρίσιν εἰς σημβιβασιν. Εἰς μάτην τοὺς ἔλεγαν οἱ Ἀγγλικοὶ κριταί, ὅτι μὲ τοῦτον τὸν τρόπον βλάπτουσι τὴν τιμὴν τῆς Μαρίας. Ἐπέμεναν εἰς τὴν ἐξίσασιν ἐκεῖνοι. Μετὰ τοῦτο ἔπαυσαν αἱ ἐξετάσεις, καὶ ἡ Ελισάβετ ἐφανέρωσεν εἰς μίαν δημόσιον συνέλευσιν τῶν βουλευτῶν της, ὅτι δὲν θέλει ἰδεῖν οὔτε θέλει ὁμιλήσειν τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας πρὶν καθαρισθῇ ἀπὸ τὴν βαρεῖαν κατ' αὐτῆς κατηγορίαν. Τῶνόντι δὲ αἱ δύο ἀντίζηλοι δὲν ἶδαν ἀλλήλας ποτὲ, μ' ὅλον ὅτι τὸ ἐπεθύμει πολὺ ἡ Μαρία.

Ἡ Ελισάβετ ἐπρόσταξε τῶρα νὰ μεταφερθῇ ἡ βασίλισσα τῆς Σκωτίας ἀπὸ τὸ Βολτόνιον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ πέριξ διέτριβαν πολλοὶ Καθολικοὶ, εἰς

Τουτβούριον τῆς Σταφορδίας. Ἐπὶ τῶν κρισολογιῶν ἐσχεδιάσθη ἤδη βούλευμα νὰ νυμφευθῇ ἡ Μαρία τὸν πρῶτον τῶν Ἀγγλικῶν κριτῶν, Δουκά Νορφολκίας, ἐνδοξότατον εὐγενῆ τοῦ βασιλείου, τιμώμενον ὑπὸ πάντων διὰ τὸν ἄμεμπτον βίον του. Τώρα συνεπλήχθησαν περὶ τούτου νέαι συμβιβάσεις· εἶχε σκοπὸν ὁ Νορφόλκιος νὰ οἰκειωθῇ τοὺς πρώτους τῶν Ἀγγλων εὐγενῶν, καὶ οὕτω νὰ βιάσῃ τὴν Ἐλισάβετ νὰ δώσῃ τὴν γνώμην της. Ἀλλ' ἐπεχείρησε τόσον ἀπρονοήτως, ὥστε ἡ βασίλισσα ἀνεκάλυψε τὴν συνωμοσίαν, καὶ τὸν μὲν Νορφόλκιον ἐρρίψεν εἰς τὸν Πύργον, τὴν δὲ Μαρίαν ἐφύλαττεν αὐστηρότερα. Εἰς δὲ τὴν δυστυχῇ Σκωτίαν δὲν ἠσύχασαν αἱ πάλαι τῶν φατριῶν· ὁ Μυρράης ἐθανατώθη, καὶ οἱ φίλοι τῆς βασιλείσεως ἐπολέμουν τοὺς ἐχθρούς της, οἳτινες ἤθελαν νὰ γνωρίσουν τὸν νέον Ἰάκωβον νόμιμον βασιλέα τῆς Σκωτίας. Ἡ Ἐλισάβετ ἔκαμε πολλάκις προβλήματα πρὸς τελείωσιν τῆς διαφορᾶς, καὶ ἐπρόβαλε συνθήκας, μὲ τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Μαρία. Αἱ περὶ τούτου γενόμεναι διαπραγματεύσεις τὸ 1571 ἔτος δὲν ἔφεραν κανὲν ἀποτέλεσμα· διὰ τοῦτο εἶναι πλέον ἀξιοκατάκριτος ἡ κατὰ τῆς Μαρίας ἐχθρα πολλῶν Σκώτων παρὰ ἡ ἐλλειψὶς εἰλικρινείας ἀπὸ τὴν Ἐλισάβετ, ἥτις κατηγορεῖται ἀπὸ πολλοὺς, ὅτι δὲν ἐσπούδαζε τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μόνον ἠθέλε νὰ κερδαίνῃ καιρόν. Ὁ ἐλευθερωθεὶς Νορφόλκιος ἔκαμε δεύτερον δοκίμιον (1572) νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ χωρὶς καλῆτερον ἀποτέλεσμα παρὰ τὸ πρῶτον. Ὁ σκοπὸς του ἀνεκαλύφθη, καὶ αὐτὸς ἔχασε τὴν ζωὴν του. Ὅταν δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ τρομερὰ ἀγγελία τῶν συμβάντων κατὰ τὴν νύκτα τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου, ηὔξησαν τῆς Ἐλισάβετ οἱ φόβοι μὲ τὸ παράδειγμα τῆς τῶν Καθολικῶν μανίας, καὶ οὐχὶ ὀλιγώτερον μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῶν Γουϊσίων.

Οὕτως ἐπέρασαν δεκαπέντε ἔτη! Ἡ Μαρία δαμασθεῖσα ἀπὸ τὴν θλίψιν, παραίτησε τελευταῖον πᾶσαν ἐπιθυμίαν λαμπρότητος καὶ μεγαλείου, ὑπεσχέθη ν' ἀφήσῃ μετὰ χαρᾶς τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν υἱὸν της, καὶ αὐτὴ νὰ ζήσῃ μὲ ἐφορίαν τινὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐπαρακάλεσε νὰ τῆς μετριασθῇ ἡ παρούσα σκληρὰ φυλακὴ, καὶ νὰ τῆς δοθῇ πρέπουσα εἰς χήραν κατοικία. Εἰς μάτην! Ὁ φόβος, ὅτι ἡ Μαρία θέλει λησμονήσῃ τοιαύτας ὑποσχέσεις, ἃν καὶ εἶναι εὐλικρινεῖς, καὶ θέλει συνυφάνειν δόλους εἰς τὴν μόλις διὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ καθεσυχάσασαν Ἀγγλίαν, ἔκαμε κωφὴν πρὸς συμπάθειαν τὴν Ἐλισάβετ. Καὶ ὅσον πλέον ἐγήρασκεν αὕτη, τόσον δυσπιστότερα ἔβλεπε τὴν διάδοχόν της. Κατὰ δυστυχίαν τῆς Μαρίας εἶχαν στείλειν πολλάκις οἱ Καθολικοὶ τῆς Ἀγγλίας θεοβλαβεῖς ἀνθρώπους νὰ φονεύσουν τὴν Ἐλισάβετ. Πάντοτε ἐδυστύχουν τὰ δοκίμια ταῦτα, ἀλλὰ καθὲν ἐκ τούτων ἐνεδυνάμονε τὴν Μόναρχον εἰς τὸ κατὰ τῶν Καθολικῶν καὶ ἐπομένως κατὰ τῆς Μαρίας μῖσος της.

Ὅταν νῦξησεν ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας τοῦ ἐπρόβαλε (1586) τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον, ἔγειναν οἱ φόβοι τῆς Ἐλισάβετ μεγαλύτεροι παρὰ ποτέ. Τί θέλει γένειν, εἰάν ὁ Ἰάκωβος ἀναλάβῃ τὴν μητέρα του; Ἐάν ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς της Φίλιππος Β', καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς Μαρίας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνωθῶσι μὲ ἐκεῖνον; Ἐάν Δανικὸς στόλος τοὺς βοηθήσῃ; Ἐκαμε λοιπὸν πάντα τρόπον νὰ ματαιώσῃ τὸν γάμον τοῦτον, καὶ ἔστειλεν ἐπίτηδες ἓνα δόλιον αὐλικὸν, ὀνόματι Βότωνα, εἰς τὴν Σκωτίαν, ὃς τις ἐκέρδησε καθ' ὑπερβολὴν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἰακώβου. Ὅταν ὅμως ἐμβῆκε μὲ πολλοὺς ἄλλους Σκώτους εἰς σύνωμυσίαν διὰ νὰ πιάσουν τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὰς χεῖρας

τῶν Ἀγγλων, καὶ ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη ἀνεκαλύφθη, ἠναγκάσθη γὰρ πετόξῃ ταχύτατα πέραν τῶν συνόρων.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος συνέβη πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε τὴν μοῖραν τῆς δυστυχοῦς Μαρίας. Δύω θεοβλαβεῖς Καθολικοὶ, Βαλλάρδος καὶ Βαβιγκτῶν, πλήρεις θαιασίμου μίσους κατὰ τῆς αἵρετικῆς βασιλείας, ἀπεφάσισαν γὰρ τὴν φονεύσουν καὶ γὰρ ἐλευθερώσουν τὴν Μαρίαν. Συνέλκυσαν εἰς τὸ μυστικόν των πληθὸς ἀποφασισμένων εὐγενῶν, καὶ διὰ δολίων κατασκόπων τὸ ἐκόνίσαν εἰς τὴν Μαρίαν, καὶ συνέδησαν μὲ αὐτὴν μυστικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ συμβολικὰ γράμματα. Καὶ ἡ συνωμοσία δὲ αὕτη ἀνεκαλύφθη διὰ τῆς ἀγρυπνίας τοῦ Ἀγγλικοῦ λειτουργοῦ Βαλισιγκάμου, ὅλοι οἱ μέτοχοι ἐφυλακώθησαν, καὶ εἰς τὴν Μαρίαν εὐρέθησαν ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα διαφόρους ἐρμηνείας τοῦ συμβολικοῦ ἀλφαβήτου. Δὲν ἔλειπαν δὲ οὐδὲ ἀποδείξεις, ὅτι μυστικῶς εἶχε προσκαλέσειν τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν πρὸς βοήθειάν της κατὰ τῆς Ἑλισάβετ.

Τοιαῦται ἀνακαλύψεις ἔπρεπε γὰρ μεταδώσουν τὸν φόβον τῆς Ἑλισάβετ εἰς ὅλους τοὺς Προτεστάντας Ἀγγλους. Εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον τῆς βασιλείας αἱ περισσότεραι ψῆφοι ἤθελαν γὰρ ἐξετασθῇ ἡ Μαρία διὰ τοῦ κριτηρίου. Τῆς Ἑλισάβετ οἱ βουλευταὶ δὲν ἠδύναντο γὰρ ἐννοήσωσι τὸν θάνατόν της χωρὶς τρόμον, εἰάν ἡ Μαρία ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον, εἰάν ἀφανισθῶσι τῆς Ἑλισάβετ ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ τέχνη καὶ οἱ καρποὶ των. Αἱ πυραὶ τῆς Καθολικῆς Μαρίας βασιλείας τῆς Ἀγγλίας ἐκάπνιζαν ἀκόμη. Ποῖον μέλλον ἐπροσμένετο εἰς τὴν αὐτὴν χώραν, ποῖον μέλλον εἰς τοὺς ὑπηρετήσαντας τὴν Ἑλισάβετ!

Διὰ ταῦτα ἤρχισεν ἡ κρισολογία ἐναντίαν τῆς βασιλείας τῆς Σκωτίας. Ἐφεραν τὴν ἐγκαλουμένην εἰς τὸ φρούριον Φοθεριγγάϊον τοῦ Κομητάτου Νορθαν-

τωνίας, καὶ ἐδιωρίσθησαν δεκατέσσαρες εὐγενεῖς καὶ πέντε ἀρχικριταὶ διὰ τὰ ἀκροασθῆναι τὴν Μαρίαν, καὶ τὰ ἀποφασίσωσι περὶ αὐτῆς τὸ δίκαιον. "Ὅταν οἱ κριταὶ ὑπῆγαν εἰς Φοδερεγγάϊον, εἶπε κατ' ἀρχὰς ὅτι ἀνεξάρτητος βασίλισσα δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς κρίσιν ὑπηκόων. Εἰ μὲν ἔμενεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἤθελε κάμειν ὅλον τὸ πρᾶγμα βαρύτερον· ἐπειδὴ δὲ τὴν παρέστησαν, ὅτι μὲ τὸν τρόπον τοῦτον βλάπτει τὴν ὑπόληψίν της, ὑπήκουσε καὶ ἔδωκε λόγον εἰς τοὺς κριτάς. Τὴν ἔνωσίν της μὲ ξένας δυνάμεις δὲν τὴν ἠρνήθη, ἀλλὰ μόνον τὴν συνενοχὴν της εἰς τὴν Βαβυγκτωνικὴν συνωμοσίαν. Δύω ἀπὸ τοὺς μυστικούς γραμματεῖς της, Νάϊος καὶ Κύρλιος, ὤμοσαν, ὅτι ἔλαβεν ἐπιστολὰς τοῦ Βαβυγκτῶνος, καὶ ὅτι ἀπεκρίθησαν αὐτοὶ διὰ προσταγῆς της. Ἡ Μαρία ἐκήρυξε ψευδῇ τὴν μαρτυρίαν ταύτην, καὶ ἐζήτησε νὰ φερθῶσιν ἔμπροσθέν της οἱ γραμματεῖς, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγίνετο, ὅχι διότι ἐπίστευαν ὅτι ἤθελαν ἀναιρέσειν τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔμπροσθεν τῆς δεσποίνης των, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο σύνηθες εἰς τὸν χριστολογικὸν τρόπον τῶν χρόνων ἐκείνων *). Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐξετάσεως ἀπεφάσισαν οἱ κριταὶ τοῦ Λονδινίου θάνατον κατὰ τῆς βασιλείσεως τῆς Σκωτίας· ἀπόφασις τρομερὰ, νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν μοῖραν κοινῶν κακούργων κεφαλὴν στεφανωμένην διὰ τὴν μὴ ἐντελῶς ἀποδειχθεῖσαν μετοχὴν εἰς κακούργον ἐπιβουλήν. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι, οἵτινες ἀκολουθοῦντες μόνον τὰ αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς συμπαθείας καταδικάζουσι τοὺς κριτάς ἐκείνους, δὲν ἐσκέφθησαν ἱκανῶς, ὅτι ἐκεῖνοι ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν ἀναντίρρητον ἐντολὴν τοῦ νὰ διατηρῇ ἕκαστος τὴν ζωὴν του, ὅτι ἔβλεπαν τὸν ἀπὸ

*) „Τὸ νὰ μὴ φέρουν εἰς τὸ μέσον τοὺς μάρτυρας δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα σκοποῦ, ἀλλὰ συνήθεια τῶν χρόνων.“ Hume Vol. VII. p. 193. Ed. Basil.

τῆς κεφαλῆς τῆς Μαρίας ἀπομακρυνόμενον θάνατον πίπτοντα ἐπάνω εἰς τὴν Ἑλισάβετ.

Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀφού ἔγεινεν ἡ ἀπόφασις, ἐσυναθροίσθη τὸ κοινοβούλιον (29 Ὀκτωβ.). Ἐπήνεσε τὴν γενομένην κρίσιν, καὶ δι' ἀναφορᾶς ἐπαράκαλεσε τὴν βασίλισσαν νὰ τὴν φανερώσῃ δημοσίως. Ἡ Ἑλισάβετ ἐξ ἐναντίας ἐπρόσταξε τὸ συνέδριον νὰ θεωρήσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν ἐπιμελῶς τοιοῦτον ἀξιόλογον πρᾶγμα, καὶ νὰ προβάλλῃ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ φροντίζεται ἡ ἀσφάλειά της, χωρὶς νὰ σηκωθῇ ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας. Κανὲν τοιοῦτον μέσον δὲν ὑπάρχει, ἀπεκρίθησαν ὁμοφώνως αἱ δύο Βουλαι· εἶναι ἀδίκον νὰ ἀπαρνήται τις τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δικαίου εἰς ἓνα μόνον περὶ τούτου παρακαλοῦντα ὑπήκοον, πολὺ πλεον εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος. Ἡ βασίλισσα ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο μὲ μίαν ὁμιλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαρίστανε τὸ δύσκολον τῆς θέσεώς της, καὶ ἐτελείονε μὲ τὰς ἐφεξῆς λέξεις: „Περὶ δὲ τῆς δεήσεώς σας, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ὀρκίζω νὰ μείνητε εὐχαριστήμενοι εἰς τὴν ἀπόκρισίν μου χωρὶς ἀπόκρισιν. Ἐπαίνῳ τὴν κρίσιν σας· οἱ λόγοι σας εἶναι ἀποδεικτικοί· ἀλλὰ συγχωρήσατε τὰς ἐμφόβους ἀμφιβολίας, αἱ ὁποῖαι γεμίζουν τὴν καρδίαν μου. Ἐὰν ἤθελα νὰ εἶπω, ὅτι δὲν θέλω κάμειν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ παρακαλεῖτε, ἤθελα ἴσως εἰπεῖν περισσότερον παρ' ὅσα στοχάζομαι· ἐὰν δὲ ὑποσχεθῶ, ὅτι τὸ κάμνω, ἐμπορῶ νὰ κρημνίσω ἑμαυτὴν εἰς τὸν ὄλεθρον, τὸ ὁποῖον σεῖς ὡς φρόνιμοι βέβαια δὲν ἐπιθυμεῖτε, ἐὰν ἐξετάσητε τὸν καιρὸν, τὸν τόπον καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων.“ — Ἀλλ' ὅμως πάραυτα μετὰ τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἡ κρίσις, χωρὶς νὰ δώσουν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας. Διὰ τοῦτο πολλοὶ συγγραφεῖς ἐκατηγόρησαν τὴν Ἑλισάβετ ὡς ὑποκρίτριαν καὶ ἐβεβαίωσαν, ὅτι αὕτη ἀπεφάσισε

πρὸ πολλοῦ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας, αἱ δὲ ἀμφιβολίαι καὶ ἀντιλογίαι τῆς δὲν ἦσαν ἄλλο εἰμὴ τεχνουργίαι διὰ τὰ φανῇ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἠναγκάσθη εἰς τοῦτο ἀπ' ἄλλους. Ἄλλ' ἡ ἀπαθὴς ιστοριογραφία δὲν συγχωρεῖται τὰ ἀναγγέλλη εἰκασίαν ἀναπόδεικτον ὡς ἀληθινὸν πρᾶγμα. Ἐπρεπεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὴν παραμοιρὴν μεγάλων ἀποφάσεων τὰ μὴ πλήττεται ἀπὸ ἀντιφατικῆς φωνᾶς καὶ τὰ κλίνη ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν μίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν, εἴαν εἰς τῆς Ἑλισάβετ τὴν ψυχὴν δὲν ἠδύναντο τὰ ἐμφιλοχωρῶσιν ἀληθῶς δισταγμοὶ καὶ ἀντιγνωμίαι, ἐνῷ ἄλλοτε μὲν ἐστοχάζετο ἡμερότητα ἐναντίον γυναικὸς καὶ βασιλίσσης, ἄλλοτε δὲ τοὺς ὄχι μικροὺς κινδύνους, οἱ ὅποιοι ἐφοβέριζαν αὐτὴν, τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐν γένει τὸν Προτεστάντισμὸν, ἐνόσω αἱ ἐλπίδες μεγάλης φατρίας συνεδέοντο εἰς τὴν Μαρίαν ὅτι θέλουν ἰδεῖν πάλιν τὸν Καθολικισμὸν βασιλεύοντα ἐπάνω εἰς τὸν Βρετανικὸν θρόνον. Ἐπαράστησαν εἰς αὐτὴν οἱ φίλοι τῆς καὶ τὴν κατάκρισιν τῶν μεταγενεστέρων, εἴαν ἀπὸ ἀφροντισίαν τῆς δὲν ἀποδιώξῃ τὸ μέγα κακὸν, ἐνόσω ἀκόμη εἶναι καιρὸς *).

Οἱ βουλευταὶ τῆς τρομάξαντες ἀπὸ τὰς ἐτοιμασίας Φιλίππου τοῦ Β' ἐπέμεναν εἰς αὐτὴν τὰ μὴ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἀλλὰ πάλιν ἠδύναντο τὰ ἰδούν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλισάβετ νέας ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοὺς, καθὼς πολλάκις συμβαίνει εἰς τὰς ἀνθρωπίνας καρδίας μέγα χάσμα μεταξὺ τῆς ἀποφάσεως πράγματος τινὸς καὶ τῆς ἐκτελέσεώς του. Οὕτως εἰχουσα ἐστοχάσθη καὶ (πρᾶγμα βέβαια ὄχι μεγαλοκαρδίας) τὰ ἀποφυγῇ τὴν κοινὴν κατάκρισιν τῆς δημοσίου θανατώσεως. Διὰ τοῦτο ὁ φύλαξ τοῦ δεσμοτηρίου, Ἀμίας Παυλέτος, ἔλαβε κρυφίαν τινὰ νύξιν, ὅτι ἠδύνατο τὰ προλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως μὲ φαρμάκωσιν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε τὰ καταλάβῃ τὸ

*) Camden p. 487.

τοιούτον. Τελευταῖον ἐπρόσταξεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν τῆς πολιτείας γραμματέα Δαβισῶνα νὰ υπάγῃ πρὸς αὐτὴν, καὶ τοῦ εἶπε νὰ γράψῃ πρόσταγμα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κρίσεως διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμον εἰς τοὺς κακοὺς τούτους καιροὺς φανητὶς κίνδυνος. Τὸ ἔγραψε, καὶ ἀφοῦ ἡ βασίλισσα τὸ υπέγραψεν, ἐστάλθη μὲ αὐτὸ ὁ Δαβισὼν εἰς τὸν Καγκελλάριον διὰ νὰ βάλῃ ἐπάνω τὴν σφραγίδα. Τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸν ἐμήνυσεν ἡ βασίλισσα νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προστάγματός της. Ἐκστατικὸς ἀπεκρίθη ἐκεῖνος: εἶναι τὸ γράμμα ἤδη ἐσφραγισμένον. Ἐταράχθη διὰ τοῦτο ἡ βασίλισσα, καὶ ἐφεξε τὴν προθυμίαν του. Ὁ Δαβισὼν ἠρώτησε τοὺς βουλευτὰς τί νὰ κάμῃ· οἱ δὲ τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ στείλῃ τὸ πρόσταγμα εἰς τοὺς ἐκβιαστὰς, τοὺς Κάμητας Σαλοπίας, Καντίου, Δαρβίας, καὶ Κουμβερλαιδίας. τοῦ υπεσχέθησαν, ὅτι ἀναλαμβάνουν ἐπαίωτων ὅλον τὸν θυμὸν τῆς μοιάρχου, καὶ ὁ Δαβισὼν ἠκολούθησε τὴν κακὴν συμβουλὴν *).

Οἱ Κόμητες μετὰ τοῦτο ἀνεχώρησαν εἰς Φοθεριγγάϊον. Ὅταν ἐφθασαν ἐκεῖ (7 Φιβρ. 1587), ἀνήγγειλαν εἰς τὴν δυστυχῇ νὰ εἶναι ἕτοιμος τὸ πρῶν τὴν ὁδόον ὥραν. Ἦκουσε τὸν τρομερὸν λόγον πλέον μὲ θαυμασμὸν παρὰ μὲ τρόμον ἢ ἀνησυχίαν, ἔφαγε πάντῃ ἱλαρὰ τὸ ἐσπέρας, καὶ ἔφερεν ἔπειτα ἔμπροσθέν της ὅλους τοὺς υπηρέτας της. Κλαίουσai ἐφάνησαν μία πιστὴ ψυχὴ μετὰ τὴν ἄλλην, ἐγονάτισαν καὶ τὴν ἐπαρακάλουν νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, εἰάν ἴσως ἐξ ὀγνοίας τὴν ἐπταίσαν εἰς τίποτε. Δίδει αὕτη τὴν δέησίν των ὀπίσω, τοὺς πληροφορεῖ ὅτι εἶναι εὐχαριστημένη ἀπ' ὅλους, τοὺς δίδει συστατικὰ γράμματα πρὸς

*) Ὁ ἀδιάφορος Θυανὸς λέγει, ὅτι οἱ τῆς Μαρίας ἐχθροὶ σύμβουλοι δὲν τῆς ἔδειξαν τίποτε ἐκ τῶν γενομένων τούτων, ἐπειδὴ ἐφοβούντο τῆς Ἐλισάβετ τὴν γνωστὴν των ἀποστροφὴν εἰς τὸ νὰ χύσῃ αἷμα — *perspecto ejus a sanguine fundento ingenio alieno*.

τοὺς ἐν Γαλλίᾳ συγγενεῖς της, τοὺς διαμοιράζει τὰ ὑπόλοιπα πράγματα της, καὶ λαμβάνει ἀπ' αὐτοὺς τρυφερὸν καὶ παθητικὸν ἀποχαιρετισμόν. Ἐκοιμήθη περὶ τὰς ὀλίγας ὥρας καὶ ἐπέρασε τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτὸς μὲ προσευχήν. Ἐζήτησε Καθολικὸν ἱερέα, ἀλλὰ δὲν τῆς τὸν ἐσυγχώρησαν· ἀντὶ τούτου ἠθέλησαν νὰ τῆς φέρωσι Προτεστάντην, ὅστις, ὡς ἔλεγον, ἐμελλε νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν της. Τὸ πρωὶ τῆς τραγικῆς ἡμέρας ἐκοινώνησεν ἄρτον ἡγιασμένον ὑπὸ τοῦ Πάπα Ηἰού Ε', τὸν ὁποῖον ἀπὸ πολλῆς ἐφύλαττε διὰ τοιαύτην ὥραν. Ἐπειτα ἐνεδύθη λαμπρὸν μεταξωτὸν ἱμάτιον, καὶ ἐστολίσθη ἐπιμελῶς διὰ νὰ ἀποθάνῃ βασιλικῶς. Ὅταν ἠτοιμάσθῃ, ἐμβῆκεν ὑπὸ τῆς Κομήτων εἰς τὸ οἶκημα καὶ τῆς εἶπεν ὅτι εἶναι καιρὸς. Τὸν ἠκολούθησε μὲ ἡσυχον πρόσωπον στηριζομένη εἰς τοὺς ὤμους δύο στρατιωτῶν, διότι ἀρρώστια τὴν εἶχεν ἀδυνατίσειν κατὰ πολλὰ. Ἐμπροσθεν τῆς θύρας της εὗρηκε τοὺς Κόμητας, οἵτινες εἶχαν φέρειν τὸ πρόσταγμα ἀπὸ τοῦ Λονδίνιον, καὶ τὸν Δομέστικόν της, Ἀνδρέαν Μελβίλιον· ὁ ἀπροσδόκητος οὗτος φίλος τὴν ἔφερεν ἔξω ἐαυτῆς. Ἐπεσε κλαίων εἰς τοὺς πόδας της, ἐφίλησε τὰ κράσπεδα τοῦ ἱματίου της, καὶ ἀπαρηγόρητος ἔβλεπε τὸ ἐλκεῖνόν θάναμα. Ἀπεχαιρέτισε μὲ δάκρυα τὸν τίμιον ὑπηρετήν της, τὸν ἐφίλησε, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ἐπρόσταξαν οἱ Κόμητες τοὺς ὑπηρετάς τῆς Μαρίας νὰ ἀναχωρήσουν. Μὲ πολλὴν δέησιν ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ γείρουν τινὲς ἐξ αὐτῶν μάρτυρες τοῦ θανάτου της. Πικρότερον παρὰ τὰλλα τῆς ἐφάνη τὴν ὥραν ὁ Προτεστάντης ἱερεὺς, τὸν ὁποῖον ἔφεραν νὰ τὴν κατηχήσῃ ἐσχάτως εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν. Τὴν ἐδίδασκε πολλὰ, τὰ ὅποια μὲ δάκρυα ἡ Μαρία τὸν ἐπαρακάλει νὰ παύσῃ, καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ ἀποθάνῃ ἡσυχος· τελευταῖον τὸν ἐπρόσταξαν οἱ Κόμητες νὰ σιωπήσῃ. Ἐπροσευχήθη

ἔπειτα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της, διὰ τὸν υἱόν της, καὶ τελευταῖον διὰ τὴν Ἑλισάβετ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυγχώρησεν ὅλα. Ἐπειτα ἐξεδύθη ἀπὸ τὰς ἀμφιπόλους της τὸν λαιμόν· ἓνας δῆμιος τὰς ἐβοήθησεν εἰς τοῦτο μὲ ἀυθάδειαν, καὶ αὕτη εἶπε γελῶσα, ὅτι ποτὲ της δὲν ἐμεταχειρίσθη ταιοῦτον γρήγορον ὑπρέτην. Μία ἀμφίπολος τῆς ἔδωσε κλαῖουσα τὰ ὀμμάτια μὲ μανδῆλιον· καὶ μετὰ τοῦτο ἐγονάτισεν ἡ Μαρία, ἐξῆπλωσε τὸν αὐχένα, καὶ ἐδέχθη ἡ δυστυχὴς τὸν θάνατον.

Οὕτως ἀπέθανεν ἡ Μαρία Στουάρτ εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας της καὶ εἰς τὸ δέκατον ἔνατον τῆς φυλακώσεώς της, ἀφοῦ ἐτιμωρήθη διὰ τὰ ἀμαρτήματά της μὲ ἐλεεινὴν φυλακὴν καὶ αξιοθρήνητον θάνατον *).

*) Οὗτος εἶναι ὁ λόγος τῆς μεγάλης συμπαθείας, τὴν ὁποίαν διεγείρει ἡ πρὶγκιπέσσα αὕτη καθὼ τραγικὴ ἡρώϊνα, καθὼς λέγει εὐμορφα ὁ Ῥοβερτσὼϊ: „Ὅταν παρατηροῦμεν τῆς Μαρίας τὰς θλίψεις καὶ δυστυχίας, λητμονοῦμεν τὰς παρεδρομάς της, συλλογίζομεθα περὶ τῶν ἀμαρτημάτων της μὲ ὀλιγωτέραν ἀγανάκτησιν, καὶ δικαιόνομεν τὰ δάκρυά μας ὡς νὰ ἐχύνοντο διὰ ὑποκείμενον, τὸ ὅποιον ἔφθασε πολὺ πλητιέστερα εἰς τὴν καθαρὰν ἀρετὴν.“ Ἡ χρίσις, ἥτις ἀποφασίζει τῆς Μαρίας τὸ ἀδίκημα καὶ ἐξαίρετως τὴν μετοχὴν της εἰς τὴν θανάτωσιν τοῦ ἀνδρός της, θέλει μείνει εἰς τὴν ἀπαθὴ ἱστορίαν, εἴαν καὶ ἐκοπίεσταν πολλοὶ νέοι Σκωτοὶ συγγραφεῖς νὰ τὴν παραστήσωσι καθαυτῶς ἐνάρετον. Κατὰ τοῦτο συμφανεῖ μὲ τὸν Οἰμιον καὶ Ῥοβερτσὼϊα, ἀνδρας μὲ εὐσυλλογιάν καὶ ἱστορικὴν ὀξύδερκειαν, σύγχρονός της εἰδήμων καὶ κριτικὸς, ὁ Θουαὸς. Εἰς τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔκτον βιβλίον τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ συγγράμματός του εὐρίσκεται περὶ τοῦ θανάτου τῆς Μαρίας ἐπίτημον χωρίον, τὸ ὅποιον λείπει ἀπ' ὅλας τὰς ἀρχητέρας ἐκδόσεις, καὶ μόνον εἰς τὴν ἐκ τῶν χειρογράφων διωρθωμένην μεγάλην ἐκδόσιν τοῦ Λονδινίου ἐδημοσιεύθη. Τὸ προσθέτομεν ἐδῶ ἐκ τῆς τελευταίας Γαλλικῆς μεταφράσεως: De pretendre avec quelques uns que Marie étoit innocente de l'assassinat de son époux, d'oser avancer que ses ennemis lui firent violence, pour la forcer de contracter un mariage infâme avec Bothwell; de vouloit enfin justifier tous ses autres crimes, en les couvrant du manteau de la piete, c'est, a mon avis pousser l'imprudence un peu loin. Ce que peut dire un Historien, qui fait profession de n'écrire que la vérité, c'est que celle princesse à un grand coeur, à une naissance auguste, à beaucoup

γελία εἰς τὴν Ἑλισάβετ, ἔδειξεν αὕτη μεγάλην ἔκστασιν, ἐκαταράσθη τὸν ζῆλον τῶν ὑπουργῶν της, οἱ τινες χωρὶς διωρισμένον πρόσταγμα ἐξετέλεσαν τράστιον πρᾶξιν σχεδὸν ἐναντίον τῆς γνώμης καὶ τῆς θελήσεώς της. Τὴν ἐβλεπαν συχνάκις ἱσταμένην ἀκίνητον ὡς ἀνδριάντα, ἔπειτα χύνουσαν δάκρυα, πίπτουσαν μὲ ἀδυναμίαν, καὶ κατηγοροῦσαν τὴν ἀβελβαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων. Εἰς ὅλους τοὺς βουλευτάς της ἐφοβέριζεν αὐστηρὰν ἐξέτασιν, ἐφυλάκισσε τὸν Δεβισῶνα, καὶ ἐπρόσταξε νὰ γείνη κρίσις ἐναντίον του. Καὶ τῶρα ὠμολόγησαν τὸ βαρὺ ἀδίκημά του καὶ ἐκεῖνοι οἱ κύριοι, τοὺς ὁποίους ἐσυμβουλευθῆ πρότερον, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔγειναν ἐγγυηταί του. Ἐπλήρωσε τιμωρίαν 10,000 λίτρας στερλινγίους, ἥτις τὸν ἔφερεν εἰς φωμοζήτου κατάστασιν. Ἐγραψεν ἔπειτα αὕτη ἐπιστολὴν παθητικὴν πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας, ὅπου τοῦ ἀνήγγειλε τὸν ἀπροσδόκητον καὶ πάντῃ χωρὶς γνώμην της συμβάντα θάνατον τῆς μητρός του. Ἡύχετο νὰ δοκιμάσῃ αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης μόνον μικρὸν μέρος τῆς λύπης, τὴν ὁποίαν ἐγεύθη αὕτη, καὶ ἐβεβαίονεν ὅτι τρέμει ἡ χεὶρ της, καὶ ὅτι ὁ ἀνώτατος κριτὴς εἶναι μάρτυς τῆς ἀθωότητός της. Μισεῖ τὴν ὑπόκρισιν, συμπονεῖ εἰλικρινῶς εἰς τὴν λύπην του, καὶ ἐλπίζει ὅτι αὐτὸς θέλει ἐκλάβειν ἐχθρόν του καθένα, ὅς τις θέλει νὰ τὸν παροργίσῃ ἐναντίον της. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ τρόπος της ἐξελήφθη ἀπὸ πολλοὺς ὑπόκρισις, ὅχι ὅμως ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, εἰμὴ τὴν προῦπόθεσιν, ὅτι ἡ Ἑλισάβετ ἔπρεπε νὰ χαρῇ ἐκ καρδίας βλέπου-

de charmes de l'esprit et du corps, joignit tant qu' elle vécut de grandes vertus, qui furent obscurcies par des vices encore plus considerables, et qu' arrivée au moment fatal, elle scut par un illustre exemple de constance et d'interpidité, terminer par une mort glorieuse une vie qui ne l'avoit pas beaucoup été.

σα γὰ ἐκλείψῃ ἡ αἰτία τόνον βαρέων καὶ πολυχρονίων φροντίδων.

Τῶνόντι δὲ τῶρα πρῶτον ἠδυνήθη ἡ βασίλισσα γὰ διευθύνη ἀσφαλῶς τὰ βλέμματάτης ἐξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀγγλίας. Ὅσα ἐπραξεν ἕως τῶρα, ἀπέβλεπαν μόνον τὴν ἐσωτερικὴν στερέωσιν τῆς δυνάμεώς της. ἔκτισε καράβια, ἐσυνήργησε καὶ ὠφέλησε τὴν ἐμπορίαν, ἐστερέωσε τὰ σύνορά της. καὶ μὲ σοφὴν οἰκονομίαν ἐγέμισε τὸν θησαυρόν της, καὶ ἐπλήρωσε τὰ χρέη τῶν προκατόχων της. Τὸ κοινοβούλιον εἰσῴπα καὶ ὑπήκουε, καὶ αὐτὴ ἐβασίλευε μὲ τόσῃν ἀσφάλειαν, ὥστε τότε ὠμίλει πρὸς αὐτὸ μὲ ὑπερηφάνειαν, ὅταν Π. χ. εἰς ὀρισμὸν φόρων τὸ ἐχρειάζετο μάλιστα. Τοὺς Καθολικοὺς ὑπέφερνε, ἀλλ' οὗτοι ἔμεναν πάντα εἰς ὑποδούλωσίν τινα, καὶ ἐπαρτηροῦντο ὀξέως. Ὅταν οἱ Ἰησουῖται (1580) ἐδοκίμασαν γὰ στήσωσι καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν καθέδραν των καὶ γὰ εὐρίσκωσι μυστικῶς συναδελφούς διὰ τὸ τάγμα των, εἰς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐθανατώθη, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν χώραν.

Εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα ἀνεμίγνυτο ἡ Ἐλισάβετ ἕως τῶρα μὲ μετριότητα καὶ πρόνοιαν. Τότε ἔβραζαν εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ ἄγριοι θόρυβοι μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Οὐγενωτῶν, καὶ οἱ Βέλγαι ἐπίασαν τὰ ὄπλα ἐναντίον τοῦ δεισιδαίμονος καὶ τυραννικοῦ Φιλίππου Β', καὶ ἔστησαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ εἰς τὰς δύο χώρας ἐξήπλωσαν οἱ τυραννοῦμενοι Προτεστάνται χεῖρας ἱκετικὰς πρὸς τὴν Ἐλισάβετ· καὶ ὅχι μόνον ἀλλ' οἱ Βέλγαι τῆς ἐπρόσφεραν γὰ ὑποταχθοῦν αἰωνίως εἰς τὸ Ἀγγλικὸν σκήπτρον, εἰάν ἤθελε γὰ ἀναλάβῃ τὴν κατὰ τῆς Ἰσπανίας ὑπεράσπισίν των. Ὅσον ἂν ἦτο εὐφρόσυνος αὕτη ἡ προσφορά, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως γὰ τὴν δεχθῆ, ἀλλ' ἐβοήθησε τοὺς Ὀλλανδοὺς λαβοῦσα ἐνέχυρα παραθαλασσίους τινὰς τόπους μὲ στρατεύματα καὶ μὲ

ἀργύριον, καὶ ἐστείλε βοήθειαν καὶ εἰς τὸν Πρίγκιπα Κονδαίου καὶ εἰς τὸν φίλον του Κολιγνῦν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶχε κλίσιν εἰς τὰ θαλάσσια πράγματα. Τὰ πλούτη τῶν Πορτογάλων καὶ Ἰσπανῶν, καὶ τὸ κλέος τῶν θαλασσίων ἡρώων καὶ πορθητῶν τῶν ἡρέθισαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν φιλοτίμους καρδίας νὰ περιπατήσωσι τὸν δρόμον, ὅπου οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι ἐσύναξαν τοὺς θησαυροὺς καὶ ἐπλεξαν τοὺς στεφάνους των. Πνεῦμα ἱπποτικὸν τοῦ εἵδους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν εἰς τὴν Πορτογαλικὴν ἱστορίαν, ἐπύρωσε πληθὺς νέων Ἀγγλῶν νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην των εἰς τὸν ὠκεανόν. καὶ μία εὐτυχὴς ἐκβασίς εἴλκυεν εἰς τοῦτο πολλοὺς ἄλλους ζηλωτάς. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων περίφημα εἶναι τὰ ὀνόματα Δράκιος καὶ Καβενδίσιος. Ἐκεῖνος, πρῶτος τῶν Ἀγγλῶν περιπλεύσας τὸν κόσμον, καὶ πρῶτος, ὅς τις ὑπέστρεψεν εὐτυχῶς ἀπὸ τὸν περίπλουν του (διότι ὁ Μαγελιάνης ἀπέθανε καθ' ὁδόν, ὡς ἐξεύρομεν (Τόμ. 5, σελ. 72)), ἔφερε μαζὶ αὐτοῦ ἀπειρα, καὶ ἡ ἐπιστροφὴ του ἦτο διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐορτὴ χαρμόσυνος. Ὅταν ἐρρήξεν ἄγκυραν εἰς τὸν Τάμεσιν, ἔδωκε μέγα συμπόσιον εἰς τὸ καράβιον του, ὅπου παρευρέθη καὶ ἡ βασίλισσα (1580), καὶ πάλιν ἐμβῆκεν εἰς τὸν ὠκεανόν διὰ νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὰς ἐπὶ τῶν Ἀμερικανῶν αἰγιαλῶν Ἰσπανικὰς κατακτήσεις. Εἰς μίαν ἀπὸ ταύτας τὰς θαλασσοπορίας του (1586) ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν ταβάκον, ὅς τις ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἐξηπλώθη τάχιστα εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ ἡμετέρου τῆς γῆς μέρους· ὁ δὲ Καβενδίσιος, οὐχ ἥττον ἐπιχειρηματίας καὶ εὐτυχῆς, ἐλεηλάτησε (1587) τὰς ἐν Ἀφρικῇ Ἰσπανικὰς χώρας καὶ ἐπροχώρησεν ἕως τὸ ἀκρωτήριο τῆς χρηστῆς ἐλπίδος, καὶ ἡεῖς τὸν Τάμεσιν εἰσπλευσὶς του ἦτο θριαμβευτικὴ εἰσόδος. Τὰ πανία του ἦσαν ἀπὸ δαμασκίον, τὰ κατάρτια του χρυσομένα, καὶ οἱ ναῦται ἐνδεδυμένοι μεταξωτά.

Πολὺν καιρὸν ἐβλεπεν ὁ Φίλιππος ὅλα ταῦτα χωρὶς ἐτοιμασίαν ἀντεκδικήσεως· τῶρα ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ ὅλην του τὴν δύναμιν, καὶ μὲ ἐν κτύπημα νὰ ἀφανίσῃ τὴν ἐχθρικὴν του χώραν. Ἐστειλε πρῶτον εἰς τὸν Πάπαν Σίξτον τὸν Ε', καὶ ἔλαβε δῶρον τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὥπλισε (1588) τὸν ἀνίκητον στόλον του, περὶ τοῦ ὁποίου ὠμλήσαμεν εἰς τὸν πρότερον τόμον (σελ. 154), καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἐχάθη μέγα μέρος τοῦ κλέους του καὶ ὁ θησαυρός του· ὁ φόβος καὶ ὁ κίνδυνος δὲν ἦτο μικρὸς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ ἔδειξεν εἰς τὸν κίνδυνον ἐπίσης καὶ μεγάλην φρόνησιν καὶ ἡρωϊκὴν καρδίαν. Ἐκτὸς ὅτι ἐμεταχειρίσθη ὅλα διὰ νὰ φυλάξῃ τὰ παραθαλάσσια καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ πλοῖα καὶ στρατεύματα ὅσον ἡδύνατο πολλὰ, ἐνθουσίασε τὸν λαόν της εἰς ἀνδρίαν κατὰ πάντα τρόπον. Ἱεροκήρυκες ἐξωγράφουν ζωηρῶς ἀπ' ἁμβωνος τὸ τρομερὸν τῆς Ἰσπανικῆς τυραννίας, τὰ κακὰ τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, τὴν κατάθλιψιν τῶν φόρων, καὶ ἐνεθύμιζαν τοὺς τραγικοὺς καιροὺς, ὁπότε ὁ Φίλιππος οὗτος καὶ ἡ Μαρία ἐτυράνησαν τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ βασίλισσα αὐτὴ διέτρεχεν ἑξίππος εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα καὶ ἐνεθάρρυνε τὰ στρατεύματα διὰ φιλοφρονητικῶν προσφωνήσεων. Οἱ ὑπήκοοι ἠμιλλῶντο νὰ δείχνουν τὸν πατριωτισμὸν των. Μερικοὶ πλούσιοι καὶ ὁλόκληροι εταίρειαι ἐκτιζαν καράβια καὶ τὰ ἐχάριζαν εἰς αὐτήν. Ἐντεῦθεν συνεκροτήθη στόλος 140 καραβίων, τὰ ὅποια, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπιτηδαιοτέρας ναυπηγίας, ἡδύναντο νὰ ἀντιπαραταχθῶσι μὲ τὸν τῶν Ἰσπανῶν ἀνίκητον στόλον.

Ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁ κίνδυνος, τότε τὸ ἐγχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν ἡρεθισμένων ἀπῆλαυσε τοὺς καρπούς του. Ἀγγλοὶ πραγματευταὶ ἐθαλασσοπόρουν εἰς Σβεκίαν καὶ Ρωσίαν, ἄλλοι ἔφεραν τὰς πραγματείας των ἔμπροσθεν ἀπὸ τοὺς Ἰσπανικοὺς αἰγιαλοὺς εἰς τὴν Τουρκίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ἰνδικὴν, καὶ ἀναρίθμητοι

πειραταὶ ἐπιάναν Ἰσπανικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἔφερναν τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀμερικῆς εἰς Λισσαβόναν καὶ Γάδειρα. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἐπιάσε μίαν φορὰν οὕω Ἰσπανικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια περιεῖχαν 1400 κιβώτια ὑδραργύρου καὶ ὑπὲρ τὰ δύο μιλιόνια συγχωροχαρτίων, τὰ ὅποια τοὺς μὲν Ἀγγλοὺς δὲν ὠφέλουν, ὁ δὲ Φίλιππος ἐπλήρωσε δι' αὐτὰ εἰς Ρώμην 300,000 φλωρίνια, καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἤθελε λάβειν ἀπ' αὐτὰ τοῦλάχιστον πέντε μιλιόνια *). Προσέτι ἔβλαβεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἐχθρόν της καὶ μὲ τοῦτο, ὅτι πάντοτε ἐβοήθει τὸ Βέλγιον καὶ τὸν Ἑρρῆικον τῆς Ναυάρρας, καὶ ὄχι μόνον ἀλλὰ τὸ 1589 ἐπλευσε στόλος ἐπίσημος διὰ νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Πορτογαλλίας τὸν πραεστῶτα τοῦ Κράτωνος (Τόμ. 5, σελ. 109). Οὕτως ἀντενῆργει ἡ Ἐλισάβετ εἰς τοῦ Φιλίππου τὰ πανταδοπα σχέδια · ἡ ἀνδρική ἀντίστασις της ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ ισχυρότατα ἐμπόδια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφθάρη ὁ σκοπὸς του νὰ καταστήσῃ τὸ πρωτεῖον τῆς Ἰσπανίας ἐπ' αὐτῇ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν βασιν τοῦ Καθολικισμοῦ. Ὁ Φίλιππος εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἐπεθύμει εἰρήνην, ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι εἰς τὸ βουλευτήριον τῆς βασιλείσης ὠμίλησε πολλὰ περὶ τούτου ὁ Βουρλέϊγος καὶ ἀνέπτυξε τὸ ὄφελος τῆς ἡσυχίας διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἐκλινεν ὅμως ἡ Ἐλισάβετ νὰ ἀκολουθῇ τὸν δρόμον τῆς πολεμικῆς φήμης τῶν ἡρώων της, καὶ μάλιστ' ἐπειδὴ εἰς τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦ πρεσβύτου λειτουργοῦ ἠναντιώθη νέος φίλος τῆς βασιλείσης, ὁ Κόμης Ἐσσεξίας, ὅστις ἐδίψα πολεμικὸν κλέος. Ὁ Βουρλέϊγος ἀπέθανε 1588, καὶ ἡ Ἐλισάβετ ἔδωκε κληρονομίαν εἰς τὸν διάδοχόν του τὸν πόλεμον.

*) Ὁμοῦ μὲ τὴν δαπάνην πάσης Καθολικῆς οἰκογενείας ἦτο χρέος νὰ πληροῦνται ἐτησίως εἰς τὸ Παπικὸν ταμεῖον ποτότης τις διὰ τὰς νηπτείας, τὰς ὁποίας παρέστρεχε, προτταζομένης ἀπὸ τὸν νόμον. Τὸ ψητὸν, ἐσθιόμενον τὴν νηπτείαν, ἐσυγχωρεῖτο μὲ παπικὴν ἄφεσιν. Διὰ νὰ μὴ χάτῳ τὸ καλὸν τοῦτο οἱ ἀποικοὶ τῆς Ἀμερικῆς ὑπήγγαιναν καράβια φορτωμένα μὲ τοιαῦτα συγχωροχάρτια κατ' ἔτος, καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν κόπον του τὰ ἐπώλει μὲ τιμὴν πολὺ μεγαλητέραν.

Ὁ εἰρημένος Κόμης Ἑσσεξίας ἔγινε μάλιστα περίφημος μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος του. Τὸ εὐγενὲς ἐξωτερικόν του, ἡ θερμὴ καρδιά του καὶ ἡ ὅλας τὰς καρδίας ἔλκουσα φιλοφροσύνη του τοῦ ἐπροξένησαν τὴν εὐνοίαν τῆς βασιλίσσης εἰς ὑψηλὸν βαθμόν. Τὸν ἐπρότιμα κατὰ πάντα εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ τὸν ἔδωκεν ἀξιώματα, τὰ ὅποια ὑπερέβαιναν τὰς ὑπουργίας του. Ἐξαιρέτως δὲ ἠρέθισε γενικὸν φθόνον ὅταν 1599 ἀνηγορεύθη κυβερνήτωρ τῆς Ἰρλανδίας μετὰ δύναμιν, ὁποῖαν δὲν εἶχεν ἀποκτήσειν κανεὶς ἀπὸ τοὺς προκατόχους του. Ὁ τόπος ἐζητεῖ μέγαν ἄνδρα, ἐπειδὴ ὅλη ἡ Ἰρλανδία ἦτο τότε εἰς τὰ ὅπλα· πολλοὶ στρατηγοὶ ἐπροσπάθησαν ματαιῶς νὰ καταπατήσουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὸ ἐλῶδες καὶ ὀρεινὸν τῆς χώρας ἐδυσκόλυνε τὸν πόλεμον διὰ πάντα ξένον, ὅσον τὸν εὐκόλυνεν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες τὴν ἐγνώριζαν. Διὰ τοῦτο ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ διευθύνθησαν τῶρα εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐκστρατείαν, τῆς ὁποίας αἱ ἐτοιμασίαι κατεδαπάνησαν μεγάλας ποσότητας, καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν τῶρα ἐκινεῖτο στρατὸς, ὁποῖον ποτὲ τῆς δὲν ἴδεν ἡ Ἰρλανδία. Ἀλλ' ἐδῶ ἐφάνη, ὅτι ὁ Ἑσσεξίος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τοιοῦτον ἔργον, καὶ ὁ φόγος ἔπεσεν ἐπάνω του τόσον βαρύτερα, ὅσον τὸν ἤκουσαν πρότερον μεγαλαυχῶντα διὰ τὰς πράξεις του καὶ κατηγοροῦντα ὅλους τοὺς προκατόχους του. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ στρατοῦ ἠφανίσθη· ὅλη ἡ ἐκστρατεία ἐματαιώθη, καὶ ὅλον τὸ ἀργύριον ἐσκοπίσθη ἀνωφελῶς. Ὁ Κόμης μαθὼν τῆς Ἐλισάβετ τὴν ὀργὴν ἀπὸ τοὺς ἐν Λονδίνῳ φίλους του, καὶ φοβηρισθεὶς ὅτι θέλει ἀνακαλεσθῆν αὐτίμως ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, καὶ ἀναχωρεῖ κρυφίως ἐναντίον τῆς ῥητῆς προσταγῆς τῆς βασιλίσσης ἀπὸ τὸ χειμερινόν του στρατοπέδον, ἔρχεται δρομαῖος εἰς Λονδίον, διευθύνεται εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον, πίπτει ἀπροσδοκῆτως εἰς τοὺς πόδας τῆς βασιλίσσης, φιλεῖ τὰς χεῖ-

ρας της, καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ τὸν συγχωρήσῃ. Ὁ
ἐξαφνισμὸς καὶ τὸ ἀπροσδόκητον θέαμα τὴν κάμνουν
νὰ λησμονήσῃ κατὰ πρῶτον τὴν ὀργὴν, καὶ τὸν ἀπο-
λύει εὐμενέστερα παρ' ὅσον ἠλπιζεν ἐκεῖνος. Ἀλλὰ
πάραυτα ἐσκέφθη, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ ἀξίζει ἄλλο τι,
καὶ ὅτι διὰ παράδειγμα ἀνάγκη εἶναι νὰ τοῦ δείξῃ
τοῦλάχιστον αὐστηρότητα. Ἠθέλησε νὰ τὸν σωφρο-
νίσῃ μητρικῶς χωρὶς νὰ τὸν ἀφανίσῃ. Διὰ τοῦτο
ἐπρόσταξε νὰ τὸν φυλακώσουν, νὰ τὸν κρισολογή-
σουν, καὶ ωλόμασεν ἄλλον κυβερνήτορα τῆς Ἰρλαν-
δίας, καὶ τοῦ ἀφαίρεσε μονοπωλεῖον τι τῶν γλυκῶν
κρασιῶν, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε χαρίσειν ποτὲ, καὶ τὸ
ὁποῖον τοῦ ἔδιδε πολὺ εἰσόδημα. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο
τὸν ἠλευθέρωσεν, ἀλλὰ μὲ προσταγὴν νὰ μὴ πατή-
σῃ εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ Ἐσσεξίος, μὴ ἔχων ἱκανὸν
νῦν νὰ γνωρίσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐπ' ἀληθείας
τὴν ἀδίκον ἀπόλυσίν του, ἐδόθη τῶρα εἰς τὰς ἀστο-
χάστους ἐμπνεύσεις τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλεξδικίας.
Ὡμίλει μὲ ἄφραγον στόμα κατὰ τῆς βασιλείσσης, ἔλε-
γε δημοσίως, ὅτι εἶναι γηραλέον γύναιον ἐπίσης καμ-
πύλον καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ
οὕτως ἠρέθειζε περισσότερον τὸν θυμὸν τῆς εὐεργετι-
δὸς του, ἥτις τὰ ἤκουεν ὅλα. Ἐπροχώρησε δὲ καὶ
περαιτέρω. Ἐκαμεν ὁπαδοὺς ἐκ τῶν Καθαριανῶν,
αἵτινες δὲν ἠγάπων τὴν βασίλισσαν, ἤρχισεν ἀλλη-
λογραφίαν μὲ τὸν τῆς Σκωτίας βασιλέα Ἰάκωβον Ε',
καὶ τοῦ υπέσχετο νὰ τὸν κάμῃ διάδοχον τῆς Ἀγγλίας
ζώσης ἀκόμη τῆς Ἐλισάβετ' καὶ προσέτι ἐπαρακίνη-
τὸν παρόντα κυβερνήτορα τῆς Ἰρλανδίας νὰ ἀποστα-
τήσῃ καὶ μὲ ὅλην τὴν δυνάμιν του νὰ περάσῃ εἰς
τὴν Ἀγγλίαν. Τελευταῖον ἐμπιστευόμενος εἰς τοῦ
λαοῦ τὴν εὐνοίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τῶνόντι, συνεκρό-
τησε τακτικὴν συνωμοσίαν· ἤθελε νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὸν
Πύργον, νὰ πιάσῃ τὴν βασίλισσαν, καὶ νὰ τὴν αναγ-
κάσῃ νὰ μεταβάλῃ τὸ κυβερνητικὸν σύστημα καὶ νὰ

ὀνομάσῃ διάδοχόν της. Εἰς καιρὸν ἀκόμη ἔμαθεν ἡ Ἑλισάβετ τὸ αὐθαδὲς βούλευμα. Ἐστειλεν εἰατὸν στρατιώτας καὶ τὸν ἐπίασαν. Ἐκστατικός γενόμενος ἔκραζεν εἰς τοὺς δρόμους τὸν λαὸν πρὸς βοήθειάν του, καὶ ἠλπίζεν ὅτι ὅλον τὸ Λονδίνιον θέλει ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐνωθῇ μαζὴ του. Πλήρης ἀπελπισίας παρεδόθη εἰς τὴν βασιλικὴν φρουράν. Εἰς τὴν φυλακὴν ἐγνώρισε τὴν ἀφροσύνην καὶ τὰ ἁμαρτήματά του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν ἀπὸ τὴν περιϋβρισμένην βασίλισσάν του. Ἀμποτε νὰ ἤξευρε πόσον ἦτο πρόθυμος νὰ τὸν συγχωρήσῃ! Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμεινεν ἀλαλος, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκλάβῃ τὴν σιωπὴν του εἰ μὴ πῆγμα καὶ ἐθελοκακίαν, καὶ ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ἀφήσῃ εἰς τοὺς νόμους τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου του. Τὴν 25 Φεβρ. 1601 ἐθανατώθη οὗτος εἰς τὸν Πύργον μὲ ἄλλους πολλοὺς συναιτίους του. Ἦτο δὲ τριάκοιτα τεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας.

Ἡ Ἑλισάβετ ἔλυπεῖτο τόσον, ὥστε λέγουν αἰτίαν τῆς μετὰ ταῦτα κυριευσάσης αὐτὴν μελαγχολίας τὴν λύπην της ταύτην. Ὁ Ἑσσέξιος, λέγεται, εἶχε στεναῖξεν μίαν φορὰν ἔμπροσθέν της, ὅτι ἡ φιλία τῶν γυναικῶν εἶναι εὐμετάβλητος, καὶ ὅτι μηνῶν τινῶν ἀπουσία δύναται νὰ φέρῃ τὴν κλίσιν των εἰς λησμονησίαν. Τότε τοῦ εἶχε κάμειν ὄρκον ἡ Ἑλισάβετ, ὅτι δὲν θέλει τὸν λησμονήσῃ ποτὲ, καὶ τοῦ ἔδωκε δακτυλίδιον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ τὸν φιλιόνη μετ' αὐτῆς, εἰάν τῆς εἰδείχνετο καὶ εἰς τὸν σφοδρότατον θυμὸν της. Ἀλλὰ δακτυλίδιον δὲν ἐφάνη, ἐνῶ ἔκακοπάθει ἐκεῖνος εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἡ σκληραυχενία του αὕτη τὴν εἶχε λυπήσειν κατὰ πολλὰ. Δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἠρρώστησεν ἡ Κόμησσα Νοττιγγαμίας, καὶ ἐξωμολογήθη εἰς τὸν πνευματικόν της, ὅτι ὁ Ἑσσέξιος, λυπημένος καθ' ὑπερβολὴν, τὴν ἔκραξε μίαν ἡμέραν προ

τοῦ θανάτου του εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τῆς ἔδωκε τὸ δακτυλίδιον παρακαλῶν αὐτὴν νὰ τὸ ἐγχειρίσῃ εἰς τὴν βασίλισσαν, ἀλλὰ τὸ φθονερὸν γύναιον τὸ ἔκρυψε, καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου τὴν ἠνάγκασε τῶρα νὰ τῆς τὸ δώσῃ. Ἡ Ἑλισάβετ ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην καὶ ἐφεξῆς ἔκλινεν εἰς βαθυτέραν βαρυθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν διέταξε τὸν οἶκον της, ἐδιώρισε διάδοχόν της τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας, καὶ ἀπέθανε τὴν 24 Μαρτίου 1603 κατὰ τὸ ἐβδομηχοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της. Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπη τις περὶ ἐλαττωμάτων τιῶν τῆς βασιλείας ταύτης — μένουν ταῦτα μικραὶ κηλίδες εἰς τὴν αἰδίου μνήμην, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν εἰς τὸν λαόν της διὰ τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ πνεύματός της. Ἐὰν τὴν κατηγοροῦν ὡς σκληρὰν κατὰ τῆς ἀντιζηλίου της, ἔπρεπε νὰ τὴν ἔλεοῦν ἐπίσης, ὅτι αἱ ταραχαὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἔκαμναν ἀναγκαίαν τὴν σκληρότητα ταύτην.

Ἡ εὐτυχία τοῦ Ἀγγλικῷ ἔθνους ηὐξήθη κατὰ πολλὰ μὲ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλισάβετ, ἐνῶ ἐξωποιοῖσε καὶ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν. Ἐχρειάζετο ἡ δευτέρα τόσον πλέον τὴν προστασίαν της, ὅσον ἡ Γερμανικὴ Ἀνσία τὴν ἐπείραζε μὲ τὰ προνόμιά της. Τὰ ἐργόχειρα ἦσαν ἀσήμαντα, καὶ ἐγένετο ἀνόμη προτίμησις εἰς ξένας πραγματείας. Ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ σύνταξις δὲν εἶχε κανονίσειν ἀκόμη τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐξουσίας καθὼς μετὰ ταῦτα, διὰ τοῦτο ἡ Ἑλισάβετ ἐκυβέρνησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν αὐτογνωμονέστερα παρὰ οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς χώρας ἐκείνης. Διὰ νὰ μὴ ζητῇ ἀργύριον ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον, ἐμεταχειρίζετο σοφὴν οἰκονομίαν. Ἐνταύτῳ δὲ ἤξευρεν ἡ Ἑλισάβετ, καθὼς οἱ προκάτοχοί της, νὰ ἀργυρολογῇ ἀπ' ἄλλους πόρους. Ἐκαμνε μονοπωλεῖα ὄχι πρὸς ὄφελος τῆς ἐμπορίας. Τὴν παλαιὰν συνήθειαν, ἡ ὁποία ἐπήγαγεν ἀπὸ τοὺς καιροὺς τοῦ κλη-

ρουχικοῦ συστήματος, νὰ δίδουν λαμπρὰ δῶρα τὸ νέον ἔτος οἱ ευγενεῖς εἰς τὸν βασιλεῖα, ἐπροσπάθησε νὰ βαστάξῃ ἐπιμελῶς ἡ Ἐλισάβετ. Τὰ ἠναγκατμένα δάνεια, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους της, ἦσαν τρόπον τινὰ φόροι, ἐπειδὴ οὔτε τὰ κεφάλαια οὔτε τοὺς τόκους ἐπλήρυνε. Πλουσίαν τινὰ ἐπισκοπὴν ἀφῆκε δεκαεννέα ἔτη χηρεύουσιν διὰ νὰ λαμβάνῃ αὐτὴ τὰ εἰσοδήματα, καὶ σπανίως ἔδιδεν ἀξίωμα ἱεραικὸν χωρὶς νὰ ἀνταμείβεται ἱκανῶς. Τὰ ἐτήσια εἰσοδήματά της ἦσαν 500,000 λίτραι στερλίγγαι, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν τυχηρῶν της ἀνέβαινεν εἰς τρία μιλίονια. Ἄλλ' ἐξώδευσε πολλότατα εἰς τοὺς Βέλγας καὶ Ἑρρέϊκον τὸν Δ', καὶ εἰς τοὺς Ἰσπανικοὺς καὶ Ἱρλανδικοὺς πολέμους.

10. Σ α κ ε σ π ῆ ρ ο ς.

(γενν. 1564, ἀποθ. 23 Ἀπριλ. 1616.)

Ὅλοι οἱ λόγοι περὶ τῆς ἐπὶ Ἐλισάβετ ἐπικρατούσης εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡμότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῆς μικρᾶς παιδείας ἀφανίζονται ἐκ μόνου τούτου, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας ταύτης ἔζη καὶ ἐνήργει ὁ μέγιστος δραματικὸς ποιητὴς τῶν νεωτέρων χρόνων Βιλλιάμ Σακεσπῆρος. Διότι τὰ συγγράμματα τοιοῦτου ποιητοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἐκτὸς τῆς σχέσεως τοῦ χρόνου· ἐγράφησαν ἀμέσως διὰ τὴν σκηνὴν, καὶ διὰ τὰς χρεῖας της, καὶ διὰ τοῦτο ὑποθέτουν ἀκροατὰς, οἳ τιτες ἠδύναντο νὰ αἰσθανθοῦν τὰς καλλονάς των. Ἐάν τις θεωρήσῃ τοῦτο, καὶ ὅτι ὁ Σακεσπῆρος ἐγραψεν ἐκ τῶν χρόνων καὶ διὰ τοὺς χρόνους του· εἴαν παρατηρήσῃ τὴν πλησμονὴν τοῦ νοός, τῆς δυνάμεως, τῆς ζωηρότητος καὶ ἰλαρότητος τὰ ὁποῖα λάμπουν εἰς αὐτὰ, θέλει σεβασθῇ τὴν παιδείαν καὶ τὸ πνεῦμα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπὶ Ἐλισάβετ ὁ λαὸς τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων, τὴν ὁποίαν ἔκαμιν

ὁ Προτεσταντισμὸς εἰς τὸν Βρετανικὸν λαόν, δὲν ἐμεινεν ὀπίσω οὐδὲ ἡ ποιητικὴ, καὶ ἐφάνη — καθὼς εἰς τὰς Ἀθήνας ὅταν εἶχε φθάσειν ἡ ἐθνικὴ δύναμις εἰς τὴν κορυφὴν της — εἰς τὸ τελειότατον εἶδος της ἡ δραματοουργία. Περὶ τὰ μέσα τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ ἔκαμε προόδους ταχείας καὶ θαυμαστάς ἡ Ἀγγλικὴ σκηνὴ ἀπὸ ἀρχαῖς ἀσημάντους, ἐφθασε τελειότητα, ὁποῖαν δὲν ἠξιώθη κανὲν ἄλλο Εὐρωπαϊκὸν γένος τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ ἀφοῦ ἐστάθη εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην μίαν περίπου ἡλικίαν ἀνθρώπου ἤρχισε νὰ πίπτῃ. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ὕψος καὶ ἡ πτώσις τῆς δραματοουργίας ἐγετόνευσαν κατὰ πολλὰ τὸ ἐν μὲ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἐφάνη ὁ Σακεσπῆρος, εὗρηκεν ἤδη ἀνοιχτὸν τὸν δρόμον ἀπὸ ποιητὰς τινὰς μὲ πνεῦμα καὶ μὲ προτέρημα· δὲν ἐφεύρηκεν, ἀλλ' ἐτελείωσεν ὑπερφυῶς τὴν μορφήν τοῦ Ἀγγλικοῦ δράματος εἰς ἐλευθερώτατον καὶ φυσικώτατον τρόπον.

Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρὸς ὀλίγα ἐξεύρομεν μὲ βεβαιότητα *). μεταγενέστεροι τὸν περιέγραψαν μὲ παντοδαπὰς μυθώδεις περιστάσεις. Ὁ Σακεσπῆρος ἐγεννήθη εἰς τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Αὐόϊαν Στρατφορδίαν εἰς τὸ κομητάτον τῆς Βαρβικίας. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τῶν σχολείων, φαίνεται ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του ὑποῦργησε δικολόγον τινὰ ὡς γραφεύς. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι δὲν ὑπῆγεν εἰς πανεπιστήμιον οὐδ' ἐδιδάχθη ὅλην τὴν παιδείαν τῶν χρόνων του, δὲν ἐστρεφεῖτο ὅμως μάθῃσιν, ὁποῖαν ἐμεταχειρίσθη παντοδαπῶς εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ποιήσεως. Δὲν ἦτο ἀκόμη δεκαεννέα ἐτῶν

*) Ἰδὲ Τεϊκίου Περὶ τῶν ᾠδῶν τοῦ Σακεσπῆρου εἰς τὴν Πηγελοπνὴν τοῦ 1826 ἔτους καὶ τὸν τούτου πρόλογον εἰς τοῦ Σακεσπῆρου τὴν προτοχολὴν Τόμ. Α'. Οἱ φίλοι τῆς πόητσεως προσμένουν τὰ ἐκεῖ ὑποδηλούμενα εἰς σύγγραμμα πρὸ πολλοῦ ἐπηγγελμένον τοῦ Τεϊκίου, ὃς τις διὰ πνευματικῆς συγγενείας καὶ βαθείας ἐρεῦνης εἶναι ὁ μέγιστος γνώστης τοῦ Σακεσπῆρου κατὰ τὰς ἡμέρας μας.

ὅταν ἐνυμφεύθη, καὶ ἡ σύζυγός του ἦτο ὀκτὼ ἔτη παρ' αὐτὸν πρεσβυτέρα. Δὲν ἐξεύρει κανεὶς ποία αἰτία ἔκαμε ταύτην τὴν εἰς τὰ βόρεια κλίματα μὴ ἀναγκαίαν πρόωρον σύζευξιν. Ἴσως ἦτο ἀναγκαία συνέπεια ἀρχητέρας συναναστροφῆς, ἴσως ἐπιθυμία τῶν γονέων του νὰ καλῆτερεύσουν τὴν κατάστασίν του μὲ γάμον πλουσίας γυναικός. Ἐμπορεῖ ὅμως νὰ ἐγενεν αἰτία ἡ ἐκ τῶν ἡλικιῶν ἀπόστασις, διότι ὁ Σακεσπῆρος μετ' ὀλίγα ἔτη ἀφῆκε τὴν γυναῖκα καὶ τρία παιδιὰ του καὶ ἀνεχώρησε μόνος εἰς τὸ Λονδίον. Διότι μὲ βεβαιότητα δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἡ αἰτία τῆς ἀναχωρήσεώς του. Τὸ ἱστορούμενον περὶ κλοπῆς κυνηγίου τινος, ἡ ὁποία τὸν ἠνάγκασε τάχα εἰς τοῦτο, εἶναι λόγος ἀδέσποτος καὶ ἀναπόδεικτος. Εἰς Λονδίον ὑπηρέτησεν ἴσως πάλιν κατ' ἀρχὰς εἰς δικολόγον τινὰ ὡς γραφεύς· ἀλλὰ πάραυτα εἰργάσθη διὰ τὴν σκηνὴν, ἕως οὗ ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὴν ὅλον τοῦ τὸν βίον διπλῶς, καὶ καθὸ ποιητῆς καὶ καθὸ ὑποκριτῆς. Τὸ μέγα κλέος του ἤρχισε 1592 καὶ τὸ ἐφεξῆς ἔτος, ὁπότε ἐφάνησαν εἰς τὴν σκηνὴν Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιὰ καὶ Ριχάρδος Β', καὶ ἐγνώσθη τὸ ἐξαίρετον διηγηματικὸν ποιήματός· Ἀφροδίτη καὶ Ἀδωνις. Τὰ ποιήματά του τοῦ ἐπροξένησαν φίλους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν· ἡ Ἐλισάβετ καὶ ὁ διάδοχός της ἐτίμησαν πολὺ τὸν ἡμέτερον ποιητὴν· μὲ τὸν Κόμητα Σουθαντώνιον, νέον ὠραῖον καὶ ἀξιέραστον, ἔκαμε στενωτάτην φιλίαν. Ὁ Σουθαντώνιος ἦτο πιστότατος φίλος τοῦ Ἐσσεξίου, καὶ περιεπλέχθη μὲ τὴν τούτου τύχην εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ ἐγχειρήματά του· μόλις ἐλύτρωσε τὴν ζωὴν του. Ὁ Σακεσπῆρος συνεπόνησεν ἐσωτερικώτατα τὴν δυστυχίαν τοῦ φίλου του· εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν ἐγράφησαν Ἀμλέτος (εἰς τὸ τέλειον εἶδος του) Λέαρος καὶ Μακβέθιος, ἐκεῖνα τὰ γιγαντιαῖα ποιήματα, ὅπου φαίνεται καρδιά τεταραγμένη αἰσθαντικώτατα ἀπὸ τραχὺ μέγεθος. Ὁ Σακεσπῆρος ἔζησε καὶ

ὅταν ἡλαττύετο ἡ φήμη του ἀπὸ ἀντιφατρίαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ ἦσαν Ἰωισῶν καὶ Φλέθερος, δύο ἐπίσης περίφημοι δραματικοὶ ποιηταί. Ἐκ τοῦ θεάτρου ἀπέκτησεν ἱκανὴν περιουσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὑπῆγεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐπέραςε μὲ ἡσυχίαν τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Τελευταῖον ποίημά του πιθανῶς ὑπῆρξεν ἡ Κυμβελίνη. Ὅσα δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἡ ποίησις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, νὰ πυρῶσῃ, νὰ ὑψώσῃ, νὰ κινήσῃ εἰς ἔλεον, νὰ κλονίσῃ βιαιότατα καὶ πάλιν νὰ ἱλαρύνῃ, νὰ φιλιώσῃ, νὰ χολακεύσῃ ἡμέρως καὶ νὰ τέρψῃ μὲ ὅλας τὰς μαγίας, νὰ ἀνοίξῃ τὰ κρύφια βάσιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, νὰ φθάσῃ τὸ ὑψηλότατον καὶ νὰ λαμπρύνῃ τὸ μικρότατον — ταῦτα ὅλα ἡδύνατο ὁ γιγαντιαῖος οὗτος ποιητής, καθὼς οὐδεὶς ἄλλος νεώτερος ἕως τῶρα.

Τὴν μεγάλην τῶν τοῦ Σακεσπήρου δραμάτων ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τοὺς συγχρόνους των, ἐβοήθησεν εὐφυῆς ὑποκριτικὴ τέχνη, καὶ ταύτην πάλιν μία καθ' ὑπερβολὴν σκοπίμη διαταγὴ τῆς σκηνῆς. Ἡ σκηνὴ ἤτο στολισμένη ἀπὸ τεκτονικὴν προσφυᾶ, ἣτις ἐνήργει θαυμαστῶς εἰς τὴν παράστασιν. Ἀφοῦ ἠνοιγέτο τὸ παραπέτασμα, ἡδύναντο νὰ δώσουν ὅσον ἠθελαν μεγαλητέραν βαθύτητα εἰς τὸ θεάτρον· ἀλλ' αἱ σκηνογραφίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπιτυχᾶνουν πολλὰ ἀτελῶς τὸν σκοπὸν τῆς ἀπάτης, καὶ πλέον συγχύζουν παρὰ συνεργοῦν εἰς τοῦτο, δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ γεννήσουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἀντὶ τοῦτου προσκαλοῦν τὴν φαντασίαν τῶν θεωρῶν, ἡ ὁποία ἀναπληρῶνει τὴν ἑλλειψιν ταύτην.

11. Ἰάκωβος Α'.

(1603 — 1625).

Τώρα ἦλθαν τὰ δύο γειτονικά βασίλεια, Ἀγγλία καὶ Σκωτία, ὑπὸ τὴν κυριότητα ἐνὸς μονάρχου.

Οἱ Σκῳτοὶ ἦσαν δυσαρεστημένοι μετὰ τοῦτο, καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς ἐλύπει τοῦλάχιστον, ὅτι ὁ ἐνώσας ἦτο Σκῳτός. Διὰ τοῦτο ἔβλεπαν πρότερον τὸν ἀλλοδαπὸν βασιλεῖα ὀλίγον ψυχρὰ, καὶ αὐτὸς, ὅς τις ἦτο κυριευμένος ἀπὸ ἔμφυτον ἔθνικὸν μῖσος πρὸς τὴν νέαν χώραν του, δὲν ἔπραξε τῶντι τίποτε διὰ τὰ ἀδυνατίσῃ τὴν πρόληψιν. Τὸ πρῶτον ἔργον του, ὅτι εἰς τὴν εἰσοδὸν του ἀπηγόρευσεν ὅλας τὰς ἐτοιμασίας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἡ χαρὰ τοῦ καλοῦ λαοῦ πρὸς υποδοχὴν καὶ διατριβὴν του, καὶ ἀπεσπάσθη ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ ἐπιθυμοῦντος τὰ τὸν ἴδῃ πλήθους — εἴτε ἐκ φόβου τὸ ἔκαμεν ἢ ἀπὸ παράξενον διάθεσιν, ἢ καὶ ἀπὸ ἀνεύθυνον μετριοφροσύνην — ἐψύχρανεν ὅλας τὰς καρδίας. Οἱ ἀπατημένοι πολῖται ὑπέστρεψαν εἰς τοὺς οἴκους τῶν γεμάτοι ἀθυμίας, καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ταύτην πράξιν του ἐπροφῆτευσαν ἤδη λυπηρὰν κυβέρνησιν.

Ἐπληρώθη δὲ τῶντι ἡ προφητεία τῶν. Ἰάκωβος ὁ Α' (εἰς τὴν Σκωτίαν ἔκτος) δὲν ἐγνώρισε ποτὲ ἀκριβῶς τὸν λαόν του, οὐδ' εἶχε τὴν παιδείαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἀναγκαία εἰς ἐκεῖνον, ὅς τις μέλλει τὰ βελτιώσει τὰς πολιτικὰς σχέσεις μεγάλου ἔθνους. Δὲν εἶχε παντελῶς ἐννοίαν τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων του, καὶ ὅσον μεγάλην θέλησιν εἶχε τὰ δεσπόζει, τόσον τὸν ἐλείπεν ἢ εἰς τοῦτο φρόνησις καὶ δύναμις. Εὐθύς εἰς τὴν ἀρχὴν ἀσώτευσεν τόσον μετὰ τὰ ἀξιώματα, ὥστε εἰς ἑξ ἑβδομάδας ἐχειροτόνησε 237 ἱππότεας ἄλλη ἀσυγχώρητος ἀφροσύνη, ὅτι κατεδαπάνη τὰ εἰσοδήματα εἰς κόλακας, εἰς τρυφὰς καὶ εἰς λαμπρὰ συμπόσια. Κατὰ δυστυχίαν εἶχεν ἀνατροφὴν μετὰ μεγάλην θεολογικὴν πολυμαθειαν, καὶ ἐβασάνιζε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν λαόν του μετὰ θρησκευτικὰς φιλονεικίας, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευαν μόνον εἰς τὸ τὰ τὸν ἀναδεύειν χροὺν μισητότερον. Καὶ μὴ εὐχαριστοῦμενος τὰ ταπεινώσει μυστικῶς τὴν μισητὴν φατρίαν, ὡς ἡ Ἐλισάβετ, ἠθέλε τὰ κάμῃ δημόσιον τὸ δίκαιόν του τὰ ἐξου-

σιάζῃ ἀπολύτως τοὺς Ἀγγλους. Ἴσως ἔβλεπεν ἐμπροσθέν του τὸ παράδειγμα Ἑρρίκου τοῦ Η', ἀλλὰ δὲν ἐστοχάζετο, ὅτι ὁ Ἑρρίκος εἶχε καὶ προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἐφίλιοναν τὸν λαὸν μὲ τὴν τυραννίαν του, καὶ ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἑρρίκου δὲν ἦτο τόσο ἐξυπνητὸν τὸ ἐξεταστικὸν πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ὅσον τῶρα, καὶ ἑξαιρέτως εἰς τοὺς Καθαριανούς, οἵτινες μετὰ τῶν Θεολογικῶν συζητήσεων δὲν ἔλειπαν νὰ ὁμιλῶσι καὶ περὶ τοῦ Μέχρι τίνος ἐξαπλόγονται τὰ ὅρια τῆς βασιλικῆς δυνάμεως.

Ἴσως ὁμως δὲν ἤθελεν ἐνεργήσῃν τόσο σφοδρῶς ἡ δυσαρέσκεια, εἴαν οἱ Ἰησουῖται, οἵτινες ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβου βασιλείας εἰσέφρησαν πάλιν, δὲν ἀνεμινγνύοντο εἰς τὸ παιγνίδιον. Ἐπύρωσαν ἤδη οὔτοι εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς νέας βασιλείας (1605) τὴν Καθολικὴν φατρίαν — ἥτις κατ' ἀρχὰς ἠλπίζε μέγαλα ἀπὸ τοῦτον τὸν βασιλέα, ἀλλὰ δὲν τὰ ἶδεν ἐκπληρωμένα καθὼς ἠύχετο — εἰς βίαιον τινα καὶ τολμηρὸν ἀγῶνα, ὅς τις ὀνομάζεται συνωμοσία τῆς πυροκοινίας. Σκοπὸς τῆς συνωμοσίας ταύτης ἦτο νὰ φονεύσουν διὰ μιᾶς καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὰ μέλη τοῦ κοινοβουλίου, καὶ ἔπειτα νὰ ἀναδείξουν βασιλεύουσαν θρησκείαν τὴν Καθολικὴν. Ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τερατώδους τούτου κακοῦργήματος ἡμέρα ἐδιωρίσθη ἡ 5 Νοεμβρίου, ὁπότε ἐμελλε νὰ γείῃ συνέλευσις τοῦ κοινοβουλίου. Πρὸ δέκα ἡμερῶν ἔλαβεν ὁ Λόρδ Μοττεάγλιος, Καθολικὸς σύνοδρος τοῦ κοινοβουλίου, ἐπιστολὴν ἀγνώστου χειρὸς μὲ τὴν ἐφεξῆς περιοχὴν : „Μιλόρδε. Διὰ τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μου φροντίζω διὰ τὴν ζωὴν σου. Σὲ συμβουλεύω νὰ μὴ εὗρεθῇς εἰς τὸ κοινοβούλιον. Θεὸς καὶ ἄνθρωποι ἠνώθησαν νὰ τιμωρήσουν τὴν κακίαν τούτων τῶν χρόνων. Μὴ καταφρονήσῃς τὴν συμβουλὴν μου ταύτην. Σὲ λέγω, ὅτι τὸ κοινοβούλιον τοῦτο θέλει πάθειν τρομερὰν καταστροφὴν, χωρὶς νὰ ἴδῃ πόθεν τοῦ ἔρχεται. Ὁ κίνδυνος

νος θέλει ἐπιπέσειν τόσον ταχέως, ὅσον καίεις τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.“

Ὁ Λόρδος, εἰς καὶ Καθολικὸς, ἡγάπα τὸ κοινὸν καλὸν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ σιωπήσῃ τὸ μυστικὸν τοῦτο. Ἐδωκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν γραμματέα τῆς πολιτείας, καὶ οὗτος τὴν ἐπρόβαλεν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Ἰακώβος ἐσυμπέρανεν ἐκ τῶν λόγων τούτων κρυμμένην πυροκονίαν καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἐρευνήσουν τὰ κελάρια τοῦ βουλευτηρίου τὴν πρὸ τῆς συνελεύσεως νύκτα, ὅπου εὑρηκαν τριάκοντα ἑξ βαρέλλια πυροκογίας καὶ πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων. Ἐνταύτῳ δὲ ἐπιάσθη ἐκεῖ Ἰσπανὸς τις ἀξιωματικὸς μὲ πυροβόλα, ὅς τις ἐκ θρησκευτικῆς μανίας ἤθελε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του εἰς τὸν ὅλεθρον τῶν αἵρετικῶν. Ἀπ' αὐτὸν βασανιζόμενον ἔμαθαν, ὅτι οἱ συνωμόται εἶχαν ἀγοράσειν οἶκον γειτονικὸν τοῦ κοινοβουλίου, τὸν ὑπέσκαψαν καὶ μυστικῶς ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν καὶ ἔβαλλαν ἐκεῖ τὴν πυροκονίαν. Ἐπληρώθησαν οὗτοι πολλὰ δικαίως μὲ τὸ ἰδιόν των νόμισμα. Διότι κατέφυγαν εἰς Στραφορδίαν καὶ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ, δεκαοκτὼ τὸν ἀριθμὸν, εἰς οἶκον, ἐκ τοῦ ὁποίου μὲ μανίαν ἐτουφέκιζαν ἐναντίον τῶν διωκτῶν των, ἀλλὰ σπινθὴρ ἐπεσε κατὰ τύχην εἰς τὴν πυροκονίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν πολλὴν μαζήτων, καὶ ὅλος ὁ οἶκος ἐπέταξεν εἰς τὸν αἴερα.

Ὅτι περὶ τῆς ἐφεξῆς κυβερνήσεως Ἰακώβου τοῦ Α' δυνάμεθα νὰ διηγηθῶμεν ἀκόμη, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τίποτε, εἰμὴ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, ὅτι δὲν δύναται νὰ γείνη ὀλεθριώτερος ἄνθρωπος παρὰ τὸν ἀνάξιον ἡγεμόνα. Οἱ βουλευταὶ του ἦσαν ἀνάξιοι καὶ ἄπιστοι ἄνθρωποι, τὰ βουλευματὰ του ἐμπνεύσεις ἰδιοτροπίας καὶ ὄχι φρονήσεως σκοπούσης τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὅλου, καὶ δὲν ἔκαμε καμίαν πρᾶξιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ συμφωνῇ μὲ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἐθνους. Ἐνῶ ἡ προκάτοχος του εἶχε τα-

πεινώσειν με ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις τὸν Ἰσπανοαυστριακὸν οἶκον, τὸν ἐκολάκευεν αὐτὸς διὰ τὴν φιλίαν του, καὶ ἡγωνίσθη πέντε ἔτη διὰ νὰ λάβῃ νύμφην τοῦ υἱοῦ του μίαν Ἰσπανικὴν πριγκιπέσσαν, καὶ ἀφῆκε νὰ ἀφανισθῇ εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του, ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκος Ε΄. Ὅτι δὲν ἐξεφράγη ἡ γενικὴ τοῦ λαοῦ δυσἀρεστήσις προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἐπαρηγοροῦντο με τὸν πλησιάζοντα θάνατόν του. Ἀλλὰ τὸ σύννεφον συνεπυκνώθη ἥδη, καὶ ἔσπασεν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του, καθὼς θέλομεν διηγηθῇν ἔπειτα.

Ζ. Β Ε Λ Γ Α Ι.

1. Τὸ Βέλγιον ὑπὸ τὴν Ἰσπανικὴν κυριαρχίαν.

Πῶς ὁ Νεοβουργονδικὸς οἶκος, ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὸν Δοῦκα Φίλιππον τὸν Τολμηρὸν, τὸν υἱὸν Ἰωάννου τοῦ Ἀγαθοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὑπέταξε κατ' ὀλίγον τὰς περισσοτέρας τοῦ Βελγίου ἐπαρχίας, τὸ ἐδιηγήθημεν εἰς τὰς προτέρας ἱστορίας μας εἰς τὸν οἰκεῖον του τόπον (Τόμ. Ε΄, σελ. 384 καὶ 392). Τελευταῖος τοῦ οἴκου τούτου ἡγεμὼν ἦτο, ὡς ἐξεύρομεν, Κάρολος ὁ Τολμηρὸς, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις εἶχεν ἐξαίρετως τὴν βάσιν τῆς εἰς τὴν ἀνθοῦσαν κατὰστατιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Ἡ θέσις αὐτῶν παρὰ τὴν βόρειον θάλασσαν καὶ πολλοὺς μεγάλους ποταμούς, εἰς τὸ μέσον Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἡ πολυανθρωπία καὶ ἡ φυσικὴ φιλεργία, ἡ ὁποία συναντᾶται ἀκόμη ἐκεῖ, ἐγέννησαν μεγάλας πόλεις, ἀνθοῦντα ἐργαστάσια, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἐκτεταμένην ἐμπορίαν. Εἰς μεγάλας τινὰς ἐργαστασιῶν πόλεις ἦτο φιλεργία τόσον παράδοξος, ὥστε τὴν

ἔκτην ἐσπερινὴν ὥραν, ὅταν οἱ ἐργάται ὑπέστρεφαν εἰς τοὺς οἴκους των, ἐδίδετο σύνθημα μὲ τὴν καμπάναν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ λάβουν τὰ παιδιὰ των ἀπὸ τὰς ἀγυῖ-
ας διὰ νὰ μὴ πατηθῶσιν ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος. Ὅλα τὰ Ἀγγλικά μαλλία ἐδουλεύοντο τότε εἰς τὸ Βέλγιον, καὶ πάραυτα εὔρηκαν τὰ καράβια τοῦ ἔθνους τούτου τὸν εἰς μακρυνὰς θαλάσσας δρόμον.

Μὲ τὸν γάμον Μαρίας τῆς Συγατρὸς Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, ὑπανδρευθείσης τὸν τότε αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν (Τόμ. 5', σελ. 478), ἦλθε τὸ Βέλγιον εἰς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον, καὶ ὑπὸ Καρόλου Ε', ἐγγό-
γου τῆς Μαρίας, ἠνώθησαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Τώρα ἔπαιζε δεύτερον πρόσωπον εἰς τὰ πολιτικὰ συμφέ-
ροντα τοῦ δυνάστου του. Τὰ πλούτη των ὠφέλουν τὸν Κάρολον· ἐσήκονε πολλὰ μελιόνια ἀπ' αὐτοὺς, τὰ ὅποια κατέπειναν γρήγορα οἱ ἄπαυστοι πόλεμοί του. Ἀλλὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ βαστάζωσιν αἱ ἐπαρχίαι, εἰάν δὲν ἐβλεπαν τὸν αὐτοκράτορα μεταχειριζόμενόν πολλοὺς τρόπους ἐναντίον των παντοδαπῶν ἐλευθε-
ριῶν των, αἱ ὅποια βέβαια ἐπεριώριζαν κατὰ πολλὰ τὸν ἡγεμόνα των χωρῶν τούτων. Ἦναγκάζοντο νὰ βλέπωσιν ἱστάμενα στρατεύματα, τὰ ὅποια ἐμίσουν ὡς ὄργανα τῆς αὐτογνωμίας. Ἀκόμη σκληροτέρα τοὺς ἐπεσεν ἡ βία τοῦ συνειδότος, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ἀναγκαίαν Κάρολος ὁ Ε'.

Εὐκολώτερα παρὰ ἄλλοῦ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας ἠδύνατο νὰ εὔρῃ εἴσοδον ἢ ἀναμόρφωσις εἰς τὸ Βέλ-
γιον, ὅπου ἐσυνεργεῖτο καὶ διὰ θρησκευτικῶν δραμά-
των, τὰ ὅποια εἶχαν σκοπὸν τὴν ἐκκωμῶδησιν τοῦ
ἱερατείου. Οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες παρίσταναν τὰ δρά-
ματα ταῦτα, ὠνομάζοντο Ῥητορικοί. Τοιοῦτος ὑπῆρ-
ξεν ἱκανὸν καιρὸν ὁ διαβόητος Ἰωάννης ἐκ τοῦ Βα-
ταύικου Λουγδούνου, καὶ μάλιστα ἐπαρίστανεν οὗτος
πάντοτε βασιλεῖς, διὰ τοῦ ὁποίου πιθανῶς ἀπέκτησε
τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐθαύμασαν ἔπειτα εἰς αὐτὸν

οὶ Ἀναβαπτισταί. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸ σύστημά του καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, ἐξέδωκε προστάγματα, τὰ ὅποια ἐπέφεραν βαρείας ποινὰς εἰς σῶμα καὶ εἰς ζωὴν κατὰ τῶν αἰρετικῶν, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν οἱ αἱματώδεις διωγμοὶ νὰ στήσωσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀναμορφώσεως. Ὄταν τελευταῖον ἠθέλησε νὰ εἰσάξῃ καὶ τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν εἰς τὰς ἐπαρχίας, εὗρηκεν ἀντίστασιν. Μόνον ἡ φήμη τῆς διαταγῆς ταύτης ἐνέκρωσεν ἐργόχειρα καὶ ἐμπορίαν εἰς τὴν Ἀντουερπίαν. Ἡ ἐξουσία ταύτης τῆς πόλεως δὲν ἠθέλησε νὰ γνωστοποιήσῃ δημοσίως τὸ πρόσταγμα, καὶ ἔδωκε τόσον ἰσχυροὺς λόγους περὶ τῆς βλάβης, ἣτις βλαστάνει ἐκ τούτου εἰς τὴν χώραν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ τοῦλάχιστον ἐπρόσταξε καὶ ἐσβέσθη ἀπὸ τὴν διαταγὴν τὸ ὄνομα τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως.

Μὲ ὅλας ταύτας τῆς δυσареστήσεως τὰς αἰτίας, ὑπῆρχεν ὅμως πολλὰ καλὴ σχέσις μεταξὺ Καρόλου καὶ τῶν Βελγῶν ὑπηκόων του. Ἦτο γεννημένος μεταξὺ τῶν ἡγάπα τὸν λαὸν καὶ τὰ ἥθη του, καὶ τὸν εὐφραине μὲ τὸ φιλικόν, ἀβίαστον καὶ εἰλικρινὲς τοῦ τρόπου του, ἐνῶ κατετρομάζετο καὶ ἐπειράζετο ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν σοβαρότητα καὶ ὑπερηφάνειαν τῶν Ἰσπανῶν. Ὁ Κάρολος συμπεριέφερε πανταχοῦ μαζὴ του τοὺς Βέλγας, τοὺς ἐνεπιστεύετο τὰ ἀξιολογώτατα ἀξιώματα, ὡς ἀποδεικνύουσιν Ἀδριανὸς ὁ 5', Χισβέριος καὶ Λαννοῆς, καὶ ὁ λαὸς ὑπερηφανεύετο καὶ ἐκολακεύετο διὰ τοὺς συμτοπίτας του. Μὲ συντομίαν, ὁ λαὸς ἡγάπα τὸν αὐτοκράτορα, καὶ διὰ τὴν προσωπικὴν ταύτην σχέσιν ἔμενεν ἀνέγγικτος εἰς πολλὰ ἢ πολιτικὴ του ἐλευθερία.

Πάντη διαφορετικὰ παρὰ Κάρολον τὸν Ε' ἐστοχάζετο καὶ ἐπραττεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Φίλιππος ὁ Β'. Δὲν ἐδειξεν εἰς τοὺς Βέλγας καμμίαν ιδιότητα ἀπ' ἐκείνας, αἱ ὅποια τοὺς ἐπροσήλουν εἰς τὸν πα-

τέρα του. Ἡ Ἰσπανική του ὑπερηφάνεια, τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀνομίλητόν του τοὺς ἀπέκρουαν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἀπὸ τὰ δεσποτικά φρονήματά του ἐφοβοῦντο τὰ πάντα διὰ τὴν πολιτείαν, καὶ τρώντι κατεπατηθῇ αὐτὴ ἀπὸ τὸν Φίλιππον μὲ τοῦτο, ὅτι εἰς πολλοὺς ἐπισήμους τόπους ἔβαλεν Ἰσπανούς. Ἐξεύρομεν ὅτι εἰς τὰ τῆς πίστεως ἐφρόνει πολὺ μονομερέστερα παρὰ ὁ πατήρ του, καὶ ὅτι τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν αἵρετικῶν ἐνόμιζε βασιλικὸν χρέος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν. Αἱ καθεστῶσαι διαταγαί, μὲ ὅλον ὅτι ἦσαν σκληραί, δὲν τὸν ἀνέπαυσαν· ἔβαλε καὶ κριτήριον τῶν αἵρετικῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἔλειπε τίποτε, εἰμὴ τὸ ὄνομα, διὰ νὰ εἶναι ἱερὸν κριτήριον. Ἀφοῦ διέτριψε τρία ἔτη εἰς τὸ Βέλγιον, ἀνεχώρησεν ἀπεκτεῖ (1559). Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἔβαλε κυβερνήτριαν τὴν μηλαδέλφην του Μαργαρίταν ἐκ Πάρμας, νότον θυγατέρα Καρόλου τοῦ Ε', γυναικα μὲ ἀνδρικὸν πνεῦμα. Μὲ αὐτὴν μαζὴ ἦτο διωρισμένον καὶ πολιτικὸν βουλευτήριον, τὸ ὁποῖον ἦτο συνθεμένον ἀπὸ τοὺς πλουσιωτάτους καὶ προκρίτους Βέλγας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς Ἰσπανούς. Ἐπικινδυνώτατος τούτων ἦτο τοῦ Φιλίππου ὁ λειτουργὸς Γραμβέλλας, ἐπίσκοπος Ἀτρεβάτου, ὃς τις ὑπερασπίζετο μὲ ζῆλον μέγαν τὸ συμφέρον τῆς θρησκείας του. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἔμειναν αἱ Ἰσπανικαὶ φρουραὶ εἰς τὰς πόλεις, μὲ ὅλον ὅτι ἀναχωρῶν ὁ Φίλιππος εἶχεν ὑποσχεθῆν εἰς τὰς πόλεις, ὅτι εἰς τέσσαρας μῆνας θέλει τὰς σηκώσῃ, καὶ πρὸς στερέωσιν τῆς Καθολικῆς πίστεως σιμὰ τῶν τεσσάρων ἐπισκοπῶν, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκαταστήθησαν διαμιας ἀκόμη δεκατέσσαρες νέαι, τῶν ὁποίων ὅλων ἀνεδείχθη πρῶτος καὶ Καρδινάλιος ὁ Γραμβέλλας ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ὁ λαὸς ἐγόγγυζε φανερά, καὶ οἱ τρεῖς πρόκριτοι τῶν εὐγενῶν, ὁ πρίγκιψ Νασσαυῖας καὶ Ἀραυσικῆς Βιλέλμος,

καὶ οἱ Κόμητας Ἐγμοντίας καὶ Ὠρνίας, οἵτινες εἶχαν χωριστὴν αἰτίαν ὀργῆς κατὰ τοῦ Γραμβέλλα, ἐπεὶ δὴ τοὺς ἐμπόδιζε πάντοτε τοὺς σκοποὺς των, δὲν ἤρχοντο πλέον εἰς τὸ βουλευτήριον. Δὲν ἤθελαν (ἔγραψαν εἰς τὴν ἐπίτροπον) νὰ εἶναι ἐκεῖ σκιαί. Ἡ Μαργαρίτα τὸ μὲν φοβουμένη κακὰ ἀποτελέσματα, τὸ δὲ καὶ φθονοῦσα τὴν ὑπόληψιν τοῦ Γραμβέλλα, ἐπαράκάλει τὸν βασιλέα νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, καὶ συνέβη τοῦτο ἀληθῶς μετὰ τινα ἀντιλογίαν (13 Μαρτ. 1564). Ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ γνώμαι του ἀπὸ τὸ βουλευτήριον· ἀφῆκεν ὀπίσω φατρίαν, ἥτις διὰ τοῦτο ὠνομάσθη καὶ Καρδιναλιακή. Καὶ τὰ κριτήρια δὲ τῆς αἰρέσεως ἔμειναν ὡς πρότερον, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐζητεῖ νὰ εἰσάξῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς τότε τελειωθείσης Τριδεντικῆς συνόδου. Τοῦτο ἠρέθισε περισσότερο τοὺς ἐναντίους· ἡ κατάστασις τῆς χώρας ἐφοβερίζετο· διὰ τοῦτο ἡ ἐπίτροπος μὲ συμβουλὴν τοῦ Πρίγκιπος τῆς Ἀραυσικῆς ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸν Κόμητα Ἐγμόντιον, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀναίρεσιν ἢ μετρίασιν τῶν τιμωρητικῶν προσταγμάτων. Ὁ Φίλιππος ἀπεκρίθη: προτιμῶ χιλιάκις τὸν θάνατον παρὰ νὰ κάμω τὴν παραμικράν μεταβολὴν εἰς τὴν θρησκείαν. Δευτέρα ὁξεία προσταγὴ νὰ εἰσαχθοῦν αἱ Τριδεντικαὶ ἀποφάσεις, καὶ αἱ ἐπικρατοῦσαι πυραὶ τῶν αἰρετικῶν ἔκαμαν νὰ ἐκραγῇ ἡ πολὺν καιρὸν κοιμωμένη ὑποκάτω τῆς στάκτης φωτιά.

2. Ἡ κατὰ τῆς Ἰσπανικῆς κυβερνήσεως ἐπανάστασις.

(1565 — 1609).

Τὸν Νοέμβριον 1565 ἠνώθησαν μὲ ἔγγραφον ὄρκον οἱ Βέλγαι εὐγενεῖς διὰ νὰ ἀντισταθοῦν μὲ ὅλην των τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἱεράν ἐξέτασιν, καὶ νὰ βοη-

θῆσουν ἀλλήλους ἀδελφικῶς εἰς διωγμὸν τιτὰ τῆς θρησκείας. Ἡ ἔνωσις αὕτη, ὀνομαζομένη τότε συνήθως, συνεγγύησις, ἐπροξένησε μεγάλην ταραχὴν εἰς τὰς καρδίας. Τὸν Ἀπρίλιον 1566, ὅταν ἡ ἐπίτροπος συνεκάλεσε συνέλευσιν ὅλου τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, ὑπῆγαν οἱ ἠνωμένοι ἔφιπποι, πολλαὶ ἑκατοντάδες, εἰς Βρυξέλλας, καὶ πανηγυρικῶς ἐμβῆκαν κατὰ σειρὰν ἀναδύω εἰς τὴν αὐλὴν, ἔχοντες εἰς τὴν κορυφὴν των Ἑρρίκον τὸν ἐκ Βρεδεφορτίας, τρόφιμον τοῦ γέροντος Κόμητος Ὀλλανδίας. Μὲ πολὺ σέβας ἔδωκαν ἔγγραφον δέησιν περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, καὶ λαμβάνουσιν ἀμφίβολον τιτὰ ἀπόκρισιν. Ἡ ἐπίτροπος κυριεύεται ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ὁ Βαρλαιμόντιος, εἰς ἀπὸ τοὺς βουλευτάς της, λέγει πρὸς αὐτὴν Γαλλιστὶ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τὸν σωρὸν τοῦτον τῶν ψωμοζητῶν (gueux). Διὰ νὰ εὐγενίσουν τὸν λοῖδορον τοῦτον λόγον, ὠνομάζοντο οἱ ἠνωμένοι ἔκτοτε Γευῆξ, ἢ Γεῦσι-οι, καὶ ἐβάσταζαν εἰς τὸν λαιμὸν ὡς ἐντιμον σημεῖον ἐγκόλπιον μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως καὶ μὲ ἐπιγραφὴν: πιστοὶ μέχρι ψωμοζητίας. Μὲ τοῦτον τὸν λόγον των συμφώνως ἔπρατταν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἔργα των τόσοι ταπεινοφρόνως, ὥστε αἰτία ἐστάθη ἐφεξῆς μόνον ὁ βασιλεὺς, ὅταν ἔχασε διὰ τῆς ἀκαμψίας του τὰς καρδίας τῶν πιστῶν του Βελγῶν. Ἡ ἀναμόρφωσις ἐξηπλόνητο τόσοι ἰσχυρῶς, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν στήσῃ ἡ ἐξουσία. Οἱ ξέ-χοι ἱεροκέρυκες ἐσύναζαν ἀκροατὰς εἰς τὰς ἀγοράς, εἰς τοὺς δρόμους, ἐμπροσθεν τῶν πόλεων, καὶ ἐδίδασκαν μὲ ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν τὴν ἐνώπιον Θεοῦ ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀντινομίαν τῶν παπικῶν νόμων. Πᾶσα διδαχὴ ἐπερίσσευε τοὺς προσηλύτους, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἡρεθισμένος λαὸς δὲν γινώρίζει μέτρα, ἤρχισε καὶ ἐδῶ τὰς ἀταξίας του. Μὲ ραβδία καὶ ρόπαλα καὶ πελέκεις ὠπλισμένοι ἐβῆκαν

διὰ τὰ καταφανίσουν τὴν Καθολικὴν Θρησκείαν. Πρῶτον ὤρμησαν ἐναντίον τῶν εἰς τὰς Λεωφόρους σταυρῶν καὶ εἰκόνων, ἔπειτα ὑπῆγαν εἰς τὰ χωρία, καὶ τελευταῖον εἰς τὰς πόλεις. Παρεκκλησία, μοναστήρια καὶ ἐκκλησῖαι ἠγοίγοντο μὲ βίαν· εἰκόνες, βιβλία, θυσιαστήρια ἐσυντρίβοντο καὶ οἱ τάφοι αὐτοὶ ἀνεσκάπτοντο, καὶ ἐσύροντο ἔξω οἱ νεκροί. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἠρημώθησαν τετρακόσαι ἐκκλησῖαι.

Οἱ Καλβινισταὶ τῆς Ἀντουερπίας ἐνόμισαν ὅτι θέλουν προσφάσειν τὰ ἀσθενῆ τοῦ βασιλέως μέρη, ἐὰν ἐχαροποιούν τὴν πλεονεξίαν του. Τοῦ ἐπρόσφεραν τριάκοντα βαρέλλια χρυσοῦ (τρία μελιόνια θαλήρων) διὰ τὴν Θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἠρέθισε σφοδρῶς τὸν θυμὸν του, καὶ ἡ ἐπίτροπος ἔλαβε διαταγὴν νὰ στρατολογήσῃ. Μὲ στρατεύματα ἐκτυπήθησαν ἐπανάστατικαὶ τιτὲς πόλεις καὶ ἐφέρθησαν εἰς ὑπακοήν, καὶ οἱ Γεῦσιοι, οἵτινες, καθὼς εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Σμαλθαδιακοὶ ἠγεμόνες, μὴ θέλοντες νὰ μεταχειρισθῶν βίαν ἕως οὗ ἦτο ἐλπίς εἰρηνικοῦ ἐξισασμοῦ, ἐσκορπίσθησαν κατὰ τὸ παρόν· ὁ πρίγκιψ Ἀραυσικῆς καὶ ὁ ἀδελφός του ὑπῆγαν εἰς τὰ ὑποστατικά των, καὶ ὁ Ἑρρίκος Βρεδεφόρτιος διέφυγεν εἰς Γερμανίαν. Θέλουσαι αἱ μεγαλήτεραι πόλεις ἐδέχθησαν φρουράς, καὶ κανεῖς δὲν ἐσάλευσεν ὅταν μὲν βαρβαρικὸν τρόπον ἐγείνεν ἡ κρισολογία κατὰ τῶν εἰκονοθραυστῶν.

Διὰ τὴν αἰνῆ ἐντονώτερον τὸ πρᾶγμα, ἐπροστάχθη ὁ Δουξ Ἄλβας, ὁ διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ θεοβλάβειαν διαβόητος, εἰς ἀπὸ τοὺς ἐξαίρετους στρατηγοὺς τοῦ καιροῦ του, νὰ φέρῃ εἰς τὸ Βέλγιον ἑκατὸν στρατεύματα ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐκ μόνης ταύτης τῆς φήμης ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας πολλοὶ ἔμποροι καὶ τεχνῖται καὶ ἔφεραν τὴν φιλεργίαν καὶ περιουσίαν των οἰς ἄλλας χώρας. Τὸν Αὐγούστον 1567 ἐφάνη ὁ φοβερὸς ἐκδικητής. Εἶχε προσταγὴν ὅχι μόνον νὰ προλάβῃ μελλούσας ταραχάς, ἀλλὰ νὰ

εὔρη καὶ τοὺς τῶν προτέρων ἀρχηγούς καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ἡ ἐξουσία του ἐσχότισε τὴν ἐπιτροπίαν τῆς Μαργαρίτας, ἥτις ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν ἀπόλυσίν της, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον της ὁ Ἄλβας. Ἡ μνήμη της ἔμεινεν ἐντιμος εἰς τὸ Βέλγιον.

Ἀπὸ τῶρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἠκούετο οὐδ' ἐβλέπετο ἄλλο εἰμὴ βία. Τοὺς δύο Κόμητας Ἐγμόντιον καὶ Ὁρνιον ἐπίασεν ὁ Ἄλβας μὲ δόλον καὶ ἐφυλάκωσε. Εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις ἐκτίσθησαν φρούρια μὲ δαπάνην τῶν πολιτῶν, καὶ τελευταῖον κατέστησεν αἱματῶδες βουλευτήριον, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἦτο ὁ Ἄλβας καὶ σύνεδροι ἄλλοι ὅμοιοί του. Εἷς ἐξ αὐτῶν, Ἰωάννης Βάργας, ἀγαπητὸς τοῦ Δουκὸς, εἶπεν ὅτι ὅλοι οἱ Βέλγαι εἶναι ἄξιοι τῆς κρεμάθρας. Αἱ ἐγκαλέσεις ἔλαβαν ἀρχὴν· ὅς τις δὲν ἐπάρουσιάζετο, ἔχανε τὰ κτήματά του. Καθημέραν ἐβλεπέ τις ἀνθρώπους καιομένους, κρεμωμένους, τεταρτημοριαζομένους, ἀποκεφαλίζομένους· οἱ ἀπόντες ἀρχηγοὶ τῶν Γευσιῶν, καὶ ὁ Πρίγκιψ Ἀραύσιος ἐκηρύχθησαν ὑπεύθυνοι τοῦ τῆς καθοσιώσεως ἀδικήματος. Ἀπὸ πρώτης Ἰουν. 1568 ἀπεκεφαλίσθησαν εἴκοσι δύο ευγενεῖς· οἱ Κόμητες Ἐγμόντιος καὶ Ὁρνιος, οἳ τινες ἕως τῶρα ἦσαν φυλακωμένοι εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Γανδαύου, ἀπεκεφαλίσθησαν δημοσίως εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Βρυξελλῶν (6 Ἰουν. 1568). Αἱ βδελυρίαι αὗται ἔκαμαν πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων νὰ μεταναστεύσωσι, καὶ οἱ μείναντες ἐπέπλητταν ὡς βραδυπόρον τὸν Πρίγκιπα Ἀραύσιον, ὅς τις εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἦλθεν οὗτος τῶντι μὲ στράτευμα εἰς τὴν Βραβαντίαν, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ βασταχθῇ ἐναντίον τῶν γυμνασμένων στρατιωτῶν τοῦ Ἄλβα, καὶ ἠναγκάσθη τὸν χειμῶνα νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀργεντοράτον· οἱ Βέλγαι ἀνεστέναζαν, ἀλλ' ὁ Ἄλβας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πάπαν Πῖον Ε' ἱερὸν τινα πῖλον καὶ σπαθίον, καὶ ἐδιώρισε

καὶ τὸν ἐκατασκεύασαν χαλκοῦν πατοῦντα μὲ τοὺς πόδας δύο ἀνθρώπους, τὸ ὅποιον ἐσήμαινεν ὅτι ἐνίκησε τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαὸν, καὶ ἐπέγραψεν εἰς τὸν ἀνδριάντα ἀλαζονικὴν τινὰ ἐπιγραφὴν *).

Τοῦ Φιλίππου οἱ ἀκατάπαυστοι πόλεμοι ἔτρωγαν ἀναρίθμητον ἀργύριον · δὲν ἠδύνατο γὰρ βοηθήσῃ τὸν Ἀλβαν μὲ τόσα ἀργύρια, ὅσα ἐχρειάζετο · διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη γὰρ φορολογηθῇ αὐστηρῶς τὸ Βέλγιον. Ὁ Ἀλβας ἐζήτησε παρεκτὸς τῆς ἐκατοστῆς μοίρας τῆς ὅλης περιουσίας διαμιᾶς, τὴν εἰκοστὴν τῶν ἀκινήτων καὶ τὴν δεκάτην τῶν κινητῶν κτημάτων, ὅσας ἐπωλοῦντο. Φόρος δυναστικός κατὰ τοὺς εἰς τὴν Ἰσπανίαν εἰσαγμένους, ὅς τις ἐβλαβε καθ' ὑπερβολὴν τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν. Καὶ τοῦτον ἐμελλε γὰρ πληρώσῃ ἔθνος, τοῦ ὁποίου ἡ εὐτυχία ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν φιλεργίαν καὶ ἐμπορίαν, καὶ τὸ ὅποιον ποτὲ δὲν ἐπλήρουνεν ἄλλους φόρους, εἰμὴ ὅσους εὕρισκεν αὐτὸ εὐλόγους. Διὰ τοῦτο αἱ εἰσπράξεις τοῦ Ἀλβα διήγειραν μεγίστην καὶ γενικωτάτην ἀγανάκτησιν. Ὅ,τι δὲν ἠδυνήθησαν γὰρ κατορθώσουν τόσοι φόνοι καὶ διωγμοί, γὰρ τοὺς ἐρεθίσουν εἰς σπουδαίαν ἀντίστασιν, τοῦτο συνέβη τώρα ἐκ τῆς προσβολῆς τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας. Διότι αὕτη ἐνήργησε πολὺ μεγαλητέραν ὁμόνοιαν, ἐπεὶδὴ ἀπέβλεπεν εἰς ὅλους **), ἐνῷ τὰ αἱματώδη κριτήρια ἠφάνιζαν μερικούς. Ὁ Ἀλβας ἐπρόσταξε κατὰ τὸ ἔαρ 1572 τὴν βουλὴν τῶν Βρυξελλῶν γὰρ συνάξῃ τὴν δεκάτην. Πάραυτα ἐκλείσαν τὰ ἐργαστήριά των οἱ μεταπράται, ἀρτοποιαί, ἀλιεῖς, καὶ κρεωπῶλαι. Ὁ Ἀλβας ἐφοβέρισεν ὅτι θέλει κρε-

*) Ὁ Θυανὸς διηγεῖται. ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια, τὴν ὁποίαν ἐδείξεν ὁ Ἀλβας μὲ τοῦτο, ἐπείραξε καὶ αὐτὸν τὸν Φίλιππον, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀνέδειξε πάραυτα ἄλλον διάδοχον. Ὁ Ῥεκορσένσιος ἐπρόσταξε πάραυτα καὶ ἐσηκώθη τὸ μνημεῖον τοῦτο.

**) Jam ira oppressis armorum libidinem suggerens documento erat, nullam esse tam firmam concordiam, quam quae privatae rei vinculo continetur. Grotius.

μάσειν ἐμπροσθὰ τῶν οἰκων των τοὺς ἐναντίους, καὶ ἠτοίμασε τὰ χρειώδη πρὸς τοῦτο, ὅταν ἡ ἀγγελία τῶν εὐτυχῶν ἐγχειρημάτων τῶν Ὑδατογευσίων τοῦ μετέβαλαν τὴν γνώμην. Ὑδατογεῦσιοι ἢ Θαλασσογεῦσιοι ὠνομάζοντο οἱ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἄλβα διωχθέντες Βέλγαι, καὶ περιφερόμενοι εἰς τὴν Θάλασσαν, καὶ οὕτω βλάπτοντες πολὺ τὴν Ἰσπανίαν. Μὲ τοὺς ἐπιμονωτάτους λόγους τοῦ Ἄλβα ἐκλείσεν εἰς αὐτοὺς τελευταῖον ἢ Ἐλισάβετ τοὺς λιμένας της, καὶ οὗτοι ἀναγκασθέντες ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν Βρίελαν, ὅπου ἐστερεώθησαν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν οἱ Ἰσπανοὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξουν ἐκεῖθεν· εὐτύχησαν μάλιστα οἱ Γεῦσιοι ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πρίγκιπα Ἀραύσιον, τὸν ὑποῖον ἐθεώρουν ὡς κεφαλὴν των, νὰ ἐξαπλώσωσι περαιτέρω τὴν δύναμίν των· ἐντὸς ὀλίγου ἠνώθησαν μὲ αὐτοὺς αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Ὀλλανδίας καὶ Σηλανδίας καὶ πολλὰ φρούρια τῆς Γελδρίας, Τρανσισαλανίας καὶ Φρισίας. Κυριωτέρα αἰτία τῆς ταχείας ταύτης ἀποστασίας ἦτο ἡ δεκάτη· οἱ στρατηγοὶ τοῦ πρίγκιπος Αἰραυσίου ἐκήρυτταν, ὅτι ὑπῆγαιναν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν χώραν ἀπὸ τὸν ἀφόρητον τοῦτον φόρον· ὁ Κόμης Νασσαυίας Λοδοβίκος, ἀδελφὸς τοῦ πρίγκιπος Βιλέλμου, ἐνησχόλει ἐνταύτῳ τοὺς Ἰσπανοὺς εἰς τὴν Ἀγγωνίαν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἄλβας ἐνόμιζεν ἀναγκαιοτάτην τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς κατὰ τῆς Γαλλίας, εἶχαν καιρὸν ἀρμόδιον οἱ δυσαρεστημένοι εἰς τὰ βόρεια μέρη νὰ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα των. Οἱ εὐγενεῖς καὶ αἱ πόλεις, ὅσαι ἦσαν μετὰ τοῦ πρίγκιπος, ἐσυναχθησαν τὴν 15 Αὐγ. εἰς Δορδρέχτον, ὅπου ἐβάλθη ἡ πρώτη βάσις τῆς πολιτείας τῶν ἠνωμένων ἐπαρχιῶν τοῦ Βελγίου· Ὁ Πρίγκιψ ἐγνώρισθη νόμιμος βασιλικὸς κυβερνήτωρ Ὀλλανδίας, Σηλανδίας καὶ Οὐτραέχτου· μετὰ ταῦτα ὑπῆγε προσωπικῶς εἰς Ὀλλανδίαν. Τινὲς ὅμως ἀπὸ τὰς ἐνωθείσας πόλεις ἐκυριεύθησαν πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς,

οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν εἰς αὐτὰς φοβερὰς ἀπανθρωπίας. Ταύτην τὴν πολεμικὴν εὐτυχίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἄλβας, καὶ ἐζήτησε τὴν ἀφυσίν του διὰ τὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν σκηνὴν ἐντίμως, ἐπειδὴ ἤξευρεν ὅτι ὁ Φίλιππος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐκατάλαβε τελευταῖον, ὅτι ἡ σκληρότης τοῦ Ἄλβα ἀπεξένωσε περισσότερον τοὺς Βέλγας ἀπὸ τὴν Ἰσπανικὴν κυβέρνησιν, ἐμελλε τὰ τὸν ἀνακαλέσῃ κατ' ἄλλον τρόπον. 1573 ἀνεχώρησεν ὁ Ἄλβας ἀπὸ τὸ Βέλγιον, ὅπου εἰς ἑξ ἑτη ἔστειλεν ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν διὰ χειρὸς τοῦ θημίου 18,000 αἰρετικοὺς καὶ ἐπαναστάτας.

Διάδοχός του ἦτο ὁ μέχρι τοῦδε κυβερνήτωρ τοῦ Μεδιολάνου Λοδοβίκος Ρεκορτένσιος, ὅστις εἶχεν ὄνομα ἐπιτηδείου στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ. Οὗτος, ὅστις ἐφεγε πάντοτε φανερά τὸν τρόπον τοῦ Ἄλβα, ἐπροσπάθησε μὲ τὸ καλὸν τὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του, ἀλλ' ἀνωφελῶς. Αἱ βόρριοι ἐπαρχίαι ἠνάνοντο πάντοτε σφικτότερα, καὶ ὑπεστήριζαν ἐξαιρετα τὸν στρατηγόν των Βιλέλμον Ἀραύσιον. Εἰς μάτην ἐπροσπάθουν οἱ Ἰσπανοὶ τὰ ἐξανакερδῆσούν τὰς χαμένας πόλεις· οἱ Γεῦσιοι ἐπροστατεύοντο καὶ εὐφυῶς καὶ ἀνδρείως. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι δὲν ἔβλεπαν κανὲν μέσον τὰ ἐλευθερώσούν τὴν ὑπὸ Ρεκορτένσιου πολιορκουμένην πόλιν Λουγδοῦνον, ἐπρόβαλεν ὁ πρίγκιψ τὰ ἀνοίξουν τοὺς ὑδραγωγούς, τὰ τρυπήσουν τοὺς χάρακας, καὶ οὕτω τὰ πνίξωσι τοὺς Ἰσπανούς. Ἐγείνεν. Οἱ Σηλανδοὶ ταῦται ἀνέβησαν τὰς βάρκας των καὶ ἔπλεον ἐκεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὰς πλημμυρημένας πεδιάδας, ἐνῶ οἱ Ἰσπανοὶ ἐφυγαν σπουδαστικώτατα διὰ τὰ μὴ πνιγῶσιν (1574). Ἡ γενναία πόλις δὲν ἐπαραδόθη, μ' ὅλον ὅτι ἀπέθαναν τῆς πείνης 6000 πτωχοὶ πολῖται της. Ἐξ εὐγνωμοσύνης τῆς ἐπρόβαλαν οἱ Βέλγαι ἡ ἐνὸς ἐνιαυτῷ ἀσυδοσίαν, ἡ ἐν πανεπιστήμιον. Οἱ πολῖται ἐπροτίμησαν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ τοῦ 1575 ἔτους σώζεται ἀκόμη ἐκεῖ τὸ διὰ τοὺς ἐξαιρέ-

τους φιλολόγους του περίφημον τοῦτο σπουδαστήριον. Ἀκόμη εἶχαν αἱ ἐπαρχίαι τόσον σέβας εἰς τὸν βασιλέα των, ὥστ' ἔγραφαν ἐν ὀνόματί του τὸ θεμελιωτικὸν αὐτοῦ γράμμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν αἰνιγόρευσαν τὸν πρίγκιπα Ἀραύσιον κυβερνήτορα ὅλων τῶν ἡνωμένων ἐπαρχιῶν ἐνόσω ἐπικρατεῖ ὁ πόλεμος, καὶ ἐσχεδίασαν ἰδίαν κυβέρνησιν διὰ τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Σηλανδίαν. Τὸ φθινόπωρον τούτου τοῦ ἔτους, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος ἔστελνε πάντοτε νέα στρατεύματα ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, καὶ οἱ ἡνωμένοι ἐκατήντησαν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, ἐπρόβαλεν ὁ πρίγκιψ νὰ ἀποσπασθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν Ἰσπανικὴν κυριαρχίαν, καὶ νὰ ζητήσουν ὑπεράσπισιν ἀπ' ἄλλην δύναμιν. Ἐκτοτε ἐπλημύρουν τὸ Βέλγιον Γερμανοὶ καὶ Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι, οἵτινες ἐβοήθουν ὄχι ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ κατέτρωγαν ὄχι ὀλίγον τοὺς Βέλγας.

Τὸν Μάρτιον 1576 ἀπέθανεν ὁ κυβερνήτωρ Ρεκορσένσιος. Ἐὰν δὲν ἐθανάτωσε πολλοὺς ὡς ὁ Ἀλβας μὲ τὸ σπαθίον, ἐστέρησεν ὅμως τὴν χώραν ἕνα ἐπίσης ἴσον ἀριθμὸν φιλοπόνων ἀνθρώπων μὲ ἐξορίας. Πόσον ἔμελλε νὰ δυστυχήσῃ ἡ χώρα, εἰάν μόνον οἱ Ἰσπανικοὶ στρατιῶται τὴν ἔτρωγαν ἀτιμωρητὶ διὰ νὰ λάβουν τὸν ἀπλήρωτον μισθόν των! Ἐφώρμησαν εἰς πλουσίας πόλεις, ὅποῃ ἦσαν Τραϊεκτον καὶ Ἀντουερπία, καὶ ἐγύμνωσαν μὲ τρομεράς καταχρήσεις τοὺς κατοικοὺς των. Μέρος τῆς τελευταίας πόλεως κατέκαυσαν, καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκ τούτων ἀρπασθέντων κτημάτων ἐλογαριάσθη τεσσάρων милιονίων φλωρινίων (4 Νομβ. 1576). Τὸ τρομερὸν τοῦτο σύμβαμα ἐπετάχυνεν εἰρήνην ἐνεργουμένην πρότερον μεταξὺ Βελγῶν καὶ Σηλαιδῶν ἀφ' ἐνὸς μέρους, καὶ τῶν ἐπιλοίπων ἐπαρχιῶν ἀπ' ἄλλου. Ὀνομάσθη δὲ ἡ εἰρήνευσις τοῦ Γανδαίου. Αἱ ἐπαρχίαι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐκδιώξουν κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν τὰ Ἰσπανικὰ στρατεύματα, καὶ ἕως γενικῆς συμβιβάσεως νὰ

ἀφήσουν τὰ περὶ Θρησεΐας τιμωρητικὰ προστάγματα ἀνεκτέλεστα.

Τώρα ἐκλονεῖτο ἡ εἰς τὸ Βέλγιον Ἰσπανικὴ κυριαρχία πλέον παρὰ ποτέ. Μὲ κακὰς προαισθήσεις ἐμβῆκεν εἰς Λουξιμβουργον τὴν 4 Νοεμβ. 1576 ὁ νέος κυβερνήτωρ Ἰωάννης Αὐστριακός, τοῦ Φιλίππου γόθος ἀδελφός (Τόμ. V, σελ. 148). Περιωρισμένος ἀπὸ τὴν δυσπιστίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπὸ ἀκατάπαυστον χρηματικὴν ἔνδειαν ἠναγκάσθη νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὰς ἐπαρχίας, καὶ μὲ ἐξισασμὸν, ὅς τις ὀλίγον ἐσυμφώνει μὲ τὸ ὄνομα αἰώνιον πρόσταγμα διὰ τὴν ὀλίγην διάρκειάν του, νὰ βεβαιώσῃ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Γανδαίου. Καὶ αὐτοὺς τοὺς μὲ δεκαετῇ ἀρπαγὴν φορτωμένους Ἰσπανικοὺς στρατιώτας ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ εἰς τοὺς οἴκους των πρὶν δυνηθῇ νὰ ἔμβῃ εἰς Βρυξέλλας ὡς κυβερνήτωρ. Καὶ μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἐγνώρισθη ἀπὸ τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Σηλανδίαν. Πάραυτα ἐγείναν πάλιν τὰ πράγματα πολεμικά, καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἐκύτταζαν ἐκ νέου νὰ εὗρουν ξένην βοήθειαν. Τινὲς μὴ κρίνοντες εὐλογον τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ πρίγκιπος Αἰραυσίου, ἔστειλαν κρυφίως εἰς Βιένναν καὶ ἐζήτησαν κυβερνήτορά των τὸν Αὐστριακὸν Ἀρχιδούκα Ματθαίον. Ὁ ἐρχομὸς του ἐπροξένησε μεγάλην δυσἀρέστησιν εἰς τοὺς Λοιποὺς, οἵτινες δὲν ἤξευραν τὴν ὑπόθεσιν· ἐπειδὴ ὅμως ὡς ἀδελφὸν τοῦ αυτοκράτορος δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν ἀποπέμψουν, ἐπρόβαλεν ὁ Αἰραύσιος νὰ τὸν ἀναγορεύσουν γενικὸν κυβερνήτορα, καὶ νὰ ἀποβάλουν τὸν Ἰωάννην. Τὸν Αὐγ. 1578 ἦλθε καὶ ὁ Δουξ Ἀνδεγαυίας Φραγκίσκος Ἡρακλῆς, νεώτατος υἱὸς Αἰκατερίνης τῆς ἐκ Μεδίκων, μὲ Γαλλικὰ στρατεύματα πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ ἡ Ἐλισάβετ δὲ ἔστειλε μικρὰ τάγματα στρατευμάτων. Αἱ παραχαῖ ἐβραζαν πάντοτε εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅταν ἀπέθανεν Ἰωάννης ὁ Αὐστριακός (1 Ὀκτωβ. 1578).

Κατὰ τὸ πρόβλημά του ἔγινε διάδοχός του ὁ πρίγκιψ καὶ μετέπειτα Δουξ τῆς Πάρμας Ἀλέξανδρος, φρόνιμος καὶ δραστήριος ἀνὴρ, καὶ μάλιστα περίφημος ὡς ἄξιος στρατηγός. Μόνον ἓνας τοιοῦτος ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκπτώσιν ὅλου τοῦ Βελγίου. Ἐμεταχειρίσθη εἰς τοῦτο πολλὰ δολίως τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας, αἵτινες ἦσαν γεννημέναι μεταξὺ αὐτῶν τῶν συμμάχων. Μέρος μὲν ἐφθόνον ἀλλήλους οἱ διάφοροι ξένοι καὶ ἐντόπιοι ἀρχηγοὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν, μέρος δὲ ἐχρησίμευεν ἡ θρησκεία εἰς διχονοίαν. Ψήφισμα τῶν προεστώτων, τὸ ὁποῖον ἐδίδεν ἴσα δίκαια καὶ εἰς τὰς δύο θρησκευτικὰς φατρίας, ἐπολεμήθη ἀπὸ τοὺς Προτεστάντας ἱεροκλήρυκας μὲ μέγιστον ζῆλον, καὶ ὅποτε ἀνάγκη ἦτο νὰ συνδεθῶσιν ὅλοι, διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους περισσότερον παρὰ πρὸς τοὺς Ἰσπανούς. Καὶ τῶρα ἀκόμη ἠδύνατο εὐκόλως ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ὑπακοήν, εἰάν ἐδίδε περισσοτέραν πληρεξουσιότητα εἰς τὸν κυβερνήτορα καὶ ἤθελε νὰ παραβλέψῃ τὰς θρησκευτικὰς διχονοίας. Τῶντι δὲ πολλοὶ μεγιστᾶνες ἐκ τῆς φατρίας τῶν αἰρετικῶν, ἀποσταμένοι ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον μάχην, μετέβησαν πάλιν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Ἀρχιδουξ Ματθίας ὑπέστρεφεν ἤδη εἰς Βιένναν 1581, καὶ ὁ Δουξ Ἀνδεγαυΐας εἰς Γαλλίαν 1583. Ἀλλὰ μὲ ὅλας ταύτας τὰς διχονοίας ἐκλείσθη εἰς Τραϊέκτον ἡ ὁμοσπονδία τοῦ μετὰ ταῦτα ὀνομασθέντος ἡνωμένου Βελγίου (1579). Συνέκειτο αὕτη ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Βελγίου, Σηλανδίας, Τραϊέκτου, Γελδρίας (μετὰ τῆς Ζυτεφανίας), Τρανσιςλανίας, Γρονίγγης, καὶ Φρισίας. Μετὰ δύο ἔτη ἐκήρυξαν τὸν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας ἀποχωρισμόν των.

Ἀλλ' ὁ πρίγκιψ τῆς Πάρμας ἐξηκολούθει τὸν πόλεμον μὲ τόνον μέγιστον. Διὰ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς τὸν ἐξαίρετον ἀρχηγόν των, τὸν πρίγκι-

πα Ἀραύσιον, τὸν ἐκήρυξεν ἀποστάτην καὶ ἀδικητὴν τῆς καθοσιώσεως, καὶ ἐπεκηρύκευσεν 25,000 φλωρία καὶ τὴν εὐγένειαν, εἴαν τις τοῦ τὸν παρέδιδε ζωντανὸν ἢ νεκρόν. Πρῶτος, ὅς τις ἐστευσε νὰ ἀξιωθῇ τοῦ βραβείου τούτου, ἦτο Βισκαϊανός τις, Ἰωάννης Ἰαυρεγούιός, ὅς τις εἶχε χάσειν τὴν κατάστασίν του διὰ δυστυχοῦς ἐμπορίας. Ἐφάνέρωσε τὸν σκοπὸν του εἰς πνευματικόν του τινὰ Δομινίκειον, καὶ ἐδέχθη παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν καὶ τὴν μετάληψιν τοῦ μυστικοῦ δεύπνου. Ἐνδυναμωθείς διὰ τούτων ὑπῆγε τὴν 18 Μαρτίου 1582 εἰς τὸ τῆς Ἀντουερπίας παλάτιον, ὅπου ἐκατοίκει ὁ πρίγκιψ, τοῦ ἐνεχειρίσεν ἐπὶ παρούσῃ πολλῶν εὐγενῶν δεητικὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἐρῶρῃξεν ἐπάνω του μίαν πιστόλαν. Τὸ βόλιον ἐκέντησε τὸν λαιμόν του, καὶ ὁ πρίγκιψ ἔπεσεν εἰς ὀλιγοθυμίαν. Ὁ φονεὺς εἰς τὴν πρώτην ὀργὴν ἐθανατώθη ἀπὸ τοὺς περιεστώτας, καὶ πάλιν τὸ λείψανόν του ἐξεσχίσθη ἀπὸ ἵππους.

Διάφορα ἄλλα δοκίμια θανατώσεως τοῦ πρίγκιπος ἀπέτυχαν ἐπίσης. Τελευταῖον ἀνέλαβε τὸ πρᾶγμα Γάλλος τις, ὀνομαζόμενος πλαστῶς Φραγκίσκος Γυϊὼν, μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν. Προσηλώθη εἰς τὸν πρίγκιπα μὲ ὑπόκρισιν καὶ μὲ ψευδῇ ζήλον ὑπὲρ τοῦ Προτεστантиσμοῦ, καὶ ἐμβῆκεν εἰς πολλὰ μυστικὰ πράγματά του. Μὲ τὸ ἀργύριον, τὸ ὅποιον τοῦ ἐχάριζεν ὁ πρίγκιψ, ἠγόρασε δύο πιστόλας, τὰς ὁποίας εἶχε κρυμμένας ἐπάνω του πασαμμίαν γεμισμένην μὲ τρία βόλια (10 Ἰουλ. 1584). Ἐστάθη ἔμπροσθεν τῆς θύρας τῆς ἡγεμονικῆς τραπεζαρίας (ἦτο εἰς τὸ Δέλφιον), ἐνῶ ἐκάθητο ὁ πρίγκιψ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐνῶ ἐσηκόνετο, τὸν ἐκτύπησε τόσον ἐπιτηδεῖως, ὥστ' ἔπεσε καταγῆς νεκρός*). Φεύγων ὁ φονεὺς ἐπιάσθη, καὶ βασανιζόμενος ὡμολόγησεν, ὅτι ἦτο γεννημένος εἰς τὸ Κομητάσιον Βουργονδίας, καὶ κυρίως ὠνο-

*) Κατὰ τὸ (πεντηκστὸν δεῦτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

μάζετο Βαλτάσαρος Γεράρδος, ὅτι τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φονεύσῃ τὸν πρίγκιπα εἶχεν ἀπὸ πολλῆς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μόνον ἦλθεν εἰς τὸ Βέλγιον. Καὶ αὐτὸς εἶχεν ἐξομολογηθῆν πρότερον εἰς Φραγκισκανὸν Μοιαχὸν εἰς Τόριακον, καὶ ἐσυγχωρήθη ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα του, καὶ προσέτι ἐκαταπείσθη ἀρχήτερα ἀπὸ Ἰησουΐτην, ὅτι θέλει συγκαταριθμηθῆν με τοὺς ἁγίους μάρτυρας, εἰάν θανατώσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς αἱρέσεως. Εἶχε φανερώσειν δὲ τὴν ἀπόφασίν του καὶ εἰς τὸν πρίγκιπα Πάρμας, καὶ ὅχι μόνον ἐπαινέθη ἀπ' αὐτὸν, ἀλλ' ἔλαβε καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ διὰ τὴν ἀγαθὴν ταύτην πράξιν ταχθέντος βραβείου. Ἀλλὰ τίποτ' ἐκ τούτων δὲν τὸν ὠφέλησεν, ἐπειδὴ ἐπιάσθη εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἡνωμένων ἐπαρχιῶν. Ἡ ποινή του ἦτο τρομερὰ, καὶ ἀνάλογος τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων. Παρεκτὸς τούτου τέσσαρες ἄλλοι κακοῦργοι περιήρχοντο εἰς Δέλφιον μετὰ τὴν αὐτὴν ἐπιβουλήν κατὰ τοῦ πρίγκιπος.

Ἄλλ' ὁ χαμὸς τοῦ ἐπιτηδείου τούτου πολιτικοῦ ἀνεπληρώθη. Παρεκτὸς ἐνὸς υἱοῦ του, ὅς τις ἐκακουχεῖτο εἰς Ἰσπανικὴν αἰχμαλωσίαν, ἀφῆκεν ἀκόμη δύο ἄλλους, οἵτινες ἦσαν ἐντελῶς ἄξιοι τοῦ ὀνόματός του. Ὁ πρεσβύτερος ἐκ τούτων, Κόμης Ἀραυσικῆς Μαυρίκιος, ὅς τις μέχρι τοῦδε ἐκαταγίνετο εἰς τὰς ἐπιστήμας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βατανικοῦ Λουγδούνου, μ' ὅλον ὅτι δεκαεπταετής, ἔδειξε τόσον ὥριμον καὶ προσφυῇ εἰς τὰ πράγματα νοῦν, ὥστε αἱ ἐπαρχίαι ἀδιστάκτως τοῦ ἔδωκαν τὸν ἐντιμον τόπον τοῦ πατρὸς του. Ἀλλ' ὅμως ἡ πολεμικὴ τύχη τοῦ πρίγκιπος τῆς Πάρμας ἐβάσταζεν ἀκόμη, καὶ 1585 ἐπεσεν ἡ Ἀντουερπία εἰς χεῖρας του μετὰ πολυχρόνιον πολιορκίαν. Οἱ πολιορκούμενοι ἐπροστατεύοντο ἀνδρείως, ἕως οὗ ὁ Δουξ τῆς Πάρμας διὰ γεφύρας ἐπὶ καραβίων τοὺς ἀπέκλεισε τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαίων. Ἐνας Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων, Γιανιβέλλιος, ἔστει-

λε μὲ χωριστὴν ἐπιτηδειότητα δύο πυρφορόπλοια κατὰ τῆς γεφύρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν ἐχάλασε μέρος αὐτῆς καὶ μὲ τὴν ἐκπυρσοκρότησίν του ἐσκότωσεν ὀκτακοσίους Ἰσπανούς· ἀλλὰ περὶ τούτου ἔφθασεν ἀτελὴς ἀγγελία εἰς τὴν πόλιν, καὶ δὲν ἔλαβαν ταχέως μέτρα νὰ ἀφανίσουν ἐντελῶς τὴν γέφυραν. Ἡ Ἀντουερπία ἐπαραδόθη, καὶ οἱ Βέλγαι στενοχωρούμενοι καὶ φοβούμενοι ἐπρόσφεραν τὴν χώραν τῶν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Ἐρρίκον τὸν Γ'. Ἀλλ' οὗτος φοβούμενος τὴν σύνδεσιν καὶ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς τοῦ βασιλείου του, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα. Ἐστράφησαν μετὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας, καὶ αὕτη, μ' ὅλον ὅτι ἡ πρώτη ἀπόκρισίς της ἦτο ἀποφατικὴ, δὲν εἶχε τόσῃν ἀνορεξίαν νὰ δεχθῇ τὸ πρόβλημα. Φοβούμενη τὴν Ἰσπανίαν δὲν ἠθελε νὰ τὸ κάμῃ τόσο φανερά, ἐπεθύμει δὲ καὶ καλητέρας συνθήκας παρά καθὼς τῆς ἐπρόσφερναν αἱ ἐπαρχίαι. Τοῦτο ἐπαρατηρήθη πάραυτα εἰς τὸν τρόπον τοῦ στρατηγοῦ τῆς Κόμητος Λικεστρίας, ὅστις εἶχε πληθὺς μυστικῶν διαταγῶν, καὶ ἐφρόντιζε πρῶτον νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἰσπανούς, ἔπειτα νὰ κυριεύσῃ διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὰς ἐπαρχίας. Τοῦτο ἐγένεεν αἰτία νὰ ἀναδείξουν τακτικὸν κυβερνήτορα τῶν ἐπτὰ ὁμοσπόνδων ἐπαρχιῶν τὸν Κόμητα Μαυρίκιον καὶ νὰ τοῦ δώσουν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν νὰ κρατῇ εἰς ἰσορροπίαν τοὺς Ἀγγλους.

Ὁ κανὼν οὗτος ἐβῆκεν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἐνὸς τῶν εὐφρεστάτων πολιτικῶν, τοῦ ὀνομαζομένου προξένου τοῦ Ροτεροδάμου, Ἰωάννου ἐξ Ὀλδεμβαργκεφέλδας, μετέπειτα συνδίκου τῆς Ὀλλανδίας. Οὗτος καὶ ὁ Μαυρίκιος ἔφεραν τὸ πρᾶγμα εἰς εὐτυχὲς τέλος, μὲ ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν διχόνοίαν καὶ τὴν μεγάλην ἰσχὺν τῆς φατρίας τοῦ Λικεστρίου, καὶ μὲ ὅλα τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ Δουκὸς τῆς Πάρμας, τοῦ ὁποίου αἱ νίκαι ἦσαν τόσο ἐπικινδυνότεραι,

ὅσον πλέον τὰς ἐμεταχειρίζετο μὲ φειδῶ καὶ μετριο-
τητα. Τοῦ Φιλίππου ἡ βαθεῖα περιπλοκὴ εἰς τὰς Γαλ-
λικὰς διαφοράς, ἡ τῆς συνδέσεως ὑποστήριξις τοῦ κατὰ
τοῦ Δ' Ἑρρίκου, ὡφέλησαν ὅχι ὀλίγον τοὺς Βέλγας.
Ἐνῶ μὲ τρέλαν ἐπροσπάθει ν' ἀποκτήσῃ νέαν
κυριαρχίαν, ἔχασε τὴν παλαιάν. Ἀποθανόντος τοῦ
τῆς Πάρμας Δουκὸς Ἀλεξαίδρου (1592), εὐκολύν-
θησαν τῶν Βελγῶν τὰ ἐγχειρήματα διὰ τῆς εἰς τὸ
Ἰσπανικὸν βουλευτήριον διχονοίας· διὰ τοῦτο ὁ νέος
κυβερνήτωρ, ὁ ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας Ἑρνέστιος,
υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Β', ἐπρόβαλεν
(1594) εἰρήνην, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδέχθησαν οἱ Βέλγαι.

Ὁ Φίλιππος ἐδοκίμασε τῶρα νέον μέσον νὰ
ἐξανακερδήσῃ τὰς χαμένας ἐπαρχίας. Ἡρβαωνίασε
τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰσαβέλλαν μὲ τὸν ἀρχιδούκα Ἀλ-
βρέχτον, ἀδελφὸν ἄλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλ-
φου, καὶ τῆς ἐδιώρισε προῖκα τὸ Κομητάτον τῆς Βουρ-
γονδίας καὶ τὸ Βέλγιον (1598). Μετὰ τοῦτο τὸ τε-
χνοῦργημα, ἐνῶ οἱ Βέλγαι κατὰ τὸ φαινόμενον δὲν
ἠθέλαν ἀποτελεῖν ἐπαρχίαν, ἀλλ' αὐτόνομον πολι-
τείαν, ἠλπίζεν ὁ Φίλιππος, ὅτι ἠθέλαν δεχθῆν τὸν
ἐξισασμόν· ἐνταυτῷ δὲ διεπρεσβεύετο εἰς τὴν Ἀγ-
γλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν περὶ εἰρήνης. Μὲ τὴν δευτέραν
ἔκαμε τὴν εἰρήνην, ὡς ἐξεύρομεν, εἰς Βερβίνιον,
ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἔμεινε συνδεδεμένη μὲ τὸ Βέλγιον διὰ
νέας συνθήκης, καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἐξηκολούθουν θαρ-
ραλέως τὸν πόλεμον. Ἀντεφέροντο τῶρα ἀμέσως πρὸς
τὸν ἀρχιδούκα Ἀλβρέχτον, ὅστις μετὰ τῆς γυναι-
κὸς του ἀνέλαβε τῶντι τὴν κυβέρνησιν τῶν νοτίων
ἐπαρχιῶν, αἵτινες δὲν ἀπεστάτησαν. Εἰς δὲ τοῦτο
τὸ μεταξὺ ἀπέθανε Φίλιππος ὁ Β', καὶ ὁ διάδοχός του,
Φίλιππος ὁ Γ', ἐνόμισεν ὅτι ἐμφράττει τὴν πηγὴν τῆς
τῶν Βελγῶν δυνάμεως, ἀπαγορεύσας τὴν μέχρι τοῦ-
δε, μὲ ὅλον τὸν πόλεμον, συγχωρουμένην ἐμπορίαν
μετὰ τῆς Ἰσπανίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὥπλισαν αἱ ἐπαρ-

χίαι μέγαν στόλον, καὶ ἀπηγόρευσαν εἰς ὅλους τοὺς οὐδετέρους λαοὺς τὴν μετὰ τῆς Ἰσπανίας ἐπιμιξίαν, εἰάν δὲν ᾔθελαν νὰ κατατρέχωνται ὡς ἐχθροί. Ἐπὶ Φιλίππου ἤδη τοῦ Β' ἀπηγορεύθησαν αἱ ἀποστατήσαι ἐπαρχίαι νὰ λαμβάνουν Ἰνδικὰς πραγματείας ἀπὸ τὴν τότε ὑποτεταγμένην εἰς αὐτὸν Λισσαβόνα. Ἀλλ' ἦσαν οἱ Βέλγαι οἱ μόνοι μεταξὺ πραγματευταί, οἵτινες τὰς πραγματείας ταύτας φερομένας ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων εἰς Λισσαβόνης ἐξάπλωναν εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην καὶ ἐκέρδαιναν πολλὰ, ἔχοντες ἐν ταύτῃ πολλοὺς ἀξιολόγους ναύτας. Κακὰ ὅμως τὸ ἐστοχάσθη ἡ Ἰσπανία. Διότι οἱ Ὀλλανδοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν αὐτοὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν, ὅπου ἐκατέστησαν ἀποικίας, καὶ ἤρπασαν πολλὰ κτήματα ἀπὸ τοὺς Πορτογάλλους. Αἱ διάφοροι ἐμπορικαὶ ἐταιρεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν πολλαχοῦ πρὸς μεταχείρισιν τούτων τῶν πραγμάτων, ἠνώθησαν εἰς μίαν γενικὴν τῶν Ἰνδιῶν ἐταιρείαν, ἡ ὁποία ἐλαβε μόνη τὴν ἄδειαν νὰ πραγματεύεται ἐπέκεινα τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χρηστῆς ἐλπίδος.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ δὲν ἡσύχασεν ὁ ἐγχώριος πόλεμος. Σημειωδεστάτη εἶναι ἐδῶ ἡ περίφημος πολιορκία τῆς Ὀστένδας, πόλεως, τὴν ὁποίαν ἐξουσίαζαν ἀκόμη αἱ ὁμόσπονδοι ἐπαρχίαι εἰς τὴν μεσημβρινὴν χώραν, καὶ τῆς ὁποίας ἡ κτήσις ἦτο διὰ τοῦτο ἀναγκαία εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς. Διὰ τοῦτο ἐμεταχειρίσθησαν τὴν προσβολὴν μὲ τόσον πολὺν ζῆλον, μὲ ὅσον πείσμα ἐπροστατεύοντο οἱ ἐγκεκλεισμένοι. Ὁ ἀρχιδούξ Ἀλβρέχτος ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τὸν Ἰούλιον 1601, καὶ μόνον τὸν Σεπτέμβ. 1604 ἐκυριεύθη ἡ Ὀστένδα ἀπὸ τὸν Μαρκέσιον Σπινόλαν, ἐπίσημον στρατηγόν. Ὄταν ὁ ἀρχιδούξ ἐμβῆκεν εἰς αὐτὴν, εὗρεκε χώραν κακὴν καὶ ἀνωμάλους λόφους καὶ λάκους. Οἱ κάτοικοι μετέβησαν εἰς Κλαυσούλας, καὶ ἐπέραςε πολὺς καιρὸς ἕως νὰ εὕρεθῶν ἄνθρω-

ποι, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ κατοικήσουν τόπον γεμάτον μὲ σαπημένα λείψανα καὶ κόκκαλα ἀποθαμμένων.

Διακριτικώτατα ὅμως ἐνήργησε τῶν Ὀλλανδῶν ἡ τύχη διὰ θαλάσσης, ἐνῷ ἔκαμνε πάντοτε ἐπαισθητὴν εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς τὴν ἀργυρικὴν ἔλλειψιν. Οἱ Ἀμερικανοὶ στόλοι ἐκινδύνευαν πάντοτε νὰ πιασθοῦν, καὶ ἡ Πορτογαλικὴ ἐμπορία ἐφθείρετο πάντοτε περυσσότερον. Τὸ κακὸν, εἰάν αἱ ἠνωμέναι ἐπαρχίαι παρεδίδοντο εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐφαίνετο μεγαλύτερον παρὰ εἰάν ἐγνώριζαν τὴν αὐτονομίαν των, καὶ ὁ Σπινόλας ὑπεστήριζε τοὺς στοχασμοὺς τούτους τῆς Ἰσπανικῆς αὐλῆς μὲ τὴν εὐγλωττίαν του. Ὁ ἀρχιδουξ καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἔκαμαν συνθήκας μὲ τὰς ἠνωμένας ἐπαρχίας ὡς μὲ αὐτόνομον πολιτείαν. Καὶ οὗτος καὶ ἡ Ἰσπανία ἔστερξαν νὰ παραιτήσουν καὶ τίτλον καὶ παρὰσημα τῶν ἐπτά ἐπαρχιῶν, καὶ ἔκλεισαν τὴν 9 Ἀπριλ. 1609 ἀνακωχὴν ὅπλων μὲ αὐτὰς διὰ δώδεκα ἔτη. Ἡ Ὀλλανδία (ἐκ ταύτης μόνης τῆς ἐπαρχίας ὠνομάζετο συχνάκις ὅλη ἡ δημοκρατία) ἐβάσταξε κατὰ Φιλίππου τὰς μεταξὺ τῶν πολέμων τῆς ἀποκτηθείσας ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἰνδιάν· ἐμβῆκεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν αὐτονόμων πολιτειῶν, καὶ εἰς τρόπον, ὥστε ἡ φιλία τῆς ἐζητεῖτο ἀπὸ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς Εὐρώπης.

3. Ο ἱ Πα ρ α ι ν έ τ α ι.

(Ἀπὸ τοῦ 1608).

Ἡ ἀνακωχὴ ἐτελειώθη κυρίως παρὰ θέλησιν τοῦ Μαυρικίου ἀπὸ τὸν Ὀλδεμβανεφέλδιον· διότι ὁ πρίγκιψ ἐπεθύμει νὰ προάξῃ τὸν πόλεμον, ἐνῷ ἤλπιζε μὲ τοῦτο νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλύτεραν ὑπεροχὴν εἰς τὴν κυβερνήσιν. Διὰ τοῦτο ἐγενήθη μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν μῖσος, τὸ ὅποιον ἦτο τόσον ἰσχυρότερον, ὅσον καθεὶς ἐκ τῶν δύο ἤλπιζεν ὅτι εἶναι ἄξιος ἵσης

εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους. Ἡ φωτία τῆς ζηλοτυπίας ἐκρύπτετο ὑποκάτω τῆς στάκτης, ἕως οὗ πάντῃ ἐτερογενὴς ὕλη ἐμπεσοῦσα τὴν ἔφερεν εἰς λαμπράν ἀνάδοσιν. Ἦτο δὲ τοῦτο θρησκευτικὴ λογομαχία.

Εἰς Λουγδούνον εἶχεν ἐκραγῆν τότε μεταξὺ δύο προφессόρων τῆς θεολογίας, Ἰακώβου Ἀρμενίου καὶ Φραγκίσκου Γομάρου, σφοδρὰ φιλονεικία περὶ τῶν θεῶν βουλευμάτων. Ὁ πρῶτος ἐδίδασκεν: ὁ Θεὸς θέλει γὰρ γεῖνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαθοί, δὲν ἀναγκάζει ὅμως κατένεα πρὸς τοῦτο· ὅς τις ὅμως ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτόν, καὶ βάλλῃ ὅλην τὴν πίστιν του εἰς Χριστόν, τούτου συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας καὶ τοῦ χαρίζει τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ὁ δὲ Γόμαρος ἐπέμενε εἰς τὸ τοῦ Καλβίνου δόγμα περὶ τοῦ θεοῦ ἐλέους: Εἶναι προαρισμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν τίνες ἄνθρωποι μέλλουν γὰρ σωθῶσι καὶ τίνες γὰρ καταδικασθῶσι· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔλκει τοὺς ἐκλεκτοὺς μὲ θαυμαστά μέσα εἰς τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐγκαταλείπει τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἁμαρτίαν των. — Ἡ φιλονεικία ἐξηπλώθη πάραυτα διὰ τῶν μαθητῶν τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἀλλ' ἡ δευτέρα διδασκαλία εὗρηκε περισσοτέρους ἀκολούθους. Ἀπ' ὅλους τοὺς ἄμβωνας ἠκούοντο διδάχαι περὶ θείας βουλῆς, καὶ εἰς ὅλα τὰ ζυθοπωλεῖα ἐγίνοντο περὶ τούτου λογοτριβαί. Ἀπὸ τὴν διὰ λόγου φιλονεικίαν ἐγεννήθησαν ξυλισμοί, καὶ ἀπὸ τὴν θεολογικὴν διαφωνίαν προῆλθε πολιτικὴ διαίρεσις. Πάραυτα συνεδέθη τὸ παλαιὸν μῖσος μὲ τὴν νέαν ἀφορμὴν, καὶ ὁ μὲν Ὀλδεμβανεφέλδιος ἐκηρύχθη ἐκ μέρους τῶν Ἀρμενιανῶν, ὁ δὲ Μαυρίκιος ἀνέλαβε δημοσίως τὴν φατρίαν τῶν Γομαριστῶν. Ἐκείνοι, ὡς τὸ ἀσθενέστερον μέρος, ἔδωκαν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ὀλλανδίας μίαν παραίνεσιν (Remonstrantie), καὶ ἐπαρακάλουν γὰρ ἐξετασθῶσιν εἰς νόμιμον τινὰ σύνοδον, καὶ εἰς δὲ εἶναι δυνατὴ ἔνωσις, γὰρ προστάξουν τούτῳ ἀχιστον σιωπὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους των. Ἐξ

ἐναντίας δὲ ἔδωκαν καὶ οἱ Γομαρισταὶ ἀντιπαραίνεσιν, ὅπου ὠνόμαζαν ἐκείνους Μαμαλούκους καὶ διαβόλους, καὶ τοὺς ἐσύγκριναν μὲ τοὺς Χανανίτας, τοὺς ὁποίους ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς νὰ ἐξολοθρεύσουν, καὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ, τοὺς ὁποίους ἐσφαξεν ὁ Ἥλιος. Ἐκτοτε ὠνομάζοντο αἱ δύο φατρίαι Παραινέται καὶ Ἀντιπαραινέται. Ἡ λογομαχία ἔλαβε τοιαύτην ἀξιολογότητα, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβος Α', ὅς τις ἐφρόντιζε πολὺ περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἀνεμίχθη εἰς αὐτήν, καὶ ἀπέδειξεν ἄξιον τοῦ πυρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Ἀρμινίου (διότι αὐτὸς ἀπέθανεν ἤδη) εἰς μίαν πρὸς τὰς ἠνωμένας ἐπαρχίας ἐπιστολήν του.

Ἡ πόλις Ροτερόδαμον εἶχε τότε ἓνα νέον, πολὺ γραμματισμένον καὶ φρόνιμον ἐπίτροπον, ὀνόματι Οὐύωνα Γρότιον. Κατὰ συμβουλήν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐξέδωκε πρόσταγμα ἡ πολιτεία τοῦ Βελγίου τὸν Ἰαν. 1614, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροστάζοντο οἱ ἱεροκήρυκες νὰ μὴ φέρουν πλέον μεταξὺ τοῦ λαοῦ τὴν περὶ προορισμοῦ φιλονεκίαν, καὶ νὰ ἐξισασθῶσι μὲ ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν· οἱ Παραινέται ὑπετάχθησαν εἰς τὴν καλὴν ταύτην διαταγὴν πάραυτα, ὅχι ὅμως καὶ οἱ Ἀντιπαραινέται· οὗτοι δὲ μᾶλλον ἐκραζαν φανερά, ὅτι μὲ τοῦτο τὸ μέσον ἐχάθη τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Παραινέται δὲν ἦσαν τῶρα ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ζωὴν των, ὅχι μόνον ἐζήτουν μὲ ἐπανειλημμένην δέησιν σύνοδον γενικὴν, ἀλλὰ πολλὰ τοῦ ἔλαβαν εἰς ὑπεράσπισίν των ἰδίαν των πολιτικὴν φρουρὰν διὰ νὰ τοὺς φυλάττῃ ἀπὸ πᾶσαν πολιτικὴν ἐνόχλησιν. Τοῦτο ἐξέλαβεν ὁ κυβερνήτωρ ὡς προσβολὴν τῶν δικαίων του καὶ περιορισμὸν τῆς ὑπολήψεώς του. Ὅταν δὲ ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ὀλδεμβαρνεφέλδιος ἤθελε νὰ στείλῃ εἰς Τραϊέκτοϊ δύο πρεσβευτὰς διὰ νὰ λάβῃ ἐκεῖθεν τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε διορίσειν, ἔστειλε καὶ ἐπίασαν καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς ἐφυλάκωσαν εἰς Ἀγαν. Ἐφυλακώθη δὲ καὶ ὁ Ὀλδεμ-

βαρνεφέλδιος, καὶ ὁ τῆς πολιτείας γραμματεὺς Λεδεμβέργιος, ὅς τις πρῶτος εἶχε προβάλλειν εἰς τοὺς Παραινέτας τὴν φρουράν. Ὁ Μαυρίκιος ἔλαβε τοιαῦτα ἀποφασιστικὰ μέσα, ὥστε μὴ ὅλον ὅτι οἱ προεστώτες ἐπαραιοῦντο διὰ τὸ ἄδικον, δὲν ἐπραξεν ὅμως τίποτε πρὸς λύτρωσιν τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀνδρῶν. Μετὰ τοῦτο ἐπροχώρησε περαιτέρω. Ἐκαθαίρεσεν ὅλους τοὺς ἄρχοντας, ὅσοι ἐφρόνουν τὰ τῶν Παραινετῶν. Ἐπειτα ἐκρισολόγησε τοὺς τέσσαρας ἐκείνους φυλακωμένους. Ὁ Λεδεμβέργιος ἐφονεύθη αὐτοχείρως, ἐπειδὴ ἐφοβερίζετο μὲ βασανιστήρια καὶ κολαστήρια διάφορα. Ὁ δὲ Ὀλδεμβαρνεφέλδιος ἐφέρθη ἔμπροσθεν εἴκοσι τεσσάρων κριτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ μέγιστοι ἐχθροὶ του, καὶ ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελειώσεν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης (13 Μαΐου, 1619) ὁ δὺν καὶ ἐβδομηκονταετῆς γέρων τὴν ἀξιεπαῖνον ζωὴν του, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ εἶχε θυσιάσειν εἰς πιστὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του. Οἱ δὺν ἄλλοι (Ὠγερβέτιος καὶ Γρότιος) ἐκαταδικάσθησαν εἰς αἰώνιον φυλακὴν, ὅθεν ὁ δεύτερος ἐλυτρώθη ἀπὸ τὴν πιστὴν καὶ μεταμορφωμένην σύζυγόν του, ἡ ὁποία τὸν ἐξέφερεν ἐντὸς κιβωτίου βιβλίων ἔμπροσθεν τῶν φυλάκων, οἵτινες δὲν ᾔσθάνθησαν τὴν ἀπάτην*). Πρὶν ἀκόμη θανατωθῇ ὁ Ὀλδεμβαρνεφέλδιος εἶχε κρίνειν σὺν ὁδός τις συγχροτηθεῖσα εἰς Δορδρέχτιον (1618), ὅτι εἶχαν ὅλα τὰ δίκαια οἱ Γομαρισταί.

*) Τῇ 17ῃ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τοῦ ἐδοκεν ὁ βασιλεὺς στείηρέσιον, τὸ ὁποῖον ὁ δυσταρεστῆθεις κατ' αὐτοῦ Ριχελιεύς τοῦ τὸ ἐστέρησε πάλιν. Ὁ Ὁξενστιέρνας τὸν ἀνέδεξε μετὰ τοῦτο Σβεχικὸν πρέσβυν εἰς Παρισίους, μὲ τὸ ὁποῖον ἐζησε δέκα ἔτη, ἐνασχολούμενος ἐνταῦθα εἰς φιλολογικὰ ἔργα. Ἀνακαλεσθεῖς εἰς Σβεκίαν ἀπὸ τὴν βασιλίσσαν Χριστίαν, δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ κλίμα. Ἐπιστρέφων ὀπίσω ἀπέθανεν εἰς Ροστόχιον 1645. Τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, Θεολογίαν, Ἱστορίαν καὶ Φιλοσοφίαν ἐξεργάσθη μὲ νοῦν καὶ μὲ κλέος.

Η'. Ι Τ Α Λ Ο Ι.

1. Γενικὴ ἐπιθεωρία.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσπανῶν, Γερμανῶν καὶ Γάλλων ἵδαμεν ἤδη τὴν Ἰταλίαν ὡς θέατρον ξένης φιλοδοξίας, τῆς ὁποίας τὰς ἐλευθρίους ἐνεργείας δὲν ἠδύναντο νὰ φυλαχθῶσιν οἱ χαυνωμένοι καὶ ἀσύμφωνοι κάτοικοι τῆς ὠραίας χώρας. Οἱ κακοποιοὶ οὗτοι πόλεμοι ἐφθειραν τὴν χώραν, τῆς κατεβύζαξαν τὴν εὐτυχίαν, καὶ τὴν ἠρήμωσαν. Ἄλλη πληγὴ τῆς ἀνω Ἰταλίας ἦσαν αἱ θαλασσοπορίαι καὶ ἀνακαλύψεις τῶν Πορτογάλλων, οἵτινες ἐξαφνα μετετόπισαν τὴν πρῶτην ἀγορὰν τῶν Ἰνδικῶν πραγματειῶν ἀπὸ τὴν Βενετιάν εἰς τὴν Λισσαβόναν. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐνεκρώθη τόσον ἡ Βενετικὴ καὶ Λομβαρδικὴ φιλεργία, ὥστε ποτὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν προτέραν τῆς κατάστασιν. Προσετέθη εἰς ταῦτα, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐστενοχώρουν τὴν Βενετιάν καὶ τὴν ἐμπόδιζαν νὰ μεταχειρισθῇ ἐλευθέρως τὰς δυνάμεις τῆς, καὶ θέλομεν ἰδεῖν ἐφεξῆς εἰς τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν πῶς εἰς τὴν αἰὰ χεῖρας ἱστορικὴν περίοδον (1453 — 1618) ἔχασαν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, ὅσας διὰ διαφόρους περιστάσεις εἶχαν ἐξουσιάζειν ἐκεῖ.

Καὶ ἡ ἀναμόρφωσις δὲ ἐπέφερε βαθείας πληγὰς εἰς τοὺς Ἰταλοὺς. Ἀπὸ τὰς πολλὰς πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοτε συνέρρεαν τὰ πλούτη ὅλης τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν παπικὸν θησαυρὸν, ἐνεφράγησαν αἱ καλῆτεραι, καὶ πολεμικὰ στρατεύματα ξένων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἐγύμνοναν τῶρα τὴν Ἰταλίαν, ἐφαίνοντο ὅτι ἐξήτουν ὀπίσω ὅλα, ὅσα ἐστειλαν πολλὰς ἐκατονταετηρίδας οἱ εὐλαβεῖς πρόγονοί των εἰς τὴν Ρώμην. Ὡς κοσμικοὶ τοπάρχαι οἱ Πάπαι ἐπροσπάθουν μέρος μὲν νὰ ἐκτείνουν τὴν ἐπικράτειάν των μὲ ζήμیان τῶν γειτόνων των, μέρος δὲ τὰς ξένας δυνάμεις,

αἱ ὁποῖαι ἐξήπλωσαν τὰς ἀρπακτικὰς χεῖρας των εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἥ νὰ ἐξώσωσιν ἐντελῶς, ἥ τοῦλάχιστον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν μεγάλην ἔκτασίν των. Ὅτι μεταξὺ ἄλλων ἐστάθη εὐτυχὴς καὶ κατὰ τὰ δύο ὁ ἰσχυρὸς Ἰούλιος Β' (1503—1513), τὸ ἴδαμεν ἀνωτέρω. Ἀλλ' ὅ,τι ἔκαμαν οἱ Πάπαι εἰς τοὺς Γάλλους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ κατορθώσουν ἐναντίον τῶν δυνατῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου, Καρόλου Ε' καὶ Φιλίππου Β'. Ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Σικελία εἰμειναν ὑπὸ τὴν Ἰσπανικὴν ἐξουσίαν.

Τὴν Φλωρεντινὴν πολιτείαν ἀφήκαμεν ὑποκάτω εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς πλουσίας οἰκογενείας τῶν Μεδίκων (Τόμ. Ε', σελ. 485). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐκεῖ εἰρημένου ἀγαθοῦ Κόσμου Μεδίκου δὲν ἠδυνήθη ὁ υἱὸς του Πέτρος νὰ κυβερνήσῃ τὴν πολιτείαν καθὼς ἐκεῖνος. Κατ' εὐτυχίαν ἀπέθανε μετὰ ὀκτῶ ἐτῶν (1472) καὶ ἀφῆκεν υἱὸν Λαυρέντιον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπανῆλθε τὸ πνεῦμα τοῦ πάππου Κόσμου. Θέλομεν ὁμιλήσῃν ἐφεξῆς περὶ αὐτοῦ ἰδιαιτέρως. Ἀνὴρ μὲ τὰ προτερήματά του δὲν ἐφάνη ἔκτοτε ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦτον· εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπεδιώχθη ἀπὸ τὴν πόλιν ὁ υἱὸς του Πέτρος (1504), καὶ εἰσῆλθε δεκαοκταετῆς ἀναρχία. Ἐνας παράξενος Θεοβλαβῆς, Ἱερώνυμος Σαβοναρόλας Δομινικανὸς, ἐξουσίασεν ἱκανὸν καιρὸν τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Μὲ πνεῦμα προφητικὸν ἐπόλεμει τὴν ζωὴν τοῦ Πάπα· ἀλλ' ἐφάνη πάραυτα ὅτι ἦτο προφήτης μετὰ Χριστόν, καὶ δὲν εἶχε καὶ ἐν προτέρημα ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ λαὸς παρωργίσθη ἐντὸς ὀλίγου ἐναντίον του, τὸν ἐφυλάκωσε καὶ ὡς ἀπατεῶνα τὸν ἐκρέμασε καὶ τὸν ἔκασε (1498). Οἱ Μεδικοὶ ἀνεκαλέσθησαν τελευταῖον (1512), ἀπεδιώχθησαν πάλιν (1527), ἀλλὰ διὰ βοηθείας Καρόλου τοῦ Ε' εἰσῆχθησαν πάλιν (1529). Ὅτι δύο Πάπαι (Λέων Ι' καὶ Κλήμης Ζ') εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ ἐκβῆκαν ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦτον, συνήργησε πο-

λὺ νὰ ὑψώσῃ τὴν ὑπόληψίν του. Ἀλέξανδρος ὁ Μέδικος ἔγεινε κληρονομικὸς Δουξ τῆς Φλωρεντίας, καὶ τελευταῖον νεώτερός τις Κόσμος Μέδικος, ὃς τις δι' ἀργυρίου καὶ δολιότητος προσέλαβε καὶ ὅλην τὴν πολιτείαν τῆς Σήνης, ἀνηγορεύθη (1569) μέγας Δουξ τῶν εἰς ὄνομα τῆς Τοσκάνας ἡνωμένων ἐπικρατειῶν, καὶ ὁ τίτλος οὗτος ἐβεβαιώθη μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Πιστοὶ ὅμως ὄντες εἰς τὰ παλαιὰ ἔργα τῶν οἱ μεγάλοι Δουῖκες ἔκαμναν πᾶν εἶδος πραγματείας, καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ἔγειναν μέτοχοι τῆς ὠφελίμου λαθρεμπορίας τῶν Ἀγγλῶν καὶ Βελγῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τῆς κατὰ τῶν Ἰσπανῶν πειρατείας τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ οὕτως ἡδυνήθησαν, μ' ὅλα τὰ πολυδάπανα ἐγχειρήματά των ἀποβλέποντα τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ὠφέλειαν, καὶ μ' ὅλην τὴν λαμπρὰν προστασίαν τῶν τεχνῶν διὰ τῆς ὁποίας ἔγειναν περίφημοι, νὰ μείνουν οἱ πλουσιώτατοι τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες εἰς μετρητὸν ἀργύριον.

Περὶ τῶν ἐπισημοτέρων συμβαμάτων τοῦ Μεδιολάνου, Βενετίας καὶ Γενούας ὠμλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω. Ἡ Σαβαυδία καὶ τὸ Πειδεμόντιον ἠνώθησαν ὑποκάτω εἰς ἓνα Δουκά. Οἱ πόλεμοι Καρόλου τοῦ Ε' καὶ Φραγκίσκου Α' ἦσαν σκληρὰ ἀνεμοζάλη εἰς τὰς χώρας ταύτας. Ὁ Δουξ Κάρολος Γ' τὰς ἶδεν εὐρισκομένας εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν διαμαχομένων ἐχθρῶν· μόνον ὁ υἱὸς του Ἐμμανουὴλ Φιλίβερτος ἐπανάλαβε τὰς χώρας του διὰ τῆς ἐν Καμεράκῳ εἰρήνης· ἀλλ' ἡ Βαδελτανδία ἐχάθη καὶ ἐδόθη εἰς τὴν Βέρναν.

Οἱ Δουῖκες τῆς Μοδένης κατάγονται ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ἑστίων, ἓνα ἀπὸ τοὺς παλαισιώτατους ἡγεμονικοὺς οἴκους τῆς Εὐρώπης, τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι ἀπὸ μίαν ἄλλην γραμμὴν εἶναι καὶ οἱ Γερμανικοὶ Βέλφιοι (Τόμ. Δ', σελ. 290. Σημ.) καὶ ἐνταύτῳ οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ἰταλικὸς κλῶν τούτου τοῦ οἴκου μετὰ παντοδαποὺς κινδύνους, τοὺς ὁ-

ποιούς ὑπέφερε κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἐβάσταξε τὴν Μόδεναν καὶ τὸ Ῥήγιον, καὶ ὁ Κόμης Βόρσων ἔλαβεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκον Γ' (1452) τὸν Δουκικὸν τίτλον — Ἡ Πάρμα καὶ ἡ Πλακεντία κυριευθεῖσαι ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Β' ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Πάπαν Παῦλον τὸν Γ' εἰς τὸν νόθον του υἱὸν Πέτρον Λοδοβίκον Φαρνέσιον μετ' ἄλλον Δουκάτου (1545). Ἐγγονος τούτου τοῦ Πέτρου ἦτο ὁ Δουξ Ἀλέξανδρος, τὸν ὑποῖον ἵδμεν ἄξιον στατηγὸν εἰς τὴν τοῦ Βελγίου ἱστορίαν.

Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ συγγράμματός τούτου θέλομεν λάβειν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ἱστορίαν τῶν χρόλων ἐκείνων ἀκόμη τινὰ ἐπίσημα φαινόμενα, καὶ θέλομεν τὰ ἐξετάσειν ἀκριβέστερα.

2. Λ α υ ρ έ ν τ ι ο ς Μ έ δ ι κ ο ς .

(γενν. 1448. ἀποθ. 1492.)

Εἰς κἀνὲν ἄτομον δὲν ἐπαραστάθη τόσον ὡραίως καὶ ἰσχυρῶς τὸ πνεῦμα τῆς Φλωρεντινῆς πολιτείας, καθὼς εἰς τὸ τοῦ περιφήμου τούτου ἀνδρός. Ἦτο λαμπρὸς καὶ διὰ τὸ ἀξιαγάπητον τοῦ χαρακτήρος του καὶ διὰ τὸ πολλαπλὸν τῆς παιδείας του. Τὸ πρῶτον ἐχρεώσται εἰς τὴν ἐξαίρετον μητέρα του, ἣτις ἐνέβαλεν εἰς τὴν εὐπλαστον ψυχὴν του πρῶτα τὸ τρυφερὸν αἰσθημά της, τὴν ἰλαρότητα τῆς καρδίας της καὶ τὴν βιωτικὴν φρόνησίν της· τὸ δεύτερον εἰς τοὺς ἐκλεκτοτάτους διδασκάλους του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐδίδαν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν, φιλοσοφίαν, ῥητορικὴν, ποιητικὴν καὶ ἄλλας ἐπιστήμας, καὶ τοῦ ἐξήγησαν τῶν παλαιῶν τὰ ἀριστουργήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέτασις καὶ ἐρμηνεία ἦτο τότε γενικὸν πάθος ὅλων τῶν γραμματισμένων τῆς Ἰταλίας. Πρῶτον ἡδὴ ἐσύνθετε ποιήματα καὶ λόγους, τὰ ὅποια ἦσαν τῶν παλαιῶν ἄξια, καὶ ὅταν ἐφεξῆς πολιτευόμενος ὠμίλει δημοσίως, δὲν ἠδύνατο οἱ ἀκροαταὶ γὰ θαν-

μάσουν ἀξίως τὸ καθαρὸν, γλυκὺ καὶ διαπεραστικὸν
ῥεῦμα τῶν ωραίων του λέξεων. Παρεκτὸς τούτου
ἐγυμνάζετο καὶ σωματικῶς, καὶ εἰς τὸρνον τινὰ λαμ-
πρὸν ἔλαβε τὸ βραβεῖον μετὰ τοῦ καλοῦ ἀδελφοῦ
του Ἰουλιανοῦ.

Ὁ πατὴρ του Πέτρος Μέδικος, ἄνθρωπος ἀσθε-
νικὸς, ἦτο, ὡς ἐξεύρομεν, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Φλω-
ρεντινῆς δημοκρατίας, ἤγουν τοῦ ἐδίδαν, ὡς πλου-
σιωτάτου συμπολίτου, τὴν πρώτην ψῆφον εἰς τὸ βου-
λευτήριον, καὶ τὴν τιμὴν νὰ εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς
δημοκρατίας, νὰ δέχεται εἰς τὸν οἶκον του ξένους πρέ-
σβεις, καὶ πράγματα τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἤρμοζαν εἰς
τὸν πλουσιώτατον, ἐπειδὴ ἦσαν ἠνωμένα μὲ πολλὴν
δαπάνην, καὶ τὰ ὅποια ἠρέθιζαν σφοδρότατα τὸν
φθόρον τῶν ἄλλων. Ἦτο λοιπὸν ἀναγκαία φρόνησις
μεγίστη καὶ ταπεινοφροσύνη, διὰ νὰ βασταχθῇ τις
πολὺν καιρὸν εἰς τοιοῦτον ἐπικινδυνότατον τόπον. Τὴν
τελευταίαν ἀρετὴν ἐδίδαξε τὸν νέον Λαυρέντιον ἡ
μήτηρ του καὶ ὁ εὐγενὴς πάππος του Κόσμος· τὴν
πρώτην ἐμελλε νὰ ἀποκτήσῃ συναναστροφόμενος μὲ
τὸν μέγαν κόσμον. Διὰ τοῦτο παῖς ἀκόμη ὢν ἐστάλ-
θη εἰς τὰς ἐνδοξοτέρας τῆς Ἰταλίας αὐλὰς, καὶ συν-
ωμίλησε μὲ τὸν Πάπαν, μὲ τὸν βασιλέα τῆς Νεα-
πόλεως, μὲ τὸν Δοῦκα τοῦ Μεδιολάνου, καὶ ἀπέ-
κτησεν ὅλων τὸ σέβας μὲ τὸν κομψὸν καὶ στοχαστι-
κὸν τρόπον του. Προσετίθετο καὶ τὸ ἐξωτερικόν του
εἰς βοήθειαν, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτο εὐειδής. Μέγα καὶ
ἰσχυρὸν σῶμα, βλέμμα εἰλικρινὲς καὶ σοβαρὸν ἡμε-
ρωμένον ἀπὸ τὴν φιλοφροσύνην, ἐδίδαν εἰς αὐτὸν ἀξι-
οτίμητόν τι, καὶ οἱ εὐκατάληπτοι καὶ ἀβιάστως ῥέον-
τες λόγοι του εἴλκυαν πάραυτα τοὺς ἀκροατάς.

Δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσαετής, ὅταν μὲ τὴν φρόνη-
σίν του ἐματαίωσε συνωμοσίαν τινὰ κατὰ τοῦ πατρός
του προσελθοῦσαν ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ ἰσχυροῦ
οἴκου τῶν Πιττιῶν· καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον ἐφέρ-

θη εἰς τοῦτο, τοῦ ἐπροξένησε τὴν γενικὴν ἀγάπην τόσον, ὥστε οἱ Φλωρεντινοὶ τοῦ ἔδωκαν τὴν Συνδικίαν τῆς δημοκρατίας των, καὶ ὁ πατήρ του αὐτὸς ἐνεπιστεύετο ὅλα του τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖρας του. 1472 ἀπέθανε, καὶ ὁ Λαυρέντιος ἀνέλαβε τὸ πηδάλιον μὲ τόσην προσοχὴν, ὥστε μόλις ἐφαίνετο ὅτι τὸ ἐπίανεν.

Ἦρχισε νὰ ἀναδείχῃ τὴν Φλωρεντίαν συν-
 ἄθροισμα τῶν σοφῶν καὶ τεχνιτῶν, νὰ τὴν καλ-
 λωπίζῃ μὲ δημόσια οἰκοδομήματα, καὶ νὰ τὴν κά-
 μνῃ ἐπιθυμητοτάτην εἰς τοὺς ξένους ἀγοράζων ἀρχαῖα
 πράγματα καὶ πλουτίζων τὴν κοινὴν βιβλιοθήκην. Τὸ
 παλάτιόν του καὶ τὸ ἀγροκήπιόν του ἦσαν διατριβὴ
 τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς Φλωρεντίας, καὶ ἐπειδὴ
 πολλοὶ ἐκ τῶν φίλων του ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ζηλωταὶ
 καὶ τιμηταὶ τοῦ παλαιοῦ Πλάτωνος, διὰ τοῦτο πρὸς
 τιμὴν τοῦ σοφοῦ τούτου ἐσυστήθη Ἀκαδημία καὶ ἐδίω-
 ρίσθη νὰ γίνεταί ἐτησίως συμπόσιον *), ὅπου συνω-
 μίλουν περὶ τῶν συγγραμμάτων τούτου, ἢ ἀνεγίνω-
 σκαν τινὰ ἐξ αὐτῶν. Τὰ ὀνόματα Λανδινὸς, Βεν-
 δινὸς, Φικῖνος κτλ. εἶναι ἀκόμη ἀξιοτίμητα εἰς τοὺς
 φιλολόγους ὀνόματα· ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ τοὺς συγχρό-
 νους τοῦ Λαυρεντίου σοφοὺς δὲν διέπρεψε τόσον, ὅσον ὁ
 Ἀγγελος Πολιτιανὸς, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς
 Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὠμίλει
 ὡς μητρικὴν του γλῶσσαν, καὶ ἔγραφεν ὠραιότατους
 στίχους εἰς αὐτὴν, ἤξιζε δικαίως μεγάλῃ τιμὴν καὶ
 ἐπαινον. Ὄταν τὸ 1474 ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Χρι-
 στιανὸς Α' ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐπέρασεν
 ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου εὔρηκε λαμπροτάτην ὑπο-
 δοχὴν εἰς τὸν οἶκον τῶν Μεδίκων, ἐθεώρησε καὶ τὰ
 εἰς τὴν Φλωρεντινὴν βιβλιοθήκην χειρόγραφα τῆς
 Γραφῆς, καὶ θαυμάσας τὰς πολλὰς ἐπιστημονικὰς καὶ

*) Ἐωρτάζετο κατὰ τὴν 7 Νοεμβρίου, νομιζομένην ἡμέραν γεν-
 νήσεως καὶ τελευτῆς τοῦ Πλάτωνος.

τεχνικὰς συλλογὰς ἐφώταξε μὲ ἔκστασιν, οὗτοι εἶναι θησαυροὶ, τοὺς ὁποίους ἀρμόζει νὰ συναθροίσῃ ὁ ἡγεμὼν.

Ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς πόσον εἶναι ἐπισφαλὴς ἡ κατάστασις ἀρχηγοῦ δημοκρατίας, μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία βδελυρᾶς τινὸς συνωμοσίας, ἡ ὁποία ἔγινε κατ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λαυρεντίου Μεδίκου τὸ 1478 ἔτος. Προῆλθεν ἀπὸ τὸν Πάπαν αὐτόν. Δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι Σίξτος ὁ Δ', ἴσως διὰ ὄφελος τῶν υἱῶν του, συνέλαβε σκοπὸν διὰ τὴν Φλωρεντίαν, καὶ ὅτι ὁ Φλωρεντινὸς οἶκος τῶν Παζίων, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν συνωμοσίαν, ἔκαμεν εἰς αὐτὸν τίς ἐξεύρει ποίας ὑποσχέσεις. Ὅπως ἂν ἔχῃ, οἱ δύο ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Φραγκίσκος Πάζιοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δεύτερος διέτριβε πάντοτε εἰς τὴν Ῥώμην, Φραγκίσκος Σαλβιάτιος ἀρχιεπίσκοπος Πίσσης, ὁ ἀδελφὸς του Ἰάκωβος Σαλβιάτιος, Ἰάκωβος Πόγγιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι συνεβουλευθήσαν ἀπόφασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλαν νὰ φονεύσωσι τὸν Λαυρέντιον καὶ Ἰουλιανὸν τοὺς Μεδίκους τὴν 26 Ἀπρίλ. 1478, ἡμέραν κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου ὑπῆγαιναν συνήθως, κατὰ τὴν στιγμὴν ὁπότε ὁ ἱερεὺς ἠθέλε δειξεῖν εἰς τὸν λαὸν τὰ ἅγια. Τὸν μὲν φόνον τοῦ Λαυρεντίου ἀνέλαβεν ἐπάνω του νὰ ἐκτελέσῃ ὁ χιλιάρχος Μοντέσεκος, τὸν δὲ τοῦ Ἰουλιανοῦ ὁ Φραγκίσκος Πάζιος καὶ κάποιος Βανδίνιος. Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Μοντέσεκος ὅτι ἡ πρᾶξις ἔμελλε νὰ γένη εἰς ἐκκλησίαν, ἐτύφθη ἀπὸ τὴν συνειδήσιν καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς δύο ἱερεῖς.

Διὰ νὰ ὑπάγῃ ὅμως ὁ Λαυρέντιος εἰς τὴν ἐκκλησίαν βεβαίως, τὸν ἐπεσκέφθη ὁ τοῦ Πάπα ἀνεψιὸς Καρδινάλιος Ῥιάριος ἐκ Ῥώμης, καὶ τὸν ἐπροσχάλεσε νὰ ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν τὴν ἐρχομένην κυριακὴν εἰς ἐκείνην τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Λαυρέντιος, ὅς τις τὸν εἶχεν ὑποδεχθῆν καὶ φιλαξενήσιν μὲ τὴν συνειδησμένην του λαμπρότητα, ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς

τὴν πρόσκλησιν. Μόλις ἐκάθισεν εἰς τὸ στασείδιον του, καὶ ὀπισθέν του ἐστάθησαν οἱ δύο φονεῖς. Ἄλλοι ἄλλοι δύο ἔπεσαν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν μὴ ἰδόντες καὶ τὸν Ἰουλιανὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὡς γινώριμοί του ἔστρεξαν εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ τὸν φέρωσι. Τὸν ἐνηγαλίσθησαν διὰ νὰ καταλάβουν, ἂν κρύπτῃ ὅπλα ὑποκάτω τοῦ ἐνδύματός του (διότι ἡ ἀπουσία του τοὺς εἶχε κάμειν ὑπόπτους), καὶ ἐπειδὴ τὸν εὗρηκαν ἑτοιμον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν συνώδευσαν. Τελευταῖον ἔφθασεν ἡ ὥρα· αἱ καμπάναι ἐκτύπησαν· ὁ ἱερεὺς ὕψωσε τὰ ἅγια, ὅλος ὁ λαὸς ἐγονάτισε, καὶ — ὁ Ἰουλιανὸς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀναστηθῇ πλέον. Τοῦ Παζίου ἡ μανία ἦτο τόσο τυφλή, ὥστε ἐπλήγωσε καὶ ἑαυτὸν βαθέως εἰς τὸ ὑπογάστριον.

Δὲν ἦσαν τόσο εὐτυχεῖς οἱ ἱερεῖς, οἵτινες εἶχαν ἀναλάβειν τὸν φόνον τοῦ Λαυρεντίου. Ἡ πληγὴ, τὴν ὁποίαν διεύθυναν εἰς τὸν λαιμόν του, δὲν ἐπέτυχε, καὶ εὐθὺς στραφεῖς ὁ Μένδικος, εἴλκυσε τὸ ξίφος του καὶ μὲ σφοδρότητα τὸ ἔστρεψεν οὕτως ὁλόγυρά του, ὥστε φοβηθέντες οἱ φονεῖς ἐπίασαν τὴν φυγὴν. Ἡ ἐκκλησία ὅλη ἔβραζεν ἀπὸ τὸν θόρυβον. Ἀκούσαντες ὅλοι ὅτι κινδυνεύει ὁ Μένδικος ἔδραμαν πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖ εὐρέθη καὶ ὁ νέος Ἀντώνιος Ῥιδόλφος, ὃς τις φοβούμενος μὴ εἶναι φαρμακωμένον τὸ μαχαίριον, ἐβύζαξε τὴν μικρὰν πληγὴν τοῦ Λαυρεντίου. Ἐμβαίοντες ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν οἱ συνοδεύοντες τὸν Μένδικον, τὸν ἔφεραν ἀπ' ἄλλον δρόμον διὰ νὰ μὴ συναπατήσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἐνῶ ἐγίνετο τοῦτο, ἠθέλησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πίσσης μὲ τριάκοντα ἄνδρας νὰ θανατώσῃ τὰ μέλη τοῦ βουλευτηρίου, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εὕρισκοντο εἰς τὸ συνέδριον. Ἐμβαίνει εἰς τὸν οἶκον τῆς βουλῆς καὶ ὀπισθέν του κλείεται αὐτόματος ἡ θύρα ἐκ μηχανισμοῦ ἀγνώστου εἰς αὐτόν. Τοῦτο τὸν ἐξίστα, καὶ ἀκόμη περισσότερον τὸ διαπεραστικὸν

βλέμμα τοῦ προέδρου Καίσαρος Πετρονίου, ὅς τις ὑπάγει ἐναντίον του μὲ ἀξίαν καὶ τὸν ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν τοῦ ἐρχομοῦ του. Ὁ πάντῃ ἀφανισμένος ἀρχιεπίσκοπος ὑποτραυλίζει κατὰ περὶ παπικῆς τινὸς διαταγῆς, ἀλλάζει διάφορα χρώματα τοῦ προσώπου, στέκεται εἰς τὴν θύραν καὶ περισσεύει τὴν δικαίαν ὑποφίαν. Ὁ Πετρούκιος ἀνοίγει τὴν θύραν καὶ κράζει τὴν φρουράν. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν διαφεύγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Ὁ πρόεδρος τὸν κυνηγᾷ ὀπισθεν, καὶ βλέπει σωρὸν ἐνόπλων ἐξάρχοντος τοῦ Ἰακώβου Πογγίου, ὅς τις θέλει νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν δρόμον του. Ἰσχυρὸς ὢν τὸν πιάνει ἀπὸ τὰς τρίχας, τὸν ρίπτει καταγῆς, καὶ προστάζει νὰ τὸν σύρῳσιν ἔξω. Οἱ ἄλλοι βουλευταὶ ἐκδιώκουσι τοὺς ὑπόπτους, καὶ ἀσφαλίζουν τὴν θύραν τοῦ οἴκου. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ βλέπουν ἀπὸ τὰ παράθυρα τὸν Ἰακώβον Πάξιον, ὅς τις μὲ ἑκατὸν περίπου ἀνθρώπους ἔτρεχεν εἰς τὰς ἀγυιάς, καὶ μὲ φωνὴν ἐλευθερίας θέλει νὰ ἐρεθίσῃ τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁρμῶσιν εἰς τὰς θύρας τοῦ βουλευτηρίου, ἀλλ' ὁ Πετρούκιος ἐκδιώκει διὰ τρόμου τὸν τρόμον. Κρεμᾷ τὸν Ἰακώβον Πόγγιον ἀπὸ τὸ παράθυρον ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν ὅλου τοῦ λαοῦ, καὶ κρημνίζει κάτω εἰς τὸν δρόμον πληθὸς πολὺ τῶν πιασθέντων ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ὁ λαὸς, ὅς τις κατ' ὀλίγον συνάζεται ἐκεῖ ἐνοπλος, συμβοηθεὶ τὴν καλῆτέραν μερίδα· οἱ προδόται θανατόνονται καὶ σκορπίζονται, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος πιάνεται ζωντανὸς, σύρεται εἰς τὸ βουλευτήριον, καὶ κρεμάται πλησίον τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὸ παράθυρον· μὲ πικρίαν δαγκάνει τὸν πλησίον του κρεμάμενον Φραγκῆσκον Πάξιον διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσῃ διὰ τὸ δυστυχῆσαν ἐγχείρημα ὡς ἀρχηγὸν τούτου καὶ πρωταίτιον.

Καθημερινῶς ἐφέροντο ἄλλοι καὶ ἄλλοι συνένοχοι, οἱ ὅποιοι ἐθανατόνοντο πάραυτα. Ἐκ τούτων ἦσαν καὶ ὁ πρεσβύτερος Πάξιος καὶ ὁ Μοντέσεκος.

Ὁ Καρδινάλιος Ριάριος ἐπροσποιεῖτο ὡς νὰ μὴ ἤξευ-
ρε τίποτε, καὶ ὁ Λαυρέντιος εἶχε τῳόντι τὴν μετριο-
τητα νὰ τὸν συγχωρήσῃ. Καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν μετὰ
βραχεῖαν φυλάκωσιν ἀπελύθη, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἐκα-
τακομματιάσθησαν ἀπὸ τὸν μανιώδη ὄχλον. Ὁ Βανδί-
νιος, ὅς τις εἶχεν ἐπιφέρειν τὴν πρώτην πληγὴν εἰς τὸν
Ἰουλιανόν, διέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ'
ἐκεῖ ὁ Σουλτάνος φροντίζων διὰ τὸν οἶκον τῶν Με-
δίκων, ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐστελαν σιδηροδέσμιον εἰς
Φλωρεντίαν, ὅπου ἔλαβε τὴν ἀξίαν του ἀμοιβὴν σχε-
δὸν μετὰ ἐνιαυτὸν ἕνα.

Ὁ λαὸς, ὅστις ἡγάπα τὸν Λαυρέντιον ὡς πα-
τέρα του, ὥρμησαν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εἰς τὸν οἶκον
του διὰ νὰ τὸν ἰδῶσιν. Ἐφάνη εἰς τὸ παράθυρον,
καὶ μὲ παθητικὸν λόγον τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ ζῶσιν
ἡσυχῶς καὶ ν' ἀφήτῳσι τὴν τιμωρίαν τῶν κακούργων
εἰς μόνην τὴν ἐξουσίαν. Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἔγεινε
τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ ἐνταφιασμὸς, τὸν ὁποῖον ἐσυν-
ώδευσεν ὅλη σχεδὸν ἡ πόλις. Ἀφῆκε νόθον υἱὸν, ὅς
τις ἐφεξῆς παπεύσας μὲ ὄνομα Κλήμης Ζ' ἐφημίσθη
ἐκανῶς μὲ τὰς πρὸς Κάρολον τὸν Ε' διαφοράς του.

Σίξτος ὁ Δ', μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς τὴν ἐκβασιν
ταύτην τοῦ πράγματος, ἀφώρισε τοὺς Φλωρεντινοὺς,
καὶ συνεμάχησε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ
τὸν Δοῦκα τῆς Φερράρας διὰ νὰ τοὺς σωφρονίσῃ μὲ
τὰ ὅπλα, ὅτι ἀσεβήσαντες εἰς τὸν χριστὸν τοῦ Θε-
οῦ ἐφυλάκωσαν Καρδινάλιον καὶ ἐκρέμασαν ἀρχιεπί-
σκοπον. Στρατὸς κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν Δοῦκα Ἐστί-
ας Ἡρακλῆν ἐπλησίασε λεηλατῶν εἰς τὰ Φλωρεντι-
νὰ σύνορα· οἱ πολῖται ἐσύναξαν ταχέως καὶ αὐτοὶ
δύναμιν, καὶ εὐτύχησαν νὰ νικήσουν τοὺς παπικοὺς
στρατιώτας παρὰ τὴν Περουγιανὴν (πρότερον Θρα-
συμένιον) λίμιν. Ἀλλὰ διάφορα ἄλλα δυστυχῆ συμ-
πτώματα, καὶ ἡ μόνη διάρκεια τοῦ πολέμου ἐκαμαν τε-
λευταῖον τοὺς πολίτας ἀθύμους. Ὡμίλου φανερά,

ὅτι τὰς δυστυχίας ταύτας ὑπέφερναν ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τοῦ Πάπα πρὸς τοὺς Μεδίκους μῖσος, καὶ ὁ Λαυρέντιος ἐπαρτήρησε τώρα πολλὰ εὐκρινῶς πόσον δυστυχὴς εἶναι ὁ φίλος τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἀναγκάζεται νὰ θυσιάσῃ μόνον μικρότατον μέρος τῆς ἀναπαύσεώς του.

Εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην ἔκαμεν ἀπόφασιν ἀνδρείαν ἐνταύτῳ καὶ φρονίμην. Διέθεσε τὸν οἶκον του, ἔλαβεν ἀργύριον καὶ πολύτιμα πράγματα καὶ διαμιᾶς διέφυγε πάντῃ κρυφίως ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἀπὸ Μινιάτου ἔγραψεν εἰς τὴν Φλωρεντινὴν βουλὴν παθητικὴν ἐπιστολὴν λέγων, ὅτι ὑπάγει εἰς Νεάπολιν νὰ ἐλκύσῃ εἰς βοήθειάν του τὸν βασιλέα, ἢ νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας του, καὶ ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ βλέπῃ πλέον ὁλόκληρον πολιτείαν πάσχουσαν καὶ κινδυνεύουσαν πρὸς χάριν του, καὶ θέλει νὰ θυσιάσῃ ἀσμένως τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἡσυχίαν τῶν συμπολιτῶν του.

Ἐκτὸς ὅτι ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη ἀπόφασις τοῦ ἐπροξένησε λαμπρὸν ὄνομα εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, ἦτο ἐνταύτῳ καὶ ἡ φρονιμωτάτη ἀφ' ὅσας ἠδύνατο νὰ κάμῃ. Ἐγνώρισε τὴν εὐμετάβλητον καρδίαν τοῦ τῆς Νεαπόλεως βασιλέως Φερδινάνδου, καὶ ἠλπίζεν ὅτι θέλει τὸν ἀποσπάσειν ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ Πάπα. Μὲ φρονίμους λόγους καὶ δωροδοκίας καὶ ἄλλα μέσα εὐδοκίμησε τόσον, ὥστε ὁ Φερδινάνδος ἀντὶ νὰ τὸν πιάσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸν Πάπαν, τὸν ἐμεταχειρίσθη ὡς πανέντιμον φίλον καὶ τὸν ἐπεσώρευσε μὲ τιμὰς. Ὅταν ὁ Λαυρέντιος ἔλαβε τὸν λόγον του, ὅτι δὲν θέλει ἐγχειρήσειν τι πλέον κατὰ Φλωρεντίας, ἔσπευδε νὰ ἀναχωρήσῃ πρὶν ἴσως παπικὸς ἀπόστολος μεταγνώμῃ τὸν βασιλέα. Εἰς τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ἔδωκε δῶρον ἓνα καλὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη ὁ Λαυρέντιος μὲ τὸν ἀστεῖον λόγον: ἄγγελος εἰρήνης πρέπει εἰς ἅπαντος νὰ ἱππεύῃ πολλὰ καλὰ. Οἱ συμπολίται του τὸν ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης. Ὁ

Πάπας ἠναγκάσθη πάραυτα ἀπὸ λόγους ἄλλους νὰ σηκώσῃ τὸ στράτευμά του, καὶ οὕτως ἔλαβεν εὐτυχὲς τέλος ταύτην τὴν φορὰν ὁ πόλεμος.

Οἱ Φλωρεντινοὶ ἠγάπων πάντοτε περισσότερον τὸν ἐπανελθόντα ἀρχηγόν των, ἐπειδὴ ἔβλεπαν πόσον ζῆλον ἔδειχνεν ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ νὰ κάμῃ τὴν πολιτείαν των ἀκμαιότεραν καὶ περιφημοτέραν. Μετὰ τὴν πρόσκλησίν του ἤρχοντο πάντοτε περισσότεροι ἐκ τῶν ἐπιτηδεύων τεχνιτῶν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ποιηταὶ ἐδόξαζαν τὸ ὄνομά της μὲ τὰ ποιήματά των, καὶ ἀνεῖς, ὅς τις ἤθελε νὰ νομίζεται προκομμένος, δὲν ἄφινεν ἀνεπίσκεπτον ταύτην τὴν τῶν Μουσῶν κατοικίαν, ὅπου καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ ὑπήγαιναν εἰς τὰ σχολεῖα διὰ νὰ ἀκούωσι τοὺς ἐξηγητὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ ἡ ποιητικὴ ἀπετέλει μέρος τῆς διδασκαλίας τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τῆς ὑψηλοτέρας κλάσεως *).

Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ λαμπροῦ τούτου ἀνδρὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν σημειώδης ὁ μέσος, Ἰωάννης (γενν. 1475). Εἶναι δὲ ὁ αὐτός, ὅς τις ἐφεξῆς παπεύσας μὲ ὄνομα Λέων Ι', ἐπροσκάλεσε τὸν Λούθηρον εἰς τὴν Ῥώμην. Διὰ τὸν ὑψηλὸν τοῦτον βαθμὸν ἦτο ἤδη ἀρχήτερα προητοίμασμένος. Ἀναθρεμμένος ἀπὸ τὸν σοφὸν Πολιτιανὸν καὶ ἀπὸ ἄλλους σοφοὺς διδασκάλους, διὰ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν τοῦ πατρὸς του, δεκατριῶν ἐτῶν ὡν ἡλικίας ἔλαβε τὴν Καρδινάλιαν πορφύραν· ὁ Πάπας (Ἰννοκέντιος Η') ἡσθάνθη αὐτὸς τὴν ἀναρμοστίαν τῆς εὐεργεσίας ταύτης, καὶ ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν παῖδα νὰ μὴ φορέσῃ τὰ παράσημα τῆς ἀξίας του πρὸ τριῶν ἐτῶν, καὶ ἕως τότε νὰ καταγίνεται ἐπιμελῶς εἰς τὴν μάθησιν. Τοῦτο τὸ ἔκαμε πιστῶς καὶ μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἐτῶν ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν Πάπαν τὸ σέβας του. Ἐκεῖ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὁ σοφὸς πατὴρ του

*) Σωζονται δὲ καὶ τοῦ Λαυρεντίου ποιήματα, τὰ ὅποια μαρτυροῦσι πνεῦμα καὶ δύναμιν.

μίαν ἀξιόλογον ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν θέλομεν ἐκθέσειν ἐδῶ ὅλην ὡς καθρέπτειν τοῦ πνεύματός του καὶ τῆς φρονήσεώς του.

„Λαυρέντιος Μέδικος πρὸς τὸν Καρδινάλιον Ἰωάννην Μέδικον.“

„Σὺ καὶ ἡμεῖς ὅλοι, υἱέ μου, οἵτινες φροντίζομεν διὰ τὴν εὐτυχίαν σου, χρεωστοῦμεν νὰ αἰσθανθῶμεν πόσον μᾶς εὐηργέτησεν ἡ θεία πρόνοια, ἥτις διὰ σοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν οἶκον μας τὴν μεγίστην λαμπρότητα ἀφ' ὅσας ἐδοκίμασε ποτέ. Τὸ πρῶτον λοιπόν, τὸ ὁποῖον σὲ ἐνθυμίζω, εἶναι, ὅτι χρεωστεῖς νὰ εὐγνωμονῇς εἰς τὸν Θεόν, καὶ νὰ στοχαζέσαι πάντοτε ὅτι οὔτε διὰ προτερήματος οὔτε διὰ φρονήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς θείας χάριτος ἔλαβες τὸν τόπον τοῦτον, τοῦ ὁποίου δύνασαι νὰ ἀναδειχθῇς ἄξιος μόνον διὰ βίου σεμνοῦ καὶ θαρρέστου καὶ παραδειγματικοῦ. Ἦθελεν εἶσθαι μεγάλη δυστυχία εἰς τὴν οἰκογένειάν σου, εἰάν εἰς ἡλικίαν μεγαλητέραν πράττης ἐναντία τῶν καθηκόντων σου καὶ ἀμελήσης τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐνεπνεύσθησαν εἰς τὴν νεότητά σου. Διὰ τοῦτο προσπάθει μὲ νομιμότητα τῆς διαγωγῆς σου καὶ μὲ ἐπιμέλειαν εἰς τὰς μαθήσεις, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ τὸ παρόν ἀξιώμά σου νὰ ἐκπληρόνης ἐντίμως τὰ καθήκοντα τῆς ἀξίας σου.“

„Πρόσεχε ἐξαιρέτως ἐκείνους, οἵτινες ἐκ φθόνου διὰ τὴν εὐτυχίαν σου θέλουν νὰ σὲ παρεκτρέφουν ἀπὸ τὸ ὀρθόν. Διὰ τοῦτο προσφέρου σοβαρὰ χωρὶς ὑπερηφάνειαν, χαριέντως χωρὶς καταφρόνησιν τῆς ἀξίας σου, καὶ στοχαζοῦ πάντοτε ὅτι θελεῖς δώσειν εἰς τὸν Θεὸν λογαριασμὸν τῶν ἔργων σου.“

„Προσέτι χρεωστεῖς νὰ θεωρῇς σεαυτὸν τώρα ὡς μεσίτην μεταξὺ τῆς πολιτείας μας καὶ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων μὲν νὰ συντελῇς εἰς τὸ συμφέρον τῆς ἐκκλησίας, νὰ μὴ χάνης δὲ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς

πατρίδος σου. Σὺ εἶσαι ὃχι μόνον ὁ νεώτατος Καρδινάλιος τοῦ συλλόγου, ἀλλ' εἶσαι καὶ ὁ νεώτατος πάντων, ὅσοι ποτὲ ἔφθασαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον. Διὰ τοῦτο δικαίως χρεωστεῖς νὰ εἶσαι ἀγρυπνώτατος καὶ προνοητικώτατος. Μὴ γίνεσαι πιστὸς φίλος μὲ ἐκείνους τοὺς συναδελφούς σου, οἳ τινες δὲν ἔχουν πολὺ τίμιον χαρακτήρα. Εἰς δημοσίους τόπους τὸ στόλισμά σου καὶ ἡ ἁμαξά σου ἄς εἶναι ὅσον δυνατόν ἀπλᾶ. Μετάξια καὶ λίθοι πολυτελεῖς δὲν πρέπειν εἰς τὸν βαθμὸν σου. Καλῆτερα δύνασαι νὰ στολισθῇς ἐὰν συνάξῃς ἀρχαῖα πράγματα καὶ καλὰ βιβλία, καὶ ἂν ἔχῃς μαζήσου σοφοὺς καὶ ἐναρέτους ἄνδρας.“

„Ζῆθι ὅσον εἶναι δυνατόν μετρίως, καὶ κινουίκανως, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι ὁμοβάθμιοί σου γίνονται πάραυτα ὀκνηροί, διότι δὲν δίδουν προσοχὴν εἰς ἑαυτούς. Ἐνα κανόνα σὲ συνιστῶ πρὸ πάντων. Ἐγείρου ὅσον εἶναι δυνατόν πρῶϊμα. Τοῦτο δὲν χρησιμεύει μόνον εἰς τὴν ὑγιείαν σου, ἀλλὰ σὲ κάμνει ικανὸν νὰ ἐκτελῇς τὰ πράγματα τῆς ἡμέρας μὲ περισσοτέραν τάξιν καὶ τελειότητα. Ἄλλη πολλὰ ἀναγκαῖα συνήθεια εἶναι νὰ σκέπτεσαι ἀφ' ἑσπέρας τί μέλλεις νὰ πράξῃς τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, διὰ νὰ μὴ ἀναλαμβάνῃς τὰ ἔργα σου ἀπροπαράσκευος. Ὅταν χρεωστῇς νὰ εἴπῃς γνῶμην εἰς τὴν σύνοδον, θέλεις πράττειν πολλὰ καλὰ ἐὰν ἀφίνης τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος εἰς τὴν ἀγιότητά του, καὶ προβάλλῃς πρὸς ἀθώωσίν του τὴν νεότητα καὶ ἀπειρίαν σου. Πιθανῶς θέλεις παρακαλεσθῇν συχνάκις νὰ μεσιτεύσῃς τι πρὸς τὸν Πάπαν. Πρόσεχε νὰ μὴ τὸν ἐνοχλῇς συχνάκις, ἐπειδὴ ὑπακούει ἐλευθεριώτατα πρὸς τοὺς ὅσοι τὸν βαρύνουν σπανιώτατα ὑγίαινε.“

Αὐτὸς οὗτος ὁ νέος Καρδινάλιος ἀνέβη τὴν παπικὴν καθέδραν 1513 εἰς τὸ τριακοστὸν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀφοῦ ὁ ἀξιόλογος πατήρ του ἀπέθανε πρὸ πολλοῦ ἐτῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων.

3. Ἀλέξανδρος Β', καὶ Καῖσαρ Βοργίας.

(ἐκεῖνος Πάπας 1492 — 1503).

Δύο ἄνδρες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐκφωνοῦνται εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ δικαίαν ἀποστροφὴν, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ δίδει ζωντανὴν ἀπόδειξιν τῆς πτώσεως τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ πολιτικοῦ σπαραγμοῦ τῆς τότε Ἰταλίας.

Ρόδρικος Βοργίας, ἡ ὡς ὠνομάζετο κυρίως ἡ οἰκογένειά του, Λευσόλιος, Ἰσπανὸς ἐκ Βαλεντίας, ἀνυψώθη ἕως τὴν ἀξίαν τοῦ Καρδινάλιου, καὶ τελευταῖον μὲ πλουσίας δωροδοκίας ἔγινε τὸ 1492 ἔτος Πάπας, ὀνομασθεὶς Ἀλέξανδρος Β'. Ὅλοι οἱ γνωρίζοντές τον ἐτρόμαξαν διὰ τὴν ἀτιμίαν τῆς ἱεραῆς καθέδρας, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδος ἐβεβαίωσε τὴν σύζυγόν του μὲ δάκρυα, ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ ὅλη ἡ χριστιανωσύνη ἐμελλαν νὰ αἰσθανθοῦν τὰ ὀλεθριώτατα ἀποτελέσματα τῆς ἐκλογῆς ταύτης. Ἀλέξανδρος ὁ Β' ἦτο ἀγαίσχυντος ἄνθρωπος, ὅς τις δὲν ἐγνώριζε τιμιότητα οὐδὲ εὐπρέπειαν οὐδὲ φιλαλήθειαν. Πίστις καὶ θρησκεία ἦσαν εἰς αὐτὸν περιγέλιον. Ἀπὸ ἄμετρον φιλαργυρίαν καὶ ἀπεριόριστον δοξομαρίαν οἰστρηλατούμενος ἐγίνετο ἅπανθρώπως σκληρὸς, καὶ πάντοτε ἐφρόντιζε νὰ ὑψώσῃ τοὺς νόθους του μὲ ὅποιαδήποτε μέσα. Εἶχεν ἀπὸ μίαν παλλακὴν του, Ρόσαν Βανόζαν, τέσσαρας υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα· ὁ δεῦτερος ἐκείνων, Καῖσαρ Βοργίας, ἦτο προσφιλὴς του, νεανίσκος, ὅς τις ἤνονεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσπανοῦ καὶ τὸ ἄγριον πυρῶδες πνεῦμα τῆς Ἰταλῆς. Ἀπὸ τὸ μαυροκόκκινον πρόσωπόν του ἡστραπτὰν δύο πυρῶδη καὶ ευκίνητα ὀμμάτια. Πρῶτον ἡδὴ ὑπερέβαλε τοὺς συμπαίστοράς του εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν ὀπλῶν καὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ νὰ γυμνάξῃ ἀγρίους ἵππους· μὲ ἓνα κτύπημα τρέχων ἐκρῆμνισε καταγῆς τὴν κεφαλὴν ταύρου. Δὲν τοῦ ἔλειπε νοῦς νὰ τελειόνη τὸν σκαπὸν του ἀμετατρέπτως, τολ-

μηρῶς καὶ μὲ ἐπιμονήν, ἀλλ' ἐνταύτῳ εἶχε καὶ τοῦ πατρὸς τὴν ἀχαλίνωτον φιληδονίαν καὶ δοξομανίαν καὶ τὴν ἀπάνθρωπον φιλεκδικίαν.

Κατ' ἀρχάς ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐχαρίζετο τοὺς υἱοὺς του διὰ τὰ ἀπατήσῃ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ πάραυτα ἐπесώρευσεν εἰς αὐτοὺς ἐνορία. Ὁ Καῖσαρ ἔλαβε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Βαλεντίας, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Παμπελῶνος καὶ προσέτι ἀνεδείχθη καὶ Καρδινάλιος, ἀφοῦ τινὲς ψευδομάρτυρες ἐβεβαίωσαν μεθ' ὅρκου τὴν νόμιμον γέννησίν του καὶ τοῦ ἐνέπλασαν ψευδοπατέρα. Ἀλλ' ὁ Πάπας οὗτος δὲν ᾔθελε τὰ πλουτίσῃ τοὺς ἀπογόνους του μὲ μόνον ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τὰ ὅποια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κτήτορος πίπτουν εἰς ξένον· ᾔθελε τὰ τοὺς ἀναδείξῃ ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν, καὶ τὰ τοὺς θεμελιώσῃ κληρονομικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν· διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκίνησαν πᾶν μέσον οἱ δοξομανεῖς οὗτοι ἄνθρωποι.

Ἀφοῦ Κάρολος ὁ Η΄ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἀπεφάσισεν ὁ Πάπας τὰ ἀρπάσῃ τὰ κτήματα τῶν Ὀρσινίων, ἐπειδὴ ἦσαν Γαλλόφρονες, καὶ τὰ δώσῃ εἰς τοὺς οἰκείους του. Εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πρὸς τοῦτο διωρισθέντων στρατευμάτων ἔβαλε τὸν πρεσβύτερόν του υἱὸν Ἰωάννην, ὅστις εἶχε λάβειν ἀπὸ τὸν Καθολικὸν Φερδινάνδον τὸν τίτλον Δουκὸς τῆς Γανδίας. Τὸ δοκίμιον ἐδυστύχησεν· ἀντὶ τούτου ἐχώρισεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν πόλιν Βενεβέντον ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν, τὴν ἔκαμεν αὐτόνομον Δουκάτον, καὶ τὴν ἐχώρισεν εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν του. Μετ' ὀλίγον, ὅταν ὁ Ἰωάννης ὑπέστρεφε τὴν νύκτα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Καίσαρος ἀπὸ τὴν μητέρα των, καὶ ἀπεχωρίσθη καθ' ὁδὸν ἀπ' αὐτοῦ, ἐθανατώθη· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐφαίνετο καὶ ἐζητεῖτο μὲ πολλὴν φροντίδα, ἐμαρτύρησεν ἑνας ἐργάτης, ὅτι ἶδε νεκρὸν τινὰ ῥιπτόμενον εἰς τὸν Τίβεριν· ἐρωτώμενος δὲ διατί δὲν ἀνήγγειλε τοῦτο πάραυτα εἰς τὸν χρι-

τὴν τῆς πόλεως, ἀπεκρίθη ὅτι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἴδεν ἑκατὸν νεκροὺς ριφθέντας εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ δὲν ἔγινε ποτὲ ἡ μικροτάτη περὶ τούτων ἐξέτασις. Ἡ γενικὴ, διὰ τοὺς μεταγενεστέρους μὲ πολλὰ σημεῖα βεβαιωθεῖσα ὑπόψια, ἔπεσεν εἰς τὸν αἰσχροὺν Καίσαρα, τὸν ὁποῖον ἐκίνησεν εἰς φθόνον ἕως μανίας ἡ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ὕψωσις. Καὶ ἐπ' ἀληθείας ἡ φήμη τὸν ἑκατηγόρει ἄλλην ζηλοτυπίαν ἀπὸ ἐτι αἰσχροτέραν αἰτίαν. Καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ, λέγεται, ἦσαν γεμάτοι παρανόμου τινὸς πάθους πρὸς τὴν ἀδελφὴν των, τὴν διαβόητον Λουκρητίαν Βοργίαν, ἣτις τότε ἔζη ζωὴν ἀξίαν τῆς οἰκογενείας της, ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος ἀπῆλαυε τὴν εὐνοϊάν της *).

Ἀλέξανδρος ὁ Ξ ἐτρόμαξεν ὄχι ὀλίγον μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦτου, καὶ ἐπένθησε κατὰ πολλά· ἀλλὰ ἡ διότι δὲν ἔμαθε τὸν αἴτιον τῆς πράξεως, ἡ διότι τοῦ ἦτο εὐκολος ἡ συγχώρησις, τὸν Καίσαρα, ἀπογυμνώσας τῆς ἱερωσύνης, τὸν ἐπροσδιώρισε γὰρ γεῖνη κοσμικὸς ἀρχὼν Βοργίας. Ὅταν Λοδοβίκος ὁ ΙΒ' ἠτοιμάσθῃ γὰρ κυριεύσῃ τὸ Μεδιόλανον (Τόμ. Ξ, σελ. 499), ἐπῆρεν ὁ Πάπας τὴν Γαλλικὴν μερίδα, καὶ ὁ Καῖσαρ ἐστάλθη πρέσβυς εἰς τὸν βασιλεῖα. Πρὸς βράβευσιν τῆς νέας συμμαχίας, ἀνγορεύθη αὐτὸς ἀπὸ τὸν Λοδοβίκον Δουξ Βαλεντίας, καὶ ἐνυμφεῖθαι περιγικέσσαν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλβρέτων. Τὸ Μεδιόλανον ἐκυρεύθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ ὁ Πάπας διεύθυνεν ἐνταύτῳ τὰ ὅπλα τοῦ κατὰ τῶν κληρούχων τοῦ, τῆς Ῥωμανίας καὶ τῆς Μαρκίας Ἀγκῶνος. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπέσπασεν ὁ Καῖσαρ Πίσσαυρον, Ἀρίμινον, Φαυεντίαν, Ἰμόλαν, Φόρλιον, Κα-

*) Impatiente oltre a questo, ch'egli avesse piu parte di lui nell' amore di Madonna Lucretia sorella comune. Guicciardini. Ed. Stoer. 1645 p. 182. Καὶ τὸν πατέρα αὐτὸν τιμωρεῖ τὸ κριτήριον διὰ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖον, εἰάν καὶ αἱ φωναὶ τῶν συγχρόνων ἠχοῦσιν ἰκανῶς, ἀμφιβάλλεται ἀσμένως ὡς παρὰ φύσιν. Πρβ. Ἐγκύριον εἰς τοῦ Ῥοσκίου βίον Λέοντος Ι', Μέρος 1. σελ. 371 κ. ἐφ.

μερῖνον καὶ Οὐρβίνον ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Ὅπου δὲν ἔφθαναν τὰ ὄπλα, ἔτρεχαν αἱ ἀπιστοὶ ἐπιβουλαὶ πρὸς βοήθειαν· ὁ νέος Ἀστόριος Μαμφρέδιος, κύριος τῆς Φαυεντίας, ἐθανατώθη ἐναντίον τῆς συνθήκης, ἥ ὅποια τοῦ ἐδίδεν ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐφαρμάκωσεν ὁ Καῖσαρ τὸν ἀνεψιὸν του Καρδινάλιον Ἰωάννην Βοργίαν. Τὸν τρίτον ἀνδρα τῆς ἀδελφῆς του Λουκρητίας, Ἀλφόνσον Δοῦκα Βισαλτίας, νόθον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσου Β', ἔστειλε νὰ φονεύσουν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγὴν, τὸν ἐπνίξαν εἰς τὴν κλίνην του. Ἐπειδὴ διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας τοῦ ἔλειπαν ἀργύρια, κατέφυγεν εἰς τὰς ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας. Πλούσιοι ἀνθρωποὶ, καὶ μάλιστα ἀρχιερεῖς, ἠναγκάζοντο νὰ ἀφήσουν κληρονόμον τὸν Πάπαν, ἢ ἐδιμεύοντο τὰ ἰδικὰ των εὐθὺς ἀφοῦ ἀπέθνησκαν. Τὰ χηρεύοντα ἀξιώματα ἐπωλοῦντο εἰς τοὺς δίδοντας τὰ περισσότερα, καὶ ὅς τις ἔζη πολὺ, τούτου αἱ ἡμέραι ὠλιγοστεύοντο μὲ φαρμάκιον.

Τὰ πλούτη, τὰ ὅποια ὁ Πάπας ἐσύναξε μὲ τοιούτον ἀποτρόπαιον τρόπον, ἠσωτεύοντο ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του εἰς ἀκολάστους εὐθυμίας· ὅσα οὐ παλαιοὶ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἔκαμναν ἀναισχύντως καὶ ἀσώτως, ὑπέστρεψαν τῶρα μὲ τὰς ἐκβακχεύσεις ταύτας. Καὶ τόσον ὀλίγον ἐσέβοντο τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ, ὥστε ὁ θόρυβος τῆς ἀσωτίας δὲν ἐσιώπησεν οὐδὲ ὅταν πρὸς ἑόρτασιν τοῦ σαββατικοῦ ἔτους 1500 ἐσυναχθῇσαν πολλαὶ χιλιάδες εὐλαβῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Ρώμην.

Ἡ πολεμικὴ εὐτυχία τοῦ Καίσαρος Βοργία εἶχε σύρειν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του πολλοὺς τῶν ἀνδρειοτάτων ἀρχόντων, οἵτινες ἐκυρίευναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἰταλίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπαρτήρησαν, ὅτι πάντοτε ἐξηπλόνητο περαιτέρω, καὶ ἐφοβοῦντο δικαίως μήπως ἔλθῃ ἡ σειρὰ εἰς αὐτοὺς, ἔκαμαν συνθήκην

νὰ ἀναχαιτίσουν τὰς περαιτέρω ἀντιποιήσεις του. Παῦλος Ὁρσίνιος. ὁ Δουξ Γραβίνης ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου, ὁ Βιτελλόζος Βιτέλιος, Ὁλιβέρετος ἐκ Φερμίου καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἀνήκουν εἰς τὸν δεσμὸν τοῦτον. Ὃταν τοῦ Καίσαρος τὰ στρατεύματα ἐχασαν κατ' αὐτῶν μίαν μάχην, κατέφυγεν οὗτος εἰς τὰ συνειδισμένα του ὅπλα, τὴν ἄπιστον προδοσίαν. Ἐπροσποιήθη τὸν φίλον πρὸς τοὺς συμμάχους, τοὺς ἔκαμε λαμπράς προσφοράς, τοὺς ἐβεβαίωσε ὅτι αἱ δορικτησῖαι του ἀπέβλεπαν καὶ πρὸς ὄφελος ἐκείνων καθὼς καὶ ἰδικόν του, καὶ οὕτω τοὺς ἐσυρεν εἰς τὴν παγίδα. Ὁ Καῖσαρ, ἐνῶ ἐπερίσσευσε μυστικά τὴν δύναμίν του, ἐσυμβίβασε μὲ τοὺς ἡγεμόνας εἰρήνην, ὅπου ὑπεχρεώθησαν νὰ τὸν βοηθοῦν εἰς τοὺς πολέμους του. Μετὰ τοῦτο ἐκυρίευσαν οὗτοι δι' αὐτὸν τὴν Σηνογαλλίαν· ἡ ἀκρόπολις ἠθέλησε νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτὸν τὸν Καῖσαρα. Οὗτος ὑπῆγε διὰ τοῦτο ἐκ Φάνου, καὶ ἶδε καὶ τὸν καιρὸν ἀρμόδιον νὰ ἀφανίσῃ τοὺς νέους φίλους του. Οἱ τέσσαρες προειρημένοι ἀρχηγοὶ ἐκβῆκαν ἔφιπποι εἰς προὔπαντήσιν του, ὅταν μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Σηνογαλλίαν, καὶ τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὑποκριτικὴν φιλίαν. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν (31 Δεκεμ. 1502), καὶ ὁ Καῖσαρ τοὺς ἐφυλάκωσε καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπνίξε τὸν Βιτελλόζον καὶ Ὁλιβέρετον. Ὁ Πάπας, πληρὴς χαρᾶς διὰ τὴν εὐτυχήσαντα προδοσίαν, ἔσπευσε νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ, ἐνῶ εἴλκυσε δολίως δύο ἄλλα μέλη τοῦ οἴκου τῶν Ὁρσινίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἦτο Καρδινάλιος, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Φλωρεντίας, καὶ ἐπρόσταξε νὰ τοὺς φυλακώσουν. Μετὰ τοῦτο ἐθανάτωσεν ὁ Καῖσαρ καὶ τοὺς ἄλλους δύο φυλακωμένους. Ὁ Καρδινάλιος Ὁρσίνιος ἐφαρμακώθη εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἀλλὰ τῶν πολλῶν τούτων κακουργημάτων ἐπλησίαζε τὴν ὥρην ἡ τιμωρὸς Δίκη. Ἀλέξανδρος ὁ 5' ἀπέ-

Θανε τὴν 18 Αὐγ. 1503 ἀπὸ φαρμάκιον, τὸ ὁποῖον με γνώμην τῶν υἱῶν του ἤθελε νὰ κεράσῃ εἰς πολλοὺς προσκαλεσμένους εἰς συμπόσιον Καρδιναλίους, καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ τοὺς θησαυρούς των μετὰ τὸν θάνατόν των. Ἀλλὰ κατὰ λάθος ἤλλαξεν ὁ οἰνοχόος τὰ ποτήρια, καὶ ἔπεσε τὸ κακὸν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κακούργου *). Καμμία τέχνη τῶν ἱατρῶν δὲν ἤδυνήθη νὰ σώσῃ τὸν Πάπαν. Τοῦ Καίσαρος ἡ γιγαντιαία φύσις ἀντεστάθη εἰς τὴν δύναμιν τοῦ φαρμακίου· ἀλλ' ἡ μείνασα εἰς αὐτὸν ζωὴ δὲν εἶχε πλέον καμμίαν ἀξίαν. Ἡ υἱεία του ἐσαλεύθη· ξένος ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του· ὅλαι αἱ πηγαί του ἐνεφράγησαν· εἰς τὴν Ῥωμανίαν ἐσηκώθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐξουσίασαν πάλιν τοὺς τόπους των. Ἀπορῶν ποῦ νὰ τραπῇ, ἐπίασε τὸν κάκιστον δρόμον· ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰσπανικοῦ στρατηγοῦ Γονσάλβου ἐκ Κορδύβης, ὅστις ἔστεκεν, ὡς ἐξεύρομεν, τότε εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἐκεῖ ὅμως εὗρηκεν ἄνδρα, ὅστις δὲν ἦτο παρ' αὐτὸν ὀλιγώτερον ἄπιστος. Ἐξαφνα τὸν ἔδεσεν ὁ Γονσάλβος καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς Ἰσπανίαν. Ἐκεῖ ἐκάθισε δύο ἔτη εἰς τὸ φρούριον Μήθυμναν τοῦ Κάμπου· ἔπειτα διέφυγεν. Ὑπῆγεν εἰς τὸν σύγγαβρόν του, τὸν βασιλέα τῆς Ναυάρρας Ἰωάννην Ἀλβρέτον, τὸν ἐβοήθησε πολεμοῦντα κατὰ τιτος κληροῦχου του, καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν ἐν Βιάνη μάχην (1507). Ἀπ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας του δὲν ἔμεινεν ἄλλο ὑπόλοιπον εἰμὴ ἡ μνήμη τῶν κακουργημάτων του.

4. Συνωμοσία τοῦ Φιέσκου εἰς τὴν Γένουαν.

(1547).

Εἰς τὴν Γαλλικὴν ἱστορίαν (ἀνωτ. σελ. 7) ἐδιηγήθημεν, πῶς ὁ χρηστὸς ἥρωας τῆς Γενούας Ἀν-

*) Ἡ διήγησις ἐδιστάχθη ἀδίκως: Ἰδὲ Ῥαχίου Κριτικὴ τῶν νεωτέρων συγγραφέων, σελ. 34.

δρέας Δωρίας ἡλευθέρωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν, καὶ τὴν ἐπανάφερεν εἰς τὴν παλαιὰν δημοκρατικὴν πολιτείαν. Εἴκοσιν ἔτη ἐβάσταξεν οὗτος μὲ ἀξίαν τὸ πηδάλιον τῆς πολιτείας, ὅταν ἑλθ-
 σμονήθησαν κατ' ὀλίγον αἱ ὑπουργαί του, καὶ ὁ ἐπαινὸς του μετεβάλλη εἰς φόγον. Εἰς τοῦτο ἦτο ἐξαιρέτως αἰτία ἡ τυφλὴ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ γέρων εἰς τὸν ἀνεψιὸν καὶ μόνον κληρονόμον του Γιαννετῖνον Δωρίαν, ὑπερόπτην καὶ δοξομανῇ νεανίσκον, ὅς τις ἔγεινε μισητὸς εἰς ὅλην τὴν Γένουαν. Μὲ δίκαιον ἐφο-
 βοῦντο, ὅτι ἡ μεγάλη ὑπόληψις τοῦ Θεοῦ θέλει δώ-
 σειν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὸν ἀνεψιὸν ἀπεριόρι-
 στον ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠλπίζετο νὰ μετριά-
 σῃ ἡ θερμὴ κεφαλὴ του.

Ἀγριώτατα ἐβράζε τὸ πρὸς τὸν Γιαννετῖνον μῖ-
 σος εἰς τὴν καρδίαν νέου τινὸς πατρικίου, Ἰωάννου
 Λοδοβίκου Φιέσκου, Κόμητος Λαυάγνης. Ὠνόμαζαν
 τὸν νεανίσκον τοῦτον Γενουήνσιον Ἀλκιβιάδην, ἐπει-
 δὴ κατὰ πολλὰ ἀνεπόλει τὸν περίφημον ἐκεῖνον
 Ἀθηναῖον μὲ τὸ κάλλος τοῦ σώματος, τὴν χάριν τῶν
 ἡθῶν, τὴν ζωηρότητα καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος,
 καὶ τὴν διάπυρον φιλοτιμίαν του. Παιδὸς ὄντος ἀκό-
 μη ἀνεφλέγετο ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν
 τοῦ κλέους, καὶ τῶρα, ὁπότε ἠρίθμει εἴκοσι καὶ δύο
 ἔτη, δὲν ἠδύνατο νὰ καθησυχάσῃ τὸ στήθος του. Ὁ
 Γιαννετῖνος ἦτο προσωπικός του ἐχθρὸς. Νὰ ἴδῃ αὐτὸν
 ποτὲ κύριον ἑαυτοῦ καὶ ὅλων τῶν Γενουηνσίων, αὐ-
 τὸν, τοῦ ὁποίου ἡσθάνετο τὸν ἑαυτόν του εἰς πολλὰ
 ἀνώτερον — ὁ στοχασμὸς οὗτος δὲν τὸν ἄφινε νὰ
 κλείσῃ ὁμμάτιον. Ἀλλ' ὅλα τὰ περὶ τούτου αἰσθήμα-
 τά του ἐκρυσταλλήθη εἰς τὸ στήθος του ἕως οὗ ἐστοχάσθη
 καὶ ἠτοιμάσεν ὅλα τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν βουλευ-
 ματός τινος. Ἦτο δὲ τοῦτο νὰ φονεύσῃ τοὺς δύο Δω-
 ρίας, νὰ κυριεύσῃ τὸν λιμένα καὶ τὴν πόλιν, καὶ νὰ
 ἀνατρέψῃ ὀλοτελῶς τὴν μέχρι τοῦδε πολιτείαν.

Ἡ μεγάλη περιουσία του τὸν ἔκαμε μὲν ἱκανὸν νὰ ἀγοράσῃ καράβια καὶ νὰ μισθώσῃ ναύτας, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἔφθανεν εἰς ὅλον τὸν σκοπὸν του. Ἐτόλμητε νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸ μυστικόν του καὶ τὸν Πάπαν αὐτὸν, καὶ οὗτος (ἦτο δὲ Παῦλος ὁ Γ') μαζὴ μὲ τὸν υἱὸν του, τὸν Δοῦκα τῆς Πάρμας, οἵτινες καὶ οἱ δύο ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶσιν ἀσθενισμένην εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν δύναμιν Καρόλου τοῦ Ε', τοῦ ὑπεσχέθησαν ἰσχυρὰν βοήθειαν. Καὶ ὁ Γαλλικὸς δὲ πρέσβυς, τὸν ὁποῖον εὗρηκεν εἰς Ῥώμην, τοῦ ὑπεστήριξε τὸν σκοπὸν μὲ ζῆλον μέγιστον. Μετὰ χαρᾶς ὑπέστρεψεν ὁ νέος Κόμης ὀπίσω, καὶ ἐνῶ οἱ σύμμαχοί του ἐφρόντιζαν δι' ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ἐπεμελεῖτο αὐτὸς νὰ εὕρῃ φίλους εἰς τὴν Γένουαν, καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τοὺς ἐχθροὺς του μὲ δολιωτάτην ὑπόκρισιν. Κατὰ τὸ δεῦτερον εὐτύχησε θαυμασίως. Ἡ ἰδία του γυνὴ δὲν ἡσθάνθη τι ἀρχήτερα παρὰ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως. Ἰσπανικοὶ κατάσκοποι ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ῥώμην εἰς τὸν γέροντα Δωρίαν καθαράς ἀποδείξεις, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐμβῆκεν ἀπὸ τὴν θύραν ὁ πάντοτε εὐθυμὸς Φιέσκος, καὶ ἐχωράτευσεν τόσον πιστῶς καὶ ἐλευθέρως μὲ τὸν γέροντα, ὥστε οὗτος ἐφιθύρισε κρυφίως εἰς τὰ αὐτὰ τῶν ἀπεσταλμένων: „Κρίνατε σεῖς αὐτοὶ τῶρα, ἂν ἔχῃ τὴν μικροτάτην πιθανότητα ἡ ἀγγελία σας.“

Εἰδὼλον τοῦ λαοῦ ἦτο πρὸ πολλοῦ ὁ ὠραῖος, ἐλευθέριος καὶ φιλόκαλος Κόμης, ἀλλὰ τῶρα κατεξουσίασεν ὅλας τὰς καρδίας. Τὸ παλάτιόν του ἦτο ανοικτὸν εἰς πάντα πένητα, καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς ὑφαντὰς τῶν μεταξίων, οἵτινες τότε πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν περιφέροντο, ἐφρόντιζε μὲ τόσῃ σοφίαν καὶ ἀγαθότητι, ὅσον δύνανται μόνον πλούσιαι κυβερνήσεις. Ἠγόραζε τὰ ἐργόχειρά των, ἐπλήρωνε τὰ ἐνοικιά των, καὶ εἰς διωρισμένας ἡμέρας τοὺς ἐμοίραζεν ἀργύριον καὶ σῖτον. Ἐκ τῶν ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν ἀκρι-

βέστερα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐδιάλεξε τοὺς ἀσφαλεστάτους, καὶ ἐνῶ τοὺς ἐπροφασίσθη, ὅτι ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Πάρμας, εἰς τοῦ ὁποῖου τὰ ὑποστατικά ἐσυνώρευαν τὰ ἰδικά του, δὲν ἐπρόσμενε καὶ ἐν ἀγαθόν, ἔλαβεν ἀπὸ πολλὰς ἑκατοντάδας τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἀνάγκης ἐμπεισρύσης θέλουν τὸν βοηθήσειν καὶ μὲ τὴν ζωὴν τὴν αὐτήν.

Μὲ τρεῖς πιστοὺς φίλους, Καλκάγνον, Βερρίναν καὶ Σάκκωνα, συνεσκέφθη τὸ ἐγχεῖρημα. Ὁ Φιέσκος ἠθέλησε νὰ δώσῃ μέγα συμπόσιον τὴν 4 Ἰαν. (1547), καὶ εἰς αὐτὸ νὰ θανατωθῶσιν οἱ Δωρίαί. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀνδρέας ἐπαραιτήθη τὴν πρόσκλησιν, ἐπειδὴ ἐπασχεν ἀρθρίτιν, ὁ δὲ Γιαννετίνος, ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμελλε νὰ εἶναι ἔξω τῆς πόλεως δι' ὑποθέσεις. Ἐμεταβάλλθη λοιπὸν τὸ βούλευμα, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ὀρμήσωσιν ἑξαφνα καὶ νὰ φονεύσωσι τοὺς Δωρίας εἰς τὰ παλάτια τὴν μετὰξὺ δευτέρας καὶ τρίτης Ἰανουαρίου νύκτα. Πρὸ πάντων ἠθέλαν νὰ ἐξουσιάσωσιν ἔπειτα τὸν λιμένα καὶ τὰ ἐκτὶ εὐρυσχόμενα πλοῖα τοῦ Δωρία, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δύσκολον, ἐπειδὴ ὅλα ἦσαν ἄοπλα καὶ κενὰ ἀνθρώπων.

Ὁ Φιέσκος εἰς τοῦτο τὸ μετὰξὺ εἶχεν ἀγοράσειν τέσσαρα πολεμικά πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔφερεν ἓν εἰς τὸν λιμένα τῆς Γενούας καὶ ἐδιώρισε νὰ τὸ γεμίσουν πολεμιστῶν. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτεύσῃ κανεὶς, ἔφερεν αὐτὸς εἰς τὸν Γιαννετίννον Δωρίαν τὴν πρώτην ἀγγελίαν τούτου προφασιζόμενος, ὅτι θέλει ἀκόμη μίαν φορὰν νὰ πλεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐφανέρωσε τελευταῖον τὸν φόβον τοῦ μήπως δὲν τοῦ τὸ συγχωρήσῃ ὁ γέρον Δωρίας, καὶ ὅταν ὁ Γιαννετίννος τὸν ἀνέπαυσε κατὰ τοῦτο, τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μὴ τοὺς κακοφανῇ διὰ τὸν θόρυβον, τὸν ὁποῖον θέλει προξενήσειν τὴν νύκτα ἡ ἐμβαρκάρισις τῶσων ἀνθρώπων. Ἐμείναν ἀκόμη ὥραν τινὰ· εὐθύμει ἀσυντηδίστως,

ἐπαιξε μὲ τὰ παιδιά, καὶ ἐπληροφρήθη ὅτι καὶ νῦν δὲν ἤξευρε τὸ παραμικρὸν περὶ τοῦ σκοποῦ του.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἤρχοντο οἱ ξένοι δούλοι ἀπὸ τὴν Πάρμαν, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἐκρυπταν μὲ παντοδαπὰ ἐνδύματα, καὶ τοὺς εἰσεβίβαζαν ἀπὸ διαφόρους πύλας, δὲν εἶδεν πολὺ τὸ πλῆθος των. Ἡ θῆσις καὶ ἡ εὐρυχωρία τοῦ Φιέσκου παλατίου ἐσυμβοῇται τρόπον τινα τοὺς συνωμώτας. Οἱ πολῖται τῆς Γενούας, τοὺς ὁποίους ἐκλεξαν ἐκτελεστάς τοῦ πράγματος, ἐπροσκαλέσθησαν περὶ τὸ ἑσπέρας ἐκεῖ διὰ συμπόσιον καὶ παράστασιν δράματος, καὶ ὑπῆγαν καθ' ἑκατοντάδας. Πάντες εἰσῆχθησαν χωρὶς νὰ ἀποκλεισθῇ κανεῖς. Αἱ ἰσχυραὶ φρουραὶ ἐμπόδιζαν πάντα θόρυβον. Ὅταν ἐσυνάχθη τὸ ἀναγκαῖον πλῆθος, ἐκβῆκεν ὁ Φιέσκος ἐμπροσθέν των, καὶ τοὺς ἐφανέρωσε τὸν σκοπὸν του μὲ ὁμιλίαν γνησίως δημοκρατικὴν, ἐμοίρασε τὰ ἔργα, καὶ ἐπρόσμενε τὸ μεσονύκτιον. Ἐνῶ ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς συνωμώτας φαγητὰ καὶ πιοτὰ, ὑπῆγεν εἰς τὴν ὥραιάν σύζυγόν του, ἥτις τῶρα πρῶτον ἔμαθε τὸν σκοπὸν του, τὴν ἐτυντρόφευσε μὲ πιστὸν θεράποντα, καὶ ἀπεσπάρθη ἀπὸ τὰ δάκρυά της λέγων : „Φιλτάτη γυνή, δὲν εἶναι πλέον καιρός. Εἰς μίαν στιγμὴν ἢ δὲν ὑπάρχω πλέον, ἢ θέλεις ἰδεῖν εἰς τοὺς πόδας σου ὅλους τοὺς Γενουηνσίους.“

Ἦτο καλὴ καὶ πανσέληνος νύξ. Ὅλοι ἐκοιμῶντο, καὶ θανάτου σιωπὴ ἐκυρίευσεν εἰς τοὺς οἴκους, ὅταν διαμῖας κρότος κανονίου ἔδωκε τὸ σύνθημα ἀπὸ τὸ πλοῖον τοῦ Φιέσκου. Τώρα ἀδειάζετο τοῦ Φιέσκου ὁ οἶκος μὲ φοβερὸν θόρυβον ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. Μέρος ἐπίασε τὴν πύλην, ἄλλο ὥρμησεν εἰς τὸν λιμένα, καὶ τρίτον εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰ παλάτια τῆς πόλεως. Ὁ Γιαννετῖνος Δωρίας, μ' ὅλον ὅτι ἐνόμιζε πάντοτε ὅτι ἐξεύρει τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ταραχὴ τοῦ ἐφάνη γενηκὴ, ἐκρινεν ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν του διὰ νὰ κα-

ταπαύσῃ ἐνδεχομένης ἀταξίας. Σκεπασμένος μὲ τὴν χλαμύδα του, καὶ κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα τὸ σπαθίον, ὀδηγούμενος ἀπὸ παῖδα δαδοφόρον καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ ἑνα θεράποντα, ἔσπευσε διὰ τῶν κυμαινομένων ἀγυιῶν εἰς τὴν πύλην τοῦ λιμένος καὶ ἐπρόσταξε νὰ τὴν ἀνοίξωσι. Τὸν ἐγνώρισαν ἐκ τῆς φωνῆς, τὸν ἀφῆκαν νὰ διέλθῃ, καὶ τὸν ἐφόρευσαν μὲ ἀναριθμήτους πληγὰς. Ὁ γέρων καὶ ἄρρωστος Ἀνδρέας ἠθέλησεν ὡς ὁ Ἀγχίστης νὰ προσμείνῃ τὸν φόνον εἰς τὸν κοιτῶνα του, ἐκαταπείσθη ὅμως νὰ δοκιμάσῃ τὴν φυγὴν, καὶ ἐκβῆκεν εὐτυχῶς ἀπὸ τὴν πύλην, ἐπειδὴ ἡ παραγγελία τῆς φονεύσεώς του δὲν ἦτο εἰς ἐπιτηδεῖους ἀνθρώπους: „Φιέσκος καὶ ἐλευθερία!“ ἠχολόγησαν διαμιάς αἱ ἀγυαὶ, καὶ ἡ μεταβολὴ ἦτο εὐτυχῶς τελειωμένη, ὅταν περὶ τὸ πρῶτ — ἔχασαν τὸν ἀρχηγόν. Κανεῖς δὲν ἦτο τῶρα, ὅς τις ἠδύνατο νὰ συκρατήσῃ τὸν ὠμὸν ὄχλον· κανεῖς δὲν ἤξευρε τί ἐπρεπε νὰ κάμῃ, καὶ διὰ τί ἐπραξε τὰ γεγόμενα. Ἡ σύγχυσις ἠύξανε κατὰ πᾶσαν στιγμὴν· εἰς μάτην ἐπρόσμεναν νὰ φανῇ ὁ Φιέσκος, καὶ ὅταν ἐφεξεν ἡ ἡμέρα, ἐφυγαν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι καὶ ἐπανῆλθεν αὐτομάτῃ ἡ προτέρα τάξις. Μετά τινας ἡμέρας εὐρέθη ὁ νεκρὸς τοῦ Φιέσκου εἰς τὸν λιμένα. Ὁ δυστυχὴς ἠθέλησε νὰ περάσῃ ἐπάνω σανίδος εἰς ἓν καράβιον· ἡ σανὶς ἀνετράπη, καὶ αὐτὸς ἐμπесὼν εἰς βαθεῖαν λάσπην τοῦ λιμένος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν. Δουλοὶ τινὲς τοῦ καραβίου σιδηροδέσμιοι τὸν ἶδαν πεσόντα μετὰ τῆς σανίδος.

Ὁ ἀνακαλεσθεὶς Δωρίας ἐξεδικήθη τὴν πρᾶξιν εἰς τοὺς ὑπολειφθέντας. Ὅλοι οἱ Φιέσκοι ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὴν πόλιν, τὰ πλούσια ὑποστατικά των ἐδημεύθησαν, οἱ πρῶτοι τῶν συνωμοτῶν ἐθανατώθησαν. Τὸ ἐκ τῆς λάσπης ἐκβαλθὲν σῶμα τοῦ πνιγμένου, ἀντὶ νὰ ἐνταφιασθῇ, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιοῦτον κοινὸν τέλος ἔλαβε πρᾶξις, ἥτις χωρὶς τὴν τυ-

χαίαν ἐκείνην δυστυχίαν ἤθελε δώσειν νέαν μορφήν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Γενούας.

5. Σ ί ξ τ ο ς Ε'.

(Γενν. 1521, ἀποθ. 1590).

Ὁ περίφημος οὗτος Πάπας ἦτο υἱὸς πτωχοῦ τινὸς χωριάτου ἐκ τῶν πέριξ τῆς κάμης Μοντάλτου τῆς Μαρκίας Ἀγκῶνος, ὀνόματι Περρεττίου, καὶ, καθὼς αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἐσυνειθίζε νὰ λέγῃ ἀστεῖζόμενος, κατὰ τοῦτο ἀπὸ διαφανῆ (Illustri) οἶκον, καθότι ἡ πατρική του σκέπη ἦτο διατρυπημένη, καὶ διεφωτίζετο καλὰ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ γονεῖς του δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν θρέβουν πολὺν καιρὸν, τὸν ἔδωκαν ἐννεαετῇ ὑπρέτῃ εἰς μισθωτὴν χωραφίῳ, τοῦ ὁποίου ἐφύλαττε τοὺς χοίρους. Μίαν φορὰν ἔδειξε τὸν δρόμον εἰς διαβαίνοντα τινὰ Φραγκισκανὸν, ὅς τις εἶχε τὸν χάσειν, καὶ ἐφανέρωσεν εἰς αὐτὸν τότε τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅτι ἤθελε νὰ ὑπάγῃ ὑπρέτης εἰς Μοναχὸν τινὰ καὶ νὰ εὔρῃ καιρὸν νὰ σπουδάσῃ. Ὁ Φραγκισκανὸς τὸν ἐπαράλαβε μαζὴ του εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Πικηνοῦ Ἀσκλην, ὅπου ἐνεδύθη ἐντελῶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (1534), καὶ, ὡς νὰ προησθάνετο τὸ τέρμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπρόσμενε εἰς τὸν δρόμον τοῦτον, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀλλάξῃ τὸ βαπτιστικὸν του ὄνομα Φῆλιξ (εὐτυχής), μὲ ὅλον ὅτι ἐσυνειθίζετο τὸ τοιοῦτον. Ἐκεῖ ἐβάλλθη ὅλος εἰς τὰς παλαιὰς γλώσσας, ρητορικὴν, φιλοσοφίαν, καὶ θεολογίαν, καὶ πανταχοῦ ἦτο ἐπίσημος, ὅπου ἂν ὑπῆγαινε, διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν καθηκόντων του. Ἀλλ' ἡλλαξε συχνάκις μοναστήρια καὶ πόλεις, ἐπειδὴ ὦν καθ' ὑπερβολὴν φίλερις καὶ φέγων ἄλλους καὶ ἐπαί-
νῶν ἄλλους ἐμισεῖτο πανταχοῦ. Ἐξαιρέτως δὲ ἐπεί-
ραζε τοὺς Μοναχοὺς μὲ τὴν φιλονεικίαν του, ἐνῶ μὲ

τὸ πνεῦμα καὶ τὴν εὐγλωττίαν του τοὺς ἐνῆκα πάντοτε. Αὕτη ἡ φιλοτιμία του ἠνωμένη με τὴν προκοπὴν του κατέβριβε τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἁμαρτεῖς Μοναχοὺς κατ' ὑπερβολήν. Ἄλλοτε μὲν τὸν ἐνεκάλουν εἰς τὸν προσετῶτα, ἄλλοτε τὸν ἐξεδίκουν αὐτοὶ ἐνῶ ἐμιμοῦντο τὸν γρυσμὸν τῶν χοίρων διὰ νὰ τὸν ἐνθυμίζωσι τὴν πρώτην τοῦ εὐτέλειαν.

Εἰς τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (1544) ἔγινε διδάσκαλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου εἰς Ἀρίμιον, 1546 εἰς Σήναν, καὶ 1548 ἔλαβεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Φιρμίου τὴν δοκτορικὴν ἀξίαν. Ἡ μεγάλη ἐπιτηδειότης, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπολέμει τοὺς ἐναντίους εἰς τὰ θεολογικά, καὶ πολλὰ συγγραμμάτιά του τὸν ἔκαμναν πάντοτε γνωστότερον, καὶ τὸν ἐπροσκόλουν νῦν μὲν ἐδῶ, νῦν δὲ ἄλλοῦ, διδάσκαλον. Τελευταῖον ὑπῆγε καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ μετὰς διδασκᾶς του ἀπέκτησε τὴν φιλίαν τοῦ περιφήμου Ἰγνατίου Λοιόλα. Εἰς Βενετίαν, Περυγίαν, Νεάπολιν — πανταχοῦ ὑπελαμβάνετο ἐπιτηδεῖος καὶ προκομμένος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐνταῦτ' αὖ καὶ ἀνυπόφορος φιλόνηκος, καὶ σχεδὸν ἦτο πάντοτε τὸ μῖσος τῶν προσετῶτων του αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρει πάντοτε εὐθὺς ἀπὸ πάντα τόπον. Τὰ γνωστά του φρονήματα τοῦ ἐπροξένησαν τελευταῖον (1557) τὸ ἀξίωμα ἱεροῦ κριτοῦ ἢ κριτοῦ τῶν αἱρέσεων εἰς τὴν Βενετικὴν ἐπικράτειαν. Ἐκεῖ τόσον σκληρὰ συνεπλέχθη μετὰ τὴν γερουσίαν, ὥστε τέλος δὲν ἐλάμβαναν ποτὲ αἱ λογομαχίαι των, καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη πάλιν μετὰ δύο ἔτη νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν. Ἐφθασεν εἰς Ῥώμην, ὅταν ἐπαρουσιάζετο θορυβώδης τις σκηνὴ. Ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Δ' ἀπέθανεν ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας, καὶ ὁ ὄχλος, παρώργισμένος ἐναντίον τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, ἤνοιξεν ὅλας τὰς φυλακάς της, συνέθραυσε καὶ ἀτίμασε τοὺς πολυτελεῖς ἀνδριάντας τοῦ Πάπα, καὶ ἤθελον ἐπιχειρήσειν ἀτιμίας καὶ εἰς τὸ λείψανόν του, εἰάν

δὲν ἦτο πολλή καὶ δυνατὴ ἡ φρουρά: „Ἐὰν ἡμιν
τώρα εἰς τὴν Βενετίαν, ἔλεγεν ὁ πατὴρ Φῆλιξ εἰς
τοὺς φίλους του, ἡδύνατο νὰ συμβῇ εὐκόλως κατὰ τῆς
ζωῆς μου, ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ κατὰ τοῦ νεκροῦ Πάπα.“

Μὲ ὅλον τοῦτο ὁ νέος Πάπας Πῖος ὁ Δ' τὸν ἔστει-
λε 1559 ἀκόμη μίαν φορὰν ἐκεῖ, ὅπου ἔδειξε πάλιν
τὸν διακαῆ ζῆλον του. Ἄλλοτε ἔκραζεν ἔμπροσθέν του
ἕναν εἰς ἀπόκρισιν, ἄλλοτε ἀφώριζεν ἄλλον, καὶ ὅταν
ἡ γερουσία του ἐσήμανεν, ὅτι πᾶς κρινόμενος ἀπὸ
τὸ ἱερὸν κριτήριον πρέπει νὰ τιμωρηθῇ ἀπὸ τὴν κο-
σμικὴν ἐξουσίαν, ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
αἰγίου Μάρκου σφοδρὸν γράμμα ἐναντίον τῆς γερου-
σίας. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ἐγενήθη ταχέως ἡ προσταγὴ
νὰ τὸν φυλακώσουν διὰ τὴν αὐθάδειαν ταύτην. Διέ-
φυγε μὲ τὸν καιρὸν πάλιν καὶ ἔδραμεν εἰς τὴν Ῥώ-
μην. Ἐκεῖ τὸν ἀπέζημίωσεν ὁ Πάπας εὐθὺς μὲ ἄλλα
ἀξιώματα καὶ ἐντιμα τινὰ ἔργα. 1565 ἐσυνώδευ-
σεν ὡς θεολόγος τῆς πρεσβείας τὸν Καρδινάλιον
Βογομπάνιον, ὅς τις ὑπῆγε τοποτηρητὴς εἰς τὴν Ἰспа-
νίαν. Ἐκεῖ ἀπέκτησε πάραυτα μεγάλην ὑπόληψιν,
καὶ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Β', ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου
ἔκαμε διδαχὴν, ἠθέλησε νὰ τὸν κρατήσῃ αὐλικὸν
του ἱεροκλήρυκα. Ἀπεποιήθη ὅμως τὴν τιμὴν ταύτην,
καὶ ὑπέστρεψε μὲ δῶρα μεγάλα εἰς τὴν Ῥώμην.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανε Πῖος ὁ Δ', καὶ τοῦ
Περεττίου ὁ παλαιὸς φίλος, ὁ Καρδινάλιος Ἀλεξαν-
δρείας, ἐκλέχθη διάδοχός του μὲ ὄνομα Πῖος Ε'. Ὁ
πατὴρ Φῆλιξ ἡσθάνθη τὰς ἐνεργείας τῆς νέας δυνά-
μεως τοῦ φίλου του καθ' ὁδόν· διότι ἀνηγορεύθη
γενικὸς ἐπίτροπος ἢ προεστὼς τοῦ Φραγκισκανοῦ τάγ-
ματος, εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔλαβε μίαν ἐπισκοπὴν, καὶ
τελευταῖον 1570 τὴν μεγίστην εὐνοίαν, τὴν ὁποίαν
ἡδύνατο νὰ τοῦ δεῖξῃ ὁ Πάπας, τὴν Καρδινάλικὴν
ἀξίαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε περιουσίαν, τοῦ ἐπρόσθε-
σεν ὁ ὑψηλὸς φίλος του καὶ δῶρον μέγα, καὶ τοῦ ἐδιώ-

ρισεν ἑτήσιον ἀργύριον 1200 σκούδων. Ἐπαραίτησε τώρα τὸ βαπτιστικὸν καὶ πατρικὸν ὄνομά του, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του ὠνομάζετο Καρδινάλιος Μοντάλτου.

Ἐὰν ἀπὸ χοιροβοσκοῦ ἀνέβη εἰς τόσον ὕψος, πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ ἐλπίζῃ, ὅτι ἀπὸ Καρδιναλίου ἐμπορεῖ νὰ γείνῃ Πάπας; Τῶνόντι δὲ οὗτος ἦτο τώρα ὁ μόνος του στοχασμὸς καὶ τὸ τέλος τῶν προσπαθεισῶν του. Ἐὰν ἕως τώρα εἰς τὰ ἔργα του ἐδειξε μέγαν ζῆλον καὶ αὐστηρίαν καὶ ἐνέργειαν, ἤρχισε τώρα μὲ ταπεινῶσιν τῶν ἐσωτερικῶν του παθῶν νὰ προσποιῇται τὸν ἀδιάφορον, ψυχρὸν καὶ παραβλεπτικόν. Προσέτι, ἐνῶ ἀκόμη δὲν ἦτο μακρὰν ἀπὸ τὰ πεντήκοντα ἔτη, ὑπεκρίνετο ὅτι τὸν ἐξαφνίζουσιν τόσον οἱ πρόδρομοι τοῦ γηρατειοῦ, ὥστ' ἐφαίνετο γεροντότερος παρ' ὅτι ἦτο. Τὸ 1572 ἀπέθανεν ὁ προστάτης του Πῖος ὁ Ε', ἀφοῦ τοῦ εἶχε δώσειν τελευταῖον καὶ τὴν ἐν τῇ παπικῇ ἐπικρατείᾳ ἀρχιεπισκοπὴν Φέρμιον. Ὁ Καρδινάλιος Μοντάλτιος ἐμβῆκε τώρα μὲ ταπεινοφροσύνην ἄκραν εἰς τῆς ἐκλογῆς τὴν σύνοδον, ἐπροσποιεῖτο πάντῃ τὸν ἁμαθῆ εἰς τὰς πανουργίας τῶν παντοδαπῶν φατριῶν, καὶ ἐβεβαίονεν εἰς πάντα Καρδινάλιον, ὅτι κατὰ συνείδησιν δὲν ἐξεύρει εἰς τίνα νὰ δώσῃ τὴν ψήφον του, ὅτι ὅλους τοὺς εὐρίσκει ἀξίους, καὶ ἤυχετο μόνον νὰ εἶχε τόσας ψήφους, ὅσοι ἦσαν οἱ Καρδινάλιοι. Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἐπέτυχε ταύτην τὴν φορὰν τὸν σκοπὸν του· ἐκλέχθη ὁ Καρδινάλιος Βογχομπάνιος (ὁ αὐτὸς, ὃς τις ἐπρέσβευσεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν) καὶ ἀνηγорεύθη Πάπας μὲ ὄνομα Γρηγόριος ΙΓ'.

Καὶ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως δὲ τούτου ἀνέλαβεν ὁ Μοντάλτιος τὸ πρόσχημα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ αὐταρχείας. Ἐσυμβουλευέτο πάντοτε ἄλλους, δὲν ἐσυνωθεῖτο εἰς τὰ πράγματα, καὶ ἐπαραιτήθη καὶ ἀπὸ τινα, τὰ ὅποια ἦσαν ἰδιά του. Ἐλεγε συχνάκις ὅτι εἰς τὰς τρεῖς εὐχάς του (ταξίματα) ἐπρόσθεσε καὶ

τὸ τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ οὕτως ἔδιδεν εἰς ὅλους ἐλπίδας, ὅτι θέλει ἀνταμείψειν ποτὲ τοὺς ὅσοι ἤθελαν τὸν ὑποστηρίξειν. Ἐφαίνετο προσέτι ἐλεύθερος ἰδιαιτέρας πρὸς τοὺς συγγενεῖς του κλίσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐμισήθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅλοι οἱ Πάπαι· καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ὅταν ὁ ἀνεψιὸς του Φραγκίσκος Περέττιος ἐφορευθῇ εἰς τὸν δρόμον διὰ τὴν ὠραίαν του γυναικα ἐξ ἐπιβουλῆς Δουκὸς τινος Ὀρσινίου, καὶ ὅλοι οἱ Καρδινάλιοι τὸν ἐσυλλυποῦντο διὰ τοῦτο, αὐτὸς ἐφάνη σταθερὸς καὶ δὲν ἐμετάβαλε τὴν ἡσυχίαν οὐδὲ πρὸς τὸν φοιέα. Εἰς τὸν λαὸν ἐπροσπάθησε τόσον νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ὑπόληψιν φιλανθρωποῦ καὶ εὐεργετικοῦ, ὥστ' ἐνεχυρίασε καὶ ἀργυρὰ τινα σκεύη τοῦ οἰκιακοῦ του παρεκκλησίου διὰ νὰ λάβῃ ἀργίριον νὰ τὸ μοιράζῃ ἐλεημοσύνην. Πρὸς τοὺς συναδελφούς του ἦτο καθ' ὑπερβολὴν ὑποχρεωτικὸς καὶ περιποιητικὸς, τοὺς ἐτίμα καὶ τοὺς ἐπῆναι, καὶ τῆς ἐμφύτου φιλαρχίας του δὲν ἔδειχνε πλέον κανὲν ἵχνος. Ἀπὸ τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους του ἤρχισε νὰ βῇχῃ καὶ νὰ περιπατῇ μὲ βακτηρίαν, καὶ ὠμίλει πολλὰ περὶ τοῦ πλησιάζοντος θανάτου του. Ἐκατεῖκει ἡσυχον οἶκον ἐξω τῆς πόλεως καὶ ἐκαταγίνετο εἰς τὴν φιλολογίαν.

Τελευταῖον ἀπέθανε Γρηγόριος ὁ ΙΓ' τὴν 10 Ἀπριλ. 1585. Ποτὲ δὲν ἦσαν διηρημέναι αἱ ψῆφοι τῆς ἐκλογῆς καθὼς τῶρα, καὶ τοῦτο ἔφερε τὴν εὐτυχίαν τοῦ Μονταλτίου. Ἀφοῦ ἐδιχονόησαν διὰ τοὺς ἐνδοξοτέρους Καρδινάλιους, ἐσυμφώνησαν ἐπίσημοι τινὲς ἄνδρες διὰ τὸν πτωχότερον καὶ ἀσθενέστερον τοῦτον ἀδελφόν, καὶ χωρὶς νὰ συνάξωσιν ἐγγράφως τὰς ψήφους, τὸν ἀνηγόρευσαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον μὲ τὸν λεγόμενον τρόπον τῆς λατρείας Πάπαν. Ὅταν ἐγεινεν ἡ ἐκλογὴ, ἶδαν τὸν σκυπτὸν καὶ χωλαίνοντα γέροντα, ὅτι ἀπέρριψε τὰς ἀσθενείας του καὶ ἐπαρστάθη μὲ τὴν ζωηρότητα ἀνδρὸς ἰσχυροῦ καὶ ἀκμαίου. Ὁ λαὸς ἐξέστη διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς βᾶδισμά του.

ὅταν με παράταξιν ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ἓνας Καρδινάλιος δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ὁμιλήσῃ φανερά περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ ταύτης. „Αὐθέντα μου, εἶπεν εἰς τοῦτον ὁ Σίξτος (διότι τοῦτο τὸ ὄνομα ἔλαβε τῶρα), ὅταν ἤμην Καρδινάλιος ἐπεριπάτου σκυπτός, ἐπειδὴ ἐζήτουν εἰς τὴν γῆν τὰ κλειδιά τοῦ οὐρανοῦ. Ἀφοῦ δὲ τὰ εὔρηκα, βλέπω πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν γῆν δὲν χρειάζομαι τίποτε πλέον.“ Εἰς τὸ συμπόσιον, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τοὺς προκρίτους Καρδινάλιους εὐθὺς ἀφοῦ ἀνέβη τὸν θρόνον, καὶ ὅπου συνωθοῦντο πολλοὶ εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες νὰ ἐκλεχθῶσι πιστοῖτου, τοὺς ἐξήγησε τὸ ῥητόν: „Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν,“ με τοιοῦτον τόνον, ὥστε κανεῖς δὲν ἐστοχάζετο πλέον ὅτι θέλει γείνειν συγκυβερνήτης του. Δὲν ὑπέφερε καὶ, ὅτι ἠθέλησαν πρὸς ἀνάπαυσίν του νὰ διατάξωσι καποία πράγματα εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἐνταυτῷ ἔδωκε πληθὺς προσταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμαρτύρησαν τὴν μεγάλην φρόνησιν καὶ ἀρχικὴν τέχνην του.

Πόσον ἐξέστησαν οἱ ἀπατημένοι Καρδινάλιοι! Καὶ τίς ἠδύνατο νὰ πιστεῦσῃ τόσον πολυχρόνιον ὑπόκρισιν; Τώρα ἐφάνη πάλιν ὅλος ὁ παλαιὸς ἱεροκρίτης, καὶ ἡ φιλαρχία του ἐξεῖράγη τόσον διαμιάς, ὥστε ὅλη ἡ Ρώμη ἐτρόμαξεν. Καὶ τρώντι ἦτο γεννημένος διὰ νὰ ἀρχῇ. Εἶχε, λέγει ἓνας σύγχρονός του περὶ αὐτοῦ, θαυμαστὴν τινα δύναμιν εἰς τοὺς λόγους του, καὶ ὅταν ὠμίλει με θυμὸν καὶ ἠκτινοβόλουν τὰ φοβερά βλέμματά του, ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ ἐβρόντα. Καὶ ἡ ἡμερότης του αὐτὴ ἦτο ἀναμιγμένη με φοβερὰν τινα σοβαρότητα. Ὅταν ὁ Ὀρσίνιος ἐκεῖνος, ὁ φορεὺς τοῦ ἀνεψιοῦ του, ὑπῆγε νὰ τὸν συγχαρῇ, ἤγγιξεν ὁ Σίξτος τὴν πρᾶξιν ἐκείνην ἡσυχῶς, καὶ ἔπειτα ἐπρόσθεσε: „Καθὼς σὲ συγχωροῦμεν ὅσα κακὰ ἔκαμες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Περεττίου, δὲν θέλομεν

σὲ συγχωρήσειν οὕτω ποτὲ ὅσα τολμήσης νὰ κάμῃς κατὰ τοῦ Σίξτου. Ὑπαγε πάραυτα, καὶ διώξε ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν σου ὅλους τοὺς κλέπτας, τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευσες ἕως τῶρα. Ὑπαγε καὶ ὑπάκουε! „Ο ὑπερήφανος καὶ ἰσχυρὸς Δουξ ὄχι μόνον ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ φόβου ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν.

Ἦτο συνήθεια νὰ σκορπίζεται ἀργύριον εἰς τὸν λαὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ὅποτε ἐστέφετο ὁ Πάπας. Ὁ Σίξτος ἐπρόσταξε πρὸς ἀποφυγὴν τῶν καταχρήσεων νὰ μοιρασθῇ τὸ διωρισμένον ἀργύριον εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀρρώστους τῶν νοσοκομείων. Καὶ τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως συνήθες λαμπρὸν συμπόσιον ἐμποδίσθη, ἐπειδὴ ἡ ἀσωτία αὕτη τοῦ ἐφάνη ἀνάρμοστος ἐνῷ τότε ἐπασχεν ἡ πόλις ἑλλειψιν τροφῶν. Ἀκόμη σοβαρώτερος ἐδείχθη κατὰ τῆς συνηθείας τοῦ νὰ ἀπολύωνται οἱ ἀπὸ τὴν προτέραν κυβέρνησιν φυλακωμένοι κακοῦργοι. Πολλοὶ ἠπατήθησαν ἐκ τούτου. Διότι φαυλόβιοι ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ὑπέπεσαν ἀκόμη εἰς χεῖρας τῆς ζητούσης αὐτοὺς ἀστυνομίας, ἐσυνείθιζαν νὰ ἐνόνωνται μὲ τοὺς φυλακωμένους διὰ νὰ μετέχουν ἀπὸ τὴν κοινὴν συγχώρησιν, καὶ νὰ ἀποφεύγουν ἐφεξῆς πᾶσαν εὐθύνην. „Πῶς; ἐφώναξεν ὁ Σίξτος, ὅταν τὸν ἠρώτησαν περὶ τούτου· δὲν εἶναι ἱκανὸν, ὅτι δεκατρία ἔτη *) ἡσύχαζαν οἱ κριταί; Δὲν εἶναι ἀναγκαῖα χάρις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ διὰ νὰ ἴδῃ καθεὶς, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο μὲ ἔβαλεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἁγίου Πέτρου διὰ νὰ ἀνταμείψω τοὺς ἀγαθοὺς καὶ νὰ τιμωρῶσω τοὺς κακοῦργους, προστάζω κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεώς μου νὰ τιμωρηθῶσι κατὰ νόμους τέσσαρες ἀπὸ τοὺς κακοῦργους τούτους“. Προσέτι ἐμηνύθη εἰς τὸν κυβερνήτορα καὶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς του, ὅτι διὰ πάντα κακοῦργον, ὅς τις ᾔθελεν ἀπο-

*) Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ διήρκει ἡ ἀθλία κυβέρνητις τοῦ προτέρου Πάπα.

ὅταν μὲ παράταξιν ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ἓνας Καρδινάλιος δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ὁμιλήσῃ φανερὰ περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ ταύτης. „Αὐθέντα μου, εἶπεν εἰς τοῦτον ὁ Σίξτος (διότι τοῦτο τὸ ὄνομα ἔλαβε τῶρα), ὅταν ἤμην Καρδινάλιος ἐπεριπάτουν σκυπτὸς, ἐπειδὴ ἐζήτουν εἰς τὴν γῆν τὰ κλειδιά τοῦ οὐρανοῦ. Ἀφοῦ δὲ τὰ εὔρηκα, βλέπω πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν γῆν δὲν χρειάζομαι τίποτε πλέον.“ Εἰς τὸ συμπόσιον, τὸ ὅποῖον ἔδωκεν εἰς τοὺς προκρίτους Καρδιναλίους εὐθὺς ἀφοῦ ἀνέβη τὸν θρόνον, καὶ ὅπου συνωθοῦντο πολλοὶ εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες νὰ ἐκλεχθῶσι πιστοίτου, τοὺς ἐξήγησε τὸ ῥητόν: „Σὺ εἰ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν,“ μὲ τοιοῦτον τόνον, ὥστε κανεῖς δὲν ἐστοχάζετο πλέον ὅτι θέλει γείνειν συγκυβερνήτης του. Δὲν ὑπέφερε καὶ, ὅτι ἠθέλησαν πρὸς ἀνάπαυσίν του νὰ διατάξωσι καποῖα πράγματα εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἐνταυτῷ ἔδωκε πληθὺς προσταγμάτων, τὰ ὅποια ἐμαρτύρησαν τὴν μεγάλην φρόνησιν καὶ ἀρχικὴν τέχνην του.

Πόσον ἐξέστησαν οἱ ἀπατημένοι Καρδινάλιοι! Καὶ τίς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ τόσον πολυχρόνιον ὑπόκρισιν; Τώρα ἐφάνη πάλιν ὅλος ὁ παλαιὸς ἱεροκρίτης, καὶ ἡ φιλαρχία του ἐξερράγη τόσον διαμιάς, ὥστε ὅλη ἡ Ῥώμη ἐτρόμαξεν. Καὶ τῶντι ἤτο γεννημένος διὰ νὰ ἀρχῇ. Εἶχε, λέγει ἓνας σύγχρονός του περὶ αὐτοῦ, θαυμαστήν τινα δύναμιν εἰς τοὺς λόγους του, καὶ ὅταν ὠμίλει μὲ θυμὸν καὶ ἠκτινοβόλουν τὰ φοβερά βλέμματά του, ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ ἐβρόντα. Καὶ ἡ ἡμερότης του αὐτὴ ἤτο ἀναμιγμένη μὲ φοβερὰν τινα σοβαρότητα. Ὅταν ὁ Ὀρσίνιος ἐκεῖνος, ὁ φονεὺς τοῦ ἀνεψιοῦ του, ὑπῆγε νὰ τὸν συγχαρῇ, ἤγγιξεν ὁ Σίξτος τὴν πρᾶξιν ἐκείνην ἡσυχῶς, καὶ ἐπειτα ἐπρόσθεσε: „Καθὼς σὲ συγχωροῦμεν ὅσα κακὰ ἔκαμες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Περεττίου, δὲν θέλομεν

σὲ συγχωρήσειν οὕτω ποτὲ ὅσα τολμῆσης νὰ κάμῃς κατὰ τοῦ Σίξτου. Ὑπαγε πάραυτα, καὶ δίωξε ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν σου ὅλους τοὺς κλέπτας, τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευες ἕως τώρα. Ὑπαγε καὶ ὑπάκουε! „Ὁ ὑπερήφανος καὶ ἰσχυρὸς Δουξ ὄχι μόνον ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ φόβου ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν.

Ἦτο συνήθεια νὰ σκορπίζεται ἀργύριον εἰς τὸν λαὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ὅποτε ἐστέφετο ὁ Πάπας. Ὁ Σίξτος ἐπρόσταξε πρὸς ἀποφυγὴν τῶν καταχρήσεων νὰ μοιρασθῇ τὸ διωρισμένον ἀργύριον εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀρρώστους τῶν νοσοκομείων. Καὶ τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως συνήθες λαμπρὸν συμπόσιον ἐμποδίσθη, ἐπειδὴ ἡ ἀσωτία αὕτη τοῦ ἐφάνη ἀνάρμοστος ἐνῷ τότε ἐπασχεν ἡ πόλις ἑλλειψιν τροφῶν. Ἀκόμη σοβαρώτερος ἐδείχθη κατὰ τῆς συνηθείας τοῦ νὰ ἀπολύωνται οἱ ἀπὸ τὴν προτέραν κυβέρνησιν φυλακωμένοι κακοῦργοι. Πολλοὶ ἠπατήθησαν ἐκ τούτου. Διότι φαυλόβιοι ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ὑπέπεσαν ἀκόμη εἰς χεῖρας τῆς ζητούσης αὐτοὺς ἀστυνομίας, ἐσυνείθιζαν νὰ ἐνόνωνται μὲ τοὺς φυλακωμένους διὰ νὰ μετέχουν ἀπὸ τὴν κοινὴν συγχώρησιν, καὶ νὰ ἀποφεύγουν ἐφεξῆς πᾶσαν εὐθύνην. „Πῶς; ἐφώναξεν ὁ Σίξτος, ὅταν τὸν ἠρώτησαν περὶ τούτου· δὲν εἶναι ἱκανὸν, ὅτι δεκατρία ἔτη *) ἡσύχαζαν οἱ κριταί; Δὲν εἶναι ἀναγκαῖα χάρις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ διὰ νὰ ἴδῃ καθεὶς, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο μὲ ἐβαλεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἀγίου Πέτρου διὰ νὰ ἀνταμείψω τοὺς ἀγαθοὺς καὶ νὰ τιμωρήσω τοὺς κακοῦργους, προστάζω κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεώς μου νὰ τιμωρηθῶσι κατὰ νόμους τέσσαρες ἀπὸ τοὺς κακοῦργους τούτους“. Προσέτι ἐμνηνύθη εἰς τὸν κυβερνήτορα καὶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς του, ὅτι διὰ πάντα κακοῦργον, ὅς τις ἠθέλεν ἀπο-

*) Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ διήρκει ἡ ἀθλία κυβέρνητις τοῦ προτέρου Πάπα.

λυθῆν, θέλουν τιμωρηθῆν μεγάλως. Πρὸς τοὺς Καρδιναλίους, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ μεσιτεύσουν ὑπὲρ τῶν καταδικασμένων, εἶπεν ὁ Σίξτος, ὅτι ἔχει ἀποφασιν ὄχι μόνον νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κακούργους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστατα τίς τοὺς ἐπροστάτευσέ μέχρι τοῦδε, διὰ νὰ τιμωρήσῃ καὶ τούτους.

Τῶνόντι δὲ ἐπὶ τοῦ ἀναξίου Γρηγορίου ΙΓ' ἀπετέλουν οἱ κλέπται καὶ λησταὶ εἰς τὴν παπικὴν ἐπικράτειαν συναφείας καὶ ἐμισθόνοντο τακτικῶς εἰς τὰς μεταξὺ λαϊκῶν καὶ ἱερωμένων πολεμικὰς φατρίας. Λυθεδέσταται διαρπαγαὶ καὶ βιασμοὶ ἐγίνοντο ἀτιμωρήτως, ὁλόκληρα παλάτια, χωρία καὶ πολέχνια ἐληματοῦντο, καὶ οἱ ἀποστελλόμενοι κριταὶ ἐρρίπτοντο ἀπὸ τὰ παράθυρα. Περεκτὸς τούτου δι' ἄλλειψιν ἀστυνομικῆς εὐταξίας ἐμβῆκε μεγάλη τῶν ἡθῶν βδελυρία. Οἱ ἄρχοντες ἐπραγματεύοντο τὰ καθήκοντά των ὀλιγότερες καὶ ἄνδρες τὰς θυγατέρας καὶ γυναῖκας των, καὶ ἡ μεγάλη πτωχεία τοῦ λαοῦ ἐσυνέργει τὴν κακοῦθιαν περισσότερον.

Γρηγόριος ὁ ΙΓ' διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ληστὰς, ἔστειλε πολλοὺς στρατιώτας πεζοὺς καὶ ἐφίπους εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ ἔφερε καὶ ὀκτακοσίους ξένους μισθοφόρους ἀπὸ τὴν Κορσικὴν. Οὗτοι ὅμως ἐπαίζαν μὲ τοὺς ληστὰς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐσυντρόφευσαν μὲ αὐτούς. Μόλις ἐπάπευσεν ὁ Σίξτος, καὶ ὄχι μόνον ἀπέβαλε τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδικῶν του τὸ ἥμισυ μέρος. Ἡθέλησε νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸς μόνος ἦτο ἱκανός. Σοφὸν δόγμα εἶχεν ὄχι νὰ διδῇ νόμους, ἀλλὰ νὰ φυλάττῃ αὐστηρότατα τοὺς δεδομένους. Νέος τις ἐφυλακώθη, ἐπειδὴ εἶχεν ἀρπάσειν βιαίως μίαν γυναῖκα. Ὁ θεὸς τοῦ πταιστού ἐνόμισεν ὅτι θέλει λάβειν τὴν ἀπόλυσίν του εὐκόλως, ἐπειδὴ εἶχε χάμειν ποτὲ χάριτας εἰς τὸν Πάπαν, ἀλλ' ὁ Σίξτος τοῦ ἀπεκρίθη: „Ἐνθυμοῦμαι τὴν φιλίαν σου μὲ χαράν· ἀλλὰ περὶ τούτου ἀδιαφορεῖ ὁ ἀνε-

ψιός σου. Χάνεις τὴν ψυχὴν σου, ἂν υπερασπισθῇς τὸν κακούργον τοῦτον.“ Τῶντι δὲ ἐκρεμάσθη ὁ νέος ἐντὸς ὀλίγου ἐμπροσθεν τοῦ οἴκου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρπάσειν τὸ κοράσιον, καὶ ὅταν ὁ Σίξτος ἔμαθεν, ὅτι οἱ κριταὶ ἐδωροδοκῆθησαν, διὰ νὰ δώσουν εἰς τὴν πράξιν μορφὴν ἄλλην ἐνῶ τὴν ἐξήταζαν, τὸν μὲν ἕνα ἐπρόσταξε νὰ μαστιγῶθῃ, ἀπεδίωξε δὲ τὸν ἄλλον. Εἰς ὅλους τοὺς κτηματικούς καὶ κριτὰς ἐπρόσταχθη νὰ ἀγρυπνῶσιν ἐναντίον τῶν ληστῶν, νὰ ἐνόωνται εὐθύς ἀφοῦ φανῶσιν ἐκεῖνοι, νὰ κρούωσι τὴν καμπάναν, καὶ νὰ φονεύωσιν ἢ νὰ πιάνωσιν ὅσους δύνανται. Ὅλοι οἱ μεγιστᾶνες, οἵτινες ἠθέλαν υπερασπισθῆν ληστὰς, ἐδιώρισε νὰ ἐξορίζωνται πανοικὶ διὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν, νὰ κατεδαφίζωνται οἱ οἴκοι των, καὶ νὰ δημεύωνται τὰ ὑποστατικά των. Ἐπεκηρυκείθησαν δὲ καὶ βραβεῖα εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ληστῶν, καὶ αἱ στελλόμεναι ἐβάλλοιτο ἐπάνω εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ἀγγελοκάστρου. Μίαν φορὰν ἶδεν ὁ Πάπας εἰς τὴν πόλιν τὸν ἀρχηγὸν τῶν διωκόντων τοὺς ληστὰς: „Ποῖος εἶσαι σύ;“ τὸν ἠρώτησε μὲ σφοδρότητα· τριμῶν ἀπεκρίθη ἐκεῖνος τίς ἦτο: „Ψεῦστα! εἶπεν ὁ Πάπας μὲ τρομερὰν φωνὴν, πῶς δύνασαι νὰ διώκῃς τοὺς ληστὰς, ἐνῶ περιφέρεσαι εἰς τὴν πόλιν; — Ῥίφατέ τον εἰς τὴν φυλακὴν“ —. Τὸ ἑσπέρας τὸν ἔφερεν ἐμπροσθέν του, καὶ τὸν εἶπεν ὅτι τὸν συγχωρεῖ, εἰς ὅκτω ἡμέρας στείλῃ εἰς τὴν πόλιν ἡμισεῖαν δωδεκάδα ληστῶν. Μετὰ χαρᾶς ἀνεχώρησεν ὁ ἀρχηγός, καὶ πρὶν περάσῃ ἡ διορία ἔφερε τέσσαρας ζωντανούς καὶ τρεῖς κεφαλὰς φονευθέντων ληστῶν, ἀντὶ τοῦ ὁποῖου τὸν ἐχάρισεν ὁ Πάπας χρυσὴν ἄλυσιν.

Πολλοὶ ἐνόμισαν, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον πῦρ τοῦ κυριάρχου, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου θέλει σβεσθῆν, ἀλλ' ἠπατήθησαν. Μέχρι τελευταίας του ἀναπνοῆς τὸν ἐνεψύχοιεν ὁ ζῆλος οὗτος διὰ τὴν ἡσυχί-

αν τῆς ἐπικρατείας του, καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐπέτυχε θαυμασίως τὸν σκοπὸν του. "Ὅσα καὶ εἰς δὲν ἐπίστευε δυνατὰ, ἐφάνησαν τῶρα πραγματικῶς. Μεγίστη ἀσφάλεια ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον τῆς τεραστίου ἀγριότητος, καὶ δὲν ἐπάπευεν εἰναυτὸν ἀκόμη, ὅταν ἐξωλοθρεύθησαν ὅλοι οἱ λησταί. Ἐπλημμύρησαν δὲ τὰς κακῶς κυβερνωμένας ἐπικρατείας τῶν γειτόνων ἡγεμόνων τόσον, ὥστε τινὲς ἐκ τούτων ἐπαραπανοῦντο φανερά· ὅταν ἡγγέλθη τοῦτο εἰς τὸν Πάπαν, εἶπεν ἐκεῖνος: „Πολλὰ καλὰ. Ἄς ἀκολουθήσουν μόνον τὸ παράδειγμά μου· ἢ ἄς παραχωρήσουν εἰς ἐμὲ τὰς χώρας των, καὶ ἐγὼ θέλω ἐκδιώξαι ἐκεῖθεν τοὺς ληστές.“ Προσέτι ὑπῆρχεν ἄλλοτε χαρὰ τοῦ λαοῦ γὰ πειράζουσιν τοὺς Ἑβραίους εἰς τοὺς δρόμους· ὁ Σίξτος ἐμαστίγωσε δημοσίως ὑπνρέτην, ὅς τις δι' ἀστεϊσμόν εἶχε ρίψειν εἰς τὸ ὕδωρ τὸν πῖλον ἐνὸς Ἰουδαίου, καὶ ἔκτοτε εἶχαν εἰρήνην οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐνας εὐγενὴς Νεαπολίτης ἔκαμεν εἰς τὴν Ῥώμην πολλὰς μοιχείας καὶ ἀσελγείας· φυλακωθεὶς δὲ διὰ ταῦτα, ἔλεγεν ὅτι δι' αὐτὸν ξένον ὄντα δὲν ἰσχύουν οἱ ἐντόπιοι νόμοι. „Καλὰ, εἶπεν ὁ Σίξτος. Πρέπει λοιπὸν νὰ κρεμασθῇ μὲ σχοινίον τῆς Νεαπόλεως.“ Τὴν ἀργοπορίαν ἐμίσει εἰς ὅλα τὰ πράγματα, καὶ ὅς τις ἐφυλακόνετο, ἐξ ἅπαντος εἰς ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐκρεμάτο.

Μὲ τὴν ταχεῖαν ταύτην δικαιοδοσίαν ἔγεινε τόσον φοβερός, ὥστε πρὸς τὸν ὅς τις ἔλεγεν ἢ ἐμελέτα ἀδικόντι, ἐλέγετο πάραυτα: „Ὁ Σίξτος ἐξουσιάζει.“ Καὶ ἐπ' ἀληθείας αἱ μητέρες κατεσίγαζαν τὰ ἀτάκτως φωνάζοντα παιδιά των λέγουσαι: „Ἐρχεται ὁ Σίξτος,“ ἐνῷ τῶντι περιήρχετο τοὺς δρόμους καὶ εἶχε πληθὺς κατασκόπων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐμάνθανε πάντα τὰ γινόμενα. Ἀνέκρινε δὲ καὶ ἐτιμῶρει καὶ ἀδικήματα, τὰ ὁποῖα ἔγειναν πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς του, καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀστεῖον τινὰ νὰ παίξῃ

με ἀγχίνοιαν τὸ ἐφεξῆς. Εὐρέθη μίαν ἡμέραν τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐνδυμένον με ἱμάτια ταξειδίου, καὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀντικρὺ ἱσταμένου Παύλου πινάκιον περιέχον τὴν ἐρώτησιν: „Διὰ τί θέλεις νὰ ἀναχωρήσῃς ἀπὸ τὴν Ῥώμην;“ — „Φοβούμενος τὸν Σίξτον, ἔλεγεν ἡ ἀπόκρισις, ἐπειδὴ ἔχει κατὰ νοῦν νὰ με κρισολογήσῃ καὶ νὰ με τιμωρήσῃ διὰ τὸ αὐτίον, τὸ ὁποῖον ἐκοφα ἀπὸ τὸν δούλον εἰς τὴν Γεθσημανήν.“

Διὰ νὰ μὴ παραπικραίνῃ ὁμως τὸν λαὸν με μόνην τὴν αὐστηρίαν, ἐφρόντιζεν ὁ Σίξτος δι' αὐτὸν καὶ ἐπροστάτευε δραστηρίως τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐργόχειρα. Ἐμοίραζεν εἰς καιρὸν πείνας σιτάριον ἀπὸ τὰς ἀποθήκας του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐπρόσεχε τόσον εἰς τοὺς σιτεμπόρους. ὥστε ποτὲ δὲν ἐγίνοντο ἀκριβαὶ αἱ τιμαὶ τῶν. Εἰς τοὺς ἀργοὺς ἔδιδεν ἐργασίαν, ἐνῶ ἀποκατέστησε τὰ ἀμελημένα ὑφαντήρια τῶν ἐρίων καὶ μετὰξίων, καὶ πτωχεύσαντας τεχνίτας ὑπεστήριζε με ἀργύριον· καὶ ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι ἡ δυστυχία πολλῶν τεχνιτῶν προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἐχρεώσθουν εἰς πολλοὺς πλουσίους, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβαναν ἀντὶ τῶν δανειῶν τὰ ἐργόχειρά των εἰς μικρὰς τιμὰς, ἐπρόσταξε τοὺς τεχνίτας μίαν φορὰν νὰ τοῦ φέρουν τὸ κατὰστικὸν τῶν χρεῶν των. Ταχέως ἐδράμαν οἱ δανεισταὶ εἰς τὰ ἐργοστάσια, καὶ ἐξίσασαν τοὺς λογαριασμοὺς των διὰ νὰ μὴ φανοῦν τὰ οἰόματά των εἰς τὸν Πάπαν. Προσέτι, ὅσοι τὸν ὑπούργησαν πρὶν παπεύσῃ, τούτους ὅλους ἀντήμειψε πλουσίως καὶ κανένα δὲν ἐλησμόνησεν.

Ἐκαλλώπισε δὲ κατὰ πολλὰ καὶ τὴν πόλιν. Ἐκτίσεν ἐξ ἀγυιᾶς νέας εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἔδωκε σοφὰς διαταγὰς πρὸς διατήρησιν τῆς καθαριότητος, ἐπλάτυνε τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους Καβάλλου παλάτιον καὶ τὸ Βατικανόν, καὶ ἐκτίσεν ἓνα ὑδραγωγόν, ὃς τις ἐτελειώθη εἰς τρία ἔτη ἀπὸ 4000 ἐργάτας. Ἐφερεν οὗτος εἰς τὴν πόλιν διειδέστατον ὕδωρ ἀπὸ μάκρος δεκατριῶν μιλίων δι' ὑπογείων ὀχετῶν καὶ ἐπάνω λιθοκτίστων

καμαρῶν. Τὸ ἔργον ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τὰς 300,000 χρυσῶν σκούδων, καὶ ἀργύριον ἐσύναξεν ἀπὸ τὰς οἰκονομίας του. Αὐτὸς προσέτι συνέλαβε τὸν τολμηρὸν στοχασμὸν, ἐκ τῶν τεσσαράκοντα Αἰγυπτιακῶν ὀβελίσκων, οἳ τινες πάλαι μὲ ἦσαν στολισμὸς τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, τῶρα δὲ ἐκείτοντο θραυσμένοι οἱ περισσότεροι, νὰ ἀναστήσῃ τινάς. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡμιχωσμένος εἰς τὴν γῆν ὁπισθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου. Πολλοὶ Πάπαι ἠθέλησαν νὰ τὸν φέρουν εἰς τόπον, ὅπου νὰ πέτῃ εὐκόλως εἰς τὰ ὄμματα τῶν θεατῶν, ἀλλ' ἡ δυσκολία καὶ ἡ δαπάνη τοῦ ἐγχειρήματος τοὺς ἐτρόμαζεν, ἐπειδὴ μόνος ὁ κορμὸς του ἐζύγιζε 992,000 λίτρας. Ὁ περίφημος ἀρχιτέκτων Φοντάνας ἐμεταχειρίσθη ἀριστουργήματα μηχανῶν διὰ νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τὸ τερατῶδες τουτο βάρος, καὶ νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου μεγάλην ἀγοράν. Ὁκτακόσιοι ἄνθρωποι καὶ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἵπποι ἐχρειάσθησαν εἰς τοῦτο. Ὅλος ὁ ὀβελίσκος περιεκλείσθη εἰς χωριστὸν περίφραγμα διὰ νὰ μὴ συντριφῇ, καὶ ἐπάνω καθήμενος ὁ ἀρχιτέκτων ἐδίδε διὰ σάλπιγγος τὸ σύνθημα νὰ τὸν κινῶσι. Πᾶν κίνημα ἐπροξένει τρόμον ὅμοιον μὲ σεισμὸν γῆς, καὶ ἡ ἐργασία διήρκεσε σχεδὸν δύο μῆνας (1586). Εἰς τὰ τρία ἐφεξῆς ἔτη ἐπρόσταξεν ὁ Σίξτος καὶ ἐξέχωσαν τρεῖς ἄλλους μικροὺς ὀβελίσκους, καὶ τοὺς ἐστήσαν εἰς ἀρμοδίους τόπους, ὅπου φαίνονται ἕως τὴν σήμερον. Οὗτος τελευταῖον ἐτελειώσε τὸν περίφημον θόλον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου *), τοῦτου τοῦ ὑψηλοτάτου ἔργου τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ ἠνάγκαζε κατὰ τὸν τρόπον του τὸν ἀρχιτέκτονα τόσον, ὥστε τὸ ὅλον μὲ βοήθειαν 600

*) Ἰούλιος ὁ Β' ἤρχισε τὴν οἰκοδομὴν τοῦτου τοῦ νέου ναοῦ τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ἐμεταχειρίσθη πρὸς τοῦτο τὸν περίφημον ἀρχιτέκτονα Βραμάντιον. Δέων ὁ Γ', Παῦλος ὁ Γ' καὶ Γρηγόριος ὁ ΙΓ' εἶχαν προαγαγεῖν τὸ ἔργον.

ἀνθρώπων, οἳ τινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰργάζοντο καὶ τὴν νύκτα, ἐσυντελέσθη εἰς εἴκοσι δύο μῆνας. Ἐξαίρετον νοσοκομεῖον, γέφυραν καὶ διάφορα ἄλλα οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἐν μέρει καὶ τῶρα εἶναι στολισμός τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης πόλεως, τὰ παρατρέχομεν καὶ προσθέτομεν μόνον, ὅτι ὁ Σίξτος ἔκτισε καὶ τὴν τοῦ Βατικανοῦ βιβλιοθήκην, τὴν ὠραιωτάτην τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι αὐτὸς ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τῆς ξηραίνῃ τὰ Ποντινὰ ἔλη, εἰς τὸ ὅποιον ἐκοπίαζαν εἰς μάτην οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι.

Τόσον πολλὰ ἔπραξεν ἓνας ἀνθρώπος, ὅς τις ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ εἰς τὸ ἐξηκοστὸν ἔννατον ἀφῆκε τὸν κόσμον· ἀνθρώπος προσέτι, τοῦ ὁποίου τὰ κύρια εἰσοδήματα, ὅταν ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν, δὲν ὑπερέβαιναν τὰ 1,200.000 σκουῶδα! Προσέτι κατέθεσε κατὰ τὰ πρῶτα τρία ἔτη τρία μιλιόνια σκουῶδα (ἑπτὰ καὶ ἡμισυ μιλιόνια φλωρίνια Αὐστριακὰ) εἰς τὸ Ἀγγελοκαστρον θησαυρὸν μόνιμον διὰ τοὺς διαδόχους του, τὸν ὅποιον ἐδιώρισε νὰ ἐγγίξουν μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, τὰς ὁποίας ἐπροσδιώρισε μὲ ἀκρίβειαν. Διὰ νὰ συνάξῃ τοῦτον ἐξ οἰκονομίας, ἡμέλησε τὸν ἑαυτόν του τόσον, ὥστ' ἐφόρει ἐμβαλωμένα ὑποκάμισα, καὶ συναρχία χρηματιστῶν ἐσυμβουλευόντο μετ' αὐτοῦ πάντοτε πῶς νὰ ἐπινοήσουν πόρους πρὸς αὐξῆσιν τῶν εἰσοδημάτων του.

Παρεκτὸς ταύτης τῆς μεγάλης διὰ τὴν χώραν φροντίδος του ἠγωνίζετο σπουδαίως καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀξίαν τῆς καθέδρας του, καὶ διὰ τοῦτο ἔγεινε μέτοχος τῶν τότε ταραχῶν τοῦ κόσμου. Μὲ ζῆλον προσπαθῶν νὰ κατορθώσῃ τὴν ἑνωτικὴν τῆς Νεαπόλεως μὲ τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν, καθὼς καὶ οἱ προκάτοχοί του, δὲν εἶχεν ἄλλο μεγαλῆτερον συμφέρον εἰμὴ νὰ ἀσθενίσῃ τὸν Ἰσπανικὸν οἶκον. Καὶ ἐβοήθησε μὲν Φίλιππον τὸν Β' εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑλισάβετ πόλεμον, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ τὸν ῥῆξῃ εἰς

βαθυτέρας ταραχάς, καὶ τίς ἐξεύρει τί ἠθέλην ἐπιχειρήσειν κατὰ τῆς Νεαπόλεως μετὰ τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἀνικήτου στόλου, εἰς δὲν ἀπέθνησκε. Μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν δὲν ὑπῆκουσεν εἰς τὰς ἐπιμόνους δεήσεις τῆς Ἰσπανικῆς αὐλῆς νὰ φανῇ μετὰ ζήλου συμβοηθὸς τῆς συνδέσεως καὶ πολέμιος τῶν Γάλλων, οἳ τότε εἶχαν γνωρίσειν Ἐρρίκον τὸν Δ'. Μὲ ὅλον ὅτι ἀφώρισε τὴν Ἐλισάβετ, ἀπηγόρευσε ὅμως μὲ ποινὴν ἐξορίας εἰς τὰ πολεμικὰ καράβια νὰ τὴν σατυρήσῃ τις ἢ νὰ τὴν περιπαίξῃ, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει τις νὰ ἔχῃ σέβας εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς ἀξίαν.

Πλήρης ὢν δραστηριότητος καὶ ζωῆς ἀνέφερενε πάντοτε μετὰ χαρᾶς τὸν λόγον τοῦ Οὐεσπασιανοῦ: ὁ αὐτοκράτωρ χρεωστεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἱστάμενος. Οὕτω, μ' ὅλον ὅτι αἱ ἀρρώστiai τὸν ἐπόλεμον συχνότερα, δὲν ἀφῆκε τὰ ἔργα του ἕως οὗ ἔξαφνα τὸν ἤρπασεν ὁ θάνατος. Ὁ ὄχλος παρωργισμένος διὰ τὰ νέα φορολογικὰ προστάγματα, ἠλάλαξε μὲ χαρὰν καὶ ἐκρήμνισε μὲ ἀγρίους θορύβους τὸν ἀνδριάντα τοῦ μεγίστου τῶν ηγεμόνων του.

6. Τέχναι καὶ φιλολογία.

Ἐνῶ ἡ κατάστασις τῶν Ἰταλικῶν πολιτειῶν ἦτο καθ' ὑπερβολὴν ἀνήσυχος καὶ κλονουμένη καὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν ἐσαλεύοντα, ἐπρόκοπταν οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες πολὺ καλῆτερα παρὰ μετέπειτα εἰς τὴν χαῦνον ἀδράνειαν τῆς εἰρήνης. Ἡ περίοδος, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι τῶρα ὁ λόγος, λάμπει ὡς χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἰταλικῆς τέχνης καὶ φιλολογίας, αἱ ὁποῖαι ἐνῆργησαν τόσον εἰς τὸν ὑψηλότερον πολιτισμὸν ὅλης τῆς Εὐρώπης, ὥστ' ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ρίψωμεν εἰς αὐτὰς ἐν βλέμμα, ἐνῶ ἐγχρονотριβοῦμεν τι περισσότερον εἰς τὴν ἱστορίαν τινῶν ἀπὸ τοὺς περὶφημηστάτους τεχνίτας.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἐξ ἑκατονταετηρίδος οἱ ζωγράφοι τῆς Τοσκάνας διὰ προσεκτικῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως, δι' οἰκοδομῆς πολλῶν ἐπιστημονικῶν μερῶν τῆς τέχνης, ἐξαιρέτως τῆς στερεωγραφίας, καὶ διὰ τῆς γενικῆς ἐξαπλώσεως τῆς δι' ἐλαίου ζωγραφικῆς, ἔμαθαν νὰ μυῶνται ἐλευθερώτερα εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης των. Ἐκ τῶν ὅσοι εἰς τὴν Φλωρεντίαν μὲ τὸν τρόπον τοῦτον προητοίμασαν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ζωγραφικῆς, ὀνομάζομεν ἡμεῖς ἐδῶ μόνον τρεῖς τοὺς περιφημωτάτους: Βενόζον Γοζόλιον, Δομενικὸν Γιρλανδάϊον καὶ Ἀνδρέαν Βερόκιον. Καὶ εἰς ἄλλα δὲ μέρη τῆς Ἰταλίας ἐφθασεν ἡ τέχνη αὐτηκαθεξῆς εἰς ὑψηλοτέραν μόρφωσιν καὶ ἰδιοτροπίαν τοῦ χαρακτήρος· εἰς τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν διέπρεψε Πέτρος Βαννόκκιος, ὀνομαζόμενος συνήθως Πέτρος Περυγῖνος ἐκ τοῦ τόπου τῆς διατριβῆς του· εἰς τὴν Μάντουαν ἐξυψώθη ἡ τέχνη διὰ Ἀνδρέου Μαντέγνα· εἰς Βενετίαν διὰ τῶν δύο ἀδελφῶν Γεντιλίου καὶ Γιοβάννη Βελλίνων, διὰ Κίμα Κονεγλιανοῦ καὶ ἄλλων περιφημῶν ἀνδρῶν. Ὁ χαρακτήρ τῶν διαφορῶν δρόμων, οἱ ὅποιοι ἐσχηματίσθησαν οὕτω κατὰ μικρὸν, φαίνεται εὐκρινέστατα εἰς τὴν ἀκριβεστέραν παρατήρησιν τῶν μεγάλων τεχνιτῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὰ πονήματα ἐκφράζεται ἐντελέστατα καθεὶς ἐξ ἐκείνων. Μεταβαίνομεν τῶρα εἰς τούτους,

Λεονάρδος Βίγκιος ὀνομασθεὶς ἀπὸ τὴν κόμην Βίγκην τῆς Ἀρνοθάλης πλησίον τῆς Φλωρεντίας, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1443 ἔτος. — Παῖς ὢν ἀκόμη ἡσθάνετο μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ πλάττῃ μέγατι, καὶ νὰ λάμπῃ μὲ τοῦτο περισσότερον ἀπὸ ἄλλους. Ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς ἐδόθη εἰς τὴν ἰχθυογραφίαν, ἠκολούθησεν ὁ πατήρ του τὴν πρόσκλησιν τῆς φύσεως, καὶ τὸν ἐδῶκε νὰ διδαχθῇ εἰς τὸν προειρημένον Ἀνδρέαν Βερόκιον, ὅς τις δὲν ἦτο μόνον ζωγράφος, ἀγαλματοποιὸς καὶ ἀρ-

χιτέκτων ἐνταύτῳ, ἀλλ' εἶχε καὶ λαμπρὸν προτέρημα τῆς μουσικῆς, καὶ ἀκριβεῖς τῆς μαθηματικῆς γνώσεις. Ὁ ἀνὴρ οὗτος μὲ τὰς πολλὰς τέχνας τοῦ ἐφάνη εἰς τὸν φιλόδοξον μαθητὴν τόσον ἐπίφθονος, ὥστε ἀπεφάσισεν ὁ παῖς νὰ τὰς μάθῃ ὅλας μίαν μετὰ τὴν ἄλλην. Ἀδιάκοπος ἐπιμέλεια καὶ μίμησις ἐκράτησαν δεσμευμένον τὸν ζωηρὸν νεανίσκον πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐργαστάσιον, καὶ τελευταῖον ἐπρόκοψε τόσον, ὥστε τὸν ἐφθόνει ὁ διδάσκαλος. Ἀφοῦ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμίτρει, ἰχνογράφει, ἐζωγράφει καὶ ἔτριβε χρώματα, ἔπαυσε τὸ ἐσπέρας πρὸς ἀνάπαυσίν τοῦ δύο ὥρας μουσικόν τι ὄργανον καὶ ἐσύνθετε νόστιμα τραγούδια. Ἐγυμνάζετο προσέτι μὲ ἐμπείρους παλαιστάς, καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδάμαζε τοὺς ἀγριωτάτους ἵππους. Ὅλα τὰ ἔκαμνε κατ' ἐξοχὴν, καὶ ὅλα τοῦ ἔπρεπαν προσφυῶς, ἐπειδὴ ἡ φύσις τοῦ ἐδωκεν εὐγενικόν τι πρόσωπον καὶ ῥωμαλαῖον σῶμα. Ἦτο προσέτι εἰς τὴν συνομίλιαν πνευματώδης καὶ χαρίεις, καὶ μὲ δύο λέξεις εἰλκυε τὴν προσοχὴν καὶ τὸ σέβας.

Ἐστοχάζετο πάντοτε νὰ ἐπινοῇ νέας καλλονὰς καὶ προτερήματα εἰς τὰς τέχνας, τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίζετο. Διὰ νὰ γνωρίσῃ βασίμως τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ κτήνη κατὰ τὸν ὀργανισμόντων, ἐκατέγινεν εἰς τὴν ἀνατομίαν, καὶ ἐμελέτησεν εἰς ἀνατετμημένα νεκρὰ πτώματα τὴν θέσιν τῶν νεύρων καὶ φλεβῶν καὶ μυῶν καὶ κοκκάλων. ἔγραψε δὲ καὶ πολλὰ συγγράμματα περὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῆς τοῦ ἵππου. Διὰ νὰ προάξῃ τι ὀρθὸν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἐβάδυνε μίαν φορὰν τρία ἔτη εἰς τὴν Γεωμετρίαν, Μηχανικὴν καὶ Ὑδραυλικὴν, καθὼς καὶ ἐφεξῆς τὸν ἐμεταχειρίσθη ὁ Δούξ Μεδιολάνου νὰ κατασκευάσῃ διώρυγας, νὰ κτίσῃ γεφύρια, νὰ κάμῃ ὑδραγωγούς καὶ νὰ διατρυπήσῃ βουνά. Εἶναι δὲ καὶ τὰ περὶ ἰσορροπίας καὶ τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος συγγράμματα τοῦ λαλοῦσαι ἀποδείξεις τῶν γνώσεών του.

Με προσοχήν ἐπαρατῆρει ἀσμένως καὶ πολλὴν ὥραν παλαιὰ τεῖχη, φοβεροὺς βράχους κτλ. διὰ τὰ συνάξῃ εἰκόνας εἰς τὴν φαντασίαν του. Ἐπισήμους φυσιογνωμίας ἐπαρατῆρει συχνάκις εἰς τοὺς δρόμους, καὶ τὰς ἐσχεδίαξεν ἔπειτα εἰς τὸν οἶκον του πρὸς μέλλουσιν χρῆσιν του. Καὶ ὅταν εἰργάζετο, τὸ ἔκαμνε μὲ τόσῃν ἰδιότροπον ἐπιμέλειαν, ὥστ' ἀνάγκη ἦτο νὰ γείνῃ τέλειον καὶ τὸ ελάχιστον.

Εἰς τὴν νεότητά του ἔχαιρεν ἡ φαντασία του ἐξαίρετως εἰς παντοδαπὰς ὑπερφυεῖς καὶ παραξένους συνθέσεις. Ἐξωγράφησε μίαν φορὰν χωριάτου τινὸς παράσημον τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, καὶ μὲ τὰ τρομερὰ μέλη ὅλων τῶν ἀποτροπαίων ἐντόμων καὶ σκωληκῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν πλεγμένα εἰς τῆς κεφαλῆς τὴν κόμην, ἔφθατε τὸν ὑπατον βαθμὸν τοῦ ἀποτροπαίου. Εἰς μίαν εἰκόνα, ἣτις ἐπαρίστανε τοὺς πρώτους ἀνθρώπους εἰς τὸν παράδεισον, δὲν ἠδύνατό τις νὰ θαυμάσῃ ἱκανῶς τὸ θαυμαστὸν ἀνάμιγμα τῶν διαφορωτάτων μικρῶν καὶ μεγάλων φυτῶν καὶ ζώων, τὰ ὁποῖα ὅλα μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας ἀντεγράφησαν πιστῶς ἀπὸ τὴν φύσιν.

Τῶν τῆς Μηχανικῆς γνώσεών του ἔδωκεν ἀπέδειξιν, ὅταν Φραγκίσκος ὁ Α' ἐμβῆκε μετὰ παρατάξεως εἰς Μεδιόλανον· διότι τότε ἐκατασκεύασε ξύλινον λέοντα, ὅς τις ἐκινήθῃ αὐτόματος βήματα τινα, ἔπειτα ἐσπάραξε τὸ ἰδιόν του στῆθος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφάνη κρῖνον. Τὰ τοιαῦτα ὅμως ἦσαν παιγνίδια εἰς αὐτόν. Ἐκαμεν ἔργα μεγάλα μὲ εὐγενέστατον ὕφος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ περιφημότετον εἶναι ζωγραφία τις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἐν Μεδιολάνῳ ρεφεκτωρίου τῶν Δομινικανῶν, τῆς ὁποίας τῶρα κατὰ δυστυχίαν μόνον ἀμαυρά τινα ἔχνη σώζονται. Παριστάνει τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ὅπου κάθηνται κατὰ σειράν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος. Ἡ ἔκφρασις τῶν κεφαλῶν εἶναι ἀπεριγράπτως ὡραία. Τὴν

κεφαλὴν τοῦ Ἰούδα ἀφῆκεν ἀτελείωτον πολὺν καιρὸν, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκειν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ εἰκόνα συμ-
φωνοῦσαν ἱκανῶς μὲ τὴν κακοτροπίαν τοῦ. Ὁ ἡγού-
μενος τοῦ μοναστηρίου, ἄνθρωπος ἄγριος καὶ ἀνόη-
τος, δὲν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν αἰτίαν ταύτην,
καὶ ἀπέδιδε τὴν βραδύτητα εἰς τὴν ἀμέλειαν τοῦ ζω-
γράφου. Οὗτος ἐπαρAPONῆθη τελευταῖον περὶ τούτου
εἰς τὸν Δοῦκα, καὶ ἔδωκε μὲ συγκατάθεσίν του ἀπὸ
ἐκδίκησιν εἰς τὸν Ἰούδα τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγουμένου
μὲ κάποιαν παραμόρφασιν.

Ἐνόςφω ἐβαστάζετο εἰς τὸ Μεδιόλανον ὁ Λοδο-
βίκος Μόρος, ἀπελάμβανε ὁ Βίγκιος, ὅς τις ἀπὸ
τοῦ 1482 ἔτους ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἐντιμον
μισθὸν ἐτήσιον, καὶ ἦτο προεστὼς τῆς Δουκικῆς ἀκα-
δημίας τῶν ζωγράφων καὶ μουσικῶν, καθὼς καὶ ἔπαι-
ζεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον ὄργανον ἰδικῆς του ἐφευρέ-
σεως. Αὐτοκράτορες καὶ βασιλεῖς ἐζήτουν τὴν συνα-
ναστροφὴν του, καὶ ὅλοι οἱ τεχνῖται τὸν ἐτίμων ὡς
ἄξιον ἀρχηγόν των. Ὅταν μίαν φορὰν εἰς μοναστή-
ριον τῆς Φλωρεντίας ἐσχεδιάσε μόνον μίαν εἰκόνα θυ-
σιαστηρίου, ἔτρεξαν οἱ Φλωρεντινοὶ δύο ἡμέρας κατὰ
συνέχειαν ἐκεῖ διὰ νὰ ἴδωσι τὸ ἀπλοῦν τοῦτο σχέδιον.

Τὸ 1499 ἔτος ἐπροσκαλέσθη μετὰ τοῦ περιφή-
μου Μιχαὴλ Ἀγγέλου εἰς Φλωρεντίαν διὰ νὰ σχε-
διάσουν ζωγραφίας μίας λαμπρᾶς σάλας, αἱ ὁποῖαι
ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν δύο τεχνιτῶν.
Ἐκτοτε ἐγεννήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τεχνίτου ἐκεί-
νου ἀντιζηλία καὶ φθόνος. Διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε καὶ
ἀπὸ τὴν Ῥώμην, ὅπου εἶχεν ὑπάγειν μετὰ τοῦ Δου-
κὸς Ἰουλιανοῦ Μεδίκου, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀν-
τιπαραταχθῇ ἐκεῖ κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ
Ῥαφαήλ, ἐδέχθη γέρων ἡδὴ τὴν πολλὰκις γενομένην
εἰς αὐτὸν πρόσκλησιν Φραγκίσκου τοῦ Α', καὶ μετέβη
εἰς τὴν Γαλλίαν (1515). Ἐκεῖ τὸν ἐπισκέφθη συχνά-

κίς ὁ μόναρχος εἰς Φονταίνεβλώ, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Λεονάρδος (1518).

Καθὼς εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἐγεννήθη ἡ νεωτέρα ζωγραφία, οὕτως ἐμελλεν ἐκεῖ καὶ νὰ ἀνδρωθῇ, καὶ τοῦτο συνέβη διὰ τοῦ Λεονάρδου Βιγκίου. Ἐνῶ μέχρι τοῦδε φῶς καὶ σκιά, διὰ τῶν ὁποίων φαίνονται ἐξέχοντα τὰ ἐπὶ ἐπιπέδου παριστανόμενα σώματα, ἐμεταχειρίζοντο μοναχῶς μὲ αἰσθημακατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀρθόν, ἦτο τῶρα κυριώτατος σκοπὸς τῶν ἀκριβεστάτων παρατηρήσεων καὶ τῆς λιπαρᾶς ἐπιμελείας τοῦ Λεονάρδου νὰ εφεύρῃ κανόνας περὶ τοῦ πῶς ἐνεργούσι ταῦτα εἰς τὰ σώματα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπέτυχεν, ἔπρεπε μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τούτων εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ νὰ τὰς δάσῃ τελειότητα, ὅποια δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὴ πρὸ αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ μαζὴ μὲ αὐτοὺς τοὺς κανόνας ἤγονεν εὐφυᾶ ἰχνογραφίαν, ἐλευθερίαν καὶ εὐγενὲς ὕφος εἰς τὴν σύνθεσίν του, μέγαν ἰδανισμόν εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν, καὶ τελευταῖον τὴν ἐπιμελεστάτην ἐκτέλεσιν, ἔπρεπε τὰ ἔργα του νὰ εἶναι διὰ πάντα καιρὸν ἀξιοθαύμαστα, καὶ ἐνταύτῳ διὰ τὸν ἰδικόν του διδακτικώτατα.

Μιχαήλ Ἀγγελος Βοναρόττιος ἐκατάγετο ἀπὸ ἐπισήμους γονεῖς, καὶ ἐγεννήθη 1474 εἰς ἀγροκλήπιόν τι τῆς Φλωρεντινῆς ἐπικρατείας. Ὁ ἀνὴρ τῆς Βυζάντιας τοῦ ἦτο ἀγαλματοποιὸς, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός του ἦσαν πολλαὶ ζωγραφίαι. Τοῦτο ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ζωηρὸν παῖδα ἐσωτερικὸν πόθον νὰ μάθῃ καὶ τὰ δύο τὰ ἔργα, καὶ ὁ πατήρ του τὸν ἐστειλεν εἰς Φλωρεντίαν πρὸς ἓνα ζωγράφον. Ἀντίγραφά του τινά, τὰ ὅποια ἔχαμεν ἐκεῖ, εἴλκυσαν τὸν θαυμασμόν τοῦ Λαυρεντίου Μεδίκου τόσον, ὥστε τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσαν ἀκαδημίαν τῶν ζωγράφων, καὶ τοῦ ἔδωκε τοὺς ἀρίστους διδασκάλους. Ἐκεῖ ἐγνώρισε καὶ τὸν Πολιτιανόν, ὅστις

ὑπῆγεν ἐκεῖ διὰ τὴν ἰδῆ. Ἀπέκτησεν ἐκεῖ φίλον τὸν ἐπιτῆδειον ζωγράφον Φραβαρθολομαῖον, καὶ πρὸς ἀγάπην αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης ἔμεινεν ἐκεῖ ἕνα ἐνιαυτόν. Παρεκτὸς τῶν ωραίων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐτεχνούργει ἀδιακόπως, ἐκαταγίνετο ἐνταύτῳ μὲ ζῆλον μέγιστον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς στερεωγραφίας. Ἐκαίεν εἰς αὐτὸν ἐσωτερικὸν πῦρ ἐπιθυμίας ἰαγείῃ ὅμοιος μὲ τοὺς μεγάλους ἀνδρας, οἵτινες ἐθαυμαστώθησαν μὲ τὰ ἔργα των, καὶ τὰ ἀρχαῖα καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου αἰεῖκόνες δὲν τὸν ἄφιναν νὰ ἡσυχάζῃ.

Τελευταῖον τοῦ ἠνοίχθη λαμπρὸν στάδιον. Ὁ περὶφημος Βραμάντιος, ἀρχιτέκτων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Ῥαφαὴλ συγγενῆς, τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τὸν ἐσύστησεν εἰς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν Β' διὰ τὰς ζωγραφίας τῶν τοίχων, μὲ τὰς ὁποίας ἐστόλισεν οὗτος πολυτελῶς πολλὰ οἰκήματα τοῦ Βατικανοῦ. Οὕτως ἐγεννήθη σειρὰ μεγάλων ἱστορικῶν εἰκόνων, ἐκ τῶν ὁποίων πᾶσα μία ἐπίστην ἕνα τοῖχον, ἐνῷ τὰ περισσότερα πρόσωπα ἐζωγραφοῦντο εἰς ἀληθινὸν ἀνάστημα ἀνθρώπου. Πρώτη ἦτο ἡ ὀνομαζομένη φιλονεικία περὶ τῶν μυστηρίων, μία ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος· δευτέρα ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, συλλογὴ τῶν περιφημοτάτων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος· τρίτη τὸ ὄρος ὁ Παρνασσὸς, ὅπου ἔβαλε καὶ τὴν ἰδίαν του εἰκόνα ὀπισθεν τοῦ Ὀμήρου, Οὐῖργιλίου, Δάντου κτλ. Ὁ Πάπας ἰδὼν τὰς δύο πρώτας, ἐπρόσταξε νὰ σηκωθοῦν ὅλαι αἱ πρότεραι εἰκόνες, καὶ νὰ ζωγραφηθοῦν νέαι ἀπὸ τὸν Ῥαφαὴλ. Οὗτος διέσωσε μόνον τὰς εἰκόνας σκεπαστῆς, τὰς ὁποίας εἶχε ζωγραφῆσαι προγενέστερα ὁ διδάσκαλός του Πέτρος Περυγῖνος. Μετὰ τὸν θάνατον Ἰουλίου τοῦ Β' ἔγεινε μέγας ὑπερασπιστὴς του Λέων ὁ Γ'. Ὅλα ἔμελλε νὰ ζωγραφῇ αὐτὸς, καὶ ἐπειδὴ πάντοτε εἰς μόνον ἔν ἔργον ἠδύνατο νὰ ἐνασχοληθῇ, ἔλαμνε τελευταῖον τὰς ἱερογραφίας καὶ ἄφινε τὴν ἀνα-

πληρώσιν εἰς τοὺς μαθητάς του. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξωγραφήθησαν μάλιστα οἱ τοῖχοι γαλερίας τινὸς τῆς δευτέρας αὐλῆς τοῦ Βατικανοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀνεπληρώθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοὺς μαθητάς του.

Ὁ Ραφαήλ θεωρεῖται ἀπόγονος τῆς Φλωρεντινῆς σχολῆς ὃχι μόνον διότι ὁ διδάσκαλός του Πέτρος Περυγῖνος, καὶ ὁ Λεονάρδος Βίγκιος ἐμαθήτευσαν εἰς τὸν Ἀνδρέαν Βερόκιον, ἀλλὰ μάλιστα διότι ἔλαβε τὸν δρόμον αὐτῆς, ὅς τις ἀποβλέπει ἐξαιρέτως τὴν μόρφωσιν τῆς συνθέσεως καὶ τὸ ἰδανικὸν τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ἐκφράσεως, καὶ τὰ ἐτελαιοποίησε θαυμασίως. Εἰς τοῦτον ἦτο προωρισμένον νὰ φέρῃ εἰς φῶς τοὺς καρπούς, οἱ τινες διὰ διακοσίων ἐτῶν κόπων ἐπισήμων νόων εἶχαν φθάσειν κατ' ὀλίγον εἰς ἐντελῆ ὠριμότητα. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς θαυμαστῆς τέχνης του ἐκφράζει ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας καταστάσεις ἀπὸ πῆς ἄκρας ἡσυχίας διὰ τῶν μεταξὺ βαθμῶν ἕως τοῦ σφοδροτάτου πάθους μὲ τόσῃν εὐκολίαν καὶ ἀκρίβειαν, ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ ἐκφρασθῇ ἄλλως καλῆτερα εἰμὴ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ δαιμονίου τούτου τεχνίτου.

Ὁ Ραφαήλ ἦτο καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἄνθρωπος ωραιότατος. Εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ γοητευτικὴν φιλοφροσύνην του καὶνεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ. Ἡ ἡλιθιότης, ἥτις ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς περιορισμένης ἀνατροφῆς του, μετεβάλλθη εἰς εὐγενῆ ταπεινοφροσύνην, ἥτις ἄλλως δὲν εἶναι ἰδίᾳ μεγάλων τεχνιτῶν. Αὐτὸς ὅμως εἰσέβητο ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὸ μεγαλεῖον του. Ἡ ἀξιαγάπητος ψυχὴ του τὸν ἐξερεν εἰς ὑπερβολὴν αἰσθήσεως τοῦ γυναικείου φύλου. Ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπρίλ. 1520 εἰς τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς του κατὰ τὸ τριακοστὸν ἑβδομον ἔτος του ἀπὸ ἀγονίαν.

Ὁ ἐνταφιασμός του ἐγένετο πένθιμος ἡμέρα εἰς ὅλην τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν σάλαν, ὅπου εἶχε ζωγραφῆσειν τελευταῖον, ἐτέθη τὸ λείψανόν του ἐπὶ κλίνης· εἰς τὴν κεφαλὴν του ἐβάλλθη ἡ τελευταία του εἰκὼν καὶ

Βάγας, εἰς Βενετιάν Γιοργιόννης Καστελφράγκος καὶ Πορδενόνης κτλ. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν 15^{ην} ἑκατονταετηρίδα παρήκμασε πολὺ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ ζωγραφία, μὲ ἐξαίρεσιν τῆς Βενετίας, ὅπου ἐβαστάχθη εἰς καποῖον ὕψος. Κυριωτέρα αἰτία τούτου ἦτο κακῶς νοθεύσασα τις μίμησις τῶν μεγάλων ἐκείνων τεχνιτῶν, καὶ ἡ ταχύτης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθουν νὰ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα των. Πρὸ πάντων ἐβλάψεν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος τοὺς μικροὺς γόας, οἳ τινες ἐνόμιζαν ὅτι θέλουν ἐμφυσήσῃν εἰς τὰ ἔργα των τὸ πνεῦμα ἐκείνου μὲ τὰς υπερβολὰς. Περὶ τὰ τέλη πάλιν τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος ἐλαβε μεταρρύθμισιν ἡ ζωγραφία εἰς Βονωνίαν διὰ Λοδοβίκου Καρακχίου (γενν. 1555, ἀποθ. 1619) καὶ τῶν δύο ἀνεψιῶν του Αὐγουστίνου καὶ Ἀννίβα, ἐνῶ οὗτοι κατέγειναν βασιμῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς φύσεως, καὶ οὕτω προητοιμασμένοι ἐσπούδασαν νὰ ἐνώσουν εἰς τὰ ἔργα των τὰ ἄριστα καθενὸς ἐκ τῶν προειρημένων διδασκάλων. Καὶ ἐπέτυχαν τοῦλάχιστον τόσον, ὅτι διὰ τῶν μαθητῶν των, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομάζομεν ἐδῶ δύο τοὺς ἐπισημοτέρους, Γουῖδωνα Ρένιον καὶ Δομενικίνον, ἐπανεέλαβεν ἡ ζωγραφία ἕως τὰ μέσα τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος τιμιωτέραν θέσιν.

Ἡ γλυπτικὴ ἔπεσεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γιβερτίου (Τόμ. Ε, σ. 552) καὶ ἀνυψώθη πάλιν διὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ὅς τις καὶ εἰς τὴν τέχνην ταύτην ἔκαμε θαύματα. Ἡ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐνέργειά του ἦτο ὁμοία τῆς εἰς τὴν ζωγραφίαν, εἰς δὲν ἦτο κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν βλαβερά. Ὑπὲρ ἄλλους τεχνίτας ἔμεινε ταύτης ἐλεύθερος Ἰωάννης ἐκ Βονωνίας, ὅς τις διὰ πολυαρίθμων ὀρειχαλκίων ἔργων του ἀπεβίβασε τὴν γλυπτικὴν κατὰ τὴν 15^{ην} ἑκατονταετηρίδα εἰς ὕψος τι, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπεσε πάλιν μετὰ τὸν θάνατόν του.

Εἰς τὴν τεκτονικὴν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Βρουνελλε-

σκίου διεύθυναν πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀρχαῖα μνημεῖα, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐσχημάτισαν τρόπον ἀνάλογον μὲ τοῦ καιροῦ τὰς χρεῖας. Ὁ περίφημος Βραβάντιος, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν εἰς δέοντα καιρὸν, ἐφάνη διὰ πολυαρίθμων οἰκοδομημάτων εἰς τὴν Ῥώμην εἰς ἀπὸ τοὺς μεγίστους τέκτονας τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ὅς τις τὸν ἠκολούθησε, τὸν ὑπερέβη κατὰ τὴν τόλμην, ἔμεινεν ὁμως ὀπίσω ὀλίγον κατὰ τὴν καθαριότητα τοῦ ὕφους. Ὀνομάζομεν ἐδῶ προσέτι τὸν Παλλάδιον (γενν. 1518, ἀποθ. 1580), ὅς τις εἰς πολλὰ παλάτια τῆς Βενετίας καὶ τῆς πατρίδος τοῦ Βικεντίας, ἀκόμη δὲ περισσότερον εἰς πολλὰ ἀγροκήπια, ἔδειξε τὴν θαυμαστὴν αἰσθηματικὴν κρίσιν του. Εἰς τὴν Ῥώμην παρήκμαζε πάντοτε πλεόν ἢ ἀρχιτεκτονικὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Καὶ εἰς τὰς λογικὰς δὲ τέχνας ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον ἐξαίρετοι ἄνδρες. Ἡ μὲ τόσῃν πολλὴν ἐνθουσίασιν, καὶ ἐπ' ἀληθείας μὲ ἐμπάθειαν γινομένη μελέτῃ τῶν παλαιῶν ἔδειξε τὴν μεγάλην τῆς ἐργείαν ὄχι μόνον εἰς τοὺς γράφοντας καὶ ποιοῦντας λατινιστὶ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν. Πρὸ πάντων ὀνομάζομεν ἐδῶ περίφημον τὸν Νικόλαον Μακιαβέλλιον (γενν. εἰς Φλωρεντίαν 1469, ἀποθ. 1527). Ἦτο πολιτικὸς γραμματεὺς τῆς Φλωρεντικῆς δημοκρατίας, τὴν ὑπουργήσεν εἰς ἀναγκαιότατα πράγματα, καὶ ἐστάλθη καὶ εἰκοσάκις πρέσβυς εἰς ἐξωτερικὰς αὐλὰς. Τὰ δημοκρατικά του φρονήματα τὸν ἐκρήμνισαν εἰς τὴν φθοράν. Ὅταν οἱ Μεδικοὶ ἐπανελάβαν τὴν ὑπεροχὴν 1512, ἐκατηγορήθη ὅτι ἦτο μέτοχος τῆς κατ' αὐτῶν συνωμοσίας, καὶ ὑπέφερε διὰ τοῦτο καὶ βασανιστήρια. Ἀλλ' ἡ δυστυχία δὲν ἠδυνήθη νὰ ταπεινώσῃ τὸ πνεῦμα του. Ὅταν ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν του, ἐμεταχειρίσθη τὸν καιρὸν του εἰς συγγραφάς, αἱ ὁποῖαι

κατὰ μὲν τὴν δύναμιν καὶ τὸ κάλλος ἀξίζουσι νὰ βαλθῶσι πλησίον τῶν ἀρχαίων, κατὰ δὲ τὰ φρονήματα πνέουν μᾶλλον ἐθνικὸν παρά χριστιανικὸν πνεῦμα. Μετὰ τῆς Φλωρεντινῆς ἱστορίας του εἶναι κατ' ἐξοχὴν περίφημα αἱ εἰς τὸν Λίβιον παρατηρήσεις του καὶ ἡ περὶ ἡγεμόνων βίβλος του. Ἐν γένει δὲ εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν περιγραφομένην τώρα περίοδον καμμία χώρα δὲν ἐγέννησε τοιούτους κλασικοὺς συγγραφεῖς ἱστορίας εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, καθὼς ἡ Ἰταλία. Ονομάζομεν ἐδῶ ἀκόμη Φραγκίσκον Γουϊκιαρδίνον, ὅστις ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ 1404 ἕως 1532, Παῦλον Σάρπιον, ὅστις ἔγραψε τὴν Τριδεντινὴν σύνοδον, καὶ Ἀρρίγον Κατερίνον Λαβίλαν, ὅστις περιέγραψε τὰς ἐμφυλίου καὶ θρησκευτικὰς ταραχὰς τῆς Γαλίας κατὰ τὸ δευτέρον ἡμῖς τῆς 15 ἐκατονταετηρίδος.

Ἐκ τῶν ποιητῶν τοῦ καιροῦ τούτου ἀστράπτουσι πρὸ πάντων Λοδοβίκος Ἀρίοστος (γενν. 1474, ἀποθ. 1533) καὶ Τορκουάτος Τάσσος (γενν. 1544, ἀποθ. 1595). Ὁ πρῶτος μᾶς παριστάνει εἰς τὸν μαινόμενον Ρολάνδον του μεγάλην τιὰ, παντοδαπῶς κινουμένην μὲ πολυτελῆ γραφίδα σχεδιασμένην εἰκόνα πλουσίως στολισμένου θαυμαστοῦ κόσμου, ὅστις λάμπει μὲ χαριτωμένα χρώματα, ἀναμιγμένα τολμηρῶς μὲ σοβαρότητα καὶ ἀστείότητα· ἡ ἡλευθερωμένη Ἱερουσαλὴμ τοῦ δευτέρου μᾶς ἐνιχθεῖ μὲ τὴν μαγίαν τῆς γλυκυτάτης γλώσσης ἰσχυρὸν αἶσθημα καὶ θεοσεβῆ ἐνθουσιασμόν. Καὶ τὰ δύο τὰ ποιήματα ἐθαυμάσθησαν καὶ ἠγαπήθησαν ἀπ' ὅλον τὸ ἔθνος. Πλησίον τούτων τῶν ποιητῶν ἐπὶσημος εἶναι ὁ πλούσιος εἰς ιδέας καὶ ὑψηλὰ ἐπτάμενος Γουαρτίνος (γενν. 1537, ἀποθ. 1612), τοῦ ὁποῦ οὐ πιστὸς ποιμὴν ἀνεγνώσθη καὶ ἐθαυμάσθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Μετ' αὐτὸν ἐξηντλήθη ἡ γηισία ποιητικὴ δύναμις εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ αὐτὸς δὲ στέκει εἰς τὰ σύνορα, καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ ὑπερβολὰς πάντῃ εὐλεύθερος. Μετὰ μίαν περίπου

γεγεάν ἀιθράπων ἐφάνη ὁ Γιαμβαπίστας (Ἰωάννης Βαπτιστῆς), ποιητῆς πλήρης δηλυπρεπείας, ὄγκου, καὶ τεχνικῶν παιγνίων τῆς ἀγχινοίας. Οἱ χάσαντες τὴν κρίσιν Ἴταλοι τὰ ἐξέλαβαν ταῦτα καλλονάς, καὶ εὗρισκαν τόσῃν εὐαρέστησιν εἰς αὐτὰ, ὥστε ὅλοι σχεδὸν οἱ ποιηταὶ τῆς χώρας ἐκείνης ἔγραφαν τῶρα κατὰ τὸν πρόπον τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνίγγελλαν τὴν εἰτε-
λη πτώσιν τοῦ ποιητικοῦ πνείματος.

Οὐδ' εἰς τὰς ἀκριβεῖς ἐπιστήμας ἔμειναν οἱ Ἴτα-
λοι ὀπίσω. Καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐφάνη μετὰξὺ των ἀνὴρ,
Γαλιλαῖος ὁ Γαλιλαῖος (γενν. 1564, ἀποθ. 1642),
ὅς τις διὰ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἀνακαλίψεων του
εἰς τὴν φυσιολογίαν ἀπέκτελλε τὸ ὄνομα Πατὴρ τῆς
νεωτέρας φυσικῆς. Εἰς τὰς ἐπιστήμους περιστάσεις τῆς
ζωῆς του ἔχομεν σκοπὸν νὰ ἀφιερῶσωμεν ἐδῶ λεπτο-
μερῇ τιτὰ διήγησιν.

Ὁ Γαλιλαῖος ἦτο υἱὸς εὐγενοῦς τῆς Πίσσης, ὅς-
τις ἠγάπα τὰς ἐπιστήμοικας ἀσχολίας καὶ ἴσως χωρὶς
νὰ τὸ ἐξεύρῃ διηγείρε μὲ τὸ παράδειγμάτου παρο-
μοίαν κλίσιν καὶ εἰς τὸν υἱὸν του. Διότι, μ' ὅλον ὅτι
αὐτὸς τὸν ἐδιώρισε νὰ γείνῃ πανίῳν πραγματευτῆς, ἔρ-
γον ἐντιμον εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἠναγκάσθη νὰ ὑπο-
χωρήσῃ εἰς τὴν κλίσιν τοῦ παιδὸς διὰ νὰ σπουδάσῃ.
Διὰ τοῦτο τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πα-
τρίδος του Πίσσης, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν
ιατρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Τὸ
πνεῦμα του ὅμως τὸν ἔσυρεν εἰς τὰ πραγματικά, διὰ
τὰ ὅποια εἶχεν ὀξεῖαν παρατήρησιν διὰ νὰ κάμῃ νέας
εὐρέσεις. Δεκαεννέα ἐτῶν ὧν, παρατηρήσας τὴν εἰς
τὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κίνησιν φαταρίου τιγὸς, τὸ ὅποιον
ἐκρέματο ἀπὸ τὸν θόλον τῆς ἐκκλησίας τῆς Πίσσης,
ἀνεκάλυψε τοὺς κανόνας τοῦ κρεμαστοῦ, διὰ τοῦ
ἵποιοι εὗρηκε τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου. Ἐδίδθη
τῶρα ὅλος εἰς μελέτην τῆς Μαθηματικῆς καὶ Φυσικῆς.

Ἡ φήμη τῶν γνώσεών του τὸν κατέστησεν εἰκοσιπενταετῇ ὄντα προφέσσορα τῆς Μαθηματικῆς εἰς τὴν Πίσαν (1589). Ἐκαμε τῶρα ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν πύργον τοῦ ναοῦ ὠφέλιμα πειράματα, ἐκ τῶν ὁποίων εὗρηκε τοὺς κανόνας τῆς ταχύτητος τῶν πιπτόντων σωμάτων. Μὲ τὰς περαιτέρω πείρας του εὗρηκε τὴν σαφρότητα πολλῶν φυσικῶν γνωμῶν τοῦ Ἀριστοτέλους· ἀλλ' ὁ φιλόσοφος οὗτος εἶχεν ἀκόμη τότε κατ' ὅλα πολλοὺς ζηλωτὰς, καὶ ἐνομιζέτο ἀμαρτία τὸ νὰ τὸν πολεμῶσιν. Ἡ μαρία τῶν ἐναντίων του ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ὁ νέος προφέσσωρ μετὰ δύο ἔτη ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὴν καθέδραν του καὶ τὴν Πίσαν. Ἐπροσκαλέσθη ὁμως ἀπὸ τὴν Βενετικὴν γερουσίαν διδάσκαλος τῆς Μαθηματικῆς εἰς τὸ Παταύιον, καὶ ἐκεῖ εὗρηκαν τὰ μαθήματά του τόσον ἔπαινον, ὥστε οἱ μαθηταὶ συνέβρεαν εἰς αὐτὸν πανταχόθεν. Ἐνῷ λοιπὸν ἀδιακόπως ἐφήρμοζε τὰς μαθηματικὰς γνώσεις εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἐπιπτεν ἀπὸ νέαν παρατήρησιν εἰς ἄλλην. Ἀπὸ τοῦ 1604 ἔτους ἔκαμνε παρατηρήσεις ὠφελίμους εἰς τὴν μαγνητίν, καὶ 1609 παρατηρῶν κατὰ συμβεβηκὸς Βελγίου τινὸς ὑελοουργοῦ τὰς θεωρίας περὶ τῶν ὀμματουαλίων, εὗρηκε τὰ ἀστρονομικὰ τηλεσκόπια καὶ τὰ μικροσκόπια. Μόλις ἔκαμε τὴν ἀνεκτίμητον ταύτην εὗρεσιν', καὶ ἔστρεψεν εὐθύς τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅπου ἔκαμε σειρὰν νέων ἀστρονομικῶν ἀνακαλύψεων. Εὗρηκε τὴν ιδιότητα τῆς ἐπιφανείας τῆς σελήνης, ἐδίδαξε νὰ μετροῦν τὸ ὕψος τῶν εἰς αὐτὴν ὀρέων διὰ τῆς σκιᾶς των, καὶ ἠρίθμησεν εἰς τὴν πλειάδα, ὅπου ὁ ὀφθαλμὸς διακρίνει ἑπτὰ, τριάκοντα ἑξ ἀστέρας. Τότε εἶκασε, τὸ ὅποιον ἡμεῖς ἐξεύρομεν βεβαίως τῶρα, ὅτι μὲ βοήθειαν ἀκριβεστερῶν τηλεσκοπίων ἐμπορεῖ τις νὰ ἀναλύσῃ τὸν Γαλαξίαν εἰς ὀλόκληρον στράτευμα ἀστέρων. Τὴν 7 Ἰαν. 1610 εὗρηκε τοὺς τοῦ Διὸς δορυφόρους. Ἐκ τούτου τοῦ

ετους ἔκαμνεν τὰς ἀνακαλύψεις του εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου τὸν εἶχε προσκαλέσειν Κόσμος Β' ὁ Μένδικος Δουκικὸν Μαθηματικὸν καὶ Φιλόσοφον μὲ ἐντιμοτάτας συνθήκας.

Ἄλλ' ἡ τιμὴ αὐτῇ ἦτο μικρὰ ὡς πρὸς τὸ τοῦ φθόνου βάρος, τὸ ὁποῖον ἐπεσεν εἰς τὸν μέγαν ἄνδρα. Ἀπὸ τοῦ 1632 εἰς τοὺς, ὅποτε εἶχεν ἐκδώσειν διὰ λογόν τινα περὶ τοῦ κατὰ Κοπέρνικον καὶ Πτολεμαῖον συστήματος τοῦ κόσμου, ἐξερράγη δημόσιος διωγμὸς ἐναντίον του. Εἰς τὸ σύγγραμμά του ὑπέθεσεν υπερασπιστὴν τοῦ πρώτου Σελβιάτιόν τινα, τοῦ δὲ δευτέρου Σιμπλίκιον, ἄλλ' εἰς τρόπον, ὥστε οἱ λόγοι τοῦ πρώτου ἐλάμβαναν τὴν ὑπεροχὴν. Ἦτο δὲ τότε τὸ μὲν Πτολεμαϊκὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον θέτει τὴν γῆν εἰς τὸ μέσον τοῦ παντός καὶ βάλλει τὸν ἥλιον καὶ ὅλους τοὺς ἀστέρας νὰ κινοῦνται ὀλόγουράτης, τρόπον τινὰ τῶν αὐλῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας σύστημα. Τὸ δὲ Κοπερνίκειον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν ἥλιος εἶναι κέντρον, περὶ αὐτὸν δὲ κινοῦνται οἱ πλανῆται, ἐνομίζετο κακοδοξία καὶ ἀτέβεια, ἐπειδὴ ἀντιφέρεται εἰς χωρίον τι τῆς παλαιᾶς γραφῆς (Ἰησ. Γ', 12, 13). Οἱ Μοναχοὶ λοιπὸν ἐδίδασκαν δημοσίως κατὰ τοῦ Γαλιλαίου, καὶ ἕνας ἀγχίνους ἔλαβε βάσιν τῆς ὁμιλίας του τὸ ῥητὸν (Πράξ. Ἀποστ. Α', 11) „ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντοντες εἰς τὸν οὐρανόν;“ Οἱ δὲ Ἰησουῖται, οἵτινες ἠθελαν νὰ ἔχουν τὸ μονοπώλειον ὅλων τῶν Μαθηματικῶν γνώσεων, ἐπαράστησαν εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν Γ', ὅτι Σιμπλίκιος ἐνοεῖτο αὐτὸς, καὶ ἐκωμωδεῖτο, ὅτι ἔδωκε τὴν ἀδειαν εἰς τύπωσιν τοιοῦτου βιβλίου. Ἐγείνε λοιπὸν τὸ πρᾶγμα κρισιολογίας ἀντικείμενον, καὶ ἐδιωρίσθη σὺν ὁδὸς Καρδινάλιων, Μοναχῶν καὶ Μαθηματικῶν, ὅλων ἐχθρῶν τοῦ Γαλιλαίου, διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸ σύγγραμμά του. Τὸ ἔκριναν κατ' ὑπερβολὴν επικίνδυνον, καὶ ἐκραξάν τὸν συγγραφέα ἐμπροσθεν τῆς τρο-

μερᾶς ἱερᾶς ἐξετάσεως εἰς τὴν Ῥώμην. Κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔζη πλέον ὁ ὑπεραπιστής του Κόσμος. Μεῖον τὸ γῆρας του καὶ τὴν πάσχουσιν υἱεῖάν του καὶ τὴν ψυχρότητα τοῦ καιροῦ ἠναγκάσθη νὰ ὁδοιπορήσῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὸν χειμῶνα 1633, καὶ ἀρῶν μῆνας τινὰς διέτριψεν ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυλακωμένος, κατεδικάσθη πρὸς αἰώνιον αἰσχύνην τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς ἀπὸ τὴν ἱεροκρισίαν νὰ ἀναθεματίσῃ τὰς μεγάλας ἀληθείας, τὰς ὁποίας εἶχε βεβαιώσῃ, γονατιστὸς καὶ ἔχων τὴν χεῖρα του εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἔμπροσθεν Μοναχῶν ἀγραμμάτων (23 Ἰουν. 1633). Ὁ τύπος ἔλεγε : Καρδιά εἰλικρινεῖ καὶ πίστει ἀπλάστῳ ἀπαρνούμαι, καταρῶμαι καὶ ἀναθεματίζω τὰς προειρημένας πλάνας καὶ αἵρέσεις. Ἐνῶ ἔστηκώθη ὀρθὸς, ἐκτύπησε τὸν πόδα του καταγῆς καὶ ἐφιθύρισεν εἰς τὰ ὀδόντιά του. „Καὶ μὲ ὅλον τοῦτο κινεῖται ἡ γῆ.“ Ἐπειτα ἐδιαβάσθη ἔμπροσθεν του ἡ ὑπὸ ἑπτὰ Καρδιναλίων ὑπογεγραμμένη ἀπόφασις, διὰ τῆς ὁποίας ἐκαταδικάσθη εἰς φυλακὴν τῆς ἱεροκρισίας ἀπροσδιόριστον καιρὸν, καὶ διὰ τριῶν ἐνιαυτῶν νὰ ἀναγενώσκῃ καθ' ἐβδομάδα τοὺς ἑπτὰ τῆς μετανοίας ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, τὸ βιβλίον του ἀπηγορεύσθαι, καὶ τὸ σύστημά του, ὡς ἐναντίον τῆς γραφῆς, ἀνεθεματίσθαι.

Εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἔγινε τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ μὲ ὅλον τοῦτο δὲν ἔπαυτε νὰ καταγίνεται εἰς φυσικὰς ἐρεῦνας. „Εἰς τὸ σκότος μου, γράφει τὸ 1637 ἔτος πρὸς ἕνα φίλον του, μεριμνῶ ἐξετάζων τῶρα μὲν ἐκεῖνο, τῶρα δὲ ἄλλο ἀντικείμενον τῆς φύσεως, καὶ δὲν ἔμπορῶ νὰ καταπαύσω τὴν ἀνήτυχον κεφαλὴν μου, μὲ ὅλον ὅτι τὸ ἐπιθυμῶ. Ἡ παντοτεπνεῦς αὕτη ἀσχολία τοῦ πνεύματός μου μὲ ἀρπάζει τὸν ὕπνον.“ Τελευταῖον ἀπέθανε κατὰ τὸ ἐβδομηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ μαθητοῦ του Βικεντίου Βιβιανού, ὅστις εἰς τὸ

ἐξῆς δὲν ἐγνώριζεν ἄλλην ὑψηλοτέραν ὑπερηφάνειαν, εἰμὴ νὰ ὑπογράφεται μὲ τὴν προσθήκην : εσχατος μαθητῆς τοῦ Γαλιλαίου. Περικτὸς τοῦτου εἶχε παιδεύσει πολλοὺς ἀξιολόγους μαθητάς. Τὸ σῶμα του ἐναπετέθη εἰς τὴν ἐν Φλωρεντία ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Σταυροῦ πλησίον τοῦ μνημείου τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἀλλ' ὑγιὲς καὶ στερεὸς καὶ γλυκὺς εἰς τοὺς συνομιλοῦντας τον. Μόνον μὲ τοὺς πιστοτάτους του ὠμίλει περὶ Μαθηματικῆς καὶ Φιλοσοφίας. Ἡ διάχυσίς του ἦτο κηπεία, μουσικὴ, ιχθυογραφία καὶ ποιητικὴ. Τὸν Ἀρίστοτον ἤξευρε σχεδὸν ἐκ στήθους. Ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς του εἶναι καθαρὸς καὶ ὠραῖος.

Θ'. ΤΑ ΑΛΛΑ ΕΘΝΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

Ἑ λ β ε τ ο ῖ .

Εἰς τὸν πέμπτον τόμον τοῦτου τοῦ συγγράμματος (σελ. 478) ἀφήκαμεν τοὺς Ἑλβετοὺς κατὰ τὸ τέλος ἐπικινδύνου πολέμου, ὅς τις γεννηθεὶς ἀπὸ ἐσωτερικὴν διχόνοιαν, ὀλίγον ἐλείψε νὰ κρημνίσῃ τὴν μὲ ἑκατονταετῆς ἀγῶνας στηθεῖσεν οἰκοδομήν, ὅποτε οἱ ἐχθροὶ ἠλπιζαν διὰ τῆς διχονοίας τῶν συμμάχων νὰ ἀπολαύσουν ὅ,τι δὲν ἠδυνήθησαν μὲ τοὺς κατὰ τῆς ὁμονοίας ἀγῶνας. Ἀλλ' ἡ ὑγιὲς φύσις τῆς συμμαχίας ἐνίκησε, καὶ οἱ Ἑλβετοὶ ἐνεδυναμώθησαν μὲ νέους φίλους, καὶ ἐπλάτυναν τὴν ἐπικράτειάν των διὰ δορικτησιῶν. Ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ προσλάβουν διὰ στρογγύλησιν, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τοὺς τὸ δώσουν οἱ γείτονες, οἵτινες ἕως τοῦδε ὑπέκειντο εἰς ξένην ἐξουσίαν. Οὕτως ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν Συνόρκων ἡ Αὐστριακὴ πόλις Ρουκεσβίλλα πρὸς μεγάλην χαράν

των, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτοῦ ἠνωχλοῦντο συχνάκις ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Πάραυτα μετὰ τοῦτο ἐφάνη εἰς αὐτοὺς καιρὸς νὰ ἀποκτήσουν μεγαλήτερα. Ὁ Ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας Σιγεμοῦνδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκαν τὸ Τε-
 ιόλον καὶ αἱ ἐμπροσθιναὶ χῶραι, ἐστασίασε μὲ τὸν Πά-
 παν Πῖον Β' ἐξ αἰτίας λογομαχίας αὐτοῦ πρὸς τὸν
 φίλον τοῦ Πάπα, τὸν ἐπίσκοπον Βριξίας. Ὁ Πάπας
 τὸν ἀφώρισε, καὶ ἐπρόσταξε τοὺς Ἑλβετοὺς νὰ ση-
 κώσουν πᾶσαν εἰρηνικὴν μετ' αὐτοῦ σχέσιν, ὀνομά-
 ζων αὐτὸν „Σιγεμοῦνδον ἄτιμον καταφρονητὴν τῶν
 τῆς μεγαλειότητος δικαίων, πρῶν Δοῦκα.“ Οἱ Ἑλ-
 βετοὶ, ἐναντίον τῶν ὁποίων ὁ Σιγεμοῦνδος πρὸ ὀλί-
 γου εἶχεν ἐνεργήσειν εἰς τὴν Ῥώμην ἀφορισμὸν δι'
 ἰδίας των διαφορὰς, ἐτηγαλίσθησαν τὸν καιρὸν μὲ
 χαράν. Τίγυρον, Οὔριον, Συητία, Λύκερνα, Συ-
 λουανία, Γλαρῶνα, ὥπλισαν τὰ στρατεύματά των,
 διὰ τῶν ὁποίων πάραυτα ἐκυριεύθη ἡ Τυργοβία (1460),
 καὶ διὰ νὰ πολιορκήσουν τὴν Δισσενοβίαν, ἐστεῖλαν βο-
 ηθητικὰ στρατεύματα εἰς Βέρναν, Φρειβοῦργον καὶ
 Σολόδορον. Κατὰ τὸ μέρος τῶν πολεμικῶν δυνά-
 μεων ἐμοιράσθησαν καὶ αἱ δορικτησαί, ἐκ τῆς εἰρή-
 νης βεβαιωθεῖσαι, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μὲ αὐτοὺς ἡ
 Αὐστρία διὰ δεκαπέντε ἔτη (1461), καὶ διὰ τῆς ὁποί-
 ας ἔμειναν ὅλα τὰ κυριευθέντα εἰς τοὺς Ἑλβετοὺς.
 Ὅτι τὸ Βιντερθούριον ἐπολιορκήθη, ἀλλὰ δὲν ἐκυ-
 ρεύθη, ὠφέλησε τοὺς Τιγυρίους. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Ἀρ-
 χιδούξ ἀφῆκεν εἰς τοὺς τὴν ἀξιόλογον ταύτην πό-
 λιν διὰ ἀργύριον, δὲν ἐχρεώστων νὰ μοιράσουν τὴν
 κυριότητά της μὲ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας.

Ἡ ἀδυναμία, τὴν ὁποίαν ἐδείξεν ἐδῶ ἡ Αὐστρία,
 ἤρθεῖσε περισσότερον τὴν τόλμην τῶν Ἑλβετῶν, καὶ
 ὅμως δὲν ἠλάττωσε τὰς ἐλπίδας τῶν εὐγενῶν, οἱ
 ὁποῖοι ἀκόμη ἐδίφων ἐκδίχησιν. Πρὶν φθάσωσιν ἀκόμη
 τὰ δεκαπέντε ἔτη, ἐγενήθη ἐκ προσβολῆς εὐγενεῶς
 τιὸς εἰς τὸ Μυλούσιον νέος πόλεμος (1468), εἰς

τὸν ὁποῖον περιεπλέχθη ὁ ἀρχιδούξ Σιγεμουῦνδος, καὶ οἱ νικηταὶ Ἑλβετοὶ ἠνάγκασαν τὸν τελευταῖον νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου εἰς τὴν εἰρήνην ποῦ Βαλδεσούτου. Ἐὰν τὸ ἀργύριον δὲν ἐφθάνεν εἰς διωρισμένον τινὰ καιρὸν, ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήτῃ εἰς αὐτοὺς τὸ Βαλδεσούτον καὶ Σβαρσβάλδιον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σιγεμουῦνδος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ πληρώσῃ τὸ ἀργύριον, καὶ μὴ ὅλον τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὰ ἐνέχυρα, ἀπεφάσισε νὰ προσκαλέσῃ ξένην βοήθειαν. Ἀφ’ οὗ ἐκοπίασεν εἰς μάτην περὶ τούτου εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐστράφη ἔπειτα πρὸς τὸν πλούσιον καὶ ἰσχυρὸν Δοῦκα Βουργονδίας Κάρολον τὸν Τοῦμврὸν. Ἀπὸ τοῦτον ἔλαβεν ὅ, τι ἐξήκει μὲ ἐνέχυρον τῶν τεσσάρων τοῦ δάσους πόλεων τῶν εὐρισκομένων εἰς Σβαρσβάλδιον, καὶ τῶν εἰς Ἀλσατίαν, Συνδαγαυίαν καὶ Βρεισγαυίαν κτημάτων του. Αἰτίαι συγχύσεως μεταξὺ τοῦ Ἀρχιδουκὸς καὶ τῶν Συνόρκων δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλλείψωσι. Πέτρος ὁ Ἀγεμβάχιος, ἀρμοστής τῆς Ἀλσατίας, ἠρέθισε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ὑπεροφίας καὶ σκληρότητός του. Ὅσον ὅμως ἡ Βουργονδία συνεκρούετο ἐχθρικῶς μὲ τοὺς Ἑλβετοὺς, τόσο ἐπλησίαζεν εἰς τούτους Λοδοβίκος ὁ ΙΑ΄, καὶ τώρα ἠνώθη μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Σιγεμουῦνδος. Καὶ οἱ δύο ἤθελαν νὰ βάλωσιν ὅρια εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ἑκτασιν τῆς Βουργονδικῆς δυνάμεως, καὶ ἐπίστευαν ὅτι πρὸς τοῦτο εἶναι οἱ Ἑλβετοὶ ἐπιτηδειότατοι. Κατὰ τὸ 1474 ἔτος ὤμοσαν ὁ Σιγεμουῦνδος καὶ ὅλοι οἱ Σύνορκοι μὲ ἐγγύησιν Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ΄, αἰωνίαν συμβίβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεβάλλετο πᾶς πόλεμος καὶ πᾶσα ἑχθρα, καὶ ἀνελαμβάνετο πᾶσα εἰρήνη καὶ ἑνώσις. Συγχρόνως δὲ ἔκαμαν τὸ Ἀργεντοράτον, ἡ Βασιλεία, ἡ Κολμαρία καὶ τὸ Σελεστάδιον μὲ τὸν Σιγεμουῦνδαν συμμαχίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώσωσι τὴν ἐνέχυ-

ριασμένην ποσότητα διὰ τὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον γειτονίαν τῆς Βουργονδίας.

Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀγεμβάχιος ἔσπευσεν εἰς Βρισίακον διὰ τὰ ὀχυρώσῃ τὸν τόπον τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπεροφίας του παρώργισε τοὺς ἐκεῖ τόσον, ὥστε τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἐφυλάκωσαν. Ὁ Σιγεμουῖνδος, ὅς τις τῶρα ἀθέτησε τὰ ἐνέχυρα εἰς τὸν Δοῦκα, ἐκατέστησε κριτήριαν συγκροτούμενον μέρος μὲν ἐξ Αὐστριακῶν, μέρος δὲ ἐκ Σύνορκων. Χωρὶς παρατήρησιν, ὅτι ὁ δοῦλος δύναται νὰ τιμωρηθῇ μόνον ἀπὸ τὸν αὐθέντην του, ἐκαταδικάσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἀγεμβάχιος· ὁ Κάρολος ἐγενεν ἐκτὸς εαυτοῦ ἀπὸ τὸν θυμὸν, καὶ ὤμοσεν ἐκδίκησιν· ἐπειδὴ ὁμως τότε ἦτο περιπλεγμένος εἰς τὰς ταραχὰς τῆς Κολωνίας (Τόμ. 5. σελ. 466), ἀνάγκη ἦτο νὰ τὴν ἀναβάλῃ. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ συνεδέσθησαν οἱ Σύνορκοι σφικτότερα μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐκήρυξαν κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον. Ἑλβετοὶ καὶ Αὐστριακοὶ, φίλοι τῶρα, καὶ σημαίνοντες κοινῶς μὲ ἄσπρους σταυροὺς, ἐπέρασαν τὸ ὄρος Ἰουρασσὸν, καὶ ἐκυρίευσαν πολλοὺς ὀχυροὺς τόπους. Ὑστερα κατὰ τὸ 1476 ἔτος ἐξεστράτευσεν ὁ Κάρολος ἐναντίον των. Φρούρια τινὰ, Π. χ. ἡ Ἰωαμβίλλα, τὰ ὅποια ἠμέλησαν νὰ πιάσωσιν οἱ Βέρνιοι, ἐκυριεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ· ἀπ' ἄλλα ἐξεδιώχθησαν αἱ Ἑλβετικάι φρουραί. Ὁ Κάρολος ὤμοσε τὸν ἅγιον Γεώργιον κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὅτι θέλει ἀφανίσειν ὅλους τοὺς σκύλους Γερμανοὺς, καὶ θέλει χαρίσειν τὴν περιουσίαν των εἰς τοὺς στρατιώτας· τοὺς φρουροὺς τῆς Γραντῶνος ἐκρέματεν ἀπὸ τὰ δένδρα. Ὅχι μακρὰν τοῦ τόπου τούτου ἐσυναντήθησαν ἀπροσδοκῆτως τὰ δύο στρατεύματα τὴν 3 Μαρτίου. Οἱ Σύνορκοι, καθὼς ἶδαν τὸν ἐχθρόν, ἐγονάτισαν καὶ ἐπροσεύχοντο· ὁ δὲ Κάρολος νομίζων, ὅτι παρακαλοῦν νὰ τοὺς ἐλεήσῃ, ἐφώνηξε: δὲν εἶναι εἰλεος δι' αὐτοὺς· ὅλοι χρεώσονται νὰ ἀποθάνωσιν. Ἀλλὰ πάραυτα ἐγνώρισε πό-

συν ἡπατήθη, ὅταν οἱ Βουργόνδιοί του ἀπὸ τὴν ἀκαταμάχητον προσβολὴν τῶν ἀνδρείων Ἑλβετῶν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Καὶ ὁ Κάρολος δὲ, ὅς τις μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ἠνάγκαζε τοὺς φεύγοντας νὰ σταθῶσι, συνετράπη καὶ αὐτὸς μαζὴ τῶν. Ἀμέτρητοι θησαυροὶ, τοὺς ὁποίους ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἔπεσαν εἰς τῶν νικητῶν τὰς χεῖρας. Μετ' ὀλίγον ἦλθε πάλιν στρατηγῶν πολυαρίθμους καὶ ἐπολιόρχει τὸ Μύρατον. Ἐκεῖ ἐφάνη ὁ στρατὸς τῶν Σύνορκων, καὶ μὲ μάχην ἐκέρδησε νέον θρίαμβον τὴν 22 Ἰουνίου κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὅποτε πρὸ 137 ἐτῶν διέστωσαν τὴν πολιτείαν των πλησίον τῆς Λαυπίας. Ἰωάννης Ἀλβύλιος, ὅς τις ὠδήγει τὰ στρατεύματα, ἐμεταχειρίσθη τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἐνθουσιάσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἐνῶ ἐπροσεύχοντο, ἀνοίχθησαν τὰ σύννεφα, καὶ ἐφάνη ὁ ἥλιος· πρότερον εἶχε καταμοσχεύσειν τοὺς Ἑλβετοὺς βροχὴ διαρκὴς εἰς τὸν δρόμον. Μὲ τὴν συνειθισμένην ἀνδρίαν των ἀπέκρουσαν ὅλους τοὺς ἐχθρικοὺς λόχους. Ὁ Κάρολος ἔφυγε, 25,000 νεκροὶ ἐκ τοῦ στρατεύματός του ἐσκέπασαν τὸ Βαλστατ *). Κατὰ τίνα τρόπον κρημνισθεὶς ἀπὸ τὸ μέγα ὕψος του ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐτελεύτησε τὸ ἐφεξῆς ἔτος, τὸ ἐδιηγῆθημεν ἀνωτέρω (Τόμ, V, σελ. 475).

Εἰς τοῦτον τὸν ἐπικίνδυνον πόλεμον, λέγει ἓνας Ἑλβετὸς ιστοριογράφος, ἐξήπλωσαν οἱ Σύνορκοι τὴν φήμην. τῶν ὅπλων των πρὸς βλάβην τῆς καλῆς φήμης τῆς μετριότητός των. Τὰ μεγάλα λάφυρα πολυτίμων λίθων, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας των, καὶ τὰ πολλὰ συμμαχικὰ ἀργύρια τῶν Γάλλων, ἔκαμαν πολλὰς οἰκογενεῖας ὑπερηφά-

*) Τὰ ὅττ' αὐτῶν φονευθέντων συνηρμόσθησαν μετέπειτα εἰς χωριττὸν οἰκοδόμημα. Τὸ μνημεῖον τοῦτο τοῦ παλαιοῦ κλέους ἐκρημνίσθη τὴν 2 Μαρτίου 1798 ἀπὸ στρατεύμα δημοκρατικῶν Γάλλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο μισητὴ καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς δυνάμεως ξένου λαοῦ.

νοὺς, ἢ ἐντὸς ὀλίγου κατεφαγώθησαν εἰς τρυφὰς καὶ ἀσωτίας ἀπὸ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους. Τὸ ὁδοιπορεῖν, ὡς ὠνόμαζαν τὸ ἐμβαίνειν εἰς ξένην πολεμικὴν ὑπουργίαν, ἔλαβε τῶρα ὑπεροχὴν καὶ ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς ἀταξίας. Οἱ μισθοφόροι ἐλάμβαναν ὄχι σπανίως μισθὸν ἀπὸ δύο ἡγεμόνας, οἱ ἀρχηγοὶ ἐμίκρυναν τὸν μισθὸν τῶν κοινῶν στρατιωτῶν κτλ. Οἱ ἀρχοντες ἔκαμναν κατὰ τούτων νόμους χωρὶς νὰ τοὺς ἐκτελῶσιν, ἢ ἐσιώπων ἐπειδὴ ἐλάμβαναν ἐτήσια χρήματα ἢ δῶρα. Τοιοῦτοτρόπως διέφθειραν οἱ πολεμικοὶ διὰ πολυτελείας καὶ κακοηθείας ὅλον τὸ ἔθνος.

Μεταξὺ τῶν χωρίων (οὕτως ὠνομάζοντο αἱ δημοκρατικαὶ ἐπαρχίαι, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν πόλεις) καὶ τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀριστοκρατικῶς κυβερνωμένων πόλεων ἐγενήθη ἀντιζηλία ἀπὸ τὴν διαφορότητα τῶν ἡθῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως. Ἐξαιρέτως δὲ ἐμισεῖτο ἀπὸ τοὺς πρώτους ἡ Βέρνη. Ἐπειδὴ παρέλαβαν εἰς τὴν συμμαχίαν τὸ Φρειβούργον καὶ τὸ Σολόδορον, τὰ ὁποῖα αἱ μὲν πόλεις ἠθελαν, τὰ δὲ χωρία δὲν ἔστεργαν, ἐγενήθη ἐχθρα, καὶ εἰς μίαν συνέλευσιν τῆς Σταντίας (1481) ὑφώθη τόσον ὁ παροργισμὸς, ὥστ' ἐφαίνετο ὅτι ἐφθασεν ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς Συνορκίας. Τότε ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἔρημον ὁ ἐνάρετος Μοναχὸς Κλαούσιος, ὃς τις πρότερον εἶχεν ὑπουργήσῃ λαμπρῶς τὴν πατρίδα καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς εἰρήνην, ἔπειτα ὅμως ἀπηρνήθη τὸν κόσμον καὶ ἔζη ἀσκητικῶς εἰς τὴν ἐρημίαν. Ὅταν ἐφάνη εἰς τὴν συνέλευσιν ὁ σεβάσμιος οὗτος ἀνὴρ, ἤκουσαν ὅλοι μὲ ἐυλάβειαν τὴν ὁμίλιαν του, καὶ ἐπέτυχε μὲ τοὺς ἰσχυροὺς λόγους του νὰ καταστήσῃ φιλίωσιν. Ἐγείνε νέος βάσιμος νόμος δι' ὅλην τὴν Συνορκίαν. Εἰς τὴν κυριωτέραν ὑπόθεσιν ἐνίκησαν αἱ πόλεις. Τὸ Φρειβούργον καὶ τὸ Σολόδορον ἐμβῆκαν εἰς τὴν Συνορκίαν. Ἄλλ' αἱ ταραχαὶ δὲν ἐπαύσαν ἐντελῶς. Ὁ Πολίταρχος τοῦ Τιγύρου, Ἰω-

άννης Βαλδάμαννος, μέγας πολεμικός καὶ πολιτικός, μόνον ὅτι ἐπραττε κάποτε αὐτογνωμόνως, εἶχεν ἐρᾶσαι τοὺς εὐγενεῖς· οὗτοι δὲ ἠνώθησαν μὲ τοὺς χωρικούς, καὶ ὁ ἐνδοξότατος σύνορκος ἀπέθανεν ὑποκάτω τῆς σπάθης τοῦ δημίου (1489).

Ἡ δολία πολιτικὴ Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ', ὅς τις εἶχε κινήσειν τοὺς Συνόρκους ἐναντίον Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, ἐπροσπάθησε νὰ ἀπολαύσῃ καὶ ἐφεξῆς τὴν δύναμίν των πρὸς ὄφελος τῆς Γαλλίας, καὶ ἔκαμε μαζή των (1480) συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας μὲ μισθὸν ἐλάμβανεν ἀπ' αὐτῶν στρατιώτας. Ὀλίγον καιρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἠγωνίσθη νὰ μεταφέρῃ τὴνσχέσιν ταύτην εἰς τὸν διάδοχόν του, καὶ Κάρολος ὁ Η' ἐβάσταξεν τὴν προτίμησιν ἐναντίον τῶν αὐτῶν προσπαθήσεων τῆς Αὐστρίας μὲ τὰς ἀκριβεῖς πληρωμὰς ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἄφησεν ὁ πατήρ του. Ἐὰν ὅμως κάποτε δὲν ἐλάμβαναν ὀρθῶς τὸ ἐτήσιον ἀργύριον οἱ ἀρχηγοί, ἐκλονίζετο τὸ Γαλλικὸν συμφέρον, καθὼς βλέπομεν εἰς τοὺς προειρημένους πολέμους Λοδοβίκου τοῦ ΙΒ' τοὺς Ἑλβετοὺς νῦν μὲν βοηθοὺς, νῦν δὲ πολεμίους τοῦ βασιλέως τούτου. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ μαζή του τοὺς Συνόρκους, καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπεν ἀργύριον, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ εἰσάξῃ τὴν Ἑλβετίαν πάλιν εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Γερμανίας. Ἐπροσκάλεσε τοὺς Συνόρκους νὰ γνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Γαλλίας. Δὲν ἐδέχθησαν ὅμως τὴν πρόσκλησιν, καὶ τὸ ἐντεῦθεν γεννηθὲν μῖσος τοὺς ἐφερεν ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς εἰς φανερόν πόλεμον (1499). Οἱ Ἑλβετοὶ ἐνίκησαν, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγενεῖν ἡ ἐν Βασιλείᾳ εἰρήνη, ὅπου δὲν ἐγενε λόγος περὶ ἐνώσεως μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ Βασιλεία καὶ ἡ Σκαφοσία ἐμβῆκαν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν συμμαχίαν, καὶ 1513 τὸ Ἀπενσέλλιον δεκάτη

τρίτη καὶ τελευταία ἐπαρχία. Νέαι ταραχαὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἀναμόρφωσιν, ἥτις ἐφάνη εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὄχι ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ πάντα ἀσχέτως.

2. Ἑλβετικὴ ἀναμόρφωσις δι' Οὐλρίκου Ζεβίγγλιου.

Ὁ περίφημος οὗτος ἀναμορφωτὴς (γενν. 1484) ἦτο υἱὸς ἀξιοματικοῦ τινὸς τῆς Βιλδουσίας εἰς τὸ Κομητάτον Τογγεμβούργον. Τὴν πρώτην παιδείαν του ἔλαβεν ἀπὸ Θεῖον του τινὰ ἱερέα. Ἐπειτα ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βασιλείαν καὶ Βέρνην. Καὶ εἰς τοὺς δύο τόπους ἐκατέχεινε μὲ ἐπιμέλειαν μεγίστην εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν μουσικὴν. Ἦθελεν ἤδη γὰρ γεῖνη Μοναχὸς, ἀλλὰ περιστάσις τις, δὲν ἐξείρομεν ποία, τὸν ἐμπόδισε, καὶ ὁ Ζεβίγγλιος ὑπῆγεν εἰς τὸ παι-επιστήμιον τῆς Βιέννης, ὅπου ἐδόθη μὲ μεγίστην ἐπιμέλειαν εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας. Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν Βιένναν ἔγεινε διδάσκαλος εἰς Βασιλείαν, καὶ ἐκεῖ μελετῶν τὴν Θεολογίαν ἤρχισε γὰρ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐπικρατούσης ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας.

Θεολόγος τις ἐν Βασιλείᾳ, Θωμᾶς Βυττεμβάχιος, καὶ φίλος του τις, Λέων Ἰουδός, ὥς τις 1506 ἔγεινεν ἐφημέριος εἰς τοὺς Παρισίους, ἠνώθησαν μαζή του εἰς τὰς μελέτας, καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀγίων γραφῶν τοὺς ἐφερεν εἰς νέας θεωρίας. Ἠνώθη μὲ φίλους του τινὰς, μὲ τοὺς ὁποίους συμφωνήσας ὅτι ἐχρειάζετο ἡ παροῦσα ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ἀναμόρφωσιν, ἀπεφάσισαν γὰρ διασώσῃ καθεὶς ἀπ' ἁμβωνος εἰς τὸν λαὸν τὸ κήρυγμα τοῦ ἀληθινοῦ εὐαγγελίου. Κάνεις ὅμως δὲν εὐτύχει τόσον, ὅσον ὁ Ζεβίγγλιος. Τέσσαρες ἐφημέριοι, Κορράδος Ρεχεβέργιος, Λέων Ἰουδός. Φραγκῆσκος Ζίγγιος, καὶ Μιχαὴλ Σάνδερρος, ἦσαν οἱ συναγωνισταί του. Πρῶτον ἔργον των ἦτο, ὅτι ἐκατάπεισαν τὰς καλογραίας γὰρ παραιτήσωσι τὰ μοταστή-

ρια καὶ τὰ ὑπανδρευθῶσι. Διὰ τὰ ἐκτελείσουν περισσότερα, ὑπῆγαν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντίας Οὔγωνα, καὶ εἰς τὸν Καρδινάλιον καὶ ἐπίσκοπον Σεδούνου, Ματθίαν Σίντερον, καὶ τοὺς ἐπαρακάλεσαν νὰ κάμουν καποίαν διόρθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἐφοβήθησαν τὸν Πάπαν καὶ δὲν ἔδωκαν ἀκρόασιν,

Μεγαλῆτερος κύκλος ἐνεργείας ἠνοίχθη διὰ τὸν Ζεβίγγλιον 1518, ὅταν ἐπροσκαλέσθη ἐφημέριος εἰς Τίγυρον. Ἐκεῖ εὔρηκε λαὸν φιλελεύθερον καὶ δεκτικὸν τῶν νεωτερισμῶν. Μὲ σειρὰν συνεχῆ ὁμιλιῶν ἐξήγησεν εἰς τὸν λαὸν ἀπ' ἄμβωτος ὅλην τὴν νέαν διαθήκην. Ἐπειτα μὲ καιρὸν ἀνεκάλυψε τὰς καταχρήσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερέων, καὶ ὅταν 1519 περιήρχετο τὴν Ἑλβετίαν μὲ συγχωροχάρτια τοῦ Πάπα ἑῖας γυμνόπους Μοναχὸς, Βερνάρδος Σαμφὼν, ὠμίλησε μὲ ζῆλον κατὰ τοῦτου, ὡς ὁ Λούθηρος. Διὰ τὰ γεῖνη ὅμως εἰς ἄλλους ὠφελιμώτερος, ἐγύμναζε τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἀνάγνωσιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν κλασικῶν, καὶ τριακονταετῆς ὢν ἔμαθε καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν διὰ τὰ διαβάσῃ τὴν παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὸ πρωτόγραφον. Τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ἐδιαίρει τακτικῶς, καὶ ἀπεσπᾶτο καὶ ἀπὸ τὸν ὕπνον διὰ τὰ μελετᾶ.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς διδασκὰς καὶ εἰς τὰ συγγράμματα του ἐπολέμει κατ' ὀλίγον πάντοτε τὰς καταχρήσεις, δὲν ἔλειψαν τὰ τὸν κατηγορήσουν ὡς αἰρετικόν. Κατὰ τὸ 1522 ἔτος ἐπαραπονήθη ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίας μὲ ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς ἐν Τίγυρῳ ἱερεῖς διὰ τοὺς επικινδύνους νεωτερισμοὺς καὶ ταραχὰς, αἱ ὁποῖαι συνέβαιναν ἐκεῖ, διὰ τὴν καταφρόνησιν τῶν παλαιῶν ἐθίμων, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ μὴ συγχωρῶσι τοιαύτας μεταβολάς. Ὁ Ζεβίγγλιος ἀπεκρίθη ἐγγράφως ὁμολογῶν ὅτι ἀποδοκιμάζει ὅλα τὰ αὐτογνωμονικὰ τῶν ἀνθρώπων παραγγέλματα εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Δομινικανοὶ τὸν ἐδυσφήμε-

ζαν ὡς αἰρετικὸν, ἐδιώρισεν ἡ κυβέρνησις ἐν μέρει κατὰ ζήτησίν του τὸν Ἰαν. 1523 θρησκευτικὴν συνδιάλεξιν μεταξύ τῶν διδασκάλων τῶν δύο μερίδων. Εἰς ταύτην καὶ εἰς ἄλλας δύο μετ' αὐτὴν γενομένας φιλονεικίας ἐφάνησαν αἱ θεωρίαι τοῦ Ζεβιγγλίου τόσον πληροφορητικαὶ εἰς τοὺς συμπολίτας του, ὥστε 1524 ἀπέβαλαν τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς εἰκόνας. Κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐνυμφεύθη καὶ ὁ ἀναμορφωτής, ἀφοῦ πρὸ αὐτοῦ τὸ ἔκαμαν πολλοὶ ἄλλοι ἱερεῖς καὶ Μοναχοί. Εἰς Βασιλείαν ἔκαμεν ἡ ἀναμόρφωσις κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον προόδους δι' ἄλλου θεολόγου, Οἰκολαμπαδίου (Hauschein), φίλου τοῦ Ζεβιγγλίου, καὶ εἰς ἄλλας Ἑλβετικάς πόλεις ἠκολούθησαν τὸ δομένον παράδειγμα. Ἰωάννης Ἐκκιος, ὁ γνωστός ἀντίπαλος τῆς Λουθηρανῆς ἀναμορφώσεως, ἔκαμε 1526 εἰς Βάδαν συνδιάλεξιν τινὰ μετ' τὸν Ζεβίγγλιον καὶ Οἰκολαμπαδίον, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ μετ' αὐτοῦ τὰς προόδους τῆς ἀρξαμένης κινήσεως. Ἄλλη συνδιάλεξις 1528 εἰς Βέρνην γενομένη ἔδωκε τὰ νικητήρια εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν. Περὶ τῶν ματαίων προσπαθήσεων τοῦ νὰ ἐνώσουν τὴν Ἑλβετικὴν ἀναμόρφωσιν μετ' τὴν Λουθηρανὴν, ὡμίλησαμεν ἀρχήτερα (Τόμ. 5', σελ. 273).

Ἡ διδασκαλία ὅμως τοῦ Ζεβιγγλίου δὲν ὑπερ-ενίκησεν εἰς ὅλην τὴν χώραν· μάλιστα δὲ εἰς τὰς δημοκρατικῶς κυβερνωμένας ἐπαρχίας Συητίαν, Οὕριον, Οὐντερβάλδαν καὶ Τίγυρον ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν, καὶ τοῦτο ἔδωκε νέαν σφοδρότητα εἰς τὸ πολιτικὸν σχίσμα. Διότι αἱ δύο ἰσχυρόταται δημοκρατίαι, Τίγυρον καὶ Βέρνην, ἀνέλαβαν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλείσαν χριστιανικόν τι δίκαιον πρὸς ἀλλήλας, ὅπου παρέλαβαν καὶ τὴν Βιέλλαν, Μυλούσιον, Βασιλείαν καὶ ἄγιον Γαληνόν. Ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον τῆς Ἑλβετίας ἕως τὸ

ἄλλο ἔγεινε μετανάστευσις καὶ μεταφύτευσις πολλῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ἠλλαξάν τὴν πατρίδα των, ὅπου ὑπέπεσεν ἡ θρησκεία των, μὲ ἄλλον τόπον, ὅπου αὕτη ἐκυρίευσεν μὲ τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐξουσίας. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀναμορφωμένων ἐπαρχιῶν ἔκαμαν ἔνωσιν ἡ Συνητία, Οὔριον, Οὐντερβάλδα, Τίγυρον, καὶ Λύκερνα (1529) πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεώς των, καὶ ἐσυμμάχησαν μὲ τὸν Φερδινάνδον βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοημίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκόμη ἔτος ἔγειναν πολεμικαὶ προετοιμασίαι. Ἀλλὰ ταύτην τὴν φορὰν, Ἰωάννης Αἰβλιος, Πολίταρχος τῆς Γλαρώνης, παρακαλέσας καὶ συμβουλευσας τοὺς Καθολικοὺς καὶ Ἀναμορφωμένους ἔκαμε μεταξύ των εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκράτησε πᾶσα ἐπαρχία τὸ δίκαιον νὰ διορίσῃ τὴν θρησκείαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν της· εἰς δὲ τὰς κοινὰς Ἀρμοστίας ἐμελλε νὰ διορισθῇ ἐκ τῶν περισσοτέρων ψήφων. Ἀλλ' εἰς τὰς πέντε ἐκείνας ἠῤῥησεν ἡ ἔχθρα, ἐπειδὴ ἡ ἀναμόρφωσις ἔκαμνε περαιτέρω προόδους. Ἐπαραπονήθησαν ὅτι οἱ Τίγυριοι ἐμεταχειρίζοντο παρανόμως τὰ δίκαια τοῦ ἀποδιωχθέντος ἡγουμένου τοῦ ἀγ. Γαλחנוῦ, καὶ εἰσέβαλαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν των. Ἐκεῖ ἔκαμαν κακὰς προετοιμασίας, καὶ σπουδαστικὰ ἀντέταξαν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀνθρώπους ἀτάκτους, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ζεβίγγλιος, ὃς τις τὸ ἐνόμιζεν ἄτιμον νὰ μένῃ ὀπίσω, ὅπου ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνεταί πόλεμος ὑπὲρ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διεγερθείσης θρησκευτικῆς ἔριδος. Τὴν 11 Ὀκτωβρ. 1531 ἔγεινε πλησίον Καπέλλης καὶ Τιρύγου μάχη. Ἀλλ' εἰς τὸ Τιγυρικὸν στράτευμα δὲν ἦτο οὔτε πειθαρχία οὔτε προσταγή, ἡ μάχη ἦτο μᾶλλον θόρυβος, ἀρχηγοὶ καὶ κοινοὶ ἔφυγαν. Ὁ Ζεβίγγλιος ἐμείνεν ἑνοπλος μεταξύ τῶν ὀλίγων, οἵτινες ἐνεκαρτήρησαν. Ὅταν δὲ οὗτος ἐπληρώθη καὶ ἀπὸ αἰτονίαν ἔπεσε καταγῆς, τὸν ἐφθασεν ἕνας ἐχθρὸς, ὀνόματι Ἰουκίγκιος, καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν θανατηρὰν

πληγὴν εἰς τὸν λαὸν, ἐνῶ μὲ σταυρωμένας χεῖρας καὶ μὲ ὄμματα βλέποντα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπέφευγε μὲ τὰ νεύματά του νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν αἰσιμαρτίαν. Διότι ὁ ὄχλος τῶν νικητῶν ἐνησχολεῖτο νὰ ἐπιστρέψῃ τοὺς πληγωμένους εἰς τὴν Καθολικὴν πίστιν μὲ τὸ σπαθίον, καὶ νὰ σφάξῃ τοὺς πεισματώδεις αἰρετικούς. Ἐκ τοιούτου πάθους κυριευόμενοι οἱ ἐχθροὶ ἐτεταρτημορίασαν διὰ τοῦ δημίου τὸν νεκρὸν τοῦ Ζεβιγγλίου, τὸν ἔκαυσαν, καὶ ἔσμιξαν τὴν στάκτην του μὲ στάκτην χοίρων, διὰ νὰ μὴ τὴν συνάξῃ ἴσως κανεὶς ζηλωτὴς τοῦ ἀποθανόντος.

Ἄλλ' αἱ πέντε ἐπαρχίαι δὲ ὠφελήθησαν μεγάλως ἀπὸ τὴν πρώτην των ταύτην νίκην. Ἡ Βέρνη, Βασιλεία, Σκαφοσία ἔστειλαν εἰς τοὺς Τιγυρίους βοηθητικὰ στρατεύματα. Δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ἠνώθησαν οὗτοι μὲ τοὺς Τιγυρίους· ἐδίωξαν τοὺς Καθολικοὺς ἕως Ζυγερβέργης, ὅπου ἔλαβαν ὀχυρὰν θέσιν. Ἐκεῖθεν νὰ τοὺς διώξωσι δὲν ἠδυνήθησαν, οἱ Τιγύριοι ἐνίκηθησαν, καὶ τὸ κτύπημα τοῦτο ἦτο βλαβερώτερον παρὰ τὸ πρῶτον. Οἱ εὐαγγελικοὶ ἤρχισαν νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τὸν πόλεμον, τὸ Τίγυρον ἔκαμεν εἰρήνην, καὶ τὴν ἐδέχθη καὶ ἡ Βέρνη (1531). Κατὰ ταύτην εἰσῆχθη πάλιν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Γαλחנוῦ ἡ Καθολικὴ θρησκεία. Καὶ εἰς τὰς εὐαγγελικὰς δὲ ἐπαρχίας ἀπὸ τῆς δυστυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου ἐγεννῶντο κινήσεις, καὶ εἰς τόπους τινὰς ἀποκατέστησαν οἱ Καθολικοὶ τὴν λειτουργίαν. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τὸ ὅριον, ὅπου ἔμειναν καὶ μετὰ ταῦτα.

Ἐνῶ ἐδῶ ἐμαίνετο ὁ θρησκευτικὸς πόλεμος, ἐδίδασκεν ὁ σφοδρὸς Φάρελος (ἀνωτ. σελ. 22), ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βέρνης μὲ μέγαν ζῆλον τὴν ἀναμόρφωσιν εἰς τὴν (κατὰ τὴν γλῶσσαν) Γαλλικὴν Ἑλβετίαν. Ἀνέβαινε κατ' ἐκάστην τὸν ἄμβωνα εἰς τὴν Γενεύαν, χωρὶς νὰ ταραττεται ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν

αὐθαδῶν παίδων, ἣ ἀπὸ τὰς κατακραυγὰς τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, οἵτινες συχνάκις ὡς πλάνου τοῦ ἐξέσχισαν τὸ πρόσωπον, ἢ τοῦ ἐξερρίζωσαν τὸ γένειον. Εἰς Γρανσῶνα ἐκινδύνευσεν τὴν ζωὴν του, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ φίλοι των μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων δὲν τὸν ἄφησαν νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των. Πῶς εἰς τὴν Γενεύαν ἐτελειώθη μετὰ ταῦτα ἡ ἀναμόρφωσις διὰ τοῦ Καλβίνου, τὸ ἴδαμεν ἐρχήτερα. Οἱ Γενευῖνοι ἐμεταχειρίσθησαν τὴν ἀφορμὴν ταύτην νὰ ἀποβάλλωσι διὰ πάντα τὰς τῆς Σαβαυδίας ἀντιποιήσεις εἰς κυριαρχεῖν τῆς πόλεώς των, καὶ οἱ μετ' αὐτῶν συμμαχοῦντες Βέρνιοι νὰ ἐλκύσουν εἰς ἑαυτοὺς τὴν Βαυδελανδίαν (ἀνωτ. 256), ἥτις διὰ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀναμορφώσεως συνεδέθη σφικτὰ μὲ αὐτούς. Αἱ κατακτήσεις αὗται ἐξηπλώθησαν, ὅταν τελευταῖον καὶ ὁ Κομητικὸς οἶκος Γρυάρζιος ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην, ἥτις ἐκυρίευσεν ὅλους τοὺς μεγάλους οἴκους τῆς Ἑλβετίας. Κακὴ οἰκονομία καὶ βαρέα χρέη ἔφεραν τὰ πλούσια κτήματα τοῦ Κόμητος τούτου εἰς τὴν Βέρναν. Καὶ τοιοῦτοτρόπως συνεπληρώθη ἡ Ἑλβετικὴ ἐπικράτεια καὶ ἐκ δυσμῶν. Εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης ὀλίγον ἀνεμίχθη εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους καθὸ αὐτόνομος δύναμις.

3. Σκανδιναυία ἐπὶ Ἰωάννου Α' καὶ Χριστιανοῦ Β'.

(1481 — 1523).

Ἡ Καλμαρικὴ ἔνωσις, ἡ ὁποία ἐμελλεν νὰ συγχωνεύσῃ εἰς ἓν τὰ τρία βόρεια βασίλεια, ἀπέτυχεν τὸν σκοπόν της, καὶ ἡ Σβεκία ἠγωνίζετο πάντοτε νὰ βασιλεύῃ τὴν αὐτονομίαν της ἐναντίον τῶν ἀπὸ Δανίας κυβερνώντων βασιλέων. Εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα ἀφήκαμεν (Τόμ. Ε', σελ. 547) τὸν Βορράν μετὰ τὸν

θάνατον Χριστιανοῦ Α' (1481), τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος, Ἰωάννης Α', πάραυτα ἐπροσπάθησεν ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν διαλυθεῖσαν ἑνωσιν. Μὲ σκληρὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας ἔστερξεν ὁ βασιλεὺς, ἐκατωρ-θώθη τῶνόντι, ἐξαιρέτως διὰ τοῦ ἱερατείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἐκδοτος. Αἱ συνθήκαι ὁμῶς ἠφάνιζαν τὸν σκοπὸν. Οὕτως ὑπεσχέθη ὁ Ἰωάννης νὰ δώσῃ εἰς τὴν Νορβηγίαν τὸ τελώνιον τῆς Βαχουσίας, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ Σβεκία, εἰς καθὲν ἀπὸ τὰ τρία βασίλεια ἵνα καταστήσῃ θησαυροφυλάκιον ὑπὸ τὴν ἐφορίαν ἐνὸς ἱερατικοῦ καὶ ἐνὸς λαϊκοῦ βουλευτοῦ, νὰ μὴ δεχθῇ εἰς τὸ βουλευτήριον κανένα, ὅς τις δὲν εἴναι εὐγενῆς, ἢ δυσαρεστεῖ εἰς τοὺς ἄλλους βουλευτάς κτλ. Ἀλλὰ μὲ ὅλας ταύτας τὰς συνθήκας ἐξουσίαζεν εἰς τὴν Σβεκίαν ὁ προσετῶς τοῦ βασιλείου Στέν Στύριος σχεδὸν ἀπεριορίστως διὰ δολίου ἐπιτηδειότητος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ· διότι οἱ εὐγενεῖς ὑπετάσσοντο μὲ δυσαρέσκειαν εἰς ἀνδρα ὁμοίων των. Καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ Ἰωάννης εἰς ἀφορμὴν ἐκραγείσης τινὸς ἐριδος μεταξὺ Στέν Στυρίου καὶ ἄλλου τινὸς μεγιστάνος τῆς Σβεκίας, Σβάντε Στυρίου, ἐπολέμησε τὸν πρῶτον καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἠγαγκάσθη ὁμῶς νὰ στερῇ μετ' αὐτοῦ ἐξισασμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Στέν Στύριος ἔγεινε τοῦ βασιλείου αὐλικὸς Δομέστικος, καὶ ἔλαβε κληρούχημα ἐπαρχίας τινας. Ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦτο ἐπολέμησε τὸ μεταξὺ Ἀλβιος καὶ Εἰδέρας ἐθνάριον τῶν Διθμάρσων, ἔπαθεν ὁμῶς (17 Φεβ. 1500) μεγάλην φθοράν, μὲ ὅλην τὴν μεγαλητέραν του δύναμιν, καὶ πάραυτα πάλιν ἐπατέστη ὁ Στέν Στύριος. Ἐπροσπάθει ἵνα κυριεύσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Νορβηγίαν, ἐλπίζων εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι τότε διεφέροντο μὲ τὸν βασιλέα. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Στέν Στύριος (1503) καὶ αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις ἔκαμαν εἰρήνην. Τοῦτο ἔφερεν ἡσυχίαν καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν. Ἀλλ' αἱ συγκρούσεις διήρκουν πάντοτε, καὶ μίᾳ λαθρεμπορίᾳ, ἣτις ἐγίνετο μεταξὺ Σβε-

πων καὶ τῆς Ἀνσης, ἐπαρακίνησε τὸν Ἰωάννην νὰ πολεμήσῃ καὶ τὰ δύο τὰ μέρη. Μετὰ τινὰ ἔτη ἔκαμεν εἰρήνην πάλιν ἡ Ἀνση· ἀλλ' ἡ μετὰ τῆς Σβεκίας σχέσις, δὲν εἶχε καθαρισθῇ, ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἰωάννης (1513).

Τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Χριστιανὸς Β΄, ἡγεμὼν τολμηρὸς, θαρρᾶλέος καὶ πνευματώδης, ἐνταύτῳ ὁμῶς ἀκατάστατος, δεσποτικὸς καὶ φιλέκδικος, τοῦ ὁποῖου ἡ σκληρότης καὶ ἡ αἰμοδιφία κατῆσχυαν τὴν μνήμην του. Οἱ πρόκριτοι βουλευταίτου ἦσαν ἐξ εὐτελοῦς γένους, μία πάλαιποτε Βελγικὴ μηλοπῶλις Σιγεβρίτα (τῆς ὁποίας θυγάτηρ ἦτο ἡ ὡραία Δυβέκα, παλλακὴ τοῦ βασιλέως), δολία καὶ κολακευτικὴ γυνὴ, καὶ εἰς τῶν συγγενῶν της, ὀνόματι Σλαγέκιος. Ἦτο σκοπὸς τοῦ Χριστιανοῦ νὰ γείνῃ Λοδοβίκος ΙΑ΄ τῆς Δανίας, νὰ ἀπολυθῇ ἀπὸ τὴν αὐστηράν τῆς ἐκλογῆς συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπογράψειν, νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς Σιγεβρίτης νὰ ὑψώσῃ τὴν ἐμπορίαν τοῦ βασιλείου του, διὰ νὰ αὐξάνουν καὶ τὰ βασιλικά εἰσοδήματα μαζὶ μὲ τὰ πλούτη τοῦ ἔθνους. Κατὰ τοῦτο τὸν ἀντεστάθη ἐξαίρέτως ἡ Ἀνση, ἥτις εἶχεν εἰς χεῖρας της ὅλην τὴν ἐμπορίαν τῶν Σκανδιναυϊκῶν βασιλείων, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνέρρεεν ὅλον τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. Διὰ νὰ χαλάσῃ τὴν ἐμπορίαν ταύτην τῆς Ἀνσης, ἐμεταχειρίσθη ὁ Χριστιανὸς ὕχι ἀνάρμοστα μέσα. Ἐβαλε τελώνια εἰς τὰς ἐξωτερικὰςπραγματείας· ἀπὸ τὸ Βέλγιον ἔφερεν ἀποίκους νὰ βαλτιώσῃ τὴν κηπουρίαν καὶ γεωργίαν· εἰς Νοβογοροδίαν, μὲ γνώμην τοῦ Ζάρ, ἐμβῆκε Δανικὸν ἐμπορεῖον ἀντὶ τοῦ Γερμανικοῦ· εἰς ὅλους τοὺς Γερμανοὺς ἐμπόρους ἀπηγορεύθη νὰ ὀφάρευσιν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Δανίας, νὰ περιέρχωνται εἰς τὴν χώραν μὲ πραγματείας, καὶ νὰ ἀγοράζωσιν ἐκεῖθεν βώδια. Ταῦτα πάντα ἐπέειράξαν τὴν Ἀνσην, καὶ ἐνταύτῳ τοὺς πλουσίους κτηματικούς, οἵτινες

εμπορίζοντο τὸ κέρδος τῆς ἐμπορίας τῆς. Τοὺς ἐπι-
σκόπους ἐστοχάζετο ὁ Χριστιανὸς νὰ ταπεινώσῃ χαρι-
ζόμενος εἰς τοὺς Προτεστάντας. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ
τῶν ἄλλων κλάσεων τοῦ λαοῦ ἔκαμεν ἐχθροὺς δι'
αὐτογνωμονικῶν διαταγῶν, μάλιστα διὰ τῆς ἐκχαρά-
ξεως μικροτέρων νομισμάτων, τὰ ὅποια μὲ ποιὴν
θανάτου ἐπρόσταξε νὰ ἔχουν τὴν παλαιὰν ἀξίαν.

Διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Σβεκίαν, ἐπροσπάθει ματαί-
ως ἐνῶ ἔστεκεν ἐκεῖ εἰς τὰ πράγματα ὁ ἀνδρεῖος καὶ
φρόνιμος πολιτικὸς Στέν Στύριος Β'. Ἀφοῦ ὅμως ἐφο-
νεύθη οὗτος εἰς μάχην τινὰ κατὰ τῶν Δάνων (1520),
δὲν ἦτο κἀνεὶς, ὅς τις ἤθελεν ἢ ἠδύνατο νὰ συνεχί-
σῃ τὸν κατὰ τοῦ Χριστιανοῦ πόλεμον. Ἀφοῦ ὁ βασι-
λεὺς μεθ' ὅρκου ἔταξεν εἰς τὸ βασιλεῖον τὴν διατή-
ρησιν τῶν νόμων καὶ διαταγῶν του, καὶ εἰς ὅλους
τοὺς Σβέκους τελείαν ἀσφάλειαν, ἐγενεῖν ἡ στέφης
τὴν 4 Νοεμβ. 1520 εἰς τὴν Στοκολμίαν. Τρεῖς ἡμέ-
ρας ἐσυμποσίασε διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τοὺς ἀπατημένους
εὐγενεῖς. Τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γουστά-
βος Τρόλλιος, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια εὐκόλυνεν
εἰς τοὺς Δάνους τὴν κυρίευσιν τῆς Σβεκίας, καὶ ὁ
ὁποῖος πολὺν καιρὸν ἐκρατήθη φυλακωμένος ἀπὸ
τὸν πρῶν ἐπίτροπον τοῦ βασιλείου, ἔδωκεν εἰς τὸν
βασιλέα ἐγγραφὸν κατηγορίαν καθ' ὅλων τῶν προ-
τέρων ἐχθρῶν του, μὲ τὴν δέησιν νὰ ἐκτελέσῃ τὸν
παπικὸν ἀφορισμὸν, τὸν ὁποῖον εἶχε προενεργήσῃ κατ'
αὐτῶν ὁ Χριστιανός. Μετὰ τοῦτο ἐκήρυξεν ὁ βασι-
λεὺς ἐνόχους θανάτου ὅλους, ὅσοι ὑπέγραψαν 1517
ἀπόφασιν τινὰ συνεδρίου κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Τὴν
ἐφεξῆς ἡμέραν (8 Νοεμβρ.) ἐκλείσθησαν τὸ πρῶν αἰ-
πύλαι τῆς Στοκολμίας, ὅλοι οἱ δρόμοι ἐπιάσθησαν
ἀπὸ στρατιώτας, καὶ ἐστήθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν κανό-
νια. Διὰ σάλπιγγος ἐδηλώθη νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ
ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν οἶκον του τὴν ἡμέραν ἐκείνην μὲ ποι-
τὴν θανάτου. Τὸ μεσημέριον ἐφέρθησαν οἱ κατάδικοι,

καὶ ἀφ' οὗ Δανικὸς βουλευτὴς ἐβεβαίωσε τὸν λαόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκτελεῖ τὸν παπικὸν ἀφορισμὸν, ἤρχισαν οἱ φόνοι. Δύω ἐπίσκοποι, πολλοὶ βουλευταὶ καὶ πολῖται τῆς Στοκολμίας, ὅλοι μαζὴ ἐννενήκοντα τέσσαρες, ἔπεσαν ἀπὸ τὴν σπάθην τοῦ δημίου. Τὸ αἷμα ἔρρευεν εἰς τὴν γειτονικὴν ἀγυιὰν μὲ πλημμύραν. Ὅλην τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐφονεύοντο ἄνθρωποι, καὶ δύο ἡμέρας ἔμειναν τὰ πτώματα καταγῆς πρὸς θέαν. Εἰς τὴν Φιννίαν ἔγεινεν ὁμοία αἱματοχυσία, καὶ ὁ Χριστιανὸς εἶπε φανερά, ὅτι θέλει κάμειν τοὺς εὐγενεῖς τῆς Σβεκίας νὰ μὴ φορῶσι ξίφος καὶ στολίδια. Εἰς τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐπεριπάτει ἐπιστρέφων εἰς Δανίαν, ἐξηκολούθουν οἱ φόνοι. Εἰς τὴν Ἰενεκοπίαν ἔδωκεν ὁ Χριστιανὸς φοβερόν δοκίμιον τῆς ἀπανθρώπου σκληρότητός του. Ἀπεκεφάλισεν ἐκεῖ διὰ τοῦ δημίου Λίνδορμον τινὰ Ῥιββίγγιον, καὶ μετ' αὐτὸν τὰ δύο παῖδιά του, ὀκταετὲς τὸ πρῶτον καὶ πενταετὲς τὸ δεύτερον. Ὅταν τὸ νεώτερον ἔρραντίσθη ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ πρεσβυτέρου, εἶπε τὸ ἄκακον παιδίον εἰς τὸν δῆμιον: „Μὴ μολύνῃς τὰ φορέματά μου, ἐπειδὴ θέλει μὲ δεῖρειν ἡ μήτηρ μου.“ Ὁ ὤμος δῆμιος ἐμαλακύνθη, καὶ ἔρριψε πέραν τὴν σπάθην, ἀλλ' ὅχι καὶ ὁ τύραννος· ἔκραξεν ἄλλον, ὃς τις ἀπεκεφάλισε πρῶτον τὸ βρέφος, καὶ ἔπειτα τὸν συμπαθητικὸν δῆμιον *).

Ὅταν ὑπέστρεψεν ὁ Χριστιανὸς εἰς τὴν Δανίαν, ἀπεφάσισε νὰ εἰσάξῃ τὴν ἀναμόρφωσιν, καὶ ἐπαρακάλεσε τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας νὰ τοῦ στείλῃ εἰς Δανίαν αὐτὸν τὸν Λούθηρον, καὶ παρευθὺς μετὰ τοῦτο ἐξέδωκε νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύοντο οἱ ἱερεῖς νὰ ἀγοράζωσιν ἀκίνητα κτήματα, ἐκτὸς ἐὰν μόνον ᾔθελαν νὰ συζευχθῶσι γυναῖκας. Καθὼς ἐπειράχθη ὁ Καθολικὸς κληρὸς διὰ τῆς

*) Δαλίνου Ἱστορία τοῦ Σβεκικοῦ βασιλείου, Γερμανικὴ μεταφρασις Τόμ. II, σελ. 710.

διαταγῆς ταύτης, οὕτω καὶ οἱ εὐγενεῖς διὰ ἐμπορικῶν, ἀστυνομικῶν καὶ πολιτικῶν διαταγῶν, αἱ ὁποῖαι περιώριζαν τὰ προνόμιά των, μ' ὅλον ὅτι ἦσαν πολλὰ ὠφέλιμα διὰ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐταξείδευσεν ὁ Χριστιανὸς πρὸς τὸν σύγγαβρόν του, τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον Ε', διὰ νὰ λάβῃ ἀπ' αὐτὸν τὴν κληρουχικὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν θεῖον του, τὸν Δοῦκα Ὀλσατίας καὶ Σλεσουϊκνυ Φρειδερίκον, καὶ εἰς τὴν πόλιν Λύβεκαν. Ἐκατῶρθωσε μόνον τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἔκαμε μὲ τοῦτο ἐχθροὺς καὶ τὸν Δοῦκα καὶ τοὺς Λυβεκίους. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξερράγη ἡ ἀνεμοζάλη. Πρῶτον ἐσηκώθη εἰς τὴν Σβεκίαν ὁ Γουστάβος Βάσας, καθὼς θέλομεν διηγηθῆν μετ' ὀλίγον λεπτομερῶς, μὲ βοήθειαν τῆς Λυβέκης. Ὅταν λοιπὸν ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσε τοὺς βουλευτὰς τῆς Κιμβρικῆς διὰ νὰ ζητήσῃ ἀργύριον κατὰ τῶν Σβεκῶν, ἐξερράγη καὶ ἐκεῖ ἡ ἀπὸ πολλῆς μελετωμένη ἐπανάστασις, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τῆς Κιμβρικῆς Φρειδερίκον τὸν Δοῦκα Ὀλσατίας (1523). Ὁ Χριστιανὸς ἔμεινε χωρὶς ἀργύριον καὶ χωρὶς στρατεύματα, ἐπειδὴ τὸ ἱππικὸν τοῦ βασιλείου ἦσαν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἐχθροῦ τοῦ τὰ εἶχαν ὅλα. Ἐπροκάλεσαν εἰς τὰ ὅπλα ὅλους τοὺς νέους τῆς Κιμβρικῆς, ἡ Λύβεκα τοὺς ὑπεστήριξε μὲ ἀργύριον, καὶ ὅπλα καὶ στρατιώτας, ὁ Δοῦξ Ὀλσατίας ἐπίασε μὲ τὰ στρατεύματά του τὰ φρούρια. Ἐπειδὴ ὁ τρόπος τοῦ βασιλέως τὸν εἶχεν ἀφαιρέσειν πᾶσαν πίστιν, μόνον ἡ δύναμις τῶν ὅπλων ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὸ πρᾶγμα· ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταχειρισθῇ, ἀλλ' ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ βασίλειον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων καὶ τῶν θησαυρῶν του διὰ νὰ ζητήσῃ ἐξωτερικὴν βοήθειαν πρὸς ἐξανακυρίευσίν του. Ἀπεστάτησαν δὲ καὶ οἱ Σηλανδοὶ, Φίνγοι καὶ Σκάνοι, καὶ ἐστράφησαν εἰς τὸν ὑπὸ τῶν

Κίμβρων ἀναγορευθέντα βασιλέα, ὅς τις ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Δανίας μὲ ὄνομα Φρειδερίκος Α'.

Πρὸ τῆς προσκυνήσεως (26 Μαρτ. 1523) ἔβαλαν οἱ προεστῶτες τὸν νέον βασιλέα γὰ ὁμόση τὴν συνθήκην τῆς ἐκλογῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐδίδοντο τὰ προνόμια εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰς τὸν κλῆρον, τὰ ὁποῖα ἠθέλησε γὰ ἀναιρέσῃ ὁ Χριστιανός. Ἡ Νορβηγία ἐγνώρισε βασιλέα τῆς τὸν Φρειδερίκον. Μὲ τὸν παρόντα βασιλέα τῆς Σβεκίας Γουστάβον Α' ἔκλεισεν οὗτος τὸ ἐφεξῆς ἔτος συμμαχίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεφωνήθη ὁ τέλειος χωρισμός τῶν δύο βασιλείων.

4. Δανία μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Καλμαρικῆς ἐνώσεως.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Χριστιανός ἀργὸς διὰ γὰ συνάξῃ δύναμιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλ' εὗρηκε μεγάλας δυσκολίας. Κάρολος ὁ Ε', εἰς τὸν ὁποῖον ἠλπίζεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐμποδίζετο ἀπὸ τοὺς ἰδίους του περιπλεγμούς γὰ τὸν ὑποστηρίξῃ δραστηρίως, καὶ ὅσον πλέον ὁ Χριστιανός ἐφάνερονε τὸν πρὸς τὴν Λουθηρανὴν θρησκείαν ζῆλον του *), τόσον ἐγίνετο μεγαλητέρα ἡ ἀμφιβολία τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡδύνατο μὲν τοῦτο γὰ τοῦ προξενήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Προτεστάντας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ἐγίνετο ὁ ἰδιός του φόβος ἐμπόδιον, καὶ ὅταν ἡγεμόνες τινὲς τῆς Γερμανίας ἐσύναξαν μ' ὅλα ταῦτα ἱκανὸν στράτευμα ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔλειπεν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἀργύριον διὰ τοὺς μισθοὺς, εἰς τρόπον ὥστε ὀλίγον ἐκοπίασεν ὁ Φρειδερίκος, ὅς τις ἦτο ἡνωμένος μὲ τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις, γὰ κυριεύσῃ ὅσα

*) Ὁ Χριστιανός, διατρίβων εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, εἶχε κατηχηθῇ ἀπὸ τὸν Λουθηρὸν καὶ Μελάγχθωνα τὴν νέαν διδασκαλίαν των, καὶ παρευρίσκετο ἐπιμελῶς εἰς ὅλας τὰς τελετάς, ὥστε σκωπτικῶς ἔλεγον πανταχοῦ, ὅτι ὑπῆρξεν ἐμμιτῆς διάκονος τῆς Λουθηρανῆς ἐκκλησίας.

ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας φίλων τοῦ Χριστιανοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὗτος δὲν ἔκαμνε καμμίαν προσβολὴν ἔξωθεν, ἔμειναν αἱ ἐσωτερικαὶ κινήσεις, τὰς ὁποίας ἠρέθιζαν χωριάται τινές, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Προσέτι ἐκατέστησεν ὁ Φρειδερίκος μὲ συγκατάθεσιν τῶν προεστώτων ἱστάμενον στρατὸν ἐναντίον μελλουσῶν προσβολῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροστάτευσεν ἐνταύτῳ καὶ τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἀνέλαβε τὴν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν καὶ οὕτως ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὸ ἱερατεῖον. Εἵλκυσε δὲ εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν καὶ τοὺς εὐγενεῖς χαρίζων εἰς αὐτοὺς ὑποστατικά τῶν μοναστηρίων. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὸν Χριστιανὸν τὸ τελευταῖον μέσον του νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὸ χαμένον του βασίλειον διὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λουθήρου. Οὗτος ὅμως, ὅς τις ὑπέτασσε τὴν πληροφορίαν τοῦ εἰς τοὺς πολιτικούς σκοποὺς του, ἐφιλιώθη μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ μὲ τὸν Πάπαν, καὶ οὕτως οἰκειώθη τοὺς πολυαρίθμους Καθολικοὺς τῆς Νορβηγίας, οἵτινες ἔκαμαν προετοιμασίας νὰ τὸν εἰσάξωσι πάλιν· οἱ ἐπίσκοποι τῆς χώρας ταύτης τοῦ ἐδάνεισαν ὅλα τὰ ἀσημικὰ τῶν ἐκκλησιῶν. Μὲ βοήθειαν τούτων καὶ μὲ ὑποστήριξιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἄραξεν εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὸ βασίλειον τοῦτο, ἐνῷ ὑπεχρεώθη εἰς τοὺς ἐπισκόπους νὰ προστατεύσῃ τὴν Καθολικὴν πίστιν ἐναντίον τοῦ „κατηραμένου ἔργου“ τοῦ Λουθήρου (1531). Ἀλλὰ προχωρῶν περαιτέρω ἰδε τὸν ἑαυτὸν του ἐμποδιζόμενον ἀπὸ Σβεκικὸν στρατεύμα. Τὸν χειμῶνα ἐκλείσθη εἰς Χριστιανίαν, καὶ ὅταν τὸ ἔαρ 1532 ἠθέλησε πάλιν νὰ ἐπιχειρήσῃ κατ', δὲν ἠδύνατο νὰ προστάξῃ τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες ἐκ μηνῶν ὀκτῶ δὲν εἶχαν λάβειν τὸν μισθόν των. Ὅταν λοιπὸν ἐπερικυκλώθη ἀπὸ Δανικὸν στρατὸν, οἱ πολῖται δὲν ἠθέλησαν πρὸς χάριν του νὰ χαλασθῇ ἡ πόλις των· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ συμφωνήσῃ τὴν παράδοσιν μὲ τὸν Δανικὸν πληρεξούσιον, τὸν ἐπὶ

σκοπον Ὁθωνίας. Μετὰ διάφορα προβλήματα, τὰ ὅποια ἀπερρίφθησαν ὅλα, ἐπαρακάλεσε τὸν ἐπίσκοπον ὡς τίμιον ἄνδρα νὰ τὸν συμβουλευσῇ κατὰ τοῦτο. Οὗτος δὲ ἐλπίζων, ὅτι ὁ βασιλεὺς Φρειδερίκος δὲν θέλει φανῆν αὐστηρὸς εἰς ἀδύνατον καὶ εἰς ἀνεψιὸν, τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ πλεύσῃ μαζὶ τοῦ εἰς Κοδανίαν, καὶ τοῦ ὑπεσχέθη διὰ τῆς πληρεξουσιότητός τοῦ νὰ τὸν πέμψῃ ἀσφαλῶς ὀπίσω, εἰάν ἡ προσωπικὴ συνομιλία μετὰ τὸν βασιλέα μείνῃ ἀτελεσφόρητος. Ὅταν ὅμως τὰ καράβια ἔφθασαν εἰς Κοδανίαν, ἐσυμβουλεύθη ὁ Φρειδερίκος μετὰ τοὺς λειτουργοὺς πῶς νὰ φερθῇ, καὶ οὗτοι κινούμενοι ἀπὸ προσωπικὰ πάθη ἐπέμειναν εἰς τὸν βασιλέα νὰ μὴ ἀπολύσῃ πλέον τὸν αἰχμάλωτον. Ἡ ἐγγύησις τοῦ ἐπισκόπου ἐκηρύχθη πάραυτα ἄκυρος, καὶ ὁ ἀπατημένος Χριστιανὸς ἐστάλθη εἰς τὴν νῆσον Ἀλσέναν, ὅπου εἰς σκοτεινὸν πύργον διέτριψε δεκαεξ ἔτη χωρὶς καμμίαν ἄλλην συναναστροφὴν εἰμὴ ἐνὸς νάου.

Εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν δὲν ἠδύνατο ὁ Χριστιανὸς νὰ ἐπιχειρήσῃ τίποτε πλέον, ἀλλὰ τὸ ὄνομά τοῦ τὸ ἐμεταχειρίσθησαν ἄλλοι, ὅταν μετὰ τὸν θάνατον Φρειδερίκου τοῦ Α' (1533) ἐταράχθησαν νέαι κινήσεις. Ἐπειδὴ τοῦ Φρειδερίκου ὁ υἱὸς, ὁ Δουξ Χριστιανὸς, ἦτο διάπυρος ζηλωτὴς τῆς Λουθηρανῆς θρησκείας, ἠναντιόνοντο οἱ Καθολικοὶ ἱερεῖς καὶ οἱ Καθολικοὶ βουλευταὶ εἰς τὴν ἐνθρόνισίν τοῦ· ἡ ἐκλογὴ ἀνεβλήθη, καὶ ἡ κυβέρνησις παρεδόθη εἰς τὸ βουλευτήριον. Ταῦτα ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ βαστάξουν πολὺν καιρὸν. Ὁ πολίταρχος τῆς Λυβέκης Γεώργιος Μυλλεμβέφερος καὶ ὁ ἐκεῖ κυβερνήτης τῆς πόλεως Μάρκος Μείερος ἔκτισαν ἐπὶ τῆς διχονοίας ταύτης τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ ὑποτάξουν τὴν Δανίαν εἰς τὴν πολιτείαν των, καὶ νὰ κλείσουν ὀλοτελῶς τὴν θάλασσαν εἰς τὸ τῶν Βελγῶν ἐμπόριον. Μὲ λαμπρὰς ὑποσχέσεις εἴλκυσαν εἰς ἑαυτοὺς καὶ τὸν Η' Εἰρρί-

πον. Ἐπροσπάθησαν δὲ νὰ κερδήσουν καὶ τὸν Δοῦκα Χριστιανὸν καὶ νὰ τὸν βάλουν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν στρατευμάτων, προφασίζόμενοι ὅτι πολεμοῦν τὴν Δανίαν μόνον διὰ νὰ σώσουν τὴν Λουθηρανὴν θρησκείαν. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος παρατηρήσας τοὺς ἀληθινούς τῶν σκοπούς, τὸ ἀπέφυγε, καὶ ἠνώθη μὲ τὸ Δανικὸν βουλευτήριον καὶ μὲ τὸ ἐπαπειλούμενον Βέλγιον, ἔκαμαν οἱ Λυβέκιοι ἀρχιστράτηγόν των ἓνα Κόμητα Ὀλδεμβούργου Χριστιανόν. Οὗτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δανίαν (1534), καὶ ἐξήτει τὴν προσκύνησιν ἐν ὀνόματι Χριστιανοῦ τοῦ Β', ἐνῷ ἠλπίζεν ὅτι ἐμελλε νὰ οἰκειωθῇ τοὺς φίλους τοῦ φυλακωμένου βασιλέως. Τῶντι δὲ ἠνώθησαν μὲ αὐτὸν ἡ Κοδανία καὶ πολλοὶ τόποι τῆς Σηλανδίας, καὶ εἰς τὴν Φιννίαν δὲ οἱ ἐπαναστατικοὶ πολῖται καὶ χωριάται ἐνίκησαν τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρὸν.

Ἰδε τώρα τὸ βουλευτήριον τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ παραιτήσῃ τὴν θρησκευτικὴν διχόνοιαν καὶ νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα τὸν Δοῦκα Χριστιανόν, ὅς τις ἐξουσιάζων τὴν Ὀλσατίαν ἡδύνατο νὰ πολεμήσῃ διὰ ξηρᾶς τοὺς Λυβεκίους. Ὁ νέος ἡγεμὼν, Χριστιανὸς Γ', εὗρκε σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Σβεκίας Γουστάβον. Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἕως τοῦ 1536 ἔτους, ὁπότε ἐνίκησεν ὁ Χριστιανὸς, ἔκαμαν εἰρήνην οἱ Λυβέκιοι, καὶ ὑπετάχθη εἰς αὐτὸν ἡ Κοδανία.

Ἀκαβὰς οὕτως εἰς τὸν θρόνον ὁ Χριστιανὸς ἐστέρωθη εἰς αὐτὸν, ἐνῷ ἐφυλάκωσε μίαν ἡμέραν ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐσύναψε τὰ κτήματά των ὅλα μὲ τὸ στέμμα. Εἰς τοὺς εὐγενεῖς, μὲ τῶν ὁποίων τὴν γνώμην ἔγειναν ταῦτα, ὑπεσχέθη τὴν διατήρησιν τῶν μεγάλων προνομίων των, τὰ ὅποια περιώριζαν πολὺ τὴν βασιλικὴν δύναμιν, καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς παραιτήσαντας τὴν προτέραν ἀξίαν των ἐχάρισεν ἐλευθερίαν καὶ σιτηρέσια. Διὰ τοῦ εἰς Δανίαν προσκαλεσθέντος φίλου καὶ συνεργοῦ τοῦ Λου-

θῆρου, Ἰωάννου Βουγεναγίου, ὃς τις ὠνομάζετο καὶ Δόκτωρ Πόμμερος, ἔγεινε τελεία ἢ ἀναμόρφωσις. Ἀκόμη ἔστεκεν ἐχθρὸς τοῦ Χριστιανοῦ Κάρολος ὁ Ε', ὃς τις ἠθέλε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Δανίας τὸν Κόμητα τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκον, γαμβρὸν Χριστιανοῦ τοῦ Β'. ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτον ἐκλείσθη εἰρήνη εἰς τὴν Σπείραν, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξῆτει τώρα μετρίασιν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Χριστιανοῦ Β', καὶ προῖκα διὰ τὰς θυγατέρας του. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἔκαμεν οὗτος παραίτησιν ἀπὸ τὰς ἀντιποιήσεις του, καὶ ἔλαβε 1549 πρὸς διατριβὴν του τὸ παλάτιον Κολλουνδαν μετ' ἐκτεταμένην ἐλευθερίαν. Ἐκεῖ ἀπέθανε 1559· ἐβδομάδας τινὰς πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχε τελευτήσῃ τὸν βίον καὶ Χριστιανὸς ὁ Γ'.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ δευτέρου, Φρειδερίκος Β' (1559 — 1588), ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς περιορισμὸν μεγαλῆτερον παρὰ ὁ πατὴρ του. Μετ' ὅλον τὸν σφοδρὸν μετὰ τῆς Σβεκίας πόλεμον — κινήθεντα, ἐπειδὴ ὁ Φρειδερίκος εἶχεν ἀναλάβειν πάλιν τὰ παράσημα ταύτης τῆς χώρας — τὸν ὅποιον ἐτελείωσεν ἡ Στετινικὴ εἰρήνη (1570), μ' ὅλον τοῦτο ὑψώθησαν πολὺ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἐμπορία καὶ τὸ χρηματικὸν δι' ἀξιολόγου ἀνδρὸς, τοῦ βουλευτοῦ Πέτρου Ὠξου. Αἱ ἐπιστῆμαι ἐπροστατεύοντο καὶ ἐσυνεργοῦντο. Βέλγαι φυγάδες, διακώμενοι ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλβα, εὗρισκαν προστασίαν καὶ περιποίησιν εἰς τὴν Δανίαν. — Χριστιανὸς ὁ Δ', υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου (1588 — 1648), ἐκυβέρνησεν ἰσχυρότερα καὶ μοναρχικώτερα, καὶ κατέστησε (1615) τὸν πρῶτον ἱστάμενον τῆς Δανίας στρατὸν ἀπὸ 5000 χωριάτας τοῦ στέμματος. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἤρχισαν οἱ Δάνοι νὰ θαλασσοπορῶσι καὶ εἰς μακρυὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ νὰ κάμνωσιν ἀποικίας εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἔκτισαν τὸ φρούριον Τραγκεμβάρον.

5. Σβειρία ἐπὶ Γουστάβου Βάσα καὶ τῶν υἱῶν του.

Γουστάβος Ἐρίξων, ἐπονομαζόμενος Βάσας, γεννηθεὶς τὴν 12 Μαΐου 1490 εἰς Ὀκχεστάδιον, τρία μίλια ὑπὸ τὴν Στοκολμίαν, ἦτο υἱὸς γερουσιαστοῦ τῆς βασιλείας, ὃς τις ἀνέφερε τὸ γένος του εἰς τοὺς παλαιούς βασιλεῖς τῆς Σβειρίας. Περὶ τῆς ἀνατροφῆς του δὲν ἔχομεν νὰ εἰπώμεν πολλά· ἡ πτωχὴ, ψυχρὰ, ἀκαλλιέργητος, καὶ μηδεμίαν σχέσιν πρὸς ἐξωτερικὰς χώρας ἔχουσα πατρίς του, δὲν ἐδίδε τότε καμμίαν ἀφορμὴν, ἥτις ἠδύνατο νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν τοῦ νεανίσκου. Τὰ περισσότερα ἔμαθεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προεστῶτος τῆς βασιλείας Σβάντε Στυρίου, καὶ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ διδασκάλους τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὑφάλιας, οἵτινες, καθὼς ὅλοι οἱ ὑψηλότεροι ἱερεῖς τῆς Σβειρίας, εἶχαν προκόψει εἰς τὴν Ρώμην.

Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ φύσις συστατικὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζε καὶ ἡ ὁμοιότης ἀγριότης, σῶμα εὐσχημάτιστον καὶ σταθερὸν, ὠραῖον καὶ φιλικὸν βλέμμα, καὶ σπανίαν τινὰ εὐγλωττίαν. Φιλοπατρίαν ἐνέπνευσαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀξιοσέβαστοι εὐγενεῖς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐσυναναστρέφετο, καὶ φρόνησιν τὸν ἐδίδαξαν αἱ περιπλεγμέναι περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας εὐρέθη ἡ πατρίς του ἐπὶ Χριστιανοῦ τοῦ Β'. Πρὶν στεφθῇ οὗτος εἰς τὴν Σβειρίαν, ἐπολέμησε, καθὼς ἐξεύρομεν, πολὺν καιρὸν πρὸς τὸν προεστῶτα τοῦ βασιλείου, καὶ ἐδῶ ὁ Γουστάβος Ἐρίξων ἐπροστάτευσεν νέος ὧν μὲ τὰ ὄπλα τὴν πατρίδα του κατὰ τοῦ μισητοῦ ξένου. Παρεκτὸς ὅτι πολλάκις ἐνίκησε τοὺς ἀράζοντας Δάνους, ἦσαν καὶ αἱ εἰς τὰ συμβούλια γινώμαι του πάντοτε τόσον συνεταί, ὥστε καὶ οἱ γεροντότεροι ὁμολόγουν ἀσμένως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματός του. Καὶ οἱ Δάνοι δὲ τὸν

ἐφοβοῦντο κατὰ πολλὰ, καὶ ὅταν ὁ Χριστιανὸς διὰ τὰ μεσιτεύσῃ περὶ εἰρήνης τινὸς ἠθέλησεν τὰ ὑπάγῃ αὐτὸς εἰς Στοκολμίαν (1518), ἐζήτησεν μεταξὺ ἄλλων ὁμήρων τὰ τοῦ παραδώσουν καὶ τὸν νέον Ἑρίξωνα. Ὑποκάτω ὅμως τοῦ προβλήματος τούτου ἐκρύπτετο ἀπιστοτάτη πολιτικὴ. Διότι ὁ βασιλεὺς, ἀντὶ τὰ πλεύσῃ εἰς Στοκολμίαν, ἐφυλάκωσε τοὺς προτέρον φθάσαντας εἰς αὐτὸν Σβεϊκικοὺς ὁμήρους, μὲ φοβερισμόν ἀποκεφαλισμοῦ, εἰς δὲν γνωρίσῃ ἡ Σβεϊκία τὴν Καλμαρικὴν ἑνωσιν, καὶ δὲν δεχθῇ πάλιν τὸν ἀποδιωγμένον ἀρχιεπίσκοπον Ὑφαλίας Τρόλλιον.

Εἰς τὴν Δανίαν ἔλαβεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ νέου Ἑρίξωνα εὐγενῆς τις, ὅς τις ἦτο συγγενὴς του. Ἐδωκεν οὗτος δι' ἐγγύησιν 6000 θάληρα ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὸν παρέλαβε μὲ συνθήκην, ὅτι θέλει τὸν φυλάξῃ ἐπιμελῶς, καὶ θέλει ἀπολογηθῆναι, εἰς δὲν φύγῃ. Τοιουτοτρόπως ἐξῆσε μῆνας τινάς ὁ φυλακωμένος εἰς τὴν Δανίαν, καὶ δὲν ἐστοχάζετο ἄλλο τίποτε, εἰμὴ τὴν πατρίδα του, ἣτις τὸν ἐχρειάζετο. Πολλάκις ἦτο ἕτοιμος τὰ φύγῃ, ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τῆς τιμιότητος τὸν ἐκράτει ὀπίσω. Ὅταν ὅμως ἔμαθεν ὅτι ὁ προσετῶς τοῦ βασιλείου ἀπέθανεν, καὶ ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἦτο ἕτοιμος τὰ κατακλίνῃ τὴν Σβεϊκίαν ὑποκάτω εἰς τὴν αὐστηρὰν κυριότητά του, δὲν ἐβαστάχθη περισσότερον, ἀλλ' ἀπεφάσισε τὰ ἀνταμείψῃ τὴν ἀπιστίαν μὲ ἀπιστίαν. Μὲ χωρικὰ ἐνδύματα διέφυγε τὴν νύκτα, καὶ ἀπὸ δρόμους παραμέρους δύο ἡμέρας δὲν ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀνίχνευσιν πῶν διωκτῶν του. Εἰς Φλενσεβούργον ἀντάμωσεν Γερμανοὺς τινάς κτηνοπώλας, οἵτινες εἶχαν ἀγοράσειν βῶδια εἰς τὴν Κιμβρικὴν, καὶ κατὰ τὴν δέησίν του τὸν παρέλαβαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ὡς φύλακα τῶν κτηνῶν. Μαζὴ μὲ αὐτοὺς ἐφθάσεν εἰς Λύβεκαν (Σεπτέμ. 1519), ὑπῆλθε πάραυτα εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐφανέρωσε τὸ

ὄνομά του, καὶ τοὺς ἐζήτησε προστασίαν καὶ βοήθειαν διὰ τὴν πατρίδα του.

Ἡ Λύβεκα, ἡ ἰσχυροτάτη πασῶν τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων καὶ πολλαχῶς ἀδικημένη ἀπὸ τὸν Χριστιανόν, μόλις ἐχρειάσθη τοὺς ἐπιμόνους λόγους τοῦ Βάσα διὰ τὰ πληροφορηθῆναι πόσον τῆς ἦτο ὠφέλιμος ὁ τῆς Σβεκίας ἀπὸ τὴν Δανίαν χωρισμός. Ὁ Γουστάβος ἀπέκτησε τόσον τὴν πίστιν τῶν βουλευτῶν, ὥστε τὸν παρέλαβαν εἰς τὴν προστασίαν τῶν καὶ κατὰ τῶν ἀντιποιήσεων τοῦ συγγενοῦς του Βανέρου, ὃς τις ἔσπευσε κατόπιν του, καὶ τὸν ἐζήτησε ὀπίσω ἀπὸ τοὺς Λυβεκίους. Μετὰ ἑπτὰ μηνῶν καθημερινὰς προσπαθήσεις ἔλαβεν ὄχι μόνον τὴν ἀδειαν τὰ μισεύσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλουν τὸν ὑποστηρίξαι μὲ ἀργύριον καὶ στρατιώτας, εἰάν αἱ περιστάσεις κάμουν ἀναγκαίαν τὴν τοιαύτην βοήθειαν. Ἐμπορικὸν καράβιον τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Σβεκίαν εὐτυχῶς τὸν Μάϊον 1520.

Ἐφανερῶς ἐκεῖ πρῶτον εἰς τὸν Σβεκικὸν κυβερνήτορα τῆς Καλμαρίας, ἀλλ' οὗτος δανοφρονὼν τὸν ἐδέχθη τόσον ψυχρά, ὥστε ὁ Γουστάβος διὰ τὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του ἐφυγε περαιτέρω μὲ χωρικὰ ἐνδύματα. Εἰς Στοκολμίαν δὲν ἐτόλμησε τὰ ὑπάγῃ, ἀλλὰ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους ἐστράφη πρὸς τὴν νότιον Βαρμίαν. Τὰς νύκτας ἐπέραν εἰς τὰ δάση. Εἰς Βαρμίαν ἐπεσκέφθη τὴν ἀδελφήν του, ἣτις ἦτο ὑπανδρευμένη βουλευτὴν τινα Βράϊον, καὶ τοὺς ἐφάνέρωσε τὸν σκοπὸν του ὅτι ἤθελε τὰ ἐπαναστήσῃ τὸν λαόν, καὶ τὰ τὸν φέρῃ διὰ τῶν ὅπλων εἰς Στοκολμίαν. Ἀλλὰ οἱ δειλοὶ συγγενεῖς ἐτρόμαξαν διὰ τὴν τόλμην του, καὶ δὲν ἤθελαν τὰ ἔχουν μετ' αὐτοῦ κοινωίαν. Ἡ ἀδελφή του τὸν ἐπαρακάλεσε μετὰ δακρύων τὰ μὴ κηρυγῇ καὶ ἑαυτὸν καὶ αὐτοὺς ὅλους εἰς τὸν ὄλεθρον. Ὑπῆγε λοιπὸν περαιτέρω καὶ ἐκρύφθη εἰς ὑποστατικόν τι τοῦ πατρός του ὀνομαζόμενον Ραι-

φεναίαν, ἐνῶ ὁ γαμβρός του ὑπῆγεν εἰς Στοκολμίαν νὰ προσκυνήσῃ τὸν Δανικὸν βασιλέα.

Ἐνῶ ὁ Γουστάβος ἐκλονεῖτο μεταξύ παντοδαπῶν βουλευμάτων εἰς Ῥαιφεναίαν, ἐγένετο εἰς Στοκολμίαν ἡ φοβερὰ αἵματοχυσία, περὶ τῆς ὁποίας προωμιλήσαμεν. Ἡ φήμη ἔφθασε καὶ εἰς αὐτόν· ἤκουσεν ὅτι ὁ πατήρ του καὶ οἱ ἀνεψιοί του συνεθανατώθησαν, καὶ ἡ φιλεκδικία τοῦ ἐνεδυνάμωσε τὰς πρὸ πολλοῦ γενομένας ἀποφάσεις του. Ἀλλὰ πόθεν νὰ λάβῃ τὴν δύναμιν, ἡ ποῦ νὰ προσδράμῃ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς διωγμούς; Διότι ὁ Χριστιανὸς εἶχε μάθειν τὴν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Βαρμίαν διατριβὴν του, καὶ ἔστειλε στρατιώτας διὰ νὰ τὸν ζητήσωσι πανταχοῦ. Ἐπεκηρύκευσε βραβεῖον διὰ τὴν κεφαλὴν του, καὶ ὅς τις ἤθελε τὸν κρύψειν, ἐφοβερίζετο μὲ θάνατον. Ὅπου ἂν ὑπῆγαινε, τοῦ ἔκλειαν τὰς θύρας· καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Καρθαύσιον μοναστήριον τῆς Γριφολμίας, τὸ ὁποῖον εἶχαν κτίσειν οἱ πρόγονοί του, δὲν τοῦ ἔδωκαν καταφύγιον. Τότε κατέφυγεν εἰς τὰ δυτικὰ σύνορα τῆς Σβεκίας, εἰς τὰς γνωστὰς κοιλάδας τῶν Νορβηγικῶν ὀρέων, αἱ ὁποῖαι κατοικοῦνται ἀπὸ τοὺς Δαλεκάρτους, φυλὴν ἱκανῶς ὠμὴν, ἥτις ἀκόμη καὶ τώρα διασώζει τὰ ἀπλᾶ ἡθῆ, τὴν φιλελευθερίαν, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν της, καὶ τὸν βασιλέα τιμᾷ πλέον ὥς ὑπερασπιστὴν παρὰ ὡς κυριάρχην της. Εἰς τούτους τοὺς ἀνδρας ἠθέλησε τώρα νὰ φανερωθῇ, νὰ τοὺς παραστήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, καὶ ἂν τοὺς ἐνεθουσίαζεν εἰς πόλεμον, νὰ γείνῃ ἀρχηγός των. Ἀλλὰ κατ' ὁδὸν ἔχασε μέρος τῶν ἐλπίδων του. Ἐνας ἀχρεῖος ὑπρέτης, τὸν ὁποῖον εἶχε λάβειν μαζὴ του, τὸν ἀφῆκε τὴν νύκτα καὶ ἀνεχώρησε μὲ ὅλα τὰ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθέντα πράγματα του. Εἰς μάτην τὸν ἐκυνήγησεν ὁ Ἑρίξων, ἕως οὗ ἀποσταθεῖς ἔπεσε καταγῆς ὁ ἵππος του· ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ παραιτήσῃ καὶ τὸν ἵππον τοῦτον καὶ νὰ κρυφθῇ πάλιν μὲ τὰ συνήθη χῶ-

ρικά ἐνδύματα. Ἀφοῦ ἐπεριπάτησεν ἐρημίας καὶ ὄρη καὶ ἄξενα δάση, ἐφθάσε τελευταῖον εἰς τόπον, ὅπου ἐκατοίκουν ἄνθρωποι, εἰς τὴν Φαλούναν, ἣτις εἶναι περίφημος διὰ τὰ χαλκομεταλλεῖα της. Χωρὶς ἀργύριον καὶ χωρὶς γνωρίμους ἠναγκάσθη ἐδῶ νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ περνᾷ τὴν ζωὴν του. Ἄλλ' ἡ νοσώδης αὕτη ὑπὸ τὴν γῆν διατριβὴ τὸν κατεπόνθησε πάραυτα. Μετέβη περαιτέρω καὶ ἐμισθώθη εἰς Βίκον πρὸς ἓνα εὐγενῆ νὰ πορίζεται τὴν τροφήν του. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀσφαλισθῇ. Τὰ ἥθη του ἐξέπλητταν τοὺς συνδούλους του, μία θεράπαινα ἐπαρτήρησε τὴν λεπτότητα τοῦ ὑποκαμίσου του, καὶ τελευταῖον τὸν ἐκραξεν ὁ αὐθέντης του διὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ. Ὁ Ἑρίξων ἐνθυμήθη, ὅτι συνεμαθήτευσε μὲ τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς Ὑφάλιαν· διὰ τοῦτο ἐφανερώθη εἰς αὐτόν, καὶ τὸν ἐπαράκίνησε νὰ γείνῃ κοινωνὸς τοῦ μεγάλου ἐγχειρήματός του· ἀλλὰ, καθὼς εἶναι σύνηθες, δὲν διηγείρεν ἄλλο εἰμὴ ἐκπληξιν καὶ δειλὸν τρόπον· ἀλλὰ μάλιστα καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκείθεν. Ὡδοιπόρησε λοιπὸν περαιτέρω· ἐπέρνα ἐπάνω παγωμένης λίμνης, ὁ πάγος ἐθραύσθη, καὶ αὐτὸς ἐσώθη μετὰ κόπων, καὶ ἐφθασεν εἰς αἰλὴν εὐγενοῦς ἄλλου, ὃς τις πάραυτα τὸν ἐγνώρισε καὶ τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, ὅχι ὅμως ἐξ ἀγάπης, ἀλλ' ἀπὸ ἰδίου του συμφέρον. Ἐλογαρίασε ταχέως πόσον μισθὸν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Χριστιανὸν, εἰάν τοῦ ἐπαράδειδε τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον ξένον, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐξήτησεν ἀκριβῶς, ἐκαβαλίκευσε μὲ πρόφασιν τινὰ τὸν ἵππον του διὰ νὰ προδώσῃ τὸ κυνήγημά του εἰς τὸν πλησιέστατον Δανικὸν κυβερνήτορα. Οὗτος τοῦ ἔδωκεν εὐθὺς εἴκοσιν ἀνθρώπους, ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν δὲν εὗρηκαν πλεόν τὸν πρόσφυγα. Τοῦ εὐγενοῦς ἡ συμπαθητικὴ γυνὴ τοῦ ἔδωκε σημεῖα τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνδρός της, καὶ τοῦ ἐδάνεισεν ἵππον καὶ ἀργύριον διὰ νὰ φύγῃ. Μὲ ταῦτα ἐφθασεν εὐτυχῶς εἰς

τὸ χωρίον Ἰσάλαν, ὅπου τὸν ἐκράτησε κυρμμένον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀκτὼ ἡμέρας ὁ ἐφημέριος, καὶ ἐπειτὰ τὸν ἔφερεν εἰς χωριάτην τινα, ὀνόματι Νίλσωνα.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν ἀνέχνευσαν οἱ Δανικοὶ κατὰ-σκοποι. Ἐμβῆκαν εἰς τοῦ Νίλσωνος τὴν οἰκίαν, ὅταν ὁ Ἐρίξων μὲ ἄλλους τινὰς δούλους ἐκάθητο πλησίον τῆς φωτίας. Μόνον ἡ ἀγχίνοια τῆς γυναικὸς ἠδυνήθη νὰ τὸν σώσῃ. Ἐνῶ συνωμῆλουν οἱ στρατιῶται μὲ τὸν ἄνδρα τῆς, ἐμβῆκεν αὐτὴ θυμωμένη, ὕβρισε τὸν ἀμελῆ δούλον, ὅς τις ἠθέλε πάντοτε νὰ πυρόνευται, τὸν ἐκτύπησε μὲ τὸ ξύλον, καὶ τὸν ἐδίωξεν ἔξω εἰς τοὺς ἄλλους ἐργάτας. Ἀπεφάσισε μετὰ τοῦτο νὰ φύγῃ μακρύτερα, ἀλλὰ πανταχοῦ ἤκουε περιερχομένους Δάνους. Τότε ἐδολιεύθη ἐπινόημά τι ὁ ξενοδόχος του. Τὸν ἐβαλεν ἐπάνω ἀμάξης, τὸν ἐσκέπασε μὲ ἄχυρον, καὶ τὸν ἔφερνε οὕτω κυρμμένον εἰς Ῥαιτεβικκίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦτον τὸν ἀπῆντησαν Δανικοὶ στρατιῶται, ἐσταμάτισαν τὴν ἄμαξαν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἐτρύπησαν τὰ ἄχυρα. Μία πληγὴ ἐμβῆκεν εἰς τὸν πόδα τοῦ Γουστάβου, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐταράχθη· ὁ χωριάτης παρατηρήσας ὅτι ὁ δρόμος τοῦ ἐβάφετο ἀπὸ αἷμα, ἐπλήγωσε πάραυτα τὸν ἵππον τοῦ εἰς τὸν πόδα διὰ νὰ ἀπατήσῃ πάλιν τοὺς κατασκόπους. Οὕτως ἔφθασαν εἰς Ῥαιτεβικκίαν.

Ἐκεῖ εὗρηκε καιρὸν ὁ Ἐρίξων, χωρὶς νὰ φανερώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς χωριάτας τὰ φρικτὰ δεινὰ τῆς Στοκολμίας, τῶν ὁποίων ἡ φήμη δὲν εἶχε φθάσειν ἀκόμη εἰς τὰς παραμέρους ταύτας κοιλάδας. Τοὺς ἐζωγράφιζε τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως μὲ βδελυκτὰ χρώματα, καὶ τοὺς ἐπροσῆτευσεν τρομερὰν τύχην, εἰ δὲν ἐσηκόνοντο, καθὼς οἱ θυμαστοὶ προπάτορές των, νὰ ἀποτινάξουν τὸν ἐξωτερικὸν ζυγὸν, διὰ τὸ ὅποιον τῶρα εἶναι ὁ ἐξαίρετος καιρὸς. Οἱ χωριάται ἐκαταπέισθησαν, καὶ εἶπαν ὅτι εἰάν ἠθέλαν νὰ ἀρχίσουν οἱ γείτονές των, δὲν

θέλουν μείνει αὐτοὶ ἔσχατοι. Χαίρων ὁ Ἐρίξων ὑπῆγε λοιπὸν εἰς τὴν Μῶραν, τὴν πολυανθρωποτάτην χώραν ταύτης τῆς κοιλάδος, ὅπου ἐδοκίμασε μὲ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα τὴν εὐγλωττίαν του.

Ὁ Δανικὸς κυβερνήτωρ τῆς Ἀρωσίας ἤκουσε μὲ ταραχὴν τὰς κινήσεις ταύτας τῶν κοιλάδων, καὶ ἐπρόσταξε τοὺς Ὑφαρμοστάς νὰ γείνουν πολλὰ ἀγρυπνοὶ εἰς τὸν πρωταίτιον, καὶ νὰ ὁμιλῶσι πολλὰ εἰς τοὺς χωριάτας περὶ τῆς τοῦ Χριστιανοῦ ἡμερότητος, νὰ τοὺς ὑποσχεθοῦν ἀναίρεσιν τῶν φόρων κτλ. Τοῦτο ἡδύνατο βέβαια πολὺ νὰ ἐνεργήσῃ, διότι ὅσα συνέβησαν εἰς Στοκολμίαν δὲν τοὺς ἐπείραζαν τίποτε, εἰάν ὁ Ἐρίξων δὲν εὕρισκεν ἐξαίρετον βοηθὸν Σβεχικὸν τινὰ στρατιώτην, ὅς τις πάλαι ποτε ὑποῦργησεν ὑποκάτω του, καὶ τώρα ἐκατοίκησεν εἰς τὰς κοιλάδας. Οὗτος ἐχάρη τόσον εὐρὼν ἐκεῖ ἀπροσδοκῆτως τὸν ἀγαπητόν του αὐθέντην, ὥστε ἔπεσε γονυπετῆς ἔμπροσθέν του εἰς ὑπαίθρον τόπον καὶ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν τὸν ὄρκον τῆς πίστεώς του. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν προσήλωσίν του ἐμπράκτως, ὑπῆγεν εἰς τὸν πλησιέστατον Ὑφαρμοστὴν, Νίλσιον Βεστγέρον, φανέντα ἐνεργητικώτατον εἰς τὸν διωγμὸν τοῦ Γουστάβου, καὶ τὸν ἐσχότωσεν.

Ὁ Ἐρίξων εἰς καιρὸν προσφύεστατον — ἤτοι ἡ παραμονὴ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως — ὁμίλησεν ἀπὸ λόφου τινὸς πρὸς τοὺς χωριάτας λόγον πυρώδη, ὅταν ἠχολόγησεν ἡ φήμη, ὅτι ἔρχονται οἱ Δάνοι. Ἦσαν περίπου 100, οἳ τινες μὲ ὀρμὴν ἐζήτουν τὸν φυγάδα. Ὁ σκληρὸς τρόπος των παρώξυνε τοὺς χωριάτας· ἐκτύπησαν τὴν καμπάναν καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐστιάχθησαν περίπου 1000 ἐνοπλοὶ χωριάται, οἳ τινες εὐθύς ὤρμησαν κατὰ τῶν Δάνων, καὶ ἤθελαν τοὺς φογεύσειν ὅλους, εἰάν οὗτοι δὲν τοὺς ὑπέσχοντο νὰ ἀφήσουν τὸν Ἐρίξωνα νὰ ἀναχωρήσῃ ἡσυχῶς. Ὑπῆγε

λοιπὸν οὗτος εἰς τὰς δυτικὰς κοιλάδας διὰ τὰ κατα-
πονήσῃ πρῶτον χρόνον τινὰ τοὺς διώκτας του.

Μόλις ἐφυγεν οὗτος, καὶ εὗρέθη εἰς τὴν Μω-
ραν Σβεκιὸς τις εὐγενὴς, ὃς τις μὲ φωνὴν μεγαλη-
τέραν ἐκήρυττε τὴν ἐπανάστασιν. Ἐδιηγεῖτο τὰς σκλη-
ρότητας τῶν Δάνων μὲ ὑπερβολικὰς προσθήκας, καὶ
ἐξήπλωσε τὴν ἀνόητον φήμην, ὅτι ὁ βασιλεὺς θέλει
περιέλθειν φονεύων ὅλην τὴν Σβεκίαν, ὅτι ἐστήθη-
σαν πανταχοῦ κρεμάθραι, καὶ ὅτι ἐπροστάχθησαν
νεωστὶ μεγάλοι φόροι, καὶ ὅτι διὰ τὰ ἀπαντήσῃ πᾶ-
σαν ἐνδεχομένεν ἐπανάστασιν θέλει κόψειν παντὸς
χωριάτου ἓνα πόδα καὶ μίαν χεῖρα. Οἱ Δαλεκάρτοι,
ἐκστατικοὶ γενόμενοι ἀπὸ φόβον καὶ θυμὸν, ἐμετα-
νόουν, διότι ἀφῆκαν τὸν Ἐρίξωνα τὰ ἀναχωρήσῃ,
καὶ ὁ εὐγενὴς ἀκούσας τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ πάλαι πο-
τε ἀρχηγοῦ του ἀπέδειξεν εἰς τοὺς χωριάτας πάρ-
αυτα, ὅτι ὁ Ἐρίξων οὗτος εἶναι ὁ μόνος ἄνθρωπος
εἰς τὴν Σβεκίαν, ὃς τις δύναται τὰ σώσῃ καὶ αὐτοὺς
καὶ τὸ βασίλειον. Οἱ λόγοι του ἐβεβαιώθησαν ἀπὸ
ἄλλον τινὰ εὐγενῆ φυγάδα, ὃς τις ἔφθασεν ἐκεῖ τὸν
καιρὸν τοῦτον, ἰδετὴν αἱματοχυσίαν τῆς Στοκολμίας,
καὶ ἐξωγράφησε τροφερὰν τὴν μανίαν τοῦ βασιλέως.
Τώρα οἱ Δαλεκάρτοι ἐνθουσιάσθησαν πρὸς ἐκδίκησιν,
ἔτρεξαν καὶ ἔφεραν ὀπίσω τὸν Γουστάβον μὲ θρίαμ-
βον. Διακόσιοι ἄνδρες τὸν ἠκολούθησαν εὐθύς. Ὁ
πρῶτος Ὑφαρμοστὴς ἐκτυπήθη, ἐπιάσθη, καὶ ἐλε-
ηλατήθη ὁ οἶκος του. Ἐπειτα ὁ εἰσπράκτωρ τῶν φό-
ρων, εἰς τὸν ὁποῖον εὗρηκαν πλούσιον κιβώτιον. Ἡ
εὐτυχία καὶ τὰ λάφυρα εἴλκυσαν πάραυτα πολλοὺς
χωριάτας, καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας εἶχεν ὁ Ἐρίξων πε-
ρίπου 3000 ἄνδρας. Ἐξῶν οὗτοι ἀπὸ τὴν ληστείαν, καὶ
ἐξήπλωναν ἐμπροσθέν των τρόμον. Ὅταν ἔφθασεν εἰς
τὴν Στοκολμίαν ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν
ἦτο ἡ ἐκεῖ Δανικὴ δύναμις ἱκανὴ τὰ ἐξοπλίσῃ στρα-
τευμα. Ἀφῆκαν λοιπὸν εἰς τὸν Γουστάβον καιρὸν τὰ

ἐνδυναμωθῇ ἱκανῶς, καὶ οὗτος εἰς τὸ μεταξὺ ἐγύμναζε τοὺς χωριάτας τοῦ τὴν πολεμικὴν. Τοὺς ἐδίδαξε νὰ χαλκεύωσι καλῆτερα ὅπλα καὶ νὰ μάχωνται μὲ κλεισμένα μέλη. Τοὺς ἠνάγκασε δὲ καὶ εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, καὶ ἐτιμῶρει μὲ θάνατον τοὺς ἀνυποτάκτους. Εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ ἦσαν ἠνωμένα ἀξία καὶ χάρις τόσον προσφυῶς, ὥστε δὲν ἤξευρε κανεὶς, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγαπᾷ μᾶλλον ἢ νὰ τὸν φοβῆται. Ἐπροσφέρετο ἤδη ὡς τέλειος κυριάρχης, καὶ εἰς τὴν Ἐδεμῶραν, ὅπου ἦτο πολὺν καιρὸν τὸ στρατοπέδόν του, ἔκοψε καὶ νομίσματα. Τὸν Μάϊον 1521 ἐκήρυξε τακτικῶς τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ τυράννου μὲ δῆλωσιν, ἐκυρίευσεν τὴν Ἀρωσίαν μὲ δολιότητα, καὶ ἐσύναξεν ὑποκάτω εἰς τὰς σημαίας τοῦ πληθὸς Σβεκιῶν ἀξιοματικῶν, οἵτινες ἄσμενοι νῦτομόλουν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στρατεύματος τοῦ βασιλέως. Ἡ δύναμις τοῦ ἔγεινε κατ' ὀλίγον τόσον πολλή, ὥστε ἠδύνατο νὰ τὴν διαιρέσῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ μὲ αὐτὴν συγχρόνως εἰς πολλοὺς τόπους. Καὶ ὅταν συνέρρευσαν εἰς αὐτὸν πολλοὶ κυρίως στρατιῶται, ἀπέλυσεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς χωριάτας, οἵτινες ὑπήγαιναν εἰς τοὺς οἴκους των διὰ νὰ ἐπιμεληθοῦν τὰ χωράφιά των. Πάραυτα ἐκυριεύθη ἡ Ὑψαλία. Ἀπεχεῖ ὥρμησεν εἰς τὴν μητρόπολιν. Οἱ Δάνοι ἦσαν ὀλίγοι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἱκανοὶ νὰ φοβίζωσι τοὺς κατοίκους, καὶ ἐπειδὴ ὁ Γουστάβος δὲν εἶχε στόλον, ἔστελνεν ὁ Χριστιανὸς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἱκανὴν ζωοτροφίαν. Προσετέθη εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ Δάνοι εἶχαν ἀκόμη πολλοὺς φίλους, καὶ ὀνοματωδῶς τὸν κληρον. Διὰ τοῦτο ὁ Γουστάβος ἐπροσχάλεσε τοὺς Σβεκικοὺς μεγιστᾶνας νὰ εὗρεθοῦν ὅλοι τὸν Αὐγουστον 1521 εἰς Βαδεστένιον δι' ἑν συμβούλιον. Πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ ἰδεν ἐκεῖ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν· τοὺς ὠμίλησε σπουδαίως καὶ φιλικῶς, τοὺς ἐξωγράφησε τὴν κατάστασιν τοῦ βασιλείου, καὶ τοὺς ἐπροκάλεσεν εἰς δραστήριον

βοήθειαν. Ὅλοι οἱ παρόντες ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὰ εὐγενῆ φρονήματά του, τοῦ ὑπeschέθησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἕως θανάτου καὶ χωρὶς φόβον νὰ τὸν ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν θρόνον. Μὲ ἀνυπόκριτον ταπεινοφροσύνην ἀπέβαλε τὸν βασιλικὸν τίτλον, καὶ ὠνομάσθη προστωὺς τοῦ βασιλείου. Μετὰ τοῦτο ἐπολιορκεῖ μὲ ζῆλον τὴν μητρόπολιν. Ἐστελεν εἰς τοὺς Λυβεκίους καὶ τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ δώσουν τὴν ταχθεῖσαν βοήθειαν. Τοῦ ἔστειλαν δέκα καράβια καὶ 900 στρατιώτας τῆς ξηρᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους ἤνταμώθησαν πολλοὶ Γερμανοὶ ἱππῶται ἐλκνόμενοι ἐκεῖ ἀπὸ τὴν διαδοθεῖσαν φήμην τῆς ἡρωϊκῆς καρδίας τοῦ Ἑρίξωνος. Τοῦ Χριστιανοῦ αἱ μὲ τὴν Δανίαν διαφοραὶ καὶ ἡ ἀναργυρία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐβοήθει τὰ Σβεκικά του στρατεύματα, εὐκόλυναν εἰς τὸν Γουστάβον τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Διότι οἱ Λυβέκιοι εἶχαν ζητήσει διὰ τοῦ στόλου των πλεον τὰ ἐμπορικᾶτων κέρδη παρὰ τὴν ἰδικήν του ὠφέλειαν. Ὅταν οἱ Δάνοι ἤκουσαν εἰς Στοκολμίαν, ὅτι καὶ εἰς τὴν Δανίαν ἐξερράγη ἐπανάστασις, καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνεχώρησεν ὡς φυγὰς ἀπὸ τὴν Κοδανίαν, ἔστερξαν μὲ παντοδαπὰς συνθήκας νὰ παραδοθῶσιν (21 Ἰουν. 1523). Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ ἦσαν διηρημένα, διότι ὀλίγον ἐγνωρίζετο ἐδῶ ὁ Γουστάβος· ὁ φόβος τῶν μεγιστάνων ἔκαμνε τὰ συνήθη του παιγνίδια, καὶ οἱ ἱερεῖς, οἳ τινες ἤξευραν φιλολοῦθῃρον τὸν Γουστάβον, δὲν ἐβράδυναν νὰ κάμουν τὸν λαὸν ἀνήσυχον καὶ δύσπιστον πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα.

Πόσας δυσκολίας εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ ἐδῶ ὁ Γουστάβος, συμπεραίνεται ἐκ τούτου, ὅτι μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Λυβεκίους τὰ ζητούμενα ὑπ' αὐτῶν 68,681 μάρκα ἀργύρου, τοὺς κατησύχασε μὲ τὰς ἐφεξῆς ὑποσχέσεις: ἀνάγκης οὐσης νὰ βοηθῇ τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις μὲ καράβια καὶ μὲ στρατεύματα, νὰ μὴ κάμῃ συνθήκην χωρὶς θέλησιν τῶν

Λυβεκίων με τὴν Δανίαν, νὰ τοὺς πληρώσῃ ὅσην ἴσως ζημίαν ἐκ φιλεκδικίας ἤθελε κάμειν ὁ Χριστὰνὸς εἰς τοὺς Λυβεκίους ἢ Δαντισκίους, νὰ δώσῃ ἀποκλειστικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις νὰ ἐμπορεύωνται εἰς τὴν Σβεκίαν χωρὶς τελώνιον καὶ ἄλλους φόρους, νὰ ἀπαγορεύσῃ τοὺς Σβέκους νὰ πραγματεύωνται μετ' ἄλλην πόλιν παρεκτὸς τῆς Ἀνσης. Τοιαύτην δουλείαν ἠναγκάσθη νὰ ἀναλάβῃ τὸ βασιλεῖον τῆς Σβεκίας ἀπὸ μίαν μόνην ἐμπορικὴν πόλιν τῆς Γερμανίας!

Συμβούλιον εἰς τὴν Στρεγγησίαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου 1523 ἐμέλλε νὰ ἀποφασίσῃ τὰ τελευταῖα μέσα τῆς ἀσφαλείας τοῦ βασιλείου, καὶ ἐδόω με κοινὴν γνώμην ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἐπικράτεια χρειάζεται βασιλεῖα, καὶ ὅτι κανεῖς ἄλλος δὲν εἶναι τοῦ στέμματος ἄξιος, εἰμὴ Γουστάβος ὁ Ἑρῖξων, ὁ σωτὴρ τῆς πατρίδος. Ἀλλ' εἰς τοῦτον τὸν σταθερὸν ἄνδρα ἐκατοίκει μαλακότης τις, τὴν ὁποίαν δὲν ἤλπιζε κανεῖς νὰ ἔχῃ νικητὴς τυράννου. Ἡ ἀκριβεστέρα ἐξέτασις τῶν μεγάλων δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἠνωμένοι μετὰ τὸν ὀργανισμόν ἀνειδείου βασιλείας, μετὰ τὴν καταπολέμησιν ἰσχυροῦ ἱερατείου καὶ τῶν ὑπερηφάνων εὐγενῶν, καὶ μετὰ τὴν βάσταξιν τοιοῦτου πτωχοῦ στέμματος, τὸν ἔκαμε νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἀπαρνηθῇ σταθερῶς τὴν προσφερομένην βασιλικὴν ἀξίαν καὶ νὰ ζήσῃ ἰδιωτικῶς, καὶ ἦτο συμπαθητικὸν πρᾶγμα νὰ ἴδῃ τις πῶς αἱ μεγάλαι τῆς χαρᾶς κραυγαὶ, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπανηγύριζεν ὅλη ἡ συνέλευσις τὸ ὄνομα βασιλεὺς Γουστάβος, κατεσιγάσθησαν ἑξαφνα καὶ μετεβλήθησαν εἰς σκυθρωπότητα διὰ τὴν ἀπάρνησίν του. Ἦρχισαν ὅλοι νὰ κλαῖωσι, καὶ πολλοὶ γονατίσαντες ἐμπροσθέν του τὸν ὠρρίζαν νὰ μὴ ἀπομακρύνῃ τὴν χεῖρα του ἀπὸ τὴν πατρίδα. Καὶ αὐτὸς ὁ Παπικὸς πρέσβυς τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ στέρξῃ, καὶ οὕτως ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ μετὰ ὄμματα γεμάτα δακρύων δὲν ἠδύ-

νήθη νὰ ἀντισταθῇ περισσότερον. Μεγάλαι φωναὶ καὶ χαρὰ ἐκυρίευσαν τώρα ὅλην τὴν ὀμήγυριν· ὅλοι ὤμοσαν εἰς τὸν νέον βασιλέα τὸν ὄρκον τῆς πίστεως, καὶ αὐτὸς ὤμοσε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι θέλει βασιλεύσειν κατὰ τοὺς Σβεκικοὺς νόμους. (6 Ἰουν. 1523). Λατινιστὶ γραμμένη δῆλωσις ἐφανέρωσεν εἰς ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ταύτην τὴν ἀλλαγὴν τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Γουστάβος ἔχαιρε τώρα νὰ μεταχειρίζεται τοιαῦτα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ δείξῃ τὴν ἀγαθὴν του θέλησιν τοῦ νὰ εὐδαιμονίσῃ τοὺς ὑπηκόους του, καὶ τὴν πρὸς τοὺς συνεργοὺς εὐγνωμοσύνην του. Κάνεις ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι τὸν ὑπεστήριξαν εἰς τὴν φυγὴν του, δὲν ἐμεινεν ἀναντάμειπτος, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐφημέριος τῆς Ἰσάλης, ὅς τις μίαν φορὰν τὸν ἐφιλοξένησεν ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἔζη πλέον, ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς πρὸς σημεῖον τῆς εὐγνώμονος ἐνθυμήσεώς του νὰ βαλθῇ ἐπάνω εἰς τὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου πύργον ἐν χρυσωμένον στέμμα.

Χώρα πτωχὴ, ὡς ἡ Σβεκία, χωρὶς ἐμπορίαν ἀκόμη τότε, χωρὶς ἐργόχειρα καὶ τέχνας, καὶ μὴ γνωρίζουσα πολλὰς ευκολίας τοῦ βίου γνωστὰς εἰς τοὺς ἄλλους, ὀλίγα βέβαια ἠδύνατο νὰ εἰσφέρει εἰς τὸν βασιλέα, ὅς τις δὲν εἶχε καὶ ὑποστατικά. Τοῦτο τὸ κακὸν ἀνάγκη ἦτο νὰ θεραπευθῇ πρῶτον, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐφαίνετο κανὲν ἄλλο μέσον εἰμὴ νὰ ἀποβαλθοῦν οἱ Καθολικοὶ ἱερεῖς ἀπὸ τὰ πλούτια καὶ εὐγεώργητα ὑποστατικά των. Ὁ Γουστάβος, ὅς τις διατρίβων εἰς Λύβεκαν εἶχε δεχθῇ τὴν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν, ἠγωνίζετο τώρα μὲ ζῆλον μεγαλύτερον νὰ τὴν εἰσάξῃ εἰς ὅλην του τὴν ἐπικράτειαν. Ὁ Λούθηρος τοῦ ἐσύστησε δύο νέους Σβέκους, Ὁλαον καὶ Λαυρέντιον Πετρίους, οἳ τινες ὑπῆρξαν ἐπιμελεῖς μαθηταίτου εἰς Βιττεμβέργαν καὶ τὸν εἶχαν συνοδεύσειν καὶ εἰς τὰ τῆς ἐπισκέψεως ταξείδιά του. Καὶ οἱ

δύο αδελφοί, υποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν βασιλέα, ἀνέλαβαν τὸ ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως τῆς Σβεκίας μὲ ζῆλον μέγαν. Ἄλλ' ἀπῆντησαν καὶ τοιαύτην ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, ὥστε ὁ βασιλεὺς, ὅς τις ἔχασε τὰς ἐλπίδας τῆς κατορθώσεως, 1527 εἰς συμβούλιον τῆς Ἀρωσίας ἀνήγγειλε μὲ ὅλα τὰ σωστά του εἰς τοὺς προεστῶτας τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἀποθέσῃ τὴν βασιλείαν. Τοῦτο ἔκαμεν ἐντύπωσιν· ἡ συνέλευσις ἐπαρχάλεσε τὸν βασιλέα νὰ μεταβάλλῃ τὸν σκοπόν του, καὶ ἀφοῦ τελευτᾶτον ἐδέχθη τὴν δέησίν των, ἐγένεον ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου νὰ αὐξηθῶσι τὰ εἰσοδήματα τοῦ στέμματος μὲ τὰ κτήματα τῶν ἐπισκόπων, ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐθεμελιώθη ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία εἰς τὴν Σλεκίαν, καὶ μετὰ δεκαεξ ἔτη ἀπεβλήθησαν ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τὰ συμβούλια ἐλάμβαναν τῶρα κοινωνίαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν πολιτῶν καὶ χωριατῶν. Εἰς ἓν συμβούλιον τῆς Ἀρωσίας ἐπεβεβαιώθη (1544) διαταγὴ προγενομένη ἤδη νὰ παύσῃ ἡ Σβεκία ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κατ' ἐκλογὴν βασιλεῖον, καὶ τὸ στέμμα νὰ κηρυχθῇ κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰογένειαν τοῦ Γουστάβου. Μ' ὅλον ὅτι ἐγεννήθη τοῦτο ἀπὸ τὴν πολλὴν πρὸς τὸν βασιλέα κλίσιν τοῦ λαοῦ, μ' ὅλον τοῦτο ὁ εὐγενὴς Γουστάβος εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς τεσσακονταετοῦς βασιλείας του τालαιπωρίας, συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεις. Μὲ ὅλας ταύτας τὰς δυσκολίας ὠφέλησε μέγας τοὺς ὑπηκόους του. Ἠνάγκασε τὴν Ἄνσην νὰ παραιτηθῇ τὰ μεγάλα της προνόμια, καὶ ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὴν Σβεκικὴν ἐμπορίαν, καὶ ἐσύγκρινε κατὰ τοῦτο τὸ βασίλειόν του μὲ τὸν Ἰσραήλ, ὅς τις ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐδωκεν εἰς τοὺς Σβέκους ἐμπορίαν, ναυτιλίαν, τέχνας τινὰς καὶ ἀγαθοὺς νόμους, κύξησε καθ' ὑπερβολὴν τὰ εἰσοδήματα τοῦ

στέμματος, ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ἱσταμένου στρατεύματος, καὶ ἐπροξένησεν εἰς τὸ Σβεκικὸν ὄνομα τιμὴν καὶ ὄφελος εἰς τὰς ξένας χώρας. Τελευταῖον ἔκαμεν ὁ καλὸς βασιλεὺς τὸ σφάλμα, ὅτι εἰς τρεῖς υἱοὺς του ἀπὸ δεύτερον γάμον, Ἰωάννην, Μάγνον καὶ Κάρολον, ἐχάρισεν ὁλόκληρα Δουκάτα, τὰ ὅποια ἐμελλαν νὰ ἐξουσιάζωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πρεσβυτέρου των ἀδελφοῦ, καὶ οὕτως ἔβαλε τὴν βάσιν ὀλεθρίων συγχύσεων. Ἀπέθανε δὲ τὴν 29 Σεπτεμ. 1560.

Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του, Ἐρίχιος ΙΔ', ἔκαμε μὲ τὴν Ῥωσίαν καὶ Πολονίαν πόλεμον διὰ τὴν Ἑσθονίαν, ἣτις τελευταῖον ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας του, καὶ μὲ τὴν Δανίαν διὰ τὴν ἀντιποίησιν Φρειδερίκου Β', καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω. Πρώϊμα εἶχαν φανῆν εἰς τὸν Ἐρίχιον ἵχνη ἑλλείψεως πνεύματος· τελευταῖον ἐφθασε νὰ κάμνη πάντῃ αὐτογνώμονας πράξεις, νὰ θανατόνῃ φυλακωμένους, καὶ ἔπειτα νὰ μετανοῇ. Ἐξελήφθη λοιπὸν ἐντελῶς παράφρων· ὁ ἀδελφὸς του Ἰωάννης, τὸν ὅποιον εἶχε φυλακώσειν ἀρχήτερα διὰ προσδοσίαν τινὰ τῆς πολιτείας, ἠνώθη ἐναντίον του μὲ τὸν νεώτερον Κάρολον. Τὸ 1568 ἔτος ἐξεθρονίσθη, καὶ ἐστάλθη εἰς αἰώνιον φυλακὴν. — Ὁ διάδοχός του, Ἰωάννης Γ' (1568 — 1592), ἔκλεισε μὲ τὴν Δανίαν τὴν προεξημένην Στετινικὴν εἰρήνην, περιεπλέχθη ὁμῶς μὲ τὴν Ῥωσίαν εἰς νέον πόλεμον διὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ἦτο εὐμετάβλητος ἄνθρωπος· ὑπὸ τῆς γυναικὸς του, Πολονικῆς τινὸς Πριγκιπέσσης, ἐπαραινέθη νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν Καθολικισμόν, καὶ νὰ τὸν κάμῃ κυριεύουσαν θρησκείαν τοῦ βασιλείου. Οὕτως ἀπέκτησε σφοδρούς ἐχθρούς, καὶ φοβούμενος μήπως ὁ ἀδελφός του γεῖνῃ ἀρχηγὸς των, ἐστείλε καὶ τὸν ἐφαρμάκωσαν εἰς τὴν φυλακὴν. Κρυφοὶ Ἰησουῖται, τοὺς ὁποίους εἶχε δεχθῇν εἰς τὸ βασίλειον, ἐκυβέρνησαν τὰ διαβήματά του, καὶ Γρηγόριος ὁ ΙΓ' ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ κα-

λῆτερον μεσίτην παρὰ Ἰησουΐτην διὰ τὰ δεσμεύσῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὸν Ἰωάννην. Ἦτο οὗτος ὁ δόλιος Ποσσεβίνος, ζηλωτὴς διώκτης τῆς αἵρέσεως. Μὲ ὄνομα πρέσβεως τῆς χήρας τοῦ αυτοκράτορος Μαξιμιμιανοῦ Β' ἐφάνη εἰς τὴν Στοχολμίαν τὸ 1578 ἔτος, καὶ οἱ ἀγῶνες του ἔκαμαν τοιαύτην πρόοδον, ὥστε εἰς ὀλίγους μῆνας ἀπληρνήθη ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς χεῖρας του τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Τοῦ Ἰωάννου ὁ υἱὸς Σιγεμουῖνδος ἀνετράφη ζηλωτὴς Καθολικός. Δὲν ἐπέρασεν ὅμως πολὺ, καὶ ἐμετανόησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης γυναικὸς του ἐνυμφεύθη Σβεκικὴν τιὰ νεάνιδα, τὸν ἐκατάπεισεν αὕτη τὰ ἀπαρνηθῆ ἄλιν τὸν Καθολικισμόν· ἐβασανίζετο ὅμως δι' ὅλης του τῆς ζωῆς ἀπ' ἀμφιβολίας καὶ ταραχᾶς τῆς συνειδήσεώς του.

Ὁ Σιγεμουῖνδος ἐγένε 1587 δι' ἐκλογῆς βασιλεὺς τῆς Πολονίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτὸς ἦτο καὶ διάδοχος τοῦ πατρός του εἰς τὴν Σβεκίαν, ἀπεφάσισαν οἱ προεστῶτες πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του τὰ μὴ προτιμήσῃ εἰς τὴν χώραν ἄλλην θρησκείαν παρὰ τὴν εὐαγγελικὴν. Αἰοῦ ἐβεβαίωσε τοῦτο ὁ Σιγεμουῖνδος, ἐστῆφθη, ἀλλ' ὑπέστρεψε πάραυτα εἰς τὴν Πολονίαν. Οἱ ἐκ τούτου παροργισθέντες προεστῶτες ὠνόμασαν τῶρα εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀπουσίας του προεστῶτα τοῦ βασιλείου τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως, τὸν Δοῦκα τῆς μεσημβρινῆς Βαρμίας Κάρολον. Τοῦτο ἔδωκεν εἰς αὐτὸν θάρρος τὰ ἐπιθυμήσῃ τὸν θρόνον, ἐπειδὴ ὁ λαὸς τὸν ἠγάπα καὶ ἐμίσει τὸν Καθολικὸν βασιλέα. Ὁ Σιγεμουῖνδος ἐξήγησεν ἐπ' ἀνάστασιν τὰς τελευταίας ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου, καὶ ὑπῆγε μὲ Πολονικὰ στρατεύματα, ἀλλ' ὁ Δοῦξ Κάρολος τὸν ἐκτύπησε τὴν 26 Σεπτεμ. 1598 πλησίον Σταγγέβρου, καὶ εἰς τὴν μετὰ τοῦτο γενομένην εἰρήνην ἀπεφασίσθη τὰ ἀπολύσουν καὶ οἱ δύο τὰ στρατεύματα, καὶ ν' ἀφῇσιν τὴν κρίσιν τῆς ἐριδος

εἰς ἐν συμβούλιον. Ἄλλ' ὁ Σιγεμουῖνδος, μὴ πιστεύων τὸν φιλόδοξον θεῖον του, ἀντὶ τὰ ὑπάγῃ εἰς Στοκολμίαν, ὑπέστρεψεν εἰς Πολονίαν. Τοῦτο τὸν ἐξεθρόνισε παντάπασιν. Οἱ ἄρχοντες ἐσυνάχθησαν 1599 εἰς Ἰενεκοπίαν καὶ τὸν ἐμήνυσαν, ἥ γὰρ παραιτήσῃ τὴν Παπικὴν θρησκείαν καὶ γὰ κυβερνήσῃ προσωπικῶς τὸ κληρονομικὸν του βασιλεῖον, ἥ, εἰ δὲν θέλῃ τοῦτο, γὰ στείλῃ τὸν ἐνδεκαετῆ υἱὸν του Βλαδίσλαον εἰς Σβεκίαν, διὰ γὰ ἀνατραφῇ ἐκεῖ ὑπ' ὄφιν τοῦ Δουκὸς καὶ γὰ κατηχηθῇ τὴν ἐγχώριον θρησκείαν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ προσηλόνετο πάντοτε περισσότερον μέρος τοῦ λαοῦ εἰς τὸν Κάρολον, καὶ 1600 συμβούλιον ἄλλο ἀπεφάσισεν, εἰάν ὁ υἱὸς τοῦ Σιγεμουῖνδου εἰς πέντε μῆνας δὲν εὑρεθῇ εἰς Σβεκίαν, γὰ δοθῇ τὸ στέμμα εἰς τὸν Δουκα Κάρολον καὶ εἰς τοὺς ἀρσενικοὺς ἀπογόνους του. Ὁ Σιγεμουῖνδος δὲν ἠδύνατο γὰ ἐμπνεύσῃ σέβας εἰς τοιοῦτους ἀντιπάλους, καὶ οἱ Πολonoὶ τὸν ὑπεστήριζαν ἀνορέκτως. Ὁ πόλελος ἐγίνετο ἀσκόπως, καὶ 1604 εἰς συμβούλιον τῆς Νορικοπίας ἀνέλαβεν ὁ Δουξ τὸν βασιλικὸν τίτλον μὲ ὄνομα Κάρολος Θ'. Τοῦ Σιγεμουῖνδου τοὺς φίλους κατέτρεξε μὲ αὐστηρότητα. Παρεκτὸς τῆς ἀκολουθίας τοῦ Πολονικοῦ πολέμου, ἐπολέμησε καὶ μὲ τοὺς Δάιτους, καὶ ἀνεσμίχθη εἰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς τῆς Ρωσίας. Κανεῖς ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων δὲν ἦτο τελειωμένος, ὅταν 1611 ἀπέθανεν ὁ Κάρολος. Διὰ τὰς προόδους τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς νόμους εἶχε φροιτίσειν οὗτος μὲ ζῆλον, καὶ εἶχεν οἰκειωθῇ τὴν κατωτέραν κλασιν τόσον, ὥστε οἱ εὐγενεῖς τὸν ὠνόμαζαν Χωριατοβασιλέα.

6. Πολonoὶ καὶ Προῦσοι.

Ὁ εὐτυχὴς πόλεμος κατὰ τοῦ Γερμανικοῦ τῶν ἱπποτῶν τόγματος, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἱστο-

ρίαν τῆς Πολονίας (Τόμ. Ε', σελ. 541), ἐβοήθησε πολὺ καὶ πρὸς μόρφωσιν τῆς ἀριστοκρατίας ταύτης τῆς πολιτείας. Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἐν γένει κτήτορες τῶν πολιτικῶν δικαίων· ἐπειδὴ ὅμως ὁ πόλεμος ἐκείνος ἀπῆλτει ἀναγκαιῶς συχνότερας συνελεύσεις, καὶ ἦτο βαρὺ εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ παρενδρίσκωνται προσωπικῶς εἰς ὅλα τὰ συμβούλια, ἐκλεγαν αἱ μερικαὶ ἐπαρχίαι (Βοϊβοδαλίκια) ἄλλοτε μὲν περισσοτέρους, ἄλλοτε δὲ ὀλιγωτέρους ἀντιπροσώπους, οἵτινες ἐξ ὀνόματός των ὑπῆγαιναν εἰς ὅλα τὰ συμβούλια, ἔστεργαν ἢ ἀπεδοκίμαζαν φόρους, καὶ εἰς ἄλλα πράγματα ἦσαν βουλευταὶ τοῦ βασιλέως. Παρεκτὸς ταύτης τῆς ἐπιτροπικῆς συνόδου, ἦτο καὶ γερουσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέβαιναν ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, Βοϊβόδοι καὶ βασιλικοὶ λειτουργοί. Περὶ τῶν πόλεων ἦτο ὀλίγος ἡ οὐδέις λόγος, οἱ εὐγενεῖς ἦσαν τὸ πᾶν, ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως πολλὰ περιωρισμένη, καὶ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἔλειπε πᾶσα σταθερότης, ἐνῶ ἡ πολιτεία εἶχεν ἰσχυροὺς ἐχθροὺς τοὺς Ῥώσους, Τούρκους καὶ Τατάρους. Τὴν ὑπεροχὴν τούτων ἐγνώρισε πρὸς βλάβην του ὁ Ἰωάννης Α' Ἀλβρέχτος (1492 — 1501), διάδοχος καὶ δεύτερος υἱὸς τοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ πέμπτου τόμου μνημονευθέντος Κασιμηρίου. Ὄταν οἱ Πολωνοὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἐκλεξαν βασιλέα των τὸν τούτου ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον, μέχρι τοῦδε μέγαν Δοῦκα τῆς Λιθουανίας, ἔγειναν μὲν εἰς τὸ ἐξῆς μία πολιτεία ἡ Λιθουανία καὶ ἡ Πολονία, δὲν ἔδειξαν δὲ καμμίαν μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν δυνάμεων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν ἤδη 1506. Πολυχρονιωτέρα καὶ ἐπισημοτέρα ἦτο ἡ κυβέρνησις τοῦ τετάρτου ἀδελφοῦ, Σιγισμούνδου Α' (1506 — 1548), ὅς τις ἐγνώριζε τὰ ἐλλείμματα τῆς πολιτείας, διὰ τὰ ὁποῖα ἐνίκηθη συχνάκις ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, καὶ μ' ὅλον ὅτι διὰ τὰς ἐσωτερικὰς φατρίας δὲν ἠδύνατο τίποτε σχεδὸν νὰ ἐκτελέσῃ εἰτελῶς, ἦτο ὅμως εὐτυ-

χέστερος παρὰ τοὺς προκατόχους του. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ἐξέλιπε τὸ Πιαστικὸν γένος τῶν Δουκῶν τῆς Μασοβίας, τῶν ὁποίων ἡ χώρα ἠνώθη τῷ ῥα μὲ τὴν Πολονίαν· καὶ αὐτὸς διὰ τῆς μετριότητός του ἔφερε τὴν εἰρήνην τῆς Κρακαυίας (1525), διὰ τῆς ὁποίας ἔγεινε κληρονομικὸς Δούξ τῆς Προυσίας ὁ εἰς τὸν Λουθηρανισμόν μεταβάς Μαρκέσιος Ἀλβρέχτος (Τόμ. 5', σελ. 257). Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σιγισμούνδου, Σιγισμούνδου Β' Αὐγούστου (1548 — 1572) ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλβρέχτου ὁ Μάγιστρος τῶν Ξιφαδελφῶν (Τόμ. Ε', σελ. 91) Γοθάρδος Κέτλερος. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθ-έξῃ ἐναντίον τῶν ἀπαύστων ἐπιδρομῶν τῶν Ῥώσων, ἀφῆκε τὴν Λιβονίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολονίας, καὶ ἔλαβεν ἀντ' αὐτῆς τὴν Κουρλανδίαν καὶ Σεμιγαλλίαν δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄρρενας ἀπογόνους του ὡς κοσμικὸν δουκάτον ὑποκάτω τῆς Πολωνικῆς κυριαρχίας (1561). Περὶ τούτου εἶχεν ὁ Σιγισμούνδος νὰ ὑποφέρῃ ἀγῶνα μὲ τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἄλλον προμνημονευθέντα ἤδη μὲ τὴν Σβεκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρεδόθη ἢ μὲ τὴν Λιβονίαν προηνωμένη Ἑστονία. Ἡ Ἑστονία ἔμεινεν εἰς τοὺς Σβέκαυς, ἡ δὲ νῆσος Ὀσιλία μετέβη εἰς τὴν Δανίαν.

Καὶ εἰς τὴν Πολονίαν δὲ εἰσεχώρησεν ἡ ἀναμόρφωσις. Σιγισμούνδος ὁ Β' ἐφαίνετο ὅτι ἐχαρίζετο τὴν νέαν διδασκαλίαν, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν δεχθῇ αὐτός. Ἐξ ἐναντίας δὲ τὴν ἐδέχθησαν πάραυτα πολλοὶ γερουσιασταὶ καὶ ἄρχοντες, καὶ ἐπειδὴ ἐγενήθη μεγάλη ἐλευθερία, συνέρρεαν εἰς τὴν Πολονίαν ὅλαι σχεδὸν αἱ αἱρέσεις, καὶ τοιαῦται ὁποῖαι δὲν ὑπεφέροντο ἀλλοῦ, Π. χ. οἱ Σοκινιανοί *).

*) Ὁνομασθέντες οὕτως ἀπὸ τὸν Λαίλιον Σοκῖνον καὶ τὸν ἀδελφόν του Φαῦστον ἐκ Σήνης. Οὗτοι ἠγωνίσθησαν εἰς τὸ Ἀντιτριαδικὸν σύστημα κενοσπουδούντες νὰ ἀνατρέψωσι τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀγίαν τριάδα.

τοια αὕτη, ἐνῶ οἱ Λουθηρανοὶ καὶ οἱ ἀναμορφωμένοι ἐμίσουν τοὺς Σοκινιανούς, ἔκαμε τὸν λαὸν νὰ μὴ προσηλωθῇ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν. Μόνον ἐριδας ἐγέννησε μεταξὺ τῶν εὐγενῶν, οἳ τινες κατετρώγοντο εἰς τὰ συμβούλια. Ἐὰν οἱ βασιλεῖς ἠδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὰς ἐριδας ταύτας, ἴσως ἤθελαν ἐξασθενίσαι τὴν τῶν εὐγενῶν ἀριστοκρατίαν, καὶ ἤθελαν δώσειν εἰς τὴν Πολονίαν μεγαλητέραν στερεότητα, καὶ πάντῃ διάφορον μορφήν. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν ἐγένετο, ἐμεινεν ἡ παλαιὰ πολιτικὴ σύνταξις, καὶ μετ' αὐτῆς ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἀσκοπος τρόπος τῆς ὑπερασπίσεως, ἣτις ἦτο ἰδίᾳ μόνον τῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι τότε ἐπίαναν τὰ ὅπλα, ὅταν οἱ ἐχθροὶ ἦσαν εἰς τὴν χώραν. Ὅταν δὲ τελευταῖον διὰ τὰς ἀκαταπαύστους λεηλασίας τῆς χώρας ἀπὸ Τατάρους ἢ Ρώσους ἤσθάνθησαν τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ φυλάττουν τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου μὲ ἱστάμενα στρατεύματα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸ κάμουν (1562), δὲν ἠθέλησαν οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς νὰ συνεισφέρουν εἰς τοῦτο, καὶ ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ διορίσῃ εἰς τοῦτο τὸ τέταρτον μέρος τῶν εἰσοδημάτων τῶν ὑποστατικῶν του.

Μὲ Σιγεμοῦνδον τὸν Β' συνεξέλειπεν τὸ Ἱαγελωνικὸν τῶν ἀνδρῶν γένος, καὶ τώρα ἐπεβεβαιώθη τὸ τῆς ἐκλογῆς δίκαιον, τὸ ὅποιον ἐμεταχειρίζοντο ἕως τῶρα οἱ εὐγενεῖς περιωρισμένως, ἐπειδὴ οἱ ἐκλεγόμενοι ἐδιώριζαν πάραυτα κληρονόμους τοῦ βασιλείου, καὶ ἐβάλλθη βάσις εἰς ταραχὰς ὀλεθρίους, ἐπειδὴ καμμία ἐκλογὴ δὲν ἐγένετο χωρὶς λογομαχίας καὶ φαρτρίας. Εὐθὺς ἡ πρώτη ἐκλογὴ ἔδωκε παράδειγμα τοῦ λεγομένου. Ὁ Πάπας καὶ οἱ Τούρκοι, Σβεκία καὶ Αὐστρία, Γαλλία καὶ Ἰσπανία, ἐπρόβαλαν ὑποψηφίους, καὶ ἐμεταχειρίσθησαν ἀργύριον καὶ δολιότητα νὰ προσξενήσουν τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸ μέρος των. Κατεῖς ὅμως δὲν ἐγνώριζε τὴν τέχνην τῆς διαπραγματεύσεως ἀκριβέστερα παρὰ τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν, ὅς τις, μ' ὅλον

ὅτι πρὸ τῆς ἐκλογῆς ἀπεφασίσθη τελεία ἐλευθερία καὶ ἀσφάλεια τῆς θρησκείας δι' ὅλας τὰς πατρίδας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἔδωκεν εἰς τοὺς Πολονοὺς βασιλεῖα ἓνα πρίγκιπα, τοῦ ὁποίου ὁ οἶκος εἶχε δώσειν διὰ τῆς νυκτὸς τοῦ ἁγ. Βαρθολομαίου τρομερὸν παράδειγμα τοῦ τῶν θρησκείων διωκτικοῦ πνεύματός του. Οὗτος ἦτο ὁ Ἑρρίκος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Θ', καθὼς ἐδιηγήθημεν ἀνωτέρω (σελ. 79). Ὁ Ἑρρίκος ὠρκίσθη εἰς τοὺς Πολονικοὺς πρεσβευτάς, οἵτινες ὑπῆγαν εἰς Παρισίους νὰ τοῦ ἀναγγεῖλουν τὴν ἐξύψωσίν του, νὰ φυλάξῃ τὴν πρώτην τῆς ἐκλογῆς συνθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκύρωσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας καὶ τὰ δίκαια τῶν εὐγενῶν, νὰ κρατῇ στόλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Πολονικῶν λιμένων, καὶ 4000 Γάσκωνας ἐναντίον τῆς Ῥωσίας μετὰ δαπάνην του, νὰ ἐξοδεύῃ ἐτησίως ἡμισυ μιλιόνιον Πολονικῶν φλωρινίων πρὸς ὄφελος τῆς Πολονίας, καὶ νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ χρεῖα τοῦ βασιλείου, ὅσα ἔγειναν ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων. Τὰ καλὰ ταῦτα ἐδιώρισαν τὴν ἐκλογὴν πρίγκιπος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ διαίτα καὶ τὰ ἤθη δὲν ἤρμοζαν εἰς τοιοῦτον ἔθνος καὶ εἰς τοιοῦτους εὐγενεῖς. Ἐὰν εἰς τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνας τοῦ ἔτους ἠκούσθη φανερός γογγυσμὸς κατὰ τοῦ βασιλέως, ἤσθάνθη καὶ αὐτὸς τόσῃν ἐπιθυμίᾳ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἔσπευσε κρυφίως, ὡς προεδιηγήθημεν, ἔξω ἀπὸ τὴν χώραν διὰ νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἐπόθει.

Ἡ νέα ἐκλογὴ ἔπεσεν εἰς ἀξιώτερον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλβανίας, Στέφανον Βαθορῦν, ὅς τις ἐνυμφεύθη τὴν πεντήκοντα δύο ἐτῶν πριγκίπισσαν Ἀνναν ἀδελφὴν τοῦ ἐσχάτου Ἰαγελλονίου βασιλέως, καὶ ὠρκίσθη ὁμοίας συνθήκας, καθὼς ὁ Ἑρρίκος Βασιλεῖος (1575). Ἀκόμη ἐγένετο πόλεμος μετὰ τοὺς Ῥώσους διὰ τὴν Λιβονίαν. Ὁ Στέφανος ἐμβῆκε

κητῆς εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἐκατέρωθωσεν ἐνδοξον ἀναχωρῆν ὅπλων (1582). Ἀντὶ τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσεν εἰς τὴν Ῥωσίαν, τοῦ ἔδωκεν ὁ Ζὰρ ὀπίσω ὅλα, ὅσα ἐκράτει εἰς Λιβονίαν. Οὕτως ἰσχυρῶς ἐνήργησεν ὁ ἀνδρεῖος οὗτος καὶ σοφὸς καὶ γραμματισμένος ἡγεμὼν καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικά. Ἐφρόντισε διὰ τὴν διατήρησιν τῆς δικαιοσύνης, ἔδωκεν ὠφέλιμον τιμὰ διάταξιν εἰς τοὺς Κοσάκους, οἵτινες ἦσαν πολλὰ χρήσιμοι εἰς τὰ σύνορα ἐναντίον τῶν Τατάρων, καὶ ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἢ κατ' αὐτοῦ διεγερθεῖσα ὑποψία, ὅτι ἐπροσπάθει νὰ περιορίσῃ τὴν τῆς ἐκλογῆς ἐλευθερίαν, ἐγνώρισε πολλὰ καλὰ τὸ συμφέρον τοῦ βασιλείου. Ἀλλ' ἐπολέμει πρὸς μεγάλας ἐσωτερικὰς διχονοίας, τὰς ὁποίας ἴσως ἤθελε νικήσῃ, ἐὰν δὲν τὸν ἤρπαζεν ὁ θάνατος (1586), ἐνῶ ἦτο ἕτοιμος νὰ λάβῃ τὴν Ἑστονίαν ἀπὸ τοὺς Σβέκους, καὶ νὰ πολεμήσῃ ἐκ νέου τοὺς Ῥώσους.

Τὰ ἐφεξῆς συμβάματα ἔκαμαν ὀδυνηρότατον τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἡ μεταξὺ Αὐστριακοῦ καὶ Σβεκικοῦ πρίγκιπος στασιαζομένη ἐκλογὴ ἐκρίθη διὰ τῶν ὅπλων πρὸς ὄφελος τοῦ Σβεκικοῦ Σιγεμουίνδου, ὅχι ὅμως καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ βασιλείου. Διότι τοῦτο περιεπλέχθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς ἐριδας, εἰς τὰς ὁποίας ἐκατήντησεν αὐτὸς μετὰ τοὺς Σβεκικοὺς ἄρχοντας καὶ μετὰ τὸν θεῖον τοῦ Κάρολον, ὅταν ἀνέβη τὸν θρόνον τοῦ πατρός του, ἀλλὰ, καθὼς ἐδιηγήθημεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σβεκίας, δὲν τὸν ἐβάσταξε πολὺ. Λιβονία καὶ Ἑστονία ἔγειναν τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ὅπου ἐπροστάτευαν Πολωνοὶ καὶ Σβέκοι τὰ δίκαια τῶν βασιλέων των, ἀλλ' ὅχι μετὰ μέγαν τόνον ἀπὸ μέρος τῆς Πολωνίας. Διότι καὶ ἐδῶ διὰ τὴν εἰς τὸν Καθολικισμόν καὶ τοὺς Ἰησοῦϊτας προσήλωσιν τοῦ Σιγεμουίνδου καθὼς καὶ εἰς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη δύο ἐδελφάς μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἔγεινε τακτικὴ ἐπανάστασις μετὰ ὁδηγίαν τοῦ

Ἰωάννου Ραδεξιβίλου. Ἡ ἐναντία φατρία ἐδιώρισεν ἤδη συμβούλιον πρὸς ἐκλογὴν νέου βασιλέως, ἀλλὰ μεγάλη καταστροφή, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν εἰς Ῥαδομίαν (1607) ἔφερε πάλιν τὴν φιλίωσιν. Εὐθύς μετὰ τοῦτο ἔκλεισεν ὁ Σιγεμοῦνδος ἀναχωρῆν μετὰ τὴν Σβεκίαν (1609). Καὶ τὰ δύο ὁμῶς μέρη ἠγωνίζοντο κατ' ἀλλήλων ἀκόμη εἰς τὴν Ῥωσίαν, ὅπου ἦτο γεννημένη ἐντελής ἀναρχία διὰ ταραχὰς περὶ ἐκλογῆς ἡγεμόνος. Ὁ Σιγεμοῦνδος δὲν εἶχε μικρὰς ἐλπίδας νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν του Βλαδίσλαον ἐκλεγμένον ἀπὸ τοὺς Ῥώσους Ζάρ, εἰς τὴν καὶ ἐδῶ δὲν ἠναντιόνητο ἢ εἰς τὸν Καθολικισμὸν προσήλωσίς του πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ῥώσων νὰ μεταβῇ ὁ Βλαδίσλαος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν τῶν Γραικῶν ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ προσέτι ὁ Πολωνικὸς στρατὸς ἔκαμνε φρικτὰς ἀταξίας εἰς τὰς κυριευμένας Ῥωσικὰς ἐπαρχίας, οὐδ' ἐφύλαττε πειθαρχίαν, διὰ τοῦτο ἐδιώχθησαν πάλιν οἱ Πολonoὶ ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν, καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἠναγκάσθη ὁ Σιγεμοῦνδος νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν του ἡγεμόνα τῆς Ῥωσίας, ἐκέρδησεν ὁμῶς διὰ τὸ Πολωνικὸν βασίλειον τὰς ἐπαρχίας Σμολέσκιον, Σεβερίαν καὶ Ῥσέρνικοβον. Ἀλλ' ὅσα ἐκέρδησεν ἐδῶ, τὰ ἔχασεν εἰς Λιβονίαν κατὰ τῶν Σβέκων ὁ Σιγεμοῦνδος, ὅς τις μὴ θέλων νὰ παραιτηθῇ τὰς εἰς τὸ Σβεκικὸν στέμμα ἀντιποιήσεις του εἶχεν ἀρχίσειν ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Ἐξερράγη δὲ καὶ Τουρκικὸς τις πόλεμος, ὅποτε οἱ Τάταροι κατερήμαξαν φρικτὰ τὸ βασίλειον. Πῶς ἡδύνατο μὲ τόσους πολέμους καὶ ἐπαναστάσεις τῶν εὐγενῶν νὰ προκόψῃ ἡ παιδεία καὶ νὰ βελτιωθῶσι τὰ ἐσωτερικὰ τῆς πολιτείας! Καὶ διὰ μεγαλητέραν δυστυχίαν διήρκεσεν ἡ ἐλσεινὴ αὕτη κυβέρνησις σχεδὸν ἡμισεῖαν ἑκατονταετηρίδα· διότι ὁ Σιγεμοῦνδος ἀπέθανε κατὰ τὸ 1632 ἔτος.

Ἀσυγκρίτως καλῆτέρα ἦτο ἡ κατὰστασις τῆς Πρωσίας, ἐπειδὴ ἡ χώρα αὕτη ἔπαυσε τὸν αἰώνιον πόλε-

μον, ἐπειδὴ ἡ παραθαλασσία θέσις τῆς ἐπροξένει εἰς αὐτὴν μεγαλητέραν ἐπιμιξίαν μὲ τοὺς ξένους, ἐπειδὴ καθὸ Γερμανικὴ χώρα διὰ τὴν γλῶσσαν ἐλάμβανε μετοχὴν τῆς Γερμανικῆς παιδείας, ἐπειδὴ εἰσῆχθη πάραυτα εἰς αὐτὴν ὁ Λουθηρανισμὸς, καὶ ἐπειδὴ ἐκτίσθησαν ὄχι μόνον πολλὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Καϊνιγσβέργης (1540). Καὶ ὅμως δὲν πρέπει τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι διὰ ταῦτα ἔλειπαν ἀπὸ τὴν Πρωσίαν ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ συγκρούσεις. Ἡ τῶν εὐγενῶν ἀριστοκρατία ἐδυναμώθη καὶ ἐδῶ τόσον ταχέως, ὥστε ὁ Δουξ πολλὰ ὀλίγην ἐξουσίαν εἶχε, καὶ ἔφθασεν αὕτη εἰς τὸ μέγιστον ὕψος, ὅταν ἐμωράνθη ὁ δεύτερος ἡγεμὼν, ὁ Δουξ Ἀλβρέχτος Φρειδερίκος (1568 — 1618). Ἡ Πολονία λοιπὸν ἔδωκε τὴν ἐσωτερικὴν κυβέρνησιν 1577 εἰς τὸν πλησιέστατον ὑποτελῆ ἡγεμόνα, τὸν Μαρκέσιον Ὀνολσβάκου Γεώργιον Φρειδερίκον· ἀλλ' οὗτος ἀπέκαμε τόσον ἀπὸ τοὺς μετὰ τῶν εὐγενῶν ἀκαταπαύστους ἀγῶνας, ὥστ' ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Φραγκίαν, δεκαεπτὰ ἔτη δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πρωσίαν καὶ ἐκυβέρνησεν τὴν χώραν ἀπ' Ὀνολσβάκου. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τοῦτον τὸν ἡγεμόνα (1603) συνεξέλιπεν ἡ παλαιότερα Βρανδεμβουργικο-Φραγκικὴ γραμμὴ, ἔγεινεν ἐπίτροπος τῶρα ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωακεῖμ Φρειδερίκος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωακεῖμ Σιγεμούνδος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡλιθίου Ἀλβρέχτου Φρειδερίκου, ὅς τις δὲν ἀφῆκεν υἱοὺς (1618), πραγματικὸς Δουξ τῆς Πρωσίας, καθὼς τὸ εἶπαμεν καὶ ἄλλοῦ (Τόμ. 5', σελ. 419). Διότι οἱ Πολογοὶ εἶχαν δώσειν ἤδη ἀρχήτερα εἰς τὸν Ἐκλεκτορικὸν οἶκον τοῦ Βρανδεμβούργου τὴν διαδοχὴν τῆς Πρωσίας, εἰάν συμβῇ τι τοιοῦτον, καὶ ἀνάγκη ἦτο νὰ εὐχαριστηθοῦν, ὅταν ἐγίνετο ἡ ὑπόσχεσις των, μ' ὅλον ὅτι δὲν τὸ ἐβλεπαν μὲ χαρὰν, καὶ ἀσμενέστερα ἤθελαν εἰῶσειν

μὲ τὸ βασιλείον των τὴν χώραν, ἥτις εἶχε τὸσον καλὴν θέσιν δι' αὐτούς.

7. Νικόλαος Κοπέρνικος.

(Γενν. 1473, ἀποθ. 1543).

Ἡ Προυσία ἔχει τὸ κλέος, ὅτι ἐγέννησε τὸν περιβόητον ἀστρονόμον Κοπέρνικον. Ὁ πατήρ του ἦτο εὐγενὴς ἐκ Κρακαυΐας κατοικῶν εἰς Θόρουνον, καὶ ἡ μήτηρ του Φυγάτηρ τοῦ ἐπισκόπου Βαρμίας. Ἀφοῦ ὁ παῖς εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Θορόνου ἀπέκτησε βασίμους ἀρχὰς τῶν παλαιῶν γλωσσῶν, ἐστάλθη εἰς Κρακαυΐαν διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ἰατρικὴν. Τὸ ἔκαμε μὲ τὴν ἐπιμονὴν, ἥτις ἦτο ἰδίᾳ τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ ἔλαβε καὶ τὴν δοκτορικὴν ἀξίαν εἰς τοῦτο τὸ πανεπιστήμιον· ἀλλ' ἀφοῦ ἤκουσε τὸν Μαθηματικὸν Ἀλβέρτον Βρονδεζεβεέσκιον, ἠγάπησε κατ' ὑπερβολὴν τὴν τούτου ἐπιστήμην. Ἐξαιρέτως δὲ τὸν ἐνθουσίαζαν τὰ μαθηματικὰ συγγράμματα τοῦ Πουρβάχου καὶ τοῦ Ρεγιομοντάνου *), δύο Γερμανῶν; οἵτινες μὲ τὴν ὀξύνοϊαν καὶ μὲ τὰς ἀνακαλύψεις των ἐθαυμάσθησαν γενικῶς καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Καὶ ὁ Κοπέρνικος ἠθέλησε νὰ δράμῃ τοῦτο τὸ στάδιον τῆς ἀθανασίας, καὶ οὕτω συνέτεινε τὰς δυνάμεις του πρῶτον νὰ καταλάβῃ ὅλα τὰ παρόντα εἰς τὴν Μαθηματικὴν, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ περισσεύσῃ. Μὲ τὸν σκοπὸν

*) Οὗτος ὠνόματε τὸν αὐτὸν του οὕτως ἐκ τοῦ μικροῦ παλιχνίου Κοινησβέργης (ἡγουν βασιλόβουνον, Λατιν. Regiomontium) εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Βιρκεβούργου, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1416 ἔτος. Οὕτω δὲ πρῶτα ἀνέλαμψεν, ὥστε κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος του ἐκρίθη ἀξίος νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ὑπῆγεν εἰς Βιένναν νὰ ἀκούσῃ τὸν περίφημον ἀστρονόμον Πουρβάχον, ὅστις ἀπέθανεν ἔτος ἀγωντριάκοττον ἔκτον. Πάραυτα ἐξισώθη μὲ τὸν διδάσκαλόν του, καὶ τὸ κλέος του ἠκολόγησε τὸσον μακρὰν, ὥστε ἐπροσκαλέσθη εἰς τὴν Γῶμην νὰ δώσῃ τὴν γνώμην του περὶ διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου· ὁ Πάπας τὸν ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον Ρατισβόνης. Ἀπέθανε δὲ τεσσαρακοντούτης καὶ κεῖται ἐνταφιασμένος εἰς τὸ τῆς Γῶμης Πάνθεον.

τοῦτον ὑπῆγεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἠνώθη (1496) με-
 τοὺς μεγίστους μαθηματικούς διδασκάλους τῆς Βονω-
 νίας· ἔπειτα μετέβη (1500) εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐγνω-
 ρίσθη τόσον, ὥστε δὲν ἐτιμᾶτο ὀλιγώτερον παρὰ τὸν
 Περειομόντανον. Ἀνεδείχθη ἐκεῖ διδάσκαλος τῆς Μα-
 θηματικῆς, καὶ ἠκροῶντο τὰ μαθήματά του πρόκρι-
 τοι καὶ παντοδαποὶ τεχνῖται. Ἐπειτα ὁμως — δὲν
 ἐξεύρομεν διὰ τί — ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του,
 καὶ ἔλαβεν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν θείον του, τὸν ἐπίσκοπον
 Βαρμίας, Κανονικάτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Φραυ-
 εμβούργου, μικρᾶς πόλεως παρὰ τὸν Φρισκίαν κόλπον.
 Ἐκεῖ, ἐνῶ ἐπεμελεῖτο με εὐσυνειδήτον πίστιν τὰ καθ-
 ἡκοντά του, ἐκαταγίνετο μυστικῶς καὶ εἰς τὸ μέγα ἔρ-
 γον, τὸ ὁποῖον τὸν ἀνέδειξεν ἀθάνατον. Ἀφοῦ ἐμε-
 λέτησεν ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν φιλοσό-
 φων καὶ φυσιολόγων, καὶ εὗρηκε με χαράν του, ὅτι
 ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι ἡ γῆ στέκει ἀκίνητος εἰς τὸ κέν-
 τρον τοῦ παντός, δὲν ἦτο γενικῶς δεκτὴ εἰς τοὺς πα-
 λαιούς χρόνους, ἐξήτασε καὶ αὐτὸς τὴν ἀπὸ πολλῆς
 ἀμφίβολον ταύτην γνώμην του. Διότι κατὰ τὸ παλαι-
 ὸν τοῦτο σύστημα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσουν τὸν
 δρόμον τοῦ ἡλίου καὶ τῶν πλανητῶν χωρὶς παραξε-
 νωτάτας ὑποθέσεις, καὶ μ' ὅλας τὰς ἐξηγήσεις ἔμε-
 ναν ἀνεξήγητα τινὰ φαινόμενα. Νὰ εὕρῃ τις τὴν ἀλη-
 θινὴν θέσιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἦτο ἐπ' ἀληθεί-
 ας πολλὰ δύσκολον, ἐπειδὴ τὰ φαινόμενα διὰ τῶν
 αἰσθήσεων συνηγοροῦν πολὺ τὴν παλαιὰν δόξαν, καὶ
 ἐπειδὴ τὰς κινήσεις τῶν πλανητῶν παρατηροῦμεν πάν-
 τοτε ἐκ τούτου τοῦ μέρους, καὶ εἰς πᾶσαν στιγμήν
 ἱστάμεθα εἰς διάφορον τόπον. Ἀξιοθαύμαστος λοιπὸν
 εἶναι ὁ ἀνὴρ, ὅς τις μ' ὅλην ταύτην τὴν σύγχυσιν
 ἐξεφώνησε με καθαρωτάτην συνειδήσιν: ὁ ἥλιος στέ-
 κει εἰς τὸ κέντρον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, καὶ
 δὲν ἔχει καμμίαν ἄλλην κίνησιν εἰμὴ τὴν περὶ τὸν
 ἀξονά του· οἱ δὲ πλανῆται με ἀποστήματα διωρισμέ-

να περιφέρονται τακτικώτατα ὀλόγυρά του · ἡ δὲ σελήνη ἐδόθη μόνον δορυφόρος εἰς τὴν γῆν. — Ἄλλ' ἀκόμη θαυμασιωτέρα εἶναι ἡ μετριοφροσύνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκρυπτε τὴν μεγάλην ταύτην εὕρεσιν, τὸν καρπὸν τριάκοντα ἐξ ἑτῶν, τόσον καιρὸν, ὥστε ὁ δι' αὐτῆς φωτιζόμενος κόσμος τὴν ἔμαθα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐνῷ ἔχασε τὸν εὐρέτην αὐτόν.

8. Ῥ ὦ σ ο ι .

Διὰ τὴν Ῥωσίαν ἤρχισε νέος καὶ καλῆτερος καιρὸς μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ τολμηροῦ Ἰωάννου Γ' Βασιλειάδου (1462 — 1505). Δύω πράγματα κυρίως ἐτελείωσεν οὗτος, τὰ ὁποῖα συνεισέφεραν εἰς στερέωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς κυριότητός του · ὑπέταξε τὴν πολιτείαν Νοβογαρδίαν, καὶ ἠλευθερώθη ἀπὸ τὸν Ταταρικὸν ζυγὸν (Γόμ. Ε', σελ. 538). Ἡ Νοβογαρδία δι' ἐμπορικῶν δεσμῶν μὲ τὴν Ἀνσὴν εἶχε φθάσειν εἰς ἀνεξαρτησίαν, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἠδύναντο νὰ κάμνωσι τίποτε οἱ πρότεροι Δοῦκες. Λέγεται, ὅτι ὥπλιζεν εἰς τοὺς πολέμους 30,000 ἐφίππους. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης τοὺς ἠνάγκασεν εἰς ὑπακοήν, καὶ ὅταν οἱ Νοβογάρδοι ἐσήκωσαν ἐπανάστασιν, ἐβεβαίωσε τὴν εἰς αὐτοὺς κυριαρχίαν του μὲ νέας νίκας. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν ἐχρησίμευσεν ἐξαιρέτως ὁ ἀφανισμὸς τῆς πολιτικῆς των συντάξεως, ἐνῷ τοὺς ἀπηγόρευσε τὰς δημοσίους συνελεύσεις. τοὺς ἐπῆρε τὴν καμπάναν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξουσίασε τοὺς θησαυροὺς των, τοὺς ὁποίους μετεκόμισε μὲ τριακόσια ἀμάξια, καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων μετετόπισεν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς ἐπικρατείας του, καὶ οὕτως ἐνταύτῳ ἐξήπλωνε περισσότερον τὸν πολιτισμὸν των. Ἐσήκωσε μετὰ ταῦτα καὶ τὸ ἐν Νοβογαρδία Ἀνσιακὸν ἐμπορεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου μὲ βοήθειαν τῆς Λιθουανίας ἐξήρχοντο συχναίς ἐπαναστατικαὶ κινήσεις. Τοιοῦτος πλουτισμὸς δυσάμειος καὶ ἀργυρίου ἀνέδειξε τὸν μέγαν ἡγεμόνα

ικανὸν νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν ἀρχιτέκτονας καὶ κανονιοχοὺς, διὰ τῆς βοηθείας τῶν ὁποίων ἤρχισε πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ὀχυρόνῃ καὶ τὴν μητρόπολιν του Μόσκαν. Καὶ τῶρα ἔστρεψε τὴν δύναμίν του ἐναντίον τοῦ Χάνη τῆς Καπτεσχάκης. 1476 τοῦ ἐπλήρωσε τὸν τελευταῖον φόρον. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἐντεῦθεν ἐκτραγέντος πολέμου ἦτο, ὅτι τὸ στράτευμα τῆς Καπτεσχάκης ἐξωλοθρεύθη. Καὶ οἱ Κασανικοὶ δὲ Τάταροι ἐνίκηθησαν (1487) καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ὁ Ἰωάννης ἐκατάλαβεν, ὅτι ἡ στερεωθεῖσα δύναμις καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Ῥωσίας ἡδύνατο νὰ διατηρηθῇ διὰ μόνης τῆς ἐνότητος τῆς ἐπικρατείας. Διὰ τοῦτο ἐξέδωκε τὸν νόμον τῆς ἀδιαίρεσίας, καὶ ἀνέλαβε τὸν τίτλον Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσῶν.

Μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ δυνάμεως ἐγένεν ὁ μέγας ἡγεμὼν ἀπεριοριστότερος καὶ κατὰ τὰ ἐσωτερικά. Ὁ πολιτισμὸς ἦτο ἐντελὼς εἰς τὴν νηπιότητά του, ὁ λαὸς ὠμὸς καὶ ἀπαιδευτός. Τὸ στράτευμα ἦσαν ἐφιπποὶ, οἵτινες ἐβάσταζαν τόξα, πελέκεις καὶ ρόπαλα· οἱ ἐπίσημοι, οἵτινες ὑπερηφανεύοντο μὲ πολυτίμους θωρακισμοὺς, εἶχαν λόγχας καὶ δόρατα καὶ σπάθας. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 15᾽ ἐκατονταστηρίδος ἐσύστησεν ὁ μέγας ἡγεμὼν λόχον χιλιῶν πεντακοσίων ξένων μισθοφόρων, οἵτινες ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ πυροβόλα ὅπλα καὶ ἐμεταχειρίζοντο τὰ βαρέα κανόνια. Ἡ γεωργία ἦτο ἀτελεστάτη· παρὰ τὸν Βάγαν καὶ Δουῖναν ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος ἡ χρῆσις τοῦ ἄρτου. Τὴν ἐμπορίαν ἐβάσταζαν αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις· τὴν ἐκράτουν, καθὼς εἰς ὅλον τὸν Βορρᾶν, μὲ σφικτὰς ἀλύσεις. Τέχναι μόλις ἐφαίνοντο. Τὰ ἡθῆ τόσον ἦσαν ὀλίγον Εὐρωπαϊκὰ, ὥστε τὸ γυναικεῖον φύλον ἐκρατεῖτο εἰς Ἀσιανὴν ταπεινῶσιν καὶ ἀποχωρισμόν. Εὐρύχωρον καὶ στολισμένην οἰκίαν δὲν εἶχαν οὐδὲ οἱ πλούσιοι. Ἐξῶν εἰς χαμηλὰς, μὲ ἄχυρον καὶ λάσπην κτισμένας καλύβας, ὅπου ἦσαν μό-

γον ξύλιναι καθέδραι, καὶ σπανίως εὐρίσκοντο καὶ κάμιναι. Ὅχι πολὺ χειρότερα, μόνον στενώτερα καὶ ἀκαθαρτώτερα ἐκατοίκει ὁ κοινὸς λαός*).

Τοῦ Ἰωάννου ὁ διάδοχος Βασίλειος Δ' Ἰωαννίδης (1505 — 1534) εἶχε γὰρ κάμῃ νέον πόλεμον μετὰ τὸ Κασάνιον. Ἐνταύτῳ δὲ ἐπροσπάθουν οἱ Πολοноὶ, ἐνῶ ἶδαν τὸν μέγαν ἡγεμόνα ἐνασχολούμενον ἐκεῖ, γὰρ κάμουν δορικτησίας, καὶ ἠρέθησαν Τατάρους τῆς Κριμαΐας γὰρ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ῥωσικὴν χώραν, ἡγουν γὰρ τὴν κατερημάξωσιν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἦσαν ἄλλοτε οἱ αὐτοὶ Τάταροι ἑτοιμοὶ γὰρ κάμουν τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς Πολονοὺς. Ὁ Βασίλειος ηὔξησε τὴν δύναμίν του ὑποτάξας τὴν Πλεσκοβίαν, ἥτις, καθὼς ἡ Νοβογαρδία, ἦτο δημοκρατικὴ καὶ δι' ἐμπορίας ἰσχυρὰ πολιτεία· προσέτι καὶ ἡ Σεβερία, ἡ τελευταία αὐτόνομος ἡγεμονία, ἔπεσεν εἰς τοὺς Ῥώσους. Ἰωάννης Δ' Βασιλειάδης (1534 — 1584), ὅστις διὰ τὴν αὐστηρότητά του ἐπωνομάσθη Σκληρὸς, ἐκυρίευσεν τελευταῖον τὸ Κασάνιον, καὶ ἀνέδειξε τὴν χώραν Ῥωσικὴν ἐπαρχίαν (1553). Μετ' ἀφανισμόν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ εἰσαγωγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔστρεψεν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ταύτης τῆς χώρας. Μετὰ τοῦτο ἐσυνέβη καὶ ἡ συσσωμάτωσις τοῦ ὀλιγώτερον ἰσχυροῦ Ἀστραχανίου. Εὐθὺς μετέπειτα περιεπλέχθη εἰς πόλεμον μετὰ τοὺς Σβέκους καὶ Πολονοὺς. Ἡ Λιβονία, ὡς εἶπαμεν, ἦτο τὸ μῆλον τῆς ἐριδος τῶν βορείων δυνάμεων. Πρὸς καλῆτέραν κυβέρνησιν τούτων τῶν πολέμων καὶ πρὸς ἀσφαλισμὸν τῶν ἀνατολικῶν τοῦ δορικτησιῶν εἶχεν ὀπλίσειν ἀρχήτερα ὁ Ἰωάννης ἐν στῖφος 12,000 ἀνδρῶν μετὰ πυροβόλα, καὶ τὸ ἐπλήροισεν τακτικῶς (οὗτοι ἦσαν οἱ Στρελίτσιοι), καὶ οὕτως ἐβαλε τὴν βάσιν πρὸς σύστασιν ἱσταμένου στρατεύματος. Προσέτι ἡγωνίσθη γὰρ φέρῃ πρὸς βελτίωσιν τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν πραγμάτων, πρὸς διόρθωσιν

*) Ἐβέρου Ἱστορ. τῶν Ῥώτων, Μέρος Δ', σελ. 215 κ. ἐφ.

τεχνῶν τινῶν κτλ. Γερμανοὺς εἰς τὴν αὐλὴν του ἤλθαν δὲ καὶ οἱ Ἀγγλοὶ 1553 εἰς τὴν λευκὴν θάλασσαν, ζητοῦντες βόρειον τινὰ δρόμον διὰ τὴν Κίταν καὶ διὰ τὰς Ἰνδίας. Καὶ τοὺτους ἐδέχθη ἀσμένως ὁ Ζάρ *), ἐνῶ ἐλάμβανεν οὕτως ἀφορμὴν νὰ συνδέῃ ἀμέσους σχέσεις μὲ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὸν ἐμπόδιζε πάντοτε ἡ Ἄνση, καὶ τοὺς ἔδωκε πολλὰ ἐμπορικὰ προνόμια. Προσέτι ἀπέκτισε καὶ τὴν Νάρβαν, νέον ἐξαίρετον ἐμπορικὸν τόπον, καὶ διὰ τῆς Καβαρδίας ἐπλάτυνε τὴν ἐπικρατείαν του πρὸς νότον. Εἰς τὰ τελευταῖα του ὅμως ἔτη τὸν ἐπαραίτησεν ἡ τύχη εἰς τοὺς μὲ τοὺς Σβέκους καὶ Πολονοὺς πολέμους. Διὰ νὰ λάβῃ ὠφελίμους συνθήκας ἀπὸ τὸν Στέφανον Βαθоруη, ἐστράφη ὁ Ζάρ εἰς τὸν Πάπαν, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς ἐκεῖνον δικαίαν τινὰ εἰρήνην. Ἐπειδὴ δὲ ἤλπιζεν, ὅτι θέλει μεταφέρειν τὸν Ῥωσικὸν ἡγεμόνα μετὰ τοῦ λαοῦ του εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο ἔστειλε Γρηγόριος ὁ ΙΓ' τὸν Ἰησουΐτην Ποσεβΐνον, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σβεκίας, νὰ κάμῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν· οὕτως ἐκλείσθη δεκαετὴς ἀνακωχὴ, τῆς ὁποίας αἱ συνθῆκαι ἐσημειώθησαν ἤδη εἰς τὴν Πολονίαν (ἀνωτ. σελ. 354). Ἀλλὰ τοῦ Πάπα αἱ ἐλπίδες ἐφάνησαν ψευδεῖς. Ἠναγκάσθη δὲ ὁ Ἰωάννης νὰ παραιτήσῃ καὶ εἰς τοὺς Σβέκους τὴν Ἰγγερμανίαν.

Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐγενεεν ἡ ἀρχὴ τῆς κυριεύσεως τῆς Σιβιρίας. Κοσάκοι 6000 τὸν ἀριθμὸν ὁδοιγούμενοι ἀπὸ τὸν στρατηγόντων Ἰερμάκιον ἔφυγαν εἰς τὴν Σιβιρίαν διωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Ῥώσους, οἵτινες τοὺς ἐπολέμουν διὰ τὰς ληστείας των (1577)· ὁ Ἰερμάκιος ἐπέρασεν ἀγρίας καὶ

*) Τοῦτο τὸ πινέντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐτυμολόγουν ποτὲ οἱ Ῥῶτοι νὰ ἀποδίδωσιν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἔπειτα εἰς τὸν Χάιην τῶν Μογόλων, ἀνέλαβαν τῶρα οἱ μεγάλοι ἡγεμόνες.

ἐρήμους χώρας μὲ παντοτεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Τατάρους, καὶ ὑπερενίκησεν ἀκατανίκητα νομιζόμενα ἐμπόδια τῆς φύσεως. Μὲ 1600 ἀνθρώπους ἐνίκησε τὸν Χάνην Κουτσεσοῦμον καὶ ἔγεινε κύριος ὅλης τῆς χώρας ἕως τὸν Ἰρτίσιον. Ἐστειλε τῶρα ὑποστράτηγόν του πρὸς τὸν Ζάρ, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ λάβῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν χώραν, καὶ νὰ τοῦ συγχωρήσῃ τὸ ἀρχήτερον σφάλμα του· ὁ Ἰωάννης ἐχάρη καὶ ἔστειλε 500 ἀνθρώπους πρὸς ὀχύρωσιν τῶν κυριευθέντων. Κατ' ὀλίγον ἐπροχώρησαν οἱ Ῥῶσοι περαιτέρω, καὶ ὑπέταξαν εἰς τὴν κυριότητά των ὅλην τὴν ἄξενον καὶ σκυθρωπὴν χώραν ἕως τῆς Καμετσάτκας.

Μὲ τοῦ Ἰωάννου τὸν υἱὸν Θεόδωρον Α', ὅς τις μετὰ κόπων συνεκράτησε τὰ κυριευμένα, συνεξέλιπε (1598) τὸ Ῥορικικὸν τῶν ἀνδρῶν γένος. Οἱ μεγιστᾶνες ἔκλεξαν τὸν γυναικάδελφόν του Βορίσιον Γοδονόβιον, ἰσχυρὸν ἀλλὰ κακοῦργον ἄνθρωπον, ὅς τις καὶ τὸν ἀποθανόντα Ζάρ ἐκυβέρνηεν ἐντελῶς, καὶ μὲ πολλὰς ἀδεμιτουργίας ἤνοιξε τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὸν θρόνον. Οὕτως ἐφόνευσεν κρυφίως καὶ τοῦ Θεοδώρου τὸν ἀδελφὸν Δημήτριον. Μὲ τὸ προσωπεῖον τούτου τοῦ πρίγκιπος ἐφάνησαν πολλοὶ Ψευδοδημήτριοι, διὰ νὰ ἀρπάσουν τὴν κυριαρχίαν. Ὁ πρῶτος τούτων, νέος Μοναχὸς, ὀνόματι Γρηγόριος Ὁτραπίβιος, ἐκυνήγησε τὸν Ζάρ Βορίσιον τόσον φοβερὰ, ὥστε οὗτος ἔχασεν πρῶϊμα τὰς ἐλπίδας, καὶ ἐφαρμακώθη αὐτοχείρως (1605). Μετὰ τοῦτο ἐγνωρίσθη Ζάρ ὁ ἀπατεὼν, καὶ ἐβάσταξεν ἐν ἔτος τὸν θρόνον. Τότε ἐσηκώθησαν οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαὸς τῆς Μόσκας, τὸν ἐσκότωσαν, καὶ ἔκλεξαν τὸν Ῥωσικὸν ἡγεμόνα Βασίλειον Σουϊσκόϊον. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ πολὺν καιρὸν· φοβεροὶ ἀναβρασμοὶ ἤρῃμοιαν πολλὰ ἔτη τὴν ἐπικράτειαν· οἱ βασιλεῖς τῆς Πολονίας καὶ τῆς Σβεκίας ἐστελναν ἐκεῖ στρατεύματα, καὶ ἀνεσμίγοντο εἰς τὰς ταραχὰς

ταύτας με σκοπὸν νὰ βάλλουν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥωσίας συγγενεῖς των πρίγκιπας. Ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ἀνδρείωθησαν τελευταῖον, ἀπεδίωξαν (1612) τοὺς ξένους ἀπὸ τὴν χώραν, καὶ ἔπειτα ἐκλεξαν τὸν ὀκτωδεκαετῇ, ἐκ μητρὸς Ῥορίκιον, Μιχαὴλ Θεοδωρίδην Ῥωμανόβιον διὰ Ζάρα των (1613), τοῦ ὁποῖου οἱ ἐκ γυναικεῖας γραμμῆς ἀπόγονοι κρατοῦσι καὶ τὴν σήμεραν ἡμέραν τὸ Ῥωσικὸν σκῆπτρον.

9. Ο Ὑ γ γ ρ ο ι.

Εἶπαμεν ἤδη εἰς τὴν Γερμανικὴν ἱστορίαν, ὅτι Ματθαῖας ὁ Κορβῖνος, υἱὸς τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Ἰωάννου Οὐνιάδου, μετὰ τὸν θάνατον Λαδισλάου τοῦ ὀφιγενοῦς, ἀνέβη εἰς τὸν Οὐγγαρικὸν θρόνον (Τόμ. 5, σελ. 163.). Δὲν ἦτο ἀκόμη δεκαπενταετῆς καὶ ἐκάθητο φυλακωμένος εἰς τὴν Πράγαν, ὅπου τὸν εἶχαν φέρειν οἱ ἐχθροὶ τοῦ πατρὸς του μετὰ τὸν τούτου θάνατον, ὅταν τὴν 24 Ἰαν. 1458 ἐκλέχθη βασιλεὺς. Γεώργιος Ποδειβράδιος, ἀρχηγὸς τῶν ἐν Βοημία Οὐτρακυϊστῶν, καὶ μετ' ὀλίγον βασιλεὺς, τὸν ἀπέλυσε διὰ τὸ ὄφελός του, τὸν ἡρᾶβωνιάσας μὲ μίαν θυγατέρα του, καὶ συνεδέθη σφικτότατα μετ' αὐτοῦ. Εἰς χώραν σπαρattoμένην, ὡς ἡ Οὐγγαρία, ἀπὸ πολλὰς φατρίας δὲν ἐκαταπαύοντο εὐκόλως αἱ ταραχαὶ καὶ αἱ δυσκολίαι. Ἀλλ' ὅσον νέος καὶ ἂν ἦτο ὁ Ματθαῖας, ἐφάνη ὅμως εἰς τοὺς Οὐγγρους ἱκανῶς ἠλικιωμένος καὶ ἐπιτήδειος. Μὲ ευγενὴ μορφήν καὶ σῶμα γυμνασμένον νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ κακά, ἦννε καρδίαν πολεμικὴν, διαχωρητικὸν νοῦν καὶ ἐγχειρηματικὸν πνεῦμα. Ἡ ἀνατροφή του ἦτο πολὺ ἐπιμελεστερα παρὰ τὴν ὁποίαν ἐλάμβαναν τότε οἱ νέοι τῶν εὐγενῶν Οὐγγροι. Ἐδιδάχθη νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ τιμᾷ τοὺς κλασικοὺς, καὶ νὰ ἐκφράζεται εὐκόλως εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν. Ἀπὸ σφοδρὰν φιλοδοξίαν κεντού-

μενος ἡγάπα τὰ ἐμβαίῃη εἰς σχέδια καὶ βουλευματα μεγάλα, καὶ πρὸς ἐκτέλεσίν των ἐμεταχειρίζετο ἐπίσης ἀσμένως δόλια τεχνουργήματα καὶ βίαια μέσα. Εὐθύς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του φατρίατις δυσαρεστημένη μὲ αὐτὸν ἐκλεξεν ἀντιβασιλεῖα του τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκον Γ'· ἀλλ' ὁ Ματθίας ἤξευρε νὰ φιλιώσῃ τοὺς παρωργισμένους μεγιστᾶνας, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τόσον ἐπιτηδεύως τὰς περιστάσεις, ὥστε ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπηνήθη τὸ στέμμα, καὶ εὐχαριστήθη μόνον νὰ τὸ λάβῃ, εἰς ἀπέθνησκεν ἄτεκνος ὁ Ματθίας. Τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐπικινδύνους τούτους γείτονας, κατὰ τῶν ὁποίων τὰ χριστιανικὰ ὄπλα δὲν ἠνέργουν τίποτε, ἐβάσταζεν εἰς ὅρια καὶ ἔδειχεν εἰς τοὺς κατ' αὐτῶν ἀγῶνας τὸ πολεμικόν του προτέρημα. Μίαν φορὰν ἐτόλμησε τόσον πολὺ, ὥστε χωρικᾷ ἐνδymένος ἀνιμέχθη μὲ ἐκείνους, οἵτινες ἔφερναν τροφὰς εἰς τὸ πλησίον Τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ προσέτι ἐπώλησεν αὐτὸς μίαν ἡμέραν ὁλόκληρον ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς τοῦ Σουλτάνου κριθάριον, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐφανέρωσεν εἰς αὐτὸν μὲ θριαμβευτικὴν ἐπιστολὴν πῶς ἀνηρεύνησεν ὅλον του τὸ στρατόπεδον, καὶ διὰ νὰ μὴ δυσπιστήσῃ ὁ Σουλτάνος, ἐπρόσθεσε τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν φαγητῶν, τὰ ὅποια ἶδεν εἰς αὐτὸν παρατεθειμένα. Ὁ Σουλτάνος ἐταράχθη τόσον ἐκ τούτου, ὥστ' ἐσήκωσεν ἐκεῖθεν τὸ στρατόπεδόν του καὶ τὸ μετεβίβασε περαιτέρω. — Ἐπειδὴ τὸ Οὐγγαρικὸν στράτευμα συνεκροτεῖτο σχεδὸν ἀπὸ ἐφίππους, ἐσύστησεν ὁ Ματθίας στίφος πεζικόν, τὴν ὀνομαζομένην μαύρην φρουράν, συνήθως 6000 ἀνθρώπους περιέχουσαν. Ἐκυβερνῶντο οὗτοι ἀπ' αὐτόν. Οὐτ' ἐλάμβαναν οὐτ' ἐδίδαν συγχώρησιν, καὶ ὅταν ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε καποτε τὰ τοὺς πληρώσῃ τὸν μισθόν, τοὺς ἐσυγχώρει ἀταξίας καὶ ἀρπαγὰς. Μίαν φορὰν εὐρισχόμενος εἰς τοιαύτην περίστασιν ἐπαιξε μίαν ὁλόκληρον νύκτα μὲ τοὺς ἀξι-

ωματικούς του, ἐκέρδησεν ἀπ' αὐτοὺς 10,000 φλωρία καὶ ἐπλήρωσε τοὺς στρατιώτας του μὲ αὐτά.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας Γεώργιος Ποδεβράδιος ἀφωρίσθη (1466) ἀπὸ τὸν Πάπαν Παῦλον Β', ὁ φιλοδόξος Ματθαίος ἐδέχθη τὴν τούτου παρακίνησιν γὰ πολεμήσῃ τὸν πάλαι ποτε εὐεργέτην του. Ἐκυρίευσεν μὲ τὸν πόλεμον τοῦτον τὴν Μοραβίαν, Σιλησίαν καὶ Λυσατίαν καὶ τὰ ἐβάσταξε καὶ ἐναντίον τοῦ Βλαδισλάου διαδόχου τοῦ Γεωργίου. Περὶ τῆς τοῦ Ματθαίου δευτέρας ἐριδος μὲ τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκον Γ' ὠμιλήσαμεν ἤδη εἰς ἄλλον τόπον (Τόμ. 5, σελ. 172). Ἐκυρίευσεν τότε σχεδὸν ὅλην τὴν Αὐστροίαν μετὰ τῆς μητροπόλεως Βιέννης ὅπου ἠρπάσθη ἀπὸ τὸν θάνατον τὴν 5 Ἀπριλ. 1490, χωρὶς γὰ ἀφήσῃ νόμιμα τέκνα. Τὸ κλεῖος τῶν νικηφόρων πολέμων καὶ δορικτησιῶν δὲν ἦτο τὸ μόνον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαμψεν ἡ κυβέρνησις τοῦ περιφήμου τούτου βασιλέως. Ἦτο εἰδήμων, φίλος καὶ προστάτης τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐκτισεν (ἢ ἀνεκαίνισε 1465) πανεπιστήμιον εἰς Βοῦδαν, καὶ βιβλιοθήκην μὲ δαπάνην μεγίστην, ἣτις κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν σπανιότητα τῶν χειρογράφων ὀλίγας ἢ οὐδεμίαν εἶχεν ὁμοίαν τῆς. Διότι ὅχι μόνον ἐμίσθωσε πολλοὺς γραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τέσσαρας εἰς Φλωρεντίαν, οἵτινες τοῦ ἀντέγραφαν τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους κλασικοὺς, ἐνῶ τότε εἶχεν ἀρχίσειν ἡ τυπογραφία, ἀλλ' ἠγόρασε καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους καταρημαγμένης Ἑλλάδος. Ἐκ πάντων ὅμως τούτων λάμπει μᾶλλον ἡ φιλοδοξία πνευματώδους ἡγεμόνος παρὰ ἡ διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ κοινοῦ ἐπιμέλεια. Καθὼς πολλοὶ σύγχρονοί του ἡγεμόνες ἠγάπα καὶ αὐτὸς τὴν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐκυβέρνην αὐτογνώμωνως, καὶ κατεδαπάναν ἀσώτως ὅσα ἐσύναζε μὲ σκληρὰς φορολογίας.

Ἄλλ' ὅσα συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἐφε-

ραν εἰς λήθην τὰ σφάλματά του, ἐπειδὴ ἡ Οὐγγαρία ἐπὶ τοῦ διαδόχου του, τοῦ Βοημικοῦ Βλαδισλάου (1491 — 1516) καὶ τοῦ υἱοῦ του, Λοδοβίκου Β' (1516 — 1526) ἐκυριεύθη πάλιν ἀπὸ ἐσωτερικᾶς ταραχᾶς, καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἐπαίξεν ἐλεεινὸν πρόσωπον. Ὅλαι αἱ δορικτησίαι τοῦ Ματθαίου ἐχάθησαν.

Ἀφοῦ Λοδοβίκος ὁ Β' ἐθανατώθη εἰς τὴν πλησίον Μοχατίου μάχην, μετέπεσεν ἐκκληρονομίᾳς τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν Ἀρχιδούκα τῆς Αὐστρίας τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Φερδινάνδον Α', ὡς εἵπαμεν ἄλλου (Τόμ. 5', σελ. 182). Ἡ Τρανσυλβανία, ἀφοῦ τὴν ὑπέταξε Στέφανος ὁ Α' (1004), ἦτο ἐπαρχία τῆς Οὐγγαρίας κυβερνωμένη ἀπὸ ἐπαρχόντης ὀνομαζόμενον Βοϊβόδαν. Ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ παρὸν Βοϊβόδας αὐτῆς, Ἰωάννης Ζαπολύας, ἠθέλησε νὰ ἀρπάσῃ τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Φερδινάνδου ὡς καὶ περὶ τούτου εἵπαμεν ἤδη (Τόμ. 5', σελ. 260. 279), καὶ θέλομεν ὁμιλήσῃν πλατύτερα εἰς τὴν ἐπομένην Τουρκικὴν ἱστορίαν διηγούμενοι τὰς πράξεις τοῦ Τουρκικοῦ δυνάστου Σολειμάνου Α'. Ἐκτοτε ἔχασεν ἡ Οὐγγαρία τὴν Τρανσυλβανίαν, κατασταθεῖσαν χωριστὸν πριγκιπάτον ὑποτελὲς τῆς Τουρκίας, ἔχασε δὲ καὶ μέγα μέρος ἑαυτῆς, συσσωματωθὲν μὲ τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, ἕως οὗ τὰ τροπαιοφόρα ὅπλα τῆς Αὐστρίας ἐκαθάρισαν κατ' ὀλίγον τὴν χώραν ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος Α' ἤνωσε πάλιν καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν μετὰ τοῦ Οὐγγαρικοῦ στέμματος (1689), ὡς θέλομεν διηγηθῆν εἰς τὸ ἐπόμενον βιβλίον.

Γ. Τ Ο Υ Ρ Κ Ο Ι.

1. Ἀκολουθία τῶν δορικτησιῶν Μωάμεθ τοῦ Β'.

(1453 — 1466).

Κυριεύσας ὁ Μωάμεθ τὴν Κωνσταντινούπολιν (Τόμ. Ε', σελ. 536), τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσέλασίν του ἠθέλησε νὰ συνάξῃ τὰ δυστυχῆ λείψανα τοῦ Γραικικοῦ ἔθνους καὶ διὰ τῆς θρησκείας νὰ τὰ δέσῃ σφικτότερα εἰς τὴν ὑποταγὴν του. Εὐθὺς λοιπὸν ἐπρόσταξε τοὺς ἐκεῖ μὲ τρόμον κρυμμένους ὀλίγους Χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην. Εὗρηκαν ἄνδρα ἀξιόλογον, τὸν πεπαιδευμένον Γεώργιον Σχολάριον, τὸν μετονομασθέντα διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος Γεννάδιον· Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε νὰ τὸν περιβάλλῃ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν, ὡς ἐσυνείδιζαν οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς τὸ παλάτιον, τὸν ὠμίλησε φιλοφρόνως, τὸν περιέβαλεν ἔντιμον ἐπανωφόριον, τοῦ ἐχάρισεν πολῦτιμον δικανίκιον, καὶ τὸν ἐσυνώδευσεν ἕως τὴν αὐλὴν, ὅπου τοῦ ἐπροσφέρθη ἵππος στολισμένος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ σταύλου, τὸν ὅποιον καβαλικεύσας ὁ Γεννάδιος διὰ βασιλικῆς προσταγῆς, συνοδευόμενος ἀπὸ μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς, ὑπῆγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ νὰ κυβερνᾷ ἐκεῖθεν τοὺς νέους Χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πέριξ τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἠρημώθησαν, καὶ μίαν ἡμέραν εὗρέθη εἰς τὴν αὐλὴν Τούρκος θανατωμένος, φοβηθεῖς ὁ Πατριάρχης νὰ κατοικῇ ἐκεῖ διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ διαβολῆς, μετέβη δι' ἀδείας τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου· καὶ ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετεβλήθη εἰς τσαμίον ἐπὶ

νυμον τοῦ δορικτήτορος Μωάμεθ*). Ἐφεξῆς δὲ ἔσται-
 λεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὸν Πατριάρχην δίπλωμα, διὰ τοῦ
 ὁποίου τὸν ἐβεβαίονεν, ὅτι „κάνεις δὲν τὸν ἐνοχλεῖ
 εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαταγὰς του, καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ
 οἱ ὑπ' αὐτὸν μητροπολῖται καὶ ἀρχιεπίσκοποι μένου-
 ν πάντοτε ἐλεύθεροι πάσης φορολογίας.“ Ἄλλο δίπλω-
 μα δοθὲν εἰς τὸν Πατριάρχην ἐδίδεν εἰς τοὺς Γραι-
 κοὺς τὴν ἀδειαν „να̇ ἔχωσιν ἀσφαλεῖς τὰς ἐκκλησίας
 των, χωρὶς να̇ μεταβάλλωνται τοῦ λοιποῦ εἰς τσα-
 μιά, να̇ ἐκτελῶσι τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἐνταφια-
 σμοὺς καὶ ἄλλας Χριστιανικὰς συνηθείας ἐλευθέρως,
 καὶ να̇ ἐορτάζωσι τὸ Πάσχα τρεῖς ἡμέρας με̇ ὅλας των
 τὰς τελετὰς, ὅποτε εἰς Κωνσταντινούπολιν να̇ μένωσι
 τὰς νύκτας ἀνοικταὶ αἱ πύλαι τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον
 ὀνομάζεται Φανάριον.“

Μετὰ τὰς διαταγὰς ταύτας ἐκρήμνισε τὸ τεῖ-
 χος τοῦ Γαλατᾶ κατὰ τὴν με̇ τοὺς Γενουηνσίους συν-
 θήκην του (Τόμ. Ε', σελ. 534), καὶ διὰ να̇ γεμίσῃ
 τὴν ἔρημον πόλιν, ἐπρόσταξε με̇ ποινην θανάτου
 καὶ ἤλθαν ἄποικοι εἰς αὐτὴν πέντε χιλιάδες οἰκογέ-
 νειαι ἀπὸ Τραπεζοῦντος, Σινώπης καὶ Ἀσπροκάστρου.
 Ἐκήρυξεν ἀσφάλειαν καὶ εἰς ὅλους τοὺς φυγάδας εὐ-
 γενεῖς Γραικοὺς διὰ να̇ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Κωνσταν-
 τινούπολιν· ἀλλ' ἐπιστρέψαντας τοὺς ἔσφαξεν ὅλους**).

Τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως (18 Ἰουν. 1453) ὑπέστρεψεν ὁ Μω-
 άμεθ θριαμβεύων εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ φέρων μαζή
 του ἀναρίθμητα λάφυρα καὶ πληθο̇ς αἰχμαλώτων ἀνδρῶν
 καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων· καὶ ἀπεκεῖ ἑξάπέστειλε τα-
 χυδρόμους εἰς Περσίαν καὶ Αἴγυπτον καὶ Μέκκαν να̇
 ἀναγγεῖλωσι τὰς εὐτυχίας του· καὶ ἄλλους εἰς τοὺς
 γείτονάς του Χριστιανούς, προστάζων αὐτοὺς να̇ τοῦ

*) Φραντσ. Χρονικ. Βιβλ. Γ', σελ. 68.

**) Ἄμμος (Hammer) Ἱστορία τοῦ Ὁθωμαν, βασιλ. Τόμ.
 Β', σελ. 4.

δίδωσιν ἑτησίως φόρους· Ἐζήτησε δὲ ἀπὸ μὲν τὸν δεσπότην τῆς Σερβίας ἑτήσιον δώδεκα χιλιάδας φλωρίων· ἀπὸ δὲ τὴν Πελοπόννησον δώδεκα· ἀπὸ δὲ τοὺς Γενοουησίους αὐθέντας τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου ἑννέα· ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα δύο. Ἡ ἐμπορικὴ πόλις Ῥαγούσα, διὰ τὰ φυλάττει τὴν αὐτονομίαν της, ἔδιδε καποιον φόρον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν· ἀφοῦ δὲ ἤρχισε νὰ μεγαλύνεται ἡ Τουρκικὴ δύναμις, διὰ τὰ μὴ πάθῃ τι χειρότερον, ἐσυμφώνησεν ἐπὶ Μουράτ Β' νὰ δίδῃ καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ἑτήσιον 500 φλωρία· τῶρα δὲ ὁ Μωάμεθ ἡύξησε τὸν φόρον της ἀπὸ 500 εἰς 3000 φλωρία, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία ἐκείνη ἐτόλμησε νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς φυγάδας Γραικοὺς Κομνηνοὺς, Λασκάρεις, Παλαιολόγους καὶ Καντακοζηνοὺς, καὶ νὰ περιποιηθῇ τοὺς ἐνδόξους σοφοὺς τοῦ Βυζαντίου, Ἰωάννην Λάσκαριν, Δημήτριον Χαλκοκονδύλην, Θεόδωρον Σπανδογῆν καὶ Παῦλον Ταραχανιώτην, τοὺς ὁποίους ἐξαπέστειλε μὲ δαπάνην της εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τότε προστατεύοντος τὴν σοφίαν Λαυρεντίου Μεδίκου (ἀνωτ. σελ. 259). Τοῦ δεσπότη τοῦ Σερβίας ἔφθασεν εὐθὺς κατὰ τὸν μῆνα Αὐγουστον εἰς Ἀδριανούπολιν πρεσβεΐα, καὶ ἐπλήρωσε τὸ πρόσταγμα τοῦ φοβεροῦ Σουλτάνου.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐδέσποζαν οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ δυστυχοῦς αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, Θωμᾶς καὶ Δημήτριος· καὶ πρῶτον μὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ ἐμποδισθέντες ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους των ἔστερξαν νὰ πληρώσωσιν εἰς τὸν Μωάμεθ τὸν φόρον τῶν δώδεκα χιλιάδων φλωρίων. Εἶχαν δὲ Ἀλβανοὺς μισθοφόρους πρὸς φύλαξιν τῆς χώρας των. Τούτους ἠρέθισε κάποιος Μαρουήλ ἐκ τοῦ γένους τῶν Καντακοζηνῶν εἰς ἐπανάστασιν, καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Σουλτάνον τὸν αὐτὸν φόρον, διὰ τὰ δεσπόσῃ αὐτός. Ἐκινδύνευσαν οἱ Παλαιολόγοι νὰ ἐκδιωχθῶσιν, εἰάν Ἀσάνης ὁ κυβερνή-

τωρ τῆς Κορίνθου δὲν ἐπροσκάλει σπουδαστικὰ τοὺς Τούρκους εἰς βοήθειάν των. Ὁ περίφημος Τουραχάνης *) ἐστάλη μετ' στρατεύματα Τουρκικόν, ἐκτύπησε τοὺς Ἀλβανούς, ἠχμαλώτισε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, καὶ ἀπέδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς δύο δεσπότας ἀδελφούς, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν μετ' τοὺς ἄρχοντας, καὶ νὰ μὴ κακομεταχειρίζωνται τοὺς ὑπηκόους των, ἀλλὰ νὰ τιμωρῶσι μόνον τοὺς ταραχοποιούς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Τούρκου δὲν ὠφέλησε τοὺς Χριστιανούς ἡγεμόνας. Κάποιος Λουκάνης Νικηφόρος ἐνωθεὶς μετ' ὀλίγον μετ' Βυζαντίους τινὰς ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τοὺς δεσπότας ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν προστασίαν. Οἱ συνωμόται οὗτοι ἐσυμβουλευθήσαν τὸν Ἀσάνην, κυβερνήτορα τῆς Κορίνθου καὶ πολλοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου · ὁ Ἀσάνης, φιλότουρκος ὢν, ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Σουλτάνον · ὁ Σουλτάνος παρέλαβεν εἰς τὴν προστασίαν του τοὺς εὐγενεῖς τῶν πόλεων

*) Ὁ Τουραχάνης οὗτος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε λόγος καὶ ἄλλου (Τόμ. Ε', σελ. 527), ὑπουργήσε καὶ τὸν Σουλτάνον Μουράτ Β', ὁπότε ὑπέταξε τὴν Λάριτσαν. Εἶναι θεμελιωτὴς τῆς τρεῖς ὥρας ἀπεχούσης ἀπὸ τὴν Λάριτσαν πόλεως Τυρνάβου. Ἐκεῖ ἐστρατοπέδευεν ὁ Τουραχάνης, ἐνῶ ἐπολιόρκει τὴν Λάριτσαν, διὰ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ τόπου, ὅς τις ὀνομάζετο Καλύβια. Διὰ τὴν συναθροίση κατοίκους τῆς νέας πολέων ἐκτίσε τσαμίον, καὶ πλησίον αὐτοῦ ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου (διὰ τιμὴν τοῦ ἁγαστητοῦ του μηλωτοποιοῦ Νικολάου), τὰ ὅποια καὶ τὰ δύο ὀνομάζονται καὶ τὴν σήμερον τσαμίον τοῦ Τουραχάμπεη καὶ ἁγίου Νικόλαος τοῦ Τουραχάμπεη. Ἡ πόλις αὕτη μετ' Σουλτανικὰ προνόμια εἶναι ἐκτοτε τιμάριον τῆς Τουραχανικῆς γενεᾶς, μεταβαίνει καὶ εἰς ἄρρενα καὶ εἰς θήλεα. Σημειῶσαι δὲ, ὅτι ἡ Τύρνιβος αὕτη εἰς μὲν τὸν κώδικα τῆς μητροπόλεως Λαρίτσης εἰς ἀρχαῖα γράμματα ὀνομάζεται Τρίνοβος, ὑπὸ δὲ τοῦ κοινου λαοῦ λέγεται ὁ Τουρνιβος. Εἰς διάστημα ὀχτώσωτων τεσσάρων ἐκατονταετηρίδων ἐγεννήθη, ἤμας, καὶ παρήμας. Τὸ ἥμισυ αὐτῆς εἶναι τὴν σήμερον ἐρείπια. Σῶζεται δὲ ὑπὸ τῆς φιλοπονίας τῶν ἐγκατοίκων, οἵτινες ἔχουσιν ἀξιόλογα ἐργοστάσια πασίων καὶ βαφείων, καὶ οἵτινες δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ συντηροῦσιν Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἕως τῆς σήμερον.

δι' ἐπιστολῆς του φιλοφρονητικῆς *), καὶ οὕτως ἀφῆκε τοὺς Παλαιολόγους ἐντοσούτω ἄρχοντας τῶν χωρι-
ατῶν, ἕως οὗ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Πε-
λοπόννησον.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἐφεξῆς ἔτους (1454) με δια-
φόρους προφάσεις ἐστράτευσεν ὁ Σουλτάνος κατὰ τῆς
Σερβίας. Ὁ τότε δεσπότης αὐτῆς Γεώργιος κατέφυγεν
εἰς τὸν τῆς Οὐγγαρίας περίφημον στρατηγὸν Οὐνι-
άδην ζητῶν ἀπ' αὐτὸν βοήθειαν. Ὁ ἐχθρὸς ἐκτύπη-
σεν εἰς μάτην τὴν Σεμένδραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνε-
χώρησεν ἀπρακτος. Ἡ Ὀστροβίζα κατεκρημνίσθη
ἀπὸ πυροβολήματα, καὶ παρεδόθη με συνθήκην ἐλευ-
θέρως ἐξόδου τῶν φρουρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Τοῦρ-
κος, καταπατήσας τὸν λόγον του, τοὺς ἐσυρεν

*) Ἡ ἐφεξῆς Σουλτανικὴ ἐπιστολὴ, εὐρισχομένη εἰς τὰ Αὐτο-
κρατορικὰ οἰκιακὰ ἀρχίβια τῆς Βιέννης ἀντίγραφος μεταξὺ τῶν Βενε-
τικῶν Πρακτικῶν, γραμμένη ὄχι εἰς Τουρκικὴν, ἀλλ' εἰς Γραικικὴν
γλῶσσαν, καὶ ἐκδεδομένη ὑπὸ τοῦ Αὐλικοῦ Βουλευτοῦ Ἀμπῆρου εἰς τὸ
μέγα Γερμανικὸν σύγγραμμά του, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὀσμανικοῦ βα-
σιλείου (Τόμ. Β', σελ. 543), διὰ πολλὰ αἷτια εἶναι ἀξία νὰ γανθ-
ρωθῇ ἐνταῦθα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς.

„Τοῦ μεγάλου αὐθεντός καὶ μεγάλου Ἀμηνῶ Σουλτάν Μου-
χαμέδ πρὸς τοὺς κατὰ πάντα ἡμετέρους τῆς αὐθεντίας μου ἄρχοντας.
Ἐν πρώτοις ἄρχων κύρ Φραντζῆς με ὅλους τοὺς ἐδικοὺς του, καὶ
κύρ Μανουήλ Ῥαούλ με ὅλους τοὺς ἐδικοὺς του καὶ κύρ Σωφιανὸς
με ὅλους τοὺς ἐδικοὺς του, καὶ Λάσκαρις κύρ Δημήτριος με ὅλους
τοὺς ἐδικοὺς του καὶ Διπλοβατζέοι, Καλακέοι, Παγομενέοι, Φραγ-
κοπουλέοι καὶ Σγουρομαλέοι, καὶ Μαυρόπαπας, καὶ Φιλανθρωπινέοι
καὶ Περομπουῖέοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι θελήσουν ναρθοῦν ὅλους χαιρε-
τᾶσας ἡ αὐθεντία μου. Νὰ ἐγνωρίσετε τὸ πῶς ἤλθεν ἐδῶ ὁ τιμημέ-
νός μου Ἄγος ὁ Ἀσάμπης καὶ ἀνέφερε τῆς αὐθεντίας μου τὸ πῶς
θέλετε ναρθῆτε νὰ ἦστε ἐδικοί μου. Εἰς τοῦτο γυρεύετε ὁρισμὸν τῆς
αὐθεντίας μου εἰς τοῦτο στέλνω σας τὸν αὐτόν μου ὁρισμὸν καὶ
ὁμνέγω σας εἰς τὸν μέγαν μας προφήτην τὸν Μουαμέδ τὸν πιστεῦ-
ομεν ἡμεῖς οἱ Μουσολμάνοι καὶ εἰς τὰ ἐπτά μας μουσάφια καὶ εἰς
τὰς ριθ' χιλιάδας προφήτας μας, καὶ εἰς τὸ σπαδί ὁποῦ ζῶνομαι, εἰς
τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός μου τοῦ χοδοβηδιάρε, ὅτι ἀπὸ τὰ πράγμα-
τά σας καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά σας καὶ ἀπὸ πάσα σας πράγμα τίποτας νὰ
μῆνα σὰς ἀγκίξω, ἀμή νὰ σὰς ἀναπαύσω νὰ ἦστε κάλλιον παροῦ
πρώϊν, καὶ διὰ τὸ ἀξιοπίστον ἐδόθη ὁ αὐτός μου ὁρισμὸς καὶ ἐπερα-
νόθη (γρ. ἐβεβαιώθη) καθὼς εἴρηται μηνὶ Δεκεμβρίῳ κς ἔνδον Κων-
σταντινουπόλεως.“

ὄλους αἰχμαλώτους. Κατερηνώσας δὲ ὅλην τὴν Σερβίαν καὶ αἰχμαλωτίσας 50,000 κατοίκους ὑπέστρεψεν ὁ Μωάμεθ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀφοῦ ἀφῆκε 30,000 στρατοῦ νὰ κτυπήσουν τὰ στρατεύματα τοῦ Οὐνιάδου καὶ Γεωργίου. Οἱ Οὐγγροσέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, καὶ ἐπίασαν τὸν ἡγεμόνα των Φιρούλ Βέην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Οὐνιάδης ὑπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του, καὶ ὁ Γεώργιος ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον 30,000 φλωρίων εἰτήσιον φόρον, εὐχαριστήθη ὁ Μωάμεθ, καὶ ὑπέστρεψε θριαμβευτὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν. — Ὀλίγον τι πρότερον (Ἀπριλ. 18), ἐκλείσαν οἱ Βενετοὶ μὲ τὸν Σουλτάνον εἰρήνην συμπεριληφθεῖς εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Δουξ τῆς Νάξου ὡς ὑποτελῆς των, διὰ τῆς ὁποίας ἀπήλαυσαν ἐλευθέραν ἐμπορίαν εἰς τὰς Τουρκικὰς χώρας, καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἔχουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν (ὀνομαζόμενον Βάϊλον, Bailo) διὰ νὰ προστατεύῃ τοὺς ὑπηκόους των, ἐνταύτῳ δὲ ὑπεχρεώθησαν νὰ τοῦ πληρόνουν φόρον διὰ τὰς εἰς τὴν Ἀλβανίαν χώρας των.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1455 ἔτους ἐστράτευσε πάλιν εἰς τὴν Σερβίαν καὶ μὲ πολιορκίαν καὶ πυροβολήσιν σφοδρὰν κυριεύσας τὴν πλουσίαν πόλιν Νοβόβροδον ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν ἐστειλε τὸν στόλον του νὰ τιμωρήσῃ τὴν νῆσον Ρόδον, ἣτις δὲν ἤθελε νὰ τοῦ πληρόνῃ φόρον. Ὁ ναύαρχος Ἀμσαρς μὲ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ ἐξέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἄραξεν εἰς τὴν Λέσβον, ἔλαβε δῶρα ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Γενουήνσιον Δούκα, μετέβη εἰς Χίον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρόδον, ὅπου ἡ ἀντίστασις τῶν κατοίκων τὸν ἀπέπεμψεν εἰς Κῶν, ὑποκειμένην τότε εἰς τὸν Μάγιστρον τῆς Ρόδου. ἐκεῖ λεηλατήσας τὰ ἐκτὸς τῆς Ραχίας καὶ μὴ δυνηθεῖς νὰ βιάσῃ τὸ φρούριον, ἐπανῆλθεν εἰς Χίον, ὅπου ἐκλείσαν τὸ ὀχυρὸν φρούριον οἱ Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ Λατῖνοι· καὶ διὰ μίαν ἀταξίαν Τουρκικὴν φονεύσαν

τες εἰς τὴν πόλιν δύο Τούρκους ὥρμησαν καὶ τοῦ ἐβύθισαν ἐν πλοῖον. Μὲ δῶρα ἐξήλωσαντες τὸν Ἀμσαῖν τὸν ἀπέπεμφαν εἰς τὸν ὠργισμένον αὐθέντην του (Αὐγ. 1455). Ὁ Σουλτάνος ἔστειλεν ἄλλον ναύαρχον κατὰ τῆς Χίου. Ἐπειδὴ ὅμως τρικυμία κατέπιαν πολλὰ πλοῖα εἰς τὰ νερά τῆς Τρωάδος, ὁ ναύαρχος διευθύνθη εἰς τὰς Φωκαίας, νέας καὶ παλαιάς, ἐκυρίευσεν καὶ τὰς δύο ἀπὸ τοὺς Γενουηνοὺς ἄρχοντας, καὶ ἔστειλε πλῆθος αἰχμαλώτων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Σουλτάνος αὐτὸς ἐξεστράτευσεν (24 Ἰουν. 1456) εἰς τὴν Αἴνον, καὶ ἐκυρίευσεν καὶ αὐτὴν καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς κειμένας νήσους Θάσον καὶ Σαμοθράκην καὶ Ἰμβρον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Γενουηνοῦν. Ἐκεῖθεν ἔστειλαν οἱ ἐντρομοὶ Χῖοι πρεσβεῖαν καὶ μὲ 30,000 φλωρίων ἱκανοποιήσιν καὶ ὑπόσχεσιν 10,000 φλωρίων ἐτησίου φόρου ἐξηγόρασαν κατὰ τὸ παρὸν τὴν ἡσυχίαν των.

Ἀπεκεῖ ἐπαλινδρόμησεν ὁ Σουλτάνος πάλιν κατὰ τῆς Σερβίας. Μὲ 150,000 στρατιωτῶν καὶ 300 κανόνια καὶ μὲ στόλον 200 πλοίων, συναχθέντων ἐν Βιδίνῃ, διὰ τοῦ Δανουβίου ἐφθασεν ὁ Μωάμεθ ἔμπροσθεν τοῦ Βελιγραδίου τὴν 13 Ἰουνίου 1456. Ἐντὸς ὀλίγου ἐκαυχᾶτο ὅτι θέλει κυριεύσειν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν Πέσταν. Ὁ περίφημος Οὐνιάδης μὲ στόλον ἀντίπαλον τοῦ ἐχθρικοῦ κατεσύντριψε τὴν ἐν τῷ Δανουβίῳ δύναμιν τῶν Τούρκων. Τὰ ἠνωμένα χριστιανικὰ στρατεύματα, σύμμικτα ἐκ πολιτῶν, χωριατῶν, ἱερωμένων, καὶ σταυροφόρων σταλμένων ἀπὸ τὸν Πάπαν Κάλλιστον Γ', ἐνεθουσίαζεν ὁ προειρημένος (Τόμ. Ε', σελ. 536) ἱεροκλήρυξ Καπιστρανός. Ὁ Μωάμεθ χάσας τὸν στόλον του ἐπυροβόλει διὰ ξηρᾶς σφοδρότητα τὸ φρούριον 15 ἡμέρας κατὰ συνέχειαν (20 Ἰουλ. — 6 Αὐγούστου)· ἐκυρίευσεν τὴν ἐξω πόλιν καὶ ἠτοιμάζετο μὲ ἐφοδὸν γενικὴν νὰ πηδήσῃ εἰς τὸ ὀχύρωμα.

Ἄλλ' ὁ Καπιστρανὸς μὲ θεόπνευστον τινὰ ζῆλον κατεκρήμνιζεν ἀπὸ τῶν τειχῶν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τελευταῖον μὲ ἀπελπισίαν παραλαβὼν χιλίους σταυροφόρους ἐξώρμησε καὶ ἔκαμε ζημίαν μεγάλην εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὁπότε ἐπληρώθη εἰς τὸν ὦμον καὶ ὁ Μωάμεθ αὐτὸς (6 Αὐγ.), ὅς τις μὲ 200 ἀμάξια φορτωμένα πληγωμένους ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν Σοφίαν, ἀφοῦ ἔχασεν ὅλα τὰ κανόνιά του καὶ 24.000 στράτευμα εἰς τὰ χανδάκια τοῦ Βελιγραδίου. Ἡ ἀποδιώξις τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τοῦ Βελιγραδίου ἦτο τελευταῖον ἔργον καὶ ἔνδοξον ἐνταυτῷ τοῦ σταυροφορικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ Καπιστρανὸς ἄρρωστήσας ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς Βελιγραδίον (23 Ὀκτωβ.), κατετάχθη ὑπὸ τοῦ Πάπα εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων, καὶ ἐτιμήθη μὲ μνημεῖον εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τὸ ὁποῖον σώζεται ἀκόμη.

Ὁ Μωάμεθ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐδυστύχησεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου, ἦτο μ' ὅλον τοῦτο τρομερὸς εἰς τοὺς γείτονάς του. Πέτρος, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας, ὑπῆγεν (1457) εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ τοῦ ἐπρόσφερε 2,000 φλωρία ἐτήσιον φόρον διὰ νὰ ζῇ ἡσυχος ἀπὸ τὰς καταδρομὰς του. Ἡ Σερβία, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότη Γεωργίου, ἐστασίαζε μεταξὺ τῶν υἱῶν του. Ὁ Οὐνιάδης δὲν ἐζη πλέον νὰ τὴν βοηθήσῃ, καὶ ὁ Μωάμεθ ὠφελούμενος ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἐπροχώρησε κατ' ὀλίγον μὲ στρατεύματα, ὑποσχόμενος βοήθειαν νῦν μὲν εἰς τοῦτον, νῦν δ' εἰς ἐκείνον ἀπὸ τοὺς στασιαστὰς, ἕως οὗ γνωρίσας τὴν ἀσθένειαν τῆς χώρας τὴν ὑπεδούλωσεν ἐντελῶς, καὶ σύρας 200,000 αἰχμαλώτους κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Αἰνείου Συλβίου, τὴν μετέβαλεν ὅλην παρεκτὸς τοῦ Βελιγραδίου εἰς Τουρκικὴν ἐπαρχίαν (1459). Πρὶν διηγηθῶμεν τοὺς πρὸ ὀλίγου καὶ μετ' ὀλίγον πολέμους του κατὰ τῆς Ἀλβανίας, ἐκθέτομεν τὰ τῆς ἐντελοῦς

ὑποδουλώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ὅπου ἔμεναν ἀκόμη σκιαὶ ἀσθενεστάτων χριστιανικῶν ἐξουσιῶν.

Εἶχαν διαιρέσειν τὴν Πελοπόννησον οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, Δημήτριος καὶ Θωμᾶς Παλαιολόγοι. Ὁ δεύτερος ἐκυβέρνηα τὰ βόρεια μέρη, καὶ διέτριβεν εἰς τὰς Πάτρας· ὁ δὲ πρῶτος ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἐπρόσταζε τὰ μεσημβρινά. Ἄλλ' ὅσον τοὺς ἦτο ἀναγκαῖα εἰς τοιαύτας δυστυχεῖς περιστάσεις ἢ ὁμόνοια, τόσον ἀγριώτερα τοὺς ἐξάλιζεν ἢ μισαδελφία. Ὁ Θωμᾶς, σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος τύραννος, ἐπιβουλεύων τοῦ ἀδελφοῦ του τὰς χώρας, ἐφαρμάκονεν, ἐτύφλονεν, ἔσφαζε τοὺς εἰς αὐτὰς ἀρχοντας. Ὁ ἡμέτερος καὶ ἀνάξιος Δημήτριος ὑπέφερνεν, ἕως οὗ οἱ ὑπῆκοοί του εὐρόντες ἀρχηγὸν Μανουὴλ τὸν Καντακοζηνὸν ἐπαγέστησαν καὶ κατὰ τῶν δύο δεσποτῶν, καὶ ὥρμησαν νὰ τοὺς ἐκδιώξωσι καὶ τοὺς δύο. Ὁ Μωάμεθ, ὅς τις ἐπαρატήρει ταῦτα μὲ ὀξύδερκεαν, ἔδραμε μὲ πολυᾶριθμον στρατεύμα ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου, ἀφῆκε πολιορκίαν εἰς τὴν Κόρινθον (1458, Μαΐου 15), καὶ ἐκυρίευε μίαν χώραν μετὰ τὴν ἄλλην, καὶ ἐμποδίσθη μόνον εἰς τὴν Μούχλαν, τὴν ὁποίαν ἐπροσπάτευσεν ἀνδρείως Δημήτριός τις Ἀσάνης. Ἡ σιτοδεία ἠνάγκασε τοὺς πολιορκουμένους νὰ στείλουν πρεσβείαν εἰς τὸν Σουλτάνον διὰ νὰ τὴν παραδώσουν μὲ συνθήκας. „Εἶπατε, τοὺς ἐπρόσταξεν ὁ Μωάμεθ, πρὸς τὸν Δημήτριον, ὅτι κάμνω εἰρήνην, ἂν μ' ἀφήσῃ ὅσα μέρη τῆς Πελοποννήσου ἐκυρίευσα, καὶ πληρόνῃ ἐτησίως 500 λίτρας χρυσοῦ δι' ὅσα ἔχει ὑπόλοιπα. Τὸν δὲ Θωμᾶν, τὸν δεσπότην τῶν Πατρῶν, νὰ μὲ δώσῃ ὅλας τὰς χώρας του· εἰδὲ μὴ, τὸν ἀφανίζω καὶ αὐτὸν καὶ αὐτὰς μὲ τὰ ὅπλα μου.“ Οἱ δεσπότες, τοὺς ὁποίους ἡ σιδηρᾷ ἀνάγκῃ τοὺς ἠνωσεν εἰς Τροπολιτσάν διὰ νὰ συσχεφθῶσι τὰ δέοντα, ἔστερξαν τὰς προσταγὰς, καὶ παρέδωκαν τὰς χώρας εἰς τὸν φοβερόν δυνάστην. Ἡ Κόρινθος εἶχε

παραδοθῆν ἐνθὺς πρότερον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἄλλον Ἀσάνην, τὸν κυβερνήτορα τῆς πόλεως ἐκείνης. Ὁ δὲ Μωάμεθ, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη ὅτι στέργονται αἱ προσταγαί του, διευθύνθη ἐνθὺς ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Αἱ Ἀθηναί, ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ πηγὴ τοῦ φωτισμοῦ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμελλε καὶ αὕτῃ νὰ βεβηλωθῇ τὴν ἐσχάτην Τουρκικὴν βεβήλωσιν. Ἀφ' οὗ διεμοιράσθη ἡ Γραικικὴ αὐτοκρατορία μεταξὺ τῶν Λατίνων σταυροφόρων, καὶ ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας εἶχε δοθῆν εἰς Ὀθῶνα τὸν ἐκ Ροχίας (Ἰδε Τόμ. Δ', σελ. 507), ἔκτοτε δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ τὴν ἐξανακυριεύσωσιν οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ Λατίνων χεῖρας ἐμελλε νὰ πέσῃ εἰς τὰς ἀλύσεις Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ Ὀθων, ἀναγορευθεὶς τότε μέγας Δοῦξ τῶν Ἀθηῶν, ἠῤῥξησε τὴν ἐπικράτειάν του καὶ τὴν ἀφῆκεν εἰς τὸν υἱόν του, ἕως οὗ μετὰ τρίτην γενεὰν μία κληρονόμος τοῦ Δουκάτου ἐνυμφεύθη Γάλλον τινα Βριέννιον. Ὁ τούτων υἱός, Βάλθηρος Βριέννιος, πολεμῶν τοὺς Κατελάνους εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐφονεύθη· ὁ δὲ τούτου υἱός Βάλθηρος μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐτυράννησε τὴν Φλωρεντίαν (Τόμ. Ε', σελ. 318), καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐτιμήθη Κοντόσταυλος, καὶ ἐθανατώθη εἰς τὴν ἐν Πικταυῖω μάχην (Τόμ. Ε', σελ. 231). Οἱ δὲ Κατελάνοι κυριεύσαντες τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν ἐζήτησαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀραγωνίας, ἣτις ἐδίδε τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηῶν μὲ χρήματα ἢ ὡς βραβεῖον εἰς ὃν τινα ἠθελε (1310). Δὲν διήρκεσε πολὺν καιρὸν ἡ τύχη αὕτη τῶν Ἀθηῶν. Κάποιος Ραϊνέρος Ἀκκιαϊόλος, Φλωρεντινός, ισχυρὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως, μὲ βοήθειαν αὐτῆς, ὑπῆγε καὶ ἐκυρίευτε τὰς Ἀθήνας (1330). Τὸ γένος τῶν Ἀκκιαϊόλων ἐστόλισε τὴν πόλιν μὲ λαμπρὰς οἰκοδομὰς, καὶ ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν της ἕως

Ἄργους, καὶ πρὸς βορρᾶν ἕως τῆς Θετταλίας. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μωάμεθ ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος Δοῦξ τῶν Ἀθηνῶν Ῥαϊνέρος Ἀκκιαϊόλος. Ἡ χήρα ἠράσθη νέον τινὰ Βενετόν· τὸν ἐνυμφεύθη. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀποθανόντος ὀνόματι Φράγκος διὰ προσταγῆς τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἐρώμενος, ἐβάλετο Δοῦξ τῶν Ἀθηνῶν· ἐσκότωσε τὴν θείαν του. Ὁ Βενετὸς σύζυγός της ἐπροσκληύθη εἰς τὸν Μωάμεθ περὶ τούτου. Ὁ Μωάμεθ ἔδραμεν ἐκ Πελοποννήσου, ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας (1458), καὶ ἔδωκε τιμάριον εἰς τὸν Φράγκον τὰς Θήβας.

Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔστειλεν ὁ Μωάμεθ εἰς τοὺς δεσπότας τῆς Πελοποννήσου πρέσβυν καὶ ἔλαβε τοὺς ὅρκους τῆς εἰρήνης, καὶ οὕτως ἀνεχώρησε πρὸς τὰ βόρεια μέρη. Ἀλλ' ὁ δεσπότης Θωμᾶς ἐρεθισθεὶς ἀπὸ τὸν Λουκάνην Νικηφόρον ἔλαβε παράκαιρα τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, τῶν φρουρούντων τὰς τῶρα Τουρκικὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου, καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου. Οἱ μισθοφόροι Ἀλβανοὶ προδίδαντες νῦν μὲν τὸν ἕνα, νῦν δὲ τὸν ἄλλον δεσπότην διὰ πλεονεξίαν, ἐλεηλάτουν τὴν δυστυχῆ χώραν *). Ὁ Μωάμεθ διέτριβεν εἰς Σκώπια (1459), καὶ ἐκεῖθεν ἐπροσπάθησε νὰ καταπραῦνῃ τὴν ταραχὴν ἀποστείλας νέον ἡγεμόνα, τὸν Ἀμσαῖν, ἀντὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη, ὅς τις ὑπῆρξε πρῶτος Τουρκικὸς κυβερνήτωρ τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλ' ἡ παλιμβουλία τοῦ Θωμᾶ καὶ τὸ πρὸς τὸν ἀδελφόν του μῖσος ἐματαίοναν πᾶσαν στιγμὴν τὰς ἐλπίδας τῆς εἰρήνης· καὶ ὁ Μωάμεθ, φοβούμενος μὴ ὁμονήσωσιν οἱ ἀδελφοί, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη νὰ κατορθώσῃ ὁ τῆς Λακεδαιμονίας μητροπολίτης με συμβουλὰς καὶ με ἐνορκισμοὺς εἰς τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ὥρμησε πανστρατιᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον (13 Ἀπρίλ. 1460) διὰ νὰ νεκρώσῃ ἐντελῶς τὸ μικρὸν ἔχνος τῆς Γραικικῆς ὑπάρξεως. Εἰς τὴν Κό-

*) Φραντζής, Δ, κεφ. 15, σελ. 87.

ρινθον ἐδέσμευσε με' αλύσεις τὸν Ἀσάνην. Ὁ δεσπότης Δημήτριος προδοθεὶς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του ἐπρόδωκε τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν Σουλτάνον· ἐπρόσδραμεν εἰς τοὺς πόδας του· ὁ Σουλτάνος τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως, τοῦ ἐζήτησε τὴν κόρην του εἰς γυναῖκα, καὶ τὴν παραίτησιν τῆς Πελοποννήσου· τὰ ἀπήλαυσε ὅλα, καὶ ἔστειλε τὸν νέον πενθερόν καὶ τὴν νέαν σύζυγόν του εἰς Βοιωτίαν με' πολλὰ ὑποσχέσεις, νὰ τὸν προσμένωσιν ἐκεῖ. Ἦρχισεν εὐθὺς νὰ ἐξουσιάζῃ τὰς χώρας· ὅπου εὗρισκεν ἀντίστασιν, ἐκεῖ με' ὀρμὴν καὶ ἐνταύτῳ ὑποσχέσεις ἐλευθέρως ἐξόδου ἠνάγκαζε τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶν· καὶ ἔπειτα ἀντὶ ἐλευθέρως ἐξόδου, τοὺς ἀπεκεφάλιζεν ὅλους, καὶ τοὺς ἀρχηγούς των ἐπριόνιζεν εἰς δύο. Δέκα χιλιάδας Χριστιανῶν ἔστειλεν εἰς τὰ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ κατοικῶσιν ἐκεῖ. Οἱ μένοντες ἐξηγόραζαν τὴν ζωὴν των με' τὴν ἀλλαγὴν τῆς πίστεώς των. Ἡ σκληρότης αὕτη τοῦ Μωάμεθ ἐφόβισε πολλὰ φρούρια καὶ τὰ ἔκαμε νὰ στέλλωσι μακρόθεν πρεσβείας καὶ νὰ τὸν προυκυνῶσι, καὶ οὕτως ἐλύτροναν τὴν ζωὴν των ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Μόνον ἡ Μονεμβασία, προστατευομένη ἀπὸ Νικόλαον Παλαιολόγον, ἀνδρα ἀνομοιότατον παρὰ τοὺς δύο δεσπότης Παλαιολόγους, ἀντέκρουσεν ἀνδρείως τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀπέφυγε κατὰ τὸ παρὸν τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν.

Ὁ Μωάμεθ ἐπεσκέφθη πάλιν τὰς Ἀθήνας· ἐκεῖ ἔμαθεν ὅτι ὁ εἰς Θήβας Φράγκος Ἀκκιαόλος ἐπροστάθει νὰ γείνη αὐτόνομος. Ὁ Σουλτάνος ἔλαβε δέκα ἐπισήμους Θηβαίους ὁμήρους μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ προστάξας τὸν Πασάν Σαγανὸν νὰ πνίξῃ τὸν Φράγκον, ὑπέστεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Φράγκος προσκληθεὶς φιλικῶς ἀπὸ τὸν Σαγανὸν ἔπαθε τὸ εἰρηνικὸν τέλος του. Ὁ Δημήτριος ἔλαβε σιτηρῆσιον τὴν πόλιν Αἴνον καὶ τὰ ἐκεῖ ἄλατα, καὶ προσέτετι ἕξ χι-

λιάδας γροσίων ετησίως. Ὁ Θωμᾶς μὲ τὴν ἱερὰν κάραν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου κατέφυγεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐξῆ μὲ ἔλεος τοῦ Πάπα. Ἐκεῖ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον (Μάϊον, 1465)· καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ ἐκκληρονόμησαν τὸ τοῦ πατρός των Παπικὸν ἔλεος. Εἰς ἐξ αὐτῶν, ὀνόματι Ἀνδρέας, ἐπώλησεν ἔπειτα τὸ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας δίκαιόν του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η', ὡς εἶπαμεν ἄλλου (Τόμ. 3, σελ. 490). Ὁ δὲ νεώτερος, Μανουὴλ, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῆς πενίας διὰ τὸ μικρὸν σιτηρέσιόν του, κατέφυγεν ἀπὸ Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅς τις τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, τοῦ ἐχάρισε τέσσαρα χωρία, καὶ ἐκτὸς τούτων ἑκατὸν γρόσια καθημερινὸν σιτηρέσιον, δύο δούλους καὶ δύο ὠραίας δούλας. Ὁ Μανουὴλ, ὡς γὰ ἦτο Μουσολμάνος, εὐχαριστήθη εἰς τὴν νέαν εὐτυχίαν του καὶ ἐτεκνοποίησε μὲ τὰς δύο δούλας δύο υἱούς, Ἀνδρέαν καὶ Ἰωάννην. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξῆσε μετὰ τρυφῆς ἕως Σελίμ τοῦ Α'. τὸν δὲ υἱόν του Ἀνδρέαν ἐτούρχευσεν ὁ Σελίμ καὶ μετωνόμασε Μωάμεθ. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπέθανεν ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν*)—.

Οὕτως ὁ Μωάμεθ τὸ ἑβδομον ἔτος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεδούλωσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα (ἐκτὸς τινῶν λιμένων, Μεθώνης, Πύλου καὶ ἄλλων, τοὺς ὁποίους ἐκράτουν οἱ Βενετοὶ), ἀφοῦ τοὺς μὲν ἡγεμόνας Σπάρτης, Ἀχαΐας καὶ Ἀττικῆς ἠχμαλώτισεν, ἀπεδίωξεν, ἐπνίξε· τὰς δὲ πόλεις ἐσυντρίψε, κατέκαυσεν, ἠρήμωσε, τοὺς δὲ ὑπερασπιτάς των ἀπεκεφάλισεν, ἐπρίονισε, κατεσπάραξε. Ποία ἀντίθετος εἰκὼν ὡς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Ῥωμαίου Φλαμινίου, ὅς τις εἰς τὰ Ἱσθμια ἐκήρυξε πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ταπεινωθέντας Ἕλληνας τὸ ὄνειρον τῆς ἐλευθερίας των! **)

*) Τουρκογραφία σελ. 19.

**) Τὰ εἰπεῖν μέχρι τέλους τοῦ παρόντος τμήματος ἀπην-

Ὁ Μωάμεθ ἐπεθύμει τώρα νὰ ἐκτείνῃ τὰς δο-
ρικτησίας του εἰς τὴν Ἀσίαν· ἀλλ' εἰς τὴν Εὐρώπῃ
εἶχεν ἀκόμη ἀνυπότακτον τὴν Ἀλβανίαν, τὴν ὁποίαν
ἀπὸ Μουράτ Β' ἐπροστάτευεν ὁ προσιρηνένος (Τόμ.
Ε', σελ. 525) Σκενδέρβης. Πολλὰ Τουρκικὰ στρα-
τεύματα ἠφανίσθησαν κατ' αὐτοῦ ἕως τώρα στελλό-
μενα καὶ ἀπὸ τὸν Μουράτ ἀρχήτερα, καὶ ἀπὸ τὸν
Μωάμεθ τώρα. Βλέπων λοιπὸν ὁ Σουλτάνος τὸ ἀδύ-
νατον νὰ παλαίῃ πρὸς δύο μέρη, ἔκαμεν εἰρήνην μετ'
αὐτοῦ (1461), καὶ τὸν ἐγνώρισε βασιλέα τῆς Ἀλβα-
νίας καὶ Ἡπείρου. Αὐτὸς δὲ μὲ ἐτοιμασίας μεγάλας
διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἐστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν,
ἐκυρίευσεν τὴν Ἀμαστριν, πόλιν ἐμπορικὴν παρὰ τὸν
Πόντον, κρατουμένην ἀπὸ τοὺς Γενουησίους, μετὰ
τοῦτο τὴν Σινάπην κυριευομένην ἀπὸ Τοῦρκον δυ-
νάστην, καὶ ἐκεῖθεν ὥρμησεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα,
νὰ κημνίσῃ τὸν τελευταῖον αὐτῆς αὐτοκράτορα, Δα-
βίδ τὸν Κομνηνόν. Παρέδωκεν οὗτος εὐθὺς τὴν ἐπι-
κράτειάν του εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ μίαν θυγατέρα
του, καθὼς ὁ Παλαιολόγος Δημήτριος, καὶ ὅλη ἡ οἰ-
κογένειά του μετεφέρθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἐντα-
μώθη μὲ τὸν Δημήτριον, καὶ ἀπῆλause, καθὼς
ἐκεῖνος, σιτηρέσιον τὴν Μακεδονικὴν πόλιν τὰς Σέρ-
ρας. Εἰς ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ υἱοὺς τοῦ Δαβίδ ἐτούρχευσεν.
Μετ' ὀλίγον χρόνον δι' ὑποφίας τινὰς μετέφερren ὁ Μω-
άμεθ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Δαβίδ, τὸν ἀδελ-
φόν του Ἀλέξιον, ἕνα ἀνεψιόν του, τοὺς ἐπτὰ υἱοὺς
του, καὶ τὴν γυναῖκα του, τοὺς ἀπεκεφάλισεν ὅλους,
καὶ ἔρριψε τὰ πτώματά των βρῶμα σκυλίων καὶ ὀρ-
νέων. Τοιοῦτον ἐποτειδιστὸν τέλος ἔλαβεν ὁ Βυζαντι-
νὸς οἶκος εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν, καὶ ὁ Μω-
άμεθ ἔγινε κύριος ἀληθινὸς ἀνατολῆς καὶ δύσεως
καὶ τῶν δύο θαλασσῶν (τῶν ἀνηκόντων δηλαδὴ εἰς

Σύσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀλήρου τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ὀσμανικοῦ βασιλείου
Τόμ. Β. σελ. 50—95.

τοὺς Γραικοὺς) καθὼς ἐγράφετο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ Τραπεζοῦντος ἐξεστράτευσεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Βλαχίαν διὰ τὰ τιμωρήσῃ τὸν ἄγριον Βοϊβόδαν Βλάδιον, τὸν ἐποιομαζόμενον Διάβολον καὶ Πασσαλωτὴν, ὅς τις ἔχαιρε τὰ πασσαλόνῃ Τούρκους, τὰ ἐκδέρῃ τοὺς ὑπηκόους του, καὶ τὰ κάμνῃ ἀνηκούστους ἀπανθρωπίας. Ὁ Μωάμεθ ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ ὅχι διὰ τὰς κακουργίας του, ἀλλὰ διότι δὲν τοῦ εἶχεν ἀποπληρώσειν τὸν ἐτήσιον φόρον, 10,000 φλωρία, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελε τὰ βάλῃ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας τὸν μείρακα ἀδελφόν του Ῥαδούλιον, ὅς τις ὑπῆγε διὰ τοῦτο εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ μετὰ τὸ κάλλος τοῦ ἀνέπαυσε τὰς αἰσχύρας του ἐπιθυμίας. Ἐστειλε πρῶτον τὸν κυβερνήτην τῆς Βιδίνης μαζὴ μὲ ἄλλον ἐπίσημον Τούρκον εἰς τὸν Βλάδιον διὰ τὰ ζητήσουν τὸν φόρον, καὶ τὰ τὸν παρακινήσουν τὰ ὑπάγῃ προσωπικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ὁ Βλάδιος πιάσας αὐτοὺς, τοὺς ἐπασσάλωσεν ὁμοῦ καὶ ὅλους τοὺς ἀκολούθους των, καὶ μετὰ τοῦτο ὀρμήσας μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ἐληλάτησε, καὶ ὑπέστρεψε σύρων 24,000 αἰχμαλώτους Τούρκους καὶ Βουλγάρους, τοὺς ὁποίους ἐπασσάλωσεν ὅλους. Ἐλύσσαξεν ὁ Μωάμεθ ἀκούσας ταῦτα Ἐστειλε διὰ ξηρᾶς 250,000 στρατεύμα, καὶ αὐτὸς μὲ στόλον διὰ τῆς μαύρης θαλάσσης καὶ τῶν στομιῶν τοῦ Δανουβίου ἔφθασεν ἔμπροσθεν τῆς Βιδίνης (Μάιον, 1462). Ὁ Βοϊβόδας τῆς Μολδαυίας συνεμάχει μὲ αὐτόν. Μετὰ πολλὰς ἀντιστάσεις κατέφυγεν ὁ Βλάδιος εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ ὁ Μωάμεθ λεηλατήσας τὴν χώραν καὶ ἐνθρονίσας εἰς αὐτὴν τὸν Ῥαδούλιον, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ ἀναρίθμητα λάφυρα. Οἱ Τούρκοι ἐθεώρουν ἤδη τὴν Βλαχίαν ὡς κτήματων, μ' ὅλον ὅτι πρὸ πεντήκοντα ἐνιαυτῶν ἤρχισε τὰ λαμβάνειν ἀπ'

αὐτῆς φόρον Μωάμεθ ὁ Α', καὶ τὸν ἡσφάλισε μὲ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ φρουρίου Γιουργίβου.

Ἀπὸ τῆς Βλαχίας ἐστρεψεν ὁ Μωάμεθ τὰ ἔπλα κατὰ τῆς νήσου Λέσβου. Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, βοηθούμενοι πολλάκις ἀπὸ τοὺς Γενοησιούς (ἴδε Τόμ. Ε', σελ. 329), καὶ μεταχειριζόμενοι αὐτοὺς κατὰ τῶν πειρατῶν Κατελάνων (αὐτ. σελ. 507), ἐχάρισαν τὴν νῆσον ταύτην εἰς τοὺς ἐκ Γενούας Γαλετουσίους, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Αἴνον καὶ τὰς παρακειμένας νήσους Θάσον, Λῆμνον, Ἴμβρον καὶ Σαμοθράκην. Ὅτι μὲν τὰς τελευταίας χώρας ἐκυρίευσεν ὁ Μωάμεθ, τὸ εἶπαμεν ἀνωτέρω. Τώρα δὲ ὥρμησε μὲ στόλον νὰ ἀρπάσῃ καὶ τὴν Λέσβον. Ὁ φοβερὸς στόλος τοῦ ἄραξεν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Μιτυλήνης (1462, Σεπτ.). Προσταγὴ ἐδόθη εἰς τὸν τελευταῖον Δοῦκα τῆς νήσου Νικόλαον Γαλετούσιον νὰ παραδώσῃ τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ νὰ λάβῃ ἀντ' αὐτῆς ἄλλας ἀμοιβάς· ἡ προσταγὴ ἀπερρίφθη· ἤρχισεν ἡ προσβολή· 27 ἡμέρας ἐκτυπεῖτο ἡ πόλις ἀπὸ τὰ κανόνια· τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἠφανίσθη. Τότε ὁ Δοῦξ Νικόλαος ἐπρόβαλεν εἰς τὸν ναύαρχον συνθήκας παραδόσεως. Ὁ ναύαρχος τὸν εἶπε νὰ ὑπάγῃ εἰς προσκύνησιν τοῦ Σουλτάνου εὐρισκομένου εἰς τὴν παρακειμένην ξηρὰν τῆς Ἀσίας. Ὁ Σουλτάνος ἐκράτησε μαζὴ του τὸν Νικόλαον καὶ τοὺς συγγενεῖς του μὲ ὑποσχέσεις, καὶ ὥρκισθη, ὅτι δὲν θέλει πειράζειν τοὺς κατοίκους τῆς νήσου. Ἀφοῦ δὲ παρέλαβε τὰ φρούρια ὅλα, τοὺς μὲν ὀπλοφόρους ἐπριόνισεν εἰς δύο μέρη ὅλους· ὀκταλόσια παιδιὰ καὶ κοράσια τῶν προκρίτων ἐκράτησε διὰ τὰς σαταικὰς ἐπιθυμίας του, τοὺς τῆς μέσης τάξεως κατοίκους ἐχάρισε σκλάβους εἰς τοὺς Γενιτσαροὺς, τοὺς πλουσίους ἐστελεν ἀποίκους εἰς Κωνσταντινούπολιν· τοὺς δὲ πτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀχρήστους ἀφῆκε νὰ κατοικῶσι τὴν δυστυχῇ νῆσον Λέσβον, τὴν ποτὲ ἐνδοξον πατρίδα τοῦ

Πιττακοῦ, τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Τερπάνδρου, τοῦ Ἀρίο-
ρος, τοῦ φιλοσόφου Θεοφράστου· ὅπου ἐδίδαξαν τὴν
φιλοσοφίαν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἐπίκουρος, καὶ ἄλ-
λων ἐνδόξων ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἔργα
τῆς ἑστησαν εὐκλεῆ τόπον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ Σουλ-
τάνος ἀντήμειψεν εὐθὺς τὸν Νικόλαον καὶ τοὺς συγ-
γενεῖς του· τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν· ἐκεῖ τοὺς
ἠνάγκασε πρῶτον καὶ ἐτούρκευσαν· ἔπειτα περιτε-
τμημένους τοὺς ἔστειλε δι' ἀγχόνης εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ
Τουρκικοῦ παραδείσου.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1463 ἔτους ἐξεστράτευσεν ὁ
Μωάμεθ κατὰ τῆς Βοσνίας· ἐληλάτησεν ὅλην τὴν
χώραν· ἐπολιόρησε τὸν βασιλέα της εἰς τὴν πόλιν
Κλινξίαν. Ἐπαραδόθη ὁ δυστυχὴς μὲ ὑποσχέσεις κα-
λὰς τοῦ Σουλτάνου· ἀλλ' ἀπεκεφαλίσθη εὐθὺς καὶ
αὐτὸς καὶ ὁ ἀνεψιὸς του, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως
υπέπεσαν εἰς τὴν τύχην τῶν Λεσβίων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Βοσνίας διη-
γέρθη τριπλοῦς πόλεμος διὰ τὴν δόξαν καὶ αὐξήσιν
τοῦ Μωάμεθ. Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχεν ἀποθάνειν ὁ βα-
σιλεὺς τῆς Καραμανίας Ἰβραῖμ, ἐκ τοῦ γένους τῶν
Σελδεσούκων, καὶ ἀφῆκεν ἑξ υἱοῦς ἐκ τῆς ἀδελφῆς
τοῦ Μωάμεθ, καὶ ἓνα ἐκ παλλακίδος. Εἰς τὸν ἑσχα-
τον ὡς ἀγαπητότερον ἀφῆκεν ὁ Ἰβραῖμ τὴν βασιλεί-
αν· οἱ ἑξ κατέφυγαν εἰς τὸν θείον των τὸν Μωάμεθ,
ζητοῦντες τὴν βοήθειάν του διὰ νὰ λάβουν τὰ δίκαιά
των· ὁ Μωάμεθ ἔστειλε στρατὸν καὶ ἀπεδίωξε τὸν
νόθον, καὶ εἰσήγαγεν ἓνα ἐκ τῶν ἀνεψιῶν των. Ὑπο-
πτευθεὶς δὲ καὶ αὐτὸν ἔπειτα ὡς σύμμαχον τῶν ἐν
Εὐρώπῃ ἐχθρῶν του, ἐστράτευσεν μετὰ τρία ἔτη (1466)
προσωπικῶς, ἐκῆρμινε τὸν ἀνεψιόν του, καὶ ἥνωσε μὲ
τὴν ἐπιρράτειάν του τὴν Καραμανίαν, τῆς ὁποίας μη-
τρόπολις ἦτο τὸ Ἰκόνιον. Ὁ δεύτερος πόλεμος ἦτο
Βερετικὸς, ὅς τις διήρκεσε δεκαῆξ ἔτη πρὸς φθοράν
τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Ἔνας

Τούρκος δοῦλος τοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἡγεμόνος εἶχε καταφύγειν μὲ χρυσὸν εἰς τοὺς ἐν Μεθώνῃ Βενετούς, καὶ εἶχε γεῖναι ἐκεῖ Χριστιανός. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βενετοὶ δὲν τὸν ἔδιδαν ὀπίσω, ὥρμησαν οἱ ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκοι, ἐκυρίευσαν τὸ Ἄργος, καὶ ἐληλάτουν τὰς παρὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον Βενετικὰς χώρας. Ἄλλοι Τούρκοι ἀπὸ Πατρῶν μεταβάντες ἐκυρίευσαν τὴν τότε Βενετικὴν Ναύπακτον. Διὰ ταῦτα ἡ Βενετία ἐκήρυξε πόλεμον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔστειλε στόλον φοβερὸν μὲ στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Βενετοὶ ἐπῆραν τὸ Ἄργος, τὰς Ἀθήνας, τὴν Ναύπακτον, ἐσήκωσαν τοὺς Γραικοὺς εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ὠχύρωσαν μὲ τεῖχος ἰσχυρὸν τὸν ἰσθμὸν ἀπὸ τῆς μίας ἕως τὴν ἄλλην θάλασσαν, ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασαν 100,000 Τούρκοι, φοβηθέντες ἀφῆκαν τὸ τεῖχος, καὶ ἐκεῖνοι ἐμβάντες ἠρήμοναν τὴν Πελοπόννησον. Καὶ τὰ δύο μέρη ἠφάνιζαν τὴν ξηρὰν. Οἱ δὲ Βενετοὶ ἰδίως μὲ τὸν στόλον των κατετάρατταν τὰ παραθαλάσσια καὶ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κυριευμένας νήσους.

Τρίτος πόλεμος σύγχρονος μὲ τὸν τῆς Καραμανίας καὶ Πελοποννήτου ἐσηκώθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ Σκενδέρβης, κατὰ προτροπὴν τῶν Βενετῶν καὶ τοῦ Πάπα Πίου Β', ὠπλίσθη κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Μωάμεθ ἔστειλε τὸν Σερεμέτ Βέην μὲ 14,000 ἰππεῖς διὰ νὰ ἐρημώσουν τὴν Ἀλβανίαν. Μὲ ἄλλους τóσους Ἀλβανοὺς τοὺς ἐπρόσμενεν ὁ Σκενδέρβης εἰς τὰ περὶ τῶν Ἀχριδῶν, ἢ τῆς Ὀχρίδας. Συνέβη μάχη, καὶ ὁ ἥρως τῆς Ἀλβανίας ἠφάνισεν ὅλον σχεδὸν τὸ ἐχθρικὸν στρατεῦμα. Ἐστειλε δεῦτερον στρατηγόν, τὸν Βαλαβάν, μὲ 15,000 ἰππεῖς, καὶ 3,000 πεζοὺς, οἵτινες ἐπεριχύλωσαν τὸν Σκενδέρβην εἰς τὴν πεδιάδα Βαλχελίαν, καὶ ἐπλησίαζαν νὰ τὸν ἀφανίσουν. Ὁ Σκενδέβης μὲ τὸ 5,000 στρατιωτῶν στίφος του διέφυγε τὸν κίνδυνον· ἐπιάσθησαν

ὅμως ὁκτώ ὀφικιάριοί του, τοὺς ὁποίους ἐγδारे ζωντανούς ὁ Μωάμεθ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τρεῖς ἄλλαι μάχαι συνεκροτήθησαν, εἰς τὰς ὁποίας ἐνίκηθη ὁ Βαλαβάν καὶ ἔχασε καὶ ὅλα τὰ πολεμικὰ ἐφόδιά του, ὅταν ὁ Σκενδέρβης ἔμαθεν, ὅτι 16,000 Τούρκοι εἰσέβαλαν ἀπὸ τὸ Βεράτ καὶ ἡρήμοναν τὰς χώρας· ἐδραμεν ἐκεῖ, τοὺς ἐσχόρπισε, καὶ ὑπέστρεψε θριαμβεύων εἰς τὴν Κροΐαν. Ὁ Μωάμεθ ἐλύσσαζεν ἀπὸ τὸ κακόν του· με 150,000 στράτευμα ὥρμησεν αὐτὰς προσωπικῶς διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν ἀποτρόπαιον Κροΐαν· ἀλλ' ἡ ἀνδρία καὶ ἡ φρόνησις τοῦ Ἀλβανοῦ ἡγεμόνος ἐματαίωσε πᾶσαν προσβολήν· καὶ ὅταν ἀπὸ βόλιον τουφεκίου ἐσκοτώθῃ ὁ ἀνδρεῖος Βαλαβάν, οἱ Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καταδιώκοντες τοὺς ἡχμαλώτιζαν ἢ τοὺς ἐπνιγαν. Ὁ Μωάμεθ δυσαρασστημένος, ἔκτισε τὴν πόλιν Ἰλβασάν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης, καὶ ἀφῆσας εἰς αὐτὴν φρουρούς, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ σκεφθῇ πῶς νὰ ἐκδικήσῃ τὸν ὑπερήφανον τοῦτον γιαιούρην.

Ἀλλὰ πρὶν προάξωμεν τὸν λόγον εἰς τὰ ἐφεξῆς ἔργα τοῦ Τουρκικοῦ δυνάστου, ἀξιερόνομεν ἐνταῦθα σύντομον τμήμα εἰς τὸν βίον τοῦ καὶ ἀλλαχοῦ μνημονευθέντος (Τόμ. Ε, σελ. 525) καὶ ἐδῶ συναντηθέντος περιβοήτου ἥρωος τῆς Ἀλβανίας Σκενδέρβη.

2. Γεώργιος Καστριώτης ὁ καὶ Σκενδέρβης *).

(γενν. 1404. ἀποθ. 1466.)

Πατὴρ τοῦ περιφήμου τούτου ἀνδρός ἦτο Ἰωάννης, ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας, εἰς τῆς ὁποίας τὴν μη-

*) Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι διαφόρων ἔθνων συνέγραψαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλβανοῦ ἥρωος. Εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἔγεινε μία μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ἀπὸ ἀνώνυμον ὁμογενὴ καὶ ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ, 1812. Τὸ προκείμενον ὅμως τμήμα ἀπήρτισεν ὁ ἐκδότης ἀπὸ τοῦ Ἀμήρου

τρόπολιν Κρούαν ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1404 ἔτος. Τρεῖς οἰκογένειαι ἐξουσίαζαν ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, λαβοῦσαι παρὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου τὴν ἀρχὴν, Κομνηνοὶ, Καστριῶται καὶ Τόσχιδες. Ἐκ τοῦ γένους τῶν δευτέρων ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου, καὶ ἐπομένως καὶ αὐτός. Μουράτ ὁ Β', ὑπέταξε τότε ὅλην τὴν Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν, καὶ ἐκίνησεν ἐφεξῆς τὰ ὅπλα καὶ κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Τοὺς ἄλλους δύο ἡγεμόνας ἀπεδίωξε καὶ ἐκυρίευσεν τὰς χώρας των. Ἐμενεν ἀκόμη ἡ χώρα τοῦ Ἰωάννου ἀπόρρητος.

Ὁ Καστριώτης ὑπεσχέθη εἰς τὸν Μουράτ ἐτήσιον φόρον, καὶ ἔδωκεν ἐνέχυρον τῆς πίστεώς του τὸν Γεώργιον μετὰ τριῶν ἄλλων υἱῶν του. Ὁ τύραννος περιέτεμε καὶ τοὺς τέσσαρας Καστριώτας· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους τρεῖς ἀδελφούς ἐθανάτωσεν ἔπειτα, αὐτὸν δὲ, βλέπων τὴν ῥωμαλαιότητα καὶ τὰς ἄλλας του ἀρετάς, τὸν μετωνόμασε Σκενδέρ, τὸν ἐπαίδευσεν εἰς τὴν Τουρκικὴν καὶ Ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ εἰς τὰ στρατιωτικά, καὶ τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν ὑπουργίαν του· διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι τὸν ὠνόμαζαν Σκενδέρβην. Εἰς πολλὰς ἐκστρατείας τῆς Ἀσίας τὸν παρέλαβε μαζή του, καὶ ἐθαύμασε τὴν γενναιότητα καὶ ἀξίαν του. Τὸν ἀνέδειξε στρατηγὸν ἔπειτα κατὰ τινος ἀποστάτου Ἀσιανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Σκενδέρβης ἐκατατρόπωσεν εἰς ὀλίγον καιρόν. Ὁ Σουλτάνος τὸν ὠνόμαζεν υἱόν του, καὶ ὅταν ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας δὲν ἤθελε νὰ πληρόνῃ φόρον εἰς τοὺς Τούρκους, ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν Σκενδέρβην με στρατεύμα, ὃς τις καὶ τὸν Σέρβον δεσπότην ἐνίκησε καὶ τὸν ἐφυγάδευσεν ἀπὸ τὴν χώραν του. Μ' ὅλον ὅτι ἐτιμᾶτο ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, μ' ὅλον τοῦτο ἡ εὐγενὴς ψυχὴ του ἐβδελύττετο τὸν σιχαμερὸν ζυγόν, καὶ ἐπε-

τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν πολλάκις εἰς τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν.

θύμει εὐρίσκων καιρὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ μάλιστα πρὸ ὀλίγου ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του. Ὃταν ὁ Μουράτ ἐνδιέτριβεν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ὁ Πάπας ἐκίνει τοὺς Οὐγγρους κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας (Τόμ. Ε', σελ. 523), ἐστάλθη ὁ Σκενδέρβης μὲ Τουρκικὸν στράτευμα διὰ νὰ παρατηρῇ τὰ κινήματα τῆς Οὐγγαρίας. Ἐσυμφώνησε λοιπὸν μυστικῶς μὲ τὸν περιφημον Οὐνιάδην, ἀφῆκε 30,000 Τούρκους καὶ κατεκόπησαν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἔχων ἀκόμῃ Τουρκικὸν μέρος στρατοῦ, ὑποκρινόμενος ὅτι ἐκτελεῖ Σουλτανικὸν πρόσταγμα, ὑπῆγεν ὡς φύλαξ τῆς πατρίδος του Κροΐας κρατουμένης ὑπὸ Τούρκων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, τοῦ ἠνοίχθῃ εὐκόλως ἡ εἰσόδος, ἐπειδὴ ἦτο εἰς ὅλους γνωστὴ ἡ τοῦ Μουράτ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη, αὐτὸς διήγειρε μυστικῶς τοὺς ὁμογενεῖς του, ἐπέπεσε τὴν νύκτα κατὰ τῶν ὀλίγων Τούρκων, τοὺς ἠφάνισεν, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας (1440).

Ὁ Μουράτ ἐδαιμονίσθη ἀκούσας τὴν αὐθάδειαν τοῦ ἀπίστου Σκενδέρ, ὃς τις τῶρα ὠνομάζετο Γεωργίος, Χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας. Ἐπροσπάθησεν νὰ τὸν εἰρηνεύσῃ μὲ κολακείας, ἐνῶ ἐπολέμει τοὺς Οὐγγρους. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐθριάμβευσε κατ' αὐτῶν εἰς τὴν Βάρναν, ὥρμησεν μὲ 150,000 στρατοῦ, ἐληλάτησεν τὰ Ἀλβανικὰ χωρία, καὶ ἐπολιόρκει τὴν μητρόπολιν Κροΐαν (Τόμ. Ε', σελ. 525). Ἡ τόλμη τοῦ Γεωργίου ἦτο ἀπαραδειγμάτιστος. Μὲ 5,000 Ἀλβανούς, παρατηρήσας ἥσυχον τὸν Τουρκικὸν στρατὸν, ἐξώρμησεν, ἐνέβαλε πανικὸν φόβον εἰς τοὺς πολιορκητάς, τοὺς ἐσχόρπισεν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Μουράτ ἠναγκάσθη ἀπὸ τὸν εἰς τὴν Σερβίαν εἰσβαλόντα Οὐνιάδην νὰ στρέψῃ κατ' αὐτοῦ ὅλην τὴν δύναμίν του (Τόμ. Ε', σελ. 525), εὔρηκε καιρὸν ὁ Σκενδέρβης νὰ διατάξῃ τοὺς Ἀλβανούς του καλῆτερά. Εἰς πολ-

λὰς μάχας κατὰ στελλομένων νέων στρατευμάτων ἐβεβαίωσε τὸν ἡρωϊκὸν χαρακτῆρα του, καὶ ἐματαίωσε τὰς ἀδιακόπους δοκιμὰς τοῦ Μουράτ. Τελευταῖον μὲ στρατεύμα 200,000 ἐστράτευσεν ὁ γέρον Μουράτ κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐχθροῦ του (1451). Ἐφθασεν εἰς τὴν Κροΐαν, καὶ τὴν ἐστενοχώρησε σφικτότατα. Προσβολαὶ ἐγίνοντο ἀδιάκοποι. Ἄλλ' ὁ ἥρωὺς μὲ τοὺς Ἀλβανούς του ἔξωθεν, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔσωθεν κατέθραυαν μὲ ἀνδρίαν ὅλας τὰς ὁρμὰς τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς ταύτην τὴν πολιορκίαν ἐδειξε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τὴν πολεμικὴν εὐφυχίαν του, καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ θανατωθῇ ἐπὶ ἀνέβῃ τὴν πολιορκητικὴν κλίμακα εἰς τὸ τεῖχος. Ἀπὸ τὴν ἀθυμίαν του ἀπέθανεν ὁ Μουράτ Β' ἐμπροσθεν τῆς Κροΐας. Ὁ διάδοχός του ἠναγκάζετο νὰ στραφῇ εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ οὕτως ἐσηκώθη ἡ πολιορκία τῆς Κροΐας.

Ἀναβὰς τὸν Τουρκικὸν θρόνον Μωάμεθ ὁ Β', ἐκληρονόμησε καὶ τὸν κατὰ τοῦ Γεωργίου πόλεμον. Ἄλλ' ἀσχολούμενος εἰς τὸ νὰ κηρυνίσῃ τὴν Γραικικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐμεταχειρίζετο ὀλίγας δυνάμεις κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ Γεώργιος ὄχι μόνον τὰς ἐνέκα, ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν μάχην ἐσκότωσεν ἰδιοχείρως μὲ τὴν λόγχην τὸν στρατηγόν των, καὶ εἰς ἄλλην ἐπίασεν αἰχμάλωτον τὸν Ἀμσαῖν, ἰσχυρὸν ἡγεμόνα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς τρόπον ὥστε Τούρκος δὲν ἐπάτει πλέον τὰ Ἀλβανικὰ χῶματα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστειλεν ὁ Μωάμεθ στρατεύμα πολυάριθμον καὶ στρατηγὸν τὸν Σεβαλὴν, προστάξας αὐτὸν νὰ τοῦ φέρῃ ἐξ ἅπαντος τὴν κεφαλὴν τοῦ Γεωργίου. Ἐγένετο μάχη πλησίον τοῦ Βελιγραδίου τῆς Ἀλβανίας (1455), τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει τότε ὁ Γεώργιος κρατούμενον ὑπὸ Τούρκων. Ὁ Σεβαλὴς ἐνίκησεν· ὁ Γεώργιος ἔχασε 3,000 ἀνδρείους

Ἀλβανούς, καὶ ἀπὸ τὸν θυμὸν του αἱμάτωσε δαγκάνων τὸ κάτω χεῖλος του· ἐνῷ ὅμως οἱ Τούρκοι ἡσυχολοῦντο νὰ κόπτωσι τὰς κεφαλὰς τῶν πεσόντων καὶ νὰ τὰς ἐκδέρωσιν, ὥρμησε πάλιν ὁ γενναῖος Γεώργιος μὲ 7,000 νωπούς Ἀλβανούς, καὶ ἐκυρίευσεν τὸν τόπον τῆς μάχης, ὅπου ἐστάθη διὰ νὰ ἐνταφιάσῃ τοὺς νεκρούς του. Ὁ Σεβαλῆς ὑπέστρεψε θριαμβεύων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ φέρων πληθὺς Ἀλβανικῶν κεφαλῶν διὰ νὰ εὐφράνῃ μὲ αὐτὰς τὸν αὐθέντην του· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ δὲν τὸν ἐδέχθη μὲ πολλὴν τιμὴν, ἐπειδὴ δὲν ἶδε τὴν κεφαλὴν τοῦ Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἐθαύμαζε πάντοτε τὴν ἀνδρίαν.

Ὁ Σουλτάνος ἐστελεν εὐθὺς ἄλλον πασᾶν, τὸν Ἰσᾶν μὲ 40,000 ἱππέων καὶ ἰσαρίθμους πεζικοῦ. Ὁ Γεώργιος μὴ ἔχων πλέον παρὰ 11,000 στρατιώτας, ἐσύρθη εἰς τὴν Βενετικὴν ἐπικράτειαν· καὶ ὁ Ἰσᾶς ἐληλάτησε τὴν χώραν τῆς Ἀλβανίας. Τελευταῖον εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλεσίου (τῆς παλαιᾶς Λισσοῦ) συνεκροτήθη μάχη, ὅπου ἐδείξεν ὁ Γεώργιος ὅλην τὴν εὐσυλλογιστίαν καὶ ἀνδρίαν του· 30,000 Τούρκοι ἐσκέπασαν τὸ ἔδαφος τῆς μάχης, καὶ πολλοὶ ὀφικιάλιοι των ἐπιάσθησαν αἰχμάλωτοι. 15,000 φλωριά τοῦ ἐστελεν ὁ Σουλτάνος λύτρα ἐνὸς περιφανοῦς Τούρκου· ὁ Γεώργιος τὰ ἐδέχθη, καὶ ἀπέλυσεν ὅχι μόνον τὸν ἕνα, ἀλλὰ καὶ ἄλλους προσέτι τεσσαράκοντα. Μὲ πρεσβείαν Τουρκικὴν ἐζήτησεν ἔπειτα εὐθὺς ὁ Σουλτάνος ἐξεχειρίαν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ὁ Γεώργιος, καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν ἀπ' ὅλην τὴν Ἀλβανικὴν ἐπικράτειαν (1457).

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀνακωχῆς ταύτης ἐπροσκαλέσθη ὁ Γεώργιος (1458) ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδον Α' τὸν Νόθον, ὅς τις τῶρα διεδέχθη τὸν πατέρα του Ἀλφόνσον (ἶδε Τόμ. Ε', σελ. 496), διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τῶν Γάλλων, οἵτινες ἐπροσπάθουν νὰ ἐνθρονίσουν εἰς τὴν Νεάπολιν

ἀπὸ πολλῆς τοὺς ἐκ τοῦ Ἀνδραυϊκοῦ οἴκου πρίγκι-
 πας. Ἐκεῖ μὲ τοὺς Ἀλβανούς του ἐπολέμησεν ἀξίως
 τοὺς ἐχθρούς τοῦ Φερδινάνδου, καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὸν
 μὲ θρίαμβον εἰς τὴν μητρόπολιν του Νεάπολιν ὑπέ-
 στρεψε μὲ δῶρα πολύτιμα καὶ παράσημα διαφόρων
 ταγμάτων τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ἀραγωνίας. Εἰς τοῦ-
 το τὸ μεταξὺ ὁ Μωάμεθ ὑπεδούλωσεν ἐντελῶς τὴν
 Πελοπόννησον, καὶ θέλων νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν
 Ἀσίαν, ἐστοχάσθη φρόνιμον ἔργον νὰ κλείσῃ ἐντε-
 λῇ εἰρήνην μὲ τὸν Γεώργιον. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης
 (1461) ἐγνωρίσθη ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὸν Μωάμεθ
 αὐτόνομος βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας, ὡς προείπαμεν
 (ἀνωτ. σελ. 381).

Ὅτι δὲ ὁ Πάπας Πῖος Β' τὸν διηγείρε πάλιν κα-
 τὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὅτι Μωάμεθ ὁ Β' ἐστράτευσεν
 προσωπικῶς κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐνίκηθη (1466), ἐδιηγῆθη-
 μεν καὶ τοῦτο ἀνωτέρω (σελ. 386). Μετ' ὀλίγον ἀσθε-
 νήσας ὁ Γεώργιος εἰς τὴν πόλιν Λισσὸν, καὶ βλέπων
 τὴν αὐξομένην τῶν Τούρκων δύναμιν, ἐστείλε τὴν
 γυναῖκα καὶ τὸν μικρόν του υἱὸν εἰς τὴν Ἀπουλίαν,
 ὅπου εἶχεν ὑποστατικόν, δῶρον τοῦ Φερδινάνδου Α',
 καὶ συστήσας τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τὴν ἐπιτροπίαν
 τῆς Βενετίας ἀπέθανεν κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τρίτον ἔτος
 τῆς ἡλικίας του εἰς τὴν εἰρημένην πόλιν Λισσὸν, ἣ
 ὁποία ἐφημίσθη περισσότερον μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλ-
 βανοῦ ἥρως παρὰ μὲ τὴν ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Συρα-
 κουσίου θεμελίωσίν της καὶ τὴν πολιορκίαν Φιλίππου Β',
 βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἐπολέμησεν ὁ θαυμαστὸς
 ἥρως τριάκοντα ἔτη δύο ἰσχυροὺς δυνάστας τῆς Τουρ-
 κίας, Μουράτ Β' καὶ Μωάμεθ Β', καὶ ἤγειρε λαμ-
 πρὰ τρόπαια ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς
 ἐλευθερίας τῶν προπατόρων του. Εἴκοσι δύο μάχας
 ἐκυβέρνησε προσωπικῶς, καὶ δὲν ἔπαθε ποτὲ τὸ σῶ-
 μα του οὐδεμίαν πληγὴν. Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν ῥωμα-
 λαῖος τὸ σῶμα, καὶ λέγεται ὅτι μὲ τὰς ἰδίας του χεῖ-

ρας ἐφόνευσε 2,000 Τούρκους. Ἡ ζωὴ του ἦτο παράδειγμα ἀγαθοῦ ἡγεμόνος, καὶ μόνον ὅταν ἠναγκάζετο ἀπὸ ἰσχυρὰ αἵτια ἐμεταχειρίζετο σκληρότητα. Ἐὰν δὲν εἰσέβαλεν εἰς τὰς ἑσω χώρας τοῦ ἐχθροῦ ὡς ὁ Πύρρος καὶ ὁ Γέντιος, ἀπέφυγεν ὁμως τὴν τύχην τῶν ὁμογενῶν του ἐκείνων βασιλέων, λέγω τὴν τύχην τῆς ἡττης. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑπέπεσαν πάλιν εἰς τὸν ζυγόν.

3. Τελευταῖαι δορικτησίαι καὶ θάνατος Μωάμεθ Β' *).

(1466 — 1481).

Δύω περίπου ἔτη ἔμενεν ἡσυχος ὁ Μωάμεθ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρβη, ἐτοιμάζων τὸν στόλον του πρὸς μεγάλα ἐγχειρήματα. Τότε ἔκτισε καὶ τὸ νέον σαραγίον (1467) εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔπειτα τὸ τῶν Βυζαντίων αὐτοκρατόρων παλάτιον, τὸ λεγόμενον Τρίκλινον καὶ Πορφύρα. Πολεμικὸν ἔργον ἐκ μέρους τοῦ Μωάμεθ δὲν ἐγείνεν, εἰμὴ ὅτι στίφος ἱππικὸν ἀρμήσεν εἰς τὴν Σλαβονίαν, Καργίολαν καὶ Στειρίαν, ἐπροχώρησεν ἕως τὴν Κεληϊάν (Cilly), ἐχάλασεν ἀμπέλια καὶ χωράφια, ἐσκότωσε περίπου 2000 χωριάτας, καὶ ἔσυρεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπὲρ τὰς 20,000 ψυχάς. Ἡ διὰ τὸ λήστευμα τοῦτο χαρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐμετριάσθη ἀπὸ τῶν Βενετῶν τὰς φθοράς, τὰς ὁποίας ἔκαμαν εἰς Αἴνον, Ἴμβρον καὶ Λήμνον καὶ Φώκαιαν.

Τούτους τοὺς ἐχθροὺς διὰ νὰ κτυπήσῃ καιρίως ὁ Μωάμεθ ἔστειλε 300 καράβια μὲ 70,000 στρατιωτῶν ἐναντίον τῆς Εὐβοίας, καὶ μὲ ἄλλο τόσον στρά-

*) Τὸ τμήμα τοῦτο εἶναι σύνοψις ἐκ τῆς τοῦ Ἀμῆρου ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, Τόμ. Β', σελ. 98 — 211.

τευμα ἐκίνησεν αὐτὸς διὰ ξηρᾶς (1470). Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Εἰρξου δὲν ἶδεν ἡ θάλασσα ἐκείνη πολυαριθμότερον στόλον· μεταξύ τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας, ὅπου ἐστέκετο ποτὲ ὁ Περσικὸς, ἐστάθη τῶρα καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος· εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ὅπου ἐσυνάχθη τότε τὸ Περσικὸν τεράστιον στράτευμα, ἐστρατοπέδευσε τῶρα καὶ τὸ Ὀθωμανικόν· καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον, ὅπου εἶχε στήσσειν ὁ Εἰρξης τὴν σκηνὴν του, ἐστήσε τῶρα καὶ ὁ Μωάμεθ τὴν ἰδικήν του· ἀλλ' ὁ Βενετικὸς ναύαρχος, Νικόλαος Κάναλος, δὲν ἦτο Θεμιστοκλῆς· μετριάκοντα καράβια ἔστεικεν αὐτὸς πλησίον τῆς Σαλαμίνης ἀργὸς καὶ ἀκίνητος. Ὁ Μωάμεθ ἐκτίσεν ἐπὶ πλοίων γέφυραν καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν νῆσον τοὺς Γιανιτσάρους του. Εἰς δεκαεπτὰ ἡμέρας ὥρμησαν πεντάκις οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῆς ὠχυρωμένης Χαλκίδος· εἴκοσι χιλιάδες Τοῦρκοι καὶ 30 καράβια ἐχάθησαν ἀπὸ τὰ πυροβολήματα τῶν πολιορκουμένων. Ὁ Μωάμεθ ἐπρόσταξε καὶ ἐβῆκαν ἀπὸ τὰ πλοῖα ὅλοι δι' ἐνοπλοί, καὶ ἐσύναξε καὶ ἀπὸ τὰς πέριξ ἐπαρχίας ἄλλα στρατεύματα. Τὴν 12 Ἰουλίου 1470 μετὰ αἱματώδη μάχην ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν, καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐπαραδόθη καὶ τὸ φρούριον μετ' ἐνθῆκην νὰ διατηρηθῇ ἡ ζωὴ τῶν φρουρούντων. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὅς τις εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἔχασε περίπου 50,000 στρατιωτῶν, ἐλησμόνησεν εὐθὺς τὴν συνθήκην. Ἐκ τῶν Βενετῶν ὁ μὲν ἀρχηγὸς Παῦλος Ἐρίζος ἐπριονίσθη εἰς δύο μέρη, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἐπαλουκώθησαν, ἐτεταρτημοριάσθησαν, ἐξεδάρησαν, ἐλιθοβολήθησαν. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Γραικοὶ ἐσύρθησαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἡ ἀξιόλογος αὕτη νῆσος καὶ διὰ τὴν θέσιν της καὶ διὰ πολλὰ φυσικὰ προτερήματά της, ἀφοῦ ἶδεν ἐπάνω της τὸν Εἰρξην, τὸν Ἀντίοχον, τὸν Μιθριδάτην, ἀφοῦ ἐξουσιάσθη ἀπὸ Ἀθηναίων, Σπαρτιατῶν, Μακεδόνων, Ῥωμαίων, Βυζαντινῶν αυτοκράτορας, καὶ Βενετῶν, ἔπρεπε τελευ-

ταῖον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀχορτάγου δορικτήτορος, ὅς τις αὐτόθεν ἐφοβέριζεν ἤδη ὅλον τὸ ἀρχιπέλαγος.

Ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἐστρεψε πάλιν τὰ ὄμματά του ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀφῆκε τοὺς Βενετούς νὰ λεηλατῶσι τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἀσίας, καὶ ἐνῷ ὁ Βενετικὸς ναύαρχος Πέτρος Μοσενίγος μὲ Βενετικά, Νεαπολιτικά, Παπικά πλοῖα, διήρπαζε Δῆλον, Λέσβον, Σμύρνην καὶ Ἀττάλειαν (1462), αὐτὸς ἔκαμνε διαφόρους ἐκστρατείας διὰ νὰ νεκρώσῃ ὅλοτε-λῶς τοὺς ἐπανισταμένους Καραμάνους, καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς ἐκείνων γείτονας Τουρκομάννους, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς, Οὐζοὺν Χασάνης, ἐβοηθεῖτο ματαίαν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης. Τὸ πρῶτον ἐκατέρωθωσεν ἐντελῶς, καὶ τὸ δεύτερον ἐξ ἡμισείας. Ἀλλ' ἐνῷ ὑπεδούλωνε τὴν Καραμανίαν καὶ ἤρπαζεν ἀπὸ τοὺς Τουρκομάννους τὴν Ἀρμενίαν, ἐνταύτῃ τὰ στρατεύματά του ἐτάρατταν τὰ Κροατικά καὶ Οὐγγαρικά σύνορα. Κατὰ τὸ 1471 ἔτος 20,000 Τοῦρκοι ἔχοντες ὅλα τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ἀναγκαῖα διευθύνθησαν πρὸς τὸν ποταμὸν Σαῦον, καὶ ἔκτισαν τὸ φρούριον Σαβάκιον, ὀρμητήριον κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ἐκεῖθεν εἰσέβαλλαν ἐτησίως δέκα ἐνιαυτοὺς κατὰ συνέχειαν (1471 — 1481) εἰς τὴν Κροατίαν, Κρανίολαν, Καρινθίαν καὶ Στεiriάν, τὰς ἐλεηλάτουν καὶ ὑπέστρεφον πάλιν ὀπίσω. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται δὲν ἔπαυσαν εἰμὴ περὶ τὰ μέσα τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος. Εὐρηκαν ὅμως ἀντίστασιν οἱ Τοῦρκοι ἀξιεπαινον κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον (1474) εἰς τὴν Ἀλβανικὴν πόλιν Σκόδραν. Τέσσαρας μῆνας τὴν ἐπολιόρχησεν ὁ Βαλῆς τῆς Ῥουμελίας Σολειμάννης μὲ δραστηριότητα· ἀλλὰ τὸν ἀπεδίωξαν ἐκεῖθεν οἱ Σκοδραῖοι κυβερνώμενοι ἀπὸ τὸν Βενετικὸν φρούραρχον Ἀντώνιον Λορεδάνον.

Ἐπειδὴ δὲ Στέφανος ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας δὲν ἠθέλησε νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπρόσφερε πρὸ δεκαοκτῶ ἐτῶν ὁ προ-

κάτοχός του Πέτρος, ἐστράτευσεν ὁ Τουρκικὸς στρατός ἀπὸ Σκόδρας εἰς τὴν χώραν ἐκείνην διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀπειθεῖαν τοῦ ἡγεμόνος. Παρὰ τὴν λίμνην Σακοβίτσαν συνεκροτήθη σφοδρὰ μάχη (7 Ἰαν. 1475) μετ' ἀφανισμόν τῶν Τούρκων. Ὀλίγοι μόνον δέφυγαν· οἱ περισσότεροι ἔπεσαν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης ὁμοῦ καὶ τέσσαρες Πασάδαι, ἡ ἐπνίγησαν εἰς τὸν Δανούβιον· ἑκατὸν σημαῖαι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἔστειλε τριάκοντα ἑξ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολονίας· Κασιμήριον καὶ εἰς τὸν τῆς Οὐγγαρίας Ματθαίαν Κορβῖνον, οἵτινες τὸν εἶχαν βοηθήσειν μετ' 7,000 στρατιώτας οἱ δύο.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (28 Μαΐου 1475) ἔστειλεν ὁ Μωάμεθ στόλον ἰσχυρόν νὰ ἀρπάσῃ εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν τὸν Καφᾶν ἢ τὴν Θεοδοσίαν ἀπὸ τοὺς Γενονησίου. Τὴν 1 Ἰουνίου ἐφάνη ὁ στόλος ἔμπροσθεν τῆς πόλεως, ἥτις μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἐπαρεδόθη εἰς τὸ ἔλεος τοῦ πορθητοῦ· οὗτος δὲ, ὡς σύνηθες, ἠλέησε τοὺς κατοίκους μεταφέρων 40,000 ἐξ αὐτῶν ἀποίκους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μεταβάλλων 15,000 εὐγενεῖς Γενονησίου νέους εἰς Γενιτσάρους, καὶ διαρπάσας ὅλα τὰ πλούτη τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν Καφᾶν παρεδόθησαν χωρὶς ἀντίστασιν ἡ Τάναϊς ἡγουσιν τὸ Ἀζόφιον, καὶ ἄλλα φρούρια. Ταχυδρόμος Τουρκικὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ἀχμέτ Γεράϊον Χάνην τῆς Ταυρίδος τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἀπίστων. Οἱ Σκυθικοὶ οὗτοι ἡγεμόνες, ἀπόγονοι τοῦ ἀγρίου Δεσιγγάν, ἐστασίαζαν πρὸ ἐξήκοντα ἐνιαυτῶν περὶ τῆς εἰς τὴν Χερσονήσον ταύτην καὶ τὴν μετὰξὺ Κασπίας καὶ Πόντου χώραν κυριαρχίας· καὶ τώρα ὁ Ἀχμέτ ἀντεφέρετο μετ' ἑνδεκα ἀδελφούς του. Διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς, ἐζήτησε τὴν προστασίαν τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως· ὁ Μωάμεθ τὸν ἔκαμεν ὑποτελῆ του, τοῦ ἔστειλε σημαίαν καὶ ἱππούριδας καὶ δῖπλωμα· καὶ ἔκτοτε ἕως τὴν παρελθούσαν ἑκατοναετηρίδα ἡ δυνα-

στεία τῶν εἰς τὴν Ταυρίδα Γираίων Χάνιδων ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν της ὡς κληρούχημα ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Καφᾶ ὥρμησεν ὁ Μωάμεθ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυίας Στέφανον. Εἰς μάτην ἐμεσίτευσεν ὁ τῆς Πολονίας βασιλεὺς Κασιμήριος εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν πόλεμον, προβάλλων ὅτι ἦτο ὑποτελής του. Τὸν Μάϊον 1476 ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν ὁ Μωάμεθ. Μὲ πέντε γεφύρια ἐπέρασε τὸν Δανούβιον κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου · τὴν 26 συνεκρότησε μάχην κατὰ τοῦ Στεφάνου εἰς τὴν κοιλάδα Ῥοσβοινέσιον · τὸν ἐνίκησε, κατέσφαξεν ὅλους ὅσους συναπήτησε · κατηδάφισε τὰ φρούρια Χοτίνιον καὶ Συζάβαν · ἐχάρισε τὰς ἀγέλας τῶν χοίρων των εἰς τοὺς συμμάχους του Βλάχους · καὶ ὑπέστρεψε τροπαιοφόρος εἰς τὴν καθεδρὰν του.

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1477) ἐνησχολήθη νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Βενετούς. Στόλος ἰσχυρὸς ἐξέπλευσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ναύπακτον, καὶ στρατὸς ἐστάλθῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν διὰ νὰ ἀρπάσῃ τὴν Κροΐαν. Τοῦ στόλου ὁ σκοπὸς ἐματαιώθη ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν ἀντίστασιν τῶν φρουρούντων τὴν Ναύπακτον · ἀλλ' ἡ τῆς Κροΐας πολιορκία ἐπεκράτει μὲ σφοδρότητα · καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ, τὸ φοβερώτερον, εἰσέβαλε στρατὸς τρομερὸς Τούρκων εἰς τὴν Φριαυλίαν, καὶ κατηγήμαξε τὴν Βενετικὴν χώραν ἕως πλησίον τῆς Βενετίας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ κάτοικοι ἔβλεπαν ἀπὸ τὰ καμπανοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν τὰς φλόγας τῶν καιομένων περικαλλεστάτων χωρίων. Οἱ Βενετοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξορμήσουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ · ἀλλ' αὐτὸς ὠπισθοδρόμησεν εὐθὺς ἀφήσας εἰς τὴν χώραν εῤείπια καὶ πανούκλαν. Τὴν 3 Μαΐου 1478 ἐκίνησε προσωπικῶς ὁ Μωάμεθ μὲ στρατὸν πολυάριθμον νὰ κυριεύσῃ τὰς δύο Ἀλβανικὰς πόλεις Κράϊαν καὶ Σκό-

δραν. Οἱ πολιορκούμενοι εἰς τὴν Κροΐαν τελειώσαντες πᾶν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταστέλλῃ πεῖναν, ἐπεμψαν πρεσβείαν εἰς τὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως στρατοπεδεύσαντα Σουλτάνον (15 Ἰουνίου, 1478) νὰ παραδοθῶν μὲ συνθήκας ὠφελίμους· ὁ Μωάμεθ τοὺς ἔστειλεν ἔγγραφον, ὅτι ἐμποροῦν νὰ μείνουν πάντῃ ἀνετόχλητοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἢ νὰ ἀναχωρήσουν μὲ ὅλα τὰ κινητάτων ὅπου ἀγαπῶσιν. Ἐπρόκριναν οἱ δυστυχεῖς τὸ δεύτερον. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἐφύλαξε καὶ τῶρα τὸν λόγον του καθὼς πάντοτε. Μόλις ἐκβῆκαν τῆς πόλεως, καὶ εὐθὺς περικυκλωθέντες ἐδεσμεύθησαν ὅλοι· ὁ Μωάμεθ, ἀφ' οὗ ἐκράτησε πλουσίους Βενετούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠλπιζε μεγάλα λύτρα, ὅλους τοὺς λοιποὺς ἀπεκεφάλισεν ἀσπλαγχνότατα. Ἡ Κροΐα ἀπέχει δέκα Ἰταλικά μίλια ἀπὸ τὸ Δυρράχιον. Ἐκτίσθη εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπὸ κάποιον Σόφιον· γρήγορα τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι· ἀπὸ τούτους τὴν ἐπῆρεν ὁ Σκενδέρβης, ὅς τις περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Βενετούς. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ὀνομάζουσιν Ἀχισσάρ, ἡγουν λευκὸν φρουρίον.

Ἐκεῖθεν ἔτρεξεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Σκόδραν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ φρουρίου τούτου ἔδειξαν ἀπαρადειγμάτιστον σταθερότητα. Δίς ὥρμησεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τῆς πόλεως, 100,000 ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα των. Τὸ δεύτερον ἐκυρίευσαν ἐξ ἡμισείας τὰ τεῖχη καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν βιαίότατα· ὁ Μωάμεθ ὑπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ οἱ στρατηγοὶ του ἀφήσαντες πολιορκητὰς εἰς τὴν Σκόδραν, ἐκυρίευσαν τὸ Δρίβαστον καὶ τὴν Λισσὸν, τὰς ὁποίας ἔδωκαν εὐθὺς τιμᾶριον εἰς Κερνοβίκιον τὸν ἡγεμόνα τοῦ Μαυροβούγου.

Οἱ Βενετοὶ ἀπεστάθηναν πολεμοῦντες τὸν τεράστιον δορικτήτορα. Τὸν ἔβλεπαν ἐτησίως εἰσχωροῦντα εἰς τὴν Κρανίολαν καὶ Στειρίαν· τὸν ἶδαν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως των· ἔβλεπαν τὸν Πάπαν ὑποφυχραίνοντα

τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως προθυμίαν τοῦ ἰδαν τελευταῖον καὶ Φερδινάνδον Α' βασιλεῆ τῆς Νεαπόλεως, ὅτι ἔκλεισε συνθήκην εἰρήνης (1488) μετὸν Μωάμεθ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα των. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 26 Ἰανουαρ. 1479 ἀπὸ τὸν γραμματέα τῆς πολιτείας Ἰωάννην Δάριον, Ἡ Βενετία ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐντὸς δύο μηνῶν τὴν Σκόδραν, καὶ ὅσους τουρκικοὺς τόπους ἐκυρίευσεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, καὶ ἐντὸς δύο ἐνιαυτῶν νὰ τῆς μετρήσῃ 100,100 φλωριά· ὁ δὲ Σουλτάνος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Βενετίαν ὅσα Βενετικά χωρία εἶχε κυριεύσειν ἐπὶ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν Ἀλβανίαν παρεκτὸς Κρόϊας καὶ Σκόδρας. Αἱ συνθήκαι ἐπληρώθησαν ἀκριβῶς. Οἱ Σκοδραῖοι παρήτησαν τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀνεχώρησαν ἀπείρακτοι εἰς τὰς Βενετικὰς χώρας. Ὁ Ἰωάννης Δάριος ἐτιμήθη μὲ τρία χρυσᾶ καφτάνια ἀπὸ τὸν Σουλτάνον· καὶ Τουρκικὸς πρέσβυς ἐστάλθη εἰς τὴν Βενετίαν μὲ δῶρα πρὸς τὸν Δοῦκα, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθησαν οἱ Βενετοὶ φιλοφρονέστατα. Οἱ Βενετοὶ μετεβλήθησαν εἰς τὸ φρόνημα, ἐπροσκάθουν μὲ τὴν φιλίαν τοῦ Τούρκου νὰ πολεμοῦν νῦν μὲν τὴν Οὐγγαρίαν, νῦν δὲ τὴν Νεάπολιν· οἱ δὲ Τούρκοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀπίστους κατὰ τῶν ἀπίστων, ἢ καθὼς ἐκφράζονται βαρβάρως, τοὺς σκύλους κατὰ τῶν χοίρων καὶ τοὺς χοίρους κατὰ τῶν σκύλων.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Βενετίας ἔστρεψε τὸ ὄμμα του ὁ δορικτῆτωρ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἐνδεκα Πασάδες μὲ 40,000 στρατιωτῶν εἰσέβαλαν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν (1479). Ὁ Βοϊβόδας τῆς χώρας ταύτης, Στέφανος Βαθορῦς, ἐσύναξε τὰς δυνάμεις του, καὶ ἐπροσκάλεσε βοηθόν του τὸν Κόμητα Τεμεσβαρίου, τὸν περίφημον στρατηγὸν Ματθίαν Κορβίνον. Τὴν

15 συνεκροτήθη μάχη εἰς τὸ Βροδεφέλδον, ὅπου ἐνίκησαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ τριάκοντα χιλιάδες νεκροὶ Τοῦρκοι ἐσκέπασαν τὸν τόπον τῆς μάχης. Ἀλλὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1480) ἔπεσαν πάλιν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας, καὶ ἠρήμωσαν τὴν Κρανίολαν καὶ Στειρίαν, ἔφθασαν ἕως τὸ Γραίκιον, καὶ ὑπέστρεψαν μὲ πλῆθος αἰχμαλώτων, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ πεντακόσιοι ἱερεῖς. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συνέβη ἡ πρώτη σύγχυσις μεταξύ τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ ἐκ τῶν Μαμαλούκων Αἰγυπτιακοῦ Σουλτάνου, ὅς τις δὲν ἔστερξε τὸ πρόβλημα ἐκείνου, θέλοντος νὰ διορθώσῃ τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Μέκκαν, διὰ νὰ ὁδοιπορῶσι χωρὶς κακοπάθειαν οἱ εὐλαβεῖς Τοῦρκοι Χατσίδες. Ἀφοῦ ὁ Μωάμεθ ἐκαταπολέμησεν ἡγεμόνας τινὰς Τούρκους εἰς τὴν Ἀσίαν, φίλους τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Σουλτάνου, ἔστρεψε πάλιν τὰ ὅπλα του κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Λεονάρδος, ἡγεμὼν τῶν Ἰονίων νήσων, ἔδιδε φόρον εἰς τὸν Μωάμεθ ἐτήσιον· ἐχρεώσται ὅμως νὰ προσφέρῃ δῶρα καὶ εἰς τὸν κατὰ καιροὺς τοπάρχην τῶν Ἰωαννίνων. Ἠμέλησε νὰ κάμῃ τὸ δεύτερον κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν μετὰ τῆς Βενετίας εἰρήνην τῆς Τουρκίας δὲν συμπεριλαμβάνετο καὶ αὐτὸς, ἔστειλεν ὁ Μωάμεθ τριάκοντα καράβια, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Λευκάδα, τὴν σήμερον ὀνομαζομένην ἀγ. Μαύραν (1480)· ὁ Λεονάρδος, πρὶν φθάσουν οἱ Τοῦρκοι, εἶχε καταφύγει μὲ τοὺς θησαυροὺς του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως· Ὁ αὐτὸς ναύαρχος, ὅς τις ἐκυρίευσεν τὰς δύο Ἰονίους νήσους, μὲ προσθήκην ἐβδομήκοντα καραβίων νεωστὶ σταλθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπροστάχθη νὰ λεηλατήσῃ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, τῆς πάλαι ποτε μεγάλης Ἑλλάδος. Τὴν 11 Αὐγ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ὁ Ὑδροῦς, ὀνομαζόμενος κοινῶς Ὀτραντον. Ἐὰν ὀχι

ἀνήκουστα ἕως τώρα, τρομερὰ ὅμως κακὰ ἔκαμαν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν ταύτην· ἐσύντριψαν θυσιαστήρια, ἔκαυσαν ἱερὰς εἰκόνας· ἐχώνευσαν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευῆ των ναῶν· παρθένους καὶ γυναῖκας κατήσχυναν ἐνώπιον μητέρων καὶ ἀνδρῶν· 12,000 κατοίκων ἐσφαξαν, τοὺς λοιποὺς ἔσυραν εἰς τὴν δουλείαν, τὸν δὲ κυβερνήτορα καὶ τὸν ἐπίσκοπον ἐδίχοντο μῆσαν διὰ πριονίου.

Συγχρόνως ἐστείλεν ὁ Μωάμεθ θαλάσσιον δύταμιν διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ῥόδον. Ἡ νῆσος αὕτη, ὅταν ἐμοιράσθησαν οἱ Λατῖνοι σταυροφόροι τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν (Τόμ. Δ, σελ. 507), εἶχε πέσειν εἰς ἀνώνυμον τινα ἡγεμόνα· μετέπειτα τὴν ἐξουσίασαν οἱ Γενουήνσιοι, καὶ ἐφεξῆς τὴν παρέλαβαν οἱ ἱππῶται τοῦ τῶν Ἰωαννιτῶν τάγματος διὰ νὰ πολεμῶσιν ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθρούς τῆς πίστεως. Ὅταν ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐζήτησε φόρους ἀπ' ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῶν νήσων, ὁ μέγας Μάγιστρος τῆς Ῥόδου ἀπέρριψε τὸ ζήτημα. Ὁ Σουλτάνος ὥμοσε τότε ἀκόμη νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀπειθείαν του. Ὁ κατὰ τῆς Χίου σταλθεὶς τότε στρατός του (ἀνωτ. σελ. 373) ἐπολιώρχησε τὴν Κῶν (ἀνῆκουσαν εἰς τὴν Ῥόδον), ἐλεηλάτησε καὶ αὐτῆς τῆς Ῥόδου τὰ χωρία. Αἱ πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀλβανίαν καὶ Βενετίαν ἀσχολαίαι ἠνάγκασαν τὸν Μωάμεθ νὰ δεχθῇ ἀνακωχὰς ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν, ἕως οὗ κατὰ τὸ παρὸν ἐκρινεν ἀρμόδιον νὰ τὴν καταστρέψῃ. Στόλος 160 καραβίων ἐφάνη τὴν 31 Μαΐου 1480 ἔμπροσθεν τῆς Ῥόδου, καὶ παρέλαβεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν τῆς Ἀσίας πολυάριθμον στράτευμα, μὲ τὸ ὅποιον ἐλεηλάτησε τὰ χωρία τῆς νήσου. Διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἐπυροβόλουν δύο μῆτας συνεχῶς (31 Μαΐου — 28 Ἰουλίου) τὴν παραθαλάσσιον πόλιν, ἥτις ἦτο πολλὰ καλὰ ὠχυρωμένη. Πολλὰς ἐφόδους των ἐματαίωσεν ἡ ἀνδρεία των Ῥοδίων· τὴν τελευταίαν (28

Ιουλ.), ἐνῶ ἔφθασαν εἰς τὸν ἑσχατον κίνδυνον, ἀπέκρουσαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ ἡμιθραυσμέτια τεῖχη των. Ὁ ναύαρχος, Μεσίχ Πασᾶς, ἀφοῦ ἔχασε 15,000 Τούρκων ἐμπροσθεν τῆς πόλεως, ἠναγκάσθη νὰ σηκώσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὴν ἀνοιξὴν τοῦ ἐφεξῆς ἔτους ἐκβῆκεν εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Μωάμεθ προσωπικῶς μὲ πολυάριθμον στρατεύμα, καὶ ἦτο ἀδηλον ποῦ ἐδιευθύνετο, κατὰ τῆς Ῥόδου ἢ κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Σουλτάνου. Πλησίον ὅμως τῆς Λιβύσης (ὅπου ἀπέθανεν ὁ Ἀννίβας) ἀρρώσθησας διευθύνθη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἔργων του. Ἀπέθανε τὴν 3 Μαΐου 1481, εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα. Ὁ νεκρὸς ἐφέρθη μὲ παράταξιν ἐπὶ ἀμάξης, καὶ ἐτάφη εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸ ἐπώνυμόν του τσαμίον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσεν, ἢ μάλλον μετέβαλεν αὐτὸς εἰς τσαμίον ἐνῶ πρότερον ἦτο ὁ λαμπρὸς ναὸς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων. Δὲν εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ἐχαράχθη εἰς τὸν τάφον του Λατινικὸν ἐπίγραμμα, καθὼς λέγουσι οἱ πολλοὶ ἱστοριογράφοι τῆς Εὐρώπης δὲν ἐξεύρω πόθεν παραλαβόντες τὴν ἀπάτην, σημαῖνον ὅτι ἐπόθει καθ' ὑπερβολὴν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Ἰταλίαν, τοῦ ὁποῖου τοὺς δύο τελευταίους στίχους μετέφρασεν ὁ ἡμέτερος Εὐγένιος: *)

Τὴν Ῥόδον ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἐπόθουν τῆς δουλείας
Καὶ νὰ πατήσω τὴν ὄφρυν ὅλης τῆς Ἰταλίας.

Τὸ Τουρκικὸν ἐπίγραμμα σώζεται ἀκόμη εἰς τὸν τάφον του, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τι τοιοῦτον, μ' ὅλον ὅτι τοῦ Μωάμεθ ἡ καρδιά ἐπόθει νὰ δουλώσῃ ὅχι Ῥόδον μόνον καὶ Ἰταλίαν, ἀλλὰ νὰ τουρκίσῃ πᾶσαν, εἰ δυνατόν, τὴν υφῆλιν. Οἱ Ὄθωμανοὶ συγγραφεῖς

*) Κατάλογος τῶν Σουλτάνων συνερανισθεὶς ὑπὸ Εὐγενίου καὶ συνεκδοθεὶς μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκηνόερβη Μόσχα, 1812, σελ. 311.

τὸν ὀνομάζουσαν κατ' ἐξοχὴν Δορικτὴν τοῖον, τὸ ὅποῖον ἦτο ἀληθῶς. Οἱ Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς λέγουσι, ὅτι ὑπέταξε δύο αὐτοκρατορίας (Βυζάντιον καὶ Τραπεζοῦντα), δεκατέσσαρα βασίλεια, καὶ διακοσίας πόλεις. Ἀλλ' αἱ μὲν αὐτοκρατορίαι ἦσαν ἤδη οἰκοθεν ἠφανισμέναι· τὰ δὲ βασίλεια ἐννοοῦνται Σερβία, Βοσνία, Ἀλβανία. Πελοπόννησος, Μολδαβία, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν Κασσεμονία καὶ Καραμανία· ἐλλείπουν ἄλλα ἑπτὰ, τὰ ὅποια ἴσως ἀναπληροῦν μετὰ τὰς νήσους Εὐβοίαν, Λέσβον, Λήμνον, Ζάκυνθον καὶ ἄλλα μικρότερα. 200 πόλεις ἴσως καὶ περισσοτέρας ἐπόρθησεν, εἴαν ὀνομάσωμεν οὕτω καὶ τὰ πολίχνια τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέστρεψεν.

Ὅτι ἦτο ἀπηνέστατος καὶ θηριωδέστατος ἄνθρωπος, δὲν χρειάζεται κανεὶς νὰ βεβαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα, ὅτι ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τὴν ὡραίαν Εἰρήνην διὰ νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦν ὡς φιλήδονον οἱ στρατιῶται του, ὅτι ἐσχισε τὰς κοιλίας πολλῶν ὑπηρετῶν του· διὰ νὰ πληροφορηθῇ τίς ἐξ αὐτῶν ἐκλεψε καὶ ἔφαγεν ἐν πεπόνιῳ, τὸ ἀξιολογώτερον τοῦ κήπου του, τὸ ὅποιον ἐπότιζεν αὐτὸς μετὰ τὰς ἰδίας του χεῖρας κτλ. Ἦτο ἀσελγέστατος ἀναφανδὸν, καὶ ἀπανθρωπότατος τύραννος. Οἱ προνομισμένοι φρούραρχοι τῆς Πελοποννήσου, καὶ οἱ κατασφαζόμενοι φρουροί τῆς· οἱ φονευμένοι βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς Εὐβοίας, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Λέσβου, τῆς Βοσνίας, οἱ μυριάδων πολλοτάτων χριστιανῶν φόνοι κτ. τὸν μαρτυροῦν τίγριν ἀνήμενον, καὶ ὄχι ἄνθρωπον. Τὸ ἄνθος τῶν εὐγενῶν νέων, Ἑλλήνων, Τραπεζοῦντιῶν, Σέρβων, Γεωργιανῶν, Βενετῶν, Βλάχων ὑπῆρέτησε τὰς κτηνώδεις ἐπιθυμίας του. Ἀντίστασις ἐνάρετος εἰς τὰς αἰσχρὰς ὀρέξεις του ἔφερεν πάραυτα θάνατον. Οἱ υἱοὶ τοῦ Νοταρᾶ ἔγειραν μάρτυρες φονευθέντες ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ πίστεώς των· καὶ ὁ δεκατεσσαρετῆς υἱὸς τοῦ ἱστοριογράφου Φρανσῆ ἐμαχαιρώθη ἀπ' αὐτὸν ἰδιοχεί-

ρως, διότι ἀντισταθῇ εἰς τὴν μιαιρίαν του. Ἐὰν τινὲς τὸν ἐπῆνεσαν ὅχι μόνον ὡς εἰδήμονα γλωσσῶν πολλῶν (Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Ἀραβικῆς, Περσικῆς), ἀλλὰ καὶ ὡς φίλον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ὅτι διὰ τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου ἦλθεν ἐγγυὲς τὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα· αἱ πράξεις του ὅμως δεικνύουσιν εἰς πάντα βλέποντα, ὅτι ἠρῆμωσε τὰς χριστιανικὰς χώρας, κατηδάφισε τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια, ἠφάνισε τὴν παιδείαν καὶ τὰς τέχνας τῶν Χριστιανῶν· ἐνταυτῷ ὅμως ἠύξησε τοὺς Τούρκους, ἐκτίσας λαμπρὰ τσαμιά, εἰσήγαγε Τουρκικὴν παιδείαν (τῆς ὁποίας μόνης ἦτο μέτοχος καὶ αὐτὸς), ἀποκαταστήσας τὸ τάγμα τῶν Οὐλαμάδων, ἡγουν διδασκάλων καὶ νομομαθῶν, καὶ συντόμως εἰπεῖν ἔμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ θεμελιωτὴς τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας.

4. Διάδοχοι Μωάμεθ τοῦ Β'.

(1481 — 1618).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ εὐθὺς ἐξαπέστειλεν ὁ μέγας Βιζύρης Μουσταφᾶς ταχυδρόμον εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ θρόνου Βαϊαζήτην εἰς Ἀμάσειαν, ὅπου ἦτο κυβερνήτωρ· καὶ ἄλλους δύο εἰς τὸν τῆς Καραμανίας κυβερνήτορα, νεώτερον υἱὸν, Δσεμ ἢ Δεσεμ, τὸν ὁποῖον οἱ Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς ὀνομάζουσι Ζιζίμιον. Οἱ Γενιτσαροὶ, ὑποπτευθέντες ὅτι ὁ Βιζύρης προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν δεύτερον καθὼς ἦτο καὶ ἡ ἀλήθεια, ἐπανέστησαν, ἐσχότωσαν τὸν Βιζύρην, καὶ ἐλεηλάτησαν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει οἴκους τῶν Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων. Ὁ Βαϊαζήτης ἐφθασε τὴν 20 Μαΐου μὲ 4000 ἰππεῖς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ δὲ Δεσεμ ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Καραμανίαν μὲ στράτευμα καὶ κατευθύνετο εἰς Προῦσαν μὲ ἐλπίδας νὰ κερδήσῃ τοὺς μεταξὺ λαοὺς, καὶ οὕτω νὰ ἐξώσῃ τον

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΠΑΛΑΤΕΣ

ἀδελφόν του. Ἄλλ' ὁ Βαΐαζήτης ὤρμησε κατ' αὐτοῦ· τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα συνέπεσαν εἰς τὸ Γεγεσέρ· ἐκεῖ συνεκροτήθη μάχη (20 Ἰουν.), ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόλις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ ὁ Δεσέμ μὲ ὀλίγους πιστούς του, καὶ μὲ πολλοὺς κόπους τῆς ὁδοιπορίας κατέφυγεν εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν Σουλτάνον (26 Σεπτ.), ὅστις τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρονέστατα. Ὑπῆγεν ἐκεῖθεν εἰς Μέλκαν καὶ ἐπροσκύνησε τὸν τάφον τοῦ Μωάμεθ, καὶ μετὰ ἐνταυτὸν περίπου δελεασθεὶς ἀπὸ φίλους του καὶ ἐχθροὺς τοῦ Βαΐαζήτου ἠγεμόνας τῆς Ἀσίας ἐστράτευσεν ἐξ Αἰγύπτου καὶ καθ' ὁδὸν ἐπλήθυνε τοὺς ὁπαδοὺς του, ἕως οὗ μὲ ἱκανὸν στῖφος ἔφθασεν εἰς Ἀγκυραν. Ἀφοῦ ὅμως ἠκούσθη ἐκεῖ ὁ λόγος, ὅτι ὁ Βαΐαζήτης τρέχει μὲ ἀσυγκρίτως μεγαλητέραν δύναμιν κατ' αὐτοῦ, ἐσχορπίσθησαν οἱ στρατιῶται τοῦ Δεσέμ, καὶ αὐτὸς ἐκρινε συμφέρον νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Εὐρώπης. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς Ῥόδον, ὅπου ἠξιώθη λαμπρᾶς ὑποδοχῆς ἀπὸ τοὺς ἱππότεας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπλευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ μετὰ πολλὰς ἀηδεῖς τύχας, κατατρεχόμενος πάντοτε καὶ φυλαττόμενος ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Βαΐαζήτου, ἐκατήντησε τελευταῖον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐκεῖ παραδοθεὶς ἀπὸ τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον Δ' εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κόρολον Η', ἐφαρμακώθη ἐνῶ συνώδευε τὸν βασιλέα τοῦτον εἰς τὴν Νεάπολιν ὕστερ' ἀπὸ δεκαετῇ διατριβῇ του εἰς τὴν Εὐρώπην (ἴδε Τόμ. Δ', σελ. 491).

Βαΐαζήτης Β', ἦτο τριάκοντα τριῶν ἐτῶν ἡλικίας ὅταν ἐβασίλευσε. Τὸ ἦθος του ἦτο εἰρηνικὸν καὶ φιλήσυχον· ἐκδοτος εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ εἰς τὴν ποιητικὴν ἐπολέμει ἐξ ἀνάγκης καὶ ὄχι ἀπὸ φιλοπολεμίαν. Τὸν ἀδελφόν του ἐπολέμησεν, ἐπειδὴ ἐκινδύνευεν ἀπ' ἐκεῖνον. Εἰς τὸ Ὁτραντον δὲν ἠδυνήθη νὰ βастαχθῇ ἡ κυριαρχία του· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους ὁ Δουξ τῆς

Καλαβρίας. Ἀνενέωσε τὴν Βενετικὴν εἰρήνην (1482), καὶ ἐσμίκρυνε τὸν φόρον τῶν Ραγουσαίων, τὸν ὅποιον εἶχε μεγαλύνειν ὁ προκατόχος του. Ὑπῆγε προσωπικῶς εἰς τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ὠχύρωσε τὰ παρὰ τὸν Μοράβαν φρούρια, καὶ ἀνενέωσε πενταετὴ ἀνακωχὴν ὅπλων μὲ τὸν βασιλέα Ματθίαν (1485). Ἐστράτευσεν ἐφεξῆς (1484) εἰς τὴν Μολδαυίαν, ὅπου ἔφερε καὶ ὁ Χάνης τῆς Ταυρίδος βοηθητικὰ στρατεύματα, διήρπασα τὴν χώραν, ἐκυρίευσεν τὸ Ἀκερμάνιον καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Περιεπλέχθη ἔπειτα εἰς πόλεμον μὲ τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, μὲ τὸν ὅποιον, ἀφοῦ ἐξώδευσεν εἰς μάτην ἀργύρια καὶ στρατεύματα καὶ ἐνικήθησαν πολλάκις οἱ Πασάδες του εἰς τὴν Κιλικίαν, ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην (1491) ὅχι πολλὰ ἐντιμον. Ἐστρεψεν ἔπειτα τὴν προσοχήν του εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (1491), ἐπροσπάθησε μὲ δόλον ἢ μὲ βίαν νὰ κυριεύσῃ τὸ Βελιγράδιον· καὶ τούτου μὲν ἀπέτυχεν, ἐγέμισεν δὲ τὴν Οὐγγαρίαν θρήνων καὶ κλαυθμῶν μὲ ἀμοιβαίας τύχας, καὶ μὲ ὀλέθρους ἀνηκούστους καὶ Οὐγγρων καὶ Τούρκων, ἕως οὗ ἀνενεώθη τριετὴς ἐκχειρίᾳ μὲ τὸν βασιλέα Λαδίσλαον (1495). Τὰ ἄγρια ὅμως στίφη τῶν Τούρκων εἰσέπεσαν εἰς τὴν Βενετικὴν χώραν, μὲ ὅλον ὅτι ἦτο εἰρήνη, καὶ ἠρήμωσαν πολλὰ αὐτῆς μέρη ἕως τὴν Φριαυλίαν (1497). Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ τῆς Πολονίας βασιλεὺς Ἰωάννης Ἀλβερτος ἐκίνησε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων μὲ σκοπὸν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μολδαυίαν. Ὁ σατράπης τῆς Σιλίστρας ἐπέρασε δις τὸν ποταμὸν Τύραν ἢ Δάναστριν κατὰ προσταγὴν τοῦ Σουλτάνου (1498, Μάϊον καὶ Ὀκτώβρ.) μὲ 80,000 Τούρκους, ἠρήμωσε πόλεις, ἔκαυσε ναοὺς, καὶ στενοχωρούμενος τὴν δευτέραν φορὰν ἀπὸ τὸν χειμῶνα, ὑπέστρεψε μὲ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους παῖδας καὶ γυναῖκας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγεμίσθη ἡ Τουρκικὴ ἐπικράτεια. Τὸν ἡγε-

μόνα τῆς Μολδαυίας Βόγδαρον, ὡς δεῖξαντα πρόθυμον ὑπουργίαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐτίμησεν ὁ Σουλτάνος μὲ γούναν καὶ σημαίαν καὶ δύο ἱππούριδας καὶ μὲ τὸν πτερωτὸν πῖλον, τὴν κούκαν· καὶ διὰ μὲν τῶν πρώτων τὸν ἀνέδειξεν ὁμοβάθμιον σατράπου, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, ισότιμον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γιαντισάρων.

Ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ ἠγεμόνες ἠμιλλῶντο νὰ φιλιόνωνται μὲ τοὺς Τούρκους, ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος Δ', ὁ Λοδοβῖκος Σφόρζας Δούξ τοῦ Μεδιολάνου, ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσος, ἡ Βενετία, ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς Κάρολος Η', καὶ ἡ τῶρα κατὰ πρῶτον φιλικῶς γνωρισθεῖσα μὲ τοὺς Τούρκους Ῥωσία (τῆς ὁποίας ὁ Ζὰρ Ἰωάννης Γ' ἐστελεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν κατὰ τὸ 1495 μὲ συστατικά γράμματα τοῦ Χάνη τῆς Ταυρίδος καὶ δεύτερον κατὰ τὸ 1499 ἔτος), οἱ Τούρκοι διὰ μικρὰς αἰτίας ἐστειλαν θαλάσσιον δύναμιν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Ναύπακτον ἀπὸ τῶν Βενετῶν τὰς χεῖρας. Εἰς τὴν Σφακτηρίαν ἐκτύπησεν ὁ Τουρκικὸς στόλος τὸν Βενετικὸν (1499 Ἰουλ. 26), καὶ μετὰ ἓνα μῆνα (26 Αὐγ.) ἐκυρίευσεν τὴν Ναύπακτον. Ὁ Σουλτάνος ἐστείλε διὰ ξηρᾶς στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἠφάνιζαν τὰς Βενετικὰς χώρας, καὶ αὐτὸς μετέβη τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1500) εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀβαρῖνοι ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη ἐπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτάνος εἰσῆλασεν εἰς αὐτάς (Σεπτ.), καὶ μετέβαλε τοὺς ναοὺς τοῦ Χριστοῦ εἰς τσαμιά. Ἐπροσπάθησαν νὰ κυριεύσουν καὶ τὸ Ναύπλιον, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ἐκεῖθεν. Οἱ δὲ Βενετοὶ δυστυχοῦντες πανταχοῦ εὐτύχησαν τῶρα νὰ κυριεύσουν τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ 1449 ἔτος τοὺς εἶχεν ἀρπάσειν ὁ Μουράτ. Στενοχωρούμενοι ὅμως ἐζήτησαν μετὰ δύο ἔτη εἰρήνην ἀπὸ τὸν Σουλτάνον (1502). Εἰς ταύτην ἐκράτησεν ὁ Βαϊαζήτης τὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον δορικτησίας του, καὶ οἱ Βενετοὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Κατὰ

τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκλείσθη εἰρήνη καὶ μετὰ τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνοντο Οὐγγαρία, Βοημία, Δαλματία, Κροατία, Σλαβονία, Μοραβία, Σιλησία, προσέτι δὲ καὶ Μολδαβία, Βλαχία, Ῥαγούσα, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑποτελεῖς φόρου καὶ εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας· περιλαμβάνοντο δὲ εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ βασίλεια Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰσπανίας, Πορτογαλλίας, Πολονίας, Νεαπόλεως, ὁ Δουξ Βενετίας, ὁ μέγας Μάγιστρος τῆς Ῥόδου, καὶ οἱ ἐν τῇ Χίῳ Γενουήνσιοι. Ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος τὴν ὑπέγραψε μετ' ὅρκου τὴν 20 Αὐγ. 1503.

Ὁ Βαϊαζήτης ἔκαμε τὰς εἰρήνας ταύτας καὶ προσέτι μετὰ τὴν Πολονίαν, ὅχι διότι ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν τῶν Χριστιανικῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ διὰ τὰς ταρχάς, αἱ ὁποῖαι εἶχαν διεγερθῇ ἀπὸ μέρους τῶν Ἀσιανῶν γειτόνων του. Ἐπτὰ ἔτη εἶχε πολέμους πρὸς ἐκείνας τὰς χώρας· καὶ ὅταν τελευταῖον γηράσας ἡσύχασε καὶ πρὸς ἐκείνας, ὁ τρίτος τῶν υἱῶν του Σελίμ, κυβερνήτωρ τῆς Τραπεζοῦντος, μαθὼν ὅτι ὁ πατὴρ του ἐκήρυξε διάδοχον τὸν δευτερότοκον ἀδελφόν του Ἀχμέτ, ἐσηκώθη ἑνοπλος καὶ ὥρμησε νὰ ἀρπάσῃ αὐτὸς τὸν θρόνον. Ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀδρινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν διευθύνθη εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Οἱ Γενιτσάροι ἐπανεστήσαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τοῦ Βαϊαζήτου, ὅς τις ἠναγκάσθῃ νὰ παραιτηθῇ εἰς τὸν Σελίμ, καὶ θέλων νὰ μεταβῇ εἰς Δυδιμότειχον διὰ νὰ περάσῃ ἐκεῖ τὴν ζωὴν του ἀπέθανε καθ' ὁδὸν ἀπὸ φαρμάκιον τοῦ υἱοῦ του (26 Μαΐου, 1512).

Σελίμ Α', ἀνέβη τὸν Τουρκικὸν θρόνον μετὰ τὴν πατροκτονίαν. Τοῦτο ἀρκεῖ νὰ παραστήσῃ τὸν χαρακτῆρα του. Ἄνθρωπος αἰμοβόρος καὶ θηριοκάρδιος, διὰ νὰ εἶναι πάντῃ ἀσφαλὴς, ἐσκότωσε πέντε νεωτέρους του ἀδελφούς· καὶ ἐπειδὴ οἱ πρεσβύτεροί του εὐρίσκοντο εἰς σατραπείας τῆς Ἀσίας, ὥρμησε κατ' αὐτῶν καὶ εἰς ἐνὸς ἐνιαυτοῦ διάστημα μετὰ πολέμους

ἐμφυλίους τοὺς κατέστρεψε καὶ ἐκείνους καὶ πέντε ἀνεψιούς του, καὶ οὕτως ἀπὸ τὴν Καλλιούπολιν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐκεῖ ὑπῆγαν ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὴν Μολδαυίαν καὶ Βλαχίαν καὶ πρέσβεις τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βενετίας διὰ νὰ συγχαρῶσι τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἐβασίλευσε καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς του (Οκτώβ. 1513), καὶ μετ' ὀλίγον ἐφάνη πρέσβυς ἀπὸ τὴν Ζὰρ τῆς Ῥωσίας Βασίλειον, ἀξιωματικὸς τις Ἀλέξιος, καὶ συγχαρεῖς ἀνενέωσε μὲ τοὺς Τούρκους τὴν ἐπὶ Βαϊαζήτου γενομένην φιλικὴν συνθήκην. Ἐπειδὴ δὲ μὲ ὅλας τὰς Χριστιανικὰς δυνάμεις ἔκαμεν ἢ ἀνεκαίνισεν ὁ Σελίμης φιλικὰς συνθήκας, ἦτο φανερόν, ὅτι σκοπὸς του ἦτο νὰ κινήσῃ δορικτητικούς πολέμους εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὄχι εἰς τὴν Δύσιν.

Τῶντι δὲ ὁ Σελίμης ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ τῆς Περσίας Σάχ Ἰσμαήλ, παρωργισμένος διὰ τὴν ἐκείθεν γεννηθεῖσαν τῶν Σουνιτῶν ἢ Ἀλιτῶν αἵρεσιν, ἣτις ἀντέκειτο πολὺ εἰς τὸ Ἰσλάμ, διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσειν ὁ Ἰσμαήλ εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀχμέτ, καὶ δι' ἄλλας δικαίας καὶ ἀδίκους αἰτίας. Ἀφοῦ ἐδιάταξεν ὁ Σελίμ τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πράγματα καὶ ἀφῆκεν ἐπίτροπον τὸν δεσκατεσσαραετῆ υἱόν του Σολειμάννην, ἐκίνησε τὴν 20 Ἀπριλ. 1514 μὲ πολυάριθμον στράτευμα ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, καὶ ἔτρεχε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν 23 Αὐγούστου συνηντήθησαν ὁ Ὀθωμανικὸς καὶ ὁ Περσικὸς στρατὸς, ἐκ πολλῶν μυριάδων συγκροτούμενος καθείς, εἰς τὴν κοιλάδα Τσαλαδιδράν· μάχη φρικτοτάτη ἀνέδειξε νικητὴν τὸν Σελίμην. Μόλις διέφυγεν ἄγνωστος ὁ Ἰσμαήλ, ἀφήσας εἰς τὸν ἐχθρόν του τὸ στρατόπεδον πλούσιον ἐκ πολυτίμων κειμηλίων, καὶ αὐτὰς τὰς ὥραιάς γυναικας του. Ὁ Σελίμ κατέσφαξεν ὅλους τοὺς δορυφόρους τοῦ ἐχθροῦ του. Τὴν πρώτην Σεπτεμβ. ἐφθασεν ὁ νικητὴς εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Περσίας Ταβρίφ, καὶ εἰσῆλα-

σε θριαμβευτῆς εἰς αὐτήν. Ὀκτὼ ἡμέρας ἔμεινεν ἐκεῖ, διήρπασε τοὺς θησαυροὺς τοῦ Σάχ, ἐπῆρε 1000 τεχνίτας καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἔπειτα διευθύνθη εἰς τὰ ἔμπροσθεν· ἀλλ' εἰς τὰς ὁχθας τοῦ Ἀράξου ἀφηνίασαν οἱ Γενιτσάροι ζητοῦτες νὰ ἐπιστρέφουν· καὶ ὁ Σελίμ, θέλων μὴ θέλων, ὑπέστρεψε διευθυνόμενος εἰς τὴν Γεωργίαν. Πρέσβεις Γεωργιανοὶ μὲ πολλὰ δῶρα καὶ ἀργύριον τὸν προῦπήνητησαν, καὶ οὕτως ὁ Σελίμ ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἀμάσειαν, ὅπου εἰσῆλθε τὴν 15 Νοεμβρίου. Αὐτοῦ ἐπέρασε τὸν χειμῶνα· τὴν δὲ ἐρχομένην ἀνοιξιν ἐστράτευσεν εἰς τὰς ὁχθας τοῦ Εὐφράτου, ὅπου μετὰ ἐνὸς μηνὸς πορείαν ἔφθασεν εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν τέλος, τὸ περίφημον φρούριον Κουμάχ, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ πέριξ εὐρίσκονται μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, χωρὶς πολλοὺς κόπους ἐκυρίευσεν ἐκείνην τὴν πόλιν (19 Μαΐου), καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔστειλε τὴν ἀγγελίαν τῶν εὐτυχιῶν του εἰς τὴν Βενετίαν.

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1415) ἐκυρίευσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Σελίμ ἀπὸ τοὺς Πέρσας τὴν εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Τίγριος κειμένην πόλιν Διάρβεκιρ, τὴν τὸ πάλαι ὀνομαζομένην Ἀμιδαν, ἐφεξῆς τὴν Νίσιβιν καὶ ἄλλας πόλεις τῆς βορείου Μεσοποταμίας, τὴν ὁποίαν ἐδιαίρεσεν ὁ Σελίμ εἰς πέντε σατραπείας, καὶ οὕτως ἐξέτεινε τὴν κυριότητά του εἰς τὴν Ἀσίαν ἕως τῶν ποταμῶν Τίγριος καὶ Εὐφράτου.

Ἐνῷ τὸν χειμῶνα οἱ σατράπαι τοῦ Σελίμ ἐπόρθουν τὰς παρὰ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην χώρας, αὐτὸς ἐκάθητο εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐβουλευέτο νίκας καὶ δόξαν λαμπροτέραν, ἡγουν τὴν κυρίευσιν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔδιδε προσταγὰς νὰ κινῶνται διάφορα στρατεύματα εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὴν 5 Ἰουνίου 1516 ἐκίνησε προσωπικῶς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰκόνιον τὴν 26 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ὁ

Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Κανσὺ Γαβρῖς εἶχε φθάσειν εἰς τὴν Συρίαν μὲ 50,000 στρατιωτῶν Φέλαν νὰ βοηθήσῃ τὴν πολεμουμένην Περσίαν. Μαθὼν δὲ ἐκεῖ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σελίμ, ὑπεκρίθη, ὅτι ἤρχετο νὰ μεσιτεύσῃ εἰρήνην μεταξὺ τοῦ Σάχ Ἰσμαήλ καὶ τοῦ Σουλτάνου. Ἐστείλειν ἓνα λαμπρὸν στρατηγὸν τοῦ πρέσβυν εἰς τὸν Σελίμ. Ὅταν ἐπαρουσιάσθῃ ἐμπροσθέν του, „Δὲν ἔχει, ἔκραξεν ὁ Σελίμ, ὁ Γαβρῖς, ἄνθρωπον γραμματισμένον νὰ μὲ στείλῃ πρέσβυν, καὶ ἐστείλει τοῦτον τὸν στρατιώτην;“ καὶ εὐθὺς διὰ προσταγῆς τοῦ ἀπεκεφαλίσθη ὁ πρέσβυς μὲ ὅλους τοὺς ἀκολούθους του, καὶ αἱ κεφαλαῖ των φορτωμέναι εἰς γάδαρον ἐστάλθησαν εἰς τὸν Γαβρῖν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀρχὴ τῶν ἀπανθρωπιῶν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολέμου. Τὴν 24 Αὐγούστου συνηντήθησαν ὁ στρατὸς τῶν Τούρκων καὶ ὁ τῶν Μαμαλούκων εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ἀλεπίου. Ὁ δεύτερος κατεστράφη, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εὐρέθη νεκρὸς ὁ ὀγδοηκονταετῆς Σουλτὰν Γαβρῖς εἰς τὴν σκηνὴν του, εἴτε ἐξ ἐπιβουλῆς, εἴτε ἐξ ἀποπληξίας. Ὁ Σελίμ εἰσήλασεν εἰς τὸ Ἀλέπιον, πόλιν κτισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων Μωαμεθανῶν εἰς τὸν τόπον τῆς παλαιᾶς Βερρόϊας ἢ Χαλυβῶνος. Ἀπεκεῖ μετέβη εἰς Ἄμαν, τὴν παλαιὰν Ἐπιφάνειαν, καὶ διὰ τῆς Ἐμέσσης ἐφθάσεν εἰς τὴν Δαμασκὸν τὴν 4 Ὀκτωβ. 1516.

Μετὰ τινων ἐβδομάδων διατρίβην εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἐξηκολούθησε τὴν στρατείαν του διὰ τῆς μεταξὺ Συρίας καὶ Αἰγύπτου ἐρήμου, καὶ τὴν 20 Ἰαν. 1517 ἐστάθη εἰς Χαουκάχ πλησίον τῆς Αἰγυπτιακῆς μητροπόλεως Καῖρου, ὅπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαβρῖ-ἑσουλτάνουεν ὁ Τουμάμβης, συγγενὴς τοῦ ἀποθανόντος. Ἐκεῖ πλησίον εἰς χωρίον Βιδανία ὀνομαζόμενον εἶχε συναγμένον τὸν στρατὸν του ὁ Τουμάμβης. Τὴν 22 Ἰαν. συνεκροτήθη μάχη. Μ' ὅλον ὅτι νῆγωνίσθη προσωπικῶς μὲ ἀνδρίαν ὁ Τουμάμβης, μ'

ὅλον ὅτι ὁ στρατός του ἔδειξε καρτερίαν ἡρωϊκὴν, ἐνι-
κῆθησαν ὅμως οἱ Μαμαλοῦκοι, καὶ 25,000 ἔμειναν
νεκροὶ εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης. Ὁ Σελίμ ἐμετάθεσ-
τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν ἀντικρὺ τοῦ Καΐρου νῆ-
σον Βουστανίαν (26 Ἰαν.), καὶ εἰς τὸ Κάϊρον ἔστει-
λε μέρος τοῦ στρατεύματός του, τὸ ὅποιον ἐμβῆκε
καὶ ἐφρούρει τὴν πόλιν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς και-
ρὸν τυχεὶς ἐμβῆκεν ὁ Τουμάμβεης ἀπ' ἄλλου μέρους
καὶ ἐξωλόθρευσε τοὺς φρουροὺς Τούρκους. Ὁ Σελίμ
δαιμονιοθεῖς ἀπὸ τὴν ὀργὴν του ὤρμησε μὲ ὅλον τὸν
στρατόν του εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὴν 31 Ἰαν. ἐμβῆ-
καν οἱ Γενιτσαροὶ μὲ ἀκατάπαυστον μάχην· ἀπὸ ἀγυι-
ᾶν εἰς ἀγυιὰν καὶ ἀπὸ οἶκον εἰς οἶκον ἐκτυποῦντο οἱ
Μαμαλοῦκοι ἀνδρείως. Ὁ Σελίμ ἐκήρυξεν ἔλεον εἰς
τοὺς Μαμαλοῦκους καὶ 800, οἱ πρόκριτοι, τὸ μὲν
θέλοντες, τὸ δὲ ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους
παρεδόθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅς τις τοὺς ἀπεκε-
φάλισεν ὅλους δημοσίως. Μετὰ τοῦτο ἤρχισε τὸ θη-
ριωδέστατον καὶ εἰς τὸν τοῦ Σελίμ χαρακτῆρα πρεπω-
δέστατον δρᾶμα, ὁ ἐξολοθρευμὸς τῶν ἐν Καΐρῳ Μα-
μαλοῦκων· πεντήκοντα χιλιάδες νεκρῶν ἐστωρεύθησαν
εἰς τὰς στενὰς ἀγυιάς τοῦ Καΐρου. Ὁ Τουμάμβεης
φυγὼν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Νείλου, καὶ
πολεμῶν μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του πρὸς τοὺς
Τούρκους, στενοχωρούμενος προσέδραμε μὲ ὀλίγους
εἰς Ἀραβα τινὰ ἡγεμόνα, ὅς τις τὸν ἐκρυψεν εἰς μέ-
γα τι σπήλαιον. Ἀλλὰ διὰ προδοσίας τῶν ἰδικῶν του
πιασθεὶς ἐφέρθη εἰς τὸν Σελίμην (26 Μαρτ.), ὅς τις
τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως καὶ τὸν ἐπεριποιεῖτο ἡμέρας
τινάς, ἔπειτα ὅμως (13 Ἀπριλ.) τὸν ἐκρέμασε δη-
μοσίως εἰς τὸ Κάϊρον, καὶ οὕτω κατέστρεψε τὴν δυ-
ναστείαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Μαμαλοῦκων.

Πλήρης χαρᾶς ὁ Σελίμ διὰ τὰς εὐτυχίας του ἐπε-
ριεργάσθη τὰ ἀξιόλογα τοῦ Καΐρου, καὶ τῆς Ἀλεξανδρεί-
ας, ἴδε τὰς πυραμίδας καὶ ἄλλα ἀξιοθέατα πράγματα.

ἐδιώρισε σατράπην τῆς Αἰγύπτου, ἀφῆκεν ἱκανὸν στράτευμα ὥστε νὰ μὴ φοβῇται γεωτερισμὸν, καὶ μὲ χιλίας καμήλους φορτωμένας λάφυρα ἐκίνησε πρὸς τὴν Δαμασκὸν, ὅπου ἔφθασε τὴν 3 Ὀκτωβρίου. Ἐκεῖ διέτριψε μῆνας τινάς, καὶ ἀπεκεῖ ὑπῆγε καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἱερουσαλήμ· μεταβὰς ἔπειτα εἰς Ἀλέπιον καὶ διατρίψας μῆνας τινάς, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μείνας ὀλίγον ὑπῆγεν εἰς Ἀδριανούπολιν (4 Αὐγούστ. 1518). Τοῦ Σελίμου τὰ στρατεύματα ἐνησχολήθησαν δύο ἔτη κατὰ συνέχειαν διὰ νὰ καταπολεμήσουν ἀποστάτην τιὰ τῆς Ἀσίας ὀνόματι Δεσελαῆν. Μετὰ τοῦτο ἠτοιμάζε στόλον μέγαν νὰ ὑπάγῃ εἰς ὑποδούλωσιν τῆς Ρόδου. Μὲ ταύτην τὴν φροντίδα ἐνασχολούμενος, ἐνῶ κατέβαινεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἠρρώστησε καθ' ὁδὸν καὶ ἀπέθανε τὴν 21 Σεπτεμβ. 1520. Οὕτω μετὰ ὀκτῶ ἐτῶν πλήρη πράξεων βασιλείαν κατέστρεψε τὴν ζωὴν ὁ πατροκτόνος, ἀδελφοκτόνος, ἀνεψιοκτόνος καὶ ἀνθρωπολέτης Σελίμ, ὅς τις ἐκ χριστιανομαχίας μετέβαλεν εἰς τσαμῖα ὅλους τοὺς καλητέρους ναοὺς, ὅσοι εἶχαν μείνειν εἰς τοὺς δυστήνους Γραικοὺς, καὶ ἀφῆκε μόνον μικροὺς τιὰς καὶ εὐτελεῖς.

Σολειμάννης ὁ υἱὸς τοῦ Σελίμ, 26 ἐτῶν ἡλικίας, ἐπροσκαλέσθη εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του ἀπὸ τὴν Μαγνησίαν, ὅπου ἦτο κυβερνήτωρ. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι τὸν ὀνομάζουν Σολειμάννην δεῦτερον, ἐνῶ ὑποθέτουν πρῶτον ἕνα Σολειμάννην υἱὸν τοῦ Α' Βαῖαζήτου, ὅς τις μὲ ἀποστασίαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μωάμεθ Α' (ἴδε Τόμ. Ε', σελ. 521) ἀνηγορεύθη προσωρινῶς ἀπὸ τοὺς Γιανιτάρους τοῦ Πατισάχης· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἱστοριογράφοι λογαριάζοντες μηδὲν εἰκῆνον τὸν ἀποστάτην, ὀνομάζουν τοῦτον Σολειμάννην πρῶτον, καὶ νομοδότην, καὶ δεῦτερον Σολειμάννην (ἤγουν δεῦτερον Σολομῶντα κα-

τὰ τὴν σοφίαν, ἐπειδὴ τὸν Σολομῶντα προφέρουσιν οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Πέρσαι καὶ Τοῦρκοι Σολειμάνην). Ὀνομάζεται προσέτι ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαϊοὺς Μέγας Σολειμάννης καὶ Μεγαλοπρεπής. Φθάσας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν (Ὀκτωβ. 1520), καὶ μὲ ἀύστηράν δικαιοσύνην διατάξας τὰ ἐσωτερικὰ, καὶ ἀφανίσας ἕνα ἀποστάτην τῆς Ἀσίας, Γασάλιον, ἤρχισε τὰς πολεμικὰς πράξεις του μὲ τὴν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἐκστρατείαν του. Αφορμὴν ἔλαβεν εἰς τοῦτο ἀπὸ τὴν θανάτωσιν ἑνὸς πρέσβεώς του, τὸν ὁποῖον εἶχε στείλειν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας νὰ τοῦ ζητήσῃ φόρον. Μὲ ἐτοιμασίαν φοβερὰν ἐκβῆκεν ὁ Σολειμάννης ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 19 Φεβρ. 1521. Οἱ Πασάδες του ἐπολιόρησαν στενωῶς καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Σαβάκιον καὶ τὸ Σεμλῖνον καὶ σφάξαντες τοὺς φύλακας, περιεκύκλωσαν τὸ Βελιγράδιον· ἐκεῖ ἐφθασε καὶ ὁ Σολειμάννης (27 Ἰουλίου)· ἐκυρίευσε μὲ μέγαν ἀγῶνα ἐκ τῆς εἰς τὸν Δανούβιον γῆσου τὴν πόλιν (4 Αὐγούστ.)· τὸ δὲ φρούριον μετὰ εἴκοσι δύο ματαιωθείσας ἐπιδρομὰς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τελευταῖον μὲ συνθήκην ἐλευθέρας ἐξόδου τῶν φρουρούντων. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι τοὺς μὲν εἰς αὐτὸ Οὐγγρους ἀπεκφαλίσαν, τοὺς δὲ Βουλγάρους μετέφεραν εἰς τὸν Βόσπορον, ὅπου ἔκτισαν τὸ πλησίον Βουϊχδερέ καὶ τὴν σήμερον σωζόμενον χωρίον Βελιγράδιον, ὁμώνυμον τῆς δυστυχησάσης πατρίδος των. Ὁ δὲ Σολειμάννης ὑπέστρεφεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν (Ὀκτωβ.).

Δευτέραν ἐκστρατείαν ἠτοίμασεν εὐθὺς κατὰ τῆς Ῥόδου. Ὁ ἐκεῖ μέγας Μάγιστρος Βιλιέρος Ἀδὰμ Δελίσλιος (de l'Isle), ἀνὴρ γενναῖος καὶ φρονηματούς, μαθὼν τὸν σκοπὸν τῶν ἐτοιμασιῶν τοῦ Σουλτάνου, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα καὶ ὅλων τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων. Εἰς μάτην! Τὴν 18 Ἰουν.

1522 απέπλευσε στόλος 300 πλοίων με 10,000 πολεμοφόρους, καὶ ὁ Σολειμάννης διὰ ξηρᾶς με 100,000 ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν, διευθυνόμενος εἰς τὴν δυστυχή νῆσον. Τὴν 28 Ἰουλίου ἐφθασαν καὶ ὁ στόλος καὶ ὁ διὰ ξηρᾶς στρατὸς εἰς τὸν σκοπόν των, καὶ ὁ Σολειμάννης με ὅλην τὴν δύναμιν ἐπάτησεν εἰς τὴν νῆσον. Τὴν 1 Αὐγούστου ἤρχισε τὰς πολεμικὰς πράξεις του. Μετὰ πολλὰς μερικὰς ἐφόδους μεματαιωμένας ἐκήρυξε γενικὴν ἐφοδὸν ὁ Σολειμάννης τὴν 24 Σεπτεμβρίου. „Πέτραι καὶ γῆ, ἔλεγε τὸ κήρυγμα, ἀνῆκουσιν εἰς τὸν Πατισάχ, αἷμα δὲ καὶ πλοῦτη εἰς τοὺς στρατιώτας.“ Ἀλλ' οἱ γενναῖοι Ῥόδιοι ἀπέκρουσαν τὴν ἐφόρμησιν καὶ ἐγέμισαν τοὺς χάνδακας με 15,000 Τούρκων. Καὶ αἱ γυναῖκες τῆς Ῥόδου ἔδειξαν ἀπαράδειγμάτιστον ζῆλον φέρουσαι ψωμιά καὶ κρασίον εἰς τοὺς ὑπερασπιστάς, καὶ μία ἀθάνατος Ἑλληνὶς, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲν μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱστορία, φιλήσασα ἐστεφανωμένα δύο τέκνα της, καὶ φονεύσασα αὐτὰ καὶ ῥίψασα εἰς τὸ πῦρ „Ἵπάγετε, λεγούσα, ἀμιάντα ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸν παράδεισον,“ ὥρμησε με τὸ ξίφος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ θανατόνους πολλοὺς ἀπέθανε θάνατον ἡρωϊκώτατον. Ἔως τὰ μέτα Δεκεμβ. ἐπανελαμβάνοντο αἱ προσβολαὶ, καὶ ἐφθείροντο Τούρκοι πολλοὶ καὶ Ῥόδιοι ὄχι ὀλίγοι, ἕως οὗ ἡσθάνθησαν οἱ πολιορκούμενοι τὴν σπάνιν τῆς πυροκονίας καὶ τῶν τροφῶν. Ὁ μέγας Μάγιστρος ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ ἱππότας πρὸς τὸν Σολειμάννην καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν πόλιν με συνθήκην, νὰ σταχωρήσωσιν οἱ ἱππῶται ἀνενόχλητοι, καὶ νὰ μείνουν οἱ ναοὶ ἀβεβήλωτοι. Ὁ Σολειμάννης ὑπέγραψε μεθ' ὅρκου τὴν συνθήκην τὴν 20 Δεκεμβρίου. Ἀλλ' ὅταν τὴν 25 (τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως) οἱ Ῥόδιοι ἠτοιμάζοντο ἀφόβως νὰ λειτουργηθῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὥρμησαν οἱ Τούρκοι ἔξαφνα τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν, καὶ διήρπασαν εὐθὺς τὸν λαμπρὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰω-

άννου, ἔθραυσαν τὰς ἱερὰς εἰκόνας, ἐμίαναν τὸ θυσιαστήριόν του, τὸν μετέβαλεν εἰς τσαμίον, καὶ ἐγύμνωσαν ὅλους τοὺς οἴκους τῶν κατοίκων. Ὁ Μάγιστρος Ἀδάμ καὶ οἱ ἱππότες του ἀπέπλευσαν ἀνενοχλήτως τὴν 28 Δεκεμβ. εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ αἱ λοιπαὶ ὀκτὼ νῆσοι, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν Ῥόδον, δηλαδὴ Λέρος, Κῶς, Κάλυμνα, Νίσυρος, Τήλος, Χαλκία, Λέβινθος καὶ Σύμη. Ὁ Σολειμάννης, ἀφοῦ ἐδιώρισεν εἰς τὰς νεοκτῆτους νήσους Τούρκους κυβερνήτορας καὶ στρατιώτας, ὑπέστρεψε θριαμβευτὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (29 Ἰανουαρ. 1523).

Ἀφοῦ μετὰ τοῦτο κατέπαυσεν ἐπανάστασιν τινα τῆς Αἰγύπτου ὁ Σολειμάννης καὶ ἄλλας ταραχὰς τῆς Συρίας, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λοδοβίκος Β' προστατεύων τὰ σύνορά του ἀνεχαίτισε τὰς Τουρκικὰς ἐπιδρομὰς, καὶ ὄχι μόνον ἀλλὰ καὶ ἤρχισε νὰ νικᾷ μεγάλα στίφη· ἐκ τούτου ὁ Σολειμάννης λαβὼν αἰτίαν ἐστράτευσε μὲ δύναμιν μεγάλην κατ' αὐτοῦ καὶ ἔφθασεν εἰς Βελιγράδιον τὴν 12 Ἰουλ. 1526. Ὁ Βιζύρης του προπορευόμενος ἐπολιόρχησε καὶ μὲ τρεῖς ἐφόδους ἐκυρίευσεν τὸ Πετερβαραδῖνον, καὶ ἔστειλε 500 κεφαλὰς εἰς τὸν αὐθέντην του. Ὁ Σολειμάννης ἠνώθη μὲ τὸν Βιζύρην του· ἐσυνάχθησαν δὲ καὶ τὰ Οὐγγαρικὰ στρατεύματα, ὀδηγούμενα ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Λοδοβίκον Β'. Εἰς τὸ Μοχάτιον συνεκροτήθη ἡ περίφημος μάχη (29 Αὐγούστ.). Οἱ Οὐγγροι ἠγωνίσθησαν ὡς λέοντες· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὀρμήσας μὲ τοὺς δορυφόρους του εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔστεκεν ὁ Σολειμάννης διὰ νὰ τὸν κατακόψη, ἐπληρώθη, καὶ κοινὴ σύγχυσις ἐπέφερεν ὄλεθρον εἰς τοὺς Χριστιανούς. Λοδοβίκος ὁ Β' ὀπισθοδρομῶν ἔπεσεν εἰς ἔλος καὶ ἐπνίγη. 24,000 ἀνδρεῖοι Οὐγγροι ἔπεσαν εἰς τὴν τόπον τῆς μάχης· 2,000 κεφαλὰι μεγιστάνων καὶ ἐπιστῆμων Οὐγγρων, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν

καὶ ἐπὶ ἀρχιερέων, ἐστήθησαν περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅς τις διευθύνη τῶρα εἰς τὴν Πέσταν, ὅπου χωρὶς ἀντίστασιν ἐμβῆκε τὴν 10 Σεπτεμβρίου. Πολλοὶ μεγιστᾶνες τῆς Οὐγγαρίας ὑπῆγαν εἰς προσκύνησιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὁ τῆς Τρανσυλβανίας Βοϊβόδας Ἰωάννης Ζαπολύας, εἰς τὸν ὁποῖον τότε ὁ Σολειμάννης ὑπεσχέθη τὸν Οὐγγαρικὸν θρόνον. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα διήρπασαν τὴν χώραν. Τὸ Μορόκιον, φρούριον μικρὸν ἀλλ' ἰσχυρότατον, ὅπου πολλοὶ ἄρχοντες εἶχαν καταθέσειν ὡς εἰς ἀσφαλῆ τόπον τὰ πολύτιμα πράγματά των, ἐδειξεν ἀπαραδειγμάτιστον ἀντίστασιν. Τὰ στρατεύματα τῆς Οὐγγαρίας εἶχαν συναχθῆν περὶ τοῦτο τὸ φρούριον. Μὲ μάχας αἱματωδεστάτας, ὅπου λέγεται ὅτι ἐπέσαν 25,000 Χριστιανοί, καὶ μετὰ τῶν μεγάλων κανονίων τὴν πυροβολῆσιν, ἐκυριεύθη ἀπὸ τοῦς Τούρκους καὶ τὸ φρούριον τοῦτο. Ἐν γένει δὲ λογαριάζεται, ὅτι εἰς μάχας καὶ ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῶν Τούρκων ἠφανίσθησαν 200,000 Οὐγγρων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Ὁ Σολειμάννης φορτωμένος λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους ἐπαλινδρόμησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφθασε τὴν 23 Νοεμβρ.

Δύω ἔτη ἐφεξῆς ἐνησχολεῖτο ὁ Σουλτάνος εἰς ἐσωτερικὰς τῆς ἐπικρατείας του διαταγὰς, καὶ εἰς τὸ γὰρ χαλινώσῃ ἀποστάτας τινας εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ Καραμανίαν. Κατὰ δὲ τὸ 1528 ἔτος αἱ διαφοραὶ Φερδινάνδου τοῦ Αὐστριακοῦ καὶ Ζαπολύα τοῦ Βοϊβόδα τῆς Τρανσυλβανίας ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν Σολειμάννη· καὶ συγχρόνως ὑπῆγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυς Αὐστριακὸς καὶ ἄλλος τοῦ Ζαπολύα ζητοῦντες τὴν Τουρκικὴν βοήθειαν. Ὅτι ὁ Σολειμάννης ἐπρόκρινε γὰρ βοηθήσῃ τὸν δεύτερον, καὶ ὅτι ἐστράτευσε δεύτερον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (1529), καὶ κατέστησε βασιλεῖα τὸν φίλον του Ζαπολύαν, καὶ ἐπολιώρκησεν εἰς μάτην τὴν Αὐστριακὴν μητρόπολιν Βιένναν, τὰ ἐδι-

ηγῆθημεν εἰς τὸν πρὸ τούτου τόμον (σελ. 280). Ἐκεῖ εἶπαμεν καὶ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τοῦ Σολειμάννου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (1532), καὶ τὴν φθορὰν, τὴν ὁποίαν ἐπαθεν ὁ Βιζύρης του εἰς τὸ μικρὸν φρούριον Γύνδιον. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ Οὐγγαρία ἐδαιρέθη, καὶ τὸ ἀνατολικώτερον αὐτῆς μέρος ὑπέκειτο εἰς τὸν Σολειμάννην, ὅς τις τὸ ἔδωκε τιμάριον εἰς τὸν Ζαπολύαν· τὸ δὲ δυτικώτερον εἰς τὸν νόμιμον αὐτῆς βασιλέα Φερδινάνδον· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν ἐγκάτοικοι εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Καὶ ὁ Φερδινάνδος πρὸς ἡσυχίαν τῶν ὑπηκόων του ἔστειλε πρεσβείαν μετ' ὧρα εἰς τὸν Σολειμάννην (1533), καὶ ἔκαμε καποῖαν συμβίβασιν μετ' αὐτὴν, ἀφοῦ ἀποθάνῃ ὁ Ζαπολύας, γὰρ συναφθῇ ὅλη ἡ Οὐγγαρία ὑπὸ τὸν νόμιμον ἡγεμόνα της.

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1533) ἤρχισεν ὁ Σολειμάννης τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας. Δύω ἑκατονταετηρίδας ἐφεξῆς ἡ Τουρκία εἶχεν ἀδιακόπως ἀγῶνας κατὰ τῆς Περσίας ἢ κατὰ τῆς Γερμανίας, οἱ ὅποιοι διεδέχοντο τὴν εἰρήνην τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης δυνάμεως. Τὸ αὐτὸ ἔτος τὰ στρατεύματά του ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν Περσικὴν πόλιν Τεβρίφ. Τὸ 1534 ἔτος ἐξεστράτευσεν καὶ ὁ Σολειμάννης προσωπικῶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκυρίευσεν τὸ Βαγδάτιον (31 Δεκεμβ.) καὶ ἐκεῖθεν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Περσίαν, ἐπόρθησε χώρας, καὶ ὑπέστρεψε θριμβευτὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (8 Ἰαν. 1536).

Ὅτι ὁ Σολειμάννης ὑπέταξεν εἰς τὴν κυριαρχίαν του διὰ τοῦ Μιτυληναίου Βαρβαρόσα τὴν Τούνην, καὶ ὅτι Κάρολος ὁ Ε' ἐκυρίευσεν τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς πολλοὺς ἐκεῖ αἰχμαλώτους κρατουμένους Χριστιανοὺς, ἐδιηγῆθημεν ἤδη εἰς τὸν 5' τόμον (σελ. 294).

Εἶπαμεν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ 5' τόμου καὶ ἀνωτέρω (σελ. 9. 12) ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκίσκος Α' ἐσυμμάχησε μετ' τὸν Σολειμάννην κατὰ Καρόλου (Ζ.)

τοῦ Ε'. Ὁ Σολεϊμάννης ἐπαρακίνησε διὰ πρεσβείας (1536) καὶ τὴν Βενετίαν νὰ γείνη κοινωνὸς τεῦ ἀγῶ-
νος· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησεν ἐκείνη, ἐκήρυξεν ὁ
Σουλτάνος πόλεμον κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας. Αὐτὸς
ἐστράτευσε προσωπικῶς εἰς Αὐλῶναν, καὶ ὁ στό-
λος του ἐστάλθη νὰ κυριεύσῃ τὴν Κέρκυραν. Ἀπὸ
18 Αὐγούστ. ἕως 2 Σεπτ. 1537 ἐπυροβόλησαν οἱ
Τούρκοι τὸ φρούριον διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς,
ὅπου εἶχαν κάμειν ἀπόβασιν. ἀλλ' ἀπεκρούσθη-
σαν ἀτίμως, καὶ ὁ Σολεϊμάννης ὑπέστρεψε χωρὶς
θρίαμβον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (Νοεμβ. 1).
Ὁ στόλος ἐκ Κερκύρας μετέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ
εἰς τὰς Βενετικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τότε
ἐπαρρόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ Σύρα, Σκύρος,
Γύαρος, Πάτμος, Ἴος, Ἀστυπάλαια, Αἴγινα, Πάρος,
Ἀντίπαρος, Νάξος, ἡ τελευταία μὲ ἱκανὴν ἀντίστασιν.
Τὸ Ναύπλιον ἐπολιορκήθη δεκαπέντε περίπου μῆ-
νας, ἀλλ' ἀντέκρουσε σταθερῶς πάσας τὰς μηχανὰς
τοῦ ἐχθροῦ (1537 Σεπτεμ. 1548 Δεκεμ.). Εἰς τοῦ-
το τὸ μεταξὺ ὁ Σολεϊμάννης ἐστράτευσε προσωπικῶς
εἰς τὴν Μολδαυίαν, τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν Πέτρος Ῥα-
ρέσχιος δὲν ἐξεύρομεν ἀληθῶς τί προσέκρουσεν εἰς
αὐτὸν, καὶ συγχρόνως στόλος του ἐτοιμασθεὶς εἰς
τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ἐξέπλευσεν εἰς τὴν Ἰνδικὴν
κατὰ τῶν Πορτογάλλων. Ἡ Μολδαυία ἐληλατήθη,
τὸ Ἰάσιον κατεκράη· ὁ ἡγεμὼν ἐφυγεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν
Οὐγγαρίαν, καὶ ὁ Σουλτάνος ὑπέστρεψε θριαμβεύων
(1536 Ὀκτώβ.) καὶ ἐνταυτῷ ἔλαβε τὰ εὐαγγέλια τῆς
κατὰ τῶν Πορτογάλλων κατορθώσεως τῶν σκοπῶν
του. Οἱ Βενετοὶ ἐζήτησαν εἰρήνην καὶ τὴν ἀπῆλυσαν
(1539) παραχωρήσαντες εἰς τὸν Σολεϊμάννην ἐν μὲν
Πελοποννήσῳ Μονεμβασίαν καὶ Ναύπλιον, ἐν δὲ Δαλ-
ματία Ναδῖνον καὶ Οὐράναν, ἐν δὲ τῷ Αἰγαίῳ πε-
λάγει τὰς νήσους Σκύρον, Πάτμον, Πάρον, Ἀντί-

παρον, Ἴον, Αἰγιναν, Ἀστυπάλειαν, καὶ πληρώσαν-
τες 30.000 φλωρία δαπάνην τοῦ πολέμου εἰς αὐτόν.

Τώρα ἔφθασεν ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς τοῦ Σολει-
μάννου, ὁπότε ἀνύψωσε τὴν Ὀθωμανικὴν βασιλείαν
εἰς τὴν κορυφὴν τῆς δόξης τῆς συσσωματώσας τὸ μέ-
γιστον μέρος τῆς Οὐγγαρίας μετὴν ἐπικράτειάν του. Ὁ
βασιλεὺς Φερδινάνδος εἶχε συμφωνήσῃ μετὸν ἄτεκνον
Ζαπολύαν, μετὰ τὸν τούτου θάνατον, νὰ παραλάβῃ τὸ
κατακρατούμενον ὑπ' ἐκείνου μέρος τοῦ βασιλείου ὡς ἡδὴ
προεῖπαμεν. Ὁ Ζαπολύας ἀπέθανε (1539), ἀφήτας
παρ' ἐλπίδα δεκατεσσαράημερον υἱὸν Σιγεμοῦνδον
Ζαπολύαν. Ἡ χήρα Ζαπολύα ἔστειλε πρέσβυν εἰς τὸν
κυριάρχην τῆς Σολειμάννης μετὰ λαμπρὰ δῶρα ζητοῦσα
τὸ Οὐγγαρικὸν στέμμα διὰ τὸν υἱόν της, ἐνῷ πρέ-
σβεις τοῦ Φερδινάνδου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
ἐπροσπάθουν νὰ καταπείσουν τὸν Σουλτάνον νὰ φανῇ
δίκαιος εἰς τὴν Αὐστροίαν. Ὁ Σολειμάννης ἐκλινεν
εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὸν ὀρφανὸν Ζαπολύαν. Μὲ ἐτοι-
μασίαν μεγάλην ἐξεστράτευσεν καὶ ἐστρατοπέδευσεν
ἐμπροσθεν τῆς Βούδας τὴν 25 Αυγούστ. 1541. Εἰς
τὴν σκηνὴν του ἔστειλε καὶ ἔφερε μετὰ πομπὴν μεγάλην
τὸ νῆπιον, τὸ ὁποῖον ὀδηγούμενον ἀπὸ τοὺς βουλευ-
τάς καὶ τὴν τροφὸν του ἐφίλησε τὴν χεῖρα τοῦ δυνά-
στου. Τὸ ἀνέδειξε βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοϊ-
βόδαν τῆς Τρανσυλβανίας, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας με-
φιλὸν ὄνομα. Διότι εὐθὺς ἐμήνυσεν εἰς τὴν ἐν Πέστη
μητέρα του, ὅτι κρατεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του τὴν μη-
τρόπολιν. Τὴν 2 Σεπτεμβ. εἰσήλασεν εἰς τὴν Πέστην
καὶ μετέβαλεν εὐθὺς εἰς τσαμίον τὸν γαὸν τῆς δε-
σποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· ἐδιώρισεν εἰς αὐτὴν Σατρά-
πην μετὰ τρία τούτῃ, καὶ Μουλᾶν, καὶ τὴν διάταξεν
ὅλην κατὰ τὸν Τουρκικὸν τρόπον. Ἡ χήρα τοῦ Ζα-
πολύα μετὰ τὸ Οὐγγαρικὸν στέμμα μετέβη εἰς τὴν Λίπ-
παν. Πρέσβεις τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ἐπροσπάθη-
σαν νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τὸν Σολειμάννην εἰς μάτην.

αὐτὸς ἀφήσας στρατεύματα εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ὑπέστρεψεν εὐθὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (15 Νοεμβρ.). Φραγκίσκος Α', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, σύμμαχος τοῦ Σολειμάννου, ἐζήτησεν ὡς ἐξεύρομεν (ἀνωτ. σελ. 12) τὴν βοήθειάν του κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐτρόμαξε τότε τὰς χώρας τῆς Νεαπόλεως, ὡς εἶπαμεν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἐξεστράτευσεν πάλιν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας (Ἀπρίλ. 1543), ἐκυρίευσεν τὸ Σίχλοιον (5 Ἰουλ.), τὸ Στριγόιον (Gran) μετὰ μηνιαίαν πολιτορχίαν (10 Αὐγούστ.), καὶ ἄλλα πολλὰ φρούρια τῆς Οὐγγαρίας, Σλαβονίας καὶ Κροατίας ἕως τοῦ 1545 ἔτους, ὁπότε ὑπέστρεψεν εἰς τὴν καθεδρὰν του. Ἀντιστάσεις καὶ ἐνταύτῳ διαπρεσβεύσεις δὲν ἔλειπαν ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ μέρους τῆς Αὐστρίας, ἕως οὗ Κάρολος ὁ Ε' ἀπὸ Βορματίας ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκλείσσει τὴν εἰρήνην, ἢ μᾶλλον ἐκχειρίαν, περὶ τῆς ὁποίας εἶπαμεν εἰς τὸν πρὸ τούτου τόμον (σελ. 320). Διότι ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἀνεκαίνιζετο ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη, καὶ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐμάχυναν καὶ ἐπλάτυναν τὴν ἐπικράτειάν των εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἐνῶ ὁ Σολειμάννης πέντε ἔτη κατὰ συνέχειαν ἐπολέμει προσωπικῶς τὴν Περσίαν (ἕως τοῦ 1552). Πρεσβεΐα τοῦ Φερδινάνδου, ὅταν ὁ Σουλτάνος ὑπέστρεψεν ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀνενέωσεν τὴν εἰρήνην· ἀλλ' οἱ Τούρκοι τὴν ἀθέτησαν πάλιν (1554). Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξύ ἐπολεμεῖτο ἡ Ἀφρική ἀπὸ τὰ στρατεύματα Καρόλου Ε', ὁ Σολειμάννης μετὰ πολλὰς ἀντιπολεμῆσεις εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν Μάλταν.

Ἡ νῆσος αὕτη εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τοὺς ἱππότες Ἰωαννίτας, ἀφοῦ ἔχασαν τὴν Ρόδον (ἀνωτ. σελ. 414). Τὴν 1 Ἀπρίλ. 1565 ἀνεχώρησεν ὁ τρομερὸς στόλος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνιστάμενος ἀπὸ διακόσια πλοῖα. Τὴν 19

Μαΐου εφθασεν εἰς τὸν δυτικὸν λιμένα τῆς Μάλτας, ἕως τὴν 11 Σεπτεμβ. διήρκεσεν ἡ πολιορκία, καὶ ἀφοῦ οἱ πολιορκούμενοι μὲ ἡρώισμὸν μέγαν καὶ μὲ χαμὸν 5000 πολεμιστῶν ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸν, ἐπανῆλθεν ὁ στόλος μὲ αἰσχύνην καὶ πενταπλάσιον φθορὰν Τούρκων.

Αἱ διαφοραὶ μὲ τὴν Αὐστροίαν καὶ αἱ μὲ τὴν Γαλιαν σχέσεις τοῦ Σουλτάνου τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ ἐκστρατεύσῃ πάλιν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ νὰ προάξῃ τὴν δόξαν τοῦ Ἰσλάμ μὲ ὑποδούλωσιν τῶν ἀπίστων. Μὲ πομπὴν ἀνήκουστον ἐκίνησεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 1 Μαΐου 1566, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ὅπου τὰ στρατεύματά του ἐλεηλάτουν ἤδη τὴν χώραν. Τὴν 19 Αὐγούστου ἐστάθη ἐμπροσθεν τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου Σιγεθίου· ἀλλὰ τὴν 5 Σεπτεμβ. ἀπέθανεν ἑξαφνα ὁ δῦω καὶ ἐβδομήκοντα ἐτῶν Σουλταίνης, ἡ ἐξ ἀποπληξίας ἢ ἐκ γεροντικῆς ἀδυναμίας. Ὁ θάνατός του ἐφυλάχθη μυστικῶς, ἕως οὔ νὰ ἔλθῃ ὁ διάδοχος υἱὸς του Σελὶμ Β'. Ὁ Σουλτάνος οὗτος ἔφερεν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ἀκμὴν τὸ Τουρκικὸν κράτος, ἐξέτεινε τὴν ἐπικράτειαν εἰς μὲν ἀνατολὰς ἕως Ἀρτεμίδιτα (Βαν), εἰς δὲ δυσμὰς ἕως τὴν Οὐγγαρικὴν πόλιν Στριγόιον· εἰς δὲ μεσημβρίαν, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ Ἀλγῆριον καὶ τὴν Τρίπολιν ἕως Νοβίας, ὁ στόλος του ἐτρόμαξε τὸν Ἀραβικὸν καὶ Περσικὸν κόλπον, καὶ εἰς τὴν μεσόγειον, τὴν Ἀπουλίαν καὶ Σικελίαν καὶ Κορσικὴν, καὶ αὐτὸς εἰσήγαγε διαφόρους νόμους, καὶ ἔκτισεν ἑπτὰ τσαμιά εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλα τόσα εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ αὐτὸς ὅμως κατέβαλε καὶ τὰ σπέρματα τῆς παρακμῆς, ἐπειδὴ πρῶτος αὐτὸς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰ διβάνια (συμβουλία). ἐμεγάλυνε τὴν δύναμιν τοῦ Βιζύρη καὶ τῶν σατραπῶν, καὶ μὲ τὰ μεγάλα του δῶρα πρὸς τοὺς ἀγαπητούς του καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ γυναικῶνος ἔδωκε κακὸν παράδειγμα ὅχι μόνον εἰς τοὺς διαδό-

χους του, ἀλλὰ καί εἰς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς του. Ἡ τρυφή εἰσεχώρησεν εἰς ὅλους, τὸ δορικτητικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἠφάνισε πολλὰς Χριστιανικὰς χώρας, ἠφανίσθη Ἀσιανὴ θηλυπρέπεια, παχυλὴ φιληδονία, καὶ θρησκεία συνεργὸς ἀνοήτου ὑψηλοφροσύνης καὶ ἀδρανείας τοῦ πνεύματος ἐμπόδισαν πᾶσαν πολιτισμοῦ πρόοδον καὶ ἐκράτησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ἀρχαίαν των Σκυθικὴν βαρβαρότητα. Ἀρχεται λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς ἡ σειρά τῶν οὐδενὸς λόγου ἀξίων Σουλτάνων, τῶν ὁποίων πρῶτος εἶναι

Σελίμης Β', υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος Σουλεϊμάννου, ὅς τις ἐκ ταχυδρόμου λαβὼν εἰς Κιουταΐαν τὴν πρόσκλησιν, ὡς εἶπαμεν, ἔδραμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (24 Ὀκτωβ. 1566), ἐκηρύχθη Σουλτάνος, καὶ εὐθὺς ἐκίνησεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἔφθασεν εἰς Βελιγράδιον τὴν 16 Ὀκτωβ. Ἐκεῖ ὑπέστρεψεν ὁ στρατὸς μὲ τὸν νεκρὸν πατέρα του, τὸν ὁποῖον παραλαβὼν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἕως ἐκεῖ οἱ Γιαντισάροι προσμένοντες τὰ συνήθη δῶρα διὰ τὴν νέαν βασιλείαν, καὶ μὴ λαμβάνοντές τα, ἐπανέστησαν ἐνῷ ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ ὁ Σουλτάνος διὰ τῆς Ἀδριανοπολίτιδος πύλης, ἐφόνευσαν ἀξιωματικούς, ἔδειραν σατράπας, ἐφοβέριζαν τὸν Σουλτάνον, ἕως οὐ μὲ διπλάσια τῶν συνειθισμένων δώρων τοὺς ἡμέρωσε, καὶ οὕτως ἤρχισε νὰ σουλτανεύῃ ἡσύχως (10 Δεκεμβρ.). Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Σελίμου Β' ἀπεστάτησε τὸ Ἰεμένιον, ἦγον ἡ εὐδαίμων Ἀραβία, ἥτις ἐπὶ τῆς προτέρας βασιλείας (1539) εἶχε κατασταθῇν σατραπεία τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐξ αἰτίας τῶν διχονοιῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἐπεκράτουν μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων. Τρία ἔτη κατὰ συνέχειαν ἐνησχολήθη ἡ Ὀθωμανικὴ βασιλεία ἐναντίον τῆς ἀποστασίας ταύτης. Ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία καὶ πολλοὶ σατράπαι τοῦ βασιλείου ἐκινουῦντο ἀπαύστως εἰς τὴν Ἀραβίαν, ἕως

οὗ ὁ φρόνιμος καὶ ἰσχυρὸς Βιζύρης Σινᾶν πασᾶς καθυπέταξε πάλιν τὸ Ἰεμένιον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ Σουλτανικὸν σατράπην (1570). Ἄλλο ἐγχείρημα Σελίμ τοῦ Β΄ ἐπίσημον εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι ὁ Βενετικὸς πόλεμος καὶ ἡ εἰς τὴν Τουρκικὴν δεσποτείαν υποδούλωσις τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς νήσου Κύπρου.

Ἡ Κύπρος, ἀφοῦ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν σταυροφορικῶν βασιλέων τῆς Ἱερουσαλὴμ μετέπεσεν εἰς τοὺς Γενουησίους καὶ κατεστάθη βασιλείον, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν Αἰγυπτιακῶν Σουλτάνων ἐγενεον ὑποτελεῖς φόρου εἰς αὐτοὺς, ἀπὸ μίαν Βενετὴν σύζυγον Ἰακώβου βασιλέως τῆς Κύπρου, ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ ὁ υἱὸς τῆς, ἐπαρὰ χωρήθη εἰς τὴν Βενετικὴν ἀριστοκρατίαν, ἥτις πληρόνουςα τὸν ἐτήσιον φόρον πρῶτον εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν υποδούλωσιν τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, τὸ ἐκυβέρνα μὲ ἐπαρχόντης. Σελίμ ὁ Β΄ ἠθέλησε νὰ τὴν ἀρπάσῃ ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Διὰ νὰ νὰ παραβῇ τὴν μετὰ τῆς Βενετίας εἰρηνικὴν συνθήκην, ἠρώτησε τὸν Μουφτῆν, ἡγουν τὸν ἐξηγητὴν τῶν νόμων τοῦ Κορανίου: „Χώραν βασιλευομένην πρότερον ὑπὸ τοῦ Ἰσλάμ, ἀρπασθεῖσαν δὲ ὑπὸ τῶν Κιαφίρων (ἀπίστων), οἵτινες ἐβεβήλωσαν τὰ ἅγια τσαμῖα, καὶ τὰ μετέβαλαν εἰς ἐκκλησίας, ἔχει τὴν ἀδειαν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἰσλαμίου ἀπὸ Θεῶν ζήλον νὰ πατήσῃ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε με τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς παρεχώρησε τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ μὲ τὰ ὅπλα νὰ τὴν ἐξανακυριεύσῃ;“ Τοῦ Μουφτῆ ὁ φετῶας, ἡγουν ἡ ἐκ τοῦ νόμου ἀπόκρισις ἦτο ἡ ἐφεξῆς: „Συνθήκη μὲ τοὺς ἀπίστους εἶναι νόμιμος μόνον εἰάν φέρῃ ὠφέλειαν εἰς τὸ Ἰσλάμ· κατ' ἄλλον τρόπον, ἔχει τὸ δίκαιον ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἰσλαμίου νὰ τὴν ἀθετήσῃ· οὕτως ἔκαμνε καὶ ὁ μέγας προφήτης καὶ ὁ Ἄλλης· ὁ πληρεξούσιος ἐπίτροπος τοῦ προ-

φήτου, ὁ παντοδύναμος ἡμῶν Πατισάχ, ἔχει ὅλα τὰ δίκαια νὰ πολεμήσῃ τοὺς γιαούρους.“ Τὸ εἰς τὴν Κύπρον λοιπὸν δίκαιον τοῦ Σελιμ ἐστηρίζετο εἰς τὴν πρὸ τῶν σταυροφοριῶν ἐξουσίαν τῶν Ἀράβων καὶ Σαρακηνῶν, ὡς νὰ μὴ εἶχαν οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὸν αὐτὸν φετῶν δίκαιον νὰ κρατῶσι τὴν ἀπὸ τῆς πρώτης σωτηρίου ἐκατονταετηρίδος Χριστιανικὴν νῆσον, τῆς ὁποίας τοὺς ναοὺς ἐβεβήλωσαν ἔπειτα οἱ Ἀραβες.

Στόλος τριακοσίων ἐξήκοντα πλοίων διαφόρου μεγέθους ἐξέπλευσεν εἰς τρεῖς μερίδας διηρημένος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅς τις δοκιμάσας νὰ κυριεύσῃ ἐν παρόδῳ τὴν Τήνον, καὶ μὴ ἐπιτυχὼν διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ φρόνησιν τοῦ Βενετοῦ κυβερνήτορος Ἰερωνύμου Παρούτα, ἄραξε τὴν 1 Ἰουλίου 1570 εἰς Λιμασόλ, πλησίον τῆς παλαιᾶς πόλεως Ἀμαθοῦντος. στρατὸς δὲ Ἀσιανῶν Τούρκων ἐσυνάχθη εἰς τὰ ἀντικρὺ τῆς νήσου παράλια τῆς Ἀσίας. ὁ Καπουδὰν πασᾶς Πιαλὲς ἐξέφερε τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ μετεκόμισε τὰ ἐκ τῆς Ἀσίας. Τὸ πλησίον τοῦ Ἀμαθοῦντος φρούριον Λεφτάριον παρεδόθη εὐθὺς χωρὶς ἀντίστασιν. ὁ μέγας στρατὸς 120,000 Τούρκων διευθύνθη εὐθὺς εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς νήσου Νικωσίαν, τὴν ἀρχαίαν Λευκοσίαν, τὴν 22 Ἰουλ. Ἐπὶ μιλίων Ἰταλικῶν περίμετρον εἶχεν ἡ πόλις, πολλὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα καὶ ἐκκλησίας τόσας, ὅσαι εἶναι τοῦ ἐνιαυτοῦ αἱ ἡμέραι. Φρούριον ὀχυρώτατον καὶ 10,000 Βενετοὶ καὶ ἐγχώριοι στρατιῶται ἐφύλατταν τὴν πόλιν. Μετὰ δύο περίπου μηνῶν πολιορκίαν καὶ πολλὰς καταπαλαισθείσας ἐφόδους, ἐμβῆκαν τελευταῖον μὲ ὄρμην οἱ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν τὴν 9 Σεπτεμ. 1570, καὶ ἐσκότωσαν ὅλους τοὺς στρατιώτας καὶ αὐτὸν τὸν φρούραρχον. καὶ ἔπειτα ἤρχισαν νὰ διαρπάζουν, νὰ δεσμεύουν, νὰ ἀποκεφαλίζουν. Πολλὰί τίμιαι μητέρες ἐφόνευσαν τὰς θυγατέρας των διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὴν αἰσχρὰν δουλείαν. 20,000

σφαγίων τὸ αἷμα εὐφρανε τὸν αἰμοβόρον δορικτήτορα· 2000 σκλάβοι καὶ σκλάβαι ἐσύρθησαν εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ εἰς ἄλλα δύο καράβια, ὁμοῦ δὲ καὶ ὅλα τὰ λάφυρα· ἀλλὰ μία Ἑλληνὶς, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ὄνομα δὲν ἐφύλαξεν ἡ ἱστορία, ἐφύλαξε δὲ τὸ ἡρωϊκὸν ἔργον, ἔβαλε φωτίαν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἣτις ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα δύο καράβια ἐπέταξεν εἰς τὸν αἶρα, καὶ οὕτως ἐφθειρε καὶ εαυτὴν καὶ τοὺς σκλάβους καὶ τὰ λάφυρα καὶ πληθος πολὺ Τούρκων *). Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Νικωσίας ἐπεσαν εὐθὺς καὶ τὰ ἄλλα φρούρια τῆς Κύπρου, παρεκτὸς τῆς Φαμαγούστης, πόλεως κειμένης πλησίον τῶν εἰρειπίων τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος. 18 Σεπτ. 1570 ἤρχισεν ἡ πολιορκία ταύτης τῆς πόλεως καὶ διήρκεσεν ὑπὲρ τοὺς δέκα μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔδειξαν οἱ πολιορκούμενοι θαύματα καρτερίας, ἐπιτηδειότητος καὶ ἀγχινοίας, καὶ ἐπεμψαν πολλοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν ἄδην. Ἡ πείνα τοὺς ἠνάγκασε νὰ κάμουν συνθήκην παραδόσεως τὴν 1 Αὐγ. 1571, διὰ τῆς ὁποίας τεσσαράκοντα Τουρκικὰ πλοῖα ὑπεχρεώθησαν νὰ μεταφέρουν τοὺς Χριστιανούς μετὰ τῶν ἀγαθῶν των εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ἐδίδετο ἀνενόχλητος ἐλευθερία εἰς τοὺς θέλοντας νὰ μείνωσι. Τὰ πλοῖα ἐφορτώθησαν, ἡ πόλις ἐκενώθη· καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς πόλεως Βραγαδῖνος, Βαγλιόνιος καὶ Μερτινέγγιος ὑπῆγαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ στρατάρχου Τούρκου νὰ παραδώσουν τὰ κλειδιά. Ποῖα ἀστόχαστος πίστις εἰς Τουρκικὰς συνθήκας! Εὐθὺς ἐπιάσθησαν, ἐξεδάρησαν ζωντανοὶ οἱ ἄλλοι· ὁ Βραγαδῖνος ἐκόπη τὴν μύτιν καὶ τὰ αὐτία, ἐκρεμάσθη εἰς τὸ κατάρτιον τοῦ καραβίου ζωντανὸς καὶ ἐπειτα ἐτεταρτημοριάσθη μὲ τὸ πριόνιον, ἀφοῦ ἐξεδάρη ζωντανός. Τὰ δὲ 40 πλοῖα μὲ τοὺς Κυπρίους εὐγενεῖς καὶ φρουροὺς διευσύνθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπωλήθησαν σκλάβοι οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν ἀγο-

*) Ἄμνηρος ἱστ. τοῦ Ὁθωμ. βασιλ. Τόμ. Γ', σελ. 581.

ρὰν ὡς κτήνη. Τοιοῦτον τέλος ἦτο γραπτὸν γὰ πάσῃ
ἡ περίφημος Κύπρος!

Ἐνῷ δὲ ἐπολιορκεῖτο ἡ Φαμαυγούστα, οἱ Τουρ-
κικοὶ στόλοι ἐπολέμουν δραστηρίως εἰς τοὺς Δαλμα-
τικούς αἰγιαλοὺς, καὶ ἐξαιρέτως ἐλεηλάτησαν τὰς
νῆσους Κρήτην καὶ Κύθηρα. Οἱ Βενετοὶ, θλιβόμενοι
ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, ἔστειλαν διὰ μεσιτείας Καρόλου Θ',
βασιλέως τῆς Γαλλίας, πρέσβυν εἰς τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξύ ὁ
Πάπας μὲ ἐπίμονον παρακίνησιν ἐκατέρωθωσε συμμα-
χίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας Φίλιππον Β' καὶ
μὲ τὴν Βενετίαν (1571, Μαΐου 25). Ἰωάννης ὁ Αὐ-
στριακός, νόθος υἱὸς Καρόλου τοῦ Ε', ἐξέπλευσεν
ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μὲ 85 πλοῖα, καὶ ἠνώθη εἰς τὴν
Μεσσήνην μὲ τὸν Βενετικὸν ἐξ 114 πλοίων συνιστά-
μενον, καὶ μὲ 12 Παπικά. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκ
τριακοσίων πλοίων συγκείμενος ἔσπευκεν ἔμπροσθεν τῆς
Ναυπάκτου. Ἐκεῖ ἔφθασε καὶ ὁ Χριστιανικὸς. Μετὰ
τὴν ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίαν δὲν ἶδεν ἐκείνη ἡ θάλασσα
περισσότερα πολεμικὰ πλοῖα. Τὴν 7 Ὀκτωβ. συνε-
κροτήθη ἡ περίφημος ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχία, εἰς τὴν
ὁποίαν ὁ ἥρως τοῦ καιροῦ ἐκείνου Ἰωάννης ὁ ἐξ Αὐ-
στρίας ἐκυβέρνησεν ὅλην τὴν μάχην, μὲ τὴν ναυ-
αρχίδα του κατεπάλαισε τὴν ναυαρχίδα τοῦ ἐχθροῦ,
τὴν ἐκυρίευσεν, ἕνας Ἰσπανὸς ἀπεκεφάλισε τὸν Τούρ-
κον ναύαρχον Μονεσινσαδὲ Ἀλὶ, ἐκυρίευσεν ἑκατὸν
τριάκοντα καράβια, ἔκαυσεν ἢ ἐβύθισεν ἐννεμήκοντα,
καὶ τὰ ἄλλα ἐσώθησαν φυγόντα εἰς τὸν καιρὸν τῆς
ναυμαχίας. Ὁ Πάπας Πῖος Ε' εἰώρτασε λαμπρῶς καὶ
εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς
Χριστιανωσύνης νίκην. Ἀλλὰ ποῖον ἀποτέλεσμα ἔφε-
ρεν ἡ νίκη αὕτη; ἐπ' ἀληθείας μηδέν.

Φίλιππος μὲν ὁ Β' ἐκ ζηλοτυπίας πρὸς τὸν ἀδελ-
φόν του ἐφύχρανε τὸν ζῆλον του εἰς τὸ νὰ ὠφεληθῇ
ἀπὸ τὴν εὐτυχῇ περίστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχασεν ἐν-

τὸς ὀλίγων ἐνιαυτῶν καὶ ὅσα εἶχε κερδήσειν εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Πρβ. Τόμ. 5, σελ. 148). Οἱ δὲ Βενετοπαπικοὶ ἐστασίαζαν, καὶ ὁ Αὐστριακὸς Ἰωάννης, ὅστις ἠδύνατο τότε μὲ στόλον ἠνωμένον νὰ διώξῃ ὅλους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν μεσόγειον, ἐκρατεῖτο ἀργὸς εἰς Μαδρίτιον ἕως οὗ νὰ γείνῃ ἄλλος Τουρκικὸς στόλος. Ὁ Βιζύρης εἶπεν εἰς τὸν Βενετικὸν πρέσβυν (ὅστις διέτριβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνῶ ἐγίνετο ὁ πόλεμος) μὲ ὑπερηφάνειαν: „Ἡμεῖς μὲ τὴν κυρίευσιν τοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου σὰς ἐκόψαμεν ἓνα βραχίονα, σεῖς δὲ μὲ τὸν ἀφανισμόν τοῦ στόλου μας μᾶς ἐξυρίσατε τὰ γένεια· τὰ γένεια ἐξαναφυτρύνουν πυκνότερα, ὅχι δὲ καὶ ὁ βραχίων.“ Καὶ ὁ λόγος ἦτο ἀληθινός· ἐκατὸν ἐξήκοντα πλοῖα πολεμικὰ ἐναυπηγῆθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς ἓνα χειμῶνα *)· καὶ τὸν Ἰούν. 1572 ἐκβῆκεν ὁ στόλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως συγκείμενος ἀπὸ 250 πλοῖα, ἐνῶ ἀκόμη ὁ Ἰσπανοβενετικὸς δὲν ἦτο συναγμένος. Μετὰ πολλὰς ματαίας προσπάθειαι τῶν συμμάχων ἡ Βενετία ἐκλείσεν εἰρήνην μὲ τὴν Ὁθωμανικὴν πύλην (7 Μαρτ. 1573) μὲ συνθήκας: ἡ Κύπρος νὰ μένῃ πάντοτε Τουρκικὴ, καὶ ἡ Βενετία νὰ πληρώσῃ 300,000 φλωρία εἰς τὸν Σουλτάνον διὰ τὰ ἐξόδα τῆς εἰς Κύπρον ἐκστρατείας του, ἀπαράλλακτα ὡς νὰ εἶχαν νικήσειν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Ναύπακτον!

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1574) ἐνίκησαν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Μολδαυίαν ἓνα ἀποστάτην Ἰωάννην Πολονόν, ὅστις μὲ Κοσάκους καὶ Πολονοὺς καὶ Μολδαυοὺς εἶχε κυριεύσειν τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην. Καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (Δεκεμβ. 12) ἐμβὰς μεθυσμένος ὁ Σελὶμ εἰς λουτρὸν νεόκτιστον ἐκτυπήθη σφοδρῶς ἀπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς ἀσβέστου, καὶ ἀπέθανε (12 Δεκεμβ.) μετὰ ἐνδεκαήμερον ἀρρώστειαν. Σελὶμ ὁ Β', ὁ θηλυπρεπὴς καὶ οἰνοπότης, δὲν ἦτο υἱὸς ἀξίος τοῦ Σολει-

*) Ἀμην. ἰστ. τοῦ Ὁθωμ. βασιλ. Τομ. Γ, σελ. 599.

μάννου· ἀλλ' ἡ βασιλεία του ἔμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀκολουθία τῆς βασιλείας τοῦ πατρός του, τοῦ οὐοίου οἱ ἄξιοι σατράπαι καὶ στρατηγοὶ προήγαγαν τὰς δορικτησίας ἐκεῖνου.

Μουράτ Γ', πρωτότοκος υἱὸς Σελίμ τοῦ Β', εἰκοστὸν ὄγδοον ἔτος ἡλικίας ἔχων, ἔφθασεν ἀπὸ Μαγνησίας εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 21 Δεκεμβ. 1574 διὰ νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του. Ὁ γυναικὼν καὶ οἱ ἀνόντοι ἀγαπητοί του ἐδέσποζαν τὴν καρδίαν του. Χορρυταὶ, ψάλται, τρελοὶ, βωμολόχοι, νάννοι, ὅπιον πρῶτα, καὶ ἔπειτα οἶνος τὸν εὐφραϊναν καθ' ὑπερβολὴν. Εἰς ταῦτα πρόσθεε καὶ θηριωδίαν ὑπερβάλλουσαν, διὰ τὴν οὐοίαν εὐθύς ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὸ παλάτιον ἐφόνευσε πέντε ἀδελφούς του διὰ νὰ μὴ τοῦ ἐπιβουλεύσουν τὸν θρόνον, καὶ θέλει καταλάβειν ποῖον ἀλλόκοτον τέρας ἦτο ὁ Μουράτ οὗτος. Πρεσβεῖαι ἦλθαν ἀπ' ὅλας τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ τὸν συγχαρῶσι, καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ τώρα κατὰ πρῶτον ἔγραψεν εἰς Μουράτ τὸν Γ', ὅτι θέλει τοῦ στείλειν πρεσβεῖαν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν τοῦ βασιλείου τῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥοδόλφος Β' ἀνενέωσε τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Μουράτ Γ'. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι καταπατοῦντες νομίμως τὰς συνθήκας κατὰ τὰ δίκαια τοῦ προειρημένου φετῶ ἔστησαν σατραπείαν νέαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Κροατίας, μὲ τὴν οὐοίαν ἦνωσαν τὰ νεωστὶ ἀρπασθέντα Οὐγγαρικὰ φρούρια Ζεσὶν, Βυσὶν, Ὀστρανόζαν, Τεπλίκιον, καὶ ἄλλην εἰς τὴν Βρεσένζαν.

Εἰς τὰς ἡμέρας Μουράτ Γ' φαίνεται καὶ Γραϊκόστις Μιχαὴλ Καντακοζηνὸς, ὅστις ἀγοράζων τὰς ἀλυσκὰς τῆς Ἀρχιάλου καὶ πλουτιζόμενος ἐκ τούτων, καὶ δωροδοκῶν τὸν Βιζύρην ἔβαλλε καὶ ἀπέβαλλε μητροπολίτας καὶ πατριάρχας. Ὁ ἐξωσθεὶς ὁμως πατριάρχης Μητροφάνης ἀνέφερεν εἰς τὸν Βιζύρην τὰς τοῦ Καντακοζηνοῦ δυναστείας εἰς τὸν κλῆρον, χωρὶς νὰ

κατορθώσῃ τίποτε, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὸν Βιζύρην. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κατηγορηθεὶς ὡς ταρατ-
των τὴν ἡσυχίαν τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας ἐκρε-
μάσθη ὑπὸ δημίου σταλθέντος εἰς Ἀρχίαλον ἐμπρο-
σθεν τοῦ λαμπροῦ οἴκου του, καὶ τὰ πλούτη του εἰς-
ἤλθαν εἰς τὴν γάζαν τοῦ Σουλτάνου (1578).

Περσικὸς πόλεμος ἀνενεώθη τῶρα με σφοδρότη-
τα μεγάλην ἐξ ἐκατέρων τῶν μερῶν (1578). Οἱ Πέρ-
σαι ἐκυρίευσαν πολλὰς Τουρκικὰς χώρας· ἀλλ' οἱ
Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐδοκίμασαν μεγάλας φθοράς, διὰ τὰς
ἐσωτερικὰς ταραχὰς τοῦ Περσικοῦ βασιλείου, ἐφάνη-
σαν ἐπὶ τέλους νικηταί, καὶ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1590
ἐπῆραν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν τῆν Τεβρίφ μετὰ τῆς
ἐπικρατείας της καὶ τὴν Γεωργίαν ἢ Κολχίδα. Ἡ ἀδρά-
νεια ὅμως τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ πλεονεξία τῶν ὑπουρ-
γῶν του ἐγέννησαν πόλεμον ἐσωτερικόν, ὃς τις ἐλάβεν
ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν μέκρυνσιν τοῦ νομίσματος, τοῦ
ὁποίου ἡμίσευσεν τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν. Ὅχι μόνον εἰς
τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπαρ-
χίας ἐπανέστησαν οἱ Γιανιτσαροὶ, καίοντες καὶ ἀρπά-
ζοντες. Μὲ συχνὰς ἀλλαγὰς τοῦ ἀρχιγιαντισάρου,
καὶ μὲ δῶρα πολλὰ ἠδυνήθη νὰ καταπαύσῃ ὁ Μου-
ρατ τὸν τάραχον μετὰ δύο ἔτη (1592).

Τὸ 1592 ἔτος ὥρμησεν ὁ Σατράπης τῆς Βοσνίας
εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπικράτειαν· οἱ Αὐστριακοὶ προ-
στατεύοντες τὰς χώρας τῶν συνεπλέχθησαν εἰς μά-
χην, ὅπου ἐνικήθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐφονεύθη ὁ Σα-
τράπης. Ταύτην τὴν αἰτίαν λαβὼν ὁ Σουλτάνος, ὃς-
τις ᾔθελε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας Γί-
αντισάρους, ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ὃς τις
εἰμαίνετο δεκατέσσαρα ἔτη κατὰ συνέχειαν. Ὁ Αὐτο-
κρατορικὸς στρατὸς ἤρχισεν εὐτυχῶς τὸν ἀγῶνα, καὶ
ἠλευθέρωσεν ἱκανὰ Οὐγγαρικὰ φρούρια ἀπὸ τὰς Τουρ-
κικὰς χεῖρας. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐσυνάχθησαν πολλοί,
καὶ ἤλθεν εἰς βοήθειάν των καὶ ὁ Χάιης τῆς Ταυρί-

δος Γανσίς Γιράϊος μὲ 40,000 Τατάρους. Ἡ Οὐγγαρία ἔχασε πάλιν ἐν ἀξιόλογον φρούριον τὴν Ῥααβίαν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπανέστησαν οἱ Βοϊβόδαι τῆς Τρανσυλβανίας καὶ Μολδαυίας καὶ Βλαχίας, καὶ οὕτως ἐξετείνετο ὁ πόλεμος μὲ ἀμοιβαίας τύχας τῶν πολεμοφόρων. Πρὶν λάβῃ τέλος ὁ Οὐγγαρικὸς πόλεμος, κατέστρεψε τὴν ζωὴν Μουράτ ὁ Γ' τὴν 15 Ἰαν. 1595.

Μωάμεθ Γ', ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Μουράτ τοῦ Γ', εἶναι ὁ τελευταῖος διάδοχος, ὅς τις ὑπῆρξε καθὼς καὶ ἄλλοι, ἐπαρχος τῆς Μαγνησίας. Οἱ ἐφεξῆς ἐπατισάχευσαν ὡς τὴν σήμερον ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἣτις ὀνομάζεται καφάσιον, χωρὶς πεῖραν καμμίαν τοῦ κόσμου. Ἐκ Μαγνησίας, μαθὼν διὰ ταχυδρόμου τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν 28 Ἰαν. 1595. Πρῶτον ἡρώϊκόν ἔργον του ἦτο, ἀπὸ εἴκοσι ἀδελφούς του, νὰ πνίξῃ τοὺς δεκαεννέα· καὶ ἐπτά γυναῖκας τοῦ πατρός του ἐγκύους νὰ βυθίσῃ εἰς τὰ νερά τῆς θαλάσσης, καὶ νὰ στείλῃ εἰς τὸ παλαιὸν σαράγιον εἴκοσι ἐπτά ἀδελφάς του. Διευθύνθη ἔπειτα ἡ φροντίς του εἰς τὸ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Τὴν 17 Αὐγούστ. 1595 ἔφθασε μέγας στρατὸς καὶ ὁ Βιζύρης Σινᾶν πασᾶς μὲ τὴν ἱερὰν σημαίαν εἰς τὸ Βουκορέστιον. Ὁ ἀνδρεῖος Βοϊβόδας Μιχαήλ, ὁ περιαδόμενος ἥρως Μιχαλβόδας ἢ Μιχάλβεης, ἐσύρθη μὲ τὰ στρατεύματα ἐπτά μίλια ἐπάνω τοῦ Βουκορεστίου εἰς τὸ δάσος. Ἐκεῖ ἔγενε μάχη (23 Αὐγ.)· ὁ Μιχαήλ ἔχασε δώδεκα κανόνια, ἀλλ' ἔφθειρε πολλοὺς Τούρκους, καὶ τρεῖς σατράπας, καὶ ἀπεκεῖ ἐσύρθη εἰς τὰ σύνορα τῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ Βιζύρης ἐμβῆκεν εἰς τὸ Βουκορέστιον νικητὴς, μετέβαλεν ὅλους τοὺς ναοὺς εἰς τσαμιά, καὶ τὴν χώραν ἐκήρυξε Τουρκικὴν σατραπείαν. Ἀλλὰ μετὰ ἐξ ἐβδόμαδας ἐφάνη ὁ Μιχαήλ εἰς Τεργόβιστον, τὸ ἐπολιόρχησε, τὸ ἐξουσίασεν ἐξ ἐφόδου, ἐσφαξε 4,000 Τούρκους, καὶ ἔψησεν εἰς τὴν στούβλαν δύο πασάδας.

Ὁ Σινᾶν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Βουκορέστιον, καὶ ἐνῶ ἡτοιμάζετο νὰ περάσῃ τὸν στρατὸν πλησίον τοῦ Γιοργιούβου, ἔτρεξεν ἐκεῖ ὁ ἥρως, ἔκαυσε τὴν γέφυραν, ἐκοκίησε τὸν Δανούβιον μὲ Τουρκικὰ αἵματα, ἤρπασεν ὅλα τὰ πολεμικὰ ἐφόδια, ἐξ ἐφόδου κυριεύσας τὸ Γιούργιβον, καὶ ἐθέρισεν ὅλους τοὺς φρουροὺς τοῦ Τούρκους. Ὁ Σινᾶν διέφυγε μὲ αἰσχύνην εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ τοὺς παραδώσωσι τὸ ἀξιόλογον φρούριον Στριγόνιον· καὶ μετὰ τὴν τούτου κυρίευσιν, ἐκυρίευσαν καὶ τὸ Βισσεγράδιον, καὶ ἄλλα Οὐγγαρικὰ καὶ Κροατικὰ φρούρια.

Τοιαῦται θλιβεραὶ ἀγγελίαι ἠνάγκασαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἐκστρατεύσῃ προσωπικῶς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (21 Ἰουν. 1596). Τὴν 21 Σεπτ. ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἑρλάου καὶ ἐπρόσταξε τοὺς φρουροὺς νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλιν. Ἡ ἑπταήμερος πολιορκία καὶ ἡ ἀδιάκοπος πυροβόλησις ἠνάγκασε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ συμφωνήσουν τὴν παράδοσιν μὲ ἐλευθέραν τὼν ἐξόδον. Ἐκβῆκαν, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος καταφρονήσας τοὺς ὅρκους τοῦ ἐπρόσταξε καὶ τοὺς ἐθανάτωσαν ὅλους σκληρότατα, 4,500 τὸν ἀριθμόν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασεν ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς, καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κερεσέζου (Kereszes), τρεῖς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν (23. 24. 25 Ὀκτωβ.) συνεκροτήθησαν τρεῖς ἐπίσημοι μάχαι. Εἰς τὴν πρώτην ἐνίκηθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἔχασαν 1,150 στρατιώτας καὶ 43 κανόνια· εἰς τὴν δευτέραν ἔμεινεν ἰσόρροπος ἡ τύχη· εἰς τὴν τρίτην ἐνίκησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ μὴ φροντίζοντες νὰ τελειώσωσι τὸν ἀγῶνα καὶ προσέχοντες εἰς τὰ λάφυρα, περιεκυλώθησαν ἑξαφνα ἀπὸ τὸν Βιζύρην, ἔχασαν 24,000 ἱππεῖς, καὶ φεύγοντες ἀτάκτως ἐπνίγησαν εἰς τὰ ἔλη καὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Τατάρων 50,000 Χριστιανοί *).

*) Ἀμην. ἱστορ. τοῦ Ὁσμ. βασιλ. τόμ. Δ', σελ. 269.

ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νοεμβ. καὶ ἐξηκολούθει τὸν Οὐγγαρικὸν πόλεμον διὰ τῶν σατραπῶν του μὲ ἀμοιβαίας τύχας, ἐνῷ ἐσωτερικῶς κατασπαράττετο ἡ ἐπικράτειά του διὰ τῆς ἰσχύος τῆς μητρὸς του, ἥτις τὸν ἐξουσίαζεν ὅλον. Εἰς τὴν Ἀσίαν δὲν ἔλειπαν αἱ ἀποστασίαι, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ναγκάζεται νὰ στέλλῃ στρατεύματα χωρὶς ὠφέλειάν του.

Εἰς τὴν Βλαχίαν ἔλειψε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ὁ Μιχαήλ. Οὗτος, ἀφοῦ ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀπῆλπισεν, ἐφιλιώθη μὲ αὐτοὺς ἐκ φιλοδοξίας καὶ παρέλαβε καὶ τὴν Μολδαυίαν πληρόνων φόρον εἰς τοὺς Τούρκους ἐτήσιον καὶ διορίζων αὐτὸς ἐκεῖ ἡγεμόνα. Ἦθελε τελευταῖον νὰ ἐνώσῃ καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν τὸ μὲν δι' ὅπλων, τὸ δὲ διὰ δώρων, ὅταν εἰς αὐτὴν τὴν Τρανσυλβανίαν ἐδολοφονήθῃ (16 Αὐγούστου, 1601). Οἱ Τούρκοι μαθόντες τὸν θάνατόν του εἰσώρμησαν εἰς τὴν Βλαχίαν, τὴν ἐλεηλάτησαν, καὶ ἡσυχάσαντες ἐκ τούτου τοῦ μέρους ἐνησχολοῦντο μὲ διαφοροὺς τύχας ὡς εἶπαμεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πόλεμον. Καθ' ὅλον τὸ 1602 ἔτος ἔτρωγε τὴν βασιλεύουσαν πόλιν τρομερὰ ἐπανάστασις τῶν Σπαχίδων· τὸ 1603 οἱ Πέρσαι πατήσαντες τὴν εἰρήνην ἐμβῆκαν εἰς τὰς Τουρκικὰς χώρας, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους (22 Δεκεμβ.) ἀπέθανεν ἑξαφνα Μωάμεθ ὁ Γ'.

Ἀχμὲδ Α', δεκατεσσαραετῆς υἱὸς Μωάμεθ τοῦ Γ', ἀνέβη τώρα τὸν Τουρκικὸν θρόνον· καὶ εὐθύς ἀνέλαβε τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους τοῦ πατρὸς του· εἰς ἐκείνην ἐδυστύχει καὶ ἔχανε χώρας, εἰς ταύτην δὲ εὐτύχει καὶ ἐξετείνετο, μάλιστα κατὰ τὸ 1605 ἔτος, ὁπότε ἐφάνη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ νικοτιανή, ἣ ὁ ταβάκος. Αὐτὸς καὶ ὁ κατὰ τὸ 1554 ἔτος εἰσαχθεὶς καφές, μ' ὅλον ὅτι ἀπηγορεύθησαν κατ' ἀρχὰς αὐστηρῶς ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους, ἐρριζώθησαν ὅμως τόσοι εἰς τοὺς Τούρκους,

ὥστε οἱ ποιηταίτων τὰ δύο εἰρημένα καὶ τὸ ὅπιον καὶ τὸν νομικῶς ἀπηγορευμένον οἶνον, τὰ ἐξύμνησαν ὡς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ κόσμου· οἱ ἐνάρετοί των τὰ κατέκριναν ὡς τέσσαρας ὑπουργοὺς τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ δύο πρῶτα ἐτουρκίσθησαν τόσον, ὥστε τῆς Εὐρώπης ὅλης τὰ καφενεῖα καὶ ταβακοπωλεῖα φέρουσι παράσημον Τοῦρκον ζωγραφημένον. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὰ Τουρκικὰ ὅπλα δὲν ἐπροχώρουν πλέον, εἰς καὶ ἐσυνάζοντο πάντοτε νέα στίφη Ἀσιανῶν καὶ Τατάρων, καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἤθελαν τοὺς καταστρέφειν τότε ἀκόμη, εἰς οἱ ἐσωτερικοὶ ἀναβρασμοὶ καὶ ὁ προεξηρημένος (Τόμ. V, σελ. 407) Στέφανος Βοτσκάικος δὲν ἐβοήθουν τοὺς ἐχθροὺς των. Μὲ ὅλα ταῦτα κατὰ τὴν 11 Νοεμβ. 1606 ἐκλείσθη εἰρήνη μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας εἰς Σιτβατοκίαν διὰ πληρεξουσίων τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου Β', καὶ Ἀχμέδ Α'. Δι' αὐτῆς τὸ ἐτήσιον δῶρον τῆς Αὐστρίας, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζαν φόρον, ἀπεκόπη διὰ παντὸς μὲ πληρωμὴν 200,000 θαλήρων, γενομένην ἅπαξ. Ὁ Σουλτάνος ὠνόμασεν αὐτοκράτορα, τὸν ὁποῖον ἕως τώρα ὠνόμαζε βασιλέα τῆς Βιέννης. Τὰ Οὐγγαρικά σύνορα ἐξετάθησαν πρὸς ἀνατολάς. Ὁ σατράπης τῆς Πέστης ἐπροστάχθη νὰ μὴ συγχωρῇ ληστείας καὶ ἐπιδρομὰς εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς τόπους. Εἰς ἕνα λόγον ἡ εἰρήνη αὕτη εἶναι ἀρχὴ τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἡ Τουρκία εἰς τὰς Χριστιανικὰς δυνάμεις, καὶ ἀρχὴ τῆς ἰδίας ἐαυτῆς πτώσεως *). Ἀτιμωτέραν εἰρήνην ἔχαμεν ὁ Ἀχμέδ μὲ τὴν Περσίαν (1612), εἰς τὴν ὁποίαν παρεχώρητεν ὅσας ἐπαρχίας εἶχεν ἀρπάσειν ἀπ' αὐτῆς ὁ πατὴρ του, καὶ προσέτι ἡλευθερώθη ἡ Περσία ἀπὸ τὸν ἐτήσιον φόρον 200 φορτωμάτων μεταξίου, τὰ ὁποῖα ἐδίδεν ἕως τώρα. Κατὰ τὸ 1612 ἔτος ἔχαμαν συνθήκην ἐμπορικὴν καὶ

*) Ἀμην. ἱστορ. τοῦ Ὁθωμαν. βασιλ. Τόμ. Δ', σελ. 369.
(Ζ.)

οὶ Ὀλλανδοὶ μὲ τὴν Τουρκίαν, ἣτις ἐδείχνετο πλέον φιλοφρονεστέρα εἰς τοὺς Χριστιανούς. Δὲν ἐξῆσε πολὺ Ἀχμέδ ὁ Α' διὰ τὰ βλέπη τὴν εἰσορμήσασαν μεταβολὴν τῆς τύχης εἰς τὰς Τουρκικὰς χώρας. Ἀπέθανε τὴν 22 Νοεμβ. 1617.

Μουσταφᾶς Α', υἱὸς Μουράτ τοῦ Γ', ὁ μὴ κοινωνήσας τῆς τύχης τῶν πολλῶν ἀδελφῶν του, τοὺς ὁποίους ἐσχότωσεν ὁ Μωάμεθ Γ', (ἀνωτ. σελ. 430) καθὼ πρεσβύτερος πρίγκιψ τοῦ οἴκου κατὰ τὰς Τουρκικὰς διαταγὰς ἐπατισάχευσε τώρα· οἱ δὲ ἑπτὰ υἱοὶ τοῦ Ἀχμέδ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ καφάσιον. Ἀλλὰ τὴν 26 Φεβρ. 1618 ἐπανέστησαν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς αὐλῆς κατὰ τοῦ ἄφρονος καὶ μωροῦ Μουσταφᾶ, τὸν ἐκλείσαν εἰς τὸ καφάσιον, καὶ ἀνηγόρευσαν Σουλτάνον τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Ἀχμέδ, Ὀσμάνην Β'. Εἰς τὰς ἡμέρας τούτου ἐξερράγη πόλεμος κατὰ τῆς Πολονίας διὰ τὴν Μολδαυίαν (1620), καὶ ὁ μόλις δεκαοκτὼ ἐτῶν Σουλτάνος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐκεῖ προσωπικῶς κατὰ τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν. Σπανιώτατον φαινόμενον τῆς φύσεως ἐβράδυνε τὴν ἐτοιμασίαν του· ἐπειδὴ σφοδρὸς χειμὼν ἐπάγωσε τὸν Βόσπορον (1621 Ἰαν.) εἰς τρόπον, ὥστε ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἐπέρνων οἱ ἄνθρωποι πεζοί· ἡ θαλασσοπορία ἐμποδίσθη, ἐκ τούτου φυσικῶς συνέβη σπάνις τροφῶν καὶ ἀκρίβεια μεγάλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μ' ὅλον τοῦτο Ὀσμάνης ὁ Β' ἐξεστράτευσε τὴν ἀνοιξιν καὶ περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Χοτίνου (Chocim). Ὁ Πολωνικὸς στρατὸς ἦτο περιχαρακωμένος παρὰ τὸν Δνάστερον ποταμόν. Μὲ πολλὰς αἱματώδεις ἐφόδους δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐκβάλουν τοὺς Χριστιανούς ἀπὸ τὸ χαράκωμά των, καὶ ἀφοῦ ἔχασαν πολλοὺς καὶ ἔφθειραν καὶ πολλοὺς Πολονοὺς καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν, ἔκαμαν τελευταῖον εἰρήνην (1621

Σεπτεμβ. 17), καὶ ὁ Ὀσμάνης ὑπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ὁ νέος οὗτος δυνάστης εἰσφαινετο δυσάρεστος εἰς τοὺς Γιανιτσήρους· ἀπηγόρευσε τὸν ταβάκον καὶ τὸν οἶνον, καὶ περιήρχετο ἄγνωστος παρατηρῶν καὶ τιμωρῶν τοὺς ἀτάκτους. Ταῦτα διήγειραν τοὺς Σπαχίδας καὶ Γιανιτσήρους, οἵτινες μὲ φετῶν τοῦ Μουφτῆ, ἀφοῦ ἐγέμισαν δυστυχῶν τὴν πόλιν, ὥρμησαν εἰς τὸ παλάτιον καὶ ἀνηγόρευσαν Πατισαχ τὸν Μουσταφᾶν Α' (1622 Μαΐου 20), καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐσχότωσαν Ὀσμάνην τὸν Β', τοῦ ὁποῦ σκοπὸς ἦτο νὰ χαλάσῃ τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσάρων. Ὁ Μουσταφᾶς εἰδείξε τὸ δεύτερον εὐκρινέστερα τὴν μωρίαν τοῦ παρὰ το πρῶτον. Ἐπεριπάτει γυμνός, ἐκραγε τὸν ἀνεψιόν του Ὀσμάνην ὡς ζῶντα διὰ τὸ τοῦ ἐπάρῃ τὸ φορτίον τῆς βασιλείας, καὶ δὲν εἰδείχνε ποῦποτε ὀβολοῦ νοῦν ἀνθρώπινον· οἱ κοινοὶ Τούρκοι τὸν ἐσέβοντο ὡς ἅγιον διὰ τὴν ἡλιθιότητά του· ἀλλ' ὁ Οὐλαμᾶς ἐπανεῖστη μετὰ ἐνιαυτὸν ἓνα, τὸν ἐκλείσεν εἰς τὸ καφάσιον, καὶ ἀνηγόρευσε Σουλτάνον τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῶν ζώντων υἱῶν Ἀχμέτ τοῦ Α', Μουράτ τὸν Δ', ἐνδεκαετὲς παιδάριον (30 Αὐγούστ. 1623).

5. Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως. (1453 — 1618).

Ἐπειδὴ εἰς τὰς προλαβούσας ἱστορίας παρυσυνάψαμεν μὲ τὰ Βυζαντινὰ καὶ τὴν ἀλληλοδιαδόχον σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· χρέος μας νομίζομεν, καὶ ἀφοῦ ἡ πόλις ἐκεῖνη κατεστάθη Μωαμεθανὸν βασίλειον, ἐξαλουθούντες τὴν αὐτὴν τάξιν, νὰ μὴ παραμελήσωμεν τὴν καταγραφὴν τῶν προστώτων τῆς Ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας.

Ἐπάμεν ἀνωτέρω (σελ. 368), ὅτι πρῶτος Πατριάρχης ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν δυναστείαν ἀνηγορεύθη

Γεννάδιος ὁ Σχολάριος. Ἐκυβέρνησεν οὗτος μὲ ὁσι-
 ότητα καὶ μὲ ζήλον τὴν ἐκκλησίαν πέντε ἔτη· καὶ
 μετὰ ταῦτα παραιτηθεὶς οἰκειοφελῶς μετέβη εἰς τὴν
 ἐν Σέρραις μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, καὶ ἐτελείωσα
 τὰς ἡμέρας του. Διάδοχός του ἔγεινεν (1459) Ἰσιδώ-
 ρος ὁ ἅγιος Πνευματικός, ἀνὴρ τιμώμενος ὑπὸ πάν-
 των· ποιμάνας δὲ ἡσυχῶς καὶ θαρρόντως ἕξ ἔτη καὶ
 μῆνας δύο, ἀπέθανε. Τὸν διεδέχθη δὲ Σωφρόνιος ὁ
 Συρόπουλος *) (1465)· ἀλλὰ μετὰ ἐνιαυτὸν ἕνα ἀπ-
 εβλήθη. Ἀντὶ τοῦτου προέστη (1466) τῆς ἐκκλησίας
 Ἰωάσαφ ὁ ἐπίκλην Κόας, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος δὲν ὑπή-
 κουςε τὸν Σουλτάνον γὰρ συγχωρήσῃ εἰς Τραπεζούν-
 τιον τινα τὴν διάζευξιν τῆς γυναικὸς του καὶ τὴν μετ'
 ἄλλης σύζευξιν, ὀργισθεὶς ὁ Μωάμεθ, αὐτοῦ μὲν
 ἔκοψε τὰ γένηα, καὶ τὸν ἀπέβαλε, τοῦ δὲ ἐκκλησι-
 ἀρχου ἔσχισε τὴν μύτην. Τὸν διεδέχθη (1467) Μάρ-
 κος ὁ Εὐλοκαράβης, Βυζάντιος, ἀνὴρ αγαθός. Ἀλλ'
 ἱερομόναχός τις, Συμεὼν Τραπεζούντιος, ἔχων φίλους
 Τραπεζούντιους εἰς τὸ Σαράγιον, ἀλλαξοπιστήσαντας ἐκ
 τῆς αἰχμαλωσίας τῆς πατρίδος των, ἐπρόσφερε δι' αὐ-
 τῶν εἰς Μωάμεθ τὸν β' χίλια φλωρία ἐτήσιον, διὰ
 γὰρ λάβῃ τὴν πατριαρχεῖαν. Ὁ Σουλτάνος, ὅς τις ἕως
 τῶρα ἐπλήρωνε σιτηρέσιον εἰς τοὺς Πατριάρχας, ἐχά-
 ρη ἰδὼν ὅτι ὄχι μόνον ἀπαλλάττεται τοῦ σιτηρεσίου
 τούτου, ἀλλὰ καὶ λαμβάνει αὐτὸς ἐτησίως ἀργύρια,
 ἐπρόσταξε καὶ ἐπροβιβάσθῃ Πατριάρχης ὁ Συμεὼν
 (1467). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον Διονύσιος α', ὁ Φιλιππου-
 πόλεως μητροπολίτης, εὐρὼν μέσον τὴν κυρὰν Μα-
 ρίαν, μητρὶάν τοῦ Σουλτάνου, ἐπρόσφερε 2000 ἐτή-
 σιον φλωρία, καὶ ἐξώσας τὸν Συμεὼν ἐνεθρονίσθη
 αὐτὸς εἰς τὴν Πατριαρχεῖαν (1468). Ἰδοὺ ἀρχὴ κα-

*) Σημειῶσαι, ὅτι τὸν Συρόπουλον τοῦτον δὲν ἀναφέρει οὗτος
 ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας, οὔτε ἡ περὶ τῶν πατρι-
 αρχῶν ἱστορία τοῦ Μαλαξοῦ περιεχομένη εἰς τὴν αὐτὴν Τουρκοκρα-
 τίαν· ὁ Μελέτιος ὅμως τὸν ἀναφέρει, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν παρ-
 ἔρξα.

κῶν τοῦ κλήρου τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐκπηγά-
σασα ὅχι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς τοὺς
ποιμένας τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος!

Ὁκτῶ ἔτη ἐπατριάρχευσεν ὁ Διονύσιος καὶ δια-
φερθεὶς μετὰ τοὺς κληρικοὺς ἀνεχώρησεν οἰκειοθελῶς
εἰς μοναστήριον· καὶ οἱ κληρικοὶ ἐκάλεσαν πάλιν Πα-
τριάρχην τὸν Συμεῶνα (1476). Ἀλλὰ Σέρβος τις,
Ῥαφαὴλ ὀνομαζόμενος, χυδαῖος καὶ μέθυσος, ἔχων
γνώριμόν του ἐκ τῶν ἀρχόντων Τούρκων, ἐπρόσφερεν
εἰς τὸν Σουλτάνον 2000 φλωρία ἐτήσιον καὶ 500
διὰ τὴν Σουλτανικὴν ἀμφίεσιν, ἐκρήμνισεν ἐκ τοῦ
θρόνου τὸν Συμεῶν καὶ ἐγένεεν αὐτὸς σουλτανοπρό-
βλητος Πατριάρχης (1579). Μισούμενος δὲ ὑπὸ πάν-
των καὶ καταναλίσκων τὸ εἰσόδημά του εἰς τὴν αἰσχρο-
βιότητα καὶ μέθην δὲν ἠδυνήθη νὰ πληρώσῃ κατὰ τὸ
δεύτερον ἔτος τὰ 2000 φλωρία· διὰ τοῦτο ἐσύρθη
εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μανουὴλ ὁ ἐκ-
κλησιάρχης, τοῦ ὁποίου τὴν μύτην ἔσχισεν ὁ Σουλ-
τάνος ὡς προσέπαμεν, μετονομασθεὶς διὰ τοῦ μονα-
χικοῦ σχήματος Μάξιμος, ἐψηφίσθη ὁμοφώνως Πατρι-
άρχης (1581). Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο πεπαιδευμένος καὶ
ἐνάρετος, καὶ ἐδίδασκεν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ, Ἀλλ' ἡ ἐτήσιος πληρωμὴ τῶν 2000 φλωρίων,
καὶ ἡ τῶν 500 διὰ τὸν προβιβασμὸν νέου Πατριάρχου,
ἔγεινε κανονικὸν δόσιμον εἰς τοὺς κρατοῦντας. Νήφων
ὁ Θεσσαλονίκης διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα Μάξιμον
(1487), Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα, καὶ προκομμενέ-
στερος καὶ θεοσεβέστερος τῶν Πατριαρχῶν μετὰ Γεν-
νάδιον τὸν Σχολάριον· ἀλλὰ πεσὼν εἰς ὀργὴν τοῦ
Σουλτάνου διὰ τὰ κτήματα τοῦ ἀποθανόντος Συμε-
ῶνος, τὰ ὅποια ἐδημεύθησαν, ἐξώσθη, καὶ ἀντ' αὐ-
τοῦ ἐπροσκαλέσθη τὸ δεύτερον (1490) ὁ ἀπὸ Φλιπ-
πουπόλεως Διονύσιος, ὃς τις πατριαρχεύσας δύο ἔτη καὶ
μῆνας ἕξ, διὰ τὸ βαθὺ γῆρας του ἐπαραιτήθη. Τὸν δι-

εδέχθη ὁ Σερρῶν Μανασσῆς (1493), μετονομασθεὶς Μάξιμος γ', ἀλλὰ μετὰ ἕξ ἔτη ἀπεβλήθη ὑπὸ τῶν κληρικῶν, καὶ ἐπροσκαλέσθη τὸ δεύτερον ὁ Νήφων (1499), τὸν ὁποῖον ἀποβλήθεντα εὐθὺς διεδέχθη (1500) ὁ Δράμας Ἰωακείμ, νέος τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ λόγιος καὶ χρηστός. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας, θέλων νὰ πατριαρχεῦσῃ αὐτὸς, ἐπρόσφερε 3000 φλωρία, προσθέσας εἰς τὰ προνομισμένα ἤδη ἄλλα χίλια καὶ 500 διὰ τὴν ἀμφίεσιν, ἡ ἐκκλησία ἔστερξε τὴν προσθήκην ταύτην καὶ ἐκράτησε τὸν Ἰωακείμ. Μαθὼν δὲ ὁ Σουλτάνος ὅτι εἰς τὴν Χρυσούπολιν δι' ἀδείας τοῦ Πατριάρχου ἐπεσκεύασαν τὴν σκεπαστὴν ναοῦ τινὸς, ὠργίσθη καὶ τὸν ἀπέδιώξε τῆς ἐκκλησίας. Ἐπροχειρίσθη λοιπὸν ὁ Ζυχνῶν Παχώμιος α'. Ἀλλ' ὁ Ἰωακείμ μὲ προσφορὰν ἀργυρίου εἰς τοὺς κρατοῦντας ἀπέβαλε τὸν Παχώμιον καὶ ἀνέβη αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον τὸ δεύτερον (1505). Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐπροσκαλέσθη πάλιν ὁ Παχώμιος, ὅς τις ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀξίαν του. Τὸν διεδέχθη Θεόληπτος ὁ Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἀπέθανε Σελίμ ὁ Α'.

Εἰς τὴν τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἐτῶν βασιλείαν Σολεϊμάννου τοῦ Α' ἐπατριαρχευσαν μετὰ τὸν Θεόληστον Ἱερεμίας Α' *), Ἰωαννίκιος Α', Διονύσιος Β', Ἰωάσαφ Β', καὶ Μητροφάνης Γ', τὸν ὁποῖον ἐκατεβίβασεν ἐκ τῆς ἀξίας του ὁ Καντακοζηνὸς (ἀνωτ. σελ. 428). Ἐπὶ δὲ Σελίμ Β', Ἱερεμίας ὁ ἀπὸ Λαρίσσης (1572). Πρὸς τὸν Πατριάρχην τοῦτον ἐγραψαν οἱ ἐν Τυβίγγῃ

*) Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἱερεμίου, ἐπειδὴ ἐσχίσθησαν Μωάμεθ τοῦ Β' τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια (ἴδε ἀνωτ. σελ. 369), οἱ Τούρκοι ἤθελαν νὰ κηρυνίσωσι τὰς ἐκκλησίας ὅλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Βιζύρης ἐτυμβούλευσε τὸν Πατριάρχην νὰ φέρῃ μάρτυρας γέροντας Ὀθωμανοὺς ζῶντας ἐπὶ τῆς αλώσεως, νὰ μαρτυρήσουν, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ παρεδόθη εἰς τὸν Μωάμεθ. Οἱ μάρτυρες ἐφέρθησαν ἐξ Ἀδριανουπόλεως· τὰ ἀργύρια ἐβόηθησαν τὴν μαρτυρίαν των· καὶ Σολεϊμάννης ὁ Α' ἀνένευσε τοῦ Πατριάρχου τὰ προνόμια. Ἰδε Τουρκογρ. σελ. 156.

τῆς Γερμανίας Λουθηρανοὶ Ἰάκωβος Ἀνδρέου καὶ Μαρτίνος Κρούσιος ζητοῦντες ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν τὴν ἀνάκρισιν τῆς ἀναμορφώσεώς των· πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπεκρίθη φιλοφρόνως μὲν ὁ Ἱερεμίας, ἀποδοκιμάζων ὅμως τὰς καινοτομίας των. Αἱ ἀλληλογραφαὶ αὗται ἐτυπώθησαν ἐν Βιτεμβέργῃ 1574 εἰς τὰ *Acta et scripta Theologorum* *). Ὁ Ἱερεμίας εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα ἀπεβλήθη, ὁπότε ἐκαλέσθη πάλιν ὁ προπατριαρχεύσας Μητροφάνης, καὶ εἰσήχθη τὸ δεύτερον, ὁπότε διήρκεσε τέσσαρα ἔτη. Παχώμιος Β', Λέσβιός τις, τὸν ἔξωσε διὰ τῶν κρατούντων καὶ ἐπατριαρχευσεν (1584) ἐνιαυτὸν ἕνα. Οἱ κληρικοὶ ὅμως τὸν ἀπεδιώξαν καὶ εἰσήγαγαν (1585) Θεόληπτον Β', τὸν Φιλιππουπόλεως· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπέβαλαν μετὰ ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ ἐπροσχάλεσαν (1586) τὸν Ἱερεμίαν τὸ γ', ὅς τις ἐποίμανε δεκαπέντε ἔτη τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπέθανε.

Ματθαῖος Α', Ἰωαννίνων μητροπολίτης, διεδέχθη τὸν Ἱερεμίαν (1601)· ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη παρητήθη οἰκειοθελῶς, καὶ ἐπροβιβάσθη (1603) Νεόφυτος Β' ἀπὸ Ἀθηνῶν, ὅς τις οὐδὲ ἐνιαυτὸν πατριαρχεύσας ἀπεβλήθη, καὶ εἰσήχθη ὁ Μεθύμνης Ῥαφαὴλ Β'. Μετὰ πέντε ἔτη ἐξωρίσθη οὗτος, καὶ ἐκαλέσθη δεύτερον ὁ Νεόφυτος Β' (1608), ὅς τις ἀπεβλήθη μετὰ τέσσαρα ἔτη· ἀντ' αὐτοῦ ἐπετρόπευσε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον Κύριλλος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας δύο ἔτη. Μετὰ ταῦτα ἐπροβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (1614) Τιμόθεος Α' ὁ Παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτης. Εἰς τὰ τέλη τῆς εἰς ἑκατονταετηρίδος ἀφαίρεσαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς καὶ τὸν δεύτερον Πατριαρχικὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, καὶ τὸν μετέβαλαν εἰς τσαμίον· τοὺς δὲ Χριστιανούς ἐσυγχώρησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν ἐν Διπλοφαναρίῳ μικρὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, μονύδριον γυναικῶν ὄντα.

*) Ἰδὲ καὶ τὴν Τουρκογραφικ. σελ. 440.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΠΑΛΑΤΕΣ

513
11